Modern
Klasikler
Dizisi -38

Jack London

Martin Eden

İngilizce aslından
çeviren: Levent Cinemre

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

JACK LONDON
MARTIN EDEN

ÖZGÜN ADI
MARTIN EDEN

ÇEVİREN
LEVENT CİNEMRE

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM TEMMUZ 2014, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-212-2 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sok. No: 6 Kat: 3
Bağcılar İstanbul
Tel: (0212) 445 32 38 Fax: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

"Bırakın kanım kaynayarak geçsin ömrüm!
İçip hayal şarabını yatayım sarhoş!
Görmesin şu çamurdan ruh evini gözüm
Tozun içine devrilmiş bir mabet, bomboş!"

1. Bölüm

Anahtarla kapıyı açıp içeri girdi. Hantal bir hareketle kasketini çıkaran genç, peşindeydi. Gencin üzerinde denizin kokusunu taşıyan kaba giysiler vardı; belli ki kendini içinde bulduğu bu ferah giriş, alışık olduğu türden bir mekân değildi. Kasketini ne yapacağını bilemediğinden cebine tıkıştırmaya çalışıyordu ki diğeri elinden aldı. Usulca ve doğal biçimde alıvermişti; hantal genç bunu takdir etti. "Anlıyor," diye düşündü. "Aklımdan geçeni olduğu gibi görüyor."

Ötekinin peşinden omuzlarını ileri geri savurarak yürüdü; farkında olmadan bacaklarını aralamıştı, sanki adım attığı zemin, deniz gibi yükselip alçalıyordu. O koca odalar, sallana sallana yürüyüşüne dar geliyor gibiydi; geniş omuzlarıyla kapılara çarpacak veya şöminenin alçak rafındaki ufak tefek süs eşyalarını süpürüp yere düşürecek diye dehşet içindeydi. Çeşitli nesnelerin yanından geçerken irkilerek öte yana kaçıyor, böylece aslında kendi zihninde yarattığı tehlikeyi iyice artırmış oluyordu. Üzerinde dizilmiş kitaplar yüzünden yüksekliği artmış orta sehpayla kuyruklu piyanonun arasında altı kişinin yan yana yürüyebileceği yer vardı; ama o, kaygıyla titreyerek geçti oradan. Kalın kolları iki yanından gevşek biçimde aşağı sarkıyordu. Kollarını ve ellerini ne yapacağını bilemiyordu. Bir kolunun sehpanın üzerindeki kitaplara değeceğini sanıp telaşla evhamlanarak

ürkmüş at gibi silkinip kenara kaçınca, piyanonun taburesine çarpacaktı az daha. Önündekinin rahat adımlarını izleyince kendi yürüyüşünün ne kadar farklı olduğunu ayırt etti ilk kez. Bu denli kaba ve görgüsüzce yürümekten dolayı şiddetli bir utanç dalgasına kapıldı. Alnında aniden küçük boncuk tanelerini andıran ter damlaları belirince durdu, bronzlaşmış yüzünü mendiliyle kuruladı.

Tedirginliğini gizleme çabasıyla, "Arthur, bi dur be oolum," dedi, şaka yollu. "Bi seferde bu kadarı hakkaten fazla geldi. Fırsat ver de bi kendime geleyim. Biliyon buraya gelmeyi ben istemedim. Hem seninkiler de beni görmek için yanıp tutuşmuyodur."

"Tamam, tamam," diye rahatlatan bir cevap geldi karşıdan. "Bizden korkma. Sade ve gösterişsiz insanlarızdır... Aaa, bak bana mektup gelmiş."

Sehpaya dönüp zarfı yırtarak mektubu okumaya başladığında, yabancıya kendini toparlama fırsatı da vermiş oluyordu. Yabancı anladı ve şükran duydu. Başkasının duygularını paylaşabiliyor, karşısındakini anlayabiliyordu ve bütün o gergin dış görünüşünün altında, Tanrı vergisi bu halden anlama süreci işliyordu. Alnını kurulayıp kontrollü bir yüzle etrafına göz atarken tuzaktan korkan vahşi bir hayvanın ifadesi okunuyordu gözlerinde. Bilinmeyenin kuşatması altında, başına gelebileceklerden endişeli, ne yapması gerektiğini bilmez halde, sakarca yürüdüğünün ve bedenini taşıyamadığının bilincinde, sahip olduğu tüm özelliklerin ve gücün de benzer şekilde felce uğramış olabileceğinin korkusuyla doluydu. Aşırı ölçüde hassas, umarsızca mahcuptu; mektubun üzerinden öteki gencin attığı kaçamak ve eğlenen bakış, bir hançer gibi yaktı içini. O bakışı yakaladı, ama hiç çaktırmadı, çünkü kendini denetlemeyi de öğrenmişti başka şeylerin yanında. Ama içine giren hançer, gururuna da saplanmıştı. Buraya geldiği için kendine lanetler ederken aynı zamanda ne olursa olsun, başına ne gelirse

gelsin, üstesinden geleceğine kesin karar verdi. Yüz hatları sertleşti, gözlerine savaşçı bir ışık yerleşti. Etrafa daha kaygısızca bakmaya, keskin gözlemler yapmaya ve bu güzel mekânın en ince ayrıntılarını beynine nakşetmeye başladı. İyice açılan ve görüş açısına giren hiçbir şeyi kaçırmayan gözleri, önündeki güzelliği içtikçe, o savaşçı ışık giderek söndü ve yerini ılık bir parıltıya bıraktı. Güzelliğe duyarlıydı ve karşısında duyarlık göstereceği bir güzellik vardı.

Onu büyüleyen şey yağlıboya bir resimdi. Koca bir dalga kayanın üzerinde gümbürtüyle patlamış, kara fırtına bulutları gökyüzünü sarmıştı; güvertesindeki her şeyin ayrıntısıyla görülebileceği kadar yan yatmış bir uskuna, dalga köpük hattının üzerinde orsa seyrederek fırtınalı günbatımına doğru ilerliyordu.[1] Onu karşı koyamayacağı biçimde kendine çeken, işte bu güzellikti. Hantal yürüyüşünü unutup resme biraz yaklaştı, sonra iyice yakınına geldi. Güzellik, tuvalin içinde yavaş yavaş gözden kayboldu. Uğradığı büyük şaşkınlık aynen yüzüne yansıdı. Özensizce sürülmüş gibi görünen boyalara bakıp geriledi. Bütün güzellik bir anda tekrar tuvale doldu. Tablodan ayrılırken "dalavereli bir resim" diye geçti içinden; edindiği bir sürü izlenimin arasında bu denli güzelliğin bir dalavereye feda edilmesi karşısında infiale kapılacak zamanı bulmuştu. Yağlıboya resim nedir, bilmezdi. Uzaktan ya da yakından, her zaman keskin ve belirgin çizgilere sahip taşbaskı ve renklibaskı resimlere bakarak büyümüştü. Doğruydu, yağlıboya resimler de görmüştü elbette, ama dükkânların vitrinlerindeydiler ve vitrinlerin camları istekli gözlerinin tablolara yaklaşmasını hep engellemişti.

Mektubunu okuyan arkadaşına doğru bakınca sehpanın üzerindeki kitapları gördü. Açlıktan midesi kazınan birinin yiyecek gördüğü anda gözleri nasıl arzuyla dolarsa, onun da gözleri öyle şevkle, istekle parladı. İçgüdüsel bir adım ve omuzlarının bir sağa, bir sola yalpalaması, onu

sehpanın yanına getirdi; kitaplara şefkatle dokunmaya başladı. Başlıklarına, yazarlarının isimlerine baktı, açıp biraz okudu, gözleri ve elleriyle ciltlerini okşadı; hatta kendisinin de okumuş olduğu bir kitap gördü aralarında. Geri kalanı ona yabancı kitaplar, bilmediği yazarlardı. Sonra tesadüfen eline Swinburne'ün[2] kitabı geçti ve açıp okumaya başladı; nerede bulunduğunu unutmuş, yüzü heyecandan kızarmıştı. Araya parmağını koyup kitabı kapatarak iki kez yazarın ismine baktı. Swinburne! Bu ismi unutmayacaktı. Bu adamın keskin gözleri vardı, renkleri ve parlak ışıkları kesinlikle iyi görüyordu. İyi de kimdi bu Swinburne? Acaba çoğu şair gibi yüz yıl önce falan ölmüş müydü? Yoksa yaşıyor ve yazıyor muydu hâlâ? İç kapağa baktı... evet, başka kitapları da vardı; sabah ilk iş halk kütüphanesine gidip Swinburne'ün başka kitaplarını da alacaktı. Tekrar okumaya başladı ve kendini tamamen kaybetti. Genç bir kadının odaya girdiğini görmedi. Arthur'un sesini duyduğunda farkına vardı:

"Ruth, tanıştırayım, Bay Eden."

Kitabı, parmağı arada kalacak şekilde kapattı; daha o tarafa dönmeden, yeni bir izlenimden dolayı fazlasıyla heyecanlanmıştı; kızla ilgili değildi, kardeşinin sözleriydi onu etkileyen. Delikanlı, kaslı vücudunun altında tir tir titreyen bir hassasiyet kütlesiydi. Dış dünyadan gelen en ufak bir etki, bilincini, düşüncelerini, anlayışını ve hislerini zıplatıyor, alev gibi yalayıp geçiyordu onu. Fazlasıyla açık olduğu dış etkilere son derece duyarlıydı, üstün ve coşkun hayal gücü sürekli benzerlik ve farklılık ilişkileri kurmakla meşguldü. Hayatı boyunca kendisine "Eden", "Martin Eden" veya sadece "Martin" diye seslenilen genci bu denli heyecanlandıran, "Bay Eden" sözüydü. Hele de o *"Bay!"* Belli ki içindeki etkisi uzunca bir süre gidecekti bu sözlerin. Zihni o anda koca bir karanlık odaya dönmüştü sanki; kömürlük ağızlarına ve baş kasaralara, kamplara ve sahillere, hapishanelere ve meyhanelere, bulaşıcı hastalıklar hastanelerine ve

eğri büğrü kenar mahalle sokaklarına dair sayısız resim peş peşe akıyor; farklı zamanlarda ona adres olmuş bu mekânlarda kendisine nasıl hitap edildiği bir şerit gibi geçiyordu gözlerinin önünden.

Sonra döndü ve kızı gördü. Beyninden peş peşe geçen görüntüler o anda silindi. Solgun, semavi bir varlıktı; insanın ruhuna işleyen kocaman mavi gözleri, altın sarısı gür saçları vardı. Üzerine ne giydiğinin farkına varamadı, ama giysilerinin de en az kendisi kadar muhteşem olduğunu biliyordu. Onu narin sapının üzerindeki soluk altın sarısı yapraklarıyla zinya çiçeğine benzetti. Ama hayır, bir ruhtu o, ilahi bir varlıktı, tanrıçaydı; böylesine yüce bir güzellik bu dünyaya ait olamazdı. Yoksa kitaplar doğru mu söylüyordu, üst tabakalarda onun benzerleri çok muydu? Swinburne denilen o adamın yazdığı şiirlerde geçen biri olabilirdi pekâlâ. Belki de şair, sehpanın üzerinden aldığı kitapta okuduğu şiirde Iseult'u[3] betimlerken aklında bu kıza benzeyen biri vardı. Tüm bu görüntü, duygu ve düşünce bolluğu bir anda zihnine hücum etmişti. İçinde hareket ettiği gerçeklik hiç sekteye uğramamıştı. Kızın elinin kendisine doğru uzandığını gördü. Kız doğrudan gözlerinin içine baktı ve bir erkek gibi samimiyetle tokalaştı onunla. Halbuki gencin tanıdığı kadınlar böyle tokalaşmazdı. Ayrıca, çoğu hiç tokalaşmazdı. Şimdiye kadar kadınlarla tanışmak için kullandığı çeşitli yöntemlere ilişkin bir çağrışım ve görüntü selinin kafasına doluşup onu batağa sürükleyeceği tehdidini hissetti. Ama tüm o düşünceleri silkip attı ve kıza baktı. O güne kadar asla böyle bir kız görmemişti. Tanıdığı kadınlar! Bir anda kızın iki yanında da tanıdığı kadınlar belirdi. Sonsuzluk kadar uzun süren bir saniye boyunca, merkezinde Ruth'un yer aldığı bir portreler galerisindeydi sanki; iki yanındaki bir sürü kadının görüntüsünü, ölçü ve tartı birimi kız olan hızlıca bir bakışla tartıp ölçüyordu. Fabrika kızlarının zayıf ve hastalıklı yüzleri, Market Caddesi'nin[4] güneyinde oturan şamatacı kızların

sırıtışları gözünün önüne geldi. Sığır çiftliklerindeki kadınlarla, sigara tüttüren Old Mexico[5] esmerleri vardı sonra. Ardından tahta takunyaları üzerinde küçücük adımlarla yürüyen bebek gibi Japon kadınları, ince hatlı ama dejenere olmuş Avrasyalı kadınlar, çiçeklerden taçlar takan esmer tenli dolgun Güney Denizi kadınları doluştu galeriye. Sonra tüm bu kadınlar, kâbuslardan çıkma tuhaf ve korkunç bir sürü tarafından yok edildi: Whitechapel'in[6] kaldırımlarında sürten acuzeler, içkiden şişmiş genelev kocakarıları, dişiliklerini kullanıp denizcileri avlayan cehennem kaçkını acımasız, bozuk ağızlı yosmalar, rıhtım döküntüleri, insanlık çukurunun çamur ve pislik tabakası.

"Oturmaz mısınız Bay Eden?" dedi kız. "Arthur sizden bahsettiğinden beri tanışmayı sabırsızlıkla bekliyordum. Ne kadar da cesursunuz..."

Genç küçümsercesine elini salladı ve yaptığı şeyin çok da önemli olmadığını, kim olsa aynı şeyi yapacağını mırıldandı. Ama Ruth, havada sallanan elin, henüz kapanmamış sıyrıklarla dolu olduğunu fark etti; gevşek biçimde aşağı sarkmış halde duran diğer ele kısa bir bakış aynı durumun orada da olduğunu gösterdi. Yine hızlı ve araştıran bir bakışla yanaktaki yarayı, alında saçların altından görünen sıyrığı ve kolalı yakanın altında kaybolan üçüncü çiziği gördü. Güneş yanığı boğazda yakanın bıraktığı kırmızı sürtünme izini görünce içinden gelen gülümsemeyi bastırdı. Belli ki karşısındaki genç, sert kolalı yakalara pek alışık değildi. Yine aynı kadınsı bakışlar gencin ucuz ve kesimi hiç de estetik olmayan giysilerinde, omuzları pot yapmış kabanında ve şişkin pazılarını belli eden kırışıklıklarla dolu kollarında dolaştı.

Genç elini sallayıp yaptığının önemsiz bir şey olduğunu mırıldanırken, bir yandan da kızın emrini yerine getirip bir koltuğa oturmaya çalışıyordu. Kızın ne kadar rahatlıkla oturduğunu takdir edecek zamanı bulduktan sonra kendisinin ne kadar sakar bir görüntü verdiğinin bilinciyle şaşkın

halde, karşısındaki koltuğa yöneldi. Bu onun için yepyeni bir deneyimdi. O zamana kadarki hayatı boyunca davranışlarının zarif mi, yoksa iğreti ve sakar mı olduğunu hiç düşünmemişti. Şahsına ilişkin böyle düşünceler aklına hiç gelmemişti. İhtiyatla koltuğun ucuna otururken ellerini ne yapacağını düşünüyordu. Nereye koyarsa koysun, fazlalık ediyorlardı. Arthur odadan çıkarken Martin Eden özlemle onu izledi. Solgun bir kadınla bir odada yalnız kalınca kendini kaybolmuş hissetmişti. Rahatça akacak bir arkadaşlığı başlatma işlevi görecek sosyalleşme sıvısını edinmek için ne içki isteyebileceği bir barmen vardı, ne de köşe başındaki bakkala gönderip bira aldırabileceği bir ufaklık.

"Boynunuzda kocaman bir yara izi var Bay Eden," diyordu kız. "Nasıl oldu? Eminim bir maceradan kalmadır."

Kurumuş dudaklarını ıslattıktan ve boğazını temizledikten sonra "Bıçaklı bi Meksikalı, bayan," diye cevapladı. "Öylesine bi kavga işte. Ben bıçağını elinden aldım, o da burnumu ısırmaya çalıştı."

Dobra konuşmasıyla bunu ifade ederken, Salina Cruz'daki o sıcak ve yıldızlı geceye ilişkin zengin görüntüler geçti gözlerinin önünden: Beyaz bir şerit halindeki kumsal, rıhtımdaki şeker yüklü buharlı gemilerin ışıkları, sarhoş denizcilerin uzaktan gelen sesleri, birbirini itip kakan dok işçileri, Meksikalının yüzündeki ateşli öfke, yıldızların ışığı altında katil gözlerinden çıkan kıvılcımlar, boynunda değdiği yeri yakan çelik, akan kan, kalabalık, bağırış çağırış, birbirine kilitlenmiş iki bedenin, kendisinin ve Meksikalının alt alta üst üste yuvarlanırken etrafa saçtığı kumlar ve uzaklarda çınlayan yumuşak gitar sesi. Bu görüntülerin ve o anların hatırasıyla heyecanlanmış haldeyken, duvardaki uskunayı yapan ressam bu anları da resmedebilir mi, diye merak etti. Beyaz kumsalla, yıldızların ve gemilerin ışıkları birlikte harika görünür, diye düşündü; sonra kumsalın ortasında halka olmuş, kavga edenleri izleyen bir grup insan

figürü olacaktı resimde. Tabloda bıçağın da yeri olmalı kararına vardı, yıldızların ışığının altındaki yalkısıyla gayet güzel dururdu. Gencin zihninden geçen bu görüntülerin konuşmasına sızdığına dair en ufak işaret yoktu. "Burnumu ıssırmaya çalıştı," diye bitirdi lafını.

Kız zayıf ve uzak bir sesle "Demek öyle," deyince genç onun hassas yüzündeki sarsılmış ifadeyi fark etti.

Kendisi de şaşırdı ve güneşten esmerleşmiş yanakları hafifçe kızardı, ama bu kadarcık kızarma bile yanaklarını sanki koca kömür kazanının açık kapağının önündeymiş gibi yaktı. Bıçaklı dövüşler gibi kötü şeyler, bir hanımefendiyle sohbette dile getirilmeye uygun konular değildi belli ki. Kitaplarda kendilerinden bahsedilenler, karşısında oturan kızın sınıfından insanlar böyle şeylerden bahsetmezdi; belki de bunlardan haberleri bile olmazdı.

Kısa bir sessizlik oldu, tekrar konuşmayı başlatmaya çalıştılar. Sonra kız çekinerek de olsa yanağındaki izi sordu. Genç bu sorunun, kendisini konuşturmak için sorulduğunu fark edince asıl kendisi onu konuşturmaya karar verdi.

Elini yanağına götürerek "Kazaydı," dedi. "Bi gece fırtına dinmişti, ama deniz azgındı. Vincin kaldırma kolu savruldu, palanga da peşinden. Çelik tel yılan gibi ıslık çalarak hızla kıvrılıyodu. Herkes yakalamaya çalıştı, telaşla atılınca tel bana vurdu."

Kız yine "Öyle mi," derken, bu sefer sesinde karşısındakini anladığını gösteren bir vurgu vardı, ama aslında anlattıklarına Fransız kalmıştı ve o sırada palanga nasıl bir şeydir, çelik tel insana nasıl vurur, bunu kafasında canlandırmaya çalışıyordu.

Martin Eden kararını uygulamaya koymak için, "Şu adam, Swiinburne," diye söze girdi, i harfini uzun telaffuz etmişti.

"Kim?"

Aynı yanlış telaffuzla "Swiinburne," diye tekrarladı. "Şair."

"Swinburne," diye düzeltti kız.

"Evet işte o herif," diye kekeledi, yanakları yine kızarmıştı. "Öleli ne kadar olmuş?"

"Öyle mi? Ben duymamıştım öldüğünü." Merak içinde gence baktı. "Kendisiyle nereden tanışırsınız?"

"Kendisini görmüşlüğüm yoktur. Siz gelmeden şu sehpanın üzerindeki kitapta bazı şiirlerini okudum. Siz onun şiirlerini beğenir misiniz?"

Bundan sonra kız, gencin açtığı konuda akıcı ve rahat bir biçimde konuşmaya başladı. Martin Eden kendini daha iyi hissetti ve sanki hoplayıp sıçrayıp kendisini yere fırlatabilirmiş gibi kolçaklarına sıkıca yapıştığı koltuğun ucundan hafifçe geriye kaykıldı. İyi bildiği bir konuda konuşturmayı başardığı kız bıcır bıcır şakırken, o da bu güzel kafanın bunca bilgiyle dolu olmasına hayret ederek ve yüzünün solgun güzelliğini içerek onu takip etmeye çalışıyordu. Kızın dudaklarından rahatça dökülüveren bilmediği kelimeler, zihnine aşina gelmeyen eleştirel cümleler ve düşünce zincirleri, her ne kadar bu takibi zorlaştırıyorsa da aklını dürtüyor, harekete geçiriyordu. İşte entelektüel bir hayat ve işte var olabileceğini hayal bile etmediği sıcacık, harika bir güzellik, diye düşündü. Kendini unutup aç gözlerle kıza baktı. Karşısında yaşamaya değer bir şey vardı işte; kazanmak için savaşmaya, mücadele etmeye ve evet, uğruna ölmeye. Kitaplar haklıydı. Dünyada böyle kadınlar da vardı. Karşısındaki onlardan biriydi. Gencin hayal gücünü kanatlandırmıştı; gözlerinin önünde açılan kocaman aydınlık tuvallere saçılan devasa ve belirsiz şekillerde aşk, romans ve bir kadının uğruna girişilen kahramanlıklar vardı artık; solgun bir kadının, bir altın çiçeğinin narına. Karşısında konuşup edebiyattan, resimden bahseden gerçek kadına bu titreşen görüntülerin arasından bakıyor, sanki araya giren bir serabın içinden görüyordu onu. Bir yandan da can kulağıyla dinliyordu, ama ne kıza dikilmiş gözlerinin far-

kındaydı ne de doğasındaki bütün erkeksiliğin bakışlarında ışıl ışıl parladığının bilincinde. Oysa kız, erkekler dünyasına ait çok az şey bilmesine rağmen, sonuçta bir kadın olduğu için, karşısında yanan gözlerin ayırdına gayet iyi varmıştı. Şimdiye dek hiçbir erkek ona böyle bakmamıştı. Utandı, dili sürçtü, konuşması kesildi. Tezini savunurken söyleyeceklerini unutuverdi. Karşısındaki genç onu korkutmuş, ama bir yandan da kendisine böyle bakılması tuhaf bir şekilde hoşuna gitmişti. Almış olduğu eğitim üstü kapalı, gizemli, çekici ama yanlış oyunların cazibesine kapılıp tehlikeye düşmesin diye kendisini uyarırken; varoluşunun bütün gücüyle çınlayan içgüdüleri, aralarındaki sınıf ve mevki farkını bir yana bırakmasını ve başka dünyalardan gelen bu genci, alışık olmadığı yakasının kıpkırmızı çizdiği boğazı ve yaralı bereli elleriyle bu kaba saba delikanlıyı, belli ki hoyrat bir çevrede varlık kazanması nedeniyle kirlenip lekelenmiş bu ruhu kazanmasını söylüyordu ona. Kendisiyse tertemizdi ve şimdi bu temizlik isyan ediyordu; ama o bir kadındı ve kadınların yaman çelişkisini öğrenmeye yeni başlıyordu.

"Yani dediğim gibi ... ben ne diyordum?" Birden durdu ve bu duruma neşeli bir kahkaha attı.

Kızın kahkahasının sesi küçük ve leziz heyecan dalgaları halinde omurgası boyunca aşağı yukarı gidip gelirken, "Swinburne denilen bu adam büyük şair olamamış çünkü... işte burada kalmıştınız bayan," diye cevap verdi ve bir anda aç olduğunu fark etti genç adam. Gümüş gibi diye düşündü, kahkahası gümüş çanların çalmasına benziyor; derken tam o anda gittiği çok uzak bir memlekette yeni açılmış pembe kiraz çiçeklerinin altında bir sigara yaktı, hasır sandaletli inananları ibadete çağırmak için pagodadan[7] gelen çan seslerini dinledi.

"Evet, teşekkürler," dedi kız. "Swinburne sonuç olarak başarılı olamadı; çünkü, nasıl desem, zarif ve edepli değildi. Asla okunmaması gereken çok şiiri vardır. Gerçek büyük

şairlerin her dizesi zarif hakikatlerle yüklüdür, insanın yüce ve asil yanlarına seslenir. Onların tek bir dizesini bile, dünyayı o oranda yoksullaştırmadan şiirden çıkaramazsınız."

"Ben de onun büyük şair olduğunu sandıydım," dedi genç, tereddütle, "o bikaç şiire bakıp. Onun böyle bi... bi hergele olduğunu bilemedim. Belli ki diğer kitaplarından anlaşılıyo."

"Okuduğunuz kitaptan çıkarılabilecek birçok dizesi var," dedi kız; sesi kuralcı, katı ve dogmatikti.

"Demek onları görmedim," dedi genç. "Okuduklarım iyi mallardı. Işıl ışıl yanıyolardı. Güneş gibi veya bir ışıldak gibi ta içimi aydınlattılar. Beni böyle etkiledi, ama ben şiirden pek anlamam, bayan. Yani..."

Aniden sustu kaldı. Aklı karışıktı, kendini ifade edemediğini fark etmişti acıyla. Okuduğu dizelerdeki yüceliği, kor gibi parlayan hayatı hissetmiş, ama hakkınca anlatamamıştı. Düşündüklerini dile dökememiş, zifiri karanlık bir gecede, yabancı bir gemide, hiç alışık olmadığı halatların arasında el yordamıyla yolunu bulmaya çalışan denizciye benzetmişti kendini. Peki, öyle olsun, diye kararını verdi, bu yeni dünyayı tanımak ona bağlıydı. Şimdiye kadar isteyip de öğrenemediği hiçbir şey olmamıştı; şimdi de içindekileri karşısındaki kızın anlayabileceği şekilde anlatmayı öğrenmek istiyordu. Gencin ufkunda giderek büyüyen bir yer kaplıyordu *kız*.

"Bir de Longfellow...[8]"

"Evet, onu okudum," diyerek azıcık kitap bilgisini en iyi şekilde göstermek, kendinin dangıl dungul bir cahil olmadığını ortaya koymak dürtüsüyle kızın sözünü kesti. "'The Psalm of Life', 'Excelsior'... bu kadar galiba."

Kız gülümseyerek kafasıyla onayladı. Bu gülümsemenin biraz, hatta acınacak derecede hoşgörülü olduğunu anladı genç. Salakça gösteriş yapmaya çalışmıştı. Longfellow denilen adam mutlaka bir sürü şiir kitabı çıkarmış olmalıydı.

"Sözünüzü kestim, kusura kalmayın bayan. Belli ki ortada tek bi gerçek var, o da ben bu gibi şeyler hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Yani bunlar benim sınıfıma ait şeyler değil. Ama hepsini kendi sınıfıma mal edicem."

Bir tehdit gibi çınlamıştı bu söz. Sesi kararlıydı, gözleri çakmak çakmak olmuş, yüzünün hatları sertleşmişti. Çenesi sanki çarpılmış gibi geldi kıza; hoş olmayan, saldırgan bir tavrı yansıtıyordu. Aynı zamanda gençten yayılan yoğun bir erkeksi güç dalgası çarpmıştı ona.

"Bence de mal edebilirsiniz, kendi... kendi sınıfınıza," diye kahkahayla tamamladı sözlerini. "Çok kuvvetlisiniz."

Kızın bakışları bir an gencin boğalara benzeyen, sıhhat ve kuvvet fışkıran, güneşten bronzlaşmış kaslı boynunda dolaştı. Genç orada saygılı bir tavırla, mahcubiyetten kızarmış vaziyette oturmasına rağmen, kendisini ona çekiliyormuş gibi hissetti. Aklına gelen uygunsuz bir fikre şaşırdı. Elleriyle o boynu tutsa bütün bu sıhhat ve kuvvet oradan akıp kendisine geçecek gibi geliyordu kıza. Bu düşünceyle serseme döndü. Aklına hayaline bile gelmeyecek bir şey oluyor, içindeki ahlaksız kadın bu şekilde ortaya çıkıyordu sanki. Ayrıca ona göre kuvvet, kaba ve hayvani bir şeydi. İdeal erkek güzelliğini hep nezaket ve kibarlıktan ibaret görmüştü. Ama aklına gelen o fikir bir türlü gitmek bilmiyordu işte. Güneşten yanmış o boyna ellerini dolama arzusuna kapılmak onu allak bullak etmişti. Esasen hiç de sağlam yapılı bir kız değildi, bedeninin ve zihninin ihtiyacı olan şey kuvvetti. Ama o bunu bilmiyordu. Bildiği tek şey, o güne kadar kimsenin onu, berbat dilbilgisiyle anbean dehşete düşüren bu genç kadar etkilememiş olduğuydu.

"Evet, çürük değilim," dedi genç. "Zorlu işlere geldi mi, hurda demiri bile yiyip yutarım. Ama şimdi hazımsızlık çekiyom. Söylediklerinizin çoğunu hazmedemiyom. Anladınız ya, o eğitim yok bende. Kitapları ve şiiri severim ve en ufak vakit bulduğumda okumuşumdur. Ama şimdiye

kadar hiç onlar hakkında sizin gibi düşünmedim. Bu yüzden de onlar hakkında konuşamam. Yani haritası ya da pusulası olmadan yabancı denizlere sürüklenmiş gemi gibiyim. Ama şimdi artık ben de yönümü bulmak istiyom. Belki siz beni doğru yola sokarsınız. Konuştuğunuz bütün bu şeyleri nerden öğrendiniz?"

"Okula gittim, hoşuma gittiği için ilgilendim ve çalıştım."

"Ben de çocukken okula gittim," diye itiraz edecek oldu Martin.

"Evet ama ben liseden, üniversiteden bahsediyorum."

"Üniversiteye mi gittiniz?" diye samimi bir hayretle sordu genç adam. Kızın kendisinden en az bir milyon mil uzaklaştığını hissetmişti.

"Halen üniversitede okuyorum. İngiliz edebiyatı dersleri alıyorum."

Genç, "İngiliz edebiyatı," derken ne kastettiğini bilmiyordu ve bu konudaki cehaletini aklına not edip devam etti.

"Üniversiteye gidene kadar kaç yıl okumam lazım?"

Kız onun bilgi edinmeye duyduğu bu arzuyu teşvik edercesine gülümsedi. "Şu ana dek ne kadar okuduğunuza bağlı. Liseye hiç gitmediniz mi? Gitmediniz tabii. Peki ilkokulu bitirdiniz mi?"

"Bitirmeme iki yıl kalmışken bıraktım. Ama okurken sınıfı hep takdirle geçtim."

Bir sonraki an bu şekilde böbürlendiği için kendine kızarak koltuğun kollarını öylesine sıktı ki parmak uçları iğneler girmiş gibi yandı. Sonra içeri bir kadının girdiğini fark etti. Kızın koltuğundan kalkıp hızla ona doğru gittiğini gördü. Öpüştüler. Sonra da kolları birbirinin beline sarılmış halde kendisine doğru yürüdüler. Annesi olmalı, diye düşündü. Uzun boylu, sarışın, hem ince yapılı hem de azametli ve güzel bir kadındı. Üzerindeki uzun elbise, böyle bir evde beklenilebilecek türde bir giysiydi. Gözleri, elbisenin narin

hatlarının tadını çıkardı. Kadın ve elbisesi, ona sahneye çıkan kadınları hatırlatmıştı. Londra'da tiyatro girişinde buna benzer azametli hanımları ve elbiselerini gördüğünü ve seyretmek için durduğunu, o sırada da polisin kendisini saçağın dışına, çiseleyen yağmurun altına doğru ittirdiğini hatırladı. Daha sonra aklı Yokohama'daki Grand Otel'e sıçradı, orada da kaldırımlarda azametli hanımlar görmüştü. Sonra Yokohama şehri ve limanı, binlerce resim halinde gözlerinin önünden akıp gitmeye başladı. Ancak içinde bulunduğu anın acil ihtiyaçlarının baskısıyla bu anılar geçidinden hızla kurtuldu. Gelen hanımla tanıştırılmak üzere ayağa kalkması gerektiğini biliyordu; büyük bir mücadele sonunda ayakları üzerinde sıkıntıyla doğrularak dizleri pot yapmış pantolonu, iki yanında komikçe sarkan kolları ve yaklaşan çetin sınav nedeniyle iyice gerilen yüzüyle durup bekledi.

2. Bölüm

Yemek salonuna gitme süreci de kâbus gibi geçti. Tökezlemeler ve sendelemeler, ani adımlar ve yalpalamalar arasında yürümek imkânsız gibi geldi ona. Ama sonunda başardı ve masada kızın yanında yerini aldı. Bu sefer de dizi dizi çatallar ve bıçaklardan dehşete düştü. Kim bilir hangi tehditler eşliğinde ona diş gösteren bu aletlerin ışıltısına büyülenmiş gibi bakarken uzaklara dalan gözlerinin önünde arkadaşlarıyla beraber baş kasarada[9] oturmuş, kınlarından çıkardıkları bıçakları ve parmaklarıyla tuzlanmış sığır eti yiyip dövme demir kaşıklarını maşrapalarındaki lapa kıvamlı bezelye çorbasına daldırdıkları resimler belirdi. Berbat sığır etinin feci kokusu burnuna dolarken, yemek yiyenlerin ağız şapırtılarına eşlik eden gıcırdayan kalasların ve inleyen bölme perdelerinin sesi geldi kulaklarına. Arkadaşlarını izledi ve domuz gibi yediklerine karar verdi. Burada dikkatli olacak, ağzını şapırdatmayacaktı. Yemek boyunca bunu aklında tutacaktı.

Masada oturanlara baktı. Karşısında Arthur ve kardeşi Norman vardı. İkisinin de kızın kardeşi olduklarını hatırlattı kendine ve onlara kanı kaynayıverdi. Ne kadar da seviyordu bu ailenin üyeleri birbirini! Kızla annesinin öpüşerek selamlaştıktan sonra kollarını birbirine dolamış halde kendisine doğru yürüyüşlerini gördü zihninde beliren

resimde. Halbuki kendi dünyasındaki ana babalarla çocuklar sevgilerini böyle göstermezdi. Bu hareket, yukarıdakilerin dünyasında ulaşılan varoluşun ne kadar yüce olduğunu ortaya koyuyordu. Bu dünyaya şöyle bir göz attığı kısacık zaman diliminde görmüş olduğu en güzel şeydi. Hareketin değerini kavramak onu çok duygulandırdı, yüreği bu şefkat ifadesinin duygudaşlığıyla ısınıverdi. Hayatı boyunca sevgi açlığı çekmişti. Sevgiye hasretti. Varoluşunun temel talebiydi sevgi. Ama hiç sevgi görmemiş ve zaman içinde katılaşmıştı. Sevgiye ihtiyaç duyduğunu fark etmemişti bile. Şimdi de bilmiyordu bunu. Sadece sevginin nasıl ifade edildiğini görmüş, yüreği hoplamış ve ne kadar güzel, yüce ve muhteşem bir şey olduğunu düşünmüştü.

Bay Morse'un orada bulunmamasına memnundu. Kızla, annesiyle ve kardeşi Norman'la tanışmak yeterince zordu. Arthur'u tanıyalı da çok olmamıştı zaten. Babaları, ona fazla gelirdi, bundan emindi. Hayatında hiç bu kadar zorlanmamıştı sanki. En güç işler bile bunun yanında çocuk oyunu gibi kalırdı. Alnında küçük nem damlaları birikmiş, gömleği alışık olmadığı bir sürü şeyi aynı anda yapmak için gösterdiği çaba nedeniyle ter içinde kalmıştı. Daha önce hiç yemediği gibi yemek, kendine yabancı yemek aletlerini kullanmak, her bir yeni aletle nasıl başa çıkacağını öğrenmek için etrafa kaçamak bakışlar atmak, zihnine dolan izlenim selini düzenlemek ve sınıflandırmak; kıza duyduğu arzunun kendisini hissizleştirip donuklaştıran ve canını acıtan bir huzursuzluğa bürünüp aklını karıştırdığının farkına varmak; onun hayatına ulaşmak için duyduğu büyük dürtüyü hissetmek; ona nasıl kavuşacağına dair belirsiz plan ve kurguların peşinde giderken sürekli yoldan çıkan zihnine hâkim olmak zorundaydı. Bu arada şu çatal ya da bu bıçağın hangi iş için kullanılacağını araştıran kaçamak bakışları karşısındaki Norman'ın ya da masadaki başka birinin üzerine düştüğünde, beyni de istemsiz olarak o kişinin yüz hatlarını

kaydediyor ve kızın nazarındaki yerini ve değerini sezmeye çalışıyordu. Tabii sonra konuşmak, masadaki diğer kişilerin karşılıklı konuşmalarıyla birlikte kendine söylenenleri duymak ve gerektiğinde, kendini kaybetmeye meyyal olduğu için sürekli dizginlenmesi gereken diliyle zorunlu hallerde bazı cevaplar vermek durumundaydı. Bütün bu karmaşaya ilaveten bitmez tükenmez bir tehdit olarak hiç ses etmeden omuz başında biterek anlık çözümler üretmesi gereken muammalar ve açmazlar yaratan bir de uşak, o uğursuz Sfenks vardı. Yemek boyunca el yıkama tası hakkında düşünerek bunalıma girdi. Bıkıp usanmaksızın tasların masaya ne zaman geleceğine ve neye benzediklerine ilişkin birbiriyle hiç ilgisi olmayan onlarca fikir geliştirmekten bunaldı. Bu taslardan bahsedildiğini duymuştu ve o gün, er ya da geç, belki birkaç dakika içinde onları görecek, onları kullanan yüce varlıklarla aynı masada oturacaktı; ne oturması, kendisi de kullanacaktı. Bütün bunların içinde en önemlisi, düşüncesinin temelinde yer alan ve şimdi de en öne çıkan sorun ise bu insanlara karşı nasıl bir davranış içinde olması gerektiğiydi. Yaklaşımı ne olmalıydı? Daima ve büyük bir kaygıyla bu meseleyle boğuşuyordu. Kendini başka biri gibi yutturmak için rol yapması gerektiğine yönelik korkak fikirler geçiyordu aklından, ama yine aynı akıldan geçen daha korkak fikirler, rol yapmayı beceremeyeceği, doğasının buna izin vermeyeceği ve kendini aptal yerine koyacağı uyarısında bulunuyordu.

Yemeğin ilk kısmında yaklaşımı üzerine karar vermeye çabalarken oldukça sessiz kaldı. Bu sessizliğiyle, önceki gün yemeğe vahşi bir adam getireceğini ama korkmamalarını, çünkü bu vahşinin çok ilginç biri olduğunu aileye ilan eden Arthur'u, yani kızın kardeşini yalancı çıkardığını bilmiyordu. Hiç de hoş sonuçlanmayabilecek bir kavganın içinden Arthur'u çekip çıkartan kişi olarak Martin Eden, onun, yani kızın kardeşinin böylesi bir ihanet içinde olabileceğini

o anda aklına getiremezdi. Kendi uyumsuzluğu içinde ve etrafında olup bitenlerden büyülenmiş halde masada oturuyordu. Hayatında ilk kez yemek yemenin fayda işlevinin ötesinde bir anlamı olduğunu keşfediyordu. Yediği şeylerin farkında bile değildi. Bir şeyler yiyordu işte. Oysa yemeğin estetik bir işleve büründüğü o masadaki asıl ziyafet, güzellik sevdasını doyurmasıydı. Yani aynı zamanda düşünsel bir işlevdi. Aklı harekete geçmişti. Ağızlardan kendine bir anlam ifade etmeyen sözcüklerin çıktığını duyuyor, kendisinin sadece kitaplarda görmüş olduğu ve o güne dek tanıdığı hiçbir adamın ya da kadının telaffuz etmeye çapının yetmeyeceği kelimeler geliyordu kulağına. Bu muhteşem ailenin, kızın ailesinin üyelerinin dudaklarından kolayca dökülen bu tür sözleri işittikçe büyük bir zevk ve heyecan duyuyordu. Kitaplardaki romantik aşklar, güzellikler ve yüce hayat gerçeğe dönüşüyordu. Düş gücünün kuytularından çıkan hayallerinin yavaş yavaş hayata geçmesini görme bahtiyarlığına erişen bir insanın yaşadığı o nadir mutluluk anlarının tadını çıkarıyordu.

Hayatın böylesi yüksek noktalarında hiç bulunmamış biri olarak kendini geride tutuyor; kızın sorularına "Evet bayan", "Hayır bayan"; annesininkilereyse "Evet hanfendi", "Hayır hanfendi" şeklinde kısa, ketum cevaplar vererek etrafı dinliyor, gözlüyor ve keyfini çıkarıyordu. Denizcilik disiplininin doğal sonucu olarak kızın kardeşlerine de "Evet efendim", "Hayır efendim" deme dürtüsünü zor dizginledi. Bunun uygun kaçmayacağını ve kendisinin onların astı olduğunun ikrarı anlamına geleceğini hissetmişti ki eğer kızı kazanmak istiyorsa asla yapmaması gereken bir şeydi bu. Ayrıca gururuna da dokunacaktı. "Ey Tanrım!" diye içten içe bağırdı kendisine, "Ben de onlar kadar iyiyim. Onlar benim bilmediğim bir sürü şey biliyorsa, şahsen ben de onlara üç beş şey öğretebilirim!" Ama hemen sonra kız veya annesi ona "Bay Eden" hitabıyla seslendiğinde haşin

gururunu unutuyor, memnuniyetten hararetlenip kor gibi parlıyordu. Uygar bir adamdı o, tam olarak böyleydi hem de; kitaplarda okuduğu insanlarla beraber aynı masada oturmuş yemek yiyordu. Hatta kendisi de o kitapların içindeydi, cilt cilt basılmış sayfaların arasında büyük bir maceraya atılmıştı.

Arthur'un kendisi hakkındaki tanımına ters düşüp, vahşi adamdan ziyade uysal kuzu gibi davranırken, bir yandan da kendine bir hareket tarzı belirleyebilmek için kafa yoruyordu. Hiç de uysal kuzu değildi, ikinci planda kalmak doğasının taşkın hâkimiyetine asla uymazdı. Sadece mecbur kaldığında konuşuyordu; sohbeti de masaya yürüyüşü gibi tökezlemelerle, ani hareketlerle doluydu; çünkü birçok dile hâkim dağarcığından ortama uygun olduğunu bildiği, fakat iyi telaffuz edemeyeceğinden korktuğu kelimeleri kafasında tartıyor, anlaşılmayabilecek veya ortam için sert ya da kaba kaçabilecek sözcükleri eliyordu. Diksiyon konusundaki aşırı dikkatinin kendini aptala çevirdiğinin, içindekileri ifade etmesini engellediğinin farkında olmanın da bunalımını yaşıyordu. Öte yandan boynu nasıl kolalı yakanın bukağısına isyan ediyorsa, içindeki özgürlük aşkı da kendini bu şekilde kısıtlamaya baş kaldırıyordu. Bu durumu fazla sürdüremeyeceğinden emindi. Düşünce ve duyarlık açısından güçlü bir doğası; canlı, kıpır kıpır bir yaratıcı ruhu vardı. Biçim ve ifade kazanmak için sancılı bir mücadele veren tasavvur ve heyecanları onu ele geçirmişti; derken kim olduğunu, nerede bulunduğunu unuttu ve bildiği tarz konuşmanın araçları olan eski kelimeleri, dudaklarından dökülüverdi.

Omzunun üzerinden sürekli tebelleş olup hareketlerini yarıda kesen uşağı geri çevirirken, bir keresinde kısa ve kesin bir şekilde "Pew!" deyiverdi.

Masadakilerin canlanıp beklentiyle ona baktıkları, uşağın kibirli bir memnuniyet yaşadığı o anda genç, aşağılanmanın batağında yuvarlanıyordu. Ama hemen toparlandı.

"Kanaka[10] dilinde 'Yeter' demek," diye açıklama yaptı, "ağzımdan gayriihtiyari çıktı. 'P-a-u' şeklinde söylenir."

Kızın meraklı ve yorumlayan bakışlarının ellerine sabitlendiğini yakalayınca açıklama yapmaya başladı:

"Pasifik'ten bir kargo gemisiyle buraya yeni geldim. Gemi geç kalmış, tarifeyi kaçırmış. Bu yüzden Puget Boğazı'ndaki limanlarda zenciler gibi çalıştık. Bilmem bilir misiniz, karışık kargo yükledik. Elimin derisi bu yüzden soyuldu."

"Onun için bakmamıştım," diye peşinden kız söze girdi, "Elleriniz vücudunuza oranla biraz küçük görünüyor."

Gencin yanakları kızardı. Bir kusurunun açık edilmesi olarak görmüştü bunu.

"Evet," dedi ellerini kötüleyerek. "Fazla gerilime dayanacak kadar büyük değiller. Kollarım ve omuzlarım çok güçlüdür, onlarla katır gibi teperim. Ama bi adamın çenesini kırarken ellerim de arada ezilir."

Söylediklerinden pek memnun kalmamıştı. Bir anda nefret etti kendinden. Dilinin emniyetini gevşetmiş ve pek hoş olmayan şeylerden bahsetmişti.

Kız, nedenini anlamamakla beraber gencin bozulduğunu fark edince, nazik ve anlayışlı bir ifadeyle, "Arthur'a yardım etmeniz büyük cesaret, üstelik onu tanımıyordunuz," dedi.

Kızın ne yapmaya çalıştığını anlayan genç, ona karşı içinde kabaran sıcacık şükran duygusunun etkisi altında kalınca gevşeyen dilini iyice unuttu.

"Aman canım, bi şey değil," dedi. "Kim olsa yapar. Bi avuç serseri bela arıyodu. Arthur'un onlara hiç zararı dokunmadı. Onlar Arthur'a giriştiklerinde, ben de onlara girişip bikaçını marizledim. Elimin derisi bu arada gitti; heriflerin bazılarının dişleri de. Dünyada kaçırmam. Baktım ki..."

Sonra kendi zaafının çukurunun kenarında ağzı açık halde kalakaldı; bu müthiş değersizliğiyle kızla aynı havayı soluyacaktı bir de. Arthur lafa girip belki de yirminci kere

feribottaki sarhoş serserilerle yaşadığı macerayı ve Martin Eden'ın nasıl koşup kendini kurtardığını anlatırken, o kaşlarını çatmış kendini aptal durumuna düşürdüğünü düşünüyor, bu insanların yanında nasıl davranması gerektiği meselesiyle daha büyük bir azim ve kararlılıkla boğuşuyordu. O ana kadar başarılı olamamıştı, bu kesindi. Onlarla aynı sınıftan olmadığı ve onların o garip, anlaşılmaz dilini konuşamadığı tespitinde bulundu. Onlardanmışçasına sahte davranışlar içine giremezdi. Bu kisve başarılı olmayacağı gibi kendi doğasına da aykırıydı. Sahte ve içtenliksiz davranışlara yer yoktu onda. Ne yaparsa yapsın, hakiki olmalıydı. Onların dilini şu an konuşamıyordu, ama zamanla yapacaktı bunu. Kararı kesindi. Ama bu arada konuşması lazımdı ve kendisi gibi konuşacak, ancak karşısındakilerin anlamasını sağlamak ve onları fazla sarsmamak için biraz yumuşatacaktı dilini. Ayrıca üstü kapalı bile olsa bilmediği bir şeyi biliyormuş gibi yapmayacaktı. Bu kararın ardından, iki birader üniversiteden bahsederken birkaç kez "trig" kelimesi geçince Martin Eden sordu:

"Nedir bu *trig*?"

"Trigonometri," diye cevapladı Norman, "bir tür yüksek mat."

Bir sonraki soru, Norman'ı biraz güldüren "Mat nedir peki?" oldu.

"Matematik, aritmetik."

Martin Eden başını salladı. Bilginin sınırsızlığı aşikâr olan dehlizlerine kısacık bir bakış atmıştı. Orada gördüğü, kafasında somutlaşmaya başlıyordu. Olağanüstü imgelemi, soyutlamalara somut bir biçim kazandırdı. Beyninin simyasında trigonometri ile matematik ve bunların işaret ettiği bütün bilgi dünyası, büyük ölçüde bir manzaraya dönüştü. Ağaçların oluşturduğu yeşil dehlizlerin arasından ormanın içindeki açıklıkları, kimi zaman yumuşacık bir ışıkla, kimi zamansa yaprak aralarından yer yer görünüp kaybolan

parlak ışıklarla aydınlanan kayranları görüyordu. Erguvani bir pus, uzaklardaki ayrıntıları örterek belirsizleştirmişti; ama o pusun ardında bilinmeyenin büyüleyici çekiminin, romantik aşkın cazibesinin bulunduğunu biliyordu. Şarap gibi esritmişti başını. İşte önünde kendisini bekleyen bir serüven, elleriyle ve kafasıyla yapacağı şeyler vardı; önünde fethedilecek bir dünya duruyordu. O anda zihninin kuytularından aklına bir düşünce düştü: *Fethetmek, yanı başında oturan zambak solgunu bu kızı elde etmek.*

Ancak gözlerinin önünde titreşen bu görüntüler, bütün akşam boyunca gencin içindeki vahşi adamı dışarı çıkarmaya çalışan Arthur tarafından parçalanıp dağıtıldı. Martin Eden kararını hatırladı. İlk kez kendisi gibi oldu; önceleri kendini tutuyor, hareketlerini gözetiyordu; ama sonra kendi tanıdığı şekliyle hayatı, dinleyicilerinin gözünde canlandırmanın zevkine kapıldı. Gümrük muhafaza gemisi tarafından yakalanan *Halcyon* adlı kaçakçılık gemisinde tayfalık yapmıştı. Her şeyi iyice gözlemlemişti ve gördüklerini anlatabilirdi. Altlarında dalga dalga kabaran denizi getirdi onların gözlerinin önüne, sonra da o denizin üstündeki gemileri ve insanları. Masadakiler, gördüklerini onun gözüyle görene kadar hayal gücünü konuşturdu. Muazzam bir ayrıntılar yığını içinden seçtiklerine bir ressam gibi dokunarak ışıkla ve renkle balkıyan, pırıl pırıl yanan bir hayat resmediyor; sonra da yontulmamış belagatinin, coşkusunun ve kuvvetinin akıntısında dinleyicileri de kendisiyle birlikte kabarıp inen dalgalarla sürüklensinler diye hareket veriyordu o resimlere. Kimi zaman anlatısının canlılığı ve sert kelimeleriyle kendine kulak verenleri sarsıyordu; ama şiddet sahnelerinin hemen ardından güzellikleri dile getiriyor, trajedilerin kasvetini komik olaylarla, denizci aklının mantıksızlıkları ve tuhaflıklarına dair yorumlarla dağıtıyordu.

Martin konuşurken kız şaşkın bakışlarla onu izliyordu. Gencin ateşi onu ısıtmıştı. O zamana kadar günlerini hep

üşüyerek geçirip geçirmediğini sorguladı. Bir volkan gibi güç, zindelik ve sağlık fışkırtarak etrafını alazlandırıp yakan bu adama yaslanmak istiyordu. Ona mutlaka yaklaşması gerektiğini hissediyor ve bu duygusuna ancak belli bir çaba harcayarak direniyordu. Bir de ondan uzaklaşmak yönünde karşıt bir güdüye kapılmıştı. Hayatın bütün kirini etinin içine işleyen ağır işler nedeniyle pislenmiş yaralı elleri, yakasının boynunda yaptığı kırmızı iz ve şişkin kasları itiyordu onu. Sertliği korkutuyor, konuşmasının her kaba kelimesi kulağına, hayatının her haşin evresi ruhuna hakaret gibi geliyordu. Yine de genç zaman zaman onu o kadar cezp etti ki, sonunda üzerinde bu kadar büyük bir güce sahip olduğu için onun bir iblis olduğunu düşündü. Şimdiye kadar zihninde iyice yerleşmiş ne varsa sarsılıyordu. Gencin ballandıra ballandıra anlattığı şeyler ve yaşadığı maceralar, bütün gelenekleri yerle bir ediyordu. Onun zahmetsizce anlattığı tehlikeler ve güler yüzü karşısında hayat, artık ciddi çabalardan, denetim ve kısıtlamalardan ibaret bir olay olmaktan çıkmış; oynanıp altüst edilecek, kaygısızca yaşanıp keyfi çıkarılacak, sonra da umursamadan fırlatılıp kenara atılacak bir oyuncak haline gelmişti. Kızın içinde çınlayan çığlık, "Oyna o halde!" diyordu. "İstiyorsan yaslan ona, iki elini de koy boynuna!" Oysa kız bu fikrin pervasızlığına feryat etmek istiyor; kendi saflığını ve kültürünü takdir etmek, kendi sahip olduklarıyla onun olmadıklarını karşı karşıya getirip bir denge kurmak için nafile çaba harcıyordu. Diğerlerine baktı; mest olmuş vaziyette pür dikkat onu izliyorlardı. Annesinin gözlerindeki dehşeti görmeseydi umudunu tamamen kaybedecekti; evet, gerçi hayranlıkla karışık bir dehşetti, ama yine de dehşetti. Bilinmeyen karanlıklardan gelen bu adam, bir iblisti. Annesi bunu görmüştü ve haklıydı. Her zaman her şeyde olduğu gibi bu konuda da annesinin yargısına güvenecekti. Gencin yaktığı ateş o kadar sıcak, ondan duyduğu korku ise o kadar şiddetli değildi artık.

Daha sonra gencin şerefine piyano çalarken tutturduğu saldırgan tarzın örtük niyeti, ikisini ayıran uçurumun aşılamaz olduğunu vurgulamaktı. Kızın çaldığı müzik gencin kafasına acımasızca indirilmiş bir sopaydı; delikanlı sendeledi, çöktü, ama aynı zamanda tahrik oldu. Huşu içinde gözlerini dikmişti kıza. Tıpkı Ruth'un zihninde olduğu gibi, Martin'in zihninde de aralarındaki uçurum büyümüş; ama onun bu boşluğu aşma tutkusu, daha hızlı büyümüştü. Öte yandan, özellikle de ortada müzik varsa, bütün akşam oturup uçuruma bakmaktan çok daha karmaşık bir duyarlık örgüsüne sahipti genç. Müzikten olağanüstü etkileniyordu. Sert bir içki gibi duygularının cüretini alevlendiriyor, hayal gücünü ele geçiren bir uyuşturucu gibi göklerdeki bulutların arasına çıkarıyordu onu. Süfli gerçekleri ortadan kaldırıp zihnini güzellikle dolduruyor, zincirlerinden azat ettiği romantizmini kanatlandırıyordu. Kızın çaldığı müziği anlamamıştı. Dans salonlarında pata küte çalınan piyanolara veya gürültücü bandoların müziğine benzemiyordu. O, burada çalınan müziğin ipuçlarını kitaplarda yakalamıştı; büyük ölçüde kıza duyduğu güvenle dinledi, insanın ayaklarını yerden kesen vurgulu ve basit ritim ölçülerini sabırla bekledi, ama bu ölçüler uzun süre devam etmeyince kafası karıştı. Hayal gücü tam müziğin salınımını yakalayıp uçuşa geçmeye başlayacağı anda, gence anlamsız gelen kaotik sesler karmaşası içinde bütün tempo ve ritim yok olup gidiyor ve hayal gücünü, atıl bir ağırlıkmış gibi dünyaya düşmek zorunda bırakıyordu.

Bir keresinde bunun kasıtlı bir tepki olabileceği düşüncesi geldi aklına. Kızın ruhundaki düşmanlığı yakaladı ve parmaklarının tuşlara basarak duyurduğu mesajı sezgileriyle çözmeye uğraştı. Ama sonra imkân dahilinde olmadığı ve üzerinde durmaya da değmediği gerekçesiyle bu düşünceyi kafasından atıp, kendini daha da özgürce müziğe verdi. Önceki hoşnut halinin tekrar ortaya çıkması teşvik edili-

yordu. Ayakları toprağa basmaz oldu; bedeni ruha dönüşmüştü; gözlerinin önünde ve ardında büyük bir ihtişam parlıyordu. Sonra önündeki sahne yok oldu; kendisi için çok değerli olan bu dünyadan uzaklaşıp başka bir âlemde salınmaya başladı. Bilinen ve bilinmeyen, rüya gibi bir geçit töreni içinde birbiriyle iç içe geçmiş olarak gözlerinin önüne akın etti. Güneş ışınlarının yıkadığı yabancı limanlara girdi, hiçbir uygar insanın görmediği barbar kavimlerin seyyar pazarlarında dolaştı. Sıcak denizlerde geçirdiği yaprak kıpırdamayan gecelerden bildiği baharat adalarının kokularını burun deliklerine doldurdu; küme küme palmiyelerle dolu küçük mercan adalarını ardında bıraktığı turkuvaz rengi denizde, küme küme palmiyelerle dolu başka küçük mercan adalarına doğru ilerlediği uzun tropik günler boyunca kuzeydoğu alizelerine vurdu. Düşünce hızıyla gelip geçiyordu görüntüler. Kâh vahşi bir atın sırtında güzel renkli Boyalı Çöl[11] üzerinde uçuyor, kâh beyazlara bürünmüş Ölüm Vadisi[12] denilen kabristana inen güneş ışıklarının parlak titreşiminde aşağıları izliyor, kâh denizden yükselmiş dev buzulların güneşin altında parıldadığı donmuş okyanusta kürek çekiyordu. Olmuş hindistancevizlerinin kendilerini bıraktığı bir mercan kumsalına uzanmış, dalgaların yumuşak sesini dinliyordu. Antik bir gemi enkazını yakan mavi alevlerin ışığında, ukuleleleri çınlatanların ve tamtamları gümletenlerin söylediği medeniyet öncesi döneme ait aşk çağrıları eşliğinde hula dansı yapıyordu. Duygusal, tropik bir geceydi. Arkada yıldızların altında bir yanardağ kraterinin silueti göze çarpıyordu. Yukarıda soluk bir hilal vardı ve ötelerde Güneyhaçı parlıyordu.

O bir harptı; tek hayatı ve bilinci, telleriydi; müzik ise arasından aktığı o telleri hatıralar ve hayallerle titreştiren bir seldi. Sadece hissetmek değildi bu. Bir biçime, renge ve ışınıma bürünmüş olan duyuları, hayal gücünün hayale cüret ettiği her şeyi yüce ve sihirli bir yoldan somutlaştırı-

yordu. Geçmiş, bugün ve gelecek birbirine girmişti ve genç, bu engin, bu ılık dünyada bir o yana bir bu yana salınarak, kız uğruna maceralara ve asil işlere girişiyor... hayır, kızla beraber, onu kazanmış olarak, kolu ona sarılmış vaziyette, zihninin hâkimiyet bölgesi içindeki her yere onu da taşıyarak yapıyordu her şeyi.

Kız ise omzunun üzerinden baktığı gencin yüzünde bütün bunları gördü. Kocaman, parlak gözleriyle seslerin peçesinin ötesine bakan ve orada hem hayatın gürül gürül akıp nabız gibi attığını hem de ruhlar âleminde devasa siluetlerin dolaştığını gören, başkalaşmış, yücelmiş bir yüz. Ürperdi kız. O yontulmamış, sakar yürüyüşlü kaba adam yok olmuştu. Üzerine uymayan giysileri, yaralı elleri, güneş yanığı yüzü olduğu yerde duruyordu; ama bunların, kendisine ifade gücü vermeyen aciz dudakları nedeniyle meramını anlatamadığı için dilsiz kalan büyük bir ruhu hapseden parmaklıklar olduğunu anladı. Şimşek gibi çakıp geçen bir an içinde bunu gördü; hemen sonra kaba adam geri döndü ve kız kendi hayal gücüne güldü. Ama bir anlık bu bakıştan geriye kalan izlenim kalıcıydı ve gitme vakti geldiğinde yalpalaya yalpalaya geri çekilen gence, Swinburne ile Browning'den[13] (İngiliz edebiyatı dersinde Browning üzerine çalışıyorlardı) birer kitap ödünç verdi. Utançtan kızarmış, kekeleyerek teşekkür ederken ufak bir oğlan çocuğu gibi gördüğü gence karşı annelik duygusunun harekete geçirdiği bir acıma duygusuyla doldu. Ne kaba saba adamı ne hapsolmuş ruhu ne de bütün erkeksiliğiyle gözlerini dikerek kendisini büyüleyen ve korkutan genci hatırlıyordu şimdi. Teninde rende hissi uyandıracak kadar nasırlı elleriyle tokalaşan ve duraksayarak konuşan bir oğlan çocuğu görüyordu sadece karşısında:

"Hayatımın en güzel akşamı... Biliyosunuz ben alışık değilim... böyle şeylere." Umutsuzca baktı kıza. "Yani böyle insanlara... böyle evlere. Benim için çok yeni bunlar. Ama hoşuma gitti."

Genç, kardeşlerine veda ederken kız, "Umarım bizi tekrar ziyaret edersiniz," dedi ona.

Genç kasketini kafasına taktı, koridorda umarsızca yalpaladı ve gitti.

"Onun hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu Arthur.

"Çok ilginç biri, taze bir esinti gibi," diye cevap verdi Ruth. "Kaç yaşındaymış?"

"Yirmi. Yakında yirmi bir olacakmış. Bu öğlen sordum. Bu kadar genç olabileceğini düşünmemiştim."

Kardeşlerine iyi geceler öpücüğü verirken kızın aklından şu düşünce geçti: "Benden üç yaş küçükmüş."[14]

3. Bölüm

Martin Eden merdivenlerden aşağı inerken elini kabanının cebine attı. Oradan çıkardığı kahverengi ince kâğıt tabakasını, bir çimdik Meksika tütününe ustaca sararak sigaraya dönüştürdü. İlk nefesi ciğerlerinin en derinlerine çekerek dumanını uzun uzun çıkardı. "Vay canına!" dedi huşu ve hayret içinde yüksek sesle. "Vay canına!" Sonra mırıldandı, "Vay canına!" Ardından elini yakasına attı, gömlekten söküp aldı ve cebine tıktı. Serin bir çisenti vardı, ama kasketini çıkararak başını yağmura açtı, kabanının düğmelerini çözdü ve azametli bir umursamazlık içinde salına salına yürüdü. Yağmuru fark etmiyordu bile. Vecd halindeydi, hayaller kuruyor, biraz önce yaşadığı sahneleri canlandırıyordu gözünde.

Sonunda o kadınla karşılaşmıştı; kadınlar hakkında düşünmeye alışık olmadığı için pek düşünmediği, ama günün birinde karşılaşacağını belli belirsiz de olsa umduğu kadınla. Aynı masada, hemen yanında oturmuştu. Elini elinin içine almış, gözlerinin ta içine bakmış ve orada güzel bir ruh görmüştü; aynasında parladığı gözler kadar, ona biçim verip ifade kazandıran beden kadar güzel bir ruh. Onun tenini ten olarak görmedi ki bu onun için yeni bir şeydi, çünkü tanıdığı kadınları yalnızca tenden ibaret olarak düşünürdü. Teni her nedense farklıydı kızın. Onun bedeni-

ni asla hastalıklara, zayıflıklara maruz kalacak bir vücut olarak görmüyordu. Onun bedeni, ruhunun giysisinden öte bir şeydi. Ruhunun zuhur etmesi, içindeki ilahi özün saf ve zarif bir cisme bürünmesiydi. Bu ilahi duygu, genci allak bullak etti. Sarsıp aklını başına getirdi. O ana dek hiçbir ilahi kelam, hiçbir tanrısal alamet, hiçbir semavi işaret ulaşmamıştı kendisine. İlahi olan hiçbir şeye inanmamıştı. Hep dinsiz olmuş, rahiplerle ve ruhlarının ölümsüzlüğüyle tatlı tatlı dalgasını geçmişti. Bu hayatın ötesinde bir hayat yoktu ona göre; hayat o anda ve oradaydı, sonrasıysa sonsuz kör karanlıktı. Oysa kızın gözlerinde gördüğü şey ruhtu... hiçbir zaman ölmeyecek olan ebedi ruh. Tanıdığı hiçbir adam ve hiçbir kadın onda ölümsüzlük fikri uyandırmamıştı. Ama kız öyleydi. Daha kendisine ilk baktığı anda fısıldamıştı bunu. Yürürken kızın yüzü gözlerinin önünde pırıl pırıl parlıyordu; solgun ve ciddi, hoş ve duyarlı, ancak bir ruhun yapabileceği gibi merhamet ve şefkatle gülümseyen ve gencin asla hayal edemeyeceği kadar saf ve masum. Kızın saflığı yumruk gibi çarpmıştı suratına. Onu afallatmıştı. İyiyi ve kötüyü bilirdi, ama varoluşsal bir nitelik olarak saflık ve masumiyet, asla aklına gelmemişti. Oysa şimdi, onda, toplamı ebedi hayatı oluşturan iyilik ve temizliğin en üst derecesi olarak kavrıyordu saflığı.

Genç, ebedi hayatı hemen yakalamak tutkusuna kapıldı. Onun kesip attığı tırnak bile olamazdı, bunu biliyordu; bu akşam onu görmesi, onunla beraber olması ve konuşması, mucizevi bir şans, inanılmayacak bir olaydı. Tamamen tesadüftü. Buna layık olması söz konusu değildi. Böylesi bir bahta hak kazanmış değildi. Esasen inananlarınki gibi bir ruh haline büründü. Uysallaşmış, mütevazı biri olmuştu; kendini yeriyor, kendi kibrini kırıyordu. Günahkârı tövbekâr yapan bir ruh haline büründü. Günahkârdı o. Nasıl ki boynunu büküp kuzu gibi olmuş bir tövbekâr, kısa bir an bile olsa Tanrı'nın kulu olarak gelecekteki azametli varolu-

şunun muhteşem hayalini görürse, o da kıza sahip olmakla elde edeceği konumu görüverdi kısacık bir zaman diliminde. Ama ona sahip olmak, bildiği bütün zilyetliklerden tamamen farklıydı, şüpheli ve belirsiz bir tasarruftu. Tutku, çılgın kanatlarıyla yükseliyor ve genç adam yükseklikleri kızla birlikte aşarken, düşüncelerini ona açarken, güzel ve asil şeyleri beraber yaşarken görüyordu kendini. Hayalini kurduğu şey onun ruhuna sahip olmaktı, her türlü kabalıktan azade, zihninde belirli bir biçime sokamadığı özgür bir ruh yoldaşlığıydı. Bunu düşünmemişti. Böyle bir şey daha önce aklına hiç gelmemişti. Mantığı, duyguları tarafından gasp edilen genç, daha önce tanımadığı güçlü heyecanlarla sarsılıp titriyor, hislerin yücelerek manevi bir hale bürünüp hayatın zirvesinin ötesine taşındığı bir duyarlılık denizinde, hazlar içinde sürükleniyordu.

Bir sarhoş gibi sendeleyerek yürürken coşkuyla "Vay canına! Vay canına!" diye mırıldanıyordu.

Köşe başında bekleyen polis kuşkuyla onu gözlüyordu. Sonra denizci boyunbağını gördü.

"Nereden aldın onu?" diye sordu.

Martin Eden dünyaya döndü. Akışkan bir organizmaydı o, hızla ortama uyum sağlayabilir, köşe bucak her yeri dolduracak bir akış içine girebilirdi. Polisin bu selamıyla hemen kendine geldi ve içinde bulunduğu durumu net biçimde anladı.

"Çok güzel, de mi?" diye gülerek cevap verdi. "Yüksek sesle konuştuğumu fark etmemiştim."

"Sen şimdi şarkı da söylersin," diye teşhisini koydu polis.

"Söylemem, söylemem. Ateşiniz varsa şu sigarayı yakıp bi sonraki tramvaya atlayıp eve gidecem."

Sigarasını yaktı, iyi geceler dedi ve yürüyüp gitti. "Gel de şaşırma," dedi fısıldarcasına. "Aynasıza bak, sarhoş sandı beni iyi mi?" Kendi kendine gülümsedi ve derin düşüncelere daldı. "Gerçi öyleydim," dedi ve peşinden ekledi: "Bir kadının yüzüne bakıp sarhoş olacağımı hiç sanmazdım."

Berkeley'ye[15] giden Telegraph Caddesi tramvayına bindi. Şarkılar söyleyen, birbirlerine üniversite öğrencilerine özgü şakalar yapan gençlerle doluydu tramvay. Onları dikkatle inceledi. Üniversiteli oğlanlardı. Ruth'un gittiği üniversiteye gidiyorlardı, toplumsal olarak onun sınıfına mensuplardı, isterlerse onunla tanışabilir ve her gün görüşebilirlerdi. Bunu istememiş olmalarına, o akşamı kızla birlikte geçirmek, onunla konuşmak, ona tapan hayranları olarak etrafında oturmak varken şehre inip eğlenmeyi seçmelerine hayretler içinde bakıyordu. Düşünceleri geziniyordu. Kısık gözlü, gevşek dudaklı bir genç dikkatini çekti. Onun kötü biri olduğuna karar verdi. Gemide çalışsaydı fitne, gammaz, dırdırcı bir tayfa olurdu. Oysa kendisi, Martin Eden, ondan çok daha iyi biriydi. Bu düşünce onu neşelendirdi; kıza biraz daha yaklaşmıştı sanki. Kendini öğrencilerle karşılaştırmaya başladı. Bedeninin kaslı yapısı aklına geldi ve fiziksel olarak onlardan üstün olduğuna hükmetti. Ancak onların da kafası bilgiyle doluydu ve bu sayede kızın diliyle konuşabiliyorlardı. Bu düşünce onu bunalttı. Bir beynin işi nedir, diye sordu hırsla. Onların yaptığı her şeyi kendi de yapabilirdi. Kendisinin bizzat yaşadığı hayatı onlar kitaplardan öğreniyordu. Onun da beyni onlarınki kadar bilgi doluydu, sadece bilginin türü değişikti. Aralarından hangisi flador düğümü atabilir, dümene geçebilir veya direğin tepesindeki gözcü mahalline çıkabilirdi? Ömrü, tehlikelerden, cesaret isteyen işlerden, zorluktan ve çok çalışmadan oluşan bir dizi resim olarak geçti gözlerinin önünden. Öğrenme sürecinde uğradığı başarısızlıkları, girdiği çıkmazları hatırladı. Yine de üstesinden gelmeyi başarmıştı. Onlar da bir gün hayata atılacak ve feleğin çemberinden geçecekti. İyi o zaman, onlar bununla uğraşırken kendisi de kitaplardan hayatın öbür tarafını öğrenebilirdi.

Tramvay Oakland'ı[16] Berkeley'den ayıran dağınık evlerden oluşan mahalleden geçerken, üzerine gururla

HIGGINBOTHAM BAKKALİYESİ tabelası asılmış iki katlı tanıdık binaya bakındı. Binanın köşesinde indi. Gözleri bir an tabelaya takıldı. Üzerindeki yazı dışında bir şey söylüyordu ona. Sanki oradaki harflerden adilikler, bencillikler, küçük sinsilikler ve kurnazlıklar yayılıyordu etrafa. Bernard Higginbotham, ablasının kocasıydı ve onu iyi bilirdi. Anahtarla kapıyı açtı, merdivenden ikinci kata çıktı. Enişte işte burada yaşıyordu. Alt kattaki bakkaldan çürümüş sebzelerin kokusu geliyordu. Karanlıkta el yordamıyla ilerlerken bir sürü kız ve erkek yeğeninden birinin ortada bıraktığı oyuncak arabaya takılıp dengesini yitirdi ve güm diye karşıdaki kapıya çarptı. "Akrep var herifin cebinde," diye geçti içinden, "iki sentlik gaz yakıp kiracılarının kafasını gözünü kurtarmaz, cimri."

Kapının tokmağını el yordamıyla bulup açtı ve ablasıyla Bernard Higginbotham'ın oturduğu aydınlatılmış odaya girdi. Ablası enişte sinin pantolonunu yamarken o da sıska bedenini iki koltuğu kaplayacak şekilde yaymış oturuyor, eski püskü terliği içindeki ayağı, ikinci koltuğun kenarından sallanıyordu. Adam elindeki gazetenin üzerinden karanlık, samimiyetsiz, keskin bir bakış fırlattı. Martin Eden'ın tiksinmeden ona bakabildiği vaki değildi. Ablasının bu adamda ne bulduğu, onun anlayamadığı bir şeydi. Adamı bir haşere gibi görüyor, ayağının altında eziveresi geliyordu. Varlığına katlanabilmek için, sık sık "Günün birinde ağzını yüzünü dağıtacam," diye avuturdu kendini. Nemrut nemrut kendisine bakan tilki gözlerde bir şikâyet vardı.

"Evet," dedi Martin, "söyle, içinde kalmasın."

Bay Higginbotham, yarı sızlanıp yarı efelenerek, "O kapı daha geçen hafta boyanmıştı," dedi. "Boyacılar sendikasının yevmiye ücretini sen de bilirsin. Daha dikkatli olmalısın."

Martin önce cevap vermeye niyetlendi, ama sonra hiçbir işe yaramayacağını görüp vazgeçti. Karşısındaki ruhun muazzam sefaletini delip geçen gözleri, duvardaki renkli

taşbaskı resme takıldı. Şaşırdı. O resmi severdi ama şimdi ilk kez görüyor gibiydi. Ucuzdu, bu evdeki her şey gibi ucuz. Aklı biraz önce ayrıldığı eve gitti, önce o duvarlardaki resimleri, sonra da tokalaşırken içini eriten bir hoşlukla bakan O'nu gördü. Nerede olduğunu, odada kimin bulunduğunu unutmuştu; ta ki Bernard Higginbotham efendiden şöyle bir soru gelene kadar:

"Hayalet mi gördün?"

Martin kendine geldi ve adamın hor gören, korkak ve gaddar boncuk gözlerine baktıktan sonra zihnindeki perdede beliren görüntüye geçti. Şimdi, adam aşağıdaki dükkânda satış yaparken izliyordu onları: Yaltaklanan, yapmacık, kendinden fazlasıyla hoşnut, müşterisini pohpohlayan gözler.

"Evet," dedi Martin. "Hayalet gördüm. İyi akşamlar. İyi akşamlar, Gertrude."

Odadan çıkarken eski halının sökülmüş iplerinden birine takılıp sendeledi.

Bay Higginbotham, "Kapıyı çarpma," diye uyardı onu.

Kanının damarlarına yürüdüğünü hissetti, ama kendini kontrol altına aldı ve arkasından yumuşakça kapadı kapıyı.

Bay Higginbotham, sevinçle karısına baktı.

"İçmiş," diye fısıldadı boğuk bir sesle. "Sana söylediydim."

Kadın uysalca başıyla onayladı.

"Gözleri çok parlıyodu," diye kabul etti Gertrude. "Giderken yakası vardı, şimdi yok. Canım belki de sadece bikaç kadeh içmiştir."

"Ayakta duramıyodu, baksana," diye ısrar etti kocası. "Onu izledim. Oraya buraya takılmadan yürüyemiyodu. Kendin de duydun, neredeyse düşecekti koridorda."

"Alice'in arabasıydı herhal," dedi kadın. "Karanlıkta göremedi zaar."

Bay Higginbotham'ın sesi ve gazabı yükselmeye başladı. Akşamları ailesiyle birlikte olmak, ayrıcalıklarını yaşaya-

bilmek için bütün gün dükkânda milletin ağız kokusunu çekiyordu.

"Senin o sevgili kardeşin sarhoştu diyom sana."

Bu kelimeler buz gibi, keskin ve nihai hüküm bildiren bir sesle söylenmiş, her bir sözcük mekanik bir ıstampayla damgalanıyormuşçasına telaffuz edilerek çıkmıştı dudaklarından. Karısı iç geçirdi ve sessiz kaldı. İriyarı ve şişman bir kadındı, her zaman hırpani giyinir, işi ve kocası tarafından sırtına yüklenen sorumluluklardan dolayı hep yorgun olurdu.

"Bak şuraya yazıyom, babasına çekmiş," diye suçlayarak sözlerini sürdürdü Bay Higginbotham. "Günün birinde onun gibi sokakta geberip gidecek. Sen de biliyon."

Gertrude başını salladı, içini çekti ve dikişine devam etti. Martin'in eve sarhoş geldiği konusunda uzlaşmışlardı. Halbuki güzelliği içlerinde hisseden insanlardan olsalardı, o parlayan gözlerin ve hararetlenmiş yüzün, gencin aşkla ilk tanışmasının belirtisi olduğunu anlayabilirlerdi.

Bay Higginbotham, sorumluluğunu karısına yüklediği sessizlik zoruna gidince aniden, "Çocuklara amma güzel örnek oluyo," diye homurdandı. Bazen karısının kendisine biraz daha çok karşı çıkmasını istiyordu. "Eğer bi daha böyle yaparsa bu evde kalamaz, anlıyon mu? Bu işe yaramaz oğlanı çekecek değilim. Kafayı çekip çekip bizim masum çocukları yoldan çıkaracak." Bay Higginbotham bu ifadeyi pek sevmişti, geçenlerde gazetedeki bir köşe yazısından öğrenmişti onu, "Tam olarak bu, yoldan çıkarmak, ne güzel oturdu."

Karısı yine iç geçirip üzgün üzgün başını sallayarak dikişine devam etti. Bay Higginbotham gazetesine döndü.

Gazetenin üzerinden baktı: "Geçen haftanın kirasını ödedi mi?"

Karısı başıyla onaylayıp devam etti: "Biraz daha parası var."

"Denize ne zaman çıkacakmış?"

"Parası bitince herhal. Geçen, gemide iş bakmaya San Francisco'ya gitti. Gerçi daha cebinde parası var ve çalışacağı gemiyi seçmek istiyo."

"Amma da havalara girmiş, güvertenin paspası," diye homurdandı Bay Higginbotham. "Gemiyi seçecekmiş! Bak sen şuna!"

"Uzak memleketlerde gömülü bi hazineyi aramak için hazırlık yapan bi uskuna varmış, parası yeterse onu beklemek istiyormuş."

"Sürekli bi iş istiyorsa bizim arabanın sürücülüğünü veririm," dedi kocası, ama sesinde en ufak bir yardımseverlik yoktu. "Tom işi bıraktı."

Karısı tedirgin ve araştıran gözlerle baktı.

"Bu akşam bıraktı. Carruthers'te çalışacakmış. Ben onlar kadar para veremem."

"Sana onu kaybedeceksin dediydim," diye bağırdı Gertrude. "Adama çok az veriyodun."

"Bana bak kadın," diye dayılandı Higginbotham, "sana binlerce kere söyledim işime karışma diye. Bi daha söyletme."

Gertrude, "Umurumda değil," diye burnunu çekti. "Tom iyi çocuktu."

Kocası ters ters ona bakıyordu. Yetersiz bir isyandı onunki.

"Sevgili kardeşin kendisine yapılan iyiliklere karşılık vermek isterse işi alabilir," diye homurdandı.

"O da diğeriyle aynı kirayı ödüyo ama," diye cevabını aldı. "Hem o benim kardeşim. Sana borç takmadıkça sürekli çocuğun üstüne varmaya hakkın yok. Yedi yıldır seninle evliyim diye duygularımı kaybetmedim."

"Yatakta kitap okumaya devam ederse gaz parası keseceğimizi söyledin mi peki?" diye sordu Bay Higginbotham.

Bayan Higginbotham cevap vermedi. İsyanı sönmüş, ruhu yorgun bedenine çekilmişti. Zafer kocasınındı. Onu alt

etmişti. Kulakları kadının burnunu çekişlerinin keyfini çıkarırken, gözleri kindarca parladı. Onu böyle bastırmaktan büyük bir haz duyuyordu. O da bu aralar çok kolay bastırılıyordu ama evliliklerinin ilk yıllarında, çocuklar dünyaya gelmeden ve kendisinin bitmek bilmez dırdırı nedeniyle enerjisi tükenmeden önce hiç de böyle değildi.

"Yarın söylersin o zaman, olur biter," dedi. "Tabii bi de unutmadan söyleyeyim, yarın Marian'ı çağır da gelsin çocuklara baksın. Tom gittiğine göre arabayı benim sürmem lazım. Sen de tezgâhta durmanın nasıl bi şey olduğunu anlarsın artık."

"Ama yarın çamaşır günü," diye hafiften itiraz edecek oldu kadın.

"O zaman erken kalkar, önce o işi yaparsın. Ben saat onda çıkarım."

Sonra gazetesini sertçe hışırdatarak, yeniden okumaya başladı.

4. Bölüm

Eniştesiyle karşılaştığı için hâlâ kanı kaynayan Martin Eden, karanlık koridorda el yordamıyla yolunu bularak tek bir yatak, lavabo ve koltuğun zorlukla sığdığı hücre büyüklüğündeki odasına gitti. Bay Higginbotham, işleri karısı yapabilecekken hizmetçi tutmayacak kadar pintiydi. Üstelik böylece hizmetçiye verilecek odayla birlikte evin bir değil, iki odasını kiraya verebiliyordu. Martin, Swinburne ile Browning'in kitaplarını koltuğa koydu, kabanını çıkardı, yatağın üzerine oturdu. Vücudunun ağırlığını astımlılar gibi selamlayan yatağın yaylarından gelen tiz sesleri önemsemedi. Ayakkabılarını çıkarmaya girişti ama çatıdan sızan yağmur suyu nedeniyle yer yer uzun kahverengi lekelerle kirlenmiş beyaz sıvalı duvara daldı gitti. Bu pis perde üzerinde görüntüler akmaya ve onu yakmaya başladı. Ayakkabılarını unuttu, uzun uzun o görüntülere baktıktan sonra harekete geçen dudaklarından bir mırıltı çıktı: "Ruth."

"Ruth." Tek bir hecenin bu kadar güzel olabileceğini hiç aklına getirmemişti şimdiye dek. Kulaklarına haz veren o sözcüğü tekrarlamak, onu mest ediyordu. "Ruth." Bir tılsımdı, büyüyle çağrıda bulunmak için kullanılabilecek sihirli bir kelimeydi. Bu ismi her mırıldanışında kızın yüzü karşısında parlıyor, karşısındaki pis duvarı altın ışıltısına boğuyordu. Işıltı duvarda kalmıyor, sonsuzluğa yayılıyor ve

Martin Eden'ın ruhu, o ışıltılı derinliklerde kızın ruhunu arıyordu. İçinde en iyi olan ne varsa muhteşem bir akışla dışarı taşıyordu. Sadece onu düşünmek bile Martin Eden'ı yüceltiyor, saflaştırıyor, daha iyi biri haline getiriyor ve daha da iyi olmak istemesine yol açıyordu. Onun için yeni bir şeydi bu. Kendisini daha iyi biri haline getiren kadınlar tanımamıştı daha önce. Tersine, onu canavarlaştırırdı kadınlar. Onların ellerinden gelenin en iyisini yaptığının, ama işe yaramadığının farkında değildi. O zamana değin kendini tanımadığı için kadınların aşkını üzerine çekmenin, varoluşunun bir parçası olduğunu, kadınların da ona bu nedenle uzandıklarını bilmiyordu. Kadınlar ona hiç rahat vermezlerdi, ama Martin onları hiç dert etmez ve kendisi sayesinde daha iyi insan olabilecek kadınların var olduğunu aklına getirmezdi. Şimdiye kadar hep azametli bir kayıtsızlık içinde yaşayıp gitmişti; oysa artık kadınlar hep aşağılık elleriyle kendisini çekiştirip durmuş gibi geliyordu ona. Onlara da haksızlıktı bu, kendisine de. Hayatta ilk kez kendinin farkına varan Martin Eden, kimseyi yargılayabilecek durumda değildi ve bu rezil günlerine baktıkça utançtan kızarıyordu.

Birden ayağa kalkıp lavabonun üzerindeki pis aynada kendini görmeye çalıştı. Havluyla aynayı silip uzun uzun ve dikkatle tekrar baktı. Kendini ilk kez gerçekten görüyordu. Gözleri görmek için yaratılmıştı, ama o ana dek dünyanın sürekli değişen görüntüleriyle dolu ve kendine bakmak yerine dünyaya bakmakla meşguldüler. Aynada yirmi yaşındaki bir gencin başını ve yüzünü gördü, ama böylesi kıymetlendirmelere alışık olmadığı için görüntüsüne nasıl değer biçeceğini bilemedi. Çıkıntılı alnının üzerinde dağınık duran kahverengi, fındık kabuğu rengi dağınık saçlarında kadınların çok hoşuna giden, okşamak için ellerini karıncalandıran, içinden geçirmek için parmaklarını tatlı tatlı ürperten bukleler vardı. Ama O'nun gözüyle gördüğünde fazla değeri olmayan saçları hızla geçip, kare biçimli geniş

alnına gözlerini dikti ve uzun uzun, düşüncelere dalarak baktı; içine nüfuz etmeye, içindekinin kalitesini tartmaya çalışıyordu. Sürekli sorduğu soru, "Orada nasıl bir beyin var acaba?" idi. Neyi ne kadar yapabilir? Kendisini nereye götürebilir? Ruth'a götürebilir mi?

Güneşin ışıklarıyla yıkanmış derin denizlerin tuzlu havasından güç alan ve sık sık maviye çalan çelik grisi gözlerinde ruh var mıydı acaba? Ayrıca gözlerinin Ruth'a nasıl göründüğünü de merak ediyordu. Kendini onun yerine koyup onun gözleriyle kendine bakmaya çalıştı ama bu küçük hileyi beceremedi. Kendini başka adamların yerine koymayı başarırdı, ama onlar hayat tarzlarını bildiği adamlardı. Oysa Ruth'un hayat tarzını bilmiyordu. Kendisi için bir gizem, hoş bir esrardı Ruth; tek bir düşüncesini bile tahmin etmesi mümkün olabilir miydi? En azından dürüst gözlerdi onlar diye sonuçlandırdı düşüncelerini, en ufak bir adilik ve alçaklık yoktu içlerinde. Güneş yanığı esmer yüzüne şaşırdı. Bu kadar esmer olduğunu bilmiyordu. Gömleğinin kolunu sıvayıp altındaki beyaz teniyle yüzünü karşılaştırdı. Netice itibariyle beyazdı. Ama kolları da güneşten yanmıştı. Bir kolunu çevirdi, öteki eliyle pazısını öbür tarafa devirdi ve güneşin en az değdiği yerlerine baktı. Bembeyazdı. Bir zamanlar yüzünün de kolunun altı kadar beyaz olduğunu, dünyada kendisinden daha solgun tenli, güneşin tahribatından kaçırdığı bölgelerinden daha akça pakça ve pürüzsüz bir cilde sahip olmakla övünebilecek çok az kadın bulunduğunu düşünüp aynada gördüğü esmer yüze güldü.

Masum ve çocuksu bir ağzı olabilirdi ama o küçük ağız ve dolgun, şehvetli dudaklar aldatmacaydı; bir gerildi miydi, sıkıca dişlerine sarılıyordu. O zaman, dudakları çok sıkı kapandığında, ağzı sert ve haşin bir görüntü veriyor, hatta dünya nimetlerinden elini çekmiş çilecilerin ağızlarına benziyordu. Bu dudaklar, bir savaşçının ve âşığın dudaklarıydı. İştahla yaşamın hazlarının tadına baktıkları kadar, zevkleri

bir yana bırakıp hayata buyruk verebilirlerdi. Saldırganlığa işaret eden kare biçimli kuvvetli çenesi de böylesi zamanlarda dudakların yardımcısı oluyordu. Şehvetini dengeleyip güçlendiren bu kuvvet, onu sağlıklı güzelliği sevmeye zorluyor, erdemli duyarlıklar karşısında titremesine neden oluyordu. Dudaklarının arasındaki dişler, bir dişçinin bakımına hiç ihtiyaç duymamıştı. Dişlerine baktı; beyaz, güçlü ve düzgün olduklarını düşündü. Ama biraz daha bakınca kafası karıştı. Beyninin derinliklerinde depolandığı yerden çıkıp gelen belli belirsiz bir bilgi, her gün dişlerini temizleyen insanlar olduğunu söyledi ona. Tabii bunlar üst tabakadan, yani Ruth'un sınıfından insanlardı. O da her gün dişlerini temizliyor olmalıydı. Ruth, hayatı boyunca tek bir gün bile dişlerini temizlemediğini öğrense, ne düşünürdü acaba? Bir diş fırçası alıp dişlerini fırçalamayı alışkanlık haline getirmeye karar verdi. Yarından tezi yok başlayacaktı buna. Sadece bazı başarılarla kazanamazdı Ruth'u. Her şeyini değiştirmeli, dişlerini bile fırçalamalı, hatta özgürlüğünden vazgeçmiş gibi hissetmesine neden olsa da kolalı yaka takmalıydı.

Elini çevirdi, başparmağının şişkin başını nasırlı avucuna sürttü, artık hiçbir fırçanın söküp atamayacağı şekilde etine sinmiş kirlere baktı. Ruth'un avucu ne kadar da farklıydı! Hatırlayınca hoş bir heyecana kapıldı. Gülün yaprağı gibi diye düşündü, kar tanesi kadar serin ve yumuşaktı. Bir kadının elinin bu kadar hoş bir yumuşaklığa sahip olabileceği aklına bile gelmezdi. Böylesi bir elin okşamasıyla hissedeceği harika duyguları hayal ederken buldu kendini ve suç işlemiş gibi kızardı. Ruth'a yönelik fazlasıyla bayağı bir düşünceydi, onun yüce maneviyatına dil uzatmaktı bu. O, bedeninden çok daha yücelerde gezinen, solgun ve narin bir ruhtu; ama yine de yumuşacık elleri Martin Eden'ın aklından çıkmamakta ısrar ediyordu. Halbuki Martin, fabrika kızlarının, işçi sınıfından kadınların sert ve nasırlı ellerine alışıktı. O ellerin neden böyle sert olduğunu bili-

yordu elbette. Ya Ruth'un elleri... Yumuşaktılar, çünkü hiç çalışmamışlardı. Geçinmek için çalışmak zorunda olmayan bir kişiye dair o dehşetli düşünce aklından geçince Ruth ile arasındaki boşluk daha da büyüdü. Çalışmayan aristokrat kesimi düşündü. Önündeki duvarda, cüretkâr, kibirli ve kudretli halleriyle kocaman belirdiler. Kendisi çalışmıştı; ilk hatıraları çalışmakla ilgiliydi, bütün ailesi çalışmıştı. Mesela Gertrude. Onun elleri bitmek bilmez ev işlerinden katılaşmamış, ama çamaşır yıkamak yüzünden şişmiş ve haşlama et gibi kırmızı olmuştu. Sonra kız kardeşi Marian vardı. Geçen yaz konserve fabrikasında çalışmış ve o güzel ince elleri, domates bıçakları yüzünden yara bere içinde kalmıştı. Ayrıca bir önceki kış karton kutu fabrikasında iki parmağının ucunu kesim makinesine kaptırmıştı. Tabutunda yatan annesinin sert avuçlarını hatırlıyordu. Babası da son nefesine kadar çalıştığına göre elindeki nasırın kalınlığı yarım parmağı geçmişti kuşkusuz. Ama O'un elleri yumuşacıktı, annesinin ve kardeşlerinin de öyle. Bu son düşünce onların üst tabakaya mensup olduğunu, Ruth ile arasında da dev bir uçurum bulunduğunu gayet açık biçimde göstererek onu irkiltti.

Acı bir kahkahayla yatağa oturdu, ayakkabılarını çıkardı. Ne salaktı, bir kadının yüzü ve yumuşak beyaz elleri nedeniyle aklı başından gitmişti. Sonra aniden kirli duvarın üzerinde bir görüntü belirdi. Karanlık ve harap bir binanın önünde duruyordu. Geceydi, Londra'nın East End bölgesindeydi ve yanında on beş yaşındaki fabrika kızı Margey vardı. Fabrikanın yıllık işçi yemeğinden sonra onu eve bırakıyordu. Kasvetli ve harap bir binada, domuzların bile yaşamayacağı bir evde oturuyordu kız. Veda ederken ellerini tutmuştu. Öpsün diye dudaklarını uzatan kızı öpmemişti. Her nedense korkmuştu ondan. Bunun üzerine kız hararetle elini sıkmıştı. İşte o zaman kızın nasırının törpü gibi ellerine sürttüğünü hissetmiş ve içi acıma duygusuyla dolmuştu.

Kızın aç ve arzulu gözlerine bakmış, çocukluktan korkulu ve haşin bir yetişkinliğe doğru gereğinden çok daha hızlı adımlarla koşan, yetersiz beslenmiş kadını görmüş, sonra büyük bir hoşgörüyle ona sarılıp eğilerek dudaklarından öpmüştü. Kızın o küçük memnuniyet çığlığı kulaklarından gitmiyordu; nasıl da kedi gibi sokulmuştu... Zavallı küçük perişan kız! Uzun zaman önce yaşadıkları gözünün önüne gelmeye devam etti. Kızın kendisine sokulduğu akşam olduğu gibi yine içi karıncalandı, yüreği sıcacık bir acıma duygusuyla doldu. Kasvetli bir sahneydi, hava gres yağı rengindeydi ve kaldırım taşlarının üzerine gri bir yağmur yağıyordu. Sonra duvarın üzerinde göz alıcı bir ihtişamla o görüntünün yerini alan Ruth'un altın sarısı saçları ve solgun yüzü parladı; bir yıldız kadar uzak ve erişilmezdi.

Browning ile Swinburne'ü koltuktan alıp öptü. Her şeye rağmen, diye düşündü, tekrar gel dedi. Aynaya bir kez daha baktı ve yüksek sesle, büyük bir ciddiyetle şöyle dedi:

"Martin Eden, yarın ilk iş halk kütüphanesine gidip bi görgü kuralları kitabı okuyacan. Anlaşıldı mı!"

Sonra gazı kapattı ve ağırlığıyla yatağın yaylarını feryat ettirdi.

"Bi de şu küfürlü konuşmayı bırakman lazım oolum Martin, bırakman lazım," dedi yine yüksek sesle.

Sonra uykuya daldı ve ancak keyifotu almış kişilerle yarışabilecek çılgınlık ve cüretkârlıkta rüyalar gördü.

5. Bölüm

Ertesi sabah pembe düşlerin içinden çıkıp sabun ve kirli çamaşır kokan zorlu bir hayatın bağırtı çağırtısıyla dolu buharlı bir ortama gözlerini açtı. Odasından çıkarken dökülen suların şırıldamasını, bir çocuğun cırlamasını ve peşinden ablasının sürüyle veletten birine attığı sağlam tokadın şaklamasını duydu. Çocuğun çığlığı, bıçak gibi içine işledi. Etrafındaki her şeyin, hatta soluduğu havanın bile bayağı ve itici olduğunu fark etti. Ruth'un oturduğu evin ortamından, huzurundan, sükûnetinden, güzelliğinden ne kadar farklı diye geçirdi içinden. Orada her şey maneviydi. Buradaysa sadece maddiyat vardı, hem de bayağı bir maddiyat.

Ağlayan çocuğa "Alfred, gel buraya," derken, hayatı nasıl cömertçe yaşıyorsa, yine aynı yüce gönüllü tavırla bozukluklarını koyduğu pantolon cebine uzandı. Çocuğun eline yirmi beş sent koyup onu kısa bir süre kollarına alarak ağlamasını dindirdi. "Hadi koş şimdi biraz şeker al bakayım. Kardeşlerine de vermeyi unutma. Hemen erimeyen şekerlerden al, ha!"

Ablası çamaşır teknesinden kaldırdığı kıpkırmızı suratıyla baktı ona.

"Beş sent de yeterdi," dedi. "Tam senlik hareket, paranın değerini hiç bilmezsin. Şimdi hasta olana kadar şeker yiyecek."

"Tamamdır abla," dedi neşeyle. "Sen benim paramı merak etme. Bu kadar meşgul olmasaydın, sana bi güzel sabah öpücüğü verirdim şimdi."

Ablasına iyi davranmak istiyordu. İyi kadındı; ayrıca kendi tarzında onu sevdiğini de bilirdi. Ama nasıl olduysa yıllar geçtikçe kendisi olmaktan uzaklaşmış ve Martin'i şaşırtan biri haline gelmişti. Onu değiştiren şeylerin çok çalışması, sürüyle çocuğu ve kocasının azarları olduğuna karar verdi. Ablasının değiştiğini ve çürümüş sebzelere, sabun kokusuna, müşterilerin verdiği o yağlı beş, on ve yirmi beş sentlere benzemeye başladığını düşündü bir an.

Ablası sert bir tavırla "Hadi git de kahvaltını et," derken aslında yaptığı şeyin hoşuna gittiğini gizlemeye çalışıyordu. Dünyayı dolaşan bütün kardeşleri içinde en çok sevdiği Martin Eden'dı. Sonra bir anda yüreği kabardı ve "Seni ben öpecem," dedi.

Başparmağı ve işaretparmağıyla önce bir kolundan, sonra da ötekinden sabun köpüklerini süpürdü. Martin Eden de ablasının kalın beline sarılıp terli ve buharlı dudaklarına bir öpücük kondurdu. Kadının gözleri yaşla doldu; duygularının güçlü olmasından ziyade sürekli çalışması yüzünden zayıf kalmasındandı bu. Sonra onu hafifçe kendinden itti ama Martin Eden uzaklaşmadan önce ablasının gözlerinin nemlendiğini gördü.

Çabucak, "Fırını aç, kahvaltın orda," dedi kadın. "Jim de şimdi kalkmıştır. Çamaşır için erken kalkmam gerekti. Hadi şimdi git. Sonra da evden hemen çık. Bugün zor bi gün olacak çünkü Tom işten ayrılmış ve Bernard'dan başka arabayı sürecek kimse yok."

Martin çökmüş halde mutfağa gitti, ablasının kırmızı suratının ve hırpani halinin görüntüsü beynini yiyordu. Biraz zamanı olsa, kendisini seveceği sonucuna vardı. Ama ölümüne çalışıyordu. Onu bu kadar çok çalıştıran, Bernard Higginbotham hayvanıydı. Ama bir yandan da

ablasının öpücüğünde hiçbir güzellik bulamadığı hissine engel olamıyordu. Samimi bir öpücüktü ve hiç alışılmadık bir şeydi. Yıllardır sadece seyahate çıktığında ve döndüğünde öperdi ablası onu. Oysa bu öpücük sabun tadındaydı. Ayrıca ablasının dudaklarının ne kadar cansız olduğunu da fark etmişti. Bir öpücükte olması gerektiği gibi dudakların canlı baskısını hissetmemişti. Ablasının öpücüğü, öpüşmeyi bile unutacak kadar uzun süredir yorgun olan bir kadının öpücüğüydü. Evlenmeden önceki hallerini, genç kızlığını hatırladı; çamaşırhanede bütün gün çalıştıktan sonra gece boyunca dans eder, ertesi sabah yine işbaşı yapacağını aklına bile getirmezdi. Sonra aklına Ruth geldi; her şeyi gibi dudaklarının da serin ve tatlı olabileceğini düşündü. Öpüşü de el sıkışı veya bakışı gibiydi herhalde; kesin ve samimi. Ruth'un dudaklarını kendi dudaklarına dokunurken hayal etme cüretini gösterdi; o kadar canlıydı ki hayali, başı döndü, gül yapraklarından oluşan bulutların arasında geziniyor, burnuna gül kokuları geliyordu sanki.

Mutfakta diğer kiracı Jim'i gördü, daha tam ayılamamış vaziyette lapasını yerken marazi gözlerle etrafa bakınıyordu. Karşısındakinde zayıfmış etkisi bırakan bir çeneye ve hazcı bir tabiata sahip Jim, bunlar yetmezmiş gibi salakça bir asabiyeti olduğu için ekmek kavgasında hiçbir yere varamayacak bir tesisatçı çırağıydı.

Martin sıkıntıyla soğuk ve yarı pişmiş yulaf lapasına kaşığını daldırınca, "Yemiyon mu?" diye sordu Jim. "Yoksa dün akşam yine mi kafa çektin?"

Martin başını iki yana salladı. Bu müthiş sefillikten bunalmıştı. Ruth Morse, her zamankinden de uzak görünüyordu gözüne.

"İçtim," diye devam etti Jim, övünen, asabi bir kıkırdamayla. "Ta burama kadar içtim. Hatun çok hoştu. Beni eve Billy getirdi."

Martin kafasını salladı. Doğasından gelen bir alışkanlıkla kimle konuşursa konuşsun, onu dinlerdi. Kendine bir fincan ılık kahve koydu.

"Bu akşam Lotus Dans Kulübü'ne gelecek misin?" diye sordu Jim. "Bira veriyolar. Ayrıca Temescal çetesi gelirse acayip patırtı çıkar. Gerçi beni ilgilendirmez. Ben kızımı getirecem. Hay lanet, ağzımın hiç tadı yok be!"

Yüzünü buruşturmasına neden olan o buruk tadı kahveyle geçirmeye çalıştı.

"Julia'yı tanıyon mu?"

Martin başıyla hayır dedi.

"Benimki," diye açıklama geldi, "tam fıstık. Sana tanıtırdım ama kaparsın kızı benden. Yav bu kızlar sende ne buluyo annamıyom hakkaten. İnsanı hasta ediyo senin kızları kapman."

"Senden hiç kız kapmadım," diye cevap verdi Martin yarım ağızla. Kahvaltının bitmesi lazımdı.

"Kaptın, kaptın," diye neşeyle ısrar etti Jim. "Maggie'yi."

"Onunla hiçbi ilgim olmadı. O gece hariç dans bile etmedim."

"O kadarı yetti," diye çığlık attı Jim. "Kızla bi dans ettin, bi baktın, iş bitti. Tamam, senin amacın öyle değildi, ama iş benim başıma patladı. Kız bi daha bana bakmadı. Hep seni soruyo. İsteseydin anında sana koşardı."

"Ama istemedim."

"İstemene gerek yok ki. Ben orada sap gibi kaldım." Hayranlıkla bakıyordu Martin'e. "Boş geç şimdi, sen nasıl beceriyon bunu be Mart?"

"Onları kafaya takmıyom."

Jim büyük bir hevesle öğrenmek istiyordu. "Yani kafaya takmadığına mı inandırıyon kızları?"

Martin bir süre bunu düşündükten sonra, "Belki bu da işe yarar ama benimki biraz farklı heralde. Ben hiçbi zaman kızları... fazla kafaya takmadım. Eğer öyle davranırsan olur heralde."

Jim başka bir konuya atladı. "Dün akşam Riley'nin ahırda olacaktın be. Bi sürü herif eldiven giydi. Hele Batı Oakland'dan biri vardı. 'Sıçan' koydular herifin adını. İpek kumaş gibi kaygandı herif. Kimse ona tek yumruk vuramadı. Herkes istedi ki sen orada olaydın. Sen nerdeydin peki?"

"Oakland'daydım," dedi Martin.

"Tiyatroya mı gittin?"

Martin tabağını itip kalktı.

"Akşam dansa geliyon mu?" diye bağırdı arkasından Jim.

"Yok, gelmem heralde."

Aşağı inip sokağa çıktığı anda derin derin nefes aldı. Zaten boğulduğu bir ortamdı, üstüne bir de çırağın sohbeti deli etmişti onu. Elini uzattığı gibi Jim'in kafasını yulaf lapasına batırmamak için zor tutmuştu kendini. Çocuk konuştukça Ruth uzaklaşıyordu gözünde. Bu ayaktakımının içinden nasıl çıkıp ona yaraşır biri haline gelebilirdi? Kendisinin de işçi sınıfına mensup olmasının daha da ağırlaştırdığı bu sorun, karabasan gibi çöktü üzerine. Her şey onu aşağı çekmeye çalışıyordu: Ablası, ablasının evi ve ailesi, çırak Jim, tanıdığı herkes, onu hayata bağlayan bütün bağlar. Yakışıksız, keyifsiz bir yaşamı vardı. Oysa o zamana kadar bütün çevresiyle birlikte varoluşunu olduğu gibi kabullenmiş, güzel bir şey olarak yaşayıp gitmişti. Kitap okuduğu vakitler dışında asla sorgulamamıştı ki onlar da sadece güzel ama imkânsız dünyalara ait hoş masallardı. Oysa şimdi, tam ortasında Ruth adlı kadının çiçek açtığı başka bir dünyanın gerçek ve mümkün olduğunu görmüştü ve bundan böyle yeni acılar çekecek, canını yakacak büyük özlemlerle yanıp tutuşacak, sahip olamayacağı şeylere iştahlanıp kavuşamayınca umutsuzluğa düşecekti.

Berkeley Halk Kütüphanesi ile Oakland Halk Kütüphanesi arasında tereddüt yaşadıktan sonra Ruth da orada oturuyor diye Oakland'a gitmeye karar verdi. Kütüphane Ruth'un da

gidebileceği bir yerdi; kim bilir, belki orada görüverirdi onu. Kütüphaneden nasıl faydalanılacağını bilmediği için edebiyat kitaplarına ait sonsuz raflar arasında dolaşıp dururken, oranın yöneticisi gibi görünen Fransıza benzer ince yapılı bir kız, danışmanın üst katta olduğunu söyledi. Masadaki adama soru soracak kadar bile bilgi sahibi olmadığından, serüvenine felsefe kitaplarının bulunduğu raflardan başladı. Felsefe diye bir şey kulağına gelmişti ama üzerine bu kadar kitap yazılabileceğini hiç düşünememişti. Kocaman, ağır ciltlerle dolu yüksek raflar gözünü korkuttu, ama bir yandan da kamçıladı onu. İşte tam beyninin gücüne göre bir iş duruyordu karşısında. Trigonometri ve matematik bölümündeki kitaplara baktı, sayfalarını çevirdi, anlamsız görünen rakamlarla, formüllerle oyalandı biraz. İngilizce yazılmış kitapları okuyabilirdi, ama o kitaplarda anlamadığı bir dilde konuşulduğunu gördü. Norman ile Arthur bu dili biliyordu; aralarında konuşurken duymuştu onları. Ve onlar, Ruth'un kardeşiydi. O bölümü umutsuzluk içinde terk etti. Kitaplar dört bir yandan onu sıkıştırıyor, eziyordu sanki.

İnsanın bilgi birikiminin bu kadar büyük bir hacme ulaşabileceği hiç aklına gelmemişti. Korktu. Beyni bu kadar bilgiyi alabilir miydi? Ama sonra bunu becermiş olan bir sürü insan olduğu aklına gelince tutkulu, büyük bir yemin etti fısıltıyla, onların yaptığını kendisinin de başaracağına ant içti.

Kitap şekline bürünmüş hikmetlerle dolu rafları incelerken bunalımla haz arasında gidip geliyordu. Çeşitli kitapların bulunduğu bir bölümde Norrie'nin seyrüsefer kitabı *Epitome*'a[17] rastladı. Saygıyla sayfalarını çevirdi. Tanıdığı bir dilden konuşuyordu. O da kendisi gibi denize aitti. Sonra Bowditch'in, Lecky'nin ve Marshall'ın[18] kitaplarını gördü. Tamam işte, seyrüseferi kendi kendine öğrenebilirdi. İçkiyi bırakacak, çok çalışacak ve gemi kaptanı olacaktı. O anda Ruth çok yakınındaydı. Kaptan olarak onunla evlene-

bilirdi (tabii o da kabul ederse). Ya etmezse... her koşulda O'nun sayesinde iyi bir hayata kavuşmuş, ayrıca içkiyi de bırakmış olurdu. Sonra gemi sahiplerini ve sigortacıları hatırladı; kaptanın iki efendisiydi bunlar, çıkarları kaptana tamamen zıt olan ve tek başlarına bile onu mahvedebilecek gücü olan efendiler. Bulunduğu salona göz gezdirdikten sonra gözlerini kapayıp aklına on bin kitabın görüntüsünü getirdi. Hayır, artık denize çıkmayacaktı. Bütün güç kitaplardaydı ve eğer bir şeyler başarmak istiyorsa bunu karada yapmalıydı. Ayrıca kaptanların eşlerini denize götürmelerine izin verilmiyordu.

Öğle geçti, öğleden sonra oldu. Yemeği unutmuş, görgü kuralları kitabı arıyordu; çünkü mesleğe dair fikirlere ek olarak aklında basit ve somut bir soru vardı. Soruyu kafasında şöyle kelimelere dökmüştü: Genç bir hanımla tanıştığında senden evini ziyaret etmeni isterse, en az ne kadar süre geçtikten sonra gitmek lazımdır? Sonra aradığı rafı gördü, ama cevabı bulmak için boşuna çabalayıp durdu. Görgü kurallarının çokluğu karşısında serseme döndü, kibar tabakaya mensup insanların kartvizit kullanımlarının incelikleri arasında yolunu kaybetti. Aramasını bitirdi. İstediğini bulamamıştı, ama kibar biri olmaya çalışmanın insanın bütün vaktini alacağını ve görgü kurallarına uygun davranabilmek için evvelden beri buna uygun bir hayat yaşaması gerektiğini öğrenmişti.

Oradan ayrılırken masadaki adam, "Aradığınızı buldunuz mu?" diye sordu.

"Evet efendim," diye cevapladı. "Kütüphaneniz çok güzel."

Adam başıyla onayladı. "Sizi sık sık burada görmekten memnun oluruz. Denizci misiniz?"

"Evet efendim. Tekrar geleceğim."

Merdivenlerden inerken kendi kendine, "İyi de, nasıl anladı acaba?" diye soruyordu.

Sokağa ilk çıktığında bir süre baston yutmuş gibi dimdik, kaskatı ve acemice yürüdü; sonra düşüncelere dalıp kendini unutunca, yavaş yavaş her zamanki dalgalanan yürüyüşüne döndü.

6. Bölüm

Açlığa benzer korkunç bir yoksunluk duygusu musallat olmuştu Martin Eden'a. O narin elleriyle hayatını bir dev kuvvetiyle yakalayan kızın yoksunluğunu çekiyor, onu görmek için yanıp tutuşuyordu. Ama bir türlü de ona gitme kararını veremiyordu. Fazla erken giderek görgü kuralları denilen o feci şeyi ihlal etme kabahatini işlemekten korkuyordu. Oakland ve Berkeley kütüphanelerinde uzun saatler harcadı; kendisi, ablası Gertrude, kız kardeşi Marian ve hatta birkaç biraya mal olan onayını aldıktan sonra Jim adına üyelik kartları aldı. Bu dört kütüphane kartıyla kitap alıyor, hizmetçi odasındaki gazı geç saatlere kadar yakıyor ve karşılığında Bay Higginbotham'a haftada elli sent ek ödeme yapıyordu.

Bir sürü kitap okudu ama içindeki huzursuzluk azalmak yerine daha da büyüdü. Her kitabın tek tek her sayfası bilgi âlemine açılan birer gözetleme deliğiydi. Okudukları açlığını daha da artırdı. Bir de nereden başlayacağını bilemiyor, bilgiye hazırlıksız olmanın sıkıntısını çekiyordu. Her okurun bilmesinin beklendiği aşikâr olan en basit kaynakları bile bilmiyordu. Aynı şey, onu zevkten mest eden şiir için de geçerliydi. Ruth'un ödünç verdiği kitaptaki şiirlerden daha fazla Swinburne şiiri okudu ve "Dolores"i[19] hakkınca anladı. Ruth anlamamıştı ona göre. Bu kadar saf ve temiz

bir hayat yaşarken nasıl anlayabilirdi ki? Sonra, şans eseri Kipling'in[20] şiirlerini bulduğunda herkesin aşina olduğu kavramlara yüklediği kıvraklık, esneklik ve cazibeyle ayakları yerden kesildi. Şairin hayata karşı sevecen yaklaşımından ve dokunaklı psikolojisinden hayrete düştü. Psikoloji, onun için yeni bir kelimeydi. Bir sözlük aldı; böylece elindeki para miktarını biraz daha azaltmış ve para kazanmak için denize çıkma gününü biraz daha yaklaştırmış oluyordu. Ayrıca o parayı oda kirası olarak kendisinden almayı tercih eden Bay Higginbotham'ı da çileden çıkarmıştı.

Gündüz vakti Ruth'un mahallesine gitmeye cesaret edemezken, akşamları Morse'ların evinin etrafında bir hırsız gibi sinsi sinsi dolaşıyor, pencereleri gözlüyor, yârini koruyan duvarları seviyordu. Birkaç sefer kardeşlerine yakalanmaktan zor kurtuldu. Bir keresinde de Bay Morse'u şehir merkezine kadar izleyip, bir tehdit olsa da hemen atlayıp kurtarsa diye iç geçirerek, sokak lambalarının ışığında uzaktan adamın yüzünü inceledi. Bir başka akşam ikinci kattaki pencereden bir an Ruth'un varlığını yakalayınca bu gece ibadetleri ödülünü buldu. Sadece başını ve omuzlarını gördü kızın, herhalde ayna karşısında saçlarını yapıyordu ki kollarını kaldırmıştı. Yalnızca bir andı ama ona hiç de kısa gelmedi; kanı mey olmuş, damarlarında şakıyarak çağlamıştı bu an zarfında. Sonra Ruth perdeyi kapadı. Odası orasıydı demek; bunu öğrendikten sonra sık sık sokağın karşısındaki ağacın arkasında sayısız sigara içecekti. Bir öğleden sonra Ruth'un annesini bir bankadan çıkarken gördü ve kızı kendisinden ayıran büyük mesafenin bir başka belirtisini daha buldu karşısında. O, bankayla işi olanların sınıfına mensuptu. Oysa kendisi hayatta hiçbir bankanın içine girmiş değildi ve bu tür kurumlara sadece çok zengin ve çok güçlü insanların girip çıktığını düşünürdü.

Bir ahlaki devrim sürecindeydi. Ruth'un saflık ve temizliği onu da etkilemişti ve varlığının en derinlerinden temiz-

lenme ihtiyacını seslendiren bir çığlık yükseliyordu. Ruth ile aynı havayı solumaya layık olacaksa, temizlenmesi gerekiyordu zaten. Dişlerini temizliyordu. Bir eczanenin vitrininde tırnak fırçası görüp bunun ne işe yaradığını aklına getirene kadar mutfaklarda kullanılan tahta fırçayla ellerini fırçaladı. Fırçayı alırken eczacı tırnaklarına bakıp bir de tırnak törpüsü kullanmasını tavsiye edince bir başka kişisel bakım aletine daha sahip oldu. Kütüphanede vücut bakımı üzerine bir kitaba rastladığı andan itibaren Jim'de hayranlık, bu tür nev-zuhûr heveslerle arası hoş olmayan ve harcadığı su için Martin'den ek bir ücret alıp almamayı kafasında ciddi olarak ölçüp biçen Bay Higginbotham'da ise hayret uyandırarak her sabah soğuk suyla yıkanmaya başladı. Kırışık pantolonlar konusunda da ilerleme kaydetti. Artık bu konulara duyarlı olduğu için, işçi sınıfına mensup insanların pantolonlarının çuval gibi bollaşmış dizleriyle üst tabakanın pantolonlarının dizden ayağa dümdüz inen keskin çizgisi arasındaki farkı hemen görüyordu. Bunun nedenini öğrendi ve ütü ile ütü tahtasını kullanmak için ablasının mutfağını işgal etti. İlk denemeleri başarısız oldu, bir pantolon yakıp yenisini aldı ki bu harcama denize çıkması gereken günü biraz daha yaklaştırdı.

Öte yandan dış görünüşle sınırlı olmayacak kadar içine işleyen yeniliklere de yönelmişti. Sigaradan vazgeçmemişti, ama artık içki içmiyordu. O güne kadar içkinin erkeğe yakıştığını düşünmüş ve yanındakilerin çoğu sızdıktan sonra bile ayakta kalmayı başaran iyi bir içici olmaktan gurur duymuştu. Gemideki yol arkadaşlarından kime rastlasa, ki San Francisco'da çokça varlardı, eskisi gibi onlara içki ısmarlıyor, onlar da ona ısmarlıyorlardı ama artık az alkollü bira veya zencefilli gazoz içiyor ve sarhoş muhabbetlerine güler yüzle katlanıyordu. Arkadaşları içip içip sarhoş oldukça gözlem yapıyor, içlerindeki canavarın uyanıp onları nasıl ele geçirdiğini görüyor ve artık öyle olmadığı için Tanrı'ya

şükrediyordu. Adamlar kafayı bulup sınırlarını unuttuktan sonra sönük ve aptal ruhları tanrılık taslamaya, kendi esrik cennetlerinde hüküm sürmeye başlıyordu. Martin'de ise sert içki içme isteği yok olmuştu. Sayesinde daha derin sarhoşluklar yaşadığı yeni yöntemleri vardı artık: Onu aşkla, daha yüce ve ebedi bir hayatın anlık görüntüsüyle ateşleyen Ruth vardı; beynini kemiren binlerce kurtçukla ihtiraslarını hararetlendiren kitaplar vardı; sağlığını eskiden beridir tadını çıkardığından bile daha üstün bir noktaya getirerek, bütün vücudunun fiziksel esenlik içinde gürül gürül çağlamasını sağlayan kişisel temizlik duygusu vardı.

Bir akşam kör şansına güvenip Ruth'u görebilmek umuduyla tiyatroya gitti ve ikinci balkondaki yerinden gerçekten de gördü. Onu kuruntu ve kıskançlığa boğan dağınık saçlı, gözlüklü, tanımadığı bir gençle birlikte Arthur'un yanında, koridordan sahneye doğru yürüyordu. En ön sıradaki koltuğuna oturuşunu gördü, narin beyaz omuzlarını ve aradaki mesafe nedeniyle rengi belirsizleşen altın sarısı saçlarını izledi. Gördüğü başkaları da vardı; etrafındakilere şöyle bir bakınca on sıra kadar önünde oturup arkaya dönerek davetkâr gözlerle kendisine gülümseyen iki genç kız dikkatini çekti. Her zaman kalender biri olmuştu, karşısındakileri terslemek yoktu doğasında. Eskiden olsaydı o da onlara karşılık verir, hatta daha da ileri giderek teşvik edici biçimde gülerdi. Ama artık farklıydı. Şöyle bir gülümseyip kafasını çevirdi ve kasıtlı olarak bir daha hiç kızlara bakmadı. Onların varlığını unutmasına rağmen, birkaç kez gülümsemelerini yakaladı. Bir günde bambaşka biri olamaz ve içten gelen nezaketine karşı koyamazdı; sıcak ve insani duygularla kızlara gülümsedi. Yeni bir şey değildi bu. Ellerini kendine uzatan kadınlar görüyordu orada. Ama kendisi artık farklı bir adamdı. Aşağıda, ilk sırada dünyadaki tek kadın oturuyordu; Martin'in sınıfına mensup bu kızlardan o kadar çok, öylesine müthiş derecede farklıydı ki kızlar için

ancak acıma ve üzüntü duyabildi. Kalbinin derinliklerinde o kızların azıcık da olsa Ruth'un iyiliğine ve görkemine sahip olmalarını diledi. Kendisine ulaşmak istiyorlar diye onları dünyada incitemezdi. Bu durum onun gururunu okşamamış, hatta hemen önünü kesmediği için az da olsa kendini kötü hissedip utanmasına neden olmuştu. Halbuki kendisinin Ruth'un sınıfına ait olduğunu hissediyor, bu kızlarla arasında en ufak bir şey olamayacağını biliyor ve onların her bakışıyla içinden çıktığı sınıfın kendisini kavrayıp aşağı çekmeye çalıştığını duyumsuyordu.

Son sahnede perde kapanmadan yerinden kalktı ve Ruth çıkarken onu görmek niyetiyle aşağıya indi. Dışarıdaki kaldırımda her zaman bir sürü adam dururdu; kasketini gözlerine kadar indirip birilerinin arkasına saklanırsa Ruth onu göremezdi. Kalabalığın önünde tiyatrodan ilk o çıktı; kızları gördüğünde kaldırımın kenarındaki konumunu daha yeni almıştı. Kızların onu aradığını biliyordu; o anda kadınları kendisine çeken şeye lanetler yağdırabilirdi. Kızlar kaldırımın kenarına doğru geldiklerinde karşılaşacaklarını anladı. Kalabalığın içinde adım adım yanına kadar geldiler. Kızlardan biri ona hafifçe sürtündü ve belli ki Martin'in orada olduğunu ilk kez o an fark etti. İnce, esmer bir kızdı, cüretkâr, kara gözleri vardı. Gülümsedi. Martin de gülümsedi.

"Selam," dedi.

Kendiliğinden olmuştu bu, eskiden ilk karşılaşmalarda benzer koşullar altında aynı şeyi o kadar çok yaşamıştı ki... Ayrıca daha soğuk davranamazdı. Soğuk davranmasını engelleyen engin bir hoşgörü ve anlayış vardı mizacında. Kara gözlü kız memnuniyetle gülümseyerek selam verdi ve durakladı, koluna girmiş olan arkadaşı da kıkırdadı ve durdu. Martin çabucak düşündü. Ruth'un tam o anda dışarı çıkıp onu bu kızlarla konuşurken görmesi olacak şey değildi. Gayet doğal bir hareketle dönüp kara gözlü kızın

yanına geçerek onları yürütmeye başladı. Hareketlerinde en ufak bir sakarlık, dilinde en küçük bir tutulma yoktu. Bu kızların yanında evinde gibiydi. Konuştukları sokak dilinden tüyleri diken diken olsa da, bu tür hızlı başlayan ilişkilerde yakınlaşmayı kolaylaştıracak şekilde onlara takılırken asaletini bozmuyordu. İnsanların akmaya devam ettiği anacaddenin köşesine gelince, yolun karşısına geçmek için kaldırımın kenarına yöneldi. Ama kara gözlü kız kolunu yakaladı; bir yandan onu izlerken arkadaşını çekiştiriyor, bir yandan da hafiften bağırıyordu:

"Dur bakalım Bill! Ne acelen var? Bizi hemen ekecen mi yoksa?"

Kahkaha atarak durdu ve dönüp karşılarına geçti. Kızların omuzlarının üzerinden sokak lambalarının altında haraket eden insan kalabalığını gözlüyordu. Durduğu yerde lamba olmadığı için karanlıkta kalıyordu, kendisi görünmeden Ruth'u görebilirdi. Evinin yolu olduğu için oradan mutlaka geçecekti.

Başıyla kara gözlüyü işaret ederek kıkırdayan kıza sordu: "Adı ne?"

Gülmekten katılarak cevapladı kız: "Kendisine sorsan ya."

Kıza dönerek, "Neymiş bakalım?" diye sordu.

"Sen daha bana ismini söylemedin ki," diye terslendi kız.

"Sormadın ki," derken gülümsedi Martin. "Hem ilk tahmininde bildin. Adım Bill işte."

"Ya, ya, doğrudur, doğrudur." Sonra tutkulu ve davetkâr gözlerle Martin'in gözlerinin içine baktı. "Nedir adın hakkaten?"

Sonra tekrar baktı. Kadınlar yüzyıllardır cinsellik denilen şey başladığı andan itibaren gözleriyle konuşurlardı. Martin kayıtsızca kızı tarttı; biliyordu ki şu anda bu kadar cesur olan gözlerin sahibi, eğer kendisi üzerine giderse, cilveli ve mahcup bir edayla geri çekilecek, kendisi geri çekilirse bu kez aynı oyuna tekrar başvuracaktı. Elbette

Martin de insandı, kızın cazibesini hissediyor ve onun kendisiyle ilgilenmesinin keyfini yaşıyordu. Bütün bunları çok iyi biliyordu, hem de A'dan Z'ye kadar. Kızlar, ait oldukları sınıfta iyiliğin en üst ölçüsü neyse o kadar iyiydiler; azıcık ücretler karşılığında deli gibi çalışırken daha kolay yolu seçip kendini satanları hor görür, bu varoluş çölünde asabi bir arzuyla bir gıdım mutluluğa ulaşmak için bitmek bilmez çalışmanın getireceği çirkinlikle daha iyi para kazanmak ama daha beter bir sefaletin cehennemine daha kısa yoldan gitmek arasındaki kumardan ibaret olan geleceklerine doğru yürürlerdi.

"Bill," dedi Martin başıyla onaylayarak. "Evet, evet, Pete, Bill, hepsi."

"Şaka mı yapıyon?" diye sorguladı kız.

"Adı Bill Mill değil," diye lafa girdi öteki kız.

"Nereden biliyosun?" diye sordu Martin. "Daha önce beni gördün mü?"

"Ne gerek var, yalan söylediğin besbelli," diye tersledi onu kız.

"Tamam, Bill olsun. Oldu mu?" dedi ilk kız.

"Tamamdır," diye kabul etti Martin.

Kız onun kolunu tuttu ve cilveyle salladı. "Biliyom, yalan söylüyon, ama ister öyle ister böyle, hoşuma gittin."

Martin davetkâr eli tuttu ve o avuçta tanıdığı izleri ve bozulmaları hissetti.

"Ne zaman bırakacan şu konserve fabrikasını?" diye sordu.

Kızlar bir ağızdan, "Ne, nasıl bildin," ve "Allah Allah, aklımızı okudu sanki," diye bağırıştılar.

Martin kızlarla böyle saçma sapan konuşurken aklından çağların bilgeliğiyle dolu koca koca kütüphane rafları geçiyordu. Bu ikisinin birbirine ne kadar aykırı olduğuna acı acı gülümserken içine vesveseler üşüştü. Aklından bambaşka şeyler geçirip dışarı halinden memnun görüntü verirken,

bir yandan da tiyatrodan çıkan kalabalığı gözleyecek vakti buluyordu. Sonra kardeşiyle tanımadığı gözlüklü gencin arasında, sokak lambasının altından geçen O'nu gördü ve kalbi durur gibi oldu. Çok uzun zamandır bu anı beklemişti. Ruth'un asil başına örttüğü hafif ve yumuşacık şey neyse onu, sarındığı mantonun altından kendini belli eden haz verici endamını, hal ve tavırlarındaki inceliği, eteklerini tutan elinin zarafetini görecek zamanı buldu; O gidince üstlerini başlarını güzelleştirmek için gösterdikleri zevksiz çabaya, temiz ve şık olmak adına giriştikleri hüzünlü gayrete, ucuz giysilerine, ucuz tokalarına ve ucuz yüzüklerine bakakaldığı iki fabrika kızının yanında kalmıştı. Kolunun dürtüldüğünü hissetti ve bir ses duydu:

"Uyan Bill, neyin var?"

"Ne diyodun?" diye sordu.

Kafasıyla hafiften omzunu dürterken, "Aman, yok bir şey," diye cevapladı esmer kız. "Sadece diyom ki..."

"Ne?"

"Çaktırmadan bi arkadaşını bulup getirsen, onun için," (arkadaşını gösteriyordu) "sonra da hep beraber gidip bir yerlerde dondurma yeriz, gazoz, kahve ya da ne olursa, bi şeyler içeriz."

Bir anda manevi bir mide bulantısına tutuldu. Ruth'tan buna geçiş çok ani olmuştu. Önündeki kızın cüretkâr, meydan okuyan gözlerinin yanında, Ruth'un berrak, azizeler gibi ışıklı, saflığın ulaşılmaz derinliklerinden kendisine bakan gözlerini görüyordu. İçinde bir gücün kıpırdadığını hissetti. O, bundan daha iyisine layıktı. Hayat, düşünceleri dondurmadan ve erkek arkadaştan öteye geçemeyen bu iki kızdan çok daha fazla şey ifade ediyordu ona. Düşüncelerinde hep gizli bir hayat yaşadığını hatırladı. Bu düşüncelerini paylaşmayı denemiş ama onu anlamaya yeterli bir kadın veya erkek bulamamıştı. Zaman zaman

denemiş ama dinleyenlerin aklını karıştırmaktan başka bir sonuç alamamıştı. Demek ki diye düşündü o an, fikirleri onların ötesindeyse, kendisi de ötesindedir. İçindeki gücün harekete geçtiğini hissederek yumruklarını sıktı. Eğer hayat ona çok daha fazla şey ifade ediyorsa, o da hayattan çok daha fazla şey isteyecekti. Ama yanında şu andakiler gibi insanlar varsa isteyemezdi onları. Bu cüretli kara gözler ona hiçbir şey sunamazdı. İster dondurma olsun ister başka bir şey, o gözlerin arkasındaki düşünceleri biliyordu. Oysa azizenin gözleri, bildiği her şeyi ve tahmin edebileceğinin ötesinde şeyleri sunuyordu. Kitapları, resimleri, güzelliği, huzur ve sükûneti, yüce bir varoluşun bütün zarafetini. O kara gözlerin ardında saat gibi işleyen bütün düşünsel süreçleri gayet iyi biliyordu. İçindeki tek tek her çarkı görebilirdi. O gözlerin söylediği şey, artık kendisine sıkıntı veren bayağı hazlardı; insanı tabut gibi kısıtlar ve mezarda son bulurlardı. Oysa azizenin gözleri gizemlerden, tasavvur edilemez heyecanlardan ve ebedi hayattan bahsediyordu. Onun ruhunun aynası olan gözlerde, kendi özünün de emaresini görmüştü.

"Bu programda eksik bi şey var," dedi, yüksek sesle. "Benim zaten bi randevum var."

Kızın alevlenen gözleri, yaşadığı hayal kırıklığını ortaya koyuyordu.

"Hasta bi arkadaşına bakacan heralde," diye sırıttı.

"Hayır, gerçek bi randevu..." Bir an bocaladı, "bi kızla."

"Benimle dalga mı geçiyon?" diye sordu kız.

Martin onun gözlerinin içine bakarak cevapladı. "Hayır, dediğim doğru. Neden başka bir zaman buluşmuyoz? Daha bana adını bile söylemedin. Ayrıca nerede oturuyon?"

Sesini yumuşatarak "Lizzie," diye cevapladı, eliyle kolunu sıkıyor, vücudunu Martin'e yaslıyordu. "Lizzie Connolly. Beşinci Cadde'yle Market Caddesi'nin köşesinde oturuyom."

Kızlara iyi geceler deyip ayrılmadan önce birkaç dakika daha oyalandı. Hemen eve gitmedi, gece nöbetlerini tuttuğu ağacın altından pencereye bakarak mırıldandı. "Randevum seninleydi Ruth. Seninle buluşacaktım."

7. Bölüm

Ruth Morse ile karşılaştığı akşamdan bu yana bir haftadır durmadan okuyor ve onu ziyarete gitmeye bir türlü cesaret edemiyordu. Zaman zaman cesaretini toplar gibi oluyor, ama zihnine üşüşen vesveseler nedeniyle bütün kararlılığı bir anda yok oluyordu. Ona gitmek için en uygun zamanı kestiremiyor, soracak kimsesi olmadığı için danışamıyor ve geri dönülmez bir gaf yapmaktan korkuyordu. Eski arkadaşlarından ve eski hayat tarzından kendini azat ettiği, yeni arkadaş da edinmediği için okumaktan başka yapacak bir şeyi kalmamıştı; okumaya o kadar çok vakit ayırıyordu ki bunu yapan sıradan gözler olsaydı, şimdiye kadar on kere bozulmuştu. Ama onun gözleri güçlüydü ve çok kuvvetli bir vücut tarafından destekleniyordu. Ayrıca aklı da nadasa bırakılmış toprak gibiydi. Kitaplardaki soyut düşünceler açısından bütün hayatı boyunca süren bir nadastı bu, ama artık ekim yapmanın vakti gelmişti. Daha önce hiç çalışmadığı için yorulmak nedir bilmeyen zihni, şimdi kitaplardaki en küçük bilgi kırıntısını bile sünger gibi emiyordu.

O bir haftanın sonunda Martin, sanki aradan asırlar geçmiş gibi hissediyordu; o kadar geride bırakmıştı eski hayatını ve bakış açısını. Bir tek hazırlıksız olmak ona çok zor geliyordu. Çünkü belli bir uzmanlaşma çerçevesinde yıllar boyunca hazırlık yapılması gereken kitapları okumaya çalı-

şıyordu. Bir gün antik, ertesi gün ultra modern felsefe üzerine bir kitap okuyor, böylece birbiriyle çelişen, hatta birbirini yadsıyan fikirler kafasında dönüp duruyordu. Aynı sorun iktisatta da vardı. Kütüphanenin bir rafında Karl Marx[21], Ricardo[22], Adam Smith[23] ve Mill'in[24] kitaplarını bulmuş; ancak içlerindeki anlaşılması güç cümlelerden, birbirlerindeki hangi düşünceleri çürüttüklerine dair herhangi bir fikir edinememişti. Aklı karışmıştı, ama yine de bilmek istiyordu. Bir günde iktisat, sanayi ve siyasetle ilgilenir hale gelmişti. Belediye Parkı'nın önünden geçerken orada toplanan bir grup dikkatini çekti; kalabalığın ortasındaki beş altı adamın kendilerini kaptırmış vaziyette, kızarmış yüzler ve yükselmiş sesler eşliğinde hararetle tartıştıklarını gördü. Dinleyicilerin arasına katıldı ve bu halk filozoflarının ağzından şimdiye dek hiç tanık olmadığı yepyeni bir söylem duydu. Bunlardan biri avare gezgin, biri eylemci işçi, üçüncüsü hukuk fakültesi öğrencisi, kalanlarsa ağzı laf yapan işçilerdi. Sosyalizmi, anarşizmi, tek vergiyi[25] ilk kez burada duydu ve birbiriyle mücadele içinde olan çeşitli toplum felsefelerinin bulunduğunu öğrendi. Kendisi için yeni olan, onun o kıt okumasının henüz dokunmadığı düşünce alanlarına dair yüzlerce terime kulak verdi. Bu yüzden söylenenleri yakından takip edemedi. Böyle garip ifadelere sarılarak dile getirilen düşünceleri tahmin etmekten başka bir şey yapamıyordu. Sonra kara gözlü bir teozofist[26] garson, agnostik[27] bir fırıncı, *hak nedir* konusundaki tuhaf felsefesiyle herkesi şaşırtmayı başaran yaşlı bir adamla sürekli kozmostan, baba atom ile ana atomdan bahseden başka bir yaşlı adam konuştu.[28]

Martin Eden birkaç saat sonra başı şişmiş, aklı iyice karışmış halde oradan ayrılıp bilmediği on kadar kelimenin tanımına bakmak için kütüphaneye koşturdu. Kütüphaneden çıktığında kolunun altında dört kitap vardı: Madam Blavatsky'nin *Gizli Öğreti*'si, *Yoksulluk ve İlerleme*, *Sosyalizmin Özü*[29], *Din ile Bilimin Savaşı*. Ne yazık ki *Gizli*

Öğreti ile başladı Martin. Her satır, bir sürü heceden oluşan uzun ve hiç anlamadığı kelimelerle doluydu. Yatağında oturan Martin kitaptan çok sözlüğe bakmak zorunda kalıyordu. O kadar çok kelimeye bakması gerekiyordu ki bu kelimeler yeniden geçtiğinde anlamlarını unutmuş oluyor ve yine sözlüğe dönmesi gerekiyordu. Tanımları bir deftere yazmayı düşündü ve sayfalar doldurdu. Ama yine de anlayamıyordu. Sabahın üçüne kadar okumuş, kafası kazan gibi olmuştu, ama hâlâ kitaptaki ana düşüncelerden birini bile kavrayamamıştı. Yukarı doğru baktı; sanki odası havaya kalkıp denize inen, yalpalayan bir gemiydi. Lanetler yağdırarak *Gizli Öğreti*'yi odanın öteki tarafına fırlattı, gazı kesti, sakinleşip uykuya teslim oldu. Diğer üç kitapta da şansı yaver gitmedi. Beyni zayıf veya yetersiz olduğundan değildi bu, düşünme konusunda eğitimsiz ve düşüncesine yardımcı olacak araçlardan yoksun olmasa, tüm bu fikirleri aklı alabilirdi. Bunu anladıktan sonra içindeki tüm sözcüklere hâkim olana kadar sözlük dışında hiçbir şey okumama düşüncesiyle oyalandı bir süre.

Teselliyi şiirde buldu ve çok şiir okudu; daha çok basit ve anlaşılır şiirleri beğeniyordu. Güzelliği seviyordu ve güzelliği şiirde buldu. Müzik gibi şiir de onu derinlemesine etkiliyor ve kendisi farkında olmasa da, gelecek ağır çalışma için zihnini hazırlıyordu. Zihninin sayfaları boştu ve şiirleri çaba göstermesine gerek kalmaksızın anladıkça, o dizeleri yüksek sesle okuyarak müzikalitelerini ve güzelliklerini iyice ortaya sermekten büyük keyif almaya başladı. Sonra kütüphanenin bir rafında Gayley'nin *Klasik Mitler*'iyle[30] Bulfinch'in *Masal Çağı*'na[31] rastladı, yan yana duruyorlardı. Cehaletin karanlığı içinde koca bir ışık gördü, büyük bir aydınlanma yaşadı ve o andan sonra şiiri her zamankinden daha büyük şevkle okudu.

Kütüphanedeki masasında oturan adam Martin'i o kadar sık görüyordu ki artık onu tanıyor ve ne zaman içeri

girse gülümseyerek başıyla selamlıyordu. Martin de o pervasızlığı buna güvenerek yapacaktı zaten. Adam, masasına getirdiği kitapların kartlarını damgalarken, Martin içindekini söyleyiverdi:

"Size bi şey sormak isterim."

Adam gülümsedi ve dikkatini ona verdi.

"Genç bi hanımla tanıştınız ve evine uğramanızı istedi. Ona gitmek için en az ne kadar zaman geçmesi lazım?"

Gösterdiği çaba yüzünden terleyen Martin, gömleğinin üzerine yapıştığını hissetti.

"Bilmem, istediğiniz zaman uğrayabilirsiniz."

"Evet ama bu farklı," diye itiraz etti Martin. "O... yani ben... şimdi olay şöyle: Belki evde yok. Üniversitede okuyor."

"O zaman bir daha uğrarsınız."

Martin tereddüt içinde ikrarda bulunarak, "Anlatamadım," dedi. Bu arada kendini tamamen adama teslim etme konusunda da kararını vermişti. "Ben kibar biri değilim ve sosyete denen şeyle hiç ilgim olmadı. Bu kız, benim tam zıddım; ben de onun zıddıyım. Aptalca davrandığımı düşünmüyosunuz, değil mi?"

"Hayır, hayır, hiç değil, emin olun. Elbette bu sorduğunuz şey tam olarak kütüphanenin danışma bölümünün işi sayılmaz, ama size yardım edebilirsem memnun olurum."

Martin hayranlıkla baktı adama.

"Şu kabuğu bi yırtsam çok rahatlayacam," dedi.

"Efendim, anlamadım?"

"Yani diyorum ki şöyle rahat konuşabilsem, kibar olsam, falan."

"Ha," dedi adam, durumu anlamıştı.

"Ona uğramak için en iyi zaman hangisi? Öğleden sonra uğrasam yemek saatine çok mu yakın olur? Akşam mı gitsem? Pazar günü mü gideyim?"

"Bakın ne diyeceğim," derken yüzü aydınlandı kütüphanecinin. "Telefonla arayıp sorabilirsiniz."

"Tamamdır," deyip hemen kitaplarını toplayıp çıktı.

Çıkarken dönüp sordu:

"Genç bir hanımla konuşurken, mesela Bayan Lizzie Smith mi dersiniz, yoksa Bayan Lizzie mi? Yoksa Bayan Smith mi?"

Kütüphaneci güven veren bir sesle, "Bayan Smith deyin," dedi. "Onunla samimi olana kadar hep Bayan Smith deyin."[32]

Sonunda Martin Eden sorununu çözmüştü.

Telefonda kekeleye kekeleye kitaplarını ne zaman geri getirebileceğini sorduğunda Ruth'tan aldığı cevap, "İstediğiniz zaman gelebilirsiniz, akşama kadar evdeyim," oldu.

Kapıda onu bizzat karşılayan Ruth'un kadın gözü, ütülü pantolonuyla, zor tanımlanan ama hemen hissedilen değişiklikleri fark etti. Martin'in yüzü de çok dikkatini çekti. Gençten fışkıran sağlık, sanki kuvvet dalgaları halinde kendisine çarpıyordu. Sıcaklığını hissetmek, ona yaslanmak dürtüsünü yine hissetti, üzerindeki etkisine yine şaşırdı. Martin de tokalaşırken kızın elini avucunda hissedince mutluluk içinde yüzdüğünü duyumsadı. Aralarındaki tek fark, kızın mesafeli ve kendine hâkim olması, Martin'inse saçlarının dibine kadar kızarmasıydı. Onun peşinden giderken eskisi gibi yine sakarca yalpalayarak ve omuzları tehlikeli biçimde ileri geri sallanarak yürüdü.

Oturma odasına geçtikten sonra biraz rahatlamaya başladı; umduğundan çok daha kolay oldu bu. Onu rahatlatan Ruth'tu; bunu yapan nazik ruhu, Martin'in onu her zamankinden daha da çılgınca sevmesine neden oldu. Önce ona verdiği kitaplardan, Martin'in düşkün olduğu Swinburne'den ve pek anlamadığı Browning'den konuştular, sonra Ruth'un yönlendirmesiyle konudan konuya geçerek sohbetlerine devam ettiler. Ruth bu arada sürekli ona nasıl yardım edebileceğini tartıyordu zihninde. İlk

karşılaşmalarından bu yana aklında hep bu vardı. Ona yardımcı olmak istiyordu. Martin o ana kadar kimsenin yapamadığını yapmış, Ruth'un şefkat ve merhamet duygularını uyandırmıştı; kızın duyduğu bu merhamet, küçültücü değil, anaç bir histi. Zaten karşısında onun gibi bir bakireyi korkutacak, aklını ve kalbini tuhaf istek ve duygularla coşturacak ölçüde erkeksi bir adam varken acıma içeren bir şefkat duygusu hissedemezdi elbette. Martin'in boynu geçen seferki gibi onu büyülemeye devam ediyor ve elleriyle o boynu tutma düşüncesi, içine bir hoşluk veriyordu Ruth'un. Hâlâ bunun ahlaksızca bir güdü olduğunu düşünüyordu, ama artık biraz daha alışmıştı bu isteğine. Yeni bir aşkın kendini bu şekilde dışa vurabileceğini hiç hayal etmemişti. Ayrıca gencin onda uyandırdığı duygunun aşk olabileceği de aklına gelmiyordu. Sadece çeşitli potansiyel üstünlüklere sahip pek rastlanmayan bir tip olarak Martin'le ilgilendiğini düşünüyor, hatta genel bir insan sevgisi olarak görüyordu bunu.

Ruth, Martin'i arzu ettiğini bilmiyordu, ama gencin durumu farklıydı. Onu seviyor ve hayatında hiçbir şeyi istemediği kadar arzuluyordu. O zamana kadar şiiri sırf güzel olduğu için sevmişti, ama Ruth'la karşılaştığından beri aşk şiirinin kocaman kapıları sonuna kadar açılmıştı önünde. Bulfinch ve Gayley'den bile daha çok şey öğretmişti Ruth ona. Bir hafta önce okumuş olsaydı, üstünde hiç durmadan geçip gideceği bir dize vardı: "Tanrı'nın çılgın âşığı bir buseye feda eder hayatını"; o dize her zamankinden daha ısrarla yankılanıyordu aklında. Dizenin hakikatine ve güzelliğine hayran kalmıştı, Ruth'a baktıkça gerçekten de onun tek bir öpücüğü için memnuniyetle ölüme gidebileceğini anlıyordu. Kendini Tanrı'nın çılgın âşığı olarak görüyordu, öyle ki onu şövalye ilan etseler bu kadar gurur duymazdı. Sonunda hayatının anlamını çözmüş, dünyaya neden geldiğini anlamıştı.

Ruth'a bakıp onu dinledikçe düşünceleri daha bir cüret kazanıyordu. Kapıda elini tutarken hissettiği o çılgın hazzı baştan düşündü ve aynı şeyi tekrar yaşamak için şiddetli bir istek duydu. Bakışları sık sık kızın dudaklarına kayıyor ve büyük bir ihtirasla onları arzuluyordu. Bu ihtirasın müstehcen veya dünyevi bir yanı yoktu ama. Ruth'un söylediği kelimeleri telaffuz ettikçe kımıldaşıp oynayan o dudakların hareketini izlemek, ona müthiş zevk veriyordu. O dudaklar, bütün erkek ve kadınların sahip olduğu sıradan dudaklardan değildi. İnsanla aynı çamurdan yapılmamışlardı. Onlar saf ruhun dudakları olduğu için Martin'in ihtirası da onu diğer kadınların dudaklarına yönelten arzudan çok farklıydı. O dudaklara kendi dudaklarıyla fiziksel olarak dokunabilir, onları öpebilirdi; ama insan Tanrı'nın eteğini nasıl ulvi bir şevkle öperse, öyle. Genç, sahip olduğu değerlerin içten içe nasıl değişip yeniden kıymetlendiğinin bilincinde olmadığı gibi Ruth'a bakarken gözlerinde parlayan ışığın, içlerinde aşkın ihtirası bulunan bütün erkeklerin gözlerinde de aynı şekilde parladığının farkında değildi. Ne kadar ateşli ve erkeksi baktığını, gözlerindeki yakıcı kıvılcımlarının Ruth'un ruhunun kimyasını nasıl alevlendirdiğini tahayyül bile edemezdi. Ruth'un içe işleyen el değmemişliği sayesinde tutkuları başka bir biçime bürünen ve düşünceleri yıldızlar kadar mesafeli bir masumiyet düzeyine yücelen Martin, gözlerindeki ışıltının sıcak dalgalar halinde kızın gözlerine akıp onun içinde de benzer heyecanları tutuşturduğunu bilseydi çok şaşırırdı herhalde. Nitekim hiç fark ettirmeden Ruth'u da altüst eden, haz verici müdahaleleriyle birkaç kez düşünce silsilesini aksatan bu heyecanlar, fikirlerini yarım yamalak ifade edecek kelimeleri bile bulmakta zorlandığı ve nedenini tam anlamadığı bir akıl karışıklığı yarattı. Halbuki her zaman çok akıcı konuşurdu. Karşısında dikkate değer bir tip olmasından kaynaklandığına karar vermiş olmasaydı, konuşmasındaki bu kesintiler onu şaşırtabilirdi. Ama netice itibariyle izlenimlere çok duyarlı bir

kızdı ve yabancı bir diyardan gelen gezginin yarattığı halenin ona böylesine etki etmesi, gayet doğal bir şeydi.

Ruth'un bilincinin derinliklerindeki sorun, ona nasıl yardım edeceğiydi ve sohbeti buraya getiriyordu ki aynı noktaya ilk gelen Martin oldu.

"Sizden biraz tavsiye alabilir miyim acaba," diye söze başlayan Martin içten bir kabulle karşılanınca kalbi hop etti. "Hatırlarsınız geçen sefer burdayken, kitaplar ve başka şeyler üzerine konuşmayı bilmem, dedim. O günden beri çok düşündüm. Ha bire kütüphaneye gittim ama elime aldığım kitapların çoğu aklımı aşıyo. Belki en baştan başlasam en iyisi. Ayrıcalıklı insanlardan değilim ben. Çocukluğumdan beri çok çalıştım. Kütüphaneye gittiğimden beri kitaplara yeni bi gözle bakıyom, bu arada yeni kitaplara da bakıyom. Doğru bi okuma yapmadığım sonucuna vardım. Bilirsiniz, hayvan çiftliklerinde ve gemilerde bulduğunuz kitaplar, sizin bu evdekiler gibi olmaz. İşte benim okumaya alışık olduğum kitaplar öyle şeyler. Yine de ben şimdiye kadar gördüğüm insanlardan farklıyım. Bunu övünmek için söylemiyom. Birlikte seyahat ettiğim denizcilerden ve kovboylardan –kısa bi süre bunu da yaptım– daha iyiyim diye değil. Ama ben kitapları hep sevdim ve bulduğum her şeyi okudum. Yani sanırım onların çoğundan farklı düşünüyom.

Şimdi konuya geliyom. Hiçbir zaman böyle bir eve girmedim. Bi hafta önce buraya gelip bütün bunları gördüğümde, annenizi, kardeşlerinizi ve her şeyi, yani, çok hoşuma gitti. Böyle şeyler duymuştum. Bazı kitaplarda böyle şeyler okumuştum, sonra evinize bakınca kitaplar gerçek oldu. Ama asıl ne diycem, bu hoşuma gitti. Bunu ben de istedim. Şimdi de istiyom. Bu evde sizin soluduğunuz havayı solumak istiyom. Herkes bağırmadan temiz temiz konuşuyo, insanların düşünceleri temiz; kitaplarla, resimlerle, güzel şeylerle dolu bir ev. Benim soluduğum havada çok çalışmak var, ev kirası var, kavga ve demlenme var; herkes bunları

konuşur. Ama siz odanın ucuna kadar gidip annenizi öptüğünüzde, dünyanın en güzel şeyini gördüm, dedim. Çok şey yaşadım, benim gibilerin bile çoğundan daha fazla şey gördüm. Bakmayı severim, daha da fazla şey görmek isterim. Farklı şeyler görmek isterim.

Daha da konuya gelemedim. İşte geliyom. Ben de bu evde sizin yaşadığınız gibi bir hayata sahip olmak isterim. Hayatta demlenmekten, çok çalışmaktan ve gezmekten fazlası var. Peki, şimdi ben bu hayata nasıl kavuşurum? Nereden başlarım? Çalışmaktan kaçınmam, sıkı çalışma konusunda çoğunu cebimden çıkarırım. Bi işe koyulunca gece gündüz çalışırım. Belki komik buluyorsunuz benim sizden bunu istememi. Biliyom, bu dünyada bunu en son istemem gereken kişi sizsiniz, ama isteyecek başka kimsem yok. Ha, bi de Arthur var. Belki de ondan istemeliyim. Yani keşke..."

Sesi sönüp gitti. Kafasında iyiden iyiye planladığı kurgu, önce Arthur'a sorabileceği, bu durumda kendini aptal durumuna düşürmüş olabileceği gibi korkunç bir ihtimal karşısında durma noktasına geldi. Ruth da hemen cevap vermedi. Bu aksayan, yontulmamış cümlelerin aktardığı basit düşüncelerle gencin yüzünde gördüğü ifadeyi bağdaştırmaya çalışıyordu henüz. Hayatta bundan daha büyük bir güç ortaya koyan gözlere baktığı olmamıştı. Karşısındaki adam her şeyi yapabilirdi, o gözlerde okuduğu buydu ama bu mesaj, Martin'in dilinde ifade bulan düşünce zayıflığıyla hiç de uyum içinde değildi. Bu yüzden zihni o kadar karışıktı ve hızlı çalışıyordu ki Martin'in sadeliğini adil biçimde değerlendirecek fırsatı bulamadı. Yine de el yordamıyla yolunu arayan o zihnin gücünü hissetmişti. Sanki bir dev, kendini tutan bağlardan kurtulmak için kıvrılıp bükülüyor, kıvranıp debeleniyordu. Konuşmaya başladığında yüzünde anlayış dolu bir ifade vardı.

"Sizin kendinizi gerçekleştirmeniz ve bunun için gereken eğitimi almanız lazım. Baştan başlayıp önce ilkokulu bitirmeli, sonra da liseye ve üniversiteye gitmelisiniz."

"Ama bunun için para lazım," diye araya girdi Martin.

"Ah! Bunu düşünmemiştim. Akrabalarınız, size yardım edecek birileri yok mu peki?"

Martin başıyla olumsuz yanıt verdi.

"Anamla babam öldü. İki kız kardeşim var, biri evli, biri de yakında evlenecek herhalde. Bi sürü abim var, ben en küçükleriyim ama hayatta kimseye yardım etmezler. Dünyayı dolaşıp durur, kendilerinden başka bi şey düşünmezler. En büyüğümüz Hindistan'da öldü. İkisi şu anda Güney Afrika'da, bi diğeri balina peşinde, öteki de sirkte çalışıyor, trapezci. Ben de onlara benziyom heralde. On bir yaşımdan, annem öldüğünden beri kendi başımın çaresine kendim bakarım. Belli ki bu çalışmayı kendim yapacağım. Nereden başlayayım, onu soruyom."

"Bence her şeyden önce dilbilgisi çalışmalısınız. Dilbilginiz..." Aslında "korkunç" diyecekti, ama "pek iyi sayılmaz," dedi.

Genç kıpkırmızı oldu, terlemeye başladı.

"Biliyom, bir sürü argo laf söylüyom ve siz bunları anlamıyonuzdur. Ama bunlar bildiğim tek laflar, ancak böyle konuşabiliyom. Yani aslında aklımda başka kelimeler de var. Onları kitaplardan seçtim, ama dilim dönmüyo, bunun için de kullanmıyom."

"Ne söylediğinizi, biraz da nasıl söylediğiniz belirler. Sizinle samimi konuşmamın mahzuru olmaz, değil mi? Sizi kırmak istemem."

"Hayır, hayır," diye bağırırken, bir yandan da kızın kibarlığına içtenlikle şükran duyuyordu Martin. "Kulağım sizde. Bilmek istiyom. Başkasından duyacağıma sizden duyayım daha iyi."

"Fiillerin sonunu buduyorsunuz."

"Nasıl yani?" diye sordu; sonra alçakgönüllülükle ekledi: "Ne demek buduyom?"

"Fiilleri bitmesi gerektiği gibi bitirmiyorsunuz. 'Buduyorum', 'b-u-d-u-y-o-r-u-m' olarak söylenir. Ama siz kelimenin sonunu yutup sadece son harfini söylüyorsunuz. 'İstiyonuz' da aynı şekilde. 'İstiyorsunuz' olarak telaffuz edilir. Aslında hepsini tek tek örneklemeye gerek yok. Sizin ihtiyacınız olan şey, bir dilbilgisi kitabı. Bende bir tane var, size getireyim ve işe nereden başlayacağınızı göstereyim."[33]

Kız kalkarken, aklına görgü kuralları kitabında okuduğu bir şey gelen Martin de aceleyle doğruldu. Bir yandan da doğru bir şey yapıp yapmadığını düşünüyor ve ayağa kalkışının Ruth tarafından evden ayrılacağı şeklinde yorumlanmasından korkuyordu.

Ruth odadan çıkarken "Bu arada Bay Eden," diye seslendi, "*demlenmek* ne demek? Bir iki kere kullandınız o kelimeyi."

"Demlenmek mi?" dedi gülerek. "Viski, bira, sizi sarhoş eden her şey demek."

"Bilmeniz gereken bir şey daha," diye o da ona güldü. "Genel bir şey söylerken 'siz' kullanmayın. 'Siz' çok kişisel bir hitap ve mesela şimdi onu kullanırken tam olarak söylemek istediğinizi söylemiş olmadınız."

"Anlamadım."

"Bana, 'viski, bira, sizi sarhoş eden her şey' dediniz. Yani bu durumda *beni* sarhoş eden demiş oluyorsunuz."

"Evet ama sizi sarhoş eder, etmez mi?"

"Eder elbette," diye gülümsedi Ruth. "Ama işin içine beni sokmasanız daha iyi olur. Orada 'sizi' yerine 'insanı' derseniz çok daha iyi olduğunu göreceksiniz."

Elinde dilbilgisi kitabıyla döndüğünde bir sandalye çekip –sandalye çekerken ona yardım etse miydi acaba, diye düşündü– Martin'in yanına oturdu. Kitabın sayfalarını çevirirken başları birbirine yaklaştı. Martin yapması gereken şeyleri anlatan Ruth'u zar zor duyuyordu, o kadar afallamıştı bu harika yakınlıktan. Ama kız fiil çekimin-

den bahsederken onu tamamen unuttu. Şimdiye kadar fiil çekimi diye bir şey duymamıştı, ama o andan itibaren dil denilen şeyin yapısını kavrayabileceğini anladı ve çok hoşuna gitti. Kitaba daha da yaklaşınca kızın saçları yanağına değdi. Ömrü boyunca sadece bir kez bayılmıştı, şimdi ikinci olacak diye düşündü. Zor nefes alıyordu; sanki kalbi kanını bütün vücuduna değil de sadece boğazına pompalıyordu; boğulacak gibiydi. Ruth hiçbir zaman bu kadar yakın olmamıştı gözünde. İkisini ayıran o büyük boşluğun üzerinde bir köprü kuruldu. Elbette ona karşı olan yüce hislerini azaltmıyordu bu. Ona doğru alçalan Ruth değildi. Tersine bulutlara binip Ruth'a doğru yükselen Martin'di. O anda ona duyduğu hürmet, dinsel coşku ve huşuyla aynı mertebedeydi. Kendini kutsalların en kutsalına izin almadan sokulmuş hissetti; kızın farkına varmadığı, ama heyecandan onu elektrik çarpmış gibi titreten bu temastan sakınmak için kafasını yavaşça ve özenle yana çekti.[34]

8. Bölüm

Aradan geçen birkaç haftada Martin Eden dilbilgisi çalıştı, görgü kuralları kitaplarını inceledi ve dikkatini çeken bütün kitapları hevesle okudu. Kendi sınıfında bir şey bulamıyordu. Lotus Kulübü'ndeki kızlar ona ne olduğunu merak edip sorularıyla Jim'i bunaltırken, Riley'nin ahırında eldiven giyenlerse Martin artık gelmiyor diye oldukça rahatlamıştı. Bu arada Martin kütüphanede bir hazine daha bulmuştu. Dilbilgisi kitabı nasıl ona dilin iskeletini gösterdiyse, bu kitap da şiirin yapısını gösteriyordu; Martin o güzelliklerin altında yatan ölçüyü, yapıyı, kafiyeyi öğrenmeye ve o güzelliklerin nedenini niçinini keşfetmeyi neden sevdiğini anlamaya başladı. Bulduğu başka bir kitapta şiir temsili sanat olarak ele alınıyor ve çok sayıda iyi örnekle açıklamalı olarak şiir anlatılıyordu. Romanları bile bu kadar yoğun zevk alarak okumamıştı. Sahip olduklarının vergisini yirmi yıldır vermemiş taze zihni, olgun bir şevkle harekete geçmiş, sıradan öğrencilerde asla rastlanamayacak erkeksi bir zindelikle okuduğunu anında kavrıyordu.

Şu anda bulunduğu noktadan geçmişe baktığında, tanıdığı eski dünya; karanın, denizin ve gemilerin dünyası, denizcilerin ve canavar kadınların dünyası ne kadar da küçük geliyordu ona. Bir yandan eski dünyası, yeni dünyasına karışıyor ve genişliyordu. Zihni hep bütünlüğe yönelik

çalışırdı ve bu iki dünya arasında temas noktaları olduğunu ilk gördüğünde çok şaşırdı. Öte yandan kitaplarda bulduğu düşünce temizliği ve güzelliği, onu yüceltiyordu. Bu da Ruth ve ailesi gibi toplumda üst tabakada yer alan bütün erkek ve kadınların zihinlerinde hep bu tür temiz düşünceler taşıdıklarına, daima bu gibi yüce fikirlerle yaşadıklarına her zamankinden daha fazla inanmasını sağladı. Kendisinin ait olduğu aşağı tabakalarsa bayağıydı; hayatını kirleten bu adilikten arınmak, üst sınıfların bulunduğu yüce diyara yükselmek isteği duyuyordu. Bütün çocukluğu ve gençliği boyunca belirsiz bir huzursuzluğun sıkıntısını çekmiş, ne istediğini hiç bilememişti. Ruth'a rastlayana kadar ne olduğunu anlayamadan boşu boşuna arayıp durduğu bir şey istemişti hep. Şimdiyse bu huzursuzluğu çok daha keskinleşmiş ve acı vermeye başlamıştı, ama artık ne istediğini açık ve net olarak biliyordu: Güzelliğe, aydın bir bilince ve aşka sahip olmak istiyordu.

Birkaç hafta boyunca altı kere gördüğü Ruth, her seferinde yeni bir esin verdi ona. Dilbilgisine yardım etti, telaffuzunu düzeltti, onu aritmetiğe başlattı. Ama bütün görüşmeleri ilkokul düzeyindeki bu çalışmalara ayrılmıyordu. Hayatta çok şey görmüştü ve sadece kesirlerle, kareköklerle, sözdizimsel analiz ve yorumlarla tatmin olamayacak kadar olgunlaşmış bir zihni vardı; sohbetlerinin başka konulara kaydığı da oluyor, Martin'in okuduğu son şiir, Ruth'un o aralar üzerinde çalıştığı şair gibi şeylerden de konuşuyorlardı. Ruth ona en sevdiği şiirleri okurken Martin zevkten mest oluyor, cennetin en üst katına çıkıyordu. Hiçbir kadında onunki gibi bir sese rastlamamıştı. O sesin en ufak bir çınlaması aşkını canlandırıyor, dillendirdiği her kelime Martin'i heyecanlandırıp kalbinin zonk zonk atmasına neden oluyordu. Ona bunu yapan, sesin kalitesi, sakinliği ve müzikalitesiydi; kültürün ve zarif bir ruhun yumuşak, zengin, tarif edilemez ürünüydü o ses. Martin onu dinledikçe kulakla-

rında barbar kadınların, acuzelerin cırlak çığlıkları ve daha az cırlak olmakla birlikte işçi sınıfından kadınların, kendi sınıfından kızların tiz sesleri çınlıyordu hafızasında. Sonra hayalin kimyası devreye girdi, o kadın ve kızlar Martin'in zihninde geçit yaptı ve her geçen kız, Ruth'un görkemini gözünde daha da büyüttü. Ruth'un, okuduğu her şeyi anladığını ve yazıya dökülmüş düşüncenin güzelliği karşısında içinin titrediğini görmek, mutluluğunu daha da artırdı. "Prenses" şiirinden[35] uzun bir bölüm okurken gözlerinin yaşardığını gördü; estetik değerlerle yoğrulmuş zarif bir tabiatı vardı kızın. Öylesi anlarda Ruth'un coşkusu Martin'i de yücelterek tanrıların katına çıkarıyor, Martin ise onu dinleyip simasını seyrederken hayatın yüzüne bakıyormuş ve en derin sırlarını okuyormuş gibi hissediyordu kendini. Sonra ince duyarlıkların zirvesine yükseldiğinin farkına vararak, bunun aşk olduğuna ve aşkın dünyanın en muhteşem şeyi olduğuna karar verdi. Geri dönüp hafızasının koridorlarında kayıtlı tüm geçmiş heyecanlarını, vaktiyle kendisini tutuşturmuş kıvılcımları; şarabın sarhoşluğunu, kadınların okşamalarını, itişip kakışmaktan ve bedensel mücadeleden aldığı zevki gözden geçirdi; o anda hazzını duyduğu ulvi ateşin karşısında ne kadar abes, ne kadar değersiz, ne kadar bayağıydılar.

Ruth içinse anlaşılması güç şeylerdi bunlar. Daha önce gönül tecrübesi yaşamamıştı. Bu konulardaki bütün deneyimini, günlük hayatın sıradan hakikatlerinin kurgu yoluyla gerçekdışı bir masal âlemine tercüme edildiği kitaplardan edinmişti; şu yontulmamış denizcinin yavaş yavaş kalbine girdiğini ve oraya günün birinde aniden açılıp alev dalgaları halinde kendisini sarsacak, bilmediği güçler yerleştirdiğini bilemezdi. Aşk ateşini tatmamıştı. Aşk hakkındaki bilgisi tamamen teorikti; çiy tanelerinin düşüşü veya sakin suların hafif şıpırtısı ölçüsünde dingin, yaz gecelerinin kadife karanlığı derecesinde serin bir alazlanma gibi, şöylece dokunup

geçen bir alev gibi tasavvur ediyordu onu kafasında. Onun aşk kavramı daha çok, çiçek kokulu loş bir uhrevi sükûnet ortamında bulunan maşuka yönelik sakin duygusal yakınlıktı. Aşkın volkanik patlamalarını, yakan ateşini, kavrulmuş küllerden oluşan kıraç döküntüsünü hiç canlandırmamıştı gözünde. Ne kendi gücü ne de dünyanın kudreti hakkında bilgisi vardı, hayatın derinlikleri denilen şey ona göre hayalin enginlikleriydi. Kafasındaki ideal aşk ilişkisi, babasıyla annesinin karıkoca yakınlığıydı ve günün birinde o da sevdiğiyle birlikte, herhangi bir sarsıntı veya sürtüşme yaşamadığı aynı sakin varoluşa ermeyi umuyordu.

Ruth, Martin Eden'ı özgün ve farklı biri olarak görüyor, onun kendi üzerindeki etkisiniyse bu özgünlük ve farklılıkla özdeşleştiriyordu. Bu çok doğaldı. Hayvanat bahçesindeki vahşi hayvanlara baktığında, bir fırtınaya tanık olduğunda ya da şimşek çakarken titrediğinde de buna benzer farklı duygular hissederdi. Fırtınada, şimşekte ve vahşi hayvanlarda olan kozmik şey neyse, Martin Eden'da da vardı. Açık havalarda ve engin mekânlarda soluyup da gelmişti Ruth'a. Yüzünde tropikal güneşin parıltısı, esnek ve güçlü kaslarındaysa hayatın ilkel enerjisi vardı. Ruth'un ufkunun çok ötesindeki sert adamların ve zorlu işlerin gizemli dünyasının yaralarını ve izlerini taşıyordu üzerinde. Bu ehlileştirilmemiş vahşinin böylesine mülayim vaziyette ayağına gelişi, esrarlı bir şekilde Ruth'un kibrini okşuyor, onu evcilleştirme dürtüsüyle içi kıpırdanıyordu. Bilinçsiz bir dürtüydü bu. Düşüncesinin en uç noktasındaki arzusu, Martin'in hamurunu yeniden şekillendirip dünyanın en iyisi olduğuna inandığı babasının görüntüsüne benzetmekti. Martin'le farkına vardığı kozmik duygunun, dünyanın dört bir yanında kadınları ve erkekleri eşit bir güçle birbirine çeken, çiftleşme mevsiminde erkek geyikleri birbiriyle ölümüne kavga ettiren, elementleri bile karşı konulmaz biçimde birleşmeye yönelten şey, en kozmik şey, aşk olduğunu bilecek tecrübesi yoktu.

Martin'in hızlı gelişimi onu şaşırtıyor, ilgisini çekiyordu. Ruth onda, toprağını bulan çiçeklerde olduğu gibi günbegün serpilip gelişen umulmadık güzellikler keşfediyordu. Ona yüksek sesle Browning okurken tartışmalı yerlere getirdiği ilginç yorumlara şaşırıyordu. Erkekler, kadınlar ve hayat hakkındaki tecrübesi nedeniyle, bu yorumların kendisininkilere göre çok daha doğru çıkması, Ruth'un anlayışını aşan bir şeydi. Martin'in kullandığı kavramlar ona çok nahif geliyor, ama bir yandan da, sıkça olduğu gibi, uçuşa geçen atak algısına vurularak yıldızlar arasındaki uzak noktalara ulaşan yörüngesini takip edemediği bu kavrayışın beklenmedik etkisiyle olduğu yere çökmekten ve büyük heyecanlara kapılmaktan başka yapacak bir şey bulamıyordu. Sonra ona artık saldırgan olmayan bir tarzda piyano çalıyor ve kendi iskandil hattından çok daha derinlerine inen müziğiyle onu yokluyordu. Bir çiçek güneşe nasıl açılırsa Martin'in doğası da müziğe öyle açılıyor, işçi sınıfının ragtime müziğinden[36] ve akılda kalıcı basit şarkılarından Ruth'un neredeyse ezbere bildiği klasik parçalara hızlı bir geçiş yaşıyordu. Wagner'e ve "Tannhauser"e[37] ise Ruth'tan biraz bilgi aldıktan ve kızın çaldığı başka hiçbir şeye benzemediğini gördükten sonra tam anlamıyla vuruldu. Doğrudan kendi hayatını yansıtıyordu. Bütün geçmişi *Venusburg* motifiydi sanki. Ruth'u ise Hacılar Korosu motifiyle özdeşleştirdi; bu benzetmeyle de içinde bulunduğu ulvi durumdan daha da yücelere, iyiyle kötünün sürekli savaş halinde ve ruhların ebediyen arayış içinde bulunduğu o geniş gölgeler âlemine sürüklendi.

Martin bazen Ruth'un müziğe ilişkin kavram ve tanımlarının doğruluğunu sorguluyor ve geçici bile olsa onun da aklına şüphe sokuyordu. Ama şarkı söyleyişini hiç sorgulamadı. Ruth tamamen kendisi olarak söylüyor, Martin ise onun tertemiz soprano sesinin ilahi melodisini büyük hayranlıkla dinliyordu her seferinde. Elinde olmadan fabrika

kızlarının yetersiz, eğitimsiz sesleriyle söyledikleri cırlak şarkılarla ve liman şehirlerindeki kadınların içkiden çatlamış boğazlarından çıkan boğuk feryatlarla karşılaştırırdı onu. Ruth ise Martin'e piyano çalmaktan ve şarkı söylemekten hoşlanıyordu. Aslında eline ilk kez işleyebileceği bir insan ruhu geçmişti. Martin, biçimlendirmesi zevk veren bir hamurdu ve Ruth, onu yeni bir kalıba sokmayı düşünürken niyeti iyiydi. Ayrıca Martin'le beraber vakit geçirmek de çok keyifliydi. Martin'i itici bulmuyordu. O ilk tepkisi, aslında Ruth'un kendi benliğinin keşfedilmemiş yanlarına yönelik bir korkuydu ve şimdi uykudaydı. Ruth henüz bilmiyor olabilirdi, ama gencin mülkiyeti ona aitmiş gibisinden bir duygu oluşmuştu içinde. Hem de Martin, onun üzerinde canlandırıcı bir etki yaratıyordu. Okulda çok ders çalışıyordu; Martin ise tozlu kitapların arasından çekip alıyor, kişiliğinin taze meltemiyle güç katıyordu ona. Kuvvet! İhtiyacı olan şey kuvvetti ve Martin bunu ona cömertçe veriyordu. Martin'le aynı odada bulunmak veya onu kapıda karşılamak, hayattan kuvvet almak gibiydi. Martin gittiğinde çok daha büyük bir şevkle ve taptaze bir enerjiyle dönüyordu kitaplarına.

Ruth, Browning'i iyi bilirdi, ama ruhlarla oynamanın ters tepebileceğini aklına hiç getirmedi.[38] Martin'e olan ilgisi arttıkça onun hayatını yeniden biçimlendirmek, içinde bir tutkuya dönüştü.

Bir öğleden sonra, dilbilgisi, aritmetik ve şiiri bir kenara koyduktan sonra, "Size Bay Butler'ı anlatayım," dedi. "Önceleri ötekilere göre hiçbir üstünlüğü yoktu. Babası bankada veznedardı. Yıllarca çektikten sonra Arizona'da veremden öldü ve Bay Butler, Charles Butler, dünyada yapayalnız kaldı. Babası Avustralya'dan gelmişti ve California'da hiç akrabası yoktu. Bir matbaada işe girdi. Birçok kere kendi ağzından duydum, önceleri haftada üç dolar alıyormuş. Bugünse yılda en az otuz bin dolar kazanıyordur.

Bunu nasıl yaptı? Dürüsttü, sadıktı, çalışkandı ve hesaplıydı. Yaşıtı delikanlıların içine battığı zevklerden uzak tuttu kendini. Tasarruf etmek için nelerden vazgeçtiğine bakmadan her hafta kenara para ayırmayı hiç ihmal etmiyordu. Kısa sürede kazancı arttı ve giderek daha çok birikim yapmaya başladı.

Gündüz çalışıyor, akşamları da okula gidiyordu. Tamamen geleceğine odaklanmıştı. Sonra akşam lisesine gitti. Henüz on yedi yaşındaydı, mürettiplikten çok iyi para kazanıyordu, ama çok hırslıydı. Sadece geçinmek istemiyor, iyi bir meslekte başarı kazanmanın peşinde koşuyor, bu hedefine varmak için gündelik hayatından fedakârlık yapmaktan kaçınmıyordu. Hukuk okumaya karar verdi ve ofis elemanı olarak babamın yanına girdi –düşünsenize!– haftada sadece dört dolara. Ama parasını hesaplı harcamayı öğrenmişti ve dört dolarının bile bir kısmını biriktirebiliyordu."

Soluklanmak için bir an durdu ve anlattıklarını Martin'in nasıl karşıladığına baktı. Martin'in yüzü, Bay Butler'ın gençlik mücadelesine duyduğu ilginin ışığıyla aydınlanmıştı; ama bir de hoşnutsuzluk seziliyordu.

"Bunların genç bir delikanlı için çok zor şeyler olduğunu söyleyebilirim," diye bir yorum yaptı Martin. "Haftada dört dolar! Nasıl yaşıyomuş peki? Eminim en ufak eğlencesi yoktu adamın. Neden, çünkü ben şimdi kiraya haftada beş dolar veriyorum ve emin olun, hayatımda heyecanlı bir şey yok. O da köpek gibi çalışıyor olmalı. Yediği ise..."

"Kendi yemeğini kendi pişiriyormuş," dedi Ruth onun sözünü keserek, "küçük bir yağ sobasının üzerinde."

"O zaman en kötü beslenen açık denizdeki tayfalardan bile feci şeyler yiyor demektir."

"Ama bir de şimdiki haline bakın!" diye bağırdı Ruth heyecanla. "Bugünkü kazancıyla alabileceklerine bakın. Kendini mahrum ettiği şeylerin acısını şimdi bin katıyla çıkarabilir."

Martin ona keskin bir bakış attı.

"Bahse varım ki," dedi, "Bay Butler şimdi bu şişman günlerinde artık eskisi gibi neşeli değildir. Yıllar boyunca küçük bir çocuk kadar yemiş. Şimdi de eminim midesi bir sürü şeyi almıyodur."

Ruth'un gözleri, Martin'in soruşturan bakışları karşısında yere indi.

"Eminim şu anda hazımsızlık çekiyordur," diye iddia etti.

"Evet, doğru," diye itiraf etti Ruth; "ama..."

"Hem bahse varım ki," diye devam etti Martin, "yaşlı bir baykuş kadar ciddidir. Yılda otuz bin dolarlık kazancına karşın az da olsa hoş zaman geçirmeye tahammülü yoktur. Ayrıca eminim başkalarının güzel vakit geçirdiğini görmekten hiç de memnun olmuyodur. De mi?"

Ruth başıyla onaylayarak hemen açıklamaya girişti:

"Ama zaten öyle bir adam değil. Yapısı gereği ağırbaşlı ve ciddidir. Her zaman öyleydi."

"Kesin öyleydi," dedi Martin. "Haftada üç dolar, sonra haftada dört dolar ve genç bir delikanlı, hiç eğlenmeden, oynamadan yağ sobasında yemek pişiriyo, bütün gün çalışıyo, para biriktiriyo, hep çalışıyo, hiç iyi vakit geçirmiyo, eğlenmeyi öğrenmiyo ve tabii ki otuz bin dolar çok geç geliyo."

Halden anlayan zihninin içgörüsü, kendisine anlatılan bu delikanlının hayatındaki binlerce ayrıntıya ve onun yılda otuz bin dolar kazanan bir adama dönüşürken yaşadığı manevi sığlığa ışık tutuyordu. Geniş ufuklu, çok yanlı düşüncesi sayesinde büyük bir hızla Charles Butler'ın bütün hayatını uzaktan görebilmişti.

"Biliyor musunuz," diye ekledi, "Bay Butler'a acıyorum. Doğru dürüst harcayamayacağı otuz bin dolar kazanmak için hayatını boşa harcamış. Niye mi, çünkü artık otuz bin dolar nakit verse bile çocukken on sente alabileceği şeyleri alamaz, mesela şeker, fıstık veya tiyatroda en üst balkondan bir bilet."

Ruth'u şaşırtan şey, Martin'in kendine özgü bakış açısıydı. Ruth'a yepyeni gelen bu bakış açısı sadece yerleşmiş inançlarına aykırı olmakla kalmıyordu. O inançları

değiştirme veya sarsma tehlikesine neden olabilecek bir gerçeklik payına sahip olduğunu da seziyordu. Yirmi dört değil de, on dört yaşında olsaydı, Martin onu değiştirirdi belki. Ama yirmi dört yaşındaydı, kişiliği ve yetiştirilme tarzı açısından muhafazakârdı ve hayatın kendi doğup biçimlendiği kuytu köşesine uyacak bir şekil alarak katılaşmıştı. Martin'in tuhaf yargıları ilk dile getirildiğinde aklını karıştırmıyor değildi, ama bunları onun özgün bir tip olmasına, farklı bir hayat yaşamasına bağlıyor ve kısa sürede unutuyordu. Ancak kabul etmediği bu görüşlerini dile getirişindeki kuvvetle birlikte kelimelerine eşlik eden yüz ifadesinin samimiyeti ve gözlerinin parıltısı, onu hem ürpertiyor hem de Martin'e çekiyordu. Ruth kendi ufkunun ötesinden çıkıp gelen bu adamın böylesi anlarda engin ve derin kavramlarla ufkunun çok ötelerine kadar ışık saçabileceğini asla düşünemezdi. Ruth'un sınırı, ufkunun sınırıydı ve sınırlı beyinler ancak başkalarındaki sınırları görürdü. Ruth, derin bir bakışa sahip olduğunu sanıyor, Martin'in bu bakışla çelişen görüşlerinin, onun sınırlarını gösterdiğini düşünüyor ve onun da kendisi gibi bakmasını sağlamanın, onun ufkunu kendi ufkuyla aynı olana kadar geliştirmenin hayalini kuruyordu.

"Ama daha hikâyemi bitirmedim," dedi. "Bay Butler, babamın söylediğine göre hiçbir ofis elemanının çalışmadığı kadar çok çalışıyormuş. Her zaman işe hazırmış. Hiç geç kalmamış, mesai saatinden birkaç dakika önce her zaman ofiste olurmuş. Buna rağmen kendisine de vakit ayırabiliyormuş. Bulduğu her boş vakitte muhasebe ve daktilo çalışırmış. Akşamları da pratik yapmaya ihtiyacı olan bir adliye kâtibinden parayla steno dersi alırmış. Kısa sürede kâtipliğe yükselerek ofisin vazgeçilmez adamı haline gelmiş. Babam onun değerini anlayıp yükseleceğini görmüş. Hukuk fakültesine gitmesini ona babam önermiş. Avukat çıkınca da babamın onu küçük ortak olarak yanına alma-

sıyla güçbela ofise döndü. Büyük bir adam o. Birkaç kez ABD Senatosu'na girmesi için yapılan teklifi geri çevirdi. Babama göre bir koltuk boşalırsa ve kendisi de isterse Yüksek Mahkeme'ye seçilebilir. Böylesi bir hayat hepimizin esin kaynağıdır. İradeli insanların zor koşulların üstesinden gelebildiğini gösteriyor."

"Büyük adammış," dedi Martin samimiyetle.

Ama bu hikâyede onun güzelliğe ve hayata dair duygularını rahatsız eden bir şey vardı. Bay Butler'ın hayatında bu kadar yokluk ve yoksunluk çekmesi için yeterli neden göremiyordu. Bir kadının aşkı uğruna veya bir güzelliğe erişmek adına yapsaydı, anlayacaktı. Tanrı'nın çılgın âşığı, yılda otuz bin dolar için değil, tek bir buse için her şeyi yapabilirdi. Bay Butler'ın başarısı onu memnun etmedi. Bu hikâyede bir saçmalık vardı sonuçta. Yılda otuz bin dolar fena değildi elbette, ama hazımsızlık ve insani mutluluklardan mahrumiyet, prenslere layık bu kazancın büyük kısmını götürüyordu.

Bu fikirlerini Ruth'a ifade etmek için çabalarken onu şaşırtıyor, Martin'e daha çok şekil vermek gerektiği düşüncesinin kızda iyice yerleşmesine neden oluyordu. İnsan denilen yaratığın zihninde yer etmiş olan; kendi renginin, inancının ve siyasetinin en doğrusu, en iyisi olduğuna ve dünyanın dört bir yanına dağılmış diğer tüm insanların kendisinden daha talihsiz konumlara sahip olduğuna inanmasını sağlayan o yaygın dar görüşlülük, Ruth'da da vardı. Eski çağlarda kadın olarak yaratılmadıkları için Yahudilerin Tanrı'larına şükretmesini sağlayan, modern dönemdeyse başka tanrıların yerine yeni bir tanrı koymak için misyonerleri dünyanın en ücra köşelerine gönderen şey, işte bu dar görüşlülüktü. Ruth'un hayatın farklı bir köşesinden gelmiş bu adama biçim verip, kendi köşesinde yaşayan adamlara benzetme arzusu da yine aynı dar görüşlülükten kaynaklanıyordu.

9. Bölüm

Martin Eden denizden, bir âşığın ihtirasıyla özlediği memleketine, California'ya döndü. Elindeki para tükenmiş ve define bulmak için denize açılan bir uskunaya tayfa yazılmıştı. Ancak bu nafile sefer, sekiz ay sonra Solomon Adaları'nda sona ermişti. Adamlara Avustralya'da ödeme yapılmış ve Martin anında bir açık deniz gemisine atlayıp San Francisco'nun yolunu tutmuştu. O sekiz ay, kendisine haftalar boyunca karada yaşamasına yetecek para kazandırmakla kalmamış, uzun uzun okumasına ve çalışmasına da yaramıştı.

Onda bir öğrencinin zihni vardı. Ayrıca öğrenme yetisinin ardında inatçı ve yılmak bilmez kişiliğiyle Ruth'a olan aşkı da vardı. Yanında götürdüğü dilbilgisi kitabını tekrar tekrar elden geçirmiş, taze aklıyla kitabı sular seller gibi yutmuştu. Artık gemideki denizcilerin dilbilgisinin ne kadar kötü olduğunu görüyor ve içinden onların sözlerini düzelterek kaba konuşmalarını kendine göre yeniden kuruyordu. Kulağının giderek bu konuya duyarlı olmaya başladığını ve dilbilgisine hassasiyet geliştirdiğini görünce çok hoşuna gitti. Artık dilbilgisi yanlışları akortsuz tel gibi kulağını tırmalıyordu. Öte yandan pratik eksikliği nedeniyle kendi dudaklarından dökülen benzer yanlışlar da kulağını tırmalıyordu. Belli ki bu kadar az zamanda dili bu kadar çok şeyi beceremiyordu.

Dilbilgisi kitabının üzerinden tekrar tekrar geçtikten sonra eline sözlüğü aldı ve kelime dağarcığına günde yirmi sözcük ekledi. Bunun hiç de kolay bir iş olmadığını fark edecek, dümende veya gözetleme yerinde görev yaparken giderek uzayan telaffuzlar ve tanımlar listesini sürekli tekrarlayacaktı. Ayrıca her gece uykuya dalana kadar ezber yapıyordu. Bütün o kelimeleri, cümleleri, kalıpları fısıltıyla tekrar ediyor; Ruth'un lisanına dilinin iyice alışmasını sağlamaya çalışıyordu. Kelimelerin sonlarını yuvarlamıyor, sözcükleri daha vurgulu söylüyor ve hepsini binlerce kere tekrarlıyordu. Öyle ki sonunda, kaptanlardan ve gemide yolculuk eden, seferin finansörü olan macera düşkünü beylerden daha temiz ve doğru bir İngilizce konuştuğunu fark ederek hoş bir şaşkınlık yaşadı.

Kaptan, bir yerlerden eline asla okumadığı tam seri Shakespeare eserleri takımı geçirmiş, balık gözlü bir Norveçliydi; Martin onun çamaşırlarını yıkayıp karşılığında bu değerli kitapları okuma hakkını elde etti. Belli bir süre boyunca Shakespeare'in oyunlarının ve çaba göstermeksizin beyninde kolayca yer eden birçok gözde dizesinin tadını o kadar çok çıkardı, onlarla öylesine demlendi ki artık bütün dünya Elizabeth dönemi tragedyası veya komedyasının biçimlerine bürünmüş gibi geliyordu ona; neredeyse kendi düşüncelerini bile kafiyesiz on heceli şiirlerle ifade edecekti. Kulağını eğiten ve ona asil İngilizcenin ince takdir ölçütünü sağlayan bu kitaplar, bir yandan da çoğu eski ve artık kullanılmayan bir sürü sözcük soktu beynine.

O sekiz ayı iyi kullandı; doğru konuşma ve yüksek seviyeli düşünme açısından öğrendiklerine ek olarak kendisi hakkında da çok şey keşfetti. Ne kadar az şey bildiğini anladığı için üstüne bir tevazu çökerken, aynı zamanda kendi gücüne de inanmaya başladı. Kendisiyle gemideki diğer denizciler arasındaki büyük grado farkını hissettiğinde, bu farkın bir başarı olmaktan ziyade içindeki bir potansiyelden

kaynaklandığını ayırt edecek kadar hikmet sahibi olmuştu. O ne yapıyorsa, diğer denizciler de yapabilirdi. Öte yandan şimdiye kadar yaptıklarından çok daha fazlasını yapabileceğini söyleyen karışık bir mayanın içinde harekete geçtiğini hissediyordu. Dünyanın muhteşem güzelliğinden azap çekiyor, Ruth'un da burada olup bu güzelliği kendisiyle paylaşmasını istiyordu. Güney Denizi'nin güzelliğinden ona küçük küçük parçalar sunması gerektiğini düşündü. Bu düşünceyle alevlenen yaratıcı ruhu, bu güzellikleri sadece Ruth için değil, daha geniş bir kitle için yeniden yaratmak üzere dürttü onu. Sonra büyük bir ihtişamla o büyük fikir geldi aklına. Yazacaktı. Gördüğünü dünyaya gösteren bir göz, duyduğunu âleme duyuran bir kulak, hissettiğini insanlara duyumsatan bir kalp olacaktı. Şiir ve düzyazı, kurgu ve anlatı, bütün tarzlarda yazacak, Shakespeare gibi oyunlar kaleme alacaktı. Mesleği ve Ruth'u kazanmanın yolu, yazmak olacaktı. Dünyanın asıl devleri yazan insanlardı; onlar yılda otuz bin dolar kazanan ve isterlerse Yüksek Mahkeme'de yargıçlık yapabilecek olan Bay Butler gibilerinden çok daha üstündü.

Bu fikir aklında yer etmeye başladıktan kısa süre sonra ona egemen oldu. San Francisco'ya dönüş yolculuğu rüya gibi geçti. İstediği her şeyi yapmaya gücünün yeteceği hissiyle mest olmuştu. O muhteşem ve yalnız denizin ortasında bir bakış açısı kazanmıştı. Ruth'u ve dünyasını ilk kez bütün berraklığıyla gördü. Sanki elleriyle tutup sağa sola çevirerek inceleyebileceği maddi bir şey gibi aklında canlandırabiliyordu onun dünyasını. Birçok karanlık ve bulutlu köşesi vardı, ama Martin ayrıntıları değil bütünü görmüştü; bir de o dünyaya nasıl hâkim olacağını. Yazarak! Bu düşünce bir alev gibi girmişti içine. Döner dönmez yazmaya başlayacaktı. Yapacağı ilk iş, katıldığı bu define avı seferini kaleme almak olacaktı. San Francisco'da çıkan gazetelerden birine satacaktı bunu. Ruth'a bir şey söylemeyecekti; Martin'in ismini gazetede görünce nasıl da şaşıracak, nasıl

da sevinecekti. Yazarken bir yandan da kendini geliştirmek için okumaya devam edebilirdi. Bir günde tam yirmi dört saat vardı. Kendisiyse çok güçlüydü. Nasıl çalışacağını iyi biliyordu, bütün kaleler önünde yıkılacaktı. Bir daha denize çıkmayacaktı – denizci olarak tabii; bir an buharlı bir yatta hayal etti kendini. Buharlı yat sahibi yazarlar vardı. Elbette diye uyardı kendini, başarı kazanmak biraz zaman alacaktı ve ilk zamanlar sadece okumalarını sürdürebileceği kadar parayla yetinmesi gerekecekti. Vaktinden tam emin olamasa da fazla uzun olmayan bir süre sonra bilgili ve hazır hale gelince muhteşem eserler kaleme alacak, herkes onu konuşacaktı. Ama bundan çok, her şeyden ve hepsinden çok, Ruth'a layık olduğunu kanıtlayacaktı. Şöhret de güzel bir şeydi elbette, ama bu şahane rüyayı asıl Ruth için görüyordu. O bir şöhret düşkünü değil, Tanrı'nın çılgın âşıklarından biriydi sadece.

Oakland'a varır varmaz, küçük maaşını cebine koyup Bernard Higginbotham'ın evindeki odasına yerleşti ve çalışmaya başladı. Geldiğinden Ruth'u haberdar etmemişti bile. Define avcıları hakkındaki ilk makalesini bitirdikten sonra gidip görecekti onu. Ruth'u görmekten mahrum kalmak, içindeki yaratıcı ateşin harareti sayesinde o kadar zor gelmedi. Ayrıca Martin'i ona yakınlaştıracak olan şey, tam da bu yazdıklarıydı. Bir makalenin ne kadar uzun olması gerektiğini bilmiyordu; *San Francisco Examiner*'ın[39] pazar ekinde yer alan iki sayfalık bir yazının kaç kelime olduğunu saydı ve kendine onu örnek aldı. Üç gün boyunca içindeki ateşten akkor haline gelmiş vaziyette çalıştı ve anlatısını bitirdi. Büyük ve çirkin, ama okunaklı bir el yazısıyla baştan sona dikkatle yazıp bitirdikten sonra, kütüphanede bulduğu etkili yazma sanatını anlatan bir kitaptan paragraf ve imla işareti denilen şeyler olduğunu öğrendi. Böyle şeylerin olabileceği hiç aklına gelmemişti. Hemen işe koyuldu, sürekli dönüp kitabın etkili yazma sanatını anlatan sayfalarına bakarak ve

okul çocuklarının kompozisyon hakkında ancak bir yılda öğrenebileceklerini tek bir günde hatmederek makalesini tekrar yazmaya başladı. İkinci kez yazıp bitirdikten ve kâğıdı dikkatle yuvarlayıp tomar yaptıktan sonra gazetede yeni başlayanlar için bazı ipuçları veren bir yazıda keşfetti ki yayımlanması için bir yere gönderilecek metin dosyalarına dair değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek bir yasa vardı ve buna göre kâğıt asla yuvarlanmamalı, ayrıca sadece bir yüzüne yazılmalıydı. Yasanın bu iki maddesini de ihlal etmişti. Yine aynı gazeteden birinci sınıf yayınların bir sütun yazıya en az on dolar ödediğini öğrendi. Böylece yazısını üçüncü kez temize çekerken on sütun çarpı on dolar hesabı yaparak avuttu kendini. Sonuç hep aynıydı; yüz dolar ediyor ve denizde kazandığından çok daha iyi getiriyordu. Acemi olmasaydı, yazısını üç günde bitirirdi. Üç günde yüz dolar! Bu parayı denizde kazanmak için üç ay, hatta daha fazla süren bir sefere çıkması gerekirdi. Yazabilecekken denize çıkan adam salaktır, sonucuna vardı. Böyle düşünmesine rağmen aslında para, kendi başına ona bir kıymet ifade etmiyordu. Paranın değeri, getireceği özgürlükte ve kendini hoş gösteren giysiler aldırmasındaydı ki bunlar da onu hedefine götürecek, hayatını altüst eden ve esin veren narin yapılı solgun yüzlü kıza yaklaştıracaktı.

Yazıyı zarfa koyup *San Francisco Examiner*'ın editörüne postaladı. Gazetenin kabul ettiği yazıyı hemen yayımladığını sanıyordu. Yazıyı cuma günü göndermiş olduğu için pazar günü gazetede çıkmasını bekliyordu. Denizden dönüşünü Ruth'un bu şekilde öğrenmesinin daha güzel olacağı geldi aklına. Yani pazar günü öğleden sonra gidip onu görecekti. Bu arada da aklına gelen bir şeyle, makul, dikkatli ve tutarlı olduğu için gurur duyduğu başka bir fikirle meşgul olacaktı. Çocuklar için bir macera hikâyesi yazıp *The Youth's Companion*'a[40] satacaktı. Kütüphaneye gidip *The Youth's Companion*'ın çeşitli sayılarını inceledi. Bu haftalık gazete,

genellikle her biri üçer bin kelimelik beş bölüm halinde tefrikalar yayımlıyordu. Ama yedi bölüm olarak yayımlanan birkaç hikâyeye de rastladı ve o uzunlukta yazmaya karar verdi.

Bir keresinde Kuzey Buz Denizi'nde balina avlayan bir gemiye tayfa yazılmış, üç yıl sürmesi planlanan bu sefer altıncı ayın sonunda yaşanan bir kaza sonucu sona ermişti. Hayalperest, hatta kimi zaman fantastik bir imgeleme sahip olmasına karşın, sadece bildiği şeyleri yazmaya kendini zorlayan temel bir gerçeklik aşkı vardı Martin'in. Balina avcılığını biliyordu ve bilgisi dahilinde olan malzemeler içinden, kahraman olarak kullanmaya niyetlendiği iki gencin kurgusal maceralarını oluşturmaya girişti.[41] Cumartesi akşamı, bunun kolay bir iş olacağına karar verdi. Ailesinde bir "meellifin" bulunduğunu keşfeden Bay Higginbotham'ın yemek masasından kalkana kadar süren alaylarına ve Jim'in şamatasına karşın, aynı gün üç bin kelimelik ilk bölümü bitirdi.

Eniştesinin pazar günü *Examiner*'ı açıp define avcıları konusundaki yazısını gördüğünde ne kadar şaşıracağını düşünüp avunuyordu. O gün sabah erkenden kapıya koşup gazeteyi aldı ve büyük bir heyecanla sayfaları çevirdi. Gazeteyi ikinci kez ve dikkatle gözden geçirdi, sonra katladı ve aldığı yere bıraktı. Kimseye bu yazıdan bahsetmemesi çok iyi olmuştu. İyice düşündükten sonra, yazıların hangi hızda gazetede yayımlanacağı konusunda yanılmış olabileceğine karar verdi. Ne de olsa yazısı haber değeri taşıyan bir makale değildi. Gazetenin editörü mutlaka bu konuda kendisine iki satır bir şey yazacaktı.

Kahvaltıdan sonra tefrikasına devam etti. Bir kelimenin anlamını bulmak için sözlüğe bakmak veya etkili yazma sanatı kitabına başvurmak üzere sık sık yazmayı bırakması dışında, kelimeler sanki kaleminin ucundan dökülüveriyordu. Böyle aralar verdiğinde yazısının bir bölümünü tekrar tekrar okuyor ve içinde hissettiği büyük şeyleri tam

olarak aktaramadığını görse de, yazma sanatını öğrenmek ve düşüncelerini ifade etmek konusunda kendini terbiye etmekte olduğunu düşünerek teselli buluyordu. Hava kararana dek çalıştı, sonra da kütüphaneye giderek saat onda kapanana kadar dergiler ve haftalık gazeteler arasında keşfe çıktı. Bir hafta boyunca bu programı sürdürdü. Her gün üç bin kelime yazıyor, her akşam da dergilerde okuduğu, yani editörlerin basmaya uygun gördüğü hikâyelere, makalelere ve şiirlere dair notlar alıyordu. Kesin olan tek şey vardı: Birçok yazarın yaptığı şeyi kendisi de yapabilirdi, hatta ona biraz zaman tanınırsa onların yapamadıklarını da yapabilirdi. Dergilerde yazısı yayımlanan yazarların ne kadar kazandıkları üzerine *Book News*'de[42] çıkan bir haberde, Rudyard Kipling'in kelime başına bir dolar aldığını, birinci sınıf dergilerde yazısı çıkan diğer yazarlara ise kelime başına en az iki sent ödendiğini okuduğunda çok sevindi. *The Youth's Companion* kesinlikle birinci sınıf bir dergiydi ve günlük olarak yazdığı üç bin kelime ona en azından altmış dolar para getirirdi; denizde geçen iki ayın ücreti!

Cuma akşamı tefrikayı bitirdi; yirmi bir bin kelime uzunluğundaydı. Kelimesi iki sentten yaptığı hesaba göre dört yüz yirmi dolar alacaktı. Bir hafta için hiç de fena değildi. Bu kadar parayı hiç bir arada görmemişti, nasıl harcayacağını bilemedi. Altın madeni bulmuştu sanki. Üstelik bu şekilde çok daha fazlasını kazanabilirdi. Üstüne başına bir şeyler almayı, birçok dergiye abone olmayı, okumak için kütüphaneye gitmek zorunda kaldığı onlarca kaynak kitabı satın almayı düşündü. Bütün bunlardan sonra bile o dört yüz yirmi doların büyük kısmı hâlâ harcanmamış olarak kalacaktı. Gertrude'a bir yardımcı tutup Marian'a da bisiklet almayı akıl edene kadar bu konu kafasını meşgul etti.

Kalın dosyasını *The Youth's Companion*'a gönderdi ve cumartesi öğleden sonra inci dalgıçlığı üzerine yazmayı planladıktan sonra Ruth'u görmeye gitti. Gitmeden önce

telefon ettiği için Ruth onu kapıda karşıladı. Her zamanki gibi Martin'den fışkıran sağlık onu yine çarptı; adeta bedenine giriyor, akkor gibi damarlarında dolaşıyor, kuvvetinin etkisiyle kızı tir tir titretiyordu. Martin de Ruth'un elini tutup mavi gözlerine bakarken kıpkırmızı oldu, ama güneş altında geçirdiği sekiz ayın sonucu teninin aldığı taze bronz renk, sert yakasının eziyet veren sürtünmesinden kaynaklanan kızarıklığı değilse de yüzündeki bu kızarmayı gizleyebildi. Ruth yakanın yaptığı o kırmızı izi eğlenerek izlerken, gözü gencin giysisine takılır takılmaz yüzündeki ifade değişti. Vücuduna iyi oturmuş giysisi, onun ilk sipariş takımıydı ve Martin'i daha ince ve biçimli gösteriyordu. Ayrıca daha önceki kasketin yerine elinde fötr şapka vardı; şapkayı tekrar takmasını isteyerek görünüşüne iltifat etti. Ruth kendini hiç bu kadar mutlu hissetmemişti. Ondaki bu değişim kendi emeğinin ürünüydü; bundan gurur duydu ve daha fazlasını yapma tutkusuyla ateşlendi.

Martin'deki en büyük ve Ruth'u en çok memnun eden değişiklikse konuşmasıydı. Daha doğru ve rahat konuştuğu gibi kelime dağarcığına birçok yeni kelime eklenmişti. Gerçi heyecanlandığında veya coştuğunda yine eski telaffuzuna dönüyor, kelime sonundaki harfleri yine yuvarlamaya başlıyordu. Bir de öğrendiği yeni kelimeleri ilk kullanırken hafiften tereddüt ediyordu. Öte yandan, kendini rahatça ifade etmesinin yanı sıra düşüncesindeki atiklikle ve şakacılıkla Ruth'u şaşırtıyordu. Onu kendi sınıfında çok sevilen biri haline getiren şey, şakacı ruhu ve insanlara takılmayı sevmesiydi, ama kelime bilgisinin ve eğitiminin eksik olması nedeniyle şimdiye kadar bu özelliklerini Ruth'un önünde ortaya koyamamıştı. Martin ortama alışmaya ve davetsiz misafir olmadığını hissetmeye daha yeni başlıyordu. Yine de çekingen ve dikkatliydi, ortamın neşe ve şaka düzeyini belirlemesine izin verdiği Ruth'tan geri kalmıyor ama asla önüne geçmeye de yeltenmiyordu.

O sıralar ne yaptığını anlattı ve hayatını yazarak kazanmak istediğinden, bu yolda çalışmaya devam etmeyi düşündüğünden bahsetti. Onay görmeyince de büyük hayal kırıklığı yaşadı. Ruth, onun bu tasarısı üzerinde düşünmemişti bile.

"Bence yazarlık da," diye içtenlikle söze başladı Ruth, "diğerleri gibi bir iş olmalı. Yazarlık hakkında çok şey biliyorum sayılmaz. Toplumdaki yaygın bir yargıyı dikkatinize getirmek isterim. En az üç yıl, hatta belki beş yıl mesleki eğitim almadan, örneğin demirci olamazsınız. Günümüzde yazarlar demircilerden çok daha iyi para kazandıkları için herhalde demircilik yapmak yerine yazarlık yapan, yapmaya çalışan çok daha fazla insan vardır."

"Peki ben, özel olarak yazmak için dünyaya gelmiş bir istisna olamaz mıyım?" diye sorduğu anda kullandığı dil nedeniyle içinden havalara uçan Martin'in hızlı imgelemi sayesinde bir yandan da hayatına ait binlerce sert, kaba, görgüsüz ve yabani görüntü geniş bir perdede gözlerinin önünden geçiyordu.

Bütün bu görüntüler, konuşmasında herhangi bir duraksamaya neden olmadan veya kendi başına sakince ilerleyen düşünce silsilesini kesmeden, bir ışığın çakıp sönmesi hızında geçip gitti gözlerinin önünden. Hayal perdesinde kitaplarla, resimlerle, müzikle ve kültürle dolu, parlaklığı hep aynı kalan bir ışığın aydınlattığı bir odada güzel ve tatlı bir kızla yüz yüze oturup temiz bir İngilizceyle konuştuklarını gördü. Bu arada perdenin uzak köşelerinde giderek uzaklaşan ve kararan karşıt görüntüler, Martin'in seçtiğini izleyebileceği sahneler vardı. Kırmızı ve parlak ışıkların önünde dağılan buğuların ve kasvetli sislerin arasından görüyordu bu sahneleri. Açık saçık, müstehcen konuşmalarla dolu bir barda viski içen kovboylar arasında sunturlu küfürler savururken ya da pis kokulu gaz lambasının altında, fişlerin tıkırdatılıp iskambil kâğıtlarının dağıtıldığı bir masada birileriyle birlik-

te otururken gördü kendini. *Susquehanna*'nın baş kasarasında Liverpool Red ile eldivensiz ve beline kadar soyunmuş vaziyette yaptığı amansız dövüşü gördü; isyanın çıktığı o kasvetli sabah *John Rogers*'ın kanlı güvertesi geldi gözlerinin önüne, ambar kapağının orada kıvranarak can çekişen arkadaşını, öfkeden suratları kasılmış adamları, elindeki tabancayla ölüm kusan ihtiyarı, onun etrafında çığlık çığlığa yere düşerken en kutsal şeylere bile sövüp sayanları gördü. Sonra esas sahneye, Ruth ile birlikte kitapların ve resimlerin arasında oturup konuştuğu sakin, temiz, aydınlık mekâna döndü, gözüne onun birazdan çalacağı piyano, kulağınaysa kendi sesinden çıkan iyi seçilmiş, düzgün kelimeler çarptı: "Peki ben, özel olarak yazmak için dünyaya gelmiş bir istisna olamaz mıyım?"

"İstediği kadar özel olarak demircilik yapmak için dünyaya gelmiş bir istisna olsun," diye gülerek cevapladı Ruth, "çıraklıktan geçmeyen bir demirci hiç duymadım."

"Ne önerirsiniz?" diye sordu Martin. "Ama unutmayın ki yazma gücüm olduğunu hissediyorum; nasıl olduğunu açıklayamam, sadece içimde olduğunu biliyorum."

"Eğitim almalısınız," oldu cevap, "ister sonunda yazar olun ister olmayın. Hangi mesleği seçerseniz seçin, eğitim şart. Ayrıca öyle üstünkörü, baştan savma bir eğitim de olmamalı. Liseye gitmelisiniz."

Martin tam "Evet ama..." diye söze başlamıştı ki Ruth sonradan aklına gelen bir şeyi söylemek için araya girdi.

"Elbette bu arada yazmaya devam edebilirsiniz."

"Zaten devam etmem lazım," dedi ciddi bir tavırla.

"Neden?" Kafası karışmış halde ona baktı Ruth, yazarlığa bu kadar ısrarla sarılmasından hoşlanmamıştı.

"Çünkü yazmazsam liseye de gidemem. Hayatımı sürdürmem, kitap ve giysi almam gerekiyor, biliyorsunuz."

"Bunu unutmuşum," derken kahkahalara boğulmuştu Ruth. "Neden aileden bir geliriniz yok sanki?"

"Sağlığımı ve hayal gücümü tercih ederim," diye cevap verdi Martin. "Bunlarla gelir meselesini iyi edebilirim, ama iyi etmem gereken başka şeyler de var..." Tam, "sizin için" diyecekti ki, cümlesinin sonunu değiştirerek, "kendim için," deyiverdi.

"'İyi etmek' demeyin," diye küçük bir çığlık attı Ruth tatlı bir huysuzlukla. "Argo bir ifade bu, çok da çirkin."

Martin kızardı ve kekeledi. "Peki, demem. Ayrıca her seferinde beni böyle uyarmanızı çok isterim."

Ruth duraksadı. "Ta... tabii, memnuniyetle. İçiniz o kadar temiz ki sizi mükemmel halde görmek istiyorum."

Ruth'un elinde bir hamur olan Martin, ne denli ihtiraslı bir tutkuyla onun tarafından şekillendirilmek istiyorsa, kız da onu kafasındaki ideal erkek biçimine sokmak için o kadar büyük bir arzu duyuyordu. Ertesi pazartesi günü yapılacak lise giriş sınavının güzel bir fırsat olduğunu söylediğinde Martin hemen sınava girmek istedi.

Sonra Ruth, bir yandan neden yüzlerce başka talibin de kendisi gibi onu dinleyip özlemle izlemediğine şaşan, bir yandan da aç bir istekle kızın hoşluğunu içine çekerek izleyen gence piyano çaldı ve şarkı söyledi.

10. Bölüm

Martin o akşam yemeğe kaldı. Babası üzerinde olumlu bir izlenim bırakması, Ruth'un çok hoşuna gitti. Martin'le çok iyi bildiği bir konu olan denizcilik mesleği hakkında konuşan Bay Morse, daha sonra onu aklı başında bir genç olarak gördüğünü söyleyecekti. Argo kelimeler kullanmaktan kaçınmak ve doğru sözcükleri seçmek için çabalarken yavaş konuşmak durumunda kalıyor ve bu sayede en iyi düşüncelerini bulup ortaya çıkarıyordu. Yaklaşık bir yıl önceki ilk yemekten çok daha rahattı. Bu görünür ilerlemeden memnun kalan Bayan Morse da Martin'in efendiliğini ve alçakgönüllülüğünü övecekti.

"Ruth'tan geçer not alan ilk adam oldu bu genç," dedi kocasına. "Erkekler konusunda öyle içine kapalı ki çok endişe ediyorum."

Bay Morse, merakla karısına baktı.

"Senin aklında Ruth'u uyandırmak için bu genç denizciyi kullanmak mı var?" diye sordu.

"Biraz yardım etsem de evde kalmaktan kurtulsa fena mı olur... Eden denen bu genç, genel olarak erkeklere karşı ilgisini uyandırabilirse, ne âlâ."

"Çok iyi olur," dedi Bay Morse. "Ama ya bu genç, Ruth'ta kendisine özel bir ilgi uyandırırsa? Bence bunu mutlaka düşünmeliyiz sevgilim."

Bayan Morse kahkahayı patlattı. "Mümkünü yok. Ruth ondan üç yaş büyük; ayrıca söylediğin şey imkânsız. Böyle bir şey asla olmaz. İnan bana."

Böylece Martin'in oynayacağı rol üzerinde bir karara varılmış oldu. Bu arada, Martin de Arthur ve Norman'ın önerdiği, ama kendisine israf gibi gelen bir mesele üzerinde düşünüyordu. Çocuklar pazar sabahı tepelerde bisiklete binmeye gideceklerdi, ama Ruth'un da onlara katılacağını öğrenene kadar bu durum Martin'in ilgisini çekmemişti. Bisiklete binmeyi bilmiyordu, bisikleti de yoktu, fakat karar verdi ki Ruth'un bisikleti varsa onun da olmalıydı; onlara iyi akşamlar dedikten sonra, eve giderken bir bisikletçiye uğrayıp kırk dolara bir bisiklet aldı. Bu miktar meşakkatli işindeki bir aylık kazancından fazla olduğu gibi elindeki parayı da hayli azaltmış olacaktı, ama *Examiner*'dan alacağı yüz doları ve *The Youth Companion*'ın ödeyeceği en az dört yüz yirmi doları elindekine ekleyince, alışık olmadığı kadar büyük olan bu harcamanın yarattığı kafa karışıklığının biraz olsun dindiğini hissetti. Eve kadar bisiklete binmeyi öğrenmek için debelenirken üzerindeki takım elbiseyi mahvetmesini de kafaya takmadı. Akşam Bay Higginbotham'ın dükkânından terziyi arayıp aynısından yeni bir elbise ısmarladı. Yangın merdiveni gibi binanın arka duvarına tutturulmuş dar merdivenden bisikleti yukarı çıkardıktan sonra duvara dayalı duran yatağını açtığında, küçük odasında kendisi ve bisikleti dışında hiçbir şeye yer kalmadığını gördü.

Pazar günü lise sınavına çalışmayı düşünüyordu, ama inci dalgıçlığı yazısı onu çekti ve bütün günü, içini yakan o güzelliği ve macerayı yeniden yaratmanın ateşiyle geçirdi. *Examiner*'ın o gün de hazine avcısı yazısını basmamış olması, şevkini kırmadı. Böyle bir şeyi kafaya takmayacak kadar uzaklaşmıştı günlük sıkıntılardan. İki kere tekrarlanan davete kulak tıkayarak Bay Higginbotham tarafından şeref-

lendirilen masada yenen mükellef pazar akşamı ziyafetini kaçırdı. Dünyevi başarısını ve refahını ortaya serme maksadını taşıyan bu yemeklerde Bay Higginbotham, çalışkan insanlara yükselme fırsatı sunan Amerikan kurumlarına ilişkin küçük vaazlar verme lütfunu sofradakilerden esirgemez, bu arada manav çıraklığından Higginbotham Bakkaliyesi sahipliğine yükselişini örnek vermeyi de ihmal etmezdi.

Martin Eden pazartesi sabahı bitmemiş inci dalgıçlığı yazısına iç çekerek baktıktan sonra, Oakland'daki liseye gitmek için tramvaya bindi. Birkaç gün sonra sınavın sonuçlarını almak için başvurduğunda dilbilgisi dışında bütün sınavlardan kaldığını öğrendi.

Öğretmen Hilton, kalın gözlüğünün ardından bakarak, "Dilbilgisi mükemmel," dedi, "ama başka bir şey bilmiyorsun. Birleşik Devletler tarihi bilgin felaket. Bunu anlatacak başka bir sözcük yok, felaket. Sana tavsiyem..."

Öğretmen Hilton bir an durdu, deney tüpüne bakarmış gibi hayal gücünden, duygudaşlıktan yoksun bir bakış attı Martin'e. Lisede fizik hocasıydı, kalabalık bir ailesi, kıt bir maaşı ve papağan gibi ezberlediği seçilmiş bilgilerden oluşan bir dağarcığı vardı.

İçinden, karşısında öğretmen yerine kütüphanedeki adam olsaydı diye geçiren Martin ise "Buyrun efendim," diye tevazuyla onu bekliyordu.

"Sana tavsiyem, en az iki yıl daha ortaokula gitmen. İyi günler."

Sınavdaki başarısızlığından fazla etkilenmeyen Martin'i asıl şaşırtan şey, öğretmenin tavsiyesini anlattığında Ruth'un yüzünde gördüğü şaşkın ifadeydi. Hayal kırıklığına uğramış olduğu o kadar belliydi ki Martin onun adına üzüldü.

"Görüyorsunuz işte ne kadar haklı olduğumu," dedi Ruth. "Lisedeki çocukların hepsinden çok daha fazla şey biliyor, ama sınavı geçemiyorsunuz. Çünkü eksik ve parça parça eğitim almışsınız. Ancak işini bilen öğretmenlerin

verebileceği bir eğitime ihtiyacınız var. Temeli sağlam atmanız lazım. Öğretmen Hilton haklı; sizin yerinizde olsam akşam okuluna giderdim. Bir buçuk yıl akşam okuluna giderseniz o ilave altı ayı da kendiniz çalışarak telafi edebilirsiniz. Böylece yazmanıza veya henüz hayatınızı kaleminizle kazanamadığınız için başka bir işte çalışmanıza da vaktiniz kalır."

Martin'in aklından geçen ilk düşünce, "İyi ama günlerim işle, akşamlarım okulla geçerse ben seni nasıl görürüm," oldu, ama bunun yerine şöyle dedi:

"Akşam okuluna gitmek bana çocukça geliyor. Ama yine de ücretini ödeyebilseydim giderdim. Ödeyebileceğimi sanmıyorum. Onların bana öğreteceğinden daha kısa zamanda kendim öğrenirim..." Ruth'u ve ona sahip olma arzusunu düşündü. "Ayrıca vaktim yok. Buna ayıracak vaktim yok, gerçekten."

"İhtiyacınız var ama." Ruth tatlılıkla ona bakarken Martin katı biçimde direniyordu. "Laboratuvar olmadan fizikte, kimyada ilerleyemezsiniz. Ders almadan cebir ve geometri öğrenmenin umutsuz olduğunu görürsünüz. Sizin işini bilen öğretmenlere, bilgiyi iletme konusunda uzman kişilere ihtiyacınız var."

Martin kendini en az mağrur biçimde ifade etmenin yolunu bulmak için bir an sessiz kaldı.

"Lütfen böbürleniyorum sanmayın," diye söze başladı. "Hiçbir şekilde buna niyetim yok. Ama doğal öğrenci denebilecek biri olduğumu hissediyorum. Kendi kendime çalışabilirim. Ördek suya alışıktır ya, ben de öyle, çok kolay öğrenirim. Dilbilgisinde ne yaptığımı kendi gözlerinizle gördünüz. Bundan başka birçok şey daha öğrendim. Aklınıza bile getiremezsiniz, o kadar çok. Üstelik daha yeni başlıyorum. Hele bir de..." Bir an tereddüt etti, o kelimenin telaffuzundan emin olduktan sonra sürdürdü sözlerini. "Devinim kazanayım da asıl o zaman görün. Henüz şeyler hakkındaki ilk gerçeklik hissimi yaşıyorum. Daha duruma

yeni ayıyorum."

"Lütfen 'ayıyorum' demeyin," diye araya girdi Ruth.

"Vaziyet alıyorum," diye aceleyle düzeltti Martin.

"Dilimizde bunun bir anlamı yoktur," itirazı geldi.

Yeni bir başlangıç yapmak için çabalıyordu Martin.

"Yani dünyanın düzenini yeni anlamaya başladığımı söylemek istiyorum."

Ruth ses etmeyince devam etti:

"Bilgi, bana bir harita odası gibi geliyor. Kütüphaneye her gidişimde bunu düşünür, etkilenirim. Öğretmenlerin rolü, çocuklara harita odasının içinde ne olduğunu sistemli biçimde öğretmek. Öğretmen, harita odasındaki rehberdir, hepsi o. O bilgiler onların kafalarının içinde değil. İcat eden, yaratan onlar değil. Her şey o harita odasında. Öğretmenler harita odasından nasıl yararlanacaklarını bilir. Onların işi, normalde orada kaybolabilecek kişilere yol göstermektir. Halbuki ben kolay kaybolmam. Yön bulma yeteneğim kuvvetlidir. Normalde nereyeyim, bilirim... Bir şey mi oldu?"

" 'Nereyeyim' demeyin."

"Haklısınız," dedi Martin şükranla, "neredeyim demem lazım. Nereyeyim, şey pardon, neredeydim ben? Hah tamam, harita odasında. Bazısı..."

"Kimileri," diye düzeltti Ruth.

"Kimileri rehbere ihtiyaç duyar, çoğu insan duyar. Ama ben rehbersiz de yolumu bulacağımı düşünüyorum. Şimdiye kadar harita odasında çok zaman geçirdim. Yolumu bulmak için hangi haritaları istiyorum, hangi sahilleri keşfedeceğim, bilecek noktaya geldim sayılır. Çizdiğim çizgiye bakılırsa kendi başıma çok daha hızlı keşfediyorum. Bilirsiniz bir filonun hızı, en yavaş geminin hızı kadardır. Öğretmenlerin de hızı böyledir. En yavaş öğrencilerinin hızında öğretmeleri gerekir. Bense öğretmenlerin sınıf ortalamasına göre belirlediği hızdan çok daha hızlı gidebilirim."

" 'En hızlı giden, yalnız gidendir,' "[43] dedi Ruth.

O anda beliren görüntüde gün ışığıyla yıkanan sınırsız mekânların ve yıldızlarla dolu boşlukların arasında kolu-

nu Ruth'un beline dolamış halde, onun soluk altın sarısı saçlarını yüzünde hissederek beraberce dolaştıklarını gören Martin'in aslında içinden geçen, seninle çok daha hızlı giderim, demekti. Ama o anda konuşmasının acınacak ölçüde yetersiz olduğunu fark etti. Tanrım! Gözlerinin önünden geçenleri ona söyleyebilecek kelimeleri bir araya getirmeyi ne kadar isterdi! Sonra hasret sancısı gibi bir anda uyanan kıpırtıyı, davet edilmeden gelen ve aklının aynasında beliren görüntüleri resme dökme arzusunu hissetti içinde. İşte buydu! Sırrı ucundan yakalamıştı. Büyük yazarların, usta şairlerin yaptığı da aynen buydu işte. Onların birer dev haline gelmelerinin nedeni de aynı şeydi. Düşündüklerini, hissettiklerini ve gördüklerini nasıl ifade edebileceklerini biliyorlardı. Güneşin altında uyuyan köpekler inler ve havlarlar, ama inlemelerine ve havlamalarına neyin neden olduğunu anlatamazlar. Martin de sık sık o şeyin ne olduğunu merak etmişti. İşte buydu; güneş altında uyuyan bir köpekti kendisi de. Yüce ve güzel görümler görmüştü, ama Ruth'un karşısında inlemekten, havlamaktan başka bir şey yapamıyordu. Önce güneşin altında uyuklamayı kesmeliydi. Ayağa kalkmalı, gözlerini açmalı ve gözünün önünden geçen zengin görüntüleri onunla paylaşabilecek şekilde gören gözlere ve konuşan bir dile sahip olana dek çalışmalı, uğraşmalı, öğrenmeliydi. Kendini ifade etmenin sırrını, kelimeleri uysal hizmetkârlar haline getirmenin yöntemini, onları bir araya getirerek tek tek sahip olduklarından daha fazla anlam ifade edecek şekilde birbirine bağlamanın yolunu keşfetmiş olanlar vardı. O sırrın kendine şöyle bir görünüp geçmesiyle içinde derin heyecanlar hissetti. Ortalığın fazlasıyla sessiz olduğunu fark edip yüzünde bir memnuniyet ifadesi, gözlerinde hoş bir gülümsemeyle Ruth'u kendisine bakarken gördüğü ana kadar, gün ışığıyla yıkanan mekânların ve yıldızlarla dolu boşlukların arasındaki halleri tekrar geldi gözünün önüne.

"Çok güzel bir görüm geçti muhayyilemden," dediği anda kulakları kendi kelimelerinin sesiyle doldu, kalbi yerinden fırladı. Nereden de çıkmıştı o kelimeler? Sohbetlerini kesen görümü yeterli biçimde ifade eden kelimeler... Mucizeydi. Bu denli ulvi düşünceleri, hiç bu kadar azametli halleriyle dile getirdiği olmamıştı. Çünkü hiç böyle bir çaba içinde olmamıştı. Açıklaması buydu işte. Daha önce hiç denememişti. Oysa Swinburne denemişti; Tennyson, Kipling ve diğer şairler... Bir anda aklı "İnci dalgıçlığı" yazısıyla aydınlandı. Anlatmak gibi büyük bir işe asla girişmemiş, güzelliğin ruhu içinde hep bir ateş olarak kalmıştı. Bu makale bittiğinde başka olacaktı. Konunun engin güzelliğinden dili tutuldu, zihni tekrar aydınlanıp cesaretlendi ve neden büyük şairler gibi o güzelliği heybetli dizelere dökemediğini sordu kendine. Sonra Ruth'a duyduğu aşkın gizemli zevki, ruhani mucizesi vardı. Neden bu aşkı da başka şairler gibi kendi dizeleriyle söylemesindi? Onlar aşkın şiirini söylemişlerdi. O da yapacaktı. Yapardı alimallah!..

Ürkek kulaklarında kendi nidası yankılandı. Aşka gelip salıvermişti avazını. Öyle utandı ki yakasının kenarından saç diplerine kadar, bronzlaşmış yüzünün her tarafına kırmızı renk egemen olana kadar dalga dalga kan hücum etti suratına.

"Ben... şey... özür dilerim," diye bocaladı, "düşünüyordum."

"Sanki dua ediyor gibiydiniz," dedi Ruth cesaretle, ama içten içe sindiğini, büzüldüğünü hissetti. Şahsen tanıdığı bir adamın dudaklarından ilk kez böylesi bir ant duymuştu; sadece ilkeleri ve yetiştirilişi itibariyle sarsılmamış, sıkı sıkıya korunmuş el değmemişliğinin bahçesinde hayatın bu denli hoyrat ve açık dile gelişinden dolayı ruhu da dehşete düşmüştü.

Ama onu hoş gördü ve bu kadar kolay affetmesine şaştı. Nedense yaptığı herhangi bir şey için onu affetmek hiç de

zor olmuyordu. Başka türlü bir adam olmak için şimdiye kadar şans elde edememişti; şimdiyse çok çabalıyor ve başarıyordu. Martin'e bu kadar nezaket ve heves göstermesinin nedeni olarak önceleri aklına başka bir şey gelmedi. Aslında yavaş yavaş onun cazibesine kapılıyordu, ama henüz bunu anlamamıştı. Anlaması da mümkün değildi. Tek bir gönül ilişkisi bile yaşamadan durgun geçen yirmi dört yıl sonucunda, kendi duygularını hemen algılama becerisiyle donatılmaktan uzak kalmış ve gerçek aşkın sıcaklığını asla tatmamış biri olarak gitgide hararetlendiğinin de farkında değildi.

11. Bölüm

Martin, şiir yazma girişimleri nedeniyle bu kadar sık kesintiye uğramasa, çoktan bitecek olan inci dalgıçlığı makalesine döndü. Ruth'tan aldığı esinle aşk şiirleri yazmaya başladı, ama bir türlü tamamlayamadı. Elbette heybetli dizeler yazmayı bir günde öğrenecek değildi. Kendi başına bile ciddi birer sorun olan kafiye, ölçü ve yapı meselesinin üzerinde ve ötesinde, bütün büyük şiirlerde bulunan ele avuca sığmayan o uçucu şeyi bir türlü yakalayıp şiirine hapsedemedi. Varlığını sezdiği ve peşinden koştuğu, ama tutamadığı şey, şiirin zapt edilmez ruhuydu. Sıcacık bir parlaklıktı ona göre, peşinden koşturan ama hep erişebileceği noktanın ötesinde kalan ılık bir buğuydu; bazen küçük iplikçiklerinin ucunu yakalamakla ödüllendiriliyor, bu iplikçikleri dokuyarak beyninde dönüp duran notalarda yankısını bulan ifadelere veya görülmemiş bir güzelliğin puslu esintisine kendini bırakmış zihnindeki görümlerin içinden salınarak geçen cümleciklere dönüştürdüğü bile oluyordu. Zor ve aldatıcıydı. Dudaklarından şiirli sözler dökme arzusuyla sancılandı, ama hayal gücünden yoksun alelade kelimelerden başka bir şey çıkaramadı ortaya. Yazdığı cümleleri sesli okudu. Ölçü ayağa tam uymuş, kafiye hatasız bir ritimle vurmuştu, ama şiirin ışıltısı ve yücelik duygusu eksik kalmıştı. Bunu anlayamadı, birçok kez deneyip hep-

sinde başarısızlığa uğrayarak bunalınca umutsuzluk içinde makalesine göndü. Düzyazı, kesinlikle çok daha kolay bir ifade şekliydi.

"İnci Dalgıçlığı"ndan sonra meslek olarak denizcilik, denizkaplumbağası yakalama ve kuzeydoğu alizeleri üzerine birer makale daha yazdı. Sonra da deneme olsun diye bir hikâyeye girişti ve duraksamadan altı hikâye yazıp çeşitli dergilere gönderdi. Dergi okumak veya kitap almak için kütüphaneye gitmek ya da Ruth'a uğramak dışında ara vermeksizin sabahtan gece geç saatlere kadar yoğun ve verimli biçimde çalışıyordu. Çok mutluydu. Hayat çalkantılıydı. Müthiş bir duygu yoğunluğu yaşıyordu. Tanrılara özgü olduğu sanılan yaratma kudretine o da sahipti artık. Etrafındaki her şey, bayatlamış sebzelerin ve sabunlu suların kokusu, ablasının pasaklı hali ve Bay Higginbotham'ın alaycı suratı rüyaydı aslında. Asıl dünya onun kafasının içindeydi ve yazdığı hikâyeler, birçok parça halinde zihninden çıkan gerçeklikti.

Günler kısa geliyordu. İncelemek istediği çok şey vardı. Uykusunu beş saate indirdi ve bunun yeterli olduğunu gördü. Dört buçuk saate indirmeye çalıştı ama üzüntüyle tekrar beş saate döndü. Uyanık kaldığı tüm saatleri uğraşılarından birine ayırmaktan mutluluk duyuyordu. Yazmayı bırakıp bir şeyleri incelemeye başlarken üzülüyor, incelemesini bırakarak bilginin harita odasının bulunduğu kütüphaneye ve mallarını satmayı başarmış yazarların bunu nasıl yaptıklarına dair sırlarla dolu dergilerin durduğu okuma salonuna giderken de bunun pişmanlığıyla doluyordu. Ruth'la birlikteyken kalkıp oradan ayrılmak yüreğini cız ettiriyor ve mümkün olan en az zamanı harcayarak eve, kitaplarına dönmek için karanlık sokaklardaki en hızlı araca biniyordu. En kötüsüyse fizik veya matematik kitabını kapatıp kalemi kâğıdı bir yana koyarak yorgun gözlerini uykuya teslim etmekti. Kısacık bir süre de olsa hayattan

uzak kalmaktan nefret ediyordu; tek tesellisiyse çalar saatinin beş saat sonraya kurulu olmasıydı. Neyse ki sadece beş saat kaybettikten sonra çınlayan saat tarafından bilinçsiz halde yatmaktan kurtarılışının ardından, on dokuz saatlik muhteşem bir gün daha geliyordu.

Bu arada haftalar geçiyor, parası tükeniyor ve yenisi gelmiyordu. *The Youth's Companion*'a yolladığı erkek çocuklarına yönelik macera tefrikası bir ay sonra geri döndü. O kadar nazik bir ret mektubu yazılmıştı ki editöre güzel duygularla doldu yüreği. Ama *San Francisco Examiner*'ın editörüne hiç de benzer duygular hissetmedi. İki hafta bekledi ve ona yazdı. Bir hafta sonra tekrar yazdı. Bir ayın sonunda da San Francisco'ya geçti ve editöre gitti. Ancak Kerberos[44] gibi kapıları bekleyen kızıl saçlı genç ofisboy yüzünden o yüce şahsiyetin huzuruna çıkamadı. Beşinci haftanın sonunda dosyası yorumsuz olarak postadan iade geldi. Herhangi bir ret mektubu, bir açıklama, hiçbir şey yoktu. Yazdığı diğer makaleler de önde gelen öteki San Francisco gazetelerinde takılmıştı. Geri gelenleri Doğu kıyısındaki başka dergilere yolluyor ve her zaman matbu bir ret mektubuyla birlikte fazla gecikmeksizin geri alıyordu.

Hikâyeleri de benzer şekilde iade ediliyordu. Onları tekrar tekrar okuyor ve o kadar beğeniyordu ki işin içinden çıkamıyor, neden reddedildiklerini anlayamıyordu. Günün birinde bir gazetede, gönderilecek metin dosyalarının daktiloyla yazılmış olması gerektiğini okudu. İşte neden buydu. Editörler meşgul adamlardı, el yazısını okumak için kendilerini yoramaz, vakit kaybedemezlerdi. Martin daktilo kiralayıp bir gününü bu makinede ustalaşmaya ayırdı. Yazdıklarını hemen o gün daktiloya çekiyor, ayrıca daha önce göndermiş olduğu dosyaları da kendisine iade edildikleri hızda daktiloya geçiriyordu. Daktiloya çekilmiş yazıları da geri dönmeye başlayınca şaşırdı. Çenesi daha çarpılmış, yüz ifadesi daha saldırgan bir hal almış gibiydi; başka editörlere deste deste dosya yolladı.

Kendi işini kendisinin nesnel değerlendiremeyeceği aklına geldi. Gertrude'u denedi. Hikâyelerini yüksek sesle ona okudu. Kadının gözleri parladı, kardeşine gururla bakarken şöyle dedi:

"Ay, ne de güzel yazmışın."

"Tamam, tamam," dedi sabırsızlıkla. "Hikâye nasıl, beğendin mi?"

"Acayip iyi. Acayip iyi. Heyecanlı da. İçim bi tuhaf oldu."

Martin, onun zihninin pek net olmadığını gördü. Kafasının karıştığı, munis yüzünden belliydi. Biraz beklemeye karar verdi.

"Desene Mart," diye söze başladı uzunca bir aradan sonra, "nasıl bitti peki? O koca koca laflar eden oğlan, kızı aldı mı?"

Martin sanatsal açıdan son derece açık olduğunu düşündüğü sonu ona açıkladıktan sonra, şöyle söyleyecekti:

"Hah işte, ben de bunu sorduydum. Neden böyle yazmadın?"

Ona başka hikâyeler de okuduktan sonra öğrendiği tek şey vardı; ablası mutlu sonları seviyordu.

Yorgun argın iç çekerek yıkama teknesinden doğrulup buhardan kızarmış eliyle alnındaki teri silerken, "Çok mükemmel bir hikâye," dedi, "ama üzdü beni. İçimden ağlamak geliyo. Dünyada hep üzücü şeyler var. Halbuki mutlu şeyler hakkında düşünmek beni mutlu ediyo. Oğlan kızla evlenseydi n'olurdu sanki... Bozulmadın değil mi Mart?" diye kaygıyla sordu. "Böyle diyom çünkü yorgunum herhal. Ama hikâye çok iyi, çok mükemmel. Bunu nereye satacan?"

"Bu da başka bir mesele," dedi Martin kahkahayla.

"Peki satarsan, kaç para alırsın?"

"Oooho, en az yüz dolar. Hem de bu ilk fiyat. Sonradan fiyatlar yükseliyor."

"Vay be! Umarım satarsın!"

"Kolay para, değil mi?" Sonra gururla ekledi. "Bunu iki günde yazdım. Yani günde elli dolar."

Ruth'a da hikâyelerini okumayı çok istiyor, ama bir türlü cesaret edemiyordu. Bazılarının yayımlanmasını beklemeye karar verdi, böylece kız ne yapmaya çalıştığını anlayabilirdi. Bu arada çalışmaya devam ediyordu. Maceracı ruhunun bile onu zihin âlemindeki bu muazzam keşiften daha güçlü bir serüvene çektiği olmamıştı. Fizik ve kimya ders kitapları aldı, matematik zaten vardı, bu üç dersin problemlerini ve çözümlerin ispatlarını çalıştı. O yoğun hayal gücü sayesinde laboratuvar deneylerini kafasında canlandırıyor, kimyasal maddelerin tepkimelerini, onları laboratuvarda fiilen izleyen ortalama bir öğrenciden daha iyi anlıyordu. Maddelerin doğası konusunda edindiği ipuçlarından etkilenmiş halde ağır bilgilerle dolu sayfalarda gezinmeyi sürdürdü. Dünyayı hep olduğu gibi kabul etmişti; oysa şimdi onun düzenini kavramaya, madde ile kuvvetin birbirini nasıl etkilediğini anlamaya başlıyordu. Eski meselelere dair yeni açıklamalar yükseliyordu zihninde. Kaldıraçlardan ve makara sistemlerinden büyülendi; zihninde gemilerdeki palangalar, manivelalar, makaralar canlandı. Yol iz bulunmayan okyanusta gemilerin şaşmadan yolunu bulmasını sağlayan seyrüsefain teorisi, kafasında netliğe kavuştu. Fırtınaların, rüzgârın, yağmurun, gelgitin sırları açığa çıktı; alize rüzgârlarının neden ve nasıl estiğini öğrenmesi, güneydoğu denizleriyle ilgili yazısını acaba erken mi yazdı diye düşünmesine sebep oldu. Herhalde artık daha iyi yazacağını biliyordu. Bir öğlen Arthur'la birlikte California Üniversitesi'ne gitti ve neredeyse dinsel bir huşuyla nefesini tutarak laboratuvarları gezdi, örnekleri gördü, fizik hocasının dersini dinledi.

Bu arada yazmayı hiç ihmal etmiyordu. Kaleminden sanki hikâye akıyor, kolay şiir tarzlarına (bunları dergilerde

görmüştü) yöneliyordu. Bir dönem kendini kaptırıp oldukça zor olan on heceli kafiyesiz tarzda bir tragedya kaleme almak için iki haftasını harcadı ve altı kadar derginin ret hızından şaşkınlığa düştü. Sonra Henley'yi keşfetti ve onun "Hastane Şiirleri"ni[45] örnek alarak bir dizi deniz şiiri yazdı. Işıktan, renkten, romanstan ve maceradan bahseden yalın şiirlerdi bunlar. Adına "Deniz Güzellemeleri" dedi ve o ana kadar yazdığı en güzel şeyler olduğuna hükmetti. Otuz taneydiler. Başarılı bir yazarın haftalık çalışmasına denk gelen günlük hikâye çalışmalarını bitirdikten sonra günde birer tane olmak üzere otuz günde tamamlandılar. Çok emek vermek ona vız geliyordu. Emek vermek bile denilmezdi hatta. Sesini buluyor, yıllardır derdini anlatamayan dudaklarının arasından dışarı çıkmak için can atan bütün o güzellikler, bütün o harikalar, vahşi bir akışla, dipdiri bir güçle dökülüyordu ağzından.

"Deniz Güzellemeleri"ni kimseye, editörlere bile göstermedi. Editörlere güvenmiyordu. Ama onu "Güzellemeler"i onlara göndermekten alıkoyan şey güvensizlik değildi. Onları o kadar güzel buluyordu ki yazdıklarını Ruth'a göstermeye cesaret edeceği muhteşem gün geldiğinde, sadece onunla paylaşmak zorunda hissetmişti kendini. O zamana kadar kendine saklayacağı bu şiirleri tekrar tekrar yüksek sesle okuyacak ve ezberleyecekti.

Uyanık geçirdiği saatlerin her bir anını yaşadığı gibi uykusunda da yaşıyor, bu beş saatlik fasılaya isyan eden öznel aklı sayesinde günün düşünce ve olaylarını tuhaf ve imkânsız mucizelerle bağlantılandırıyordu. Gerçekten de asla durup dinlenmiyordu; daha zayıf bir bünye veya daha az donanımlı bir beyin, bu durumda çöker, perişan olurdu. İkindi vakti Ruth'a artık daha az uğruyordu çünkü onun derecesini alıp mezun olacağı haziran ayı yaklaşıyordu. Edebiyat Fakültesi mezunu olacaktı! Takip edebileceğinden çok daha hızla uzaklaşıyordu gözünde Ruth.

Ruth'un istediği gibi haftada bir gün ve daha geç saatlerde ona gidiyor, genellikle yemeğe kalıyor ve ardından müzik dinliyordu. Unutulmaz günlerdi. Kendi yaşadığı ortamla keskin tezat içindeki evin atmosferi dışında sadece Ruth'un yanında olmak bile her seferinde zirvelere ulaşma kararına daha sıkı sarılmış halde çıkmasını sağlıyordu oradan. İçindeki güzelliklere ve yaratma ihtirasının sancılarına rağmen, asıl mücadelesi Ruth'a ulaşmaktı. Öncelikle ve daima onun âşığıydı. Diğer her şey aşkın yanında ikinci plandaydı. Martin'in aşk macerası, düşünce dünyasındaki macerasından daha büyüktü. Karşı konulmaz kuvvetlerin itici gücü uyarınca atomlardan ve moleküllerden oluşan dünya, sırf bunun için hayranlık duyulacak bir yer değildi; onu güzel yapan, içinde Ruth'un yaşamasıydı. Hayatında bildiği, sezdiği veya hayal ettiği her şeyin en muhteşemiydi o.

Öte yandan Ruth'un uzaklığı kahrediyordu Martin'i. O kadar uzaktı ki, ona nasıl yaklaşacağını bilemiyordu. Kendi sınıfının kızlarıyla, kadınlarıyla son derece başarılıydı ama onların hiçbirine âşık olmamıştı; Ruth'a ise âşıktı. Üstelik o sadece başka bir sınıfa mensup olmakla kalmıyordu. Martin'in aşkı, kızı bütün sınıfların üstüne çıkartmıştı. Aralarında dağlar kadar mesafe vardı ve her âşığın yapması gereken şeyi nasıl yapacağını, ona nasıl sokulacağını bilemiyordu. Evet, bilgilendikçe, dillendikçe ona yakınlaşıyor, onun dilinden konuşuyor, onunla ortak fikirler ve beğeniler keşfediyordu; ama içindeki âşığın ıstırabını kesmiyordu bunlar. Aşkının hayal gücüyle onu fazlasıyla kutsallaştırmış, bedensel bir yakınlık kuramayacak ölçüde mukaddes ve ruhani kılmıştı. Onu uzaklaştıran ve kendine imkânsız görünmesini sağlayan, aslında Martin'in kendi aşkıydı. Arzu duyduğu tek şeyden, kendini aşkıyla mahrum etmişti.

Sonra bir gün, hiç işaret vermeden aralarındaki uçurumun üzerine bir köprü kuruldu; bunun sonrasında o boşluk varlığını sürdürmekle beraber artık küçülmüştü. Kocaman,

lezzetli, koyu şarap rengi suyu olan vişnelerden yiyorlardı. Ruth ona "Prenses" şiirini okurken Martin'in gözüne, kızın dudaklarını boyayan vişne suyu koyusu ilişti. Bir anda kızın bütün ilahiliği paramparça oldu. O da topraktandı netice itibariyle, Martin'le ve topraktan meydana gelen herkesle birlikte aynı yasalara tabiydi. Onun da dudakları Martin'inkiler gibi ettendi, vişnenin suyu kendi dudaklarını nasıl boyuyorsa, onun dudaklarını da öyle boyuyordu. Bu durum dudakları için geçerliyse her tarafı için geçerliydi. Kadındı o, bütün kadınlar gibi bir kadındı. Aniden gelmişti bu fikir. Martin'i afallatan bir keşifti. Sanki güneşin gökten düştüğünü görmüş, sanki taptığı masumiyetin kirlendiğine tanık olmuştu.

Sonra bunun önemini kavradı; yüreğinin deli gibi çarpmasıyla birlikte başka âlemlerden inmiş bir ruh olmayan, vişne suyuyla dudakları boyanan herhangi bir kadın olan karşısındaki şu kadınla âşıkların oyununu oynamaya cesaret etti. Kendisi bu düşüncenin cüreti ve küstahlığı karşısında titrerken ruhu şarkılar söylüyor, zafer çığlıkları atan aklı onu rahatlatarak haklı olduğuna ikna etmeye çalışıyordu. Ondaki bu değişim bir şekilde Ruth'a geçti, okumasını kesti, dönüp Martin'e baktı ve gülümsedi. Martin'in gözleri Ruth'un gök gözlerinden ağzına kaydı; dudağındaki vişne boyası çılgına çevirmişti onu. Kolları, eski umarsız hayatında yaptığı gibi sarmak için bir anda kıza uzandı. Kız da ona meylediyordu sanki, onu bekliyormuş gibiydi; ama Martin, bütün iradesiyle savaştı ve kendini geri çekti.

Ruth, "Şiiri takip etmiyordunuz," diye dudak büktü.

Karşısındakinin sersem halinden keyif alarak gülen kızın içten gözlerine bakan genç, hissettiği şeylerin zerresinin bile onun aklından geçmediğini gördü ve mahcup oldu. Gerçekten de cüretinde ileri gitmişti. Tanıdığı bütün kadınlar arasında ne yapacağını bilmediği tek kadın olmamıştı; Ruth dışında. Onu sezemiyordu. İşte fark buradaydı. O *farklıydı.* Onun masumiyetinden duyduğu huşuyla kendi

bayağılığına şaşırdı ve yine uçurumun öte yanından bakmaya başladı Ruth'a. Köprü yıkılmıştı.

Yine de bu olay, az da olsa onu Ruth'a yaklaştırmıştı. Hatırası varlığını sürdürüyor, en sıkıntılı anlarında büyük bir zevkle evirip çeviriyordu aklında. Aradaki uçurum bir daha asla eskisi kadar büyük olmadı. Lisans derecesinin, hatta bir düzine lisansın açabileceğinden çok daha büyük bir mesafeyi kapatmayı başarmıştı. Evet, Ruth'un masumiyetine, daha önce Martin'in aklına bile getiremeyeceği ölçüdeki saflığına halel gelmemişti; ama öte yandan vişneler onun da dudaklarını boyuyordu. Kendisi evrenin amansız yasalarına nasıl tabiyse, o da tabiydi. Hayatını sürdürmek için yemek yemesi gerekiyordu; ayaklarını ıslatırsa üşütürdü. Ama asıl mesele bu değildi. Ruth, eğer açlığı ve susuzluğu, sıcağı ve soğuğu hissediyorsa, aşkı da hissedebilir, yani bir adama âşık olabilirdi. Eh, Martin de bir adamdı. Neden *o* adam olmasındı? "İşleri iyi etmek benim elimde," diye hararetle mırıldandı. "*O* adam ben olacağım. Kendimi *o* adam haline getireceğim. Her şeyi iyi edeceğim."

12. Bölüm

Bir akşamüstü, ılık parıltısı ve buğusuyla beyninde izler bırakarak dolaşıp, güzelliğe ve düşünceye yolunu şaşırtan bir soneyle cebelleşirken Martin'i telefona çağırdılar.

Kendisini çağıran Bay Higginbotham, "Bi hanım sesi, zarif bi hanfendi," diye alayla gülüyordu.

Martin, odanın köşesindeki telefona gidip Ruth'un sesini duyduğu anda içine bir sıcaklık dalgasının yayıldığını hissetti. Şiirle cebelleşirken onu unutmuştu, sesini duyduğunda ona duyduğu aşk yumruk gibi çarptı suratına. Ne sesti o! Uzaklardan hafifçe gelen müzik gibi veya daha iyisi, gümüş bir çanın mükemmel tondaki billur sesi gibi hoş ve tatlıydı. Hiçbir kadının sesi böyle olamazdı. Göksel bir tarafı vardı, sanki öte âlemlerden geliyordu. Ne dediğini zor anlayabilecek kadar kendinden geçmesine rağmen yüz ifadesini denetledi; çünkü Bay Higginbotham'ın araştıran gözlerinin üzerine dikilmiş olduğunu biliyordu.

Aslında Ruth'un söylemek istediği önemli bir şey değildi. Sadece Norman'ın o akşam kendisini bir konferans dinlemeye götüreceğini ama başının ağrıdığını ve buna çok canının sıkıldığını, biletleri de olduğu için eğer başka bir işi yoksa onu Martin'in götürüp götüremeyeceğini soruyordu.

Götürmez mi! Sesindeki hevesi bastırmak için ne mücadele verdi... Müthiş bir şeydi bu. Ruth'la hep evde görüşmüştü. Ona çıkma teklif etmeyi göze alamamıştı. Hâlâ telefonda ve onunla konuşurken, tamamen alakasız biçimde, onun uğruna ölme arzusu duydu içinde, zihninde kendini kahramanca feda ettiği görümler oluşup dağıldı. Onu öylesine çok, öylesine feci ve öylesine ümitsizce seviyordu. Ruth'un kendisiyle çıkacak olmasının, kendisiyle, Martin Eden'la bir konferans dinlemeye gidecek olmasının verdiği çılgın mutluluk anında kızı o kadar yükseklerde görüyordu ki uğruna ölmekten başka yapacak bir şey gelmiyordu aklına. Ona duyduğu muazzam ve yüce duyguyu ifade edebilmek için en uygun yol buydu. Gerçek aşkı tadan bütün âşıkların hissettiği asil fedakârlık hissi, tam o anda, telefonun başında, yakıp kavuran odla görkemli nurun iç içe geçtiği bir kasırga biçiminde üzerine inmişti; fark etti ki onun uğruna ölme duygusunu iyi yaşaması ve çok sevmesi lazımdı. Henüz yirmi bir yaşındaydı ve daha önce hiç âşık olmamıştı.

Ahizeyi yerine koyarken elleri titriyordu, şimdiye dek hep kendine büyük heyecanlar yaşatmış kalbinin bile mecali kalmamıştı. Gözleri melekler gibi parlıyordu; yüzü başkalaşmış, tüm dünyevi süprüntülerden arınmış, saf ve mukaddes bir hal almıştı.

Eniştesi, "Vay kızlarla çıkıyon ha?" diye dalgasını geçti. "Ne demek olduğunu biliyon değil mi? Ateşle oynuyon bak."

Fakat Martin yücelerden inmedi. Yapılan imanın terbiyesizliği bile onu dünyaya geri getiremedi. Öfke ve incinme, o an bulunduğu yerin çok altındaydı. Muhteşem bir görüm yaşıyor, kendini bir tür tanrı gibi hissediyor ve şu böcek adam için ancak derin ve korkunç bir acıma duyabiliyordu. Ona bakmadı, gözleri onun üzerinden geçti ama onu görmedi; rüyasında yürüyormuş gibi giyinmek için odadan çıktı. Ancak kendi odasına varıp kravatını bağlarken farkına vardı

kulaklarında asılı duran nahoş sedanın. Bu sesi soruşturdu ve Bernard Higginbotham'ın, nasıl olduysa beynine nüfuz edememiş son çirkin yorumu olarak teşhis etti.

Ruth'ların ön kapısı arkalarından kapanıp onunla birlikte merdivenleri indiğinde kendini çok tedirgin halde buldu. Nedeni onu konferansa götürmenin verdiği katışıksız mutluluk değildi. Ne yapması gerektiğini bilemiyordu tam olarak. Ruth'un sınıfına mensup kadınların, sokakta erkeklerin koluna girdiğini görmüştü. Ama girmeden yürüdüklerini de birçok kere görmüştü ve acaba sadece akşamları mı, yoksa sadece kocalarının veya akrabalarının mı koluna giriyorlar, diye kafa yoruyordu.

Kaldırıma geldikleri anda Minnie'yi hatırladı. O bu konularda çok dikkatliydi. Onunla çıkarken iç taraftan yürüyor diye iki kez Martin'i uyarmış, kibar beyler, bir hanımla birlikteyseler hep dış taraftan yürür diye ahkâm kesmişti. Bir de ne zaman sokakta karşıdan karşıya geçseler tekrar dış taraftan yürümeyi unutmasın diye ha bire ayağını tekmelemişti. Bu görgü kuralını nereden öğrendiğini merak etti, üst tabakalardan mı gelmişti, doğru muydu?

Denemenin zararı olmaz diye karar verdi ve kaldırıma vardıklarında Ruth'un arkasından geçip dış tarafta yerini aldı. Sonra öteki mesele baş gösterdi. Ruth girsin diye kolunu ona sunmalı mıydı? Hayatta kimseye kolunu sunmamıştı. Tanıdığı kızlar asla gençlerin koluna girmezdi. Birkaç kez yan yana serbest yürüdükten sonra birbirine sarılır, karanlık sokaklardan geçerken de başlarını gencin omzuna yaslarlardı. Ama şimdi farklıydı. Ruth o kızlardan değildi. Bir şey yapması gerekiyordu.

Ona yakın taraftaki kolunu bükerek kaldırdı; çok hafif, gizli bir deneme yaparmışçasına, davetkâr değil, öylesine, sanki her zaman o şekilde yürürmüş gibi büktü. Ve o muhteşem şey oldu. Kolunda Ruth'un elini hissetti. Bu temasla birlikte içine doyumsuz heyecanlar doldu ve birkaç hoş

dakika boyunca maddi dünyayı terk ederek Ruth'la beraber havalarda uçtu. Ama hemen sonra yeni bir pürüz endişesiyle geri döndü. Sokaktan karşıya geçiyorlardı. Bu durumda içte kalmış olacaktı. Halbuki dış tarafta kalmalıydı. Şimdi kolunu indirip öteki kolunu mu kaldıracaktı? Eğer böyle yaparsa bir sonraki sefer bu manevrasını yine tekrarlayacak mıydı? Ya daha sonra? Bu işte bir yanlış vardı ve salakça hareketler yapmak yerine fark etmemiş gibi yapmaya karar verdi. Gerçi bu kararı onu tatmin etmemişti ama yine de kendini iç tarafta bulduğunda, hızla ve samimiyetle konuşmayı içeren oyununa başladı. Kendini kaptırmışçasına konuşarak yürüdüğü taraf hakkında yanılmadığını, bu dikkatsizliğin coşkusundan kaynaklandığını ima etmiş oluyordu.

Broadway'i geçerken yeni bir sorunla karşı karşıya kaldı. Sokak ışıklarının aydınlığında Lizzie Connolly ile kıkırdayan arkadaşını gördü. Sadece bir anlık tereddütten sonra eli yukarı kalktı ve şapkası başından çıktı. Kendi gibilere ihanet edemezdi. Ayrıca o şapka selamını, Lizzie Connolly'den çok kendi sınıfına veriyordu. Lizzie başıyla selamını aldı. Ruth'unki gibi yumuşak ve kibar değil, tersine güzel ve sert gözleriyle Martin'e cüretkâr bir bakış attıktan sonra onu geçip Ruth'a yöneldi; yüzünü, elbisesini ve konumunu ayrıntısıyla süzdü. Martin, ucuz ama süslü giysileri ve o sıralar bütün emekçi kızların başlarına geçirdiği tuhaf şapkasıyla işçi sınıfına mensup bu kızı, Ruth'un da mahcup ve uysal güvercin bakışlarıyla hızlıca süzdüğünün farkındaydı.

Bir an sonra Ruth, "Ne güzel bir kız!" dedi.

Martin, ağzına sağlık diyebilirdi ama onun yerine şöyle dedi:

"Bilmem. Bence kişisel bir beğeni meselesi, ama olağanüstü bir güzelliğe sahip gibi gelmiyor bana."

"Neden? Onun gibi düzgün yüz hatları olan kadınların sayısı on binde biri geçmez. Olağanüstü bir yüzü var. Sanki akik gibi işlenmiş. Gözleri de çok güzel."

"Öyle mi düşünüyorsunuz?" diye dalgınca sordu Martin, çünkü ona göre dünyada tek bir güzel kadın vardı ve o da şu anda kolundaydı.

"Öyle mi düşünüyorum? Bakın Bay Eden eğer o kız uygun giyinme fırsatına sahip olsa ve nasıl davranacağı öğretilse, sizin ve bütün erkeklerin gözleri kamaşırdı."

"Konuşmayı da öğretmek gerekir," diye yorumda bulundu Martin, "yoksa erkeklerin çoğu onu anlayamaz. Eminim olduğu gibi konuşsa, söylediklerinin çeyreğini bile anlayamazsınız."

"Saçma! Siz de fikrinizi kabul ettirmek isterken aynı Arthur gibi kötü oluyorsunuz."

"İlk karşılaşmamızda nasıl konuştuğumu unutmuşsunuz. O günden bu yana yepyeni bir dil öğrendim. Ondan önce aynı o kız gibi konuşurdum. Şimdiyse o kızın lisanını bilmediğinizi, size kendi dilinizde ifade edecek kadar kendimi anlatmayı başarıyorum. Peki, neden böyle bir tavır içinde olduğunu biliyor musunuz? Bir zamanlar bu tür şeyler üzerinde düşünmezdim ama artık düşünüyorum ve artık anlamaya başladım... Daha iyi anlamaya."

"Peki neden böyle bir tavır içinde?"

"Yıllardır uzun saatler boyunca makinede çalışıyor. İnsanın bedeni gençken yumuşak olur, ama ağır işlerde çalışmak, o işlerin doğası gereği, insanın bedenini macun gibi şekillendirir. Sokakta rastladığım işçi sınıfına mensup adamların çoğunun ne iş yaptığını bir bakışta söyleyebilirim. Bana bakın. Neden böyle yalpalaya yalpalaya yürüyorum? Denizde geçirdiğim yıllar yüzünden. Aynı yılları sığır güderek geçirseydim, genç ve esnek bedenimle şimdi yalpalamayacaktım, ama bu sefer de çarpık bacaklı olacaktım. O kız da aynı. Ancak sert olarak tanımlayabileceğim gözlerini gördünüz. Hiç kimse tarafından korunup kollanmamış. Hep kendi başının çaresine bakmış. Kendi başının çaresine bakmış bir kızın gözleri yumuşak ve kibar olmaz, mesela... mesela sizinki gibi olmaz."

"Sanırım haklısınız," dedi Ruth alçak bir sesle. "Çok yazık. Ne kadar da güzel bir kız."

Martin ona baktığında gözlerinin acıma duygusuyla ışıldadığını gördü. Ruth'u sevdiğini hatırladı; onu sevmesine ve koluna girip konferansa götürmesini sağlayan talihine duyduğu hayretin içinde yitip gitti.

O akşam odasına döndüğünde aynaya bakıp, kimsin sen Martin Eden diye sordu kendine. Kimsin sen? Nesin? Nereye aitsin? İşin aslı, sen Lizzie Connolly gibi kızlara aitsin. Çalışanlar ordusuna, tüm o aşağı, kaba, çirkin insanlara aitsin. Sığırlara ve ağır işlere, kötü kokular içindeki pis muhitlere aitsin. İşte bayatlamış sebzeler. Patatesler çürüyor. Onları kokla lanet olası, kokla onları. Ama sen kalkmış kitap okumaya, güzel müzik dinlemeye, güzel resimlerden hoşlanmayı öğrenmeye, kibar İngilizce konuşmaya, senin gibilerin hiçbirinin aklına gelmeyen şeyler düşünmeye, sığırlardan ve Lizzie Connolly'lerden kendini koparmaya ve senden bir milyon kilometre uzakta duran, yıldızlarda yaşayan solgun ruhlu bir kızı sevmeye cüret ediyorsun! Kimsin sen? Nesin sen? Lanetler olsun sana! Bakalım işlerini iyi edebilecek misin?"

Aynadaki kendine yumruk salladı, yatağının kenarına oturup fal taşı gibi açılmış gözleriyle bir süre düşlere daldı. Sonra matematik kitabıyla defterini aldı, yıldızlar sönüp penceresinden içeri şafağın gri ışığı dolana kadar usulca akıp giden saatler boyunca ikinci dereceden denklemlerin içinde kaybolup gitti.

13. Bölüm

Büyük keşfinin asıl sorumlusu, sıcak ikindi vakti Belediye Parkı'nda nutuklar atan ağzı kalabalık sosyalistler ve işçi sınıfı filozoflarıydı. Kütüphaneye giderken içinden geçtiği parkta ayda bir iki kez bisikletinden inip onları dinliyor ve her seferinde zorla ayrılıyordu oradan. Bay Morse'un masasındakilere göre çok daha alçak seslerle başlıyordu tartışmalar. Ancak bu adamlar o kadar ağırbaşlı ve oturaklı değillerdi. Kolayca sinirleniyor, birbirlerine kaba lakaplarla hitap ediyor, bir yandan da dudaklarından sık sık küfürler, müstehcen kinayeler dökülüyordu. Bir iki sefer yumruk yumruğa geldiklerini gördü. Nedenini bilmiyordu ama bu adamların fikirlerinde canlı bir şeyler var gibi geliyordu ona. Onların böyle atışmaları Bay Morse'un sakin ve kapalı dogmatizminden çok daha ufuk açıcıydı sanki. İngilizceyi katleden, meczuplar gibi el kol hareketleriyle konuşan ve başkasının fikrine karşı ilkel bir öfkeyle mücadele eden bu adamlar, Bay Morse ile kafadarı Bay Butler'dan çok daha diriydiler.

Martin'in kulağına parkta birkaç kez Herbert Spencer[46]'dan yapılan alıntılar çalındı. Bir öğleden sonra içine gömlek giymediğini gizlemek için düğmelerini boğazına kadar iliklediği kirli paltosuyla gezen hırpani ve avare bir Spencer taraftarı zuhur etti. Bir sürü sigaranın ve çiğnenen

tütünle karışık balgamların arasında feci bir savaş çıktı, ama bir sosyalist işçinin "Bilinmez dışında bir tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir"[47] diye dalga geçmesine karşın savaşın kaybedeni hiç de avare olmadı. Martin ne tartışıldığını tam anlayamamıştı, ama bisikletine atlayıp kütüphaneye giderken, artık Herbert Spencer adlı yeni bir ilgi alanı vardı. Avare sık sık "İlk Prensipler"i andığı için yazarın o kitabını aldı.

Büyük keşfi de böyle başladı. Spencer'a başlamak için "Psikolojinin İlkeleri"ni seçince, aynı Madam Blavatsky'deki gibi perişan oldu. Hiç anlaşılmayan kitap okunmamış olarak kütüphaneye döndü. O gece matematik ve fizik çalışıp bir sone yazma girişiminde bulunduktan sonra yatağına girdiğinde "İlk Prensipler"i[48] açtı. Hava aydınlandığında hâlâ okuyordu. Uyuması imkânsızdı. O gün yazı da yazmadı. Bedeni yorulana kadar önce yatakta sonra da yerde sırtüstü yatıp kitabı kendinden yukarıda tutarak veya bir o yana bir bu yana dönerek okudu. O gece uyudu, ertesi sabah yazılarını yazdı ve sonra kitabın çekimine kapılıp kendini kaybederek, her şeyi, hatta o gün Ruth'la buluşacağını unutarak bütün öğleden sonrayı okumakla geçirdi. Ancak Bernard Higginbotham'ın kapıyı hızla açıp içeri dalarak lokanta mı işlettiklerini sandığını sormasıyla etrafındaki dünyanın farkına vardı.

Martin Eden'ın günlerine egemen olan şey meraktı. Bilmek istiyordu; dünyaya açılıp maceralara atılmasına neden olan şey, bu arzusuydu. Oysa şimdi hayatta hiç bilmediği, denizciliğe ve sonsuza kadar gezip durmaya devam etseydi asla bilemeyeceği şeyler öğreniyordu Spencer'dan. O ana kadar sadece yüzeysel, üstünkörü bir okuma yapmış, ayrı ayrı olguları gözlemlemiş, gerçeğin ancak belli parçalarını görmüş, yarım yamalak küçük genellemelerde bulunmuştu; isteklerden ve rastlantılardan oluşan bu değişken ve düzensiz dünyada hiçbir şeyin birbiriyle bağıntısını kurma-

mıştı. Kuşların uçmasını sağlayan mekanizmayı gözlemlemişti ve bu konuda zekice fikir yürütüyordu, ama organik birer uçan mekanizma olarak kuşların hangi süreçlerle geliştiğini açıklamaya çalışmak gibi bir şey hiç aklına gelmiyordu. Böyle bir sürecin varlığını asla tahayyül etmemişti. O hale nasıl gelmiş olabileceklerini düşünmemişti. Kuşlar hep öyleydi. Bu şekilde ortaya çıkmışlardı.

Kuşlarda durum nasılsa, diğer her şeyde de öyleydi. Felsefe konusundaki cahilce ve hazırlıksız girişimleri, şimdiye kadar belli bir sonuç doğurmamıştı. Kant'ın[49] ortaçağ metafiziği ona herhangi bir ipucu vermemiş, tersine kendi entelektüel güçlerinden şüphe duymasından başka bir işe yaramamıştı. Evrim konusunda çalışma girişimleri ise benzer şekilde Romanes'in[50] aşırı teknik bir kitabıyla sınırlı kalmıştı. Hiçbir şey anlamadığı kitaptan edinebildiği tek fikir, evrimin kupkuru bir teori olduğu ve bir sürü küçük adamın büyük ve anlaşılmaz laflar ettiğiydi. Şimdiyse evrimin sadece bir teori değil, gelişimin kabul edilmiş süreci olduğunu öğrenmekle kalmıyor, artık bilim adamlarının bu teoriye itirazda bulunmadıklarını ve aralarındaki tek görüş ayrılığının evrimin yöntemi konusunda olduğu bilgisini elde ediyordu.

Spencer bütün bilgiyi onun için düzenliyor, her şeyi belli bir bütünlüğe indirgiyor, nihai hakikatleri ayrıntısıyla işliyor ve denizcilerin yaptıktan sonra cam şişenin içine yerleştirdikleri model gemiler kadar somut bir evreni Martin'in şaşkın gözlerinin önüne koyuyordu. Herhangi bir kaprise, rastlantıya yer yoktu. Hepsi doğanın yasasıydı. Kuşlar, bu yasalar uyarınca uçuyordu; hayatın geliştiği suların içindeki bakteriler, yine aynı yasaya göre kıvrılıp bükülerek bacak ve kanat çıkarmış, kuş haline gelmişlerdi.

Martin'in adım adım yükselen düşünsel hayatı, en yüksek düzeyine ulaşmıştı artık. Tüm örtülü gizemler onun karşısında çırılçıplak kalmış, sırlarını önüne sermişti. Kavrayışıyla sarhoş olmuştu. Geceleri uykusunda gördüğü

muazzam kâbuslarda tanrılarla yaşıyor, gündüzleri uyanıkken yeni keşfettiği o dünyada uyurgezerler gibi dalgın bakışlarla geziniyordu. Hevesli beyni önündeki her şeyin nedenini ve sonucunu araştırırken yemek masasındaki önemsiz ve bayağı lafları duymuyordu. Tabağındaki etin içinde parıldayan güneşi görüyor, dönüştüğü bütün şekillerin içinden onun ışığını izleyip yüz elli milyon kilometre uzaktaki kaynağına varıyor veya kaynaktan yola çıkıp o eti kesmesini sağlayan kollarındaki kaslarının hareketine ve en sonunda beyninin içinde ışıldayan güneşe kadar enerjiyi takip ediyordu. Bu aydınlanmadan öylesine mest olmuş, öylesine kendinden geçmişti ki ne Jim'in fısıldadığı "Tımarhanelik" lafını duydu, ne ablasının yüzündeki kaygı ifadesine tanık oldu, ne de Bernard Higginbotham'ın parmağının, kayınbiraderinin kafasında eksik tahtaların bulunduğunu ima eden hareketini gördü.

Martin'i en derinden etkileyen şey bütün bilgilerin birbiriyle ilintili olmasıydı. Meraklıydı ve öğrendiği her şey, hafızasının ayrı bir bölümüne arşivleniyordu. Bu sayede denizcilik konusunda devasa bir arşive sahip olmuştu. Kadınlar konusunda yine oldukça büyük bir arşivi vardı. Ama bu iki konunun birbiriyle ilgisi yoktu. Hafızasının bu iki bölümü arasında herhangi bir bağlantı bulunmuyordu. Bilginin teşekkülünde histerik bir kadınla, orsaya kaçan veya fırtınalı denize batıp çıkan bir uskuna arasında herhangi bir bağıntı ihtimali Martin'e saçma ve imkânsız gelirdi. Oysa Herbert Spencer böylesi bir bağıntının saçma olmadığını gösterdiği gibi tersine, herhangi bir bağıntı olmamasının imkânsızlığını vurgulamıştı. Uzayın derinliklerindeki en ücra yıldızdan insanın ayağının altındaki kum taneciklerindeki sayısız atoma kadar her şey birbiriyle bağıntılıydı. Bu yeni düşünce Martin için bitmez tükenmez bir şaşkınlık kaynağıydı; sürekli güneşin altındaki ve öbür tarafındaki şeyler arasındaki ilintileri takip eder halde buluyordu ken-

dini. Birbiriyle en uyumsuz şeylerin listesini yaptı ve onların arasında bir ilişki kuruncaya kadar mutsuz mutsuz dolaştı: aşk, şiir, deprem, yangın, çıngıraklı yılan, gökkuşağı, değerli taşlar, hilkat garibeleri, günbatımı, aslanların kükremesi, gazlı aydınlatma, yamyamlık, güzellik, cinayet, sevgililer, manivelanın dayanağı ve tütün. Sonunda bütün evreni birleştirmiş, avucuna almış, ona bakıyordu; gizemlerin arasında korkudan ne yapacağını şaşırmış halde, bilmediği bir hedefe varmak için koşuşturan dehşete düşmüş bir gezgin olarak değil; gözlemleyerek, çözerek ve öğrenilmesi gereken her şeye aşina olarak evrenin dar sokaklarında, sapa yollarında ve ormanlarında dolaşıyordu. Daha çok öğrendikçe evrene, hayata ve bütün bunların ortasında kendi hayatına daha çok hayran oluyordu.

Aynadaki görüntüsüne, "Seni salak!" diye bağırdı. "Yazmak istedin, yazmaya da çalıştın ama yazacak hiçbir şeyin yoktu. İçinde ne var senin? Bazı çocukça kavramlar, birkaç az pişmiş duygu, çokça sindirilmemiş güzellik, koskoca ve kapkara bir cehalet, aşkla yanan bir yürek ve aşkın kadar büyük, cehaletin kadar nafile bir tutku. Yazmak istedin! Neden, çünkü hakkında yazabileceğin bir şeye başlamak üzeresin. Bir güzellik yaratmak istedin, ama güzellik hakkında hiçbir şey bilmezken nasıl yapacaksın bunu? Hayatın temel nitelikleri hakkında bir şey bilmeden hayat hakkında yazmak istedin. Dünya senin için bir Çin bulmacasıyken ve varoluş düzeni hakkında yazabileceğin tek şey, onu hiç bilmediğinken, sen tutmuş dünyayı ve varoluş düzenini yazmak istiyorsun. Neyse, hadi biraz neşelen oğlum Martin. Ona da sıra gelecek. Az, hem de çok az biliyorsun ama daha çok bilmeni sağlayacak doğru bir yolda gidiyorsun. Eğer şansın yardım ederse, ileride bir gün bilinebilecek her şeyi bilirsin. Sonra da yazarsın."

Bütün neşe ve şaşkınlığını paylaşarak büyük keşfini Ruth'a açtı. Ama o fazla coşkuya kapılmamış gibiydi.

Sessizce dinleyip kabul etti; kendi derslerinden bu konuyu zaten biliyordu sanki. Martin'i heyecanlandırdığı gibi kıpırdatmamıştı onun içini; aslında Martin şöyle etraflıca bir düşünseydi, Spencer'ı onun da kendisi gibi yeni tanıyacağını sanmasına başta kendisi şaşırırdı. Arthur ile Norman'ın da evrime inandıklarını ve Spencer'ı okumuş olduklarını gördü; ama üzerlerinde, Spencer'a dudak bükerek "Bilinmeyen dışında tanrı yoktur, Herbert Spencer da onun peygamberidir" şeklindeki iğneleyici vecizeyi tekrarlayan Will Olney isimli karışık saçlı, gözlüklü genç kadar bile etkisi olmamış gibi görünüyordu.

Neyse, Ruth'a âşık olmadığını keşfetmeye başladığında, alaycılığını bile affetti Olney'nin. Sonradan çeşitli vesilelerle Olney'nin Ruth'a ilgisiz olmakla kalmayıp, ondan hoşlanmadığını da öğrendi büyük bir şaşkınlıkla. İşte bunu anlayamazdı Martin. Evrendeki hiçbir şeyle bağıntısı kurulamayacak bir olguydu bu. Ruth'un iyiliğini ve güzelliğini hakkınca takdir etmesine, belli ki doğasındaki büyük bir kusur tarafından engel olunan bu gence acıdı. Hep beraber birkaç pazar günü civardaki tepelerde bisiklet sürdükleri için Martin, Ruth ile Olney arasındaki ateşkesi gözlemleyecek yeterince fırsat buldu. Olney, Norman'la arkadaşlık ederek Ruth'un eşlikçiliğini Arthur ile Martin'e bırakmıştı ve Martin buna fazlasıyla müteşekkir kaldı.

O pazar günleri Martin'in güzel günleriydi; en güzel günlerdi çünkü Ruth ile birlikteydi, güzel günlerdi çünkü onu da kendi sınıflarındaki gençlerle eşit düzeyde kabul etmişlerdi. Onların uzun yıllar boyunca aldıkları disiplinli eğitime rağmen kendini onların entelektüel eşiti sayıyor, onlarla sohbet ederek geçirdiği saatlerde, kitaplardan delicesine çalıştığı dilbilgisi üzerine alıştırma yapmış oluyordu. Görgü kuralları kitaplarını bırakmıştı ve doğru davranışları görmek için artık gözleme başvuruyordu. Coşkuya kapıldığı anlar dışında her zaman tetikteydi, hareketlerini dikkatle izleyerek onların küçük kibarlık ve inceliklerini öğreniyordu.

Spencer'ın fazla okunmaması, bazen Martin'i çok şaşırtıyordu. Kütüphanedeki adam, "Herbert Spencer mı? Evet, büyük bir beyin," dedi. Ama o büyük beynin içeriği hakkında fazla bilgisi varmış gibi görünmüyordu. Bir akşam yemekte Bay Butler da varken Martin lafı Spencer'a getirdi. Bay Morse İngiliz filozofun agnostisizmini feci şekilde yererken *İlk Prensipler*'i okumadığını da itiraf etti; Bay Butler ise Spencer'a dayanamadığını, yazdığı tek bir satırı bile okumadığını ve hayatında o olmadan da gayet güzel bir şekilde yaşayıp gittiğini söyledi. Martin'in zihninde kuşkular uyandı; eğer bireyciliği biraz daha zayıf olsaydı genel görüşe uyup Herbert Spencer'ı bir yana bırakabilirdi. Ama onun dünyayı açıklamasını ikna edici bulmuş ve şöyle bir cümle kurmuştu kafasında: "Spencer'ı bırakmak, gemideki seyrüsefer görevlisinin pergeli ve kronometreyi denize atmasına benzer." Böylece Martin derinlemesine bir evrim çalışmasına girişerek konuyu gittikçe daha iyi öğrendi ve bin farklı yazarın destekleyici fikirlerinin de etkisiyle iyice ikna oldu. Çalıştıkça henüz keşfedilmemiş bilgi alanlarını görüyordu; günlerin sadece yirmi dört saat olması, artık onun müzmin bir şikâyet konusu haline gelmişti.

Günlerin çok kısa olması nedeniyle sonunda matematik ve geometriden vazgeçti. Trigonometriye hiç girişmemişti zaten. Sonra çalışma listesinden kimyayı da silerek sadece fiziği bıraktı.

Bu yaptığını Ruth'a savunurken de, "Ben uzman değilim," diyecekti. "Olmaya da çalışmıyorum. Bir insanın ömrünün uzmanlaşmaya yetmeyeceği kadar çok konu var. Benim genel bilgiyi edinmem lazım. Uzmanların görüşüne ihtiyaç duyduğum zaman onların kitaplarına bakarım."

Ruth ise, "Ama bu o bilgiyi sizin bilmenize benzemez," diye itiraz ediyordu.

"Evet ama bilgiye sahip olmama gerek yok ki. Uzmanların çalışmasından yararlanırım. Onlar da bunun

için çalışır. Sizin evde baca temizleyicilerini gördüm. Onlar da bunun uzmanıdır, işi onlara emanet ederseniz bacanızın yapısı hakkında hiçbir şey bilmenize gerek kalmadan tertemiz bacanızın keyfini çıkarabilirsiniz."

"Korkarım biraz abartılı oldu."

Kız ona tuhaf tuhaf baktı; Martin o bakışlarda ve tavırda bir serzeniş gördü. Ama haklı olduğuna inanıyordu.

"Genel konular üzerinde düşünen bütün düşünürler, dünyanın en büyük beyinleri, aslında uzmanların çalışmasına dayanır. Herbert Spencer da bunu yapıyor. Binlerce araştırmacının bulgularından genel sonuçlara varıyor. Bütün o çalışmaları kendi yapmaya kalksaydı binlerce hayat yaşaması gerekirdi. Keza Darwin... O da daha önce çiçekçilerin, sığır yetiştiricilerinin öğrenmiş olduğu şeylerden faydalandı."

"Haklısınız Martin," dedi Olney. "Siz ne istediğinizi biliyorsunuz, Ruth ise sizin ne istediğinizi bilmiyor. Kendinin bile ne istediğini bilmiyor."

Ruth'un itirazlarına karşı çıkarak "Hayır, hayır, aynen," diye hızla devam etti Olney. "Buna genel kültür dediğinizi biliyorum. Eh, zaten genel kültür istiyorsanız hangi konuda çalıştığınız hiç fark etmez. Fransızca da çalışsanız, Almanca da veya ikisini de kesip Esperanto da çalışsanız aynı kültür seviyesine gelirsiniz. Aynı amaca ulaşmak için Yunanca veya Latince de çalışabilirsiniz, ama bunları fazla kullanamazsınız. Kültür olarak kalır. Mesela Ruth iki yıl önce Saksonca çalışıp iyice öğrendi; şimdi 'Whan that sweet Aprile with his schowers soote'dan başka bir şey hatırlıyor mu? Öyleydi, değil mi?"

Sonra Ruth'un itirazlarını bastırarak, "Yine de sana genel kültür kazandırdı," diyerek güldü. "Biliyorum, aynı sınıftaydık."

Sonunda Ruth, "Kültürden, sanki bir şeyin aracıymış gibi bahsediyorsun," diye bağırdı. Gözleri parlıyordu,

yanakları birer ateş topuna dönmüştü. "Kültür, kendi içinde bir amaçtır."

"Ama Martin'in istediği bu değil."

"Nereden biliyorsun?"

Olney dönüp doğrudan ona sordu: "Ne istiyorsunuz Martin?"

Martin kendini çok rahatsız bir konumda buldu ve yalvarırcasına Ruth'a baktı.

"Evet Martin, ne istiyorsunuz?" diye sordu Ruth. "Meseleyi sizin söyleyeceğiniz çözecek."

"Tabii ki kültür istiyorum," dedi Martin titrek bir sesle. "Güzelliği severim ve kültür, güzelliği daha incelikli değerlendirmemi, ona daha iyi nüfuz etmemi sağlayacaktır."

Ruth kafasıyla onaylarken zaferi kazanmış gibi bakıyordu.

Olney'nin yorumu, "Zırvalık. Bunu da biliyorsunuz," oldu. "Martin, kültür değil, meslek peşinde ve istediği meslek kültüre bağlı. Eğer kimyager olmak isteseydi kültüre gerek kalmayacaktı. Martin yazar olmak istiyor, ama bunu sana söyleyemiyor, çünkü o zaman hakkında yanlış düşüneceksin."

"Peki Martin neden yazar olmak istiyor?" diye devam etti. "Çünkü para içinde yüzmüyor. Nasıl oluyor da sen kafanı Saksoncayla, genel kültürle doldurabiliyorsun? Çünkü hayatta başarılı olmak zorunda değilsin. Bu işi baban halletmiş. Güzel elbiselerini, gereken her şeyi baban alıyor. Peki bizim eğitimimiz, benim, Arthur'un ve Norman'ın eğitiminin neden cılkı çıkmış? Çünkü genel kültüre öyle bir batmışız ki babalarımız bugün iflas etse yarınki sınavlarda hepimiz sıfırı çekeriz. Ruth, sen ancak köyün birinde öğretmenlik veya yatılı kız okulunda müzik hocalığı yapabilirsin."

"Ya sen ne yapardın?"

"Yine öyle süfli işler. Amele olarak çalışırsam günde bir buçuk dolar kazanabilirim. Veya Hanley'nin lisesine

öğretmen olarak girdim diyelim, dikkat edin mesela diyorum, bir hafta içinde işe yaramaz diye kapının önüne de konabilirim."

Martin tartışmayı yakından izliyor ve Olney'yi haklı görmesine rağmen Ruth'a karşı laubali tavrına içerliyordu. Onları dinledikçe aklında yeni bir aşk kavramı şekillendi. Aşkın akılla alakası yoktu. İnsanın âşık olduğu kadının mantıklı düşünüp düşünmemesi önemli değildi. Aşk, aklın üzerindeydi. Ruth'un, Martin'in meslek ihtiyacını tam anlamıyla değerlendirmemesi durumunda bile Martin'in sevgisi zerre kadar azalmayacaktı. Ruth, âşık olunacak bir kızdı, ne düşünürse düşünsün.

Olney'den gelen ve düşünce silsilesini kesen bir soruya cevaben, "Buyur?" dedi.

"Latinceye bulaşacak kadar akılsız olmadığınızı umduğumu söylüyordum."

Ruth araya girdi: "Ama Latince, sadece kültür değildir. Bir araçtır aynı zamanda."

Olney ısrarlıydı: "Bulaşacak mısınız Latinceye?"

Martin fena sıkışmıştı. Ruth'un hevesle cevabını beklediğini görebiliyordu.

"Ne yazık ki zamanım yok," dedi sonunda. "Çok isterdim ama zamanım yok."

Olney büyük bir sevinçle, "Görüyorsun, Martin'in aradığı kültür değil," dedi. "Başka bir şey yapmaya, başka yerlere ulaşmaya çalışıyor."

"Ama Latince zihinsel bir eğitimdir. Aklın disiplinidir. Disiplinli zihinler yaratan şeydir." Ruth büyük bir beklentiyle, fikrini değiştirmesini istermiş gibi Martin'e bakıyordu. "Biliyorsun, futbolcular maçtan önce idman yapar. Düşünürler de Latinceyle idman yapar. İnsanı eğitir Latince."

"Zırvalık! Saçmalık! Çocukken bize öğrettikleri şeyler bunlar. Halbuki o zaman bize öğretmedikleri bir şey daha var. Bıraktılar ki biz kendi kendimize bulalım." Olney söz-

lerine ağırlık kazandırmak için bir an susup sonra ekledi: "Bize söylemedikleri şey, her centilmenin Latince dersi alması gerektiği, ama hiçbirinin Latince bilmesi gerekmediğiydi."

"Ama bu kadarı da fazla," dedi Ruth yüksek sesle. "Kendini kurtarmak için lafı istediğin şekilde çeviriyorsun."

"Ama zekice," diye geldi cevap. "Hem de haklıyım. Latince bilen adamlar sadece eczacılar, avukatlar ve Latince hocaları. Martin onlardan biri olmak isterse yanılmış olurum. Peki o zaman Herbert Spencer ile bu kadar uğraşmak da neyin nesi? Martin, Spencer'ı yeni keşfetmiş, tabii ki bu aralar çok hevesli. Neden? Çünkü Spencer onu bir yere götürüyor. Ama Spencer ne beni ne de seni bir yere götürebilir. Bizim götürülmemiz gereken bir yer yok. Sen günün birinde evleneceksin; benim de babamın bana bırakacağı paranın hesabını tutan avukatları ve ticari temsilcileri sıkı sıkı izlemekten başka bir iş yapmam gerekmeyecek."

Olney çıkmak için kalktı ve giderken kapıda durup bir veda nutku attı.

"Martin'i rahat bırak Ruth. Kendisi için en iyi nedir, biliyor. Şu ana kadar yaptıklarına baksana. Bazen beni hasta ediyor, bazen de kendimden utanmama neden oluyor. Şu anda bile bizim bütün o Latincelerimize, Fransızcalarımıza, Saksoncalarımıza ve kültürümüze karşın dünya, hayat, insanın hayattaki yeri ve diğer her şey hakkında Arthur'dan, Norman'dan, benden, senden çok daha fazla şey biliyor."

Martin şövalyece karşı çıktı: "Ruth benim öğretmenimdir. Bir şeyler başarmışsam onun sayesindedir."

"Zırvalık!" Olney, Ruth'a baktı. Yüzünde kötü bir ifade vardı. "Eminim bir sonraki lafınız da Sepencer'ı Ruth'un tavsiyesiyle okuduğunuz olacaktır. Halbuki öyle olmadığını biliyoruz. Ayrıca Ruth'un Darwin ve evrim hakkındaki bilgisi, benim Kral Süleyman'ın hazineleri hakkındaki bilgim kadardır. Geçen gün bize attırıverdiğiniz Spencer'ın o tumturaklı tanımı neydi, hani belirsiz, tutarsız homojenlik falan? Hadi bakalım, Ruth'a da söyleyiverin de bakalım tek

kelimesini anlayacak mı? Kültür bu değil, anlıyor musunuz? Hadi bakalım, tra la la, Latinceye girişirseniz Martin, saygım kalmaz size..."

Bütün tartışmayı ilgiyle takip eden Martin, bir yandan da bundan bezdiğinin farkına vardı. Dersler, çalışmalar, bilginin temel ilkeleri tartışılıyor, ama konuşmaların ancak okul çocuklarına yakışır seviyesi, Martin'in içini kıpırdatan o büyük şeylerle çelişiyor, daha o zamanlar bile kartalın pençesine benzer parmaklarıyla hayatı kavramasına, içinde yanıp tutuşan kozmik heyecanlara ve her şeye yeni yeni egemen olmaya başlayan bilincine ters düşüyordu. Martin, yabancı bir sahile vuran, güzelliğin gücüyle dolu kazazede bir şaire benzetiyordu kendini; bu yabancı topraklarda kardeşlerinin barbarca kaba lisanıyla konuşmaya çalışırken dili sürçüyor, sürekli yanlış yaptığı için tökezliyor, kekeliyor, boş yere çabalayıp duruyordu. Evrendeki muhteşem şeylere karşı duyarlıydı, içi içini yiyecek kadar duyarlıydı, ama işte okul çocuklarının sohbet konularıyla oyalanmak ve Latince öğrensin mi, öğrenmesin mi gibi tartışmalar arasında el yordamıyla yolunu bulmak zorunda kalıyordu.

Akşam aynanın karşısına geçince "Latinceyle ne işin var?" diye sordu. "Ölüler mezarlarında kalmalı. Neden bana ve içimdeki güzelliğe onlar hükmetsin? Güzellik canlıdır ve ölümsüzdür. Diller gelir geçer. Onlar ölülerin tozudur."

Bir sonraki an, düşüncelerini gayet güzel bir cümleye dökmüş olduğunu düşündü ve Ruth'un yanında neden bu şekilde konuşamadığı sorusuyla yatağa gitti. Onun yanındayken okul çocuğu diliyle konuşan bir okul çocuğuydu sadece.

"Biraz zaman ver," diye seslendi kendine. "Biraz daha zaman."

Zaman! Zaman! Onun bitmek tükenmek bilmez feryadıydı zaman.

14. Bölüm

Olney yüzünden değil, Ruth sayesinde ve Ruth'a olan aşkı nedeniyle Latince öğrenmemeye karar verdi. Vakit nakitti çünkü. Latinceden daha önemli çok şey, buyurgan sesleriyle onu çağıran çok sayıda mesele vardı. Bir de yazması gerekiyordu. Para kazanmalıydı. Henüz yazdıklarının hiçbiri kabul edilmemişti. Kırk kadar metni, sınırsız bir dergiler dairesi içinde sürekli seyahat halindeydi. Öteki yazarlar nasıl yapıyorlardı acaba? Kütüphanenin okuma salonunda saatler harcayarak diğerlerinin ne yazdığına bakıyor, hevesle ve eleştirel bir gözle inceliyor, kendi yazdıklarıyla karşılaştırıyor, sırrını keşfedenlerin yazılarını satmalarını sağlayan o gizemli püf noktasının ne olduğunu öğrenmeye çalışıyordu.

Gazete ve dergilerde basılan ruhsuz hikâyelerin muazzam sayısına hayret ediyordu. Azıcık bile ışık yoktu, hayat yoktu, renk yoktu onlarda. Üzerlerine hayatın nefesi üflenmemişti; ama yine de, gazetede yazdığına göre, yazarına kelime başına iki sent, yani bin kelimesine yirmi dolar kazandırıyorlardı. Okuduğu sayısız hikâye kafasını karıştırdı; hafif bir tarzda ve itiraf etmek gerekir ki zekice yazılmışlardı ama yaşamıyor, gerçeğe dokunmuyorlardı. Uçsuz bucaksız sorunlarla, hayallerle ve kahramanca mücadelelerle dolu böylesine tuhaf ve harika bir hayat varken bu hikâyelerde hayata dair sadece beylik laflar yer alıyordu.

Halbuki Martin hayatın baskı ve gerilimini, heyecan ve alınterini, şiddetli isyanını hissediyordu; asıl yazılması gereken buydu işte! Umacak hiçbir şey kalmamışken bile umudunu yitirmeyenleri; çılgın âşıkları; baskı ve gerilim altında, her türlü dehşet ve facia arasında mücadelesini sürdürenleri; gayretlerinin gücüyle hayatın kabuğunu çatlatan devleri yüceltmek istiyordu. Oysa dergilerde okuduğu hikâyeler, Bay Butler gibi hasis paragözlerle sıradan erkek ve kadınların basmakalıp küçük gönül ilişkilerini sanki özellikle yüceltiyor gibiydi. Yoksa dergilerin editörleri de sıradan insanlar olduğu için mi böyle acaba, diye sordu kendine. Ya da hayattan mı korkuyorlardı bu yazarlar, editörler ve okurlar?

En büyük derdi hiçbir editörü veya yazarı tanımıyor oluşuydu. Üstelik sadece yazarları değil, yazmaya niyetlenmiş kimseyi de tanımıyordu. Kendisine en küçük bir ipucu verecek, bir şeyler anlatacak, tek bir tavsiyede bulunacak kimsesi yoktu. Editörlerin kanlı canlı insanlar olduklarından şüphe etmeye başladı. Sanki bir makinenin dişlisi gibiydiler. Gerçekten de öyleydi, bir makineydiler. Hikâyelerine, makalelerine ve şiirlerine ruhunu dökmüş, sonra da o makineye emanet etmişti Martin Eden. Kâğıtları gerektiği gibi katlayıp istenen pullarla beraber uzun bir zarfın içine koyuyor, zarfın kapağını sıkıca kapatıyor, üzerine başka pullar yapıştırıyor ve posta kutusuna atıyordu. Zarf kıtanın öbür kıyısına kadar seyahat ettikten belli bir zaman sonra, üzerine kendi gönderdiği pullar yapıştırılmış başka bir uzun zarf içinde postacı tarafından getirilip ona iade ediliyordu. Sanki karşı tarafta bir insan editör yoktu da, zarfın içindeki metni alıp başka bir zarfa koyup pullarını da üzerine yapıştıracak şekilde düzenlenmiş akıllı bir mekanizma vardı. İçine atılan parayı metalik bir sesle döndürüp dolaştırdıktan sonra sakız veya çikolata veren makineler gibiydi. Editoryal makine de aynı şekilde işliyordu. Makinenin bir ağzından çekler, diğer ağzındansa ret yazıları çıkıyordu. O ana kadar Martin hep ikinci ağza denk gelmişti.

Bu sürecin makineye feci şekilde benzemesini sağlayan da o ret yazılarıydı; belli bir kalıp halinde basılmış olan bu matbu yazıların yüzlercesi ulaşmıştı ona. İlk dosyalarının her birine ondan fazla ret yazısı düşüyordu. Hepsini reddetsinlerdi, ama yeter ki bir satır, tek bir satır özel ve kişisel bir not görüp sevinseydi. Ancak tek bir editör bile varoluşuna dair tek bir kanıt göndermedi. Martin, diğer uçta kanlı canlı bir insan değil de, iyi yağlanmış ve makinenin içinde güzel güzel dönen çarklar olduğu sonucuna varmasın da ne yapsındı...

Sıkı bir savaşçıydı, mücadeleye tüm ruhuyla girerdi, inatçıydı ve gerekirse yıllar boyunca o makineyi beslemekten memnuniyet duyardı. Ama artık kan kaybından ölmek üzereydi ve mücadelesinin sonucunu yıllar değil, haftalar içinde almak zorundaydı. Pansiyon ücreti her hafta onu biraz daha yıkıma yaklaştırırken, kırk metin dosyasının posta ücretleri kanamasını daha da şiddetlendiriyordu. Artık kitap almıyor ve her türlü küçük masraftan kaçıp hesaplı davranarak kaçınılmaz sonu geciktirmeye çalışıyordu, ama hesaplı davranışı da tam bilmiyordu; kendine bir elbise alsın diye kardeşi Marian'a beş dolar verince kaçınılmaz sonu bir hafta daha yaklaştıracaktı.

Kimsenin yol göstermediği, teşvik etmediği, hatta cesaretini kırdığı Martin, karanlıkta da olsa mücadelesini sürdürüyordu. Gertrude bile ona kuşkuyla bakmaya başlamıştı. Önceleri yapmak istediklerini Martin'in aptalca işleri olarak görüp ablaca bir şefkatle yaklaşmıştı, ama artık iş kardeş dayanışmasından çıkmıştı ve Gertrude giderek daha çok tedirgin oluyordu. Ona göre kardeşinin aptalca işleri artık deliliğe dönüşüyordu. Martin bunu fark edince, Bernard Higginbotham'ın sürekli kusur bulan dırdırcı memnuniyetsizliğinden çok daha fazla acı veren ince ve keskin bir sızı hissetmişti. Martin'in kendine güveni tamdı ama kendine yalnızca kendisi güven duyuyordu. Ruth bile güvenmiyordu

ona. Oysa Martin'in kendisini okumaya vermesini o istemiş ve yazmasına açık biçimde karşı çıkmamıştı, ama asla açık biçimde onaylamamıştı da...

Martin, Ruth'a yazılarını hiç göstermedi. Müşkülpesent hassasiyeti engellemişti bunu. Ayrıca Ruth'un da üniversitedeki dersleri çok ağırdı ve Martin onun zamanını çalmak istememişti. Mezun olduktan sonra Ruth yaptığı işlerin bazılarını ona göstermesini Martin'den bizzat kendisi istedi. Martin müthiş bir sevinçle karışık bir çekingenlik hissetti. Karşısında hüküm verebilecek biri vardı çünkü. Ruth edebiyat fakültesi mezunuydu. Vasıflı hocalardan edebiyat dersleri almıştı. Belki editörler de hüküm verebilecek kapasitede kimselerdi. Ama Ruth onlardan farklıydı. Martin'e basmakalıp laflarla dolu matbu bir ret yazısı göndermeyecek; yazısını basmamalarının yeteneksiz bir yazar olduğu anlamına gelmediği tarzında bir şeyler gevelemeyecekti. Kanlı canlı bir insan olarak ve kendine has hızlı, parlak tarzıyla yüzüne karşı şahsen dile getirecek ve daha da önemlisi, anlık da olsa Martin Eden'ın içine bakacaktı. Yazdıklarına bakarak onun ruhunun ve kalbinin neye benzediğini sezebilir, rüyalarının yapıldığı malzemeyi ve yeteneğinin gücünü az da olsa kavrayabilirdi.

Martin hikâyelerinden bir kısmının karbon kopyalarını topladıktan sonra bir anlık tereddüdün ardından "Deniz Güzellemeleri"ni de yanlarına ekledi. Bir haziran günü ikindi vakti bisikletlerine atlayıp tepelere doğru sürdüler. Ruth'la yalnız başlarına ikinci dışarı çıkışlarıydı; ılık, yumuşak, hoş kokularla dolu, sadece denizden esen tazeleyici meltemin biraz serinlettiği havada yan yana pedal çevirirlerken Martin dünyanın çok güzel ve düzenli bir yer, yaşamanın ve sevmenin de çok güzel bir şey olduğunu iliklerine kadar hissetti. Bisikletlerini yolun kenarına bırakıp ağaçsız zirvesindeki güneş yanığı çimleriyle insana kuru bir tazelik ve mutluluk hissi veren küçük bir tepeye tırmandılar.

Ruth, Martin'in "Bu mevsimde artık işi kalmadı," dediği kabanının üzerine ilişirken, Martin ılık toprağa uzandı.

Sararmış çimlerin hoşluğunu içine çektiğinde beynine giren kokular, o ana dair özel düşüncelerini, evrensel meselelere savurdu. "Varoluşları, anlamını kazandı," diye kuru çimlere şefkatle pat pat vurarak devam etti. "Geçen kışın bunaltıcı sağanaklarıyla hızla canlanmışlardı, bahar başında şiddetli soğuklarla boğuştular, sonra çiçeklenip arıları ve böcekleri cezp ederek tohumlarını yaydılar, görevlerini adamakıllı tamamlayıp dünyayla ödeştiler ve..."

"Neden her şeye bu kadar pratik gözle bakıyorsunuz?" diye durdurdu onu Ruth.

"Evrim çalışıyorum da ondan herhalde. Aslında doğrusunu söylemek gerekirse, bu bakış açısını daha yeni kazandım."

"Oysa bana göre bu kadar pratik bir bakış açısıyla güzelliği görmez, tam tersine, kelebekleri yakalayıp güzelim kanatlarını elleriyle ovuşturan oğlanlar gibi yok edersiniz."

Martin hayır anlamında kafasını salladı.

"Güzellik değerlidir, ama ben daha önce değerini hiç bilememişim. Güzelliği anlamsız bir şey, şiirden ve akıldan yoksun, sadece güzellik olarak kabul etmişim. Güzellik hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Oysa şimdi biliyorum, daha doğrusu öğrenmeye başlıyorum. Şu çimler, artık onların neden çim olduğunu, güneşin, yağmurun ve toprağın gizli kimyalarıyla onları bu hale nasıl getirdiğini bildiğim için daha güzel geliyor. Çünkü çimlerin hayat hikâyesinde büyük bir romans var ve hatta, evet, macera da var. Bunu düşünmek bana heyecan veriyor. Kuvvetin ve maddenin karşılıklı oyununu ve müthiş mücadelesini görünce, çimler üzerine bir destan yazabilirmişim gibi geliyor."

"Ne kadar güzel konuşuyorsunuz," dedi Ruth, dalgın dalgın. Martin, onun kendisine soruşturan gözlerle baktığını fark etti.

Bir anda kafası karıştı, kendini mahcup hissetti, boynu ve alnı kızardı.

"Umarım konuşmayı öğrenmeye başlıyorumdur," diye kekeledi. "İçimde söylemek istediğim çok şey var sanki. Çok

büyük şeyler. Bunları ifade etmenin yolunu bulamıyorum. Bazen bana öyle geliyor ki bütün dünya, bütün hayat, her şey içimde duruyor ve sözcüsü olmam için feryat ediyor. Hissediyorum... ama anlatamıyorum... bunun ne kadar büyük bir şey olduğunu biliyorum ama konuştuğumda bir bebeğin ıngaları gibi sesler çıkıyor ağzımdan. Duygu ve duyarlıkları, okuyan veya dinleyenlerin içinde benzer duygu ve duyarlıklar oluşturacak şekilde sözle ya da yazıyla ifade edilmiş konuşmalara dönüştürmek büyük bir görev. Asil bir görev. Görüyorsunuz, yüzümü çimlere gömüp aldığım tek nefes bile binlerce hayal ve düşünceyle ürpermeme neden oluyor. Çünkü içime çektiğim her nefes, evrenin soluğu. Şarkı söyleyip kahkahalar atmasını, başarıyı ve acıyı, mücadeleyi ve ölümü iyi bilirim; yine de nasıl oluyorsa sadece çimlerin kokusu bile beynimde bazı görüntüler oluşturuyor ve ben bunları size, bütün dünyaya anlatmak istiyorum. Ama nasıl anlatacağım? Dilim bağlı. Şu anda çimlerin kokusunun bende yarattığı etkiyi size sözlerle dile getirmeye çalıştım. Ama başaramadım. Beceriksiz konuşmalarla bazı ipuçları vermek dışında bir şey yapamadım. Kendi sözcüklerim bana bile abuk sabuk geliyor. Ama öyle bir anlatma arzusuyla doluyum ki... Of!.." Umutsuzluk ifade eden bir hareketle ellerini açtı: "İmkânsız! Anlatılamaz bunlar! İfade edilemez!"

"Ama güzel konuşuyorsunuz," diye ısrar etti Ruth. "Sizi tanıdığım şu kısacık zamanda ne kadar geliştiğinizi düşünün. Bay Butler tanınmış bir konuşmacıdır. Eyalet Komitesi, seçim kampanyası konuşmalarını hep onun yapmasını ister. Geçen akşam yemekte en az onun kadar güzel konuştunuz. Sadece o biraz daha kontrollüydü. Siz çok heyecanlanıyorsunuz, ama çalışarak bunun da üstesinden gelirsiniz. İyi bir hatip olabilirsiniz. Sonra isterseniz devam edersiniz. Baskın bir yapınız var. Eminim insanlara önderlik edebilirsiniz. Ayrıca dilbilgisi konusunu nasıl başardıysanız, elinizi attığınız her şeyde de başarılı olacağınızdan eminim. İyi bir

avukat olabilirsiniz. Siyasette parlayabilirsiniz. Bay Butler'ın elde ettiği büyük başarıyı sizin de kazanmanızı engelleyecek hiçbir şey yok. Hem hazımsızlık sorununuz da yok," diye gülümseyerek bitirdi.

Konuşmaya devam ettiler. Kibar ve ısrarcı tarzıyla Ruth her seferinde eğitime ve bütün mesleklerin temeli olarak Latinceye dönüyordu. Büyük ölçüde babasının görüntüsünden yararlanarak, belli ki birkaç çizgi ve rengi de Bay Butler'ın imgesinden alarak kafasında ideal bir başarılı erkek resmi çizmişti. Sırtüstü uzanan ve Ruth konuştukça dudaklarının hareketini izleyerek keyiflenen Martin, kulaklarını açıp onu dinledi. Ama beyni söylediklerini almıyordu. Çizdiği resimde çekici bir şey yoktu; Martin hayal kırıklığının o duygusuzlaştıran ağrısını ve aşkının daha da keskin sızısını hissetti. Kızın söyledikleri içinde yazarlığıyla ilgili tek bir laf yoktu ve ona getirdiği metinler, yerde öylece yatıyordu.

Sonunda lafın kesildiği bir an Martin önce güneşe bakıp ufuk çizgisinden yüksekliğini kestirdi, sonra da taslakları eline alıp ona uzattı.

"Unutmuşum," dedi Ruth hemen. "Dinlemek için sabırsızlanıyorum."

En iyilerinden olduğunu düşündüğü bir hikâyesini okudu. Adını "Hayatın Badesi" koyduğu hikâyenin badesi, yazarken onu nasıl kendinden geçirdiyse yine öyle oldu. Hikâyenin belli bir büyüsü vardı ve Martin o büyüyü kendi dokunuşuyla, kelimelerinin sihriyle daha da güzelleştirmişti. Hikâyeyi yazdığı andaki bütün ateşi ve tutkusu, o anda içinde tekrar doğup Martin'i etkileyerek alıp götürmüş, hikâyenin hatalarına kör ve sağır hale getirmişti. Ama Ruth kendini kaptırmadı. Eğitimli kulakları zaafları, abartıları, acemi yazarın aşırı vurgularını algılamış, hangi cümlenin ritminde bir aksama veya düşüklük varsa anında fark etmişti. Hemen hemen bütün cümlelerin ritminde bir aksaklık

bulmuş, abartılı vurguları hissetmiş ve karşısındaki amatörlükten canı sıkılmıştı. Zaten hikâye hakkındaki nihai yargısı da buydu; amatörce buldu, ama tabii ki Martin'e böyle söylemedi. Tersine okuma bittiğinde bazı küçük kusurlara işaret edip hikâyeyi beğendiğini söyledi.

Martin yine de kırıldı. Ruth'un eleştirisi hakkaniyetliydi. Bunu biliyordu, ama o hikâyesini okuldaki gibi düzeltilsin diye paylaşmamıştı Ruth'la. Ayrıntılar o kadar önemli değildi; onların icabına bakılırdı. Hataları düzeltebilir ve hatasız yazmayı öğrenebilirdi. Hayatın içinden büyük bir şey yakalayıp bunu hikâyesinin içine hapsetmeye çalışmıştı. Ruth'a okuduğu şu veya bu yapıdaki cümleler, noktalı virgüller falan değil, hayattan çıkardığı o büyük şeydi. Ruth'un da kendisiyle birlikte ona ait olan bu büyük şeyi hissetmesini, onu kendi gözleriyle gördüğünü, kendi beyniyle tutup oradan çekip aldığını ve kendi eliyle yazdığı kelimelerle o sayfalara yerleştirdiğini duyumsamasını istiyordu. Maalesef bu gizli niyetini yerine getirememişti. Belki de editörler haklıydı. O büyük şeyi hissetmiş, ama dönüştürmeyi becerememişti. Hayal kırıklığını gizleyip, gelen eleştirileri direnmeden kabul etti. Ruth, Martin'in içindeki güçlü uyuşmazlık akıntısının derinlerde çağlayarak aktığını anlayamadı.

"Şimdi sıra, 'Tencere' adını verdiğim hikâyede," derken kâğıtları açıyordu. "Dört beş dergi tarafından reddedildi ama bence güzel bir hikâye. Daha doğrusu, bir şey yakaladığımı biliyorum, ama bunun dışında ne düşüneceğimi bilemiyorum. Belki sizi benim kadar etkilemez. Çok kısa; sadece iki bin kelime."

Okumayı bitirdiğinde Ruth, "Ne korkunç!" diye çığlıklar attı. "Dehşet, anlatılamaz bir dehşet!"

Martin onun solgun yüzüne, fal taşı gibi açılmış gözlerine, gerilimine, birbirine kenetlenmiş ellerine bakarak gizli bir tatmin duygusu yaşadı. Başarmıştı. Beyninden çıkan duyguları, hayalleri ona aktarabilmişti. Tam isabet kaydetmişti. Ruth

sevsin veya sevmesin, hikâye onu kavramış, ele geçirmiş, teferruatı unutup orada oturmasını ve dinlemesini sağlamıştı.

"Hayat böyle," dedi Martin, "her zaman güzel olmuyor. Aslında belki benim tuhaflığım şu ki burada bir güzellik buluyorum. Bana öyle geliyor ki olayın güzelliği on misli artıyor çünkü..."

Ruth, ilgisiz bir yerden girip sözünü kesti: "İyi de neden o zavallı kadıncağız..." Sonra birden ifade edilmemiş düşüncelerinin isyanını hissederek bağırmaya başladı: "Ah! Ne kadar aşağılayıcı! Hiç de hoş değil! Çok edepsiz!"

Bir an kalbi durdu Martin'in. *Edepsiz!* Bu kadarını aklına bile getirmemişti. Anlatmak istediği bu değildi. Hikâyenin bütün kurgusu ateşten harflerle önünde duruyordu, Martin bu aydınlanmanın aleviyle beyhude edepsizlik aradı içlerinde. Sonra kalbi tekrar atmaya başladı. Suçlu değildi.

Ruth, "Neden hoş bir konu seçmiyorsunuz?" diyordu. "Dünyada edepsiz şeylerin de olduğunu biliyoruz, ama hep böyle şeyler yazmak..."

İçindeki infiali dışarı vurarak konuşup duruyordu, ama Martin onu dinlemiyordu. Kızın o saf, Martin'in içine nüfuz edecek ve oradaki tüm pisliği dışarı çıkarıp attıktan sonra onu yıldızların ışığı kadar mesafeli, yumuşak ve kadifemsi bir semavi parlaklığın içinde yıkayacak kadar masum yüzüne bakarken kendi kendine gülümsüyordu. *Dünyada edepsiz şeylerin de olduğunu biliyoruz!* Aşkını böylesi muzipçe ifade ettiğini düşünerek içten içe gülerken, onun o bildiği şeyleri alıp koynuna sokası geldi. Bir an sonra da gayet iyi bildiği ve içinde gezdiği koskoca bir edepsizlik denizi, çakıp geçen sürüyle ayrıntısıyla beraber gözlerinin önünden geçince hikâyeyi anlamadığı için Ruth'u affetti. Anlamaması onun hatası değildi. Böylesi bir masumiyet içinde doğup aynı şekilde korunaklı büyütüldüğü için Tanrı'ya şükretti. Ama kendisi hayatı tanıyor, adaletini de pisliğini de biliyor,

etrafını saran çamura rağmen ne kadar muazzam bir şey olduğunu görüyordu; Tanrı'nın da yardımıyla kendi sözünü böyle bir dünyaya söyleyecekti. Cennetteki azizler saflıktan ve güzellikten ayrılabilir miydi? Onların anlatılacak bir yanı yoktu. Ama ya çamurdaki azizler; işte asıl ebedi harikalar onlardı. Hayatı yaşamaya asıl değer kılan, onlardı. Adaletsizliğin, kötülüğün çirkefinden yükselen ahlaki görkemi fark etmek; kendinden uzaklaşarak çamurlu gözlerdeki zor fark edilen ve uzak güzelliği yakalamak; bütün o zayıflığın, irade zaafının ve ahlaksızlığın içinden, tüm o cehennemi vahşiliğin arasından yükselen gücü, hakikati ve yüce manevi donanımı görmek...

Ruth'un birbirini izleyen kopuk cümleleri geldi kulağına.

"Üslup baştan sona zayıf. Halbuki güçlü olan bir sürü şey var. Mesela, 'In Memoriam'."[51]

Martin ise "Locksley Hall"ı[52] öne sürmek istedi ve hayal gücünün etkisine kapılıp karşısındaki kıza, mayası gereği dünyanın ilk günlerinden beri geçen bin kere bin asır boyunca koca hayat merdivenine adım adım tırmanıp Martin'in aşkı öğrenmesini, saflığa yönelmesini ve bu ilahi güzelliği tatmayı arzu etmesini sağlayacak güce sahip saf, güzel, yüce bir Ruth olabilmek için en üst basamağa kadar gelmiş olan türünün dişisine bakakalmasaydı, bunu yapacaktı da. Kendisi, Martin Eden da bitmek bilmez yaratılışın sayısız hata ve başarısızlığının yara beresi ve çamuru içinden hayranlık verici bir tarzda çıkmıştı. Macera vardı o süreçte, harikalar vardı, görkem vardı. Yani yazacak çok şey vardı, yeter ki sesini bulsundu. Cennetteki azizler!.. Onlar azizdi, yani bunu yapamazlardı. Oysa Martin, bir insandı.

Ruth'un "İçinizde bir güç var," dediğini duydu, "ama eğitilmemiş bir güç."

"Züccaciyedeki boğa gibi," dedi Martin ve bir gülümsemeyle ödülünü aldı.

"Ayırt etme becerinizi geliştirmeniz gerekir. Beğeni, incelik ve üslup konusunda birilerine danışmanıza ihtiyaç var."

"Ne çok şey yapmam lazımmış," diye söylendi.

Ruth, onaylayıcı bir gülümsemeyle başka bir hikâye dinlemeye hazırlandı.

Martin, "Bakalım bunu nasıl bulacaksınız," dedi. "Komik bir öykü. Korkarım burada biraz haddimi aştım ama niyetim kötü değildi. Ufak tefek şeylere kafanızı takmayın. Büyük şeyi hissedip yakalamaya çalışın. Hakikaten büyük bir şey ve gerçek, ama büyük olasılıkla anlaşılabilir hale getirmeyi başaramamışımdır."

Sonra okudu ve okurken kızı seyretti. Sonunda ona ulaştığını düşündü. Kıpırtısız vaziyette, gözleri gence sabitlenmiş, nefesini tutmuş halde oturuyordu; yarattığı sihirle büyülendiğini ve kendini kaybettiğini düşündü. Hikâyenin adı "Macera" idi ve ideal bir maceraydı; hikâye kitaplarındakilerden değildi, sahiciydi. Feci cezalandıran ve feci ödüllendiren, inançsız, tuhaf şeyler yapmaktan hoşlanan, insanlardan müthiş bir sabır talep eden, onlara günler ve geceler boyunca süren yürek parçalayıcı zahmetli işler yüklerken parlak gün ışığı gibi bir zafer veya açlığın ve susuzluğun sonunda karanlık bir ecel sunan, muazzam başarılardan ve muhteşem zirvelerden uzun bir zincir oluştururken küçük ve bayağı temasların yol açtığı kan, ter ve böcek ısırıklarından gelerek insanın içini çürüten ateşin hezeyanlarıyla birlikte uzun ve eziyetli bir ölüm vaat eden vahşi bir reisin macerası.

Ne bir eksik ne bir fazla, hikâyesinde yazması gereken buydu ve inanıyordu ki orada oturup dinleyen Ruth'un içini ısıtan şey de buydu. Gözleri açılmış, solgun yanaklarına renk gelmişti; hikâyenin sonlarına doğru artık zorla nefes alır gibi görünüyordu. Gerçekten de içi ısınmıştı kızın; ama hikâyeden değil, Martin'den. Hikâye üzerinde fazla durmamıştı; asıl konu Martin'in gücünün yoğunluğu, onun vücudundan çıkıp kendi bedenine akan her zamanki o aşırı kuvvetti. Çelişki şuradaydı ki hikâyenin kendisi de bu kuvvetle yüklüydü ve o anda kızın içine akan gücün kanalı, okuduğu hikâyeydi.

Ruth sadece bu kudretin bilincinde olduğu ve aracı fark etmediği için Martin'in yazdıklarına kendini en çok kaptırmış gibi göründüğü zaman bile aslında tamamen farklı bir şeye, çağrılmadan gelen ve kafasına yerleşen vahim bir düşünceye kapılmıştı: Kendini evliliğin nasıl bir şey olduğunu düşünürken yakalamış, kafasındaki bu fikrin inatçılığının ve şevkinin farkına varınca da dehşete düşmüştü. Saf ve masum genç kızlara yakışmazdı bu. Hele ona, hiç yakışmazdı. Hiçbir zaman kadınlığın işkencesine maruz kalmamış; hayatı boyunca Tennyson şiirlerinin hayal ülkesinde, bu incelikli üstadın kraliçelerle şövalyelerin arasındaki ilişkileri ihlal eden bayağılıklara ince dokundurmaları yoğunluğunda yaşamıştı. Meğer hep uykudaymış; şimdiyse hayat buyurgan ve kaçınılmaz sesiyle gümbürdüyordu kapısında. Büyük bir telaş içinde kapının kol demirini takıp demir ızgarasını indirmeyi düşünürken, aklına eseni yapan içgüdüleri bütün kapıları sonuna kadar açıp bu harika yabancıyı içeri almaya zorluyordu onu.

Martin, büyük bir tatmin duygusuyla Ruth'un hükmünü bekledi. Nasıl bir karar geleceğinden en ufak şüphesi yoktu, ama Ruth konuşunca büyük bir şaşkınlığa uğradı:

"Güzel."

Bir süre durduktan sonra, "Güzel," diye vurgulayarak tekrarladı kız.

Hikâye güzel olmuştu elbette, ama güzelliğin ötesinde bir şeye, güzelliği bile kendisine kul köle eden acıtıcı, keskin bir ihtişama sahipti. Martin sessizce yere uzandı, içindeki kaygının dehşet verici boyutlara ulaşmasını izledi. Beceremezmişti. Derdini anlatamamıştı. Dünyanın en büyük şeylerinden birini görmüş ama onu ifade edememişti.

"Peki ne düşünü..." Tereddüt etti, farklı bir kelime kullanırken biraz mahcuptu. "Tema hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Karışık," diye yanıtladı Ruth. "Zaten tek önemli eleştirim de bu. Hikâyeyi takip ettim, ama sanki içinde birçok

başka şey de vardı. Bir kere fazla kelime yüklü. Bu kadar çok dışsal unsuru içine sokmakla hikâyedeki hareketi biraz engellemişsiniz."

"Ama zaten ana *tema* da buydu," diye aceleyle açıklamaya girişti Martin, "alttan alta akan büyük *tema*, kozmik ve evrensel olan şey buydu. Sonuçta yüzeysel olan hikâyenin kendi temposuyla beraber yürüsün diye uğraştım. Kokusunu doğru almışım, ama beceremişim demek ki. Söylemek istediğim şeyi aklınızda canlandırmayı başaramadım. Ama bunu zamanla öğreneceğim."

Ruth artık onu takip edemiyordu. Edebiyat fakültesinden mezun olan kendisiydi, ama Martin onu aşmıştı. Fakat Ruth bunu anlayamıyor ve anlayamadığı bu şeyi Martin'in yetersizliğine yoruyordu.

"Çok fazla kelime kullanıyorsunuz," dedi. "Ama hikâyeniz sahiden güzeldi, bazı kısımları."

Martin ise onun sesini uzaklardan duyuyordu, çünkü "Deniz Güzellemeleri"ni ona okuyup okumamayı tartışıyordu kafasında. Ruth araştırırcasına onu izleyip, bir yandan da tekrar aklına gelen o inatçı düşünceyi, evlilik konusunu düşünüp taşınırken, Martin sessiz ve hareketsiz yatıyordu.

Sonra Ruth aniden sordu: "Meşhur mu olmak istiyorsunuz?"

"Evet, biraz," diye itiraf etti Martin. "Maceranın bir kısmı da bu. Aslında benim için önemli olan şey meşhur olmak değil de, o şöhreti kazanma süreci. Ama zaten benim için şöhret olmak başka bir şeye kavuşmak için bir araç. Ben sadece o yüzden şöhret olmayı çok istiyorum."

"Senin uğruna," demeyi çok isterdi ve eğer Ruth, hikâyelerinden heyecan duymuş olsaydı, diyecekti de...

Bu arada Ruth'un zihniyse Martin'in ipuçlarını verdiği meslekte nereye varacağını tartmakla ve onun için mümkün olabilecek bir meslek çizmekle meşguldü. Edebiyatla bir

yere varamazdı. Bundan emindi. Amatörce ve tumturaklı yazılarıyla bugün kanıtlamıştı bunu. Güzel konuşabiliyordu, ama kendini edebi biçimde ifade etmede yetersizdi. Onunla Tennyson'ı, Browning'i, en sevdiği düzyazı ustalarını karşılaştırıyor ve tabii ki aynı yere koyamıyordu. Yine de aklından geçen her şeyi dile getirmedi. Ona duyduğu tuhaf ilgi engelliyordu bunu. Netice itibariyle onun yazma arzusu bir zaaftı ve zaman içinde sönüp gidebilirdi. Ondan sonra da kendini ciddi dünya meselelerine verebilirdi delikanlı. İşte o zaman da başarıya ulaşırdı. Bunu biliyordu Ruth. O kadar güçlüydü ki başarısız olmasına imkân yoktu, yeter ki yazmaktan vazgeçsin.

"Bay Eden, bütün yazdıklarınızı bana göstermenizi arzu ediyorum," dedi.

Martin zevkten kıpkırmızı oldu. İlgileniyordu kız, bu belliydi. En azından ona bir ret mektubu vermemişti. Hatta yazdıklarının bazı kısımlarının güzel olduğunu söylemişti ve bu da Martin'in o ana dek herhangi birinden aldığı ilk övgüydü.

"Göstereceğim," dedi tutkuyla. "Size söz veriyorum Bayan Morse, her şeyi iyi edeceğim. Buralara nereden geldiğimi biliyorum, gidecek daha çok yolum olduğunu da biliyorum ve gerekirse dizlerimin üstünde sürünerek de olsa oraya gideceğim." Bir demet kâğıt uzattı. "İşte 'Deniz Güzellemeleri'. Eve gittiğinizde, boş zamanlarınızda okumanız için onları size veriyorum. Ama sonra mutlaka bana ne düşündüğünüzü söyleyin. Biliyorsunuz, her şeyden çok eleştiriye ihtiyacım var. Ve lütfen dürüst olun."

Bu sefer ona dürüst davranmadığından duyduğu huzursuzluk ve bir sonraki seferde bunu yapıp yapamayacağına dair kuşkuyla, "Tamamen dürüst olacağım," diye söz verdi Ruth.

15. Bölüm

Martin on gün sonra aynaya bakarak "İlk savaş yapıldı ve bitti," diyecekti. "Ama ardından ikinci ve üçüncüsü gelecek, savaşlar zamanın sonuna kadar böyle devam edecek, ta ki..."

Cümlesini bitirmedi, gözlerini sefil odasında gezdirdikten sonra yerde bir köşede, uzun zarfların içinde duran iade edilmiş dosyalar yığınına dikti hüzünle. Dosyalarını seyahatlerine gönderecek pulu bir hafta önce bittiği için orada öylece birikiyorlardı. Hepsi tamamlanana kadar yarın, öbür gün, sonraki gün daha da fazlası gelecekti. O ise onları tekrar gönderemeyecekti. Oda ücretini ve iş bulma kurumu ödentisini zar zor çıkarabildiği için daktilosunun geçen ayki kirasını da ödeyememişti.

Oturup düşünceli düşünceli masasına baktı. Üzerinde mürekkep lekeleri vardı. Bir anda onu ne kadar sevdiğini fark etti.

"Benim sevgili masam," dedi, "seninle ne kadar mutlu saatlerimiz geçti. Aslına bakarsan, bana iyi bir arkadaş oldun. Beni hiç yarı yolda bırakmadın, ret yazısı vermedin, aşırı çalıştım diye asla şikâyetçi olmadın."

Kollarını masanın üzerine koyup, yüzünü kollarına gömdü. Boğazı karıncalanıyor, ağlamak istiyordu. Altı yaşındaki ilk kavgasını hatırladı, yanaklarından aşağı yaş-

lar süzüle süzüle yumruklanmış, kendinden iki yaş büyük bir çocuktan bayılana kadar dayak yemişti. Sonunda mide bulantıları içinde kıvranıp burnundan kanlar, yara bere içindeki yanaklarından yaşlar akar halde yere düşerken etraflarında daire olan diğer çocukların barbarlar gibi bağırıp çağırdıklarını görmüştü.

"Zavallı oğlancık," diye mırıldandı. "Şimdi de o kadar feci bir dayak yemiş oldun. Et yığınına döndün. İşin bitti."

Fakat ilk kavganın görüntüsü gözlerinin önünden gitmedi ve izlemeye devam ettikçe, o görüntünün gidip yerine ilk kavgayı takip eden bir dizi kavga görüntüsünün geldiğini gördü. Altı ay sonra Peynir Surat (dayak atan çocuk) onu yine benzetmişti. Ama bu sefer o da Peynir Surat'ın gözünü morartmıştı. Bu da bir şeydi. Sürekli dövüştüklerini, kendisinin hep dayak yediğini ve Peynir Surat'ın hep tepesinde zaferini kutladığını gördü. Ama asla kaçmamıştı. Bunu hatırlayınca gücünün yerine geldiğini hissetti. Hiç kaçıp gitmemiş ve bunun bedelini ödemişti. Peynir Surat küçük bir canavardı ve bir kez bile acımamıştı ona. Martin ise kaçmamıştı! Dayanmıştı!

Sonra viran binaların arasından giden dar bir sokak gördü. Sokağın sonundaki matbaanın ritmik gürültüsünün yayıldığı tek katlı tuğla yapıdan *Enquirer*'ın ilk sayısı çıkacaktı. Kendisi 11, Peynir Surat 13 yaşındaydı ve ikisi de *Enquirer* dağıtacaktı. Orada bulunmalarının nedeni buydu, gazetelerini bekliyorlardı. Tabii ki Peynir Surat yine sataştı ve kavga başladı ama bitmedi çünkü saat dörde çeyrek kala matbaanın kapısı açıldı ve oğlanlar kavgayı bırakıp gazetelerini almak için kapıya üşüştüler.

Peynir Surat'ın, "Yarın benzeteceğim seni," tehdidinde bulunduğunu ve kendisinin bir yandan gözyaşlarına hâkim olmaya çalışırken, bir yandan da titrek sesiyle meydan okumayı kabul ettiğini duydu.

Ertesi gün okuldan çıkıp Peynir Surat'ın işini iki dakikada bitirmek için koşturarak ilk gelen o olmuştu. Diğer çocuk-

lar cesaret ve tavsiye vermiş, iyi dövüştüğünü söyleyerek zaaflarını söylemiş ve dediklerini yaparsa kazanacağını dile getirmişlerdi. Aynı çocuklar Peynir Surat'a da tavsiye vermişti. Kavga seyretmeyi ne de çok seviyorlardı! Hatıralarıyla o kadar oyalandı ki Peynir Surat'la kendisinin birazdan sahneye koyacağı gösteriyi seyredecek olmaları nedeniyle çocuklara gıpta bile etti. Sonra kavga başladı ve matbaanın kapısı açılana kadar ara vermeksizin yarım saat sürdü.

Günbegün o yaştaki görüntüsünü izliyordu Martin, okuldan çıkıp *Enquirer*'ın sokağına koşturuyordu. Çok hızlı yürüyemiyordu. Sürekli kavga nedeniyle her tarafı tutulmuştu, aksıyordu. Kolları, savuşturduğu sayısız yumruğun göstergesi olarak dirseğinden bileğine kadar morluklarla doluydu; orasında burasındaki yaralar iltihaplanmaya başlamıştı. Kafası, kolları, omuzları, sırtı, kısacası her yeri ağrıyor, sızlıyordu; kafası da biraz ağırlaşmıştı, sersem gibi dolaşıyordu. Okulda oyunlara katılmıyordu. Ders de çalışmıyordu. Sırada oturmak bile işkence gibi geliyordu ona. Sanki asırlardır her gün kavga ediyormuş gibi hissediyor ve sonsuza dek her gün dövüşmeye devam edeceği kâbusunu görüyordu. Neden o da Peynir Surat'ı dövemesin diye düşünürdü sık sık. Nitekim Martin'i içinde bulunduğu perişanlıktan kurtaran da bu olmuştu. Asla dövüşü bırakmayı düşünmemiş, böylece Peynir Surat'ın kendisini yenmesine hiç izin vermemişti.

Bedeni ve ruhu yara bere içinde olmasına rağmen ebedi düşmanı karşısında sabır ve azim göstermeyi öğrenen Martin, *Enquirer*'ın sokağına sürüne sürüne geliyor, en az kendisi kadar yaralı bereli ve onları izleyen diğer çocukların önünde gururu kırılacak olmasa kavgayı bırakmayı kendisinden daha çok isteyen Peynir Surat'ın karşısına dikiliyordu. Bir ikindi vakti, tekme atmayı, bel altına darbe indirmeyi ve biri yere düştüğünde vurmayı yasaklayan kurallar uyarınca birbirlerini yok etmeye çabaladıkları yirmi

dakikadan sonra nefes nefese kalarak ayakta zor duran Peynir Surat, kavgayı berabere bırakmayı önerdi. Kendisi de nefes nefese kalan, yarılmış dudağından ağzına dolan kan yüzünden sesi boğuklaşan ve sendeleye sendeleye yaklaştığı Peynir Surat'ın yüzüne bir ağız dolusu kan tükürdükten sonra konuşan; asla bırakmayacağını, ama isterse onun pes edebileceğini haykıran görüntüsünü izleyince, büyük bir heyecan kapladı kafası kollarının üzerinde, kendi görüntüsünü izleyen Martin'i. Peynir Surat o gün pes etmemiş ve kavga sürmüştü.

Sonraki gün, daha sonraki gün ve sonu gelmez biçimde diğer günler boyunca bu ikindi kavgası devam etti. Her gün dövüşmeye başlamak için ağrılar içinde rakibinin karşısına geçtikten sonra karşılıklı atılan ilk yumruklar ruhunu sarsıyor; sonrasında gözleri kararıyor ve Peynir Surat'ın hırsla yanan hayvani gözleriyle kaba yüz hatları sanki rüyasında gördüğü titrek bir görüntüymüş gibi körlemesine dövüşmeye devam ediyordu. Tamamen yoğunlaştığı o surat dışındaki her şey dönen bir boşluğa dönüşüyordu. Dünyada o surattan başka hiçbir şey kalmıyor ve Martin, o suratı kanayan parmak eklemleriyle şekilsiz bir et yığınına dönüştürene ya da o surata ait olan karşısındaki kanayan parmak eklemleri kendisini şekilsiz bir et yığınına dönüştürene kadar durup dinlenmeyi, o ilahi rahatlığı aklına bile getirmiyordu. İster yensin ister yenilsin, ancak kavga bittikten sonra dinlenebiliyordu. Ama bırakmak, kavgadan vazgeçmek, işte Martin'e göre bunun mümkünü yoktu!

Bir gün yine her tarafı sızlayarak *Enquirer*'ın sokağına geldiğinde Peynir Surat'ı göremedi. Sonrasında da gelmedi düşmanı. Oğlanlar onu tebrik edip Peynir Surat'ı yendiğini söylediler. Ama Martin tatmin olmadı. Ne o Peynir Surat'ı ne de Peynir Surat onu yenmişti. Sorun çözülmemişti. Neden sonra o gün Peynir Surat'ın babasının aniden öldüğünü öğrendiler.

Martin birkaç yıl atlayarak tiyatronun üst balkonunda karşılaştıkları akşama sıçradı. On yedi yaşındaydı ve denizden yeni gelmişti. Bir kargaşa oldu. Birisi birine dayılanıyordu, Martin araya girince Peynir Surat'ın yanan gözleriyle karşı karşıya kaldı.

"Gösteriden sonra seni gebertecem," diye tısladı eski düşmanı.

Martin başıyla tamam dedi. Güvenlik görevlisi kalabalığı yararak yaklaşıyordu.

Martin, "Son perdeden sonra dışarda seni bulurum," diye fısıldarken, gözleri bir yandan da sahnedeki danstaydı.

Güvenlik görevlisi dik dik bakıp gitti.

O perde bitince Martin, Peynir Surat'a, "Çeten yanında mı?" diye sordu.

"Heralde."

"O zaman ben de alırım yanıma bikaç kişi," dedi Martin.

Perde arasında adamlarını topladı: Çivi fabrikasından tanıdığı üç kişi, bir demiryolu ateşçisi ve Boo Çetesi'nden beş altı kişiyle, korkutucu 18. Sokak Çetesi'nden bir o kadar genç.

Gösteriden çıktıklarında iki çete de fazla göze batmadan sokağın iki yanından yürüdüler. Sessiz bir köşeye geldiklerinde buluşup savaş toplantısını yaptılar.

Peynir Surat'ın çetesindeki kızıl saçlı bir çocuk, "Yer, 8. Sokak Köprüsü," dedi. "Ortadaki elektrikli lambanın altında dövüşceniz. Hangi taraftan aynasız gelirse öteki taraftan sıvışırız."

Martin kendi çetesinin liderlerine danıştıktan sonra, "Bana uyar," dedi.

San Antonio deresinin bir kolunun üzerinden geçen köprü, birkaç yüz metre uzunluğundaydı. Köprünün ortasında ve iki ucunda elektrikli lambalar vardı. Hiçbir polis görünmeden o lambaların altından geçemezdi. Martin'in

gözünde yıllar sonra canlanan sokak kavgası için gayet güvenli bir yerdi. İki çeteyi de gördü; saldırgan, suratsız tiplerdi; birbirlerinden uzakta, kendi dövüşçülerinin arkasında duruyorlardı. Kendini ve Peynir Surat'ı da gördü, soyunuyorlardı. Biraz uzağa nöbetçiler konmuştu, görevleri köprünün uçlarındaki aydınlık bölgeleri gözlemekti. Boo Çetesi'nden biri Martin'in kabanını, gömleğini, kasketini tuttu; polis gelirse onları güvenli bir yere kaçıracaktı. Martin, kendisinin ortaya geçtiğini ve Peynir Surat'ın karşısına dikildiğini gördü, elini kaldırarak şunları söylediğini duydu:

"El sıkışmak yok, anladın mı? Bırakalım böyle şeyleri. Havlu atmak yok. İntikam kavgası yapıyoz ve sonuna kadar gidecez. Tamam mı? Birimiz ötekini yenecek."

Peynir Surat itiraz etmek istiyordu; Martin bunu görebiliyordu ama iki çetenin önünde o eski ve tehlikeli gururunu yaralayamazdı.

"Tamamdır," diye cevapladı. "Ne öyle car car böbürleniyon ki? Hemen başlayalım da seni geberteyim."

Sonra yeniyetme boğalar gibi çıplak yumruklarla, karşısındakini incitmek, sakat bırakmak, yok etmek hırsıyla, nefretle ve gençliğin bütün görkemiyle birbirlerine girdiler. Yaratılıştan bu yana geçen binlerce yılda insanoğlunun yukarı doğru tırmanışında nice acılarla elde ettiği bütün kazanımlar yitip gitmişti. Geriye yalnızca insanın yürüdüğü büyük macera yolunda bir dönüm noktası olan elektrik ışığı kalmıştı. Martin ve Peynir Surat taş devrine, bükülerek yürünen ve ağaçlarda saklanılan zamanlara ait iki yabaniydi. Atomlar sonsuza dek birbirini nasıl itip çekiyorsa, gök kubbedeki yıldız tozları ebediyete kadar nasıl çarpışıp geri çekiliyor ve tekrar çarpışıyorsa, onlar da kimyalarından kaynaklanan bir gayretle ve gözleri kararmışçasına birbirileriyle tokuşurken, hayatın ham başlangıcından artakalmış tortuya, o çamurlu tamuya giderek daha çok batıyorlardı.

"Bak, bak, şuna bak! Ne hayvanmışız! Ne vahşi canavarlarmışız!" diye söylendi Martin, kavganın devamını izlerken. O müthiş görüm gücüyle kinetoskopun[53] deliğinden bakıp içinden geçen filmi izliyormuş gibiydi. Hem izleyici hem de katılımcıydı. Kültürle, inceliklerle geçen aylardan sonra bu görüntüyle karşılaşınca titredi, şimdiki zaman yavaşça karardı ve geçmişin hayaletleri onu tekrar ele geçirdi; o anda denizden yeni dönmüş Martin Eden'dı ve 8. Sokak Köprüsü'nde Peynir Surat'la dövüşüyordu. Acı çekiyor, yoruluyor, kan ve ter döküyor, çıplak yumruğu rakibinin bir yerine otururşa bayram ediyordu.

İki genç, birbirinin etrafında dönen iki nefret kasırgasıydı. Zaman geçtikçe rakip çeteler sessizleşti. Böylesi bir gaddarlığa daha önce şahit olmamışlardı. Huşu içindeydiler. Bu iki savaşçı, herkesten çok daha yabaniydi. Bu arada onlar da gençliklerinin ve kuvvetlerinin o muhteşem ilk keskinliğini atlatmış, daha dikkatli ve hesaplı dövüşüyorlardı. Henüz birbirine üstünlük sağlayamamışlardı. Martin, "Herkes kavgaya!" diyen bir ses duydu. Sonrasında gelen sağlı sollu hafif yumruklara şiddetle karşılık verdi ve yanağının kemiğine kadar açıldığını hissetti. Çıplak bir yumruk yapamazdı bunu. Feci yarasını görenlerin hayretle fısıldaştıklarını duyuyordu. Üstü başı kendi kanına bulanmıştı. Ama hiç belirti vermedi. Çünkü kendi türünün ne aşağılık şeytanlar olduğu bilgisine, ne kadar namert kepazeliklere başvurabileceği hikmetine sahip olduğu için son derece tedbirli davranıyordu. İzledi ve bekledi, sonra bir anda ileri atılıyormuş gibi yapıp saldırısını yarıda kesti çünkü metalin parıltısını görmüştü.

"Göster lan şu elini!" diye haykırdı. "Pirinç muşta var. Bana muştayla vurdun!"

İki çete de hırlayarak, gürleyerek ileri çıktılar. Bir an sonra herkes birbirine girecek ve Martin intikamını alamayacak hale gelecekti. Kendinden geçmek üzereydi.

"Herkes geri bassın!" diye haykırdı boğuk sesiyle. "Tamam mı? Söyleyin lan, tamam mı?"

Gençler ondan uzaklaştılar. Onlar da yabaniydiler ama o baş yabaniydi, hepsinin üzerinde yükselen ve hepsine hükmeden dehşetti.

"Bu benim kavgam. Kimse karışmayacak. Ver lan bakayım sen de şu muştayı."

Peynir Surat uslu uslu, hatta biraz da korkmuş halde hileli silahı teslim etti.

Martin muştayı suya atarken, "Lan kızıl, bunu ona sen verdin," diye devam etti. "Biz kapışırken sen de ona yaklaştıydın. Seni görünce, ne iş diye düşündüydüm. Eğer buna benzer bi şey daha yaparsan seni gebertirim, anladın mı?"

Tükenene ve daha da ötesine, birbirlerini ölçülemeyecek ve hayal edilemeyecek boyutlarda tüketene kadar kavgaya devam ettiler. Artık o yabaniler çetesinin bile kan iştahı dinmiş, gördüklerinden dehşete düşmüş ve kavgayı berabere bitirmeleri için onlara yalvarmaya başlamışlardı. Yere çöküp ölmeye de, ayakları üzerinde ölmeye de hazır olan Peynir Surat, yediği yumruklardan Peynir Surat'a benzer bir yanı kalmamış o korkunç canavar artık duraksar ve bocalarken, Martin atlıyor, sıçrıyor üst üste vuruyor, vuruyordu.

Sanki aradan Peynir Surat'ın giderek zayıfladığı bir asır geçtikten sonra karşılıklı bir yumruk silsilesi arasından yüksek bir ses duyuldu ve Martin'in sağ kolu aşağı sarktı. Kemiği kırılmıştı. Herkes o sesi duymuştu ve anlamını biliyordu. Kaplan gibi rakibinin üzerine atlayıp koluna yumruk yağdıran Peynir Surat da anlamıştı. Martin'in çetesi araya girmek için ileri çıktı. Peş peşe yediği yumruklardan sersemlemiş haldeki Martin, feci perişan ve umutsuz vaziyetinde ağzından iniltilerle, hıçkırıklarla çıkan en berbat ve en içten küfürlerle karışmamaları için onları uyardı.

Sol yumruğuyla vurmaya devam etti ve bilinci yarı kapalı vaziyette vururken, sanki çok uzaklardan kulağına gelen fısıl-

daşmaların arasında, titreyen bir sesin şöyle söylediğini duydu: "Bu artık kavga değil millet. Cinayet. Durdurmak lazım."

Ama kimse durdurmadı ve Martin buna memnun oldu. Titrekleşen bakışlarıyla görebildiği âlemde ısrarla varlığını sürdüren, bir türlü gitmek bilmeyen, sallanan, iğrenç bir hale bürünmüş, anlamsız sesler çıkaran ve artık insan suratı olmaktan çıkıp bir dehşet abidesine dönüşmüş olan karşısındaki kan revan içindeki şeyi, yorgunluktan tükenmek üzere olan tek yumruğuyla sürekli yumrukluyordu. Hiç durmadan yumrukladı. Canı giderek çekilir, yaşama gücünün son zerreleri yavaş yavaş kendinden uzaklaşırken, çok belirsiz bir şekilde karşısındaki o isimlendirilemez şeyin usulca köprünün kaba ahşap zeminine çöktüğünü hissetti. Bir sonraki an dermansız bacaklarının üzerinde sallanırken destek bulmak üzere havayı tutmaya çalışarak o şeyin tepesinde dikiliyor ve tanıyamadığı bir sesle soruyordu:

"Daha istiyon mu? Söyle lan, istiyon mu daha?"

Defalarca söyledi aynı şeyi; soruyor, üsteliyor, tehdit ediyor, o şeyin daha isteyip istemediğini bilmeyi talep ediyordu. Sonra çetesinin elemanlarının gelip sırtını okşayarak kabanını omzuna atmaya çalıştıklarını hissetti. Birden içi geçti ve her yer kapkara oldu.

Masanın üzerindeki çalar saat tik tak çalışıyor ama başını kollarının arasına gömmüş Martin Eden onu duymuyordu. Hiçbir şey duymuyordu. Düşünmüyordu da. Yıllar önce 8. Cadde Köprüsü'nde bayılıp hayatın yükünden nasıl sıyrıldıysa şimdi de o şekilde kendinden geçmişti. Koca bir dakika boyunca o karanlık sürdü. Sonra dirilen bir ölü gibi gözleri alev alev, yüzünden terler damlar halde, dimdik ayağa kalkarak haykırdı:

"Dövdüm seni Peynir Surat! Tam on bir yılımı aldı ama sonunda yendim seni!"

Dizleri titriyordu, fena olmuştu; sendeleyerek yatağına gitti ve kenarına çöktü. Hâlâ geçmişin pençesindeydi.

Köşede yığılı duran dosyalarını görene kadar büyük bir telaş, endişe ve panik içinde etrafına bakınarak nerede olduğunu anlamaya çalıştı. Ardından hafızasının çarklarının hızla dönerek aradaki dört yılı kapatmasıyla Martin o an bulunduğu yerin, sayfalarını açtığı kitapların, o sayfalar kanalıyla içine girdiği yeni dünyanın, gördüğü rüyaların, sahip olduğu tutkuların ve biraz önce tekrar yaşadığı üzere, kendisinin bata çıka yürüyüp geçtiği hayatın çamurlu yollarındaki tek bir pisliğe bile tanık olsa dehşetten ölecek kadar hassas, o denli korunmuş, o derece uhrevi ve bir hayalet kadar solgun kıza duyduğu aşkın bilincine vardı.

Ayağa kalktı, aynada kendine baktı.

"İşte sen o çamurdan çıktın Martin Eden," dedi büyük bir ciddiyetle. "Gözlerini büyük bir parlaklığa açarak arıttın, omuzlarını yıldızların arasına soktun, hayat her yerde ne yapıyorsa sen de onu yaptın, 'içindeki maymunla kaplanı öldürdün'[54], en büyük güçlerin en yüce mirasını söküp aldın ellerinden."

Aynaya yaklaşıp kendine yakından baktı ve kahkahalarla güldü.

"Biraz histeri, biraz da melodram ha?" diye sordu. "Boş ver, olur böyle şeyler. Peynir Surat'ı çiğnemiş adamsın, isterse iki kere on bir yıl sürsün, bütün o editörleri de ezip geçersin. Burada duramazsın. Devam etmek zorundasın. Biliyorsun ki sonuna kadar gitmek zorundasın."

16. Bölüm

Saat çalınca bedeni onunki kadar mükemmel olmayanların başını ağrıtacak şekilde aniden sıçrayarak uyandı. Derin bir uykuya dalmıştı, ama kedi gibi anında ayıldı ve beş saatlik bilinçsizlik devresinin bittiğinden memnun, şevkle kalktı. Uykunun getirdiği unutkanlıktan nefret ediyordu. Yapacak, yaşayacak çok şey vardı. Uykunun kendisinden çalıp götürdüğü her an için kin güden Martin, daha saatin zili susmadan, suyun soğuk ısırığıyla titreyerek kendine gelmek için başını kulaklarına kadar el yıkama leğenine daldırmıştı.

O gün normal programını izlemedi. El atmasını bekleyen hikâyesi kalmamış, aklına da yazıya dökülmeyi bekleyen yeni bir şey gelmemişti. Gece geç saatlere kadar çalışmıştı ve kahvaltı vakti yaklaşıyordu. Biraz Fiske[55] okumaya çalıştı ama zihni huzursuzdu, kitabı kapattı. Bugün, içinde yazmaya yer olmayan yeni bir savaş başlıyordu. Evini ve ailesini arkasında bırakıp giden birinin hüznüne benzer bir üzüntü kapladı içini. Köşede duran dosyalarına baktı. Buydu işte. Onlardan kaçıyor, zavallı, itibar edilmemiş, hiçbir yerde kabul görmemiş bu çocuklarından uzaklaşıyordu. Yanlarına giderek eline alıp karıştırmaya, oradan buradan göz gezdirmeye, en sevdiği cümleleri okumaya başladı. "Tencere"yi ve "Macera"yı yüksek sesle okuyarak şereflen-

dirdi. Evvelki gün tamamlanan ve pul kalmadığı için köşeye atılan son evladı "Neşe", en sert değerlendirmesine göre bile onayını kazanmıştı.

"Anlamıyorum," diye mırıldandı. "Belki de asıl anlamayan editörler. Bu hikâyede ters bir şey yok. Her ay daha kötülerini yayımlıyorlar. Yayımladıkları her şey bundan çok daha beter, her şey... Neyse."

Kahvaltıdan sonra daktilosunu kutusuna koyup Oakland'a götürdü.

Dükkândaki tezgâhtara, "Bir aylık daktilo kirası borcum var," dedi. "Müdürüne söyle, şimdi iş bulmaya gidiyorum. Çok çalışıp bir ay kadar sonra gelip halledeceğim."

Vapura binip San Francisco'ya geçti ve iş bulma dairesine gitti. Görevliye, "Hiç koşulum yok, ne iş olursa," diye şartlarını anlatırken içeri giren ve ince zevk sahibi olmaya çalışan işçi sınıfı mensupları gibi giyinmiş züppe kılıklı birini görünce durdu. Görevli umutsuzca başını salladı.

Öteki, "Demek bugün de çıkmadı kimse..." dedi "N'apıp edip bugün birini bulmam lazım."

Dönüp Martin'e baktı; Martin de ona bakınca şişmiş ve beti benzi atmış, yakışıklı ama zayıf bir surat gördü, belli ki bütün gece âlemdeydi adam.

"İş mi arıyon?" diye sordu. "Ne iş yaparsın?"

"Ağır iş yaparım, denizcilik yaparım, daktilo yazarım, stenom yok, at sürerim, çok çalışırım, ne iş olursa üstesinden gelirim," oldu cevabı.

Öteki başını salladı.

"Hiç fena değil. Adım Joe Dawson ve bir çamaşırcı bulmaya çalışıyom."

"O kadar da değil." Martin hemen kendini kadınların giydiği o pofuduk beyaz şeyleri ütülerken tahayyül edip eğlendi. Ama adamdan hoşlanmıştı ve şöyle dedi: "Yıkamayı yaparım. Gemide iyi öğrendim." Joe Dawson bir an düşündü.

"Peki o zaman. Şimdi duruma bi bakalım. Dinliyo musun?"

Martin başıyla onayladı.

"Burası küçük bi çamaşırhane, bilirsin, iç kesimlerdeki Shelly Hot Springs Otel'e ait. İki kişi çalışıyo, patron ve yardımcı. Patron benim. Maaşını ödeyen başkası ama sana işi ben veriyom. Devam edeyim mi, ne dersin?"

Martin bir an düşündü. Durum umut vericiydi. Birkaç ay orada çalıştıktan sonra tekrar kitaplarına ve yazılarına dönecek vakti olacaktı. İster bedensel ister zihinsel olsun, her türlü ağır işte çalışabilirdi. "İyi yemek var. Kendi odan olacak."

Meseleyi çözen bu oldu. Kimse tarafından rahatsız edilmeden gece lambayı yakabilmek.

"Ama harıl harıl çalışacaksın," diye ekledi adam.

Martin şişkin pazılarını okşadı: "Bunlar ağır işlerde çalışarak bu hale geldi."

"Gidelim o zaman." Joe bir an elini kafasına götürdü. "Hay Allah, bak ne diyecektim, kafam kazan gibi olmuş. Unutuyodum nerdeyse. Dün gece çizgiyi biraz aşmışım, aklına ne gelirse, hepsi... Neyse, vaziyet şöyle: İki kişinin ücreti yüz dolar ve kalacak yer. Yüzün altmışını ben, kırkını diğeri alırdı. Ama işi de bilirdi. Sen acemisin. Eğer işe seni alırsam ilk zamanlar işin çoğunu ben yaparım. O zaman seni otuz dolarla başlatalım, sonra kırka çıkarsın. Adaletliyimdir. İşin sana ait kısmını yapmaya başladığın an kırkını alırsın."

Martin, "Tamamdır," deyip elini uzatınca öteki de sıktı. "Avans var mı? Tren bileti ve diğer şeyler için."

"Hepsi bitti," diye cevap verdi Joe, elini bu kez üzüntüyle ağrıyan başına götürerek. "Sadece dönüş biletim kaldı."

"Ben de meteliksizim. Oda kiramı ödedikten sonra tık kalmayacak."

"Ödeme," diye tavsiyede bulundu Joe.

"Olmaz. Borçlu olduğum kişi ablam."

Joe uzun ve düşünceli bir ıslık çaldı ve bir çıkar yol bulmak için beynini iyice zorladı.

"Sadece içecek kadar param var," dedi umutsuzca. "Sen de gel, vaziyete bakalım."

Martin başıyla hayır dedi.

"İçmez misin?"

Martin bu kez başıyla onayladı. "Ah keşke ben de içmesem," diye sızlandı Joe.

"Ama olmuyo işte," diye kendine mazeret buldu. "Bütün hafta harıl harıl çalışınca kafayı iyice çekmem lazım. Çekmesem ya boğazımı kesip kendimi öldürürüm ya da oteli yakarım. Ama senin içmemene sevindim. Böyle kal."

Martin kendi sınıfından insanlarla arasında açılan dev boşluğun, kitapların yarattığı uçurumun farkına vardı, ama aşmakta hiç zorluk çekmedi. Bütün hayatı boyunca işçi sınıfının dünyasında yaşamış, emek yoldaşlığı artık neredeyse içine işlemiş bir alışkanlık haline gelmişti. Joe'nun başını daha da ağrıtacak ulaşım meselesini çözüverdi. Bavulunu Shelly Hot Springs'e Joe ile birlikte gönderecek, kendisi de bisikletle gidecekti. Yaklaşık yüz kilometrelik bir yoldu burası. Pazar günü bisikletle giderse pazartesi sabahı işe hazır olurdu. Şimdi gidip eşyalarını toparlaması gerekiyordu. Veda edecek kimsesi yoktu. Ruth, yaz tatili için ailesiyle birlikte Sierra Dağları'na, Tahoe Gölü'ne gitmişti.

Shelly Hot Springs'e, pazar gecesi yorgun ve toz toprak içinde vardı. Joe büyük neşeyle karşıladı onu. Ağrıyan başına sardığı ıslak havluyla bütün gün çok çalışmıştı.

"Seni bulmak için burdan ayrılınca geçen haftaki işin büyük kısmı kaldı," diye açıkladı durumu. "Bavulun sağ salim geldi. Odanda. O nasıl bavul öyle yahu? Ne koydun içine? Tuğla mı?"

Martin bavulunu açarken Joe da yatağa oturdu. Bavul, aslında kahvaltılıkları koyduğu bir sandıktı ve Bay

Higginbotham, onun için bile Martin'den yarım dolar almıştı. Martin'in sandığa çiviyle çaktığı iki halattan yapılma kulp, teknik olarak sandığı bavul haline getiriyordu. Birkaç gömlek ve iç çamaşırından sonra bavuldan sürekli kitap çıktığını gören Joe'nun gözleri yuvalarından fırladı.

"Dibine kadar kitap mı dolu?"

Martin başıyla evet deyip lavabo olarak hizmet veren mutfak masanın üzerine kitapları dizmeye başladı.

Joe, "Vay anasını!" dedikten sonra beyninin bundan bir sonuç çıkarması için biraz bekledi. Sonunda o sonuç geldi.

"Söyle bakayım, kızlarla ilgilenmiyo musun?"

"Evet. Kitaplarla tanışmadan önce peşlerine çok düştüm. Ama o günden bu yana hiç vaktim olmadı."

"Burda da vaktin olmayacak. Çalışmak ve yatıp uyumak, bütün yapacağın bu."

Martin günde beş saatlik uykusunu düşündü ve gülümsedi. Oda, çamaşırhanenin üzerinde, otele su pompalayan, elektrik veren ve çamaşır yıkama makinesini çalıştıran makinenin bulunduğu binadaydı. Bitişik odada kalan mühendis yeni personelle tanışmaya gelip, masanın üzerindeki ampulü uzatma kablosuyla yatağın üzerine çeken Martin'e yardım etti.

Ertesi sabah saat yediye çeyrek kala verilecek kahvaltı için altıyı çeyrek geçe kalktı. Çamaşırhane binasında çalışanlar için bir banyo teknesi vardı ve Martin, soğuk banyo yaparak Joe'nun tir tir titremesine sebep oldu.

Otel mutfağının bir köşesinde oturup kahvaltılarını yaparken, "Vay anasını, ne adamsın!" dedi.

Onlarla beraber mühendis, bahçıvan, bahçıvan yardımcısı ile iki üç seyis de kahvaltılarını ediyordu. Hızla ve somurtarak yiyorlar, tek tük konuşuyorlardı; Martin yemeğini yiyip ettikleri laflara kulak verirken onlardan ne kadar uzaklaşmış olduğunu gördü. Küçücük zihinsel kapasitelerinden bunaldı, uzaklaşmak için can attı. Bu yüzden de

iç bayıltıcı hale gelen yarım yamalak kahvaltısını en az onlar kadar hızlı tıkındıktan sonra mutfak kapısından çıkarken rahat bir nefes aldı.

Makinelerin yapabileceği her şeyi en modern makinelerin yaptığı küçük buharlı çamaşırhane, mükemmel bir düzene sahipti. Talimatlarını alan Martin, koca kirli yığınını türlerine göre ayırırken, Joe da makineyi çalıştırıp sert kimyasallardan oluşan ve gözlerini, burnunu, ağzını mumyaya benzeyene kadar havlularla sararmasına neden olan yumuşak sabunu makineye atmaya başladı. Kirlileri ayırmayı bitiren Martin, giysilerin makineden geçirilmesinde ona yardım etti. Makine, dakikada birkaç bin devir yapan dönen haznesine atılan giysilerdeki kirleri, santrifüj kuvvetiyle temizliyordu. Bundan sonra Martin, makineyle kurutucu arasında gidip gelmeye başladı, arada da erkek ve kadın çoraplarını "silkeleyerek" düzeltiyordu. Öğleden sonra ütüler ısınırken biri çorapları ayırıp biri de makineden geçirerek çorapları yıkadılar. Ütüyü yaptıktan sonra saat altıya kadar iç çamaşırlarıyla uğraştılar. O saatte Joe belli belirsiz başını salladı.

"Yeter," dedi. "Yemekten sonra devam ederiz." Akşam yemeğinden sonra elektrik lambasının keskin ışığı altında iç çamaşırların sonuncusunun da ütülenip katlanarak ayrılmasının bittiği saat ona kadar çalıştılar. Sıcak bir California akşamıydı, geniş pencereleri iyice açmalarına rağmen içerideki koca kızgın ütü nedeniyle oda fırın gibi olmuştu. Martin'le Joe gömlekleri çıkarmış, yakayı bağrı açmışlardı; ter içinde, nefes nefeselerdi.

Yukarı çıktıklarında Martin, "Tropik denizlerde gemiyi dengelemek için yükü düzgün istiflemeye benziyor," dedi.

"Sen bu işi becerirsin," diye cevap verdi Joe. "İyi bir gence benziyon. Böyle devam edersen, sadece bir ay otuz dolara çalışırsın. İkinci aydan itibaren kırk almaya başlarsın. Şimdi bana daha önce hiç ütü yapmadım deme, anlarım ben."

"Doğru söylüyorum, hayatımda tek bir çaput ütülemiş değilim," diye itiraz etti Martin.

Odasına girdiği zaman on dört saattir dur durak bilmeden ayakta çalıştığını unutup, hissettiği yorgunluğa şaşırdı. Çalar saati altıya kurdu. Birde yatacak, o saate kadar da okuyacaktı. Şişmiş ayaklarını rahatlatmak için pabuçlarını çıkardı, kitaplarını aldı, masanın başına oturdu. İki gün önce bıraktığı yerden Fiske'yi açtı. Ama ilk paragrafta sorun olduğunu düşününce aynı yeri ikinci kez okumaya başladı. Neden sonra tutulmuş kaslarının ağrısı ve pencereden içeri esmeye başlayan dağ rüzgârının ürpertisiyle uyandı. Saate baktı. İkiydi. Dört saattir uyukluyordu. Giysilerini çıkarıp yatağa girdi ve başını yastığa koyar koymaz uykuya daldı.

Salı günü de aynı şekilde aralıksız çalıştılar. Joe'nun hızına hayran olmuştu Martin. Adam işte on şeytan gücündeydi. Tam kapasiteyle çalışıyordu. Uzun çalışma saatleri boyunca en ufak anları bile tasarruf edebilmek için uğraşmadığı bir an olmamış, kendini tamamen işine ve çalışırken nasıl zaman kazanabileceğine vermişti. Martin'e beş harekette yaptığı işi üç harekette veya üç harekette yaptığı şeyi iki harekette nasıl yapabileceğini gösteriyordu. Martin, onu izleyip gösterdiklerini yaptıktan sonra bunu "gereksiz hareketleri tasfiye etmek" olarak kelimelere döktü. Kendisi de iyi çalışırdı, hızlı ve becerikliydi; kendi işini kimseye bırakmaması ve kimsenin işte kendisini geçememesi, onun için hep bir övünç kaynağı olmuştu. Sonuç itibariyle o da aynı azim ve bağlılıkla işine odaklanarak mesai arkadaşının öneri ve ipuçlarını büyük bir içtenlikle uyguladı. Giysilerin manşetlerini ve yakalarını eliyle "ovuşturarak" kumaş tabakasının arasındaki kolaları çıkarıp ütüleme aşamasında kabartıların ütüye takılmasını engelledi ve üstelik bunu öyle hızlı yaptı ki Joe'dan aferin aldı.

İşlerini bitirince de ara vermiyorlardı. Joe hiç beklemeden işten işe atlıyordu. Tek hareketle gömleği alıp dairevi

kolalama hareketini yapan sağ ele uygun bir konuma getirmek suretiyle iki yüz beyaz gömleğin manşetlerini, yakalarını ve göğüs kısımlarını kolaladılar. Eteği kolanın içine girmesin diye sol el gömleği yukarıya kaldırdığı anda sağ el sıcak kolaya dalıyordu. Kola o kadar sıcaktı ki sağ el sık sık ve sürekli olarak yandaki soğuk su kovasına girmek zorundaydı. O akşam saat on buçuğa kadar çalışıp hanımefendilerin fırfırlı, hassas, havalı giysilerini "taş gibi" kolaladılar.

Martin, "Şimdi tropik sularda çıplak olmak vardı," diye güldü.

Joe ise "Anında işsiz kalırım," diye cevaplarken ciddiydi. "Çamaşırcılıktan başka iş bilmem."

"Onu da gayet iyi biliyorsun."

"Mecburum. 11 yaşımda Oakland'daki Contra Costa'da makineye girecek çamaşırı silkerek başladım. Aradan on sekiz yıl geçti. Bu zaman içinde başka tek iş bile yapmadım. Burası çalıştığım en ağır çamaşırhane. En azından bir kişi daha lazım. Yarın da akşam çalışacağız. Her çarşamba akşamı makineyi çalıştırırız. Manşetler ve yakalar için."

Martin çalar saatini kurdu, masasına oturdu ve Fiske'yi açtı. İlk paragrafı bitiremedi bile. Yazılar bulanıklaşıyor, başı düşüyordu. Kalkıp bir aşağı bir yukarı yürüdü, kafasına sert yumruklar attı, ama uykusunu gideremedi bir türlü. Kitabı önüne dayadı, parmaklarıyla gözkapaklarını açık tuttu ama o halde, gözleri açık vaziyette uykuya daldı. Sonra mücadeleyi bıraktı ve hayal meyal giysilerini çıkararak yatağına uzandı. Yedi saat boyunca deliksiz, ağır bir uyku çektikten sonra bile saatin sesiyle uyandığında uyku yetmemişti.

Joe, "Okuyabildin mi bari?" diye sordu.

Martin başıyla hayır dedi.

"Boş ver. Bu akşam makineyi çalıştıracaz, ama yarın saat altıda paydos. O zaman denersin."

Martin o gün koca bir fıçının içinde, başının üstündeki sırığa bağlanan uzun bir pompa sapına geçirilmiş at arabası

tekerleği göbeğinin ve etkili bir arapsabununun yardımıyla, yünlü kumaşları elde yıkadı.

"Benim icadım," dedi Joe gururla. "Tahta-yumruk ikilisinden daha iyi. Haftada en az on beş dakika tasarruf ediyo ve bu dükkânda on beş dakika hiç de burun kıvrılacak bir şey değildir."

Yakaların ve manşetlerin merdaneden geçirilmesi de Joe'nun fikriydi. O akşam elektrik lambalarının altında çalışırlarken bunu da açıkladı.

"Bunun dışında hiçbir çamaşırhanede böyle bir şey yapılmıyo. Cumartesi günü saat üçte çıkmak istiyosam bunu yapmam lazım. Bir tek ben biliyom ve farkım da burda. Doğru ısıyı, doğru baskı seviyesini tutturup üç kere geçirmen lazım. Baksana şuna!" Bir gömleğin manşetini havaya kaldırdı. "Elle yapsan bu kadar olmaz."

Perşembe günü Joe öfkeliydi. "Taş gibi" kolalanacak bir yığın ek giysi gelmişti.

"Bırakıyom işi," dedi. "Nedir bu be? Hiç kafamı yormam, bırakıyom. Sen iki dakika kazanacağım diye bütün hafta köle gibi çalış, onlar gelip fazladan kolalanacak süslü elbiseleri yığsınlar önüne. Burası özgür bir ülke ve ben de gidip hakkında ne düşündüğümü o şişko Hollandalının yüzüne söyleyecem. Fransızca söylemeyecem. Düpedüz Amerikan diliyle söyleyecem. Herife bak, nasıl da yığdı ek kolaları önüme be!"

Ama hemen ardından fikrini değiştirip, "Bu akşam da çalışmaya mecburuz," diyerek kaderine razı oldu.

Böylece Martin kitabını o akşam da okuyamadı. Bütün hafta boyunca gazete bile görmemişti ve ilginçti, hiç de eksikliğini hissetmiyordu. Haberlerle ilgilenmiyordu. Herhangi bir şeye ilgi gösteremeyecek kadar yorgun ve bitkin olsa da, cumartesi günü saat üçte paydos ederlerse bisikletine atlayıp Oakland'a gitmeyi planlamıştı. Pazar günü öğleden sonra yüz kilometrelik yolu, bu kez dönüş için katetmesi gereke-

cek, böylece yeni hafta için çok az dinlenecek zamanı kalacaktı. Trenle gitse daha kolay olacaktı ama gidiş dönüş bileti iki buçuk dolardı; halbuki o, para biriktirmek istiyordu.

17. Bölüm

Martin çok şey öğrendi. Henüz ilk haftasındayken iki yüz beyaz gömleğin yıkanıp ütülenmesini, Joe ile birlikte bir öğleden sonraya sığdırdılar. Joe, çelik tel vasıtasıyla sıcak ütüye basınç sağlayan ütü makinesindeydi. Gömleklerin manşetlerini, yakalarını ve robalarını bu makineyle ütüleyerek göğüs kısmının dik durmasını ve gömleğin parlak görünmesini sağlıyordu. Bir gömleğin işini bitirdiği anda Martin'le aralarındaki askıya fırlatıyor, Martin de yakalayıp gömleğin kalanını ütülüyordu. Onun görevi, gömleğin kolalanmamış kısımlarını ütülemekti.

Saatler boyu çok hızlı biçimde yapılan ve insanı tüketen bir işti. Otelin geniş terasında erkekler ve kadınlar güzelim beyaz kıyafetler içinde buzlu içkilerini yudumlarken, Joe ile Martin'e yeni işler çıkarıyorlardı. Çamaşırhanenin havasıysa cayır cayır yakıyordu. Büyük fırından kızıl ve beyaz bir sıcak fışkırırken, nemli kumaşlar üzerinde dolaşan ütülerden havaya buharlar saçılıyordu. Bu ütünün ısısı, ev hanımlarının kullandığı ütüden farklıydı. Parmak ıslatılıp ütüye dokundurularak ütünün sıcaklığına bakılır ya, Joe ve Martin için bu ayar çok soğuk demekti. Onlar ütüyü kaldırıp yanaklarına yaklaştırıyor ve Martin'in bir türlü anlamadığı, ancak hayran kaldığı zihinsel bir süreç yoluyla sıcaklığını anlıyorlardı. Ütü fazla sıcaksa demir çubuklara

asıp bekletir veya soğuk suya batırırlardı. Bu durumda ince bir zamanlama gerekirdi. Ütü suda saniyenin onda biri kadar bile fazla kalırsa uygun ısının getirdiği yumuşatıcı sıcaklık yok olurdu. Martin bu konuda geliştirdiği hassas zamanlamaya hayret etmişti; makineler gibi şaşmaz bir ölçüte göre giden otomatik bir ayardı bu.

Ancak hayrete, hayranlığa ayıracak fazla zamanı yoktu Martin'in. Tüm zihnini işe veriyordu. Eli ve kafası durmadan çalışan zeki bir makine, mevcudiyeti o zekânın varlığına armağan olmuş bir insandı. Kainata ve onun büyük meselelerine ayıracak yer kalmamıştı beyninde. Zihninin tüm o geniş, ferah koridorları kapanmış, sıkıca mühürlenmişti. Yankılarla dolu koca bir saraya benzeyen ruhu, geçtiği yeri buharlar içinde bırakan geniş ve ezici okşamalarla, asla daha fazlası değil, sadece gerektiği kadar dokunarak ve her dokunuşta bir milim bile fazla değil, sadece gerektiği kadar giderek, sonu gelmez gömlek kollarının, önlerinin, yanlarının, sırtlarının üzerinde süratle hareket eden ütünün ve sonrasında işi biten gömlekleri kırıştırmadan askıya atan kolunun, omuz kaslarının ve on hünerli parmağının yönetildiği küçücük bir odaya, yükseldikçe daralan bir kuleye dönmüştü. Ruhu aceleyle silkiniyorsa, başka bir gömlek almak içindi. Dışarıda tüm dünyanın California güneşi altında ayıla bayıla kendinden geçtiği saatler boyunca aynı çalışma devam etti. O aşırı kızgın odadaysa bayılmaya yer yoktu. Çünkü terastaki havalı misafirlerin temiz giysilere ihtiyacı vardı.

Üstünden ter boşalıyordu. Çok su içiyordu ama günün sıcaklığı ve Martin'in ifrazatı öylesine fazlaydı ki sanki bedeninin tüm çatlak ve gözeneklerinden akıp gidiyordu. Denizdeyken yaptığı iş, kısa dönemler haricinde ona kendisiyle hasbıhal etmek için daima geniş fırsatlar sunmuştu. Orada geminin kaptanı, Martin'in sadece zamanının efendisiydi; ama burada otelin müdürü, Martin'in düşüncelerine

bile sahip olmuştu. Sinir törpüsü, vücut zımparası olan bu ağır iş dışında hiçbir fikri kalmamıştı. İş haricinde bir şey düşünmesinin imkânı yoktu. Ruth'u sevdiğini bilmiyordu. İşe koşulmuş ruhu kızın varlığını bile hatırlayacak zaman bulamıyordu. Ancak geceleri sürünerek yatağına, sabahları da ağır ağır kahvaltı salonuna giderken gözünde şöyle bir canlanan anılarında hatırlatabiliyordu kendini Ruth.

"Aynen cehennem, değil mi?" yorumunu yaptı Joe bir keresinde.

Martin kafasıyla onayladı, ama feci bir rahatsızlık hissetti. Çok açık ve gereksiz bir laftı. Çalışırken konuşmazlardı. Konuşmak, yoğunluklarını bozardı; bu sefer de aynı şey oldu ve tek hareketle ütüleyebileceği bir yeri kaçıran Martin'in ütüsünü tekrar yoluna sokabilmek için fazladan iki hareket yapması gerekti.

Cuma günü makineyi çalıştırdılar. Haftada iki gün otelin çamaşırlarının, çarşafların, yastık kılıflarının, yatak örtülerinin, masa örtülerinin, peçetelerinin yıkanması gerekiyordu. Yıkama bitince kolanın içine bastılar. Yavaş yapılması gereken, zor ve hassas bir işti; Martin bunu öğrenirken o kadar hızlı değildi. Şansa bırakılamayacak bir işti. Hatalar feci sonuçlara yol açabilirdi.

"Şunu görüyo musun?" derken buruşturup tek yumruğunun içine alabileceği kadar ince bir korseyi havaya kaldırdı Joe. "Yakarsan, ücretinden yirmi dolar kesilir."

O da yakmadı. Sinirleri her zamankinden çok gerilmesine karşın kaslarını gevşetti ve kendi çamaşırlarını kendi yıkamak zorunda olmayan kadınların bu kadar güzel ve ince şeyler giymelerinden mustarip vaziyette çalışırken Joe'nun okuduğu lanetleri gülümseyerek dinledi. Martin'in olduğu kadar Joe'nun da kâbusu, kolalamaktı. Zorlukla kazandıkları dakikaları onlardan çalan şeydi kola. Bütün gün kola yaptılar. Akşam saat yedide bırakıp otelin çamaşırlarını makineden geçirmeye başladılar. Saat onda, otelin

misafirleri odalarına çekilirken, iki çamaşırcı kolaya başlayıp gece yarısına, saat bire, ikiye kadar kan ter içinde devam ettiler. Saat iki buçukta tükendiler.

Cumartesi sabahı da kola ve diğer kalan işleri yaptıktan sonra saat üçte o haftanın işini bitirdiler.

Merdivenlere oturup zaferlerini birer sigarayla kutladıkları sırada Joe, "Yine yüz kilometre bisiklet mi sürecen?" diye sordu.

"Mecburen."

"Ne var orada, kız mı?"

"Yok, kütüphaneden bazı kitapları değiştirmem lazım. Tren biletine vereceğim iki buçuk doları tasarruf ediyorum."

"Neden kitapları postayla göndermiyorsun? Böylece sadece bir çeyrekliğine mal olur."

Martin düşündü.

"Yarın da biraz dinlenirsin," diye ısrar etti Joe. "İhtiyacın var, iyi bilirim. Şahsen ben de bittim."

Sahiden öyle görünüyordu. Yorulmak bilmeyen, asla dinlenmeyen, gecikmeleri halleden, engelleri yıkıp geçen, direnç tanımayan bir enerji kaynağı; yüksek kapasiteli bir motor insan ve tam bir iş şeytanı olan şu karşısındaki adam bile bütün haftanın işini bitirdikten sonra artık çökmüş haldeydi. Bitmiş tükenmiş, güzel yüzü yorgunluktan incelmişti. Sigarasının nefesini ruhsuz ruhsuz çekiyor, ölü ve monoton bir sesle konuşuyordu. Tüm kuvveti boşalmış, içindeki tüm ateş sönüp gitmişti. Hüzünlü bir zaferi kutluyordu.

"Haftaya aynı şeyi yeniden yapacaz," derken üzgündü. "Neye yarar ki? Bazen gezgin bir avare olsam diyorum. Hiç çalışmadan geçinip gidiyolar. Oh be! Elimde bir bardak biram olsun yeter. Ama nerede bende gidip köyde o birayı dilenecek girişkenlik... Sen de buradan ayrılma; kitaplarını postayla göndermezsen salağın tekisin derim."

"İyi de bütün pazar günü burada ne yapacağım ben?"

"Dinlenecen. Ne kadar yorgun olduğunun farkında değilsin daha. Ben pazar günleri o kadar yorgun oluyom ki

gazete bile okuyamıyom. Bir keresinde tifo olmuştum. İki buçuk ay hastanede yattım. Bütün o zaman zarfında elimi bile kaldırmadım. Ne güzeldi."

Bir dakika kadar sonra da rüyadaymış gibi tekrarladı: "Ne güzeldi be."

Martin banyosunu yaptıktan sonra çamaşırcının ortadan kaybolduğunu fark etti. Herhalde bira içmeye gitmiştir diye düşündü, ama onu aramak için bir kilometre mesafedeki köye yürümek, yorucu geldi. Ne yapacağına karar vermek için ayakkabılarını çıkararak yatağına uzandı. Kitabını eline almadı. Uyuyamayacak kadar yorgundu ve fazla bir şey düşünmeden, bir tür yarı bilinçsizlik halinde, yemek vaktine kadar orada öylece yattı. Joe yemekte de görünmedi. Bahçıvandan Joe'nun o anda büyük olasılıkla bir bar sandalyesinin tepesine kurulmuş olduğu yorumunu duyunca durumu anladı. Yemekten sonra hemen yattı ve sabahleyin, yorgunluğunu büyük oranda atmış olduğuna karar verdi. Joe hâlâ yoktu. Martin bir pazar gazetesi alıp ağaçların altında kuytu bir gölgeliğe uzandı. Nasıl olduğunu anlayamadan sabah gelip geçti. Uyumadı, kimse onu rahatsız etmedi ama gazeteyi bitiremedi. Öğle yemeğinden sonra tekrar gazeteyi okumaya başladı, sonra da üstüne devrilip uyuyakaldı.

Pazar günü böyle geçtikten sonra pazartesi yine çok çalıştılar; Joe kafasını havluyla sıkı sıkı sarmış halde inleyerek ve lanetler yağdırarak makineyi çalıştırıp sabun karışımını ayarlarken Martin de elbiseleri ayırdı.

"Kendime engel olamıyom," diye açıkladı Joe, "cumartesi akşamı geldiğinde ille de içmem lazım."

Bir hafta ve geceleri elektrik ışığı altında cereyan ederek, Joe'nun sönük zaferinin keyfini çıkarmak ve unutmak için köye seğirttiği cumartesi günü öğleden sonra saat üçte sona eren bir büyük savaş daha geçti. Martin'in pazar günü, öncekinin aynısıydı. Ağaçların gölgesinde uyudu, gazeteyi

amaçsızca evirip çevirdi, sırtüstü uzanarak hiçbir şey yapmadan ve hiçbir şey düşünmeden saatler geçirdi. Bir şey düşünemeyecek kadar sersemlemiş olmasına rağmen bu halinden hoşlanmadığının gayet iyi farkındaydı. İyice alçalmasına neden olan bir süreçten geçmiş ya da zaten doğuştan beri sersemin tekiymiş gibiydi, tiksiniyordu kendinden. İçinde ilahi ne varsa yok olmuştu; yaşama gücü, canlılığı kalmamıştı ki dürtsün onu. Ölmüştü. Ruhu ölü gibiydi. Bir hayvandı o, iş hayvanıydı. Ne yemyeşil yaprakların arasından geçerek inen gün ışığının güzelliğini görüyor, ne de kozmik sonsuzluktan bahseden ve sırlarını o yaprakların hışırtılarında açığa vuran mavi gök kubbenin fısıltılarını duyuyordu artık. Hayat dayanılmaz ölçüde sıkıcı ve aptaldı; feci bir tat bırakıyordu ağzında. İçgörüsünün aynasının üzerine simsiyah bir perde inmiş, güneş ışınlarının girmediği karanlık bir hastane odasında yatma hayalinden hoşlanır olmuştu. Aşağıdaki köyde tünediği bar sandalyesinde azıp coşan, içip içip duygusallaşarak küçük kurtçukların kemirdiği beyniyle ağlak şeyler düşünüp ağlayan, gülünç ve görkemli sarhoşluğuyla pazartesi gününü ve o sabah tekrar başlayacak öldürücü işini unutan Joe'ya gıpta ediyordu.

Üçüncü hafta gelip geçerken Martin kendinden de, hayattan da iğrenmişti. Başarısızlık duygusunun baskısı altındaydı. Elbette editörler reddederdi saçmalıklarını. Artık bütün açıklığıyla görebiliyor ve kendine de hayalini kurduğu hülyalara da kahkahalarla gülüyordu. Ruth, 'Deniz Güzellemeleri'ni bir mektup eşliğinde postayla göndermişti. Mektubu duygusuzca okudu. Şiirlerini ne kadar sevdiğini, pek güzel olduklarını söylüyordu elinden geldiğince. Ama yalan söyleyemeyen biriydi Ruth, gerçekleri kendinden saklamazdı. Şiirlerin başarısız olduklarını biliyordu. Martin, mektubun formalite icabı yazılmış coşkudan uzak satırlarında şiirlerinin beğenilmediğini okudu. Haklıydı kız. Şiirleri tekrar okuyunca buna iyice emin oldu. Güzellik

ve görkem sırtını dönmüştü ona; şiirleri okurken, bunları yazdığında kafasında ne olduğunu sorarken buldu kendini. İfadelerindeki cüret anlamsız ve kabaydı; etkili olsun diye yazılmış laflar birer ucubeydi; her şey saçma, gerçekdışı ve imkânsızdı. Hemen orada bir ateş yakacak kadar mecali olsaydı Deniz Güzellemeleri'ni o anda alevlere atardı. Makine odasında ateş vardı ama oraya kadar gitme zahmetine değmezdi. Bütün gücü, başkalarının giysilerini yıkamaya gitmiş, kendi işlerini yapmaya dermanı kalmamıştı.

Ertesi pazar günü kendini toparlayıp Ruth'un mektubuna cevap yazmaya karar verdi. Ama cumartesi ikindi vakti iş bitip de banyosunu yaptıktan sonra bir unutma arzusu çöktü üstüne. "Dur, önce gidip şu Joe'ya bakayım, ne vaziyette acaba," dedi ama o anda bile yalan söylediğini biliyordu. Yalan söyleyip söylemediğini bile düşünecek enerjisi yoktu. Ayrıca eğer öyle bir enerjisi olsaydı da bunu düşünmeyi reddederdi, çünkü unutmak istiyordu. Yavaşça köye doğru yürümeye başladı, bara yaklaştıkça istemsiz biçimde hızlandı.

Joe, "Hani sen içmezdin," diye karşıladı onu.

Martin bahane uydurmaya tenezzül etmeyip viski istedi ve bardağını ağzına kadar doldurarak şişeyi arkadaşına itti.

Kaba bir sesle, "Bütün geceyi bununla geçireceğim sanma," dedi.

Öteki şişeyi elinde evirip çevirince Martin onu beklemeden bardağı bir dikişte bitirdi ve tekrar doldurdu.

"Şimdi seni bekleyebilirim," dedi suratını asmış halde, "ama yine de acele et."

Joe acele etti ve birlikte içtiler.

Joe, "İş yüzünden, de mi?" diye sordu.

Martin bu konuda konuşmadı.

"Tam cehennem, biliyom," diye devam etti öteki, "ama yine de içmeye başladığını görmek istemezdim Mart. Ne yapalım, burdasın işte!"

Martin, haşin biçimde dile getirdiği talimat ve istekleriyle gök gözlü, saçlarını ortadan ayırmış, efemine bir taşra genci olan barmeni korkutarak sessizce içkisini içiyordu.

Joe, "Bizi zavallı zebanilere benzetmeleri kepazelik," yorumunu yaptı. "Eğer burada içmesem kafayı kırar sonra gidip oteli yakarım. Bak sana diyom, onların hayatını benim burada içtiğim içki kurtarıyo."

Martin cevap vermedi. Birkaç kadeh sonra sarhoşluğun küçük kurtçuklarının beyninde kıvranmaya başladıklarını hissetti. Oh be, hayat buydu işte, üç haftadır ilk kez nefes alıyordu sanki. Hayalleri tekrar aklına geldi. Alev alev yanan, parlak bir şey olan hayal gücü, karanlık odasından çıkmış, Martin'i kendine çekiyordu. İçgörü aynası gümüş gibi parlaktı; yeniden oluşturulmuş görüntülerle parlıyor, gözlerini kamaştırıyordu. Güzellik ve görkem şimdi onunla beraber, el ele yürüyordu; bütün güç ondaydı. Bunları Joe'ya anlatmaya çalıştı, ama o da kendi hayalleriyle baş başaydı; bu çamaşırhanenin köleliğinden onu kurtarıp, büyük bir buharlı çamaşırhanenin sahibi yapacak planlar geçiyordu aklından.

"Bak şimdi Mart, benim dükkânda çocuk çalışmayacak... yer yok onlara. Sonra, akşam altıdan sonra hiç kimse çalışmayacak. Duyuyo musun?! Yeteri kadar makine olacak... sonra işi normal saatte bitirecek kadar adam olacak... sonra sen de yardım edersin Mart... seni tesisin müdürü yaparım. Bütün tesisin, hepsinin. Şimdi planım şöyle. İçkiyi bırakıyom. İki yıl para biriktiriyom... sonra..."

Martin başını öte yana çevirince, Joe da barmene döndü ve daveti üzerine yanaşan iki çiftçiye içki vermesi için arkadaşı muhtereme seslenene kadar ona anlattı. Asil bir alicenaplıkla herkesi davet ediyordu Martin: Çiftçileri, seyisi, oteldeki bahçıvanın yardımcısını, barmeni ve bir gölge gibi içeri süzülüp bir siluet olarak barın ucunda gezinen sinsi avareyi.

18. Bölüm

Pazartesi sabahı Joe ilk giysi yığınını makineye atarken sızlanmaya başladı.

"Diyom ki..." diye lafa başlayacaktı.

Martin hırladı. "Sakın bana bir şey deme."

Öğle vakti yemek arası verdiklerinde, "Kusura bakma Joe," dedi.

Ötekinin gözlerinden yaş geldi.

"Tamamdır moruk," dedi. "İkimiz de cehennemdeyiz. Kendimizi tutamıyoz. Anladın ya, kanım sana çok ısındı. Beni... beni inciten de bu. İlk gördüğümde içim ısındı sana."

Martin onun elini sıktı.

"Hadi işi bırakalım," diye önerdi Joe. "Hadi fırlayıp gidelim şurdan, avarelik yapalım. Hayatta avarelik yapmadım, ama n'olacak ki, mutlaka kolaydır. Hiçbi şey yapmıyosun. Bi düşün, hiçbi şey. Bi seferinde hasta olmuştum, tifoydum, hastanede yattım, yav ne güzeldi be. Keşke yine hasta olsam."

Hafta öylece geçti. Otel doluydu ve üstlerine bir sürü ekstra kola işi yıkıldı. Bir mucize gerçekleştirdiler. Her gece elektrik ışığı altında geç saatlere kadar çalıştılar, yemek saatlerini kaçırdılar ve hatta kahvaltıdan önce bile yarım saat çalıştılar. Martin artık sabahları soğuk banyo yapmıyordu. Her an iş, iş, iş... Zamanın buyurgan çobanı Joe, dakikaları

dikkatle güdüyor, tek birini bile kaybetmediği anları paragöz bir pintinin altınlarını sayması gibi tek tek sayıyor; bir zamanlar Martin Eden olduğunu sanan ve kendisi de bir iş manyağı olan öteki makinenin yetkin yardımıyla hummalı bir makine gibi gözü dönmüşçesine çalışıyordu.

Ancak çok ender anlarda düşünebiliyordu Martin. Sanki düşünce evi kapanmış, pencerelerine tahtalar çakılmıştı da kendisi, içeride hayalet gibi dolaşan bekçiydi. O da bir gölgeydi. Joe haklıydı. İkisi de birer gölgeydi ve içinde bulundukları yer meşakkatli işlerin sonsuz arafıydı. Yoksa bir rüya mıydı yaşadıkları? Bazen, buharların ve cızırdayan hararetin içinde o ağır ütüleri beyaz çarşafların üzerinde ileri geri getirip götürürken rüyada olduğunu sanıyordu. Kısa süre içinde veya belki de bin yıl sonra mürekkep lekeli masasının durduğu küçük odasında uyanıp önceki akşam bıraktığı yerden yazmaya devam edecekti. Belki bu da bir rüyaydı ve uyanınca nöbete gidecek ve sallanan gemideki ranzasından inecek, güverteye çıkacak, tropik yıldızların altında dümene geçecek ve vücudunu yalayarak geçen alizelerin serinliğini hissedecekti.

Cumartesi günü saat üçte sahte zafer geldi.

Joe, haftanın bitkinliğini gösteren tuhaf, tekdüze bir sesle, "Ben aşağı inip bir bardak bira içecem," dedi.

Martin, bir anda uykudan uyanmış gibi oldu. Alet kutusunu açıp bisikletinin zincirini yağladı, rulmanları ayarladı. Gidonun üzerine eğilmiş, yüz kilometrelik yolun yokuşuna-tozuna hazır bir yüz ifadesiyle doksan altı dişli çarkı bacaklarının ritmik hareketiyle sürüp yanından geçtiğinde, Joe köye inen yolu yeni yarılamıştı. O geceyi Oakland'da geçirip pazar günü aynı yüz kilometreyi geri geldi. Pazartesi günü de bütün yorgunluğuyla yeni haftaya başladı. Hiç olmazsa ayıktı.

Beşinci, ardından altıncı hafta geçti. İçinde bundan daha fazlasının olduğunu gösteren ufak kıvılcım dışında makine

gibi yaşıyor, hafta sonlarında kendisini iki yüz kilometre pedal basmaya zorlayınca azıcık da olsa ışıldayan ruhuyla makine gibi çalışıyordu. Ama dinlenmek değildi yaptığı, süper makinelere benzemeye çalışmaktı. Önceki hayatından geriye kalan ruhunun son titrek ışıltısının da sönmesini sağladı. Yedinci haftanın sonunda, hiç istemediği halde direnemeyecek kadar zayıf olduğu için koyverip Joe ile birlikte gittiği köyde içkiye boğduğu hayatını, pazartesi sabahı tekrar buldu.

Hafta sonlarında yine iki yüz kilometreyi gidip gelmeye başladı. Aşırı zorlandığı bir işin yarattığı hissizliği, kendini daha fazla zorlayarak yok etmeye çalışıyordu. Üçüncü ayın sonunda Joe ile birlikte üçüncü kez köye gitti. Kendini kaybedip tekrar bulduğunda berrak bir aydınlanmayla hayvana dönüşmekte olduğunu gördü; içki nedeniyle değil, iş nedeniyle. İçki, neden değil, sonuçtu. Gece nasıl gündüzü izlerse, içki de kaçınılmaz biçimde işi izliyordu. Viskinin kulağına fısıldadığı şey, iş hayvanına dönüşerek yükseklere ulaşamayacağıydı ve Martin, bu mesaja onayını verdi. Viski, bilgeydi. Sırrı biliyordu.

Kâğıt kalem isteyip herkese içki ısmarladıktan sonra herkes onun sağlığına içerken bara eğilip bir şeyler yazdı.

"Bir telgraf, Joe. Oku."

Soru dolu bir sarhoş bakışı atan Joe, okudu. Okudukları onu ayıltmış görünüyordu. Kınayan bir bakışla baktı, yanaklarından gözyaşları aktı.

"Beni bırakıp gitmiyon, de mi Martin?" diye umutsuzca sordu.

Martin başıyla gidiyorum dedi, bardaki aylaklardan birini çağırıp postaneye götürsün diye telgrafı verdi.

"Dur biraz," diye homurdandı Joe, kısık sesiyle. "Dur bi düşüneyim."

Düşünürken bara tutundu; bacakları titriyor, Martin'in kolundan destek alıyordu.

"Şunu iki çamaşırcı yap," dedi birden. "Dur, gel ben yapayım."

"Sen niye bırakıyorsun?" diye sordu Martin.

"Seninle aynı nedenden."

"İyi de ben denize çıkacağım. Sen çıkamazsın ki."

"Yok," diye geldi cevap, "ama avarelik yapacam, tamam mı..."

Martin bir an soran gözlerle ona baktı, sonra başladı haykırmaya:

"Tabii ya, haklısın! İş hayvanı olacağına avare ol. Yaşarsın ahbap, yaşarsın. Şimdiye kadar yaşamadığın gibi hem de."

Joe araya girdi. "Bi keresinde hastaneye yatmıştım. Ne güzeldi. Tifo. Anlatmış mıydım?"

Martin telgrafı değiştirip "iki çamaşırcı" yaparken Joe lafa devam ediyordu:

"Hastanedeyken içmek bi kere bile aklıma gelmedi. Komik, de mi? Ama bütün hafta köle gibi çalışınca içmem gerekiyo. Hiç dikkat ettin mi, aşçılar da deli gibi içer. Fırıncılar da öyle. İş yüzünden. İçmek zorundalar. Dur, şu telgrafın yarı parasını da ben ödeyim."

"Seni kurtarayım, benden olsun," diye öneride bulundu Martin.

Joe, ellerindeki zarları sallayıp nemli barın üzerine atanlara, "Gelin o halde millet, herkes içsin," diye bağırdı.

Pazartesi sabahı Joe, ne olacağının merakıyla deli gibiydi. Baş ağrısına aldırmıyor, işiyle ilgilenmiyordu. Umursamaz çobanları pencereden gün ışığına ve ağaçlara bakarken zaman sürüsünün bütün dakikaları kayboldular.

"Şunlara bak, şunlara!" diye haykırıyordu. "Hepsi benim! Üstelik bedava. İstesem gidip şu ağacın altında bin yıl yatar uyurum. Hadi Mart, gel, atalım kendimizi dışarı. Ne diye bi an daha bekleyelim... Orada hiçbi şey yapmama ülkesi, benim de o ülkeye bi biletim var... hem de sırf gidiş, anasını satayım."

Birkaç dakika sonra arabasını yıkama makinesine atılacak kirli giysilerle doldurmakta olan Joe, otel müdürünün gömleğini aradan çekip aldı. Neresinde leke var, biliyordu; bir anda ortaya çıkan görkemli bir özgürlük bilinciyle gömleği yere fırlatıp üstünde tepindi.

"Ah ulan ah, şunun içinde şimdi sen de olacaktın be domuz kafalı Hollandalı!" diye bağırdı. "Aha tam şurada olaydın da geberteydim seni! Al şunu! Şunu da! Şunu da! Lanet olsun sana! Tutmayın lan beni, tutmayın laan!"

Martin kahkahalarla gülerek onu tutup işe başlattı. Salı gecesi yeni çamaşırcılar geldi ve haftanın kalan kısmı onlara işi göstermekle geçti. Joe onlara sistemini anlattı ama kendisi çalışmadı, oturdu.

"Hele bi dokunsunlar," diye kararını bildirdi, "hele bi. İsterlerse kovarlar, ama kovarlarsa ben de istifa ederim. Önceki gibi çalışmak yok artık, sayende. Bundan sonra yük vagonlarıyla gezer, ağaçların gölgesinde yan gelir yatarım. Artık siz çalışın bakalım köleler! Aynen öyle. Köle gibi çalış! Köle gibi terle! Sonunda sen de benim gibi çürüyecen toprağın altında, ölünce. Eee, ne farkı kaldı ha? Söyle bakalım, uzun vadede ne farkı kaldı?"

Cumartesi günü paralarını aldıktan sonra sıra yollarını ayırmaya geldi.

"Benimle gel, yollara beraber düşelim dememin faydası olur mu?" diye sordu Joe ümitsizce.

Martin başını hayır anlamında salladı. Bisikletinin üzerindeydi, yola çıkmaya hazırdı. El sıkıştılar; Joe, Martin'in elini bırakmadı ve şöyle dedi:

"Seni yine görecem, Mart, sen de ben de ölmeden önce. Orası kesin. İçime doğdu. Hoşça kal Martin. Umarım işlerin yolunda gider. Acayip sevdim seni, biliyon."

Yolun ortasında, terk edilmiş ve perişan halde durdu, köşeyi dönüp gözden kaybolana kadar Martin'i izledi.

"Tatlı bi herif, bu çocuk," diye mırıldandı. "Tatlı bi herif."

Sonra kendisi de yoldan aşağıya, yarım düzine yük vagonunun yan hatta beklediği su deposuna doğru ağır ağır yürüdü.[56]

19. Bölüm

Ruth'lar eve dönmüştü; Martin de Oakland'a gelince sık sık görüştüler. Okuldan mezun olan Ruth'un artık ders çalışması gerekmiyordu; bedeninden ve ruhundan tüm yaşama gücü çekilmiş olan Martin ise yazmıyordu. Böylece birbirlerine ayıracak çok vakit buldular ve yakınlıkları hızla ilerledi.

Martin, başlarda dinlenmek dışında hiçbir şey yapmadı. Uzun uzun uyuyor, derin düşüncelere dalarak hiçbir şey yapmadan saatler geçiriyordu. Sıkıntılı bir dönemi atlatmış, toparlanmakta olan biri gibiydi. Uyanışının ilk işareti, gazeteyi eline almaya heves etmesiydi. Sonra yavaş yavaş kitap okumaya başladı; hafif romanlar ve şiir okuyordu. Aradan birkaç gün daha geçtikten sonra uzun süredir ihmal ettiği Fiske'e adamakıllı daldı. Muhteşem bedeni ve sağlığı tekrar canlanmış, gençliğin diriliğini ve esnekliğini yine kazanmıştı.

İyice dinlenir dinlenmez tekrar denize çıkacağını söyleyince Ruth hayal kırıklığını saklamaya gerek görmedi.

"Neden yapıyorsunuz bunu?" diye sordu.

Cevap "Para," idi. "Editörlere yönelik bir sonraki taarruz için tedarikimi tamamlamam lazım. Benim durumumda savaş için gerekli kaynak para; para ve sabır."

"İyi de bütün istediğiniz paraysa niye çamaşırhanede kalmadınız?"

"Çünkü çamaşırhane beni hayvana çeviriyordu. Aşırı çalışma insanı içmeye sevk ediyor."

Ruth, gözlerinde bir dehşet ifadesiyle bakakaldı.

"Yani?.." Sesi titriyordu.

Bu durumdan kurtulmak aslında çok kolay olabilirdi, ama Martin'in doğal güdüsü dürüstlüktü ve ne olursa olsun dürüstlükten şaşmamak yolundaki eski kararını hatırladı.

"Evet," diye cevapladı. "Aynen öyle. Birkaç kere."

Ruth ürpererek ondan uzaklaştı.

"Tanıdığım tek bir adam bile böyle bir şey yapmadı. Asla yapmadı."

Martin acı acı gülerek, "Demek ki Shelly Hot Springs çamaşırhanesinde çalışmamışlar," dedi. "Çalışmak iyidir. Sağlığa gereklidir, bütün vaizler böyle söyler ve Tanrı şahidimdir, asla çalışmaktan kaçmamışımdır. Ama iyi de olsa her şeyin fazlası zarardır derler ya, o çamaşırhane de işte aynen öyle. Bir kere daha denize çıkmamın nedeni bu. Umarım bu son olur, çünkü döndüğümde gidip o dergilerin yönetim yerlerini basacağım. Kesin yapacağım bunu."

Sessiz ve soğuk duran Ruth'un, yaşadıklarını anlamasının nasıl da imkânsız olduğunu fark eden Martin'in içi karardı.

"Bir gün yazacağım bunları. Üstüne de 'Ağır İşin İnsanda Yarattığı Tahribat' veya 'İşçi Sınıfında İçki İçmenin Psikolojisi' gibisinden de bir başlık koyacağım."

İlk görüştükleri günden itibaren hiç bu kadar uzak hissetmemişlerdi birbirlerini. İçtenlikle dile getirdiği isyanını yansıtan itirafı, Ruth'u ondan soğutmuştu. Aslında Ruth'u en çok şaşırtan şey, bu soğukluğun nedeni değil, kendisiydi. Martin'e ne kadar yakınlaşmış olduğunu göstermiş, birbirlerinin mahremine girmeye başladıklarını ortaya koymuştu. Acıma duygusu uyanmış, masumane ve idealist bir biçimde onu değiştirme isteği hissetmişti. Nerelerden nerelere gelmeyi başarmış olan bu gencin elinden tutmalıydı. Eski

çevresinin lanetinden kurtarmalı, kendine rağmen onu korumalıydı. Bu duygular Ruth'u çok asil bir bilinç durumu olarak etkiliyordu, yoksa altında aşkın ihtirası veya kıskançlığı yoktu.

Enfes sonbahar havasında bisikletlerini sürüp tepelere gittiler, sırayla birbirlerine şiir okudular. Asil şiirlerdi bunlar, insanı yücelten, düşüncelerini ulvi duygulara yönelten eserlerdi. Ruth feragat, fedakârlık, sabır, çalışkanlık, yüce hedeflere varmak için uğraşmak gibi ilkeleri dolaylı yoldan onun aklına sokmaya çalışıyordu; bu tür soyut kavramlar onun kafasında babasında, Bay Butler'da ve yoksul bir göçmen çocukken bütün dünyaya kitap okutan bir zengin haline gelen Andrew Carnegie'de[57] somutlaşıyordu.

Martin de bunu takdirle ve memnuniyetle karşılıyordu. Ruth'un zihinsel süreçlerini artık daha yakından takip edebiliyordu, ruhu Martin için bir zamanlar olduğu gibi mühürlü değildi. Entelektüel açıdan kendini onunla eşit görüyordu. Ama aralarındaki anlaşmazlıklar Martin'in aşkını etkilemiyordu. Aşkı her zamankinden ateşliydi, çünkü Ruth'u olduğu gibi seviyor, ayrıca kızın narin fiziği de Martin'in gözünde cazibesine cazibe katıyordu. Alevli bir aşka tutulup Browning'le kaçana kadar yıllarca ayaklarını yere değdiremediği bir hastalık çeken ve ancak ondan sonra toprağa basıp gök kubenin altında dimdik doğrulan hastalıklı Elizabeth Barrett'ı[58] okumuştu; Browning'in onun için yaptığını, kendisinin de Ruth için yapabileceğine hükmetti. Ama önce Ruth'un onu sevmesi lazımdı. Ötesi kolaydı. Ona güç ve sağlık verecekti. İleriki yıllardaki hayatlarına ilişkin görüntüler belirdi gözlerinin önünde; kendi elleriyle, beraberce kurdukları belli olan rahat, mutlu ve sağlıklı bir hayatta Ruth, yerdeki minderlere yaslanmış, yüksek sesle şiir okuyor, sonra da üzerine yorum yapıyorlardı. Beraber yaşayacakları hayatın anahtarı buydu ve Martin'in kafasında hep aynı resim beliriyordu. Bazen bir kolunu Ruth'a

sarmış, o da onun omzuna başını dayamış haldeyken Martin şiir okuyordu. Kimi zaman kitaplardaki güzelliklere dikiyorlardı gözlerini. Sonra, Ruth da doğayı seven biri olduğu için büyük bir hayal gücüyle okuma mekânlarını değiştiriveriyordu Martin: Dimdik kaya duvarlarıyla çevrili vadiler, yüksek yaylalar, rüzgârla dalgalanan ak kumların ayaklarının etrafında çelenkler oluşturduğu kumsallar veya şelalenin çisentisiyle karışıp ürperten bir su buğusu haline gelen avare esintilerle dolu uzak tropik adalar. Ön planda gördüğü güzelliklerin yanında her zaman ebedi bir okuma ve paylaşım halinde o ve Ruth yer alıyor, biraz bulanık ve puslu olsa da arka planda, doğanın oluşturduğu zeminin ötesinde, onları dünyadan ve onun tüm hazinelerinden azade kılan çalışmaları, başarıları ve kazandıkları para bulunuyordu.

Ruth'un annesi bir gün, "Küçük kızıma dikkatli olmasını tavsiye ederim," uyarısında bulundu.

"Ne demek istediğinizi biliyorum anneciğim. Ama imkânsız bu. Eğer Martin..."

Ruth kızardı; mukaddes tuttuğu şeyleri, aynı derecede kutsal gördüğü annesiyle hayatta ilk kez konuşurken, saflığı kendisini böyle hatırlatmıştı.

"Senin türünden olsaydı." Cümlesini annesi tamamlamıştı.

Ruth başıyla onayladı.

"Bunu hiç söylemek istemezdim ama değil, gerçekten de. Kaba, yontulmamış, güçlü. Çok güçlü. O hiç..."

Devam edemedi. Annesiyle bu tür mevzuları konuşmak onun için yepyeni bir şeydi. Onun adına düşünen ve onun yerine cümlesini tamamlayan, yine annesi oldu.

"Temiz bir hayat yaşamamış demek istiyorsun."

Ruth yine başıyla onayladı ve yine kıpkırmızı oldu.

"Tam da öyle," dedi. "Tabii onun hatası değil ama hep..."

"Yaramaz işler yapmış?"

"Evet, yaramaz işler yapmış. Beni korkutuyor. Bazen yaptıklarını öyle kolay ve rahat, sanki konu etmeye bile değmezmiş gibi anlatıyor ki onun adına dehşete düşüyorum. Halbuki önemlidir, değil mi annecim?"

Birbirlerine sarılmış oturuyorlardı. Ruth susunca annesi eliyle pıt pıt yapıp devam etmesini istedi.

"Ama onunla çok ilgileniyorum," diye devam etti o da. "Bir bakıma onu himayeme aldım. Yani benim ilk erkek arkadaşım sayılır, ama tam olarak değil. Daha çok korumam altındaki biri ve arkadaşım. Bazen, beni korkuttuğunda, zor zapt edilecek bir buldogla oynuyormuş gibi hissediyorum kendimi, o dişlerini gösterip koparacakmış gibi zincirine asılırken ben ona okuldaki kızlar gibi muamele ediyorum."

Annesi yine bekledi.

"Sanırım ona olan ilgim bir buldoga ilgi duymam gibi. Aslında çok iyi tarafları var, ama hiç sevmediğim yanları da var. Görüyorsunuz anneciğim, çok düşünüyorum. Kaba konuşuyor, içki ve sigara içiyor, kavga ediyor (bana kendi anlattı, üstelik hoşuna gidiyormuş, öyle söylüyor). Benim..." sesi iyice alçaldı, "kocamda olmaması gereken her şey onda var. Sonra çok güçlü. Benim prensimse ince, uzun, esmer olmalı; nazik, ağırbaşlı, cazibesiyle büyüleyen biri olmalı. Hayır, Martin Eden'a âşık olmam gibi bir tehlike kesinlikle söz konusu değil. Başıma gelebilecek en büyük bahtsızlık olurdu bu."

"Ben bundan bahsetmiyordum aslında," diye kaçamaklı konuşarak araya girdi annesi. "Onun açısından baktın mı hiç? Senin de söylediğin gibi her açıdan sana uygun olmayan biri, ama farz et ki sana âşık oldu..."

"Ama zaten öyle," diye çığlık attı Ruth.

"Bunu tahmin etmek zor değildi," dedi Bayan Morse usulca. "Seni tanıyan birinin başka türlü olması mümkün mü?"

Ruth tutkuyla, "Olney benden nefret ediyor!" dedi. "Ben de ondan. Etrafımda o varken şirret bir kadın gibi hissediyorum kendimi. Ona kötü davranmam gerekiyormuş gibi geliyor. Gerçi ben böyle hissetmesem de o bana kötü davranıyor. Oysa Martin Eden'la birlikte rahatım. Hiçbir erkek beni sevmemişti... yani, o anlamda demek istiyorum. Sevilmek... o anlamda sevilmek, ne güzel bir şey. Siz iyi bilirsiniz anneciğim. Sizin hakiki ve sahici bir kadın olduğunuzu bilmek çok hoş bir şey." Yüzünü annesinin kucağına gömdü, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. "Kötü bir kız olduğumu düşündüğünüzü biliyorum, ama ben dürüst davranıyorum. Ne hissettiğimi saklamadan anlatıyorum size."

Bayan Morse tuhaf şekilde hem üzgün hem de sevinçliydi. Üniversiteli küçük kızı gitmiş, yerine bir kadın gelmişti. Deney başarıya ulaşmıştı. Herhangi bir bedeli veya tehlikesi olmadan Ruth'un doğasındaki o tuhaf boşluk doldurulmuştu. Deney aleti olan yontulmamış denizci, Ruth'un içindeki kadınlığı uyandırmayı başarmış, üstelik kız ona âşık olmamıştı.

Ruth "Elleri titriyor," diye itiraf ederken, utançtan yüzünü hâlâ kaldırmamıştı. "Çok eğlenceli ve saçma bir durum ve onun için üzülüyorum. Ellerinin en çok titrediği, gözlerinin en çok parladığı anlarda hayatı hakkında, tuttuğu yolun yanlışlığı ve bunu nasıl düzeltebileceği üzerinde nutuk atmaya başlıyorum. Bana tapıyor, biliyorum. Elleri ve gözleri yalan söyleyemez. Düşüncesi bile kendimi yetişkin gibi hissetmemi sağlıyor. Benim doğal hakkım olan şeye... diğer kızlar... ve kadınlar gibi bana ait olan bir şeye sahip olduğumu hissediyorum. Ayrıca daha önce onlar gibi olmadığımı ve bu yüzden de sizin endişe duyduğunuzu biliyorum. Sizin bu son derece değerli endişenizi bana hissettirmediğinizi sandığınızı biliyorum, ama hissettim ve Martin Eden'ın dediği gibi bu işi 'iyi etmek' istiyorum."

Bir içtenlik ve dürüstlük abidesi olan Ruth ile dinleyen, anlayan ve sakin açıklamalarıyla yönlendiren annesi kutsal

bir saat geçirdiler. Alacakaranlıkta konuşmaya devam ederken ikisinin de gözleri nemlenmişti.

"Senden dört yaş küçük," diye devam etti annesi. "Bu dünyada bir yeri yok. Ne bir makam-mevki sahibi ne de eli ekmek tutuyor. Senin için uygun değil. Madem seni seviyor, elinde hikâyelerle ve çocukça hayallerle ciddiyetsizce dolaşacağına makul bir adam gibi davranması ve seninle evlenecek konuma gelebilmek için bir şeyler yapması gerekirdi. Ama korkarım Martin Eden hiçbir zaman büyüyemeyecek. Mesela baban gibi, mesela Bay Butler gibi, diğer tanıdıklarımız gibi sorumluluğunu eline alabilecek biri değil o. Korkarım Martin Eden hiçbir zaman gelir sahibi bir adam olamayacak. Halbuki dünya öyle kurulmuş ki mutluluk için maddiyat gerekiyor... elbette böylesine büyük servetler değil ama en azından beraberce rahat ve düzgün bir hayat yaşamanıza yetecek kadar maddiyat. Hiç seninle bunları konuştu mu?"

"Tek bir kelime bile etmedi. Hiç girişimde bulunmadı, ama bulunsaydı da konuyu ben kapatırdım, çünkü biliyorsunuz onu sevmiyorum."

"Buna çok memnun oldum kızım. Canım kızımın, saf ve temiz kızımın onun gibi bir adamı sevmesine tahammül edemezdim yoksa. Dünyada temiz, hakiki, adam gibi olan asil adamlar da var. Onları bekle. Bir gün mutlaka birini bulacak, sevecek sevilecek ve babanla ben gibi sen de onunla ömür boyu mutlu olacaksın. Ama aklından hiç çıkarmaman gereken bir şey var..."

"Nedir anneciğim?"

Bayan Morse'un sesi, iyice alçaldı ve tatlılaştı: "Çocuklar."

Ruth, "Ben... bu konuyu da düşündüm," diye itirafta bulunurken geçmişte onu hayli sıkıştıran edepsiz düşünceleri hatırlayarak bekâretinin utancıyla yüzü tekrar kızardı.

"Zaten Bay Eden'ı senin için imkânsız kılan asıl mesele çocuklardır," diye devam etti Bayan Morse, dolaysız ve

kararlı bir tavırla. "Çocuklara tertemiz şeyler bırakmalı, ancak korkarım o pek temiz sayılmaz. Baban bana denizcilerin hayatından biraz bahsetmişti ve... yani... anlarsın işte."

Ruth'un kafasında hayal bile edilemeyecek kadar feci, uzak ve belirsiz düşünceler oluşmasına karşın söyleneni tamamen anladığını hissetti ve hemfikir olduğunu gösterircesine annesinin elini sıktı.

"Bilirsiniz sizden habersiz hiçbir şey yapmam," diye söze başladı. "... Ama yine de bu seferki gibi gelip bana kendiniz sorsanız iyi olur. Size anlatmak istiyorum, ama bunu nasıl yapacağımı bilemiyorum. Benimki sahte bir tevazu olabilir, ama böyle yapmanız işimi çok kolaylaştırır. Aynı bu seferki gibi ara sıra gelip bana siz sorarsanız, anlatmam için fırsat yaratmış olursunuz."

Ayağa kalkarlarken annesinin elini yakaladı, alacakaranlıkta yüzüne bakarak öylece dururlarken, aralarındaki eşitlik duygusunun getirdiği tuhaf bir keyifle, "Annecim, siz de kadınsınız!" dedi sevinçle. "Bu konuşmayı yapmış olmasaydık sizin hakkınızda bunu asla düşünemezdim. Sizin bir kadın olduğunuzu öğrenmem için demek önce kendimin kadın olduğunu fark etmem gerekiyormuş."

Kızını kendine çekip öpen annesi "İkimiz de kadınız," diye karşılık verdi. Kolları birbirlerinin beline dolanmış halde ve hissettikleri bu yeni mahremiyet nedeniyle yürekleri kabarmış vaziyette odadan çıkarlarken, "İkimiz de kadınız," diye tekrarladı.

Bayan Morse bir saat sonra kocasına, gururla "Küçük kızımız artık bir kadın oldu," diyecekti.

"Yani..." diyen ve karısına uzun uzun bakan adam, sonunda, "yani kızımız âşık mı?" diye sordu.

"Hayır. Delikanlı ona âşık," diye cevap verdi Bayan Morse gülümseyerek. "Deney başarıya ulaştı. Kızımız sonunda uyandı."

"O halde delikanlıdan hemen kurtulalım," dedi Bay Morse, hızlı, duygusuz ve işten bahsedermiş gibi bir sesle.

Ama karısı kafasını salladı. "Buna hiç gerek yok. Zaten Ruth'a göre birkaç gün içinde denize açılacakmış. Döndüğünde Ruth burada olmayacak. Clara Hala'nın yanına gönderirim onu. Doğuda bir yıl geçirecek, iklim farklı, insanlar, fikirler farklı, her şey farklı; tam ihtiyacı olan şey."

20. Bölüm

Yazma arzusu Martin'in içinde bir kez daha kıpırdanmaya başladı. Hikâyeler ve şiirler beyninde kendiliğinden oluşuyor, o da ileride cümlelere dökeceği zamana kalsın diye notlar alıyordu. Ama oturup yazmadı. Küçük bir tatildeydi; bu zamanı dinlenmeye ve aşkına ayırmaya karar vermiş ve ikisinde de ilerleme kaydetmişti. Kısa süre sonra içinden hayat fışkırır hale gelince, her gün görüştüğü Ruth, eskiden olduğu gibi, buluştukları ilk andan itibaren onun gücüne ve sağlığına şaşar olmuştu.

Annesi bir gün Ruth'u "Dikkat et," diye uyardı. "Şu Martin Eden'la çok görüşüyorsun bana kalırsa."

Ruth kendini güvende hissettiğinden güldü. Kendinden emindi; ayrıca birkaç güne kadar Martin denize açılıyordu. Döndüğünde o da Doğuya gitmiş olacaktı. Şu Martin'in sağlığında ve gücünde bir sihir vardı sanki. Ruth ona Doğu seyahatinden bahsetmiş, bunun üzerine Martin acele etmesi gerektiğini hissetmişti. Ama Ruth gibi bir kıza nasıl açılacağını bilemiyordu. Ruth'tan taban tabana farklı kız ve kadınlarla sahip olduğu büyük deneyim birikimi, ona engel oluyordu. Onlar aşkı tatmış, hayatı tanımış, erkeklerle flört etmişlerdi; Ruth ise bu konularda hiçbir şey bilmiyordu. Onu şaşırtan şey Ruth'un olağanüstü saflığıydı, bütün konuşma şevkine karşı dudaklarını mühürlüyor ve değersiz

biri olduğuna inandırıyordu Martin'i. Ellerini kollarını bağlayan bir şey daha vardı. Daha önce kimseye âşık olmamıştı. Kadınlarla dolu geçmişinde kimini beğenmiş, hatta bazılarından büyülenmişti, ama onlara sevdalanmanın ne demek olduğunu öğrenmemişti. O umursamazca buyurgan bir ıslık çalmış ve kadınlar koşmuştu. Kimi zaman şaşırtmacalar yapmış, arızalar çıkarmış, erkeklerin bu tür oyunlarına o da başvurmuştu, ama genellikle ufak tefek şeylerdi bunlar. Şimdiyse ilk kez yalvaran, incinen, çekinen ve şüphe duyan taraf kendisi olmuştu. Aşkın yolunu ve dilini bulamıyor, sevdiceğinin bariz masumiyetinden korkuyordu.

Farklılaşan bir dünyayla tanışmanın sürekli değişen evrelerinde ve o dünyanın hareketlerine göre dönüp dolanarak yol alma süreci boyunca öğrendiği bir kurala göre, eğer bilmediği bir oyun oynayacaksa, önce karşı tarafın hamle etmesine izin vermeliydi. Binlerce kez faydasını gördüğü bu kuralı uygularken aynı zamanda bir gözlemci olarak da kendini yetiştirmişti. Yabancısı olduğu oyunu izleyip rakibin zaaf anını, kendini ortaya koymak için oyuna dahil olabileceği zamanı kollamayı biliyordu. Kavgada birbirine girişmeden önceki karşılıklı dayılanmaya benziyordu. Nitekim kavgadaki engin tecrübesiyle bu açılışları iyi bilir ve gayet iyi yapardı.

Böylece Martin ona açılmayı arzulayarak, ama bir türlü cesaret edemeyerek Ruth'u bekledi ve gözlemledi. Onu çok şaşırtacağından korkuyor, kendine güvenemiyordu bir türlü. Halbuki doğru bir yol tutturmuştu, ama bunun farkında değildi. Bu dünyaya, insanlar henüz kelimelerle konuşmayı öğrenmeden önce gelen aşk, ilk gençliğinde, daha sonra asla unutmayacağı yollar ve yöntemler öğrenmişti. Martin, Ruth'u, işte bu eski ve ilkel yöntemlerle elde etmeye çalışıyordu. Önceleri ne yaptığını hiç anlamamış olsa da, sonradan ilahi bir esinle içine doğmuştu. Elinin kızın eline değmesi, hayatta edebileceği her laftan çok

daha güçlü; kuvvetinin onun hayal dünyasındaki çekimi, yayımlanmış aşk şiirlerinden de, âşıkların bin nesil boyunca söyledikleri tüm sevda sözlerinden de daha akıl çeliciydi. Dilinin ifade edebileceği her şey onun muhakemesine sesleniyor, ama elinin dokunuşu, o kısacık temas, doğrudan kızın güdülerini etkiliyordu. Kızın muhakemesi, yaşı kadar gençti; halbuki içgüdüleri, en az insanın varoluşu kadar yıllanmıştı. Aşkla yaşıt içgüdüler, geleneklerden, fikirlerden ve buna benzer yeni zuhur etmiş her şeyden daha fazla hikmet sahibiydiler. Ruth'un muhakemesi devreye girmedi, çünkü ona seslenen bir şey yoktu. Ayrıca Ruth, doğasında taşıdığı aşka Martin'in durmadan yaptığı çağrının ne kadar güçlü olduğunu fark edememişti. Öte yandan gencin onu sevdiği gün gibi açıktı ve bu aşkın dışavurumlarını görmek, kız için müthiş hoşnutluk verici bir şeydi: Sevecen ışıklarla parıldayan gözler, titreyen eller ve hiç sekmeden güneş yanığı yağız tenini koyu bir sel gibi basan yüz kızarıklığı. Ruth daha da ileri giderek mahcup bir halde Martin'i tahrik etti, ama bunu öylesine incelikli bir şekilde yaptı ki onu asla şüphelendirmediği gibi yarı kasıtlı olduğu için kendinden bile zor kuşkulandı. Kadınlığının ayan beyan ilanı olan gücünün bu göstergesi ona müthiş zevk ve heyecan veriyor, Martin'i parmağında oynatmaktan, ona acı çektirmekten, Havva anamızın da almış olduğu keyfi alıyordu.

Tecrübesizliği ve taşkın heyecanıyla dili bağlanmış, aklını kullanmayan ve beceriksizce kur yapan Martin ise yaklaşımlarını temaslarla sürdürüyordu. Onun elinin dokunuşu, kıza hoş, hatta hoştan da öte, tadına doyulmaz geliyordu. Tabii Martin bunu bilmiyor, ama elinin temasının, en azından itici gelmediğini fark ediyordu. Sadece görüştüklerinde selamlaşırken ve ayrıldıklarında vedalaşırken değil, bisiklet sürerken, tepelere götürecekleri şiir kitaplarını şeritlerle bağlarken, yan yana oturup bütün dikkatleriyle o kitapları okurken, ellerinin birbirine değmesi için fırsatlar oluyor-

du hep. Ayrıca şiirlerin güzelliğinden kendilerinden geçip kitapların üzerine eğilirken kızın saçlarının gencin yanağını süpürmesi, omzunun omzuna dokunması olasılığı da her zaman vardı. Kız nereden geldiği belli olmayan uçarı bir dürtüyle gencin saçlarını elleriyle karıştırıp dağıtmak istediğinde kendi kendine gülümser; delikanlıysa okumaktan yoruldukları zamanlarda kızın kucağına yatıp gözlerini kapayarak birlikte olacakları geleceğin hayaliyle dinlenmek isterdi. Geçmişte, Shell Mound Parkı[59] ve Schuetzen Parkı'ndaki[60] pazar pikniklerinde birçok kızın kucağına başını koymuşluğu vardı ve genellikle Martin bütün bencilliğiyle horul horul uyurken yüzüne güneş gelmesin diye pür dikkat kesilen, yüzüne bakan ve onu seven kızcağızlar, onun aşkları karşısındaki buyurgan kayıtsızlığına şaşarlardı. Bir kızın kucağına başını koymak o ana kadar dünyanın en kolay şeyiyken, şimdi Ruth'un kucağı, imkân ve ihtimal haricindeydi. Yine de doğru yaptığı bir şey vardı; kızı elde etme çabasının gücü, gencin ketumluğunda yatıyordu. Onu hiç korkutup telaşlandırmadıysa eğer, bu ketumluk sayesindeydi. Müşkülpesent ve mahcup kız, görüşmelerinde bir tehlike görmemişti. Farkında olmadan yavaş yavaş kendisine yakınlaşan kızın bu halini hisseden Martin, harekete geçmeyi büyük arzuyla istemesine rağmen korkuyor ve geri duruyordu.

Bir kere cüret edebildi sadece; bir ikindi vakti, evin loş salonunda, Ruth'u korkunç bir baş ağrısı çekerken bulduğunda.

Sorduğunda, "Hiçbir şey geçirmiyor," demişti kız. "İlaç da alamıyorum. Doktor Hall izin vermiyor."

Martin'in cevabıysa "Belki ben ilaçsız da geçiririm," olmuştu. "Emin değilim, ama en azından bir denemek isterim. Masaj yapacağım. Japonlardan öğrenmiştim. Bilirsiniz Japonlar masajcı millettir. Sonra farklı varyasyonlarıyla Hawaiililerden de öğrendim. Adına *lomi-lomi* derler.

İlaçlarla tedavi edilen çoğu şeyi geçirdiği gibi, ilaçların tedavi edemediği bazı şeyleri de geçirir."

Elleriyle başına zor hissedilen küçük dokunuşlarla temas ettiğinde derinden bir iç çekmişti kız.

"Çok iyi geldi," demişti.

Yarım saat sonra bir kez daha konuşmuş ve sormuştu: "Yorulmadınız mı daha?"

Laf olsun diye sorulmuş bir soruydu, cevabın ne olacağını gayet iyi biliyordu. Gencin ağrıları dindiren kuvvetinin merhemiyle yatışmış, neredeyse uyuşmuştu: O parmakların ucundan akan hayat, ağrıyı geriletiyordu, öyle gelmişti kıza; sonunda ağrının hafiflemesiyle uykuya dalmış, Martin de gitmişti.

O akşam teşekkür etmek için telefonla Martin'i aradı.

"Akşam yemeğine kadar uyumuşum. Beni tamamen iyileştirdiniz Bay Eden. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum."

Ona cevap verirken sıcak basmış, dili tutulmuştu ve çok mutluydu; bütün telefon konuşması sırasında zihninde Browning ile hastalıklı Elizabeth Barrett'ın hatırası dönüp durmuştu. O zaman yapılan şey yine yapılabilirdi ki o, Martin Eden, aynı şeyi Ruth Morse için yapacaktı. Odasına ve yatakta açık halde duran Spencer'ın "Sosyoloji"sine döndü. Okuyamadı ama. Aşkı ona eziyet ediyor, iradesini ezip geçiyordu; tüm kararlılığına rağmen mürekkep lekeli masada buldu kendini. O gece yazdığı sone, elli şiirden oluşan ve iki ayda tamamlanan "Aşk Döngüsü"nün ilkiydi. Aklında "Portekiz Aşk Soneleri"[61] varken ve muhteşem bir iş çıkarabileceği koşullardayken yazdı o şiirleri; hayatta belli bir dönüm noktasına erişmişken ve tatlı bir aşk çılgınlığının pençesindeyken.

Ruth'la birlikte olmadığı saatleri, "Aşk Döngüsü"ne, okumaya veya dergilerle yakın temas kurup yayın politikalarıyla içerikleri hakkında bilgi edindiği kütüphanelere

adadı. Ruth'la geçirdiği saatler de vaat ettikleri ve vermedikleri açısından aynı dergiler gibi çıldırtıcıydı. Ruth'un baş ağrısını geçirdikten bir hafta sonra Norman, Merritt Gölü'nde bir gece ay ışığında yelken keyfi yapma önerisinde bulununca Arthur ve Olney'den anında destek aldı. Aralarında tekne kullanabilecek tek kişi Martin'di ve tabii ki bütün iş ona düştü. Ruth teknenin kıçındaki Martin'in yanında otururken orta kasaraya yerleşen diğer üç genç de okuldaki kardeşlik derneğinin meseleleri hakkında derin münakaşalara daldılar.

Ay henüz doğmamıştı. Martin'le hiç konuşmadan, ışıl ışıl yıldızlarla dolu gök kubbeyi izleyen Ruth, birden kendini yalnız hissetti. Dönüp Martin'e baktı. Ani bir esinti yüzünden, güverte boydan boya suyla yıkanana kadar tekneyi yan yatıran Martin bir eliyle yekeyi, öbür eliyle ana yelkeni idare ederek hafiften orsalıyor, bir yandan da hayli yakın oldukları kuzey kıyısından açıkta seyretmek için dikkatle karanlığı gözlüyordu. İzlendiğinden habersiz Martin'e bakarken hatırı sayılır becerileri olan bu genç ruhun tuhaf şekilde yolundan saparak vasatlık ve başarısızlığa mahkûm olacağı şimdiden aşikâr hikâyeler ve şiirler yazmakla vakit harcaması hakkında kendi kendine yorumlar yaptı Ruth.

Gencin, yıldızların ışığı altında zar zor seçilebilen güçlü boğazına ve teyakkuzla dikilmiş başına bakarken yine eskiden olduğu gibi ellerini boynuna sarma arzusunu duydu. Her zaman iten erkek kuvveti bu sefer Ruth'u cezp etti. Yalnızlığını daha güçlü ve kendini daha yorgun hissetti. Yan yatan tekneden midesi bulanırken Martin'in baş ağrısını nasıl geçirdiğini, onda bulunan sakinleştirici gücü hatırladı. Hemen yanında oturuyordu, çok yakınındaydı; sanki tekne kızı ona doğru itiyordu. O anda içinde Martin'e yaslanma, onun gücüne dayanma isteği duydu. Belli belirsiz, henüz tam şekillenmemişken farkına vardığı bu güdü ona egemen oldu ve gence doğru meyletmeye devam etmesini

sağladı. Yoksa tekne yan yattığı için mi ona yaslanmıştı? Bilemiyordu. Hiçbir zaman da bilemedi. Bildiği tek şey, ona yaslandığında hissettiği rahatlık ve huzurun çok iyi geldiğiydi. Tekne yüzünden böyle olmuştu muhtemelen, ama Ruth da bu durumu değiştirmek için herhangi bir çaba göstermemişti. Hafifçe Martin'in omzuna yaslandı ve genç onun daha rahat olmasını sağlamak için pozisyonunu değiştirince yaslanmaya devam etti.

Çılgınlıktı ama Ruth, bunun bir çılgınlık olduğunu düşünmeyi reddetti. O anda Ruth değil, ihtiyaçları olan bir kadındı; hafiften de olsa Martin'e yaslandığında ihtiyaçları giderilmiş oldu. Artık yorgun değildi. Martin bir şey demedi. Deseydi büyü bozulurdu. Aşk konusundaki ketumluğu, aşkı uzatıyordu. Onun da başı dönmüş, gözleri kamaşmıştı. Ne olduğunu anlayamıyordu. Hezeyandan başka bir şey olamayacak kadar muhteşem bir an yaşıyordu. Yelkeni de yekeyi de bırakıp kızı kollarına almak için hissettiği o yakıcı arzuya zor hâkim oldu. Sezgileri bunu yapmasının yanlış olacağını söylüyordu; yelkenle yekeyi tutarak ellerini meşgul ettiğine ve günaha bu daveti boşa çıkardığına memnun oldu. Ama artık eskisi kadar hafif orsalamıyor, teknenin kıyıya gidişini uzatabilmek için utanmazca yelken boşaltıyordu. Kıyıya yaklaşınca yön değiştirmesi gerekecek ve aralarındaki temas kaybolacaktı. Münakaşacıların dikkatini çekip onları heyecanlandırmadan oturduğu yerden büyük beceriyle yelken yaparken onu denizlere, teknelere ve rüzgârlara egemen kıldıkları ve omzundaki aziz ağırlığıyla yan yana oturmasına vesile olarak bu şahane geceyi yaşattıkları için şimdiye dek yaptığı en zorlu deniz seyahatlerini bile affetti.

Doğan ayın ilk ışığı yelkene vurup tekneyi inci gibi aydınlattığında Ruth, Martin'den uzaklaştı. Martin'in de hemen uzaklaştığını hissetti. Ötekiler tarafından keşfedilmekten kaçınma güdüsü ikisinde de vardı. Sessiz ve gizli

bir mahremiyet yaşamışlardı. Kor gibi yanan yanaklarla ayrıldı Martin'den, tam olarak ne yaptığını ancak sonradan anlayabildi. Kardeşlerinin ve Olney'nin görmesini istemeyeceği bir kabahat işlemişti. Neden yapmıştı peki? Daha önce de gençlerle birlikte gece seyrinde bulunmuş, ama asla böyle bir şey yapmamıştı. Böyle bir şey yapmayı arzu bile etmemişti. Utançla ve gelişmekte olan kadınlığının gizemleriyle doldu. Tekneyi yeni bir rotaya sokmakla meşgul olan Martin'e kaçamak bir bakış attı; kendisine böyle edepsiz ve utanç verici bir şey yaptırdığı için ondan nefret edebilirdi. Onca erkek arasından bu! Belki de annesi haklıydı, onunla fazla görüşüyordu. Bir daha asla böyle bir şey yapmamaya ve Martin'i daha az görmeye karar verdi. Yalnız kaldıkları ilk anda, ay doğmadan hemen önce fenalaştığı, bu yüzden de mecalinin kalmadığı gibi yalandan bir açıklamayla durumu idare etmek gibi çılgın bir fikirle oyalandı bir süre. Sonra ay ortaya çıkmadan önce birbirlerinin çekimine nasıl kapıldıklarını hatırlayacak olan Martin'in bu yalanı hemen anlayacağını fark etti.

Birbirinin peşi sıra hızla gelip geçen günler boyunca geleceğini gözetmeyi; kendini ve nereye sürüklendiğini düşünmeyi reddeden, duygularını tahlil etmek istemeyen, muhakemeye burun kıvıran, tuhaf, kafası karışık bir varlık haline geldi Ruth. Ürperten bir gizemin hararetiyle yanıyor, bir an korkup hemen ertesinde büyülendiği bütün bu zaman zarfında sürekli hayret ve şaşkınlık içinde bulunuyordu. Ona güven veren tek fikre sıkı sıkıya sarılmıştı. Martin'in kendine açılmasına izin vermeyecekti. Bunu becerdiği sürece her şey iyi gidecekti. Zaten Martin birkaç güne kadar denize açılıyordu. Kendisine duygularını açsa bile durumu idare edebilirdi. Zaten aksi olamazdı, çünkü onu sevmiyordu. Elbette Martin için zorlu, ilk teklifini alacak Ruth içinse rahatsız edici bir yarım saat yaşanmış olacaktı. Bu düşünceyle içini müthiş bir heyecan sardı. Bir adamın evli-

lik teklif edebileceği olgunluğa ulaşmış gerçek bir kadındı artık. Cinsiyetinin temel özellikleriyle herkesin aklını başından alabilirdi. Hayatının dokusu, onu oluşturan her şey kıpır kıpırdı, heyecanla titreşiyordu. Bu fikir, ateşe doğru şevkle uçan pervane gibi kanatlandırıyordu onu. Hatta o kadar ileri gitti ki Martin'in teklifini kafasında canlandırıp kelimeleri aklından gencin dudaklarına yerleştirdi. Tabii kendi reddedişini de içinden prova etti, büyük bir nezaketle hareket ediyor, Martin'i asil bir centilmen gibi davranmaya teşvik ediyordu. Özellikle sigara içmeyi bırakmalıydı. Bunu söyleyecekti. Ama hayır, Martin'in açılmasına asla izin vermemeliydi. Onu durdurabilirdi; zaten annesine de böyle yapacağına söz vermişti. Kıpkırmızı oldu, alev alev yandı ve zihninde oluşturduğu sahneyi silerken büyük bir üzüntü duydu. Alacağı ilk evlenme teklifi, daha uygun bir zamana ve daha münasip bir kısmete ertelenmiş oldu.

21. Bölüm

Güneşin puslu puslu ışıdığı, havadaki uyuşukluk halini bozmayan hafif esintilerin oradan oraya dolaştığı, değişen mevsimin çırpıntılarının sükûnetle bastırılıp örtbas edildiği, California'ya özgü yazdan kalma, ılık, baygın ve güzel bir sonbahar günüydü. Tepelerin arasındaki kuytular, sanki sudan buharlaşmış değil de, renkli iplerden dokunmuş ince ve şeffaf erguvani buğu tabakalarınca örtülmüştü. San Francisco, bir duman karaltısı gibi tepelere doğru uzanıyordu. Kara parçalarının arasına girmiş körfez, yelkenlerini açmış teknelerin hareketsiz durduğu ya da tembel akıntıda ufak ufak sürüklendiği donmuş bir metal eriyiğine benziyordu. Batıya doğru ilerleyen güneşin altında soluk altın bir geçit gibi duran Golden Gate'e[62] karşı boy gösteren uzaklardaki Tamalpais Tepesi, bu gümüşi pus içinde zar zor seçiliyordu. Daha da ileride, karanlık ve engin Pasifik'teyse döne yuvarlana ufuk çizgisinden karaya doğru ilerleyen bulut kütleleri, kışın soğuk nefesinin ilk uyarısıydı.

Yazın bitmesi yakındı. Ama öyle hemen çekip gitmiyordu yaz; mecalsiz varlığını tepelerin arasından yavaş yavaş çekerek, vadilerin morunu daha da koyulaştırarak, azalan güçlerinden ve doymuş esrimelerinden kendine puslu bir kefen örerek, ömrünü doldurmuş ve iyi yaşamış olmanın verdiği sakin hoşnutlukla, yavaş yavaş ölüyordu. Tepelerin

arasındaki en sevdikleri küçük vadideyse Martin ile Ruth yan yana oturup başlarını aynı sayfaya eğmişlerdi; Martin, dünyada parmakla sayılacak kadar az erkeğe nasip olmuş bir sevdayla Browning'i seven kadının aşk şiirlerini okuyordu.

Etraflarında ölmekte olan güzelliğin büyüsü öylesine güçlüydü ki Martin'in sesi giderek cansızlaşıyordu. Altın yıl, pişmanlık duymayan güzel bir zevküsefa düşkünü olarak nasıl yaşadıysa, yine aynı şekilde ömrünü tamamlarken esrimelerinin ve tatminlerinin hatıralarını havaya yüklüyordu. Hülyalı, baygın ve süzgün haliyle azmin ve kararlılığın dokularını zaafa uğratıyor, pusla ve morumsu bir buğuyla ahlakın veya muhakemenin üstünü örterek Martin'le Ruth'a nüfuz ediyordu. Martin kendini hassas, yumuşak ve erimiş hissediyor, zaman zaman her yanını ateş basıyordu. Başı Ruth'unkine çok yakındı, hafif bir esinti kızın saçlarını havalandırıp yüzüne dokundurduğunda gözleri kitabı görmez oluyordu.

Bir kere okuduğu yeri kaybettiğinde, Ruth ona, "Okuduklarınızdan tek kelime bile anladığınızı sanmıyorum," diye çıkıştı.

Martin kor gibi yanan gözlerle baktı ona; yine dili tutulacak gibi oldu ama dudaklarının arasından bir cevap çıkıverdi.

"Ben de sizin anladığınızı sanmıyorum. Son okuduğum şiir ne anlatıyordu?"

"Bilmiyorum," diye içtenlikle güldü Ruth. "Unuttum. Yeter artık, daha okumayalım. Hava çok güzel."

Martin büyük ciddiyetle, "Bir süre için burada geçirdiğimiz son gün olacak," açıklamasında bulundu. "Deniz kenarında fırtına bulutları toplanıyor."

Kitap elinden kayıp yere düştükten sonra gören değil, hayal eden gözlerle hülyalı körfezi seyretmekten başka bir şey yapmayarak sessizce oturdular. Ruth gencin boynu-

na yan yan baktı. Martin'e doğru eğilen kendisi değildi. Yerçekiminden çok daha güçlü, kader kadar güçlü bir kuvvet tarafından ve kendine rağmen ona çekiliyordu. Aralarında sadece birkaç santim mesafe kalmıştı ve bu ara, onun hiçbir iradi müdahalesi olmadan kapanıverdi. Bir kelebek çiçeğe nasıl konarsa, öyle hafif bir temasla omzu Martin'inkine dokundu ve aynı hafiflikte karşılığını aldı. Sonra Martin'in omzunu onunkine bastırdığını hissedince içini bir ürperti sardı. İşte o an kendini geri çekmesi gerekiyordu. Ama artık Ruth bir otomat haline gelmişti. İradesinin kontrolü dışında hareket ediyordu ve bu doyumsuz çılgınlıkta kontrol veya irade gibi şeyleri aklına bile getirmedi. Martin'in kolu, sakınarak arkadan dolaşıp onu sardı. Kolun yavaş ilerlemesini harika bir azap olarak yaşıyordu Ruth. Ne geleceğini bilmeden, sıklaşmış soluklarıyla, ateş gibi yanan kuru dudaklarıyla, hızla atan nabzıyla ve damarlarında dolaşan bir hararetle bekliyordu. Saran kol giderek yukarılara çıkıyor, bir yandan da yavaşça ve okşayarak onu gence doğru çekiyordu. Daha fazla bekleyemedi. Yorgunmuşçasına iç çekerek önceden tasarlanmamış, güdüsel ve ani bir hareketle başını Martin'in göğsüne yasladı. Gencin başı hızla eğildi, dudakları yaklaşırken kızın dudakları da onunkileri karşılamak üzere uzandı.

Aşk denilen şey budur herhalde, diye düşünüyordu Ruth, o anda nasip olan kısacık mantık anında. Aşk değilse, müthiş utanç verici bir şey olurdu. Aşktan başka bir şey olamazdı. Kolu bedenine dolanmış, dudaklarını dudaklarına bastırmış bu adamı seviyordu. Bütün vücuduyla daha da sokuldu, dudaklarını daha sıkı bastırdı. Bir an sonra onun kucaklamasından hafiften sıyrılarak kabına sığmayan bir neşeyle uzanıp iki elini birden Martin'in güneşten yanmış boynuna yerleştirdi. Aşkın sızısından ve arzularının tatmin edilmesinden öyle büyük bir mutluluk duydu ki, hafiften inleyerek ellerini gevşetti ve yarı kendinden geçmiş vaziyette Martin'in kollarında yattı.

O ana kadar tek bir kelime edilmemişti ve uzunca bir süre daha edilmedi. Martin iki kez eğilip onu öptü ve her ikisinde de Ruth'un dudakları bu çekingen dudaklara, vücuduysa onun mutlulukla saran hareketine karşılık verdi. Martin görmeyen gözlerle körfezin öte tarafındaki büyük şehrin belli belirsiz görüntüsüne bakarken ona asılmış vaziyetteydi kız; gencin kendini geri çekmesinin imkânı yoktu, kollarıyla onun vücudunu destekler vaziyette oturuyordu. O anda beyninden hiçbir görüntü geçmiyordu. Sadece gün kadar ılık ve aşk kadar sıcak renkler, ışıklar ve alevler parlıyordu. Tekrar kıza eğildi. Ama onun dudaklarında sözler vardı.

"Bana ne zaman âşık oldun?" diye fısıldadı kız.

"En baştan, ilk andan, seni ilk gördüğümden beri. O anda çılgın gibi tutuldum sana. Aradan geçen onca zamanda daha da çıldırdım. Şimdiyse, mecnun gibiyim sevgilim. Aklım başımdan gitti adeta, mutluluktan başım dönüyor."

"Kadın olduğuma memnunum Martin..." dedi kız ve uzun bir iç çekişten sonra ekledi: "sevgilim."

Martin ona tekrar tekrar sımsıkı sarıldıktan sonra sordu:

"Ya sen? Sen ne zaman fark ettin?"

"Ben mi? Her zaman, neredeyse en baştan beri biliyordum."

"Yarasa kadar körmüşüm demek!" diye bağırdı Martin, sesinde hafif bir gücenmeyle. "Biraz önce... seni öpene kadar hayal bile edemeyeceğim bir şeydi bu."

"Öyle demek istemedim." Ruth, Martin'den biraz sıyrılıp ona baktı. "Dedim ki senin beni sevdiğini başından beri biliyordum."

"Peki ya sen?"

"Aniden oldu." Son derece yavaş konuşuyordu; gözleri sıcacıktı, heyecanla doluydu, eriyordu, yanakları hafifçe kızarmış ve öyle kalmıştı. "Biraz öncesine kadar... sen bana sarılana kadar bilmiyordum. Seninle evlenmeyi asla düşün-

medim, Martin, biraz öncesine kadar. Ne yaptın da âşık ettin beni kendine?"

"Bilmem," diye güldü genç, "sadece sevdim seni. O kadar çok sevdim ki bırak senin gibi capcanlı bir kadının kalbini, taşı bile eritmeye yeterdi aşkım."

"Bu yaşadığımız, aşk olduğunu sandığım şeyden çok farklıymış," dedi Ruth, alakasız bir şekilde.

"Nasıl olduğunu sanıyordun?"

"Böyle değil." Bir an Martin'in gözlerine baktı, sonra sözüne devam ederken indirdi gözlerini. "Görüyorsun, nasıl olduğunu bilmiyormuşum."

Martin onu tekrar kendine çekmek istedi ama kolunun mahcup hareketinden öte bir şey yapmadı, çünkü doymak bilmez biri gibi görülmekten korkmuştu. Sonra kızın vücudunun kendi kendine teslim olduğunu hissedince, onu bir kez daha kollarına aldı ve öptü.

Durdukları anlardan birinde kız, ani bir düşünceyle, "Bizimkiler ne diyecek peki?" diye sordu.

"Bilmem. İstediğimiz an hemen öğrenebiliriz."

"Ya annem karşı çıkarsa... Ona anlatmaktan korkarım."

"Bırak ben anlatayım," diye yiğitçe gönüllü oldu delikanlı. "Annen beni pek beğenmiyor sanırım, ama onu kazanabilirim. Seni kazanan biri, herkesi kazanabilir. Eğer..."

"Evet?"

"Bak şimdi, biz birbirimize aidiz. Annenin evlenmemizi onaylamaması gibi bir tehlike yok. Seni çok seviyor çünkü."

"Ama onun kalbini kırmak istemem," dedi Ruth düşünceli bir halde.

Martin annelerin kalbinin öyle kolay kolay kırılmayacağını söylemek istiyordu, ama ağzından çıkan laf, "Dünyada en büyük şey aşktır," oldu.

"Martin, biliyor musun, bazen beni korkutuyorsun. Seni ve yaşadıklarını düşündüğümde şimdi bile korkuyo-

rum. Bana karşı çok, ama çok nazik olman lazım. Unutma, sonuçta daha ben bir çocuk sayılırım. Daha önce hiç âşık olmadım."

"Ben de. İkimiz de çocuğuz. En büyük şansımız da şu ki ilk aşklarımızı birbirimizde bulduk."

"Ama bu imkânsız!" diye çığlık atarak hızlı ve öfkeli bir hareketle kendini gencin kollarından sıyırdı. "Senin için imkânsız. Sen denizcisin ve denizciler, duyduğuma göre... şeyleri varmış ..."

Sesi giderek söndü ve sustu.

"Her limanda bir sevgili edinmek gibi bir alışkanlıkları varmış," diye onun sözünü tamamladı Martin. "Bunu mu demek istemiştin?"

"Evet," dedi kız alçak bir sesle.

"Ama bu aşk değildir." Martin güven veren bir sesle konuşuyordu. "Birçok limanda bulundum, ama o akşam seni ilk gördüğüm ana kadar aşkın bana bir kez bile dokunup geçtiğini hatırlamıyorum. Biliyor musun, o akşam sana hoşça kal deyip çıktıktan sonra neredeyse tutuklanıyordum."

"Nasıl yani?"

"Öyle işte. Bir polis benim sarhoş olduğumu sandı ki ben de sarhoştum ... senin aşkından."

"Dur şimdi, ikimiz de çocuktuk diyordun, ben de böyle bir şey olamaz diyordum. Konudan uzaklaşmayalım."

"Diyordum ki senden başka kimseyi sevmedim," diye cevapladı genç. "Sen benim ilk aşkımsın, ilk ilk ilk aşkımsın."

"Bunu bir denizci diyor," diye itiraz etti kız.

"Ama bu benim ilk kez seni sevmemi değiştirmez ki."

"Ama başka kadınlar vardı... bir sürü kadın... off!"

Ve bir anda, müthiş şaşkınlık içindeki Martin Eden'ın ancak bir sürü öpücük ve okşamayla dindirebildiği gözyaşlarına boğuldu. Bu zaman zarfındaysa Martin'in kafasından

Kipling'in şu dizeleri geçiyordu: "Albay'ın hanımı ve Judy O'Grady / Dış görünüşleri farklı, içleri aynı."[63] Gerçi okuduğu romanlar, tam tersine inanmasını sağlamışlardı, ama ne kadar da doğruymuş diye düşündü. Romanlar, üst sınıflarda sadece resmi tekliflerin geçerli olduğu fikrini sokmuştu kafasına. Alt sınıftan gelme Martin, gençlerin ve deneyimsizlerin birbirlerini temasla elde etmelerinde sorun yok düşüncesine sahipti, ama üst sınıflardaki yüce şahsiyetlerin de aşklarını böyle yaşaması, akla bile getirilemeyecek bir şeydi ona göre. Romanlar bu konuda yanılıyordu demek. İşçi sınıfından kızlarda sonuca götüren sarılmalar, sessiz okşamalar, üst sınıf kızlarında da etkili oluyordu. Hepsi aynı etten yapılmıştı ne de olsa, dış görünüşleri dışında hepsi birbirinin aynıydı; Spencer'ı hatırlayabilseydi, bunu kendi başına da bilebilirdi. Kollarının arasındaki Ruth'u teselli ederken, kendisi de teselliyi, Albay'ın hanımıyla Judy O'Grady'nin görünüşleri dışında birbirlerine çok benzedikleri fikrinde buldu. Çünkü Ruth'u kendisine mümkün kılan şeydi bu. O da kendisi gibi, herkes gibi etten ve kandan oluşuyordu. Evlenmelerine hiçbir engel yoktu. Aralarındaki tek fark sınıf farkıydı ve sınıf denilen şey, insanın içinde bulunan değil, dışarıdan gelen bir şeydi. Yani silkilip atılabilirdi. Okuduğuna göre köleler bile Romalıların o mor giysisini giyebilecek kadar yükselebiliyordu.[64] Madem öyle, o da Ruth'un sınıfına yükselebilirdi. Bütün o masumiyetinin, kutsallığının, kültürünün, ruhunun ebedi güzelliğinin altında, temelde, Lizzie Connolly gibi, tüm Lizzie Connolly'ler gibi bir insan vardı. O da sevebilir, nefret edebilir, hatta histerik davranışlarda bulunabilir ve gözyaşlarını Martin'in kollarında dindirdiği bu anda olduğu gibi, kıskançlık yapabilirdi.

Ruth aniden gözlerini açtı ve Martin'e, yukarı doğru bakarak, "Ayrıca senden yaşlıyım, aramızda üç yaş var," dedi.

"Şşşt, sen daha küçük bir çocuksun. Deneyim açısından ben senden tam kırk yaş büyüğüm," cevabını verdi Martin.

Aslında aşkta ikisi de çocuktular, sevdalarını ifade ederken öylesine saf ve toydular; kızın üniversitede eğitim görüp bir sürü bilgiler öğrenmiş bulunmasına, gencin de kafasının bilim felsefesi ve hayatın gerçekleriyle dolu olmasına rağmen bir çift çocuktular.

Günün geçip gitmekte olan güzelliğinin karşısında oturdular, bütün sevgililer nasıl konuşursa onlar da öyle muhabbet ettiler, aşklarına ve kendilerini bu kadar tuhaf bir şekilde bir araya getirmiş olan kısmetlerine şaştılar, birbirlerini şimdiye kadar hiçbir çiftin ulaşamadığı derecede sevdiklerine kesin olarak inandılar. Sonra da ısrarla tekrar tekrar dönüp birbirleri hakkındaki ilk izlenimlerini sayıp dökerek, karşılıklı hislerinin tam olarak ne kadar büyük olduğunu umutsuzca tahlil etmeye çalıştılar.

Batı yönünde ufukta toplanmaya başlayan bulutlara, batmaya başlayan güneşin ışıkları yansıdı, gökyüzü gül rengine dönerken tepeler kızıllaştı. Gül rengi ışık etraflarını sararken Ruth, "Goodbye Sweet Day" aryasını[65] okumaya başladı. Elleri ellerinde, kalpleri birbirinde, Martin'in kollarının beşiğine yatmış, yumuşacık bir sesle söylüyordu.[66]

22. Bölüm

Kızı eve döndüğünde yüzündekileri okumak için Bayan Morse'un annelik sezgilerine ihtiyacı yoktu. Yanakları terk etmemiş o kırmızılık hikâyeyi kabaca anlatıyor, aradaki boşlukları da içlerindeki mutluluğu yansıtarak ışıl ışıl parlayan kocaman gözler dolduruyordu.

Ruth odasına çekilene kadar vakit geçirdikten sonra yanına gelen Bayan Morse, "Ne oldu?" diye sordu.

Ruth'un dudakları titredi: "Anladınız mı?"

Cevap olarak annesi ona sarılıp saçlarını yumuşak yumuşak okşamaya başladı.

"Konuşmadı," diye lafa başlayıverdi sonra kız. "Böyle bir şey olmasını hiç istemiyordum ve onun konuşmasına izin vermeyecektim. Zaten o da konuşmadı."

"İyi de o konuşmamışsa, hiçbir şey olmuş olamaz. Değil mi?"

"Ama öyleydi. Tam söylediğim gibi."

"Yavrucuğum ağzında ne geveliyorsun bakayım sen?" Bayan Morse hayretler içindeydi. "Neler olup bittiğini anladığımı sanmıyorum. Ne oldu?"

Ruth büyük bir şaşkınlıkla annesine baktı.

"Anladığınızı sanmıştım. Biz nişanlandık. Martin'le ben."

Bayan Morse, kuşkulu ve gergin bir kahkaha attı.

"Konuşmadı," diye açıklamaya devam etti Ruth. "Sadece beni sevdi, hepsi bu. Ben de sizin kadar şaşırdım. Tek bir kelime bile etmedi. Sadece bana sarıldı. Ve o anda... ben, ben olmaktan çıktım. Beni öptü, ben de onu öptüm. Engel olamıyordum. Elimden gelmiyordu. İşte o anda ben de onu sevdiğimi anladım."

Annesinin kutsayıcı öpücüğünün beklentisiyle sözünü kesti, ama Bayan Morse sessiz ve mesafeliydi.

"Feci bir şey, biliyorum," diye alçak bir sesle tekrar başladı. "Kendimi size nasıl affettiririm bilemiyorum. Ama kendimi tutamadım. O ana kadar onu sevebileceğimi aklımdan bile geçirmiş değilim. Babama durumu siz anlatır mısınız?"

"Babana hiç anlatmasak daha iyi olmaz mı? Bırak Martin Eden'la konuşup ona durumu açıklayayım. Bizi anlayacak ve seni bırakacaktır."

"Hayır! Hayır!" diye bağırarak ayağa fırladı Ruth. "Beni bırakmasını istemiyorum. Onu seviyorum. Sevmek çok hoş bir duygu. Onunla evleneceğim... tabii izin verirseniz."

"Canım Ruth'um, babanla benim senin için başka planlarımız var... hayır, yanlış anlama, senin için birini belirlemiş değiliz. Bu tür bir şey değil. Bizim babanla senin hakkında bütün istediğimiz, dengin olan iyi ve saygın bir centilmen seçmen, onu sevmen ve onunla evlenmen."

Ruth itiraz ederken ağlamaklı olmuştu. "Ama ben Martin'i seviyorum."

"Hiçbir şekilde senin seçimine karışmayız yavrum, ama sen de bizim tek kızımızsın ve böyle bir evlilik yaptığını görmeye dayanamayız. Sendeki bütün o incelik ve zarafete karşı kabalık ve yabanilik dışında sana verebileceği hiçbir şey yok. Hiçbir şekilde senin dengin değil. Seni geçindiremez. Zenginlik hakkında aptalca beklentilerimiz yok, ama konfor önemlidir. Bizim kızımız, en azından alıştığı konforu kendisine verebilecek biriyle evlenmeli. Meteliksiz bir mace-

racı, denizci, kovboy, kaçakçı, Tanrı bilir başka neci olduğu gibi kuş beyinli ve de sorumsuz bir adamla değil."

Ruth sustu. Duyduğu her söz doğruydu.

"Yazmakla vakit kaybediyor, dehaların ve üniversite mezunu ender insanların bile her zaman başaramadıkları bir şeyi elde etmeye çalışıyor. Evlenmeyi düşünen bir adam evliliğe hazırlık yapar. Ama o yapmıyor. Söylediklerim aynen doğru ve biliyorum ki sen de bu fikrime katılıyorsun, sorumsuz biri o. Zaten niye olmasın? Denizciler hep öyledir. Hesaplı, ihtiyatlı davranmayı hiç öğrenmemiş. Savurganlıkla geçirdiği yıllar onu şekillendirmiş. Onun hatası değil elbette, ama bu durum tabiatını değiştirmiyor. Ya azgın bir çapkın olarak geçirdiği bütün o yılları aklına getirdin mi hiç? Evlilik ne demek, bilirsin."

Ruth ürperdi ve sıkıca annesine sarıldı.

"Getirdim." Düşüncelerini ifade edebilmek için uzun bir süre bekledi. "Korkunç. Düşünmek bile beni hasta ediyor. Onu sevmemin feci bir kaza olduğunu ben de söylüyorum, ama kendime de engel olamıyorum. Siz babamı sevmenize engel olabilir misiniz? Bende de aynı şey işte. Benim de onun da içimizde bir şey var, bugüne kadar orada olduğunu bilmezdim, ama orada duruyor ve onu sevmeme neden oluyor. Ona âşık olacağımı aklıma bile getirmezdim ama âşığım işte," diye bitirirken sesinde küçük bir zafer edası vardı.

Uzun uzun konuştular ve sonunda belirsiz bir zaman boyunca bir şey yapmadan beklemeyi kararlaştırdılar.

Aynı karar, o gece biraz daha geç bir saatte, planını ne kadar yanlış yürüttüğünü itiraf eden Bayan Morse ile kocası arasında da verildi.

"Zaten başka türlü de olamazdı," diye yargısını dile getirdi Bay Morse. "Çünkü kızımızın görüştüğü tek adam, bu denizci. Er ya da geç uyanacaktı, uyandı ve hop! Karşısında bizim denizci, yani elinin altında olan tek adam. Tabii ki kızımız onu sever veya sevdiğini sanır ki bu ikisi de aynı kapıya çıkar."

Bayan Morse, Ruth'a doğrudan karşı çıkmak yerine yavaş yavaş ve dolaylı olarak konunun üzerinde çalışmayı üstlendi. Martin henüz evlenebilecek bir durumda olmadığı için buna bol bol zaman vardı.

Bay Morse'un tavsiyesi, "Bırakalım da istediği kadar görsün onu," oldu. "Bahse girerim tanıdıkça daha az sevecektir. Ayrıca gencin rakiplerini bol bol çıkart karşısına. Eve sürekli gençler girip çıksın. Kızlar ve erkekler. Her alandan gençler olsun; zeki, hayatta bir şeyler başarmış, işi gücü olan, bizim sınıfımızdan çocuklar, centilmenler gelip gitsin. Onu bu gençlerle karşılaştırabilir. Martin'in ne olduğunu o gençler gösterir zaten. Netice itibariyle yirmi bir yaşında bir çocuk. Gerçi Ruth da çocuk sayılır. Bunlarınki çocukluk aşkıdır, saman alevi gibi parlayıp söner."

Böylece nasıl davranılacağı kararlaştırılmış oldu. Ruth ile Martin'in nişanlandığı aile içinde kabul görecek, ama aile dışına duyurulmayacaktı. Zaten aile, böyle bir şeyi duyurmanın gerekeceğini hiçbir zaman düşünmemişti. Ayrıca zımnen anlaşılmıştı ki uzun bir nişanlılık dönemi olacaktı bu. Martin'e iş bulup çalışmasını veya yazmayı bırakmasını hiç söylemediler. Onu kendini düzeltmeye teşvik etmek niyetinde değillerdi. O da onların dostane olmayan bu tasarılarına yardımcı oldu, çünkü düzenli bir iş bulmak aklının köşesinden bile geçmiyordu.

Birkaç gün sonra Ruth'a, "Bakalım yaptığımı beğenecek misin," dedi. "Ablamın evinde oda kiralamanın bana pahalıya geldiğini düşünerek başka bir eve taşınmaya karar verdim. Kuzey Oakland'da, bizim mahalleden ve herkesten uzakta küçük bir oda tuttum, yemeklerimi pişirebileceğim küçük bir yağ sobası aldım."

Ruth çok mesuttu. Özellikle de yağ sobası onu çok mutlu etmişti.

"Bay Butler da böyle başlamıştı," dedi.

Martin içten içe bu saygın centilmenin anılmasına bozuldu ama devam etti: "Tüm metin dosyalarıma pul yapıştırıp

editörlere göndermeye tekrar başladım. Bugün odama taşındım, yarın da çalışmaya başlıyorum."

"Demek iş buldun!" diye haykırdı, bütün vücuduyla bu sürprizden ne kadar hoşnut olduğunu gösteriyor, Martin'e yakın duruyor, elini tutuyor, gülümsüyordu. "Hiç de söylemez ki! Ne iş yapacaksın?"

Martin hayır anlamında salladı başını.

"Yazmak anlamında çalışmaya başlıyorum demek istemiştim." Ruth'un yüzü gölgelenirken hızla sürdürdü sözlerini. "Beni yanlış değerlendirme. Bu sefer yanardöner fikirlerle vakit kaybetmeyeceğim. Son derece mesafeli, şiirsel olmayan, düz ve gerçekçi şeyler yazacağım. Böylesi denize açılmaktan daha iyi olacak. Oakland'daki vasıfsız bir işçinin kazanabileceğinden daha iyi bir gelir elde edeceğim.

Yaptığım tatil bana bir bakış açısı kazandırdı, anlıyor musun... Çalışmaktan canım çıkmadı, hiçbir şey de yazmadım, en azından yayımlamak amacıyla yazmadım. Yaptığım tek şey seni sevmek ve seni düşünmekti. Bir şeyler de okudum tabii, ama daha çok düşünme sürecimin bir parçasıydı bunlar; bir de esas olarak dergi okudum. Kendi hakkımda, dünya hakkında, hayattaki yerim hakkında ve dünyada sana denk gelebilecek bir yer edinme şansım hakkında bol bol düşündüm. Sonra Spencer'ın 'Üslup Felsefesi'ni[67] okudum ve bendeki sorunun, daha doğrusu yazı çalışmalarımdaki sorunun ne olduğuna dair bir sürü şey keşfettim; tabii her ay dergilerde yayımlanan yazılardaki sorunun da...

Neticeye gelirsek, bütün o düşünmelerimden, okumalarımdan ve sevmelerimden sonra artık Ekmekparası Sokak'a taşınıyorum. Başyapıtları bırakıp para için yapacağım değersiz işlere geçiyorum; fıkralara, nüktelere, insan öykülerine yer veren yazılara, mizahi şiirlere, üst sınıfa hoş gelen hafif ve edepli sosyete şiirlerine dönüyorum; talep gördüğü belli olan bu tür zırvalıklar yazacağım. Sonra gazetelere, gazetelerin pazar eklerine makaleler ve hikâyeler satan

ajanslar var. Onların istedikleri türden metinler üretip iyi bir işte alacağım maaş kadar para kazanırım. Sen de bilirsin, ayda dört beş yüz dolar kazanan serbest yazarlar var. Onlara benzemek, benzememek benim için hiç önemli değil; yeter ki iyi para kazanayım ve başka işlerde olduğunun aksine vaktimin çoğunu kendime ayırayım.

İşte o zaman gerçek çalışmalarıma ve ciddi yazılarıma vakit ayıracağım. Angaryalar arasında başyapıtlarıma el atacağım, çalışıp başyapıtlarımı yazmak için hazırlanacağım. Şu ana kadar katettiğim mesafeye bakınca çok şaşırıyorum. Kalemi elime ilk aldığımda kendimin bile doğru dürüst anlayıp değerlendiremediğim birkaç önemsiz tecrübem dışında yazacak bir şeyim yoktu. Doğru dürüst fikrim yoktu. Gerçekten öyle. Düşünebileceğim kelimelerim bile yoktu. Deneyimlerimse anlam kazanmamış bir sürü görüntüden ibaretti. Bilgilendikçe, kelime haznemi geliştirdikçe, o deneyimlerimde görüntüleri aşan şeyler olduğunu gördüm. Deneyimlerimi bilinçle yorumlamaya yöneldim. İyi işler çıkardığım, 'Macera'yı, 'Neşe'yi, 'Tencere'yi, 'Hayatın Badesi'ni, 'Kalabalık Sokak'ı, 'Aşk Döngüsü'nü, 'Deniz Güzellemeleri'ni yazdığım bir dönemdi bu. Bunlar gibilerini, daha da iyilerini yazacağım, ama kendime ayıracağım vakitlerimde yapacağım bunu. Artık ayaklarım yere sağlam basıyor. Önce değersiz işler ve para, sonra başyapıtlar. Sırf sana göstermek için dün akşam haftalık mizah dergilerinde yayımlanabilecek yarım düzine kadar fıkra ve nükte yazdım. Tam yatıyordum ki bir de trioletleri[68] deneyivereyim dedim, mizahi olacaktı tabii ki; bir saat içinde dört tane yazıverdim. Sanırım tanesi bir dolar eder. Yatağa gitmeden önce akla geliveren üç beş fikir için işte sana dört dolar.

Elbette duygusuzca, para için yapılan, sıkıcı işler bunlar. Ama ayda altmış dolara defter tutmaktan ya da ölünceye kadar bitmek tükenmek bilmez sütunlar halindeki anlamsız rakamları alt alta yazmaktan daha duygusuz ya da sıkıcı

da sayılmaz. Üstelik bu değersiz işler edebiyatla bağımı sürdürmeme ve daha önemli yazılara yönelmeme de imkân verecektir."

"Peki bu önemli yazıların, bu başyapıtların sana ne faydası olacak?" diye sordu Ruth. "Satamıyorsun ki."

"Evet, satabilirim," diye söze başladı, ama Ruth susturdu onu.

"Bütün o saydığın, iyi olduğunu düşündüğün yazıların, hikâyelerin tek birini bile satamadın. Satmayan başyapıtlarına güvenip evlenemeyiz."

"O halde trioletlerimin satacağına güvenip evlenebiliriz," diye azimle ısrar ederek kıza sarıldı, ama bir sevgiliden hiç beklenmeyecek bir mesafeyle karşılaştı.

Neşesini sürdürmeye çalışarak, "Şunu bir dinle bak," dedi. "Sanat sayılmaz ama bir dolar eder."

"Dışarıdaydım ben
O geldiğinde.
Buymuş meğer, neden,
Borç istermiş benden,
Uğramış evime.
İyi ki çıkmışım erken.
Param kaldı cebime."

Tekerleme tadındaki şiiri okurken neşeyle inip çıkan sesi, bitirdiğinde yüzünde oluşan moral bozukluğuyla taban tabana zıttı. Ruth'u gülümsetememişti bile. Ciddi ve sıkıntılı bakıyordu kız ona.

"Bir dolar ediyor olabilir," dedi, "ama saray soytarısının ücreti olan bir dolar o. Bunun ne kadar alçaltıcı bir şey olduğunu anlamıyor musun Martin? Sevdiğim ve onur duyduğum adamın edebi değeri olmayan komik şiirlerin müellifi olmaktan daha yüce ve daha ince olmasını isterim."

"Benim, mesela Bay Butler gibi mi olmamı istiyorsun?" diye sordu Martin.

"Bay Butler'ı sevmediğini biliyorum," diye söze başladı Ruth.

"Bay Butler'da sorun yok," diye onun sözünü kesti Martin. "Bence asıl mesele onun hazımsızlığı. Kendimi savunmak için söyleyeyim, bu tür şiirler ve fıkralar yazmakla daktilocu olarak çalışmak, steno tutmak veya birilerinin muhasebe defterini tutmak arasında fark göremiyorum. Bunların hepsi de belli bir amaca yönelik araçlar. Senin benim hakkımdaki teorine göre başarılı bir avukat veya işadamı olmam için işe defter tutarak başlamam lazım. Benim teorimse değersiz işlerle başlayıp büyük bir yazar olmak."

Ruth ısrarcıydı. "Ama arada bir fark var."

"Nedir?"

"Senin o güzel işlerin ya da adına ne diyorsan onların, bir türlü satılmıyor. Denedin, biliyorsun, editörler senin yazılarını almıyor."

"Bana zaman tanı," diye rica etti. "Bu değersiz işler geçici olacak, ciddiye bile almıyorum onları. İki yıl müddet ver bana. Bu süre içinde başaracağım; editörler benim elimden çıkan işleri almaya can atacak. Ağzımdan çıkanı kulağım duyuyor, kendime inanıyorum. İçimdekinin ne olduğunu biliyorum, edebiyatın ne olduğunu biliyorum artık; o küçük insanların şiir diye, yazı diye ortaya döktüğü onca vasat zırvayı da tanıdım, bu durumda iki yılın sonunda doludizgin başarıya koşuyor olacağım. Ticarette asla başarılı olamam. Zaten sevmiyorum da. Ruhsuz, aptalca, çıkarcı, başkalarını kazıkladığın bir iş olarak görüyorum ticareti. Ticarete uygun biri değilim ben. Tezgâhtarlıktan öteye geçemem. Azıcık tezgâhtar maaşıyla ikimiz nasıl mutlu olabiliriz? Senin elinin altında her şeyin en iyisi olsun isterim. Başka bir yerde daha iyisi varsa, o zaman da gider onu alır getiri-

rim. Başarılı bir yazar, Bay Butler'ı kim bilir kaç kere satın alır. 'Çoksatar' bir kitap, elli ile yüz bin dolar arasında para kazandırıyor, bazen üç aşağı beş yukarı oynuyor, ama buna yakın bir rakam oluyor."

Ruth sessizdi. Hayal kırıklığı belli oluyordu.

"Eee?" diye sordu Martin.

"Ben başka türlü umut etmiş, başka türlü planlamıştım. Yapabileceğin en iyi şeyin steno öğrenip, zaten daktilo da biliyorsun, babamın ofisinde işe başlamak olduğunu düşünmüştüm ve hâlâ öyle düşünüyorum. Pırıl pırıl bir zihnin var ve ben başarılı bir avukat olacağına inanıyorum."

23. Bölüm

Ruth'un, Martin'de yazarlık yeteneği olduğuna inanmaması, Martin'in gözünde onun değerini düşürmemişti. Kısa tatili sırasında dinlenirken saatler boyunca kendini tahlil eden Martin, kendine dair çok şey öğrenmişti. Güzelliği şöhretten daha çok sevdiğini ve şöhret kazanmayı arzu etmesinin, büyük oranda Ruth'tan kaynaklandığını keşfetmişti. Zaten içindeki şöhret arzusunun bu kadar güçlü olmasanın nedeni de oydu. Dünyanın gözünde büyük olmak, kendi deyimiyle her şeyi "iyi etmek" istiyordu ki sevdiği kadın gurur duysun ve ona değer versin.

Kendi açısındansa Martin, güzelliği büyük bir tutkuyla seviyor ve ona hizmet etmekle bu sevdasının yeterince karşılık gördüğünü düşünüyordu. Güzellik sevdasından büyük tek şey, Ruth'a olan aşkıydı. Aşkı dünyanın en iyi şeyi olarak görüyordu. İçindeki devrimi başlatan, yontulmamış bir denizciyken onu bir öğrenci ve sanatçı haline getiren, dolayısıyla da öğrenim, sanat ve aşk üçlüsü arasında diğer ikisine üstün gelen en büyük ve en güzel şey, aşktı. Öte yandan kendi zekâsının Ruth'un, babasının ve kardeşlerinin zekâsından üstün olduğunu keşfetmişti. Martin'in zihin gücü, üniversite eğitiminden gelen üstünlüğüne ve edebiyat mezunu olmasına karşın Ruth'unkini geride bırakıyordu; yaklaşık bir yıl kendi kendine çalışıp dünya, sanat ve hayat

konularında onun sahip olmayı hiçbir zaman umamayacağı bir hâkimiyet kazanmıştı.

Bunları fark etmişti, ama bu aydınlanmadan ne onun Ruth'a olan aşkı ne de Ruth'un Martin'e olan aşkı etkilenmişti. Aşk son derece güzel ve asil bir şeydi ve Martin, kendi sevdasını kendi lekeleyecek kadar sadakatsiz bir âşık değildi. Ruth'un sanat, doğru davranış, Fransız Devrimi ve herkese eşit oy hakkı konusundaki farklı ve birbirine uymayan fikirlerinin aşkla ne ilgisi vardı? Bunlar zihinsel süreçlerdi. Oysa aşk, aklın ötesinde, üstündeydi. Martin aşkı asla küçük görmezdi. Aşka tapıyordu. Akıl vadisinin ötesindeki dağların zirveleriydi aşkın memleketi. Varoluşun yüce bir hali, yaşamın zirvesiydi ve çok ender bulunurdu. Sevdiği bilimsel filozoflar ekolü sayesinde aşkın biyolojik önemini öğrenmiş ve aynı rafine bilimsel akıl yürütme süreci sayesinde insan organizmasının en yüksek amacını aşkla elde ettiği, aşkın asla sorgulanmadan hayatın en büyük mükâfatı olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Böylece âşıkları tüm öteki varlıklardan çok daha fazla kutsanmış sayıyor; dünya işlerinin üstünde, paranın, servetin ve muhakemenin fevkinde, halkın takdirinin ve alkışının yukarısında, hatta bizzat hayatın bile ötesinde olduğunu telakki ettiği "Tanrı'nın çılgın âşığının", hayatını "bir buseye" feda edebileceğini düşünmekten büyük zevk alıyordu.

Martin bu fikirlerin çoğunu daha önce düşünmüştü, bir kısmını da sonradan düşünecekti. Bu arada da Ruth'a gitmek dışında çalışmasına hiç ara vermiyor ve bir Spartalı gibi yaşıyordu.[69] Nasıl yapıyorsa bir sürü çocuğunu besleyip büyütmeyi beceren, hüznünü ve yorgunluğunu düzenli aralıklarla köşedeki bakkaldan on beş sente aldığı galonluk buruk şarapta boğan hamarat ve asabi Portekiz kökenli ev sahibesi, şirret dul Maria Silva'dan kiraladığı küçücük odaya ayda iki buçuk dolar ödüyordu. Önceleri ondan ve bozuk konuşmasından tiksinen Martin, verdiği amansız

mücadeleye tanık oldukça giderek kadına hayran kaldı. Küçük evde sadece dört oda vardı; Martin'inki çıkarılırsa üç oda kalıyordu. Bu odalardan birine; kökboyalı bir halıyla şenlendirilmiş ancak küçük yaşta göçüp giden sürüyle bebelerinden birinin cenaze resmiyle hüzünlendirilmiş olan evin misafir odasına, sadece önemli misafirler varken girilebilirdi. Panjurları her zaman kapalı tutulur ve Maria Silva'nın çıplak ayaklı kabilesinin üyeleri o kutsal mıntıkaya çok özel durumlar haricinde asla sokulmazdı. Gelirini büyük oranda kendinden daha iyi durumdaki komşularının kirlilerinden elde ettiği için pazarları hariç her gün çamaşır yıkayıp kola ve ütü yaptığı mutfakta aynı zamanda yemek de yapılır ve yine orada yenirdi. Geriye bir tek Martin'inki kadar küçük yatak odası kalıyordu ki Maria Silva ile yedi yavrusu oraya doluşup uyurlardı. Martin'in asla çözemediği bir mucizeydi bu. Aralarındaki ince bölmenin öteki tarafından her gece onların yatağa gidişlerini en ince ayrıntısına kadar işitir, ciyak ciyak bağırıştıklarını, car car dalaştıklarını, dır dır didiştiklerini ve uykudan uyanınca kuş yavruları gibi cıvıl cıvıl konuştuklarını duyardı. Maria'nın her sabah ve her akşam sağdığı bir başka gelir kaynağı daha vardı; görevleri esasen hayvan zabıtalarını gözlemek olan hırpani giysili oğullarından en az birinin eşliğinde, sahipsiz bahçelerde ve kaldırımların iki yanında büyüyen çimlerden kaçamak beslenen iki ineği.

Martin küçük odasında yaşıyor, uyuyor, çalışıyor ve yazıyordu. Odanın, minik ön verandaya bakan tek penceresinin önünde, aynı zamanda sıra, kütüphane ve daktilo sehpası görevi yapan mutfak masası vardı. Odanın üçte ikisini kaplayan yatak, arka duvara dayalıydı. Masanın hemen bitişiğinde, işe yarasın diye değil, satılıp üreticisine para kazandırsın diye üretilmiş, ince cilası günbegün dökülen gösterişli bir çekmeceli masa bulunuyordu. Bir köşede duran bu çekmeceli masanın tam karşı köşesinde,

yani mutfak masanın öbür yanındaysa içinde tabakların ve mutfak eşyalarının bulunduğu, üstünde yağ sobası duran sandıktan, duvara çakılmış erzak rafından ve bir kova sudan oluşan mutfak vardı. Odasında musluk bulunmayan Martin, suyunu evin mutfağından taşımak zorundaydı. Yemek pişirirken biraz fazlaca buhar çıkardığı günlerde çekmeceli dolabın cilasının dökülmesine cömertçe katkıda bulunuyordu. Yatağın üstünde, bir halat düzeneğiyle tavana asılmış bisikleti duruyordu. İlkin evin bodrumuna koymayı denemiş, ama zincirleri gevşetip tekerleri patlatan Silva kabilesi nedeniyle orada barındıramamıştı. Sonra ön verandayı düşündü ama bu sefer de uğuldaya uğuldaya yağan bir güneydoğu yağmuru bütün gece tekerleri sırılsıklam etti. Sonunda bisikletini odasına aldı ve tavana astı.

Giysilerini ve şimdiye kadar biriktirdiği kitaplarını koyduğu küçük dolabına, ne masanın üstünde ne de altında yer vardı. Kitap okurken not alma alışkanlığı edinmiş ve o kadar çok not kâğıdı doldurmuştu ki odacığının bir yanından öteki yanına birkaç çamaşır ipi gerip notlarını asmasaydı, o daracık alanda kendisine yer kalmayacaktı. Bu haliyle bile bir şeylere çarpmadan içinde dolaşmanın çok zor olacağı kadar doldurmuştu odasını. Dolabın kapağını kapatmadan odanın kapısını açamıyordu mesela. Odanın içinde düz bir çizgide bir yandan öbür yana yürüyemiyordu. Kapıdan yatağın başına yürümek, zikzak çizmeyi gerektiriyordu ki karanlıkta bir şeylere çarpmadan bu yolu almayı asla beceremedi. Birbirini engelleyen kapılar sorununu hallettikten sonra mutfağa girmemek için sağa keskin bir dönüş yapmalıydı. Sonra yatağın ayağından kaçınmak için sola dönmesi gerekiyordu, ama bu dönüş fazla keskin olursa masanın köşesine denk geliyordu. Ani bir duruş ve yalpayla sola dönüşünü durdurup sağa yönelince bir tarafı yatak, diğer tarafıysa masa olan bir kanala giriyordu. Odanın tek sandalyesi, eğer masanın önündeki yerinde duruyorsa, kanalda

ilerlemek imkânsızdı. Sandalye kullanılmıyorsa yatağın üzerinde istirahata bırakılıyordu, ama Martin yemek yaparken veya suyun kaynamasını beklediği sırada kitap okurken sandalyeye oturuyordu. Hatta biftek tavada kızarırken sandalyeye oturup bir iki paragraf attıracak kadar ustalaşmıştı. Ayrıca mutfağı oluşturan küçük köşe o kadar dardı ki ihtiyacı olan her şeye oturarak ulaşması mümkündü. Esasen oturarak yemek pişirmek gayet elverişli bir çareydi, ayakta durunca genellikle kendini engelliyordu.

Her şeyi hazmedebilecek bir mideye sahip olmak dışında hem besleyici hem de ucuz gıdalar konusunda bilgiliydi Martin. Bezelye çorbası ile patates ve Meksika usulü pişirilmiş fasulye, beslenme düzeninin daimi malzemeleriydi. Amerikalı ev kadınlarının asla pişiremeyeceği ve hiçbir zaman da öğrenemeyeceği şekilde pişirilmiş pilav, günde en az bir kere konuyordu o masanın üzerine. Kuru meyveler tazelerinden daha ucuz olduğu için Martin'in masasında genellikle bir tabak pişirilmiş kuru meyve bulunur ve tereyağı yerine ekmeğinin üstünde yerini alırdı. Nadiren de olsa sofrasını biftek veya kuzu haşlamayla zenginleştirirdi. Kremasız ve sütsüz olmak şartıyla günde iki kez kahve içer, akşamları bunun yerine çay demler ve her ikisini de mükemmelen yapardı.

Hesaplı davranması şarttı. Çamaşırhaneden tüm kazandıkları tatilde gitmişti. Üstelik piyasadan o kadar uzak kalmıştı ki değersiz işlerden ilk kazançların gelmesi için bile birkaç haftanın geçmesi gerekiyordu. Ruth'la görüşmek veya ablası Gertrude'a uğramak dışında münzevi bir hayat sürüyor ve her gün, sıradan bir insanın en az üç günde yapabileceği kadar çalışıyordu. Günde sadece beş saat uyuyordu; ancak demirden yapılmış adamlar, Martin'in yaptığı gibi günde on dokuz saat çalışabilirdi. Tek bir anını bile kaybetmiyordu. Aynasının kenarında kelimelerin anlam ve telaffuz listeleri asılıydı; tıraş olurken, giyinirken, saçını

tararken bu listelerin üzerinden baştan sona bir kez geçiyordu. Yağ sobasının üstündeki duvarda da benzer listeler vardı ve yemek pişirirken veya bulaşık yıkarken de buradaki listelerin üzerinden geçiyordu. Sürekli eskilerin yerine yeni listeler geliyordu. Okumalarında rastladığı, bilmediği veya kısmen bildiği her kelime bir kenara not alınıyor, sonra da yeteri kadar birikince daktilo edilip aynanın kenarına veya duvara iğneleniyordu. Hatta cebinde de liste taşıyor ve sokakta bulduğu boş vakitlerde, kasapta veya bakkalda sıra beklerken gözden geçiriyordu.

İyice ilerlemişti bu konuda. Yazıları gazete ve dergilerde basılan yazarların çalışmalarını okuyor, onların elde ettiği bütün sonuçları not ediyor ve bu sonuçları elde ettikleri püf noktaları neyse; anlatım, ifade, üslup, bakış açısı, tezat, nükte, hepsini çözümlüyor ve üzerinde çalışmak üzere listeliyordu. Maymun gibi taklit etmiyordu ama. İlkeleri bulmaya çalışıyordu. Etkili ve cazip üslup özelliklerini listeliyordu; birçok yazar tarafından yazılmış bir sürü yazıdan listeler oluşturunca genel bir üslup ilkesi damıtması mümkün olacak, böylece kendi yeni ve özgün üslubunu oluşturmanın mücadelesini verirken, üslupları değerlendirip tartabileceği bir ölçüyle donanacaktı. Yine aynı şekilde güçlü cümleleri, yaşayan dili okurun karşısına getiren ibareleri, asit gibi yakan ve ateş gibi alazlandıran ifadeleri veya gündelik dilin çölünde bütün parlaklığı, lezzeti ve hoşluğuyla insanın gözünü alan sözleri listeledi. Altta yatan ana ilkeyi arıyordu daima. Nasıl yapıldığını öğrenmek istiyordu; sonra kendisi de öyle yapabilirdi. Dış güzellikten tatmin olmuyordu. Dışarıda yemek kokuları arasında Silva kabilesinde kızılca kıyamet koparken, Martin sıkış tıkış odasındaki laboratuvarında güzelliği teşrih edip parçalarına ayırıyor, anatomisini öğrenip kendisinin de güzellik yaratabileceği günlere doğru ilerliyordu.

Yaradılışı öyleydi, sadece kavrarsa çalışabilirdi. Ürettiğinin ne olduğunu görmeden, yarattığı etkinin doğru

ve güzel olması için şansına ve dehasının yıldızına güvenerek, karanlıkta ve körlemesine çalışamazdı. Yarattığı etkinin şansa bağlı olmasına tahammülü yoktu. Neden ve nasıl olmasını bilmesi gerekiyordu. Onunki her şeyi enine boyuna dikkate alan bir yaratıcı dehaydı; bir şiire veya hikâyeye başlamadan önce her şey kafasında canlanıyor, gözünün önünde final beliriyor ve o finali elde etmesini sağlayacak yol ve araçlar bilincinin tasarrufuna geçiyordu. Aksi takdirde mücadelesi başarısızlığa mahkûmdu zaten. Öte yandan fazla düşünmeden, kolayca, şansına beyninde beliren kelime ve ifadeleri de takdir etmiyor değildi; tüm güzellik ve güç testlerinin sınamasında ayakta kalan bu kelime ve ifadelerle müthiş, tarifsiz cümleler oluşturuyordu. Herhangi bir insanın istemli yaratısının sınırlarının ötesinde olduğunu bildiği böylesi kelime ve ifadelerin önünde saygıyla eğilir, onlara hayran olurdu. Temelini oluşturan ve onu mümkün kılan ilkeleri araştırmak amacıyla güzelliği onca teşrih etmiş olsa da, farkındaydı ki güzelliğin en derinlerine, kendisi ve insanoğlu tarafından hiçbir zaman tamamen nüfuz edilememiştir. İnsanın bir şey hakkındaki nihai bilgiyi asla elde edemeyeceğini; güzelliğin gizeminin hayatın gizeminden hiç de az olmadığını, hatta güzelliğin telleriyle hayatın iplerinin birlikte dokunduğunu; kendisinin de güneş ışığı, yıldıztozu ve harikalardan oluşan o akıl sır ermez dokunun küçücük bir parçasından başka bir şey olmadığını sevgili Spencer'ı sayesinde gayet iyi biliyordu.

Nitekim eleştirinin başlıca ilkeleri üzerine değil, başta gelen eleştirmenler hakkında yazdığı "Yıldıztozu" isimli makalesini yazarken de böyle düşüncelerle dolup taşıyordu. Derinlikli, felsefi ve harika bir mizah tınısına sahip, parlak bir yazıydı. Yine de gönderildiği bütün dergilerden geciktirilmeksizin iade edildi. Gerçi fikren netleşmişti artık, sükûnetle bildiğini yapmaya devam etti. Alışkanlık edinmişti, bir konu üzerinde uzun uzun düşünüyor, belli bir fikri

olgunlaşmaya ulaşıyor; sonra da bu düşüncelerle hemen daktilonun başına oturuyordu. Basılıp basılmaması o kadar da büyük bir mesele değildi. Konunun yazılması uzun bir zihinsel sürecin tepe noktasıydı, etrafa saçılmış düşünce parçacıklarının toplanıp aklını dolduran tüm veriler temelinde ve nihai bir genelleme silsilesi çerçevesinde bir araya getirilmesiydi. Böyle bir makale yazmak, zihnini temizleyip boşaltarak yeni malzemelere, yeni meselelere amade kılmak üzere giriştiği bilinçli bir çabaydı. Bir açıdan hakiki veya hayali tasalarla dertlenen erkek ve kadınların, uzun ve çileli sessizliklerini düzenli fasılalarla bozup söyleyeceklerini bitirene kadar "fikirlerini hararetle beyan etme" şeklindeki ortak alışkanlıklarına benziyordu.

24. Bölüm

Haftalar gelip geçiyordu, Martin'in parası tükenmişti; yayıncıların çekleriyse her zamanki gibi uzaklardaydı. İade edilen tüm önemli dosyaları tekrar yollamıştı; değersiz işlerin gidişatı da parlak değildi. Küçük mutfağı artık çeşit çeşit yiyeceklerle dolup taşmıyordu. Çuvalın dibinde birkaç avuç pirinçle bir miktar kuru kayısı kalmış, beş günlük yazma faaliyeti boyunca günde üç öğün pilavla kayısıdan başka bir şey yememişti. Sonra büyük bir şaşkınlıkla kredisinin sınırlarını keşfetti. Yakın zamana dek alışverişini nakitle yaptığı Portekizli bakkal, Martin'in borcu devasa bir miktar olan üç dolar seksen beş sente ulaşınca, bu gidişe dur dedi.

"Eh işte, işin gücün yok. Zararım büyür."

Martin bir cevap veremedi. Bunu anlatmanın yolu yoktu. Taşı sıksa suyunu çıkarabilecek işçi sınıfından bir gence, eğer çalışmayacak kadar tembelse kredi açmak, basiretli esnafın iş anlayışına sığmazdı.

"Git iş bul, bu miktar artar," diye Martin'e güvence verdi bakkal. "İş yoksa ekmek de yok. İşler böyle yürür." Sonra bunun kişisel önyargı değil de, sadece işle ilgili bir öngörü olduğunu göstermek için, "Hadi birer kadeh içelim," dedi, "bendensin. Arkadaşlar böyle yapar."

Martin de arkadaşlığını göstermek için müessesenin bu ikramını uysallıkla kabul ederek içkisini içip aç karnına yatağına gitti.

Martin'in sebze aldığı Amerikalı manav, iş ilkeleri hayli zayıf olmalıydı ki, beş dolara yükselene kadar veresiyesini kesmedi. Fırıncı iki dolarda, kasapsa dört dolarda veresiye defterini kapattı. Martin bütün borçlarını toplayarak dünyada toplam on dört dolar seksen beş sentlik kredi itibarının olduğunu gördü. Daktilosunun kirasının da zamanı gelmişti, ama o konuda kendisine iki aylık kredi tanınacağını hesapladı ki bu sekiz dolar ederdi. Bununla birlikte tüm olası kredisini tüketmiş olacaktı.

Manavdan son aldığı şey bir çuval patates olduğu için bir hafta boyunca günde sadece üç öğün patates yedi. Ruth'larda yediği bir akşam yemeği, gücünü korumasına yardımcı olmuş ve Martin, gözlerinin önüne serilen onca yemek karşısında iştahı adeta kudurmuşken bu yardımın daha da ileri gitmesini reddetmeyi yeterince kışkırtıcı bulmuştu. Gizliden yaşadığı utançtan mustarip olsa da, arada sırada yemek zamanı ablasına uğruyor ve cüret edebildiğince yemek yiyordu; Morse'ların evindekinden daha cüretkârdı burada.

Martin her gün çalışıp yeni metinler üretirken, postacı da her gün iade dosyalarını getiriyordu. Pul alacak parası kalmadığından masanın altında biriken yazı yığını giderek büyüyordu. Gün geldi, kırk saat boyunca ağzına bir şey koymadı. İki hafta geçirmek üzere San Rafael'e gittiği için Ruth'larda ve artık utançtan yerin dibine geçtiği için ablasında yeme umudu da kalmamıştı. Bütün bunların üzerine sanki tüy dikmek istermiş gibi postacı o gün elinde beş iade dosyayla geliverdi. İşte o gün Martin kabanını sırtına atıp Oakland'a indi ve sırtı kabansız ama cebinde şıngırdayan beş dolarla döndü. Dört esnaftaki hesabına birer dolar yatırdı, tavada biftekle soğan kızarttı, kahve pişirdi ve koca bir kâse kuru erik kompostosu yaptı. Yemeğini yedikten sonra da masasına oturup gece yarısından önce "Tefecinin İtibarı" adını verdiği makalesini yazıp bitirdi. Yazıyı daktilo

ettikten sonra masanın altına fırlattı, çünkü beş dolardan pul alacak tek kuruş kalmamıştı.

Sonra saatini, ardından bisikletini rehine verdi, yiyeceğe ayırdığı parayı kısarak tüm dosyaları için pul alıp hepsini tekrar gönderdi. Yazıları nedeniyle hayal kırıklığı yaşıyordu. Kimse satın almıyordu onları. Gazetelerde, haftalık dergilerde, ucuz yayınlarda gördüğü yazılarla karşılaştırdı ve kendisininkilerin daha iyi olduğuna karar verdi; ortalamaya göre çok daha iyiydi, ama yine de kimseye satamıyordu. Sonra gazetelerde "levha" denilen bir şeyin basıldığını gördü ve bu levhaları gazetelere tedarik eden birliğin adresini buldu. Onlara gönderdiği yazı, gereken levhaları gazetelere kendi üyelerinin sağladığını bildiren klişe bir cevapla birlikte geri döndü.

En önemli gençlik dergilerinden birinde kıssalar ve anekdotlarla dolu sütunlar gördü. Buradan bir şeyler yakalayabilirdi. Yazdığı tüm kıssalar iade edildi, defalarca göndermesine karşın tek birini bile dergiye sokamadı. Çok daha sonraları, artık onun için hiçbir önem taşımazken, dergideki yazı işleri müdürüyle editörlerin kıssaları kendilerinin yazıp ek gelir elde ettiklerini öğrenecekti. Mizah dergileri fıkralarını ve mizahi dizelerini iade ederken, hafif ve eğlenceli şiirleri yetişkinlere yönelik dergilerde yer bulamadı. Ardından gazetelerde gördüğü öyküler geldi. Yayımlananların çok daha iyisini yazdığını görüyordu. İki gazete grubunun adresini buldu ve öykülere boğdu onları. Yirmi öykü yazıp tekini bile yayımlatamayınca bıraktı. Sonra gazetelerde ve dergilerde, hiçbiri kendisininkilerle kıyaslanmaya bile değmeyecek onlarca öykü okumaya devam etti. Büyük bir moral bozukluğu içinde yargılarının geçerli olmadığı, kendi yazdıklarından büyülenip, kendini kandırdığı sonucuna vardı.

İnsaniyetsiz editoryal makineyse her zamanki gibi en ufak bir aksama olmaksızın çalışmaya devam ediyordu.

Pulunu yapıştırıp bir metni posta kutusuna attığı andan itibaren üç hafta ila bir ay sonra, postacı merdivenlerden çıkıp o metni eline tutuşturuyordu. Öbür uçta kanlı canlı bir editör yoktu, kesin... Çarklardan, dişlilerden, yağdanlıklardan ibaret bir şey, otomatlar tarafından işletilen akıllı bir mekanizma vardı sadece. Hatta umutsuzluk noktasına yaklaştığı aşamalarda dünyada editör diye bir şeyin olup olmadığından şüphe etmeye başladı. Şimdiye dek bir editörün varlığına dair tek bir işaret almamıştı; bütün yazdıkları reddedilirken hiçbir gerekçe gösterilmediğinden, editör denen şeyin, müstahdemler, dizgiciler ve matbaacılar tarafından üretilmiş ve onlar tarafından sürdürülen bir mitten ibaret olduğu fikri bile artık gayet makul geliyordu ona.

Sadece Ruth'la birlikte olduğu saatlerde mutluydu; üstelik o anların da hepsinde değil. Onun aşkına sahip olmadığı eski günlere göre içini çok daha fazla kemiren bir huzursuzluktan mustaripti, çünkü kızın aşkına sahipse de kendisine sahip olmaktan her zamanki kadar uzaktı. Ondan iki yıl istemişti; zaman akıp gidiyor ve hiçbir şey elde edemiyordu. Ayrıca yaptığı şeyin Ruth tarafından onaylanmadığının da farkındaydı. Kız bunu doğrudan söylemiyordu. Ancak dolaylı imaları bile açıkça ifade edilmiş gibi net bir şekilde anlaşılıyordu. Dargın veya gücenmiş değildi Martin'e, sadece onaylamıyordu; daha sert bir kadın böyle bir durumda karşısındakine gücenebilirdi ama Ruth'un yaşadığı, hayal kırıklığından öte bir şey değildi. Hayal kırıklığına neden olansa, şekillendirmek üzere eline aldığı adamın, kalıba sokulmayı reddetmesiydi. Belli bir noktaya kadar çok esnek ve istediği gibi yoğrulabilir olduğunu sandığı hamurda sonradan bir direnç gelişmiş, Bay Butler örneğine uygun biçimde şekillendirilmeye itiraz etmişti.

Martin'in içinde büyük ve güçlü ne varsa, kız onu ya anlamamış ya da yanlış anlamıştı. İnsan varoluşuna dair kaç tane küçücük kuş yuvası varsa hepsinde yaşayabilecek

kadar esnek bir hamura sahip bu adamın, kendi fikrinde sonuna kadar inat eden laf anlamaz biri olduğunu düşünüyor, çünkü onu bildiği tek yer olan kendi kuş yuvasında yaşayacak şekle sokamıyordu. Martin'in zihninin seyrini takip edemiyor, bu seyir kendisinin yetişemeyeceği yerlere ulaşınca onu delibozuk addediyordu. Hayatı boyunca kimsenin zihni onu aşamamıştı çünkü. Babasının, annesinin, kardeşlerinin ve Olney'nin zihnini her daim takip edebilmiş olduğu için Martin'in zihninin akışını izleyemeyince kabahatin onda olduğuna kanaat getirmişti. Sadece kendi dünyasıyla sınırlı dar görüşlünün, evrensele akıl hocalığı yapmaya çalışmasının kadim tragedyasıydı bu.

Bir keresinde Praps ve Vanderwater hakkında tartışırlarken Martin ona, "Müesses nizamın mabedine tapınıyorsun," demişti. "ABD'nin en önde gelen edebiyat eleştirmeni olduklarını dile getiren otoritelerden hareketle muhteşemlik payesini ben de tanımıştım kendilerine. Nitekim bu topraklardaki her okul öğretmeni, Vanderwater'a Amerikan eleştiri okulunun dekanı gözüyle bakar. Sonra yazdıklarını okudum ve en münasip ifadeyle beyhudeliğin kemaline ulaştığını düşündüm. Çünkü yazdıkları, ağır ve sıkıcı beylik laflar dışında bir şey değildi (var olasın Gelett Burgess[70]). Praps da ondan farklı değil. Onun o 'Hemlock Mosses'ı ne kadar güzel yazılmıştır. Tek bir virgül bile yerini şaşmamıştır; hele o üslup yok mu, ne afili, ne azametli, ne yüce. ABD'nin en iyi kazanan eleştirmenidir kendisi. Ama Tanrı şahidimdir, adam eleştirmen bile sayılmaz. İngiltere'de çok daha iyi eleştiri yapılıyor.

Asıl mesele şu ki herkesin ağzındaki yemi geveliyorlar; hem de pek güzel, ahlaklı, hallerinden memnun halde yapıyorlar bunu. Eleştirileri bana İngilizlerin pazar yemeğini hatırlatıyor. Herkesin yediği naneler. Onlar sizin İngiliz edebiyatı profesörlerinizin sırtını kaşıyor, sizin profesörleriniz de onlarınkini. Kafalarının tası içinde tek bir özgün fikir

yok. Sadece müesses nizamı biliyorlar. Esasen kendileri de o nizamın parçası. İradesiz adamlar bunlar; bir bira üreticisi yaptığı biranın şişesine damgasını ne kadar kolay basarsa müesses nizam da onları o kadar kolay etkiliyor. İşlevleri üniversiteye giden tüm gençleri izlemek ve şans eseri zihinlerinde zerre kadar özgünlük parıltısı kalmışsa onu def edip oraya müesses nizamın damgasını basmak."

"Bence yerleşmiş gelenekleri hiçe sayan ikona kırıcısı bir Güney Denizi Adalısı olarak ortalıkta öfkeyle dolaşan senin gibi birinin yanında durmaktansa müesses nizamın yanında olmak, hakikate daha yakın olmak demek."

"Aslında o ikonaları kırma işini misyonerler yapıyor," dedi genç kahkahalar içinde. "Ama maalesef bütün misyonerler kâfirlerin yanına gittiği için artık Bay Vanderwater ile Bay Praps adlı kadim ikonaları kıracak kimse de kalmadı."

"Bir de üniversite profesörlerini tabii," diye ekledi kız.

Martin başıyla hayır dedi. "Hayır, bilim profesörleri durmalı. Onlar gerçekten önemli. Ama İngiliz edebiyatı profesörlerinin, mikroskobik beyinli o küçük papağanların onda dokuzunun kafalarını kırmak lazım."

Profesörler hakkındaki bu ağır lafları, Ruth'un kutsal saydığı değerlere hakaretti. Düzgün, düzenli, alimane tavırlı, üstlerine oturan kıyafetleri içinde kültür ve zarafet soluyan ve iyi ayarlanmış sesleriyle konuşan profesörleri, giysileri üzerine uymayan, ne kadar ağır işler yapmış olduğu gelişmiş kaslarından belli olan, konuştukça heyecana kapılarak sükûnetle edilmiş cümleler yerine edepsiz sözlere, soğukkanlı ifadeler yerine hararetli laflara başvuran ve bütün bunlara karşın bir şekilde gönlünü çelmeyi başarmış olan tarifi imkânsız şu karşısındaki gençle karşılaştırmadan duramıyordu. En azından profesörler yüksek maaşlar kazanırken ve evet, bununla yüzleşmek zorunda hissediyordu kendini, birer beyefendiyken, onun ne kazandığı tek bir peni vardı ne de onlar gibi zarafeti.

Aslında Martin'in sözlerini onlarla ölçmüyor, savlarına onlara göre hüküm vermiyordu. Gayriiradi biçimde, dışsal unsurları kıyaslayarak gencin savlarının yanlış olduğu yargısına varmıştı zaten. Onlar, yani profesörler edebi hükümlerinde haklıydı, çünkü başarı kazanmışlardı. Martin'in edebi yargılarıysa yanlıştı, çünkü yazdıkları satmıyordu. Martin'in kendi lafıyla, onlar işlerini iyi etmiş, o ise bunu beceremezmişti. Ayrıca daha şuncacık zaman önce bu evin bu salonunda kıpkırmızı yüzü ve bütün sakarlığıyla dikilirken ilk kez tanıştığı, dalgalanan omuzlarının tehdidi altındaki küçük biblolara korkulu gözlerle bakan, Swinburne öleli kaç zaman geçtiğini soran ve şişinerek "Excelsior" ile "Psalm of Life"ı okuduğunu söyleyen gencin haklı olması, ona hiç de mantıklı gelmiyordu.

Böylece Ruth farkında olmadan, gencin kafasında oluşan, müesses nizama tapındığına dair fikri kanıtlamış oluyordu aslında. Martin onun düşünce silsilesini izlemiş ve daha ileri gitmemek için kendini tutmuştu. Onu sevmesinin nedeni Praps, Vanderwater ve İngiliz edebiyatı profesörleri hakkında düşündükleri değildi. Nitekim kızın asla kavrayamadığı veya varlığını hiçbir zaman bilmediği düşünce alanlarına ve bilgi sahalarına kendinin sahip olduğunu fark etmeye başlamıştı ve giderek buna daha çok ikna oluyordu.

Ruth onun müzikte de makul olmadığını düşünüyor, opera konusundaysa sadece mantıksız değil, özellikle aksi davrandığına inanıyordu.

Bir gece operadan eve dönerken, "Beğendin mi?" diye sordu.

O gece Martin, bir aylık sıkı perhiz pahasına onu dışarı çıkarmıştı. Gencin konuşmasını boşuna bekledikten sonra orada izleyip dinlediklerinden dolayı duyguları harekete geçmiş olan Ruth, heyecandan titreyerek sormuştu bunu.

"Uvertürü beğendim," cevabı gelmişti gençten. "Harikaydı."

"Peki ya eserin kendisi?"

"Eser de harikaydı. Yani orkestra çok iyiydi de idman yapan askerler gibi kollarını bir açıp bir kapatarak ortalıkta gezinen o tipler seslerini kesseler veya sahneden inselerdi daha çok keyif alırdım."

Ruth dehşet içinde donakalmıştı.

"Yani Tetralani ya da Barillo mu?"

"Hepsi, bütün tayfa."

"Ama onların hepsi de büyük sanatçılar," diye itiraz etti Ruth.

"Öyle olsa bile maskaralıkları ve yapmacıklıklarıyla müziği berbat ettiler."

"Demek Barillo'nun sesini sevmedin. Caruso'dan[71] sonra o geliyormuş dediklerine göre."

"Sevdim tabii, hatta Tetralani'yi daha çok sevdim. Kadının sesi muhteşem ya da en azından, ben öyle düşünüyorum."

"Ama... ama..." Ruth kelimeleri bir türlü çıkaramamıştı ağzından. "O zaman söylediğini ben anlamadım. Seslerine hayransın ama müziği berbat ettiler diyorsun."

"Aynen öyle. Konserlerine gitmek için her şeyimi veririm, ama orkestra çalarken söylemesinler diye daha da fazlasını veririm. Korkarım ben iflah olmaz bir realistim. Büyük ses sanatçıları büyük oyuncu olacak diye bir şey yok. Barillo'nun melek gibi sesiyle bir aşk parçası söylemesini, Tetralani'nin bir başka melek gibi ona cevap vermesini ve insana müthiş keyif veren ışıltılı, renkli bir müzik cümbüşünün onlara eşlik etmesini dinlemek büyüleyici bir şey, insanın aklını başından alıyor. Mecburen kabul ediyor değilim, iddia ediyorum. Ama onlara baktığım an bütün bu etki dağılıp gidiyor. Bacağına çorapları çekmiş 1.75'lik, 90 kiloluk Tetralani'nin karşısına zar zor 1.60 gelen, göbekli, bodur bir demircinin göğsüne sahip Barillo'yu çıkartıp çift olarak birbirlerine sarılmalarını, tımarhanedeki deliler gibi

kollarını havalara açarak karşılıklı poz kesmelerini bana izletip tüm bunları incecik, zarif ve güzel bir prenses ile genç, yakışıklı ve romantik bir prens arasında geçen aşk sahnesinin aslına sadık görüntüsü olarak kabul etmemi beklerlerse, kusura bakmasınlar hiç de kabul edemem, hepsi bu. Zırva çünkü, saçma, gerçekdışı. Sorun burada. Sahici değil. Sakın bana gerçek dünyada da herkesin aşkını o şekilde yaşadığını söyleme. Eğer ben de sana olan aşkımı böyle dile getirseydim, kulağıma tokadı çoktan patlatmıştın."

"Yanlış anlamışsın," diye itiraz etti Ruth. "Sanatın her biçiminin kendine özgü sınırları vardır." (Üniversitede sanatların uzlaşımları üzerine dinlediği dersi hatırlamaya çalıştı bir süre.) "Resimde tuvalin sadece iki boyutu vardır ama ressamın sanat gücüyle tuvale aktardığı şeyi üçboyutlu bir görüntü olarak kabul edersin. Yazarın da her şeye kadir olması gerekir. Yazarın kaleminden yansıyan kahramanın gizli düşüncelerini, onun yalnız başına düşündüğünü ve ne yazarın ne de herhangi bir başkasının bu düşünceleri duyabileceğini bilsen de, tamamen gerçek kabul edersin. Sahnede de böyledir, heykelde, operada, sanatın diğer bütün biçimlerinde de. Gerçekle bağdaşmayan bazı şeylerin kabul edilmesi gerekir."

"Evet, bunu anlıyorum," diye cevap verdi Martin. "Bütün sanatların kendi uzlaşımları vardır." (Ruth, bu kelimeyi kullanmasına çok şaşırmıştı. Sanki Martin kütüphanede gelişigüzel göz attığı kitaplardan edinilmiş eksikli bir müktesebata sahip değilmiş de, bizzat üniversitede okumuş gibiydi.) "Ama bu uzlaşımların da gerçekçi olması gerekir. Düz bir tuvale resmedilmişse ve her yerde varsa, ağaçları orman olarak kabul ederiz. Yeterince gerçekçi bir uzlaşımdır bu. Öte yandan denizi orman olarak kabul etmeyiz. Edemeyiz. Duyularımızla çelişir. Yoksa o iki divanenin abuk sabuk sözlerini, kıvranmalarını, acılar içinde eğilip bükülmelerini sen de aşkın inandırıcı bir resmi olarak

kabul edebilirdin veya daha doğrusu etmek durumunda kalırdın."

"Peki ama kendini bütün müzik uzmanlarından üstün görmüş olmuyor musun böyle?" diye karşı çıktı kız.

"Hayır, hayır, tek bir an bile. Ben sadece birey olarak hakkımı savunuyorum. Ben sadece Madam Tetralani'nin fil gibi hoplamalarıyla orkestradan aldığım zevki kaçırması konusunda düşündüklerimi sana anlatmaya çalışıyorum. Dünyanın tüm müzik uzmanları istedikleri kadar haklı olsun. Ben yine de kendi hazlarımı insanoğlunun ittifakla verdiği hükümlerden önemsiz görmeyeceğim. Eğer bir şeyi sevmediysem sevmedim demektir, o kadar. Şu güneşin altındaki hiçbir sebep sadece türdeşlerim çoğunluk olarak onu beğeniyor veya beğenilmesi gerektiğine inanıyor diye o beğeniyi benim de taklit etmemi gerektirmez. Hoşlandığım ya da hoşlanmadığım şeylerde modayı takip edecek değilim."

"Ama biliyorsun, müzik eğitim gerektirir," diye tartışmayı sürdürdü Ruth, "operaysa daha çok eğitim ister. Eğer..."

"Opera eğitimim yoksa mı demek istiyorsun?"

Kız başıyla onayladı.

"Tam da onu diyorum," dedi Martin. "Küçükken bu eğitime maruz kalmamış olmaktan ötürü kendimi şanslı sayıyorum. Aksi olsaydı bu akşam hisli gözyaşları dökmekle kalmaz, o kıymetli çiftin soytarılıklarının, seslerinin güzelliğini ve orkestranın çaldığı müziğin nefasetini güçlendirdiğini düşünürdüm. Haklısın. Bu bir eğitim meselesi. Artık yaşım geçti. Ya gerçek neyse onu isterim ya da hiçbir şey istemem. Beni ikna etmeyen bir görüntü düpedüz sahtedir ve bir taşkınlık anı sırasında Barillocuğun kendi de coşmuş koca Tetralani'yi kollarının arasına alıp sıkıca sardığı ve bütün tutkusuyla onu çılgınca sevdiğini söylediği bir *grand opera*[72], sahtekârlıktan başka bir şey değildir."

Ruth onun düşüncelerini dışsal unsurlarla ve müesses nizama olan inancıyla karşılaştırarak bir kez daha tarttı. Kendini ne sanıyordu bu genç; bütün kültürlü dünya haksız, o haklıydı, öyle mi? Martin'in sözleri ve düşünceleri Ruth'un üzerinde bir etki bırakamamıştı. Devrimci fikirlere sempati göstermeyecek ölçüde sağlam bir şekilde bağlıydı müesses nizama. Her zaman müzik dinler, çocukluğundan beri operadan hoşlanırdı; sadece kendisi değil, bütün çevresi de böyleydi. Bu Martin Eden, ragtime müziğinin ve işçi sınıfı şarkılarının içinden, üstelik de yenilerde çıkıp gelmiş biri olarak, hangi hakla dünyanın her yerinde geçerli olan müzik üzerine hüküm beyan ediyordu? Canı sıkılmıştı kızın, gencin yanında yürürken belli belirsiz de olsa hakarete uğramış hissetti kendini. En iyi durumda, en hayırhah ruh hali içindeyken bile Martin'in düşüncelerini dile getirmesini bir kapris, kendisini ise davetsiz gelen yontulmamış bir delibozuk olarak görüyordu. Ama ne zaman ki Martin kapının önünde Ruth'u kollarına alıp dudaklarına sevecen bir öpücük kondurdu, ona olan aşkının depreşmesiyle her şeyi unuttu. Sonra da son zamanlarda sık sık olduğu gibi çevresinin onaylamadığı böylesine tuhaf birini nasıl sevdiği konusunda kafası karışmış halde yatağında dönüp durdu.

Ertesi gün Martin Eden değersiz işleri bir kenara bıraktı ve müthiş sıcak bir havada, "Yanılsamanın Felsefesi" adını verdiği makalesini kafasında tartışarak yazmaya başladı. Bir pul eşliğinde yola çıkan makalenin kaderinde, izleyen aylar boyunca üzerinde bir sürü pul görmek ve bir sürü yolculuğa çıkmak vardı.

25. Bölüm

Maria Silva, yoksulluğun bütün biçimlerini gayet iyi bilen yoksul bir kadındı. Ruth'a göreyse yoksulluk, nahoş bir varoluşu niteleyen bir sözcüktü. Konu üzerindeki tüm bilgisi buydu. Martin'in yoksul olduğunu biliyor ve onun koşullarını sonradan büyük başarı kazanan Bay Butler, Abraham Lincoln gibi adamların çocukluğuyla ilişkilendiriyordu. Hiç de arzu edilir bir şey olmadığını gayet iyi bildiği yoksulluğun geliştirici olduğu yönünde, rahatlatıcı bir orta sınıf duygusuna sahipti; ümitsiz köleler durumuna düşecek kadar alçalmayan adamları başarıya iten sivri bir mahmuzdu yoksulluk. Böylece Martin'in saatini ve kabanını rehine verecek kadar yoksul olması onu rahatsız etmiyordu. Hatta bu duruma iyi tarafından bakıyor, eninde sonunda Martin'in akıllanmasını ve yazmayı bırakmasını sağlayacağına inanıyordu.

Ruth, giderek zayıflayan ve yanakları süzülen Martin'in yüzünde açlığı okumadı hiç. Tersine onun suratındaki bu değişikliği hayra yoruyordu. Yüzündeki fazla kiloların ve bir yandan kendisini cezp ederken bir yandan da iten hayvansı zindeliğin büyük oranda gitmesi sonucunda daha ince, daha kibar geliyordu ona. Bazen gencin gözlerinde her zamankine benzemeyen parıltılar yakalıyor, bu sayede Martin, olmasını istediği ve onun da olmak istediği gibi

daha şairane ve âlimane görünüyordu gözüne. Oysa Maria Silva'nın süzülmüş yanaklarda ve yanan gözlerde okuduğu öykü tamamen farklıydı; günbegün onlardaki değişikliği takip ediyor, onlar aracılığıyla delikanlının bahtının iniş çıkışlarını izliyordu. Kabanıyla evden çıkışını ve hava insanın içini titretecek kadar soğuk olmasına rağmen onsuz gelişini gördükten hemen sonra yanaklarının hafiften dolgunlaştığına ve açlığın parıltısının gözlerinden gittiğine tanık olmuştu. Aynı şekilde bisikletiyle saatinin yok olmasının ardından gencin yanaklarına yine renk geldiğini, dinçleşip güç kazandığını fark etmişti.

Çalışmalarını da izliyor, gece yaktığı gazyağının miktarını takip ediyordu. Çalışmak! Tamamen farklı bir şey yapıyor olmasına rağmen gencin bu konuda kendini yaya bıraktığını gözlemlemişti. Onun daha az yedikçe daha çok çalıştığının farkına vardığında çok şaşırdı. Maria Silva, açlığın Martin'i en çok zorladığını düşündüğü zamanlarda, sadece ondan daha iyi aşçı olduğunu kabul ettirmek istermiş gibi acemice bir bahanenin altına gizleyerek fırınından taze çıkardığı bir somun ekmek yolluyordu gence. Bazen kendi etinden ve kanından olanların boğazından kesmesinin doğru olup olmadığını sorgulamaktan da geri durmadan, veletlerden biriyle koca bir kâse sıcak çorba gönderiyordu. Martin yoksulların hayatını ne denli iyi biliyorsa bu davranışların değerini de o kadar takdir ediyordu; dünyada hayırseverlik diye bir şey varsa, buydu işte.

Civcivlerini evde ne kalmışsa onunla doyurduğu bir gün, Maria, son on beş sentini bir galon ucuz şaraba yatırdı. Mutfağa su almaya gelen Martin, oturup içmeye davet edildi. Maria'nın sağlığına, şerefine içti; o da onunkine. Sonra Maria, Martin'in çalışmaları sonucunda ulaşacağı muvaffakiyete içti; o da James Grant'ın yakında ortaya çıkıp çamaşır yıkama faturasını ödemesi umuduna. Faturalarını düzenli ödemeyen James Grant, Maria'ya üç dolar borcu olan bir marangozdu.

Maria da Martin de acı şarabı boş mideyle içtikleri için kısa sürede başları tuttu. Birbirinden tamamen farklı varlıklardı, ikisi de kendi sefaletini tek başına yaşıyordu ve zımni bir anlaşmayla göz ardı etseler de onları birbirine çeken bağ, bu sefaletti. Maria, on bir yaşına kadar yaşadığı Asor Adaları'na Martin'in gitmiş olduğunu öğrendiğinde çok şaşırdı. Yine yakınlarıyla beraber oradan göç ettiği Hawaii Adaları'nda onun da bulunduğunu öğrenince iki kat sevindi.[73] Ama bu sevinç, evlenip kadınlığa eriştiği Maui'ye de gittiğini duyduğunda tüm sınırları aştı. Kocasıyla tanıştığı yer olan Kahului'ye iki kez gitmişti hatta! Evet tabii ki hatırlıyordu şekerkamışı taşıyan o buharlı gemileri, işte onların birindeydi Martin. Dünya amma da küçüktü yahu... Ya Wailuku! Tabii, orası da! Plantasyonun şefini tanır mı acaba? Tanımaz mı, hatta birlikte iki kadeh içmişlikleri de vardı.

Böylece ikisi de hatıralara dalarak ucuz şarabın acı tadında açlıklarını boğdular. Martin'e gelecek o kadar da karanlık görünmüyordu artık. Başarı ona göz kırpıyordu. Elini uzattığı an onu yakalayacaktı. Zorlu işlerin tükettiği karşısındaki kadının derin çizgilerle dolu yüzünü incelerken, onun çorbalarını ve fırından taze çıkmış ekmeklerini hatırlayınca samimi bir minnet ve sevgiyle dolup taştığını hissetti.

"Maria," diye bağırdı aniden, "dile benden ne dilersen."

Kadın şaşkın, ona bakıyordu.

"Eğer elde edecek olsan, şu anda, tam şu anda ne isterdin?"

"Çocukların hepsine ayakkabı. Yedi çift."

"Ayakkabıları alacaksın," diye kararını bildirirken kadın da büyük bir ciddiyetle başıyla onayladı. "Ama benim dediğim büyük bir dilek; istediğin büyük bir şey."

Gözlerinde munis bir parıltı belirdi kadının. Belli ki kendisiyle eğleniyordu delikanlı; Maria'yla, bu aralar pek kimsenin eğlenmediği kadınla.

Tam ağzını açıp cevabını verecekti ki, "Ama iyi düşün bak," diye uyardı onu Martin.

"Tamam," dedi. "İyice düşündüm. Ev isterim, bu evi isterim, tamamen benim olacak, kimseye ayda yedi dolar kira vermeyecem."

"Alacaksın," diye taahhütte bulundu genç, "hem de kısa sürede. Şimdi sen asıl büyük dileğini söyle. Düşün ki ben Tanrı'yım ve dilediğin herhangi bir şeye sahip olacağını söylüyorum sana. Sen de o dilekte bulunuyorsun."

Maria bir an kutsal bir vakar içinde düşündü.

"Korkmuyo musun?" diye sordu uyaran bir tavırla.

"Yok, yok," diye güldü karşısındaki, "korkmuyorum. Haydi."

"Ama hakkaten çok büyük," diye yine uyarıda bulundu kadın.

"Tamamdır. Dökül bakalım."

"Eh iyi o zaman." Hayatının dileğini, yaşamı boyunca içten içe istediği en uç şeyi dile getirmeden önce çocuklar gibi kocaman bir nefes çekti içine. "Bi mandıram olsun, şöyle güzel bi çiftlik. Bi sürü inek, bi sürü arazi, bi sürü çayır çimen. Çiftlik, San Lean'da olsun, kız kardeşim orada oturur. Oakland'a süt satarım. Çok da para kazanırım. Artık Joe ile Nick inek gütmek zorunda kalmaz, okula gider. Bimeby mühendis çıkar, demiryolunda çalışır. Evet, dileğim mandıradır."

Sonra durup parlayan gözlerle Martin'e baktı.

"Alacaksın," diye cevap verdi Martin derhal.

Başını sallayıp dudaklarıyla önce kadehine, sonra da hiçbir zaman alamayacağını gayet iyi bildiği ihsanın sahibine hürmetle dokundu. Ne kadar temiz kalpliydi genç; sanki dileği gerçekleşmiş gibi içtenlikle hoşuna gitmişti onun bu iyi niyeti.

"Hayır Maria," diye devam ediyordu Martin, "Nick ve Joe artık sokak sokak dolaşıp süt satmayacak, bütün

çocuklar okula gidecek ve bütün yıl boyunca hepsinin ayaklarında ayakkabıları olacak. Mandıran da birinci sınıf olacak. Hiçbir eksiği olmayacak. İçinde oturacağın bir evle inekler ve atlar için bir ahır olacak. Tavuklar, domuzlar, sebze ve meyve ağaçları, her şey olacak; bir iki kişi istihdam edebilecek kadar da inek. Başka hiçbir iş yapmadan sadece çocuklarına bakacaksın. Hatta çiftliği çekip çevirebilecek iyi bir adam bulursan evlenebilirsin."

Bu cömertlik içindeki Martin, ertesi gün kendi geleceğinden feragat ederek sahip olduğu tek güzel takım elbisesini rehinciye götürdü. Bu vahim durum karşısında iyice çaresiz kalıyor, çünkü Ruth'tan kopmuş oluyordu. Kasabın, bakkalın, hatta duruma göre ablasının karşısına çıkabilecek halde sayılırsa da Ruth'un karşısına çıkabileceği ikinci bir güzel takımı olmadığı gibi, üstünde başında doğru dürüst bir şey yokken Morse'ların evine girmek haysiyetsizliğini aklına bile getiremezdi.

Sefalet içinde ve neredeyse tamamen umutsuz vaziyette didinmeye devam etti. İkinci muharebeyi de kaybettiğini ve tekrar çalışmak zorunda kalacağını anlamaya başladı. Böylece herkes mutlu olacaktı: Bakkal, ablası, Ruth, hatta bir aylık kira borçlu olduğu Maria... Daktilosunun kirası da iki ay gecikmişti ve sürekli olarak ya parayı ödemesini ya da daktiloyu geri götürmesini talep edip duruyorlardı. Teslim olmaya, taze bir başlangıç yapıncaya kadar talihiyle ateşkes yapmaya hazır ve çaresizlik içinde, gidip Demiryolları Posta Dairesi'nin memuriyet sınavına girdi. Birinci geldiğine şaşırdı. İşi hazırdı, kendisini çağırdıkları anda gidip kimsenin haberinin olmadığı vazifesini üstlenecekti.

Tıkır tıkır işleyen editoryal makine, tam bu noktada, gelgitin dibinde arızalanmıştı. Küçük bir dişli yerinden oynamış veya bir yağdanlık yağsız kalmış olmalıydı ki postacı ona bir sabah küçük ve ince bir zarf getiriverdi. Martin hızla üst sol köşeye bakıp *Transcontinental Monthly*'nin adını ve

adresini okudu. Bir anda kalbi çarpmaya, bayılacakmış gibi hissetmeye başladı; dizleri de bu duyguya eşlik edercesine tir tir titriyordu. Sendeleyerek odasına gitti, elinde henüz açmadığı zarfla yatağının üzerine oturdu ve olağanüstü güzel bir haber alan insanların nasıl birden düşüp öldüğünü o anda anladı.

Elbette iyi haberdi gelen. Gönderdiği dosyanın iadesi o incecik zarfa sığamazdı, demek ki gelen şey, kabul ihbarı olmalıydı. Hikâyesinin *Transcontinental*'ın elinde olduğunu biliyordu. Bir korku hikâyesi olan "Çan Sesleri", tam beş bin kelimeydi. Birinci sınıf dergiler daima kabulde ödeme yaptığı için tabii ki çek de zarfın içinde olmalıydı. Kelime başına iki sent, bin kelime yirmi dolar eder; demek çek yüz dolarlıktı! Zarfı açarken bütün borçları kalem kalem aklına doluştu: Bakkala 3.85, kasaba 4.00, fırıncıya 2.00, meyveciye 5.00; toplam 14.85 dolar. Sonra oda kirası 2.50, avans olarak bir aylık öderse 2.50 daha, iki aylık daktilo kirası 8.00, bir de peşin ödeme, 4.00; toplam 31.85 dolar. Son olarak rehine koyduğu eşyaların rehin kaldırma ücreti artı faizi: saat 5.50, kaban 5.50, bisiklet 7.75, takım elbise 5.50 (faiz yüzde 60 idi ama olsun, ne fark eder?); son toplam 56.10 dolar. Bu rakamın da içinde olduğu bir çıkarma işlemi sonucunda, ışıklı rakamlarla havaya yazıyormuşçasına gözlerinin önünde 43.90 dolar beliriverdi. Bütün borçlarını ödeyip rehindeki tüm eşyasını kurtardıktan sonra bile böyle devasa bir miktar, 43.90 dolar cebinde şıngırdayacaktı. Üstelik odasıyla daktilosunun birer aylık kirasını da peşin ödemiş olacaktı.

Bu arada elindeki zarfın içinden daktiloyla yazılmış tek yapraklık bir mektup çıkarmış ve onu açmıştı. Çek falan yoktu. Zarfın içine iyice baktı, ışığa doğru tutup evirdi çevirdi ama yine de gözlerine inanamayıp zarfı yırtarak ikiye ayırdı. Çek yoktu. Editörün hikâyeyle ilgili övgülerini hızla geçip asıl meseleye gelmek, çeki neden göndermedik-

leri konusundaki cümleyi bulmak için mektubu satır satır okumaya başladı. Böyle bir cümle yerine bir anda bütün mecalini yok eden başka bir şey buldu. Mektup ellerinin arasından kaydı. Gözlerinin feri söndü, başını yastığın üzerine koydu, battaniyesini üzerine alıp çenesine kadar çekti.

"Çan Sesleri"ne beş dolar: Beş bin kelimeye beş dolar! Bir kelimeye iki sent yerine bir sente on kelime! Editör çok beğenmiş, vah vah! Ayrıca çeki ancak hikâye basıldığında alabilecekmiş. Demek kelime başına en az iki sent ve hikâyenin kabulünde ödeme falan, hep fasa fisoymuş. Demek onun bu kötü yola sapmasına neden olan şey bir yalanmış. Bunu bilseydi asla yazar olmaya kalkışmazdı. Ruth için düzenli bir iş bulup çalışırdı. Yazarlığa ilk heves ettiği günü ve israf ettiği zamanı düşünerek dehşete düştü; hem de sadece bir sente on kelime karşılığında. Tabii bu durumda diğer yazarlara verilen yüksek ücretlere dair okudukları da yalan oluyordu. Yazarlık hakkındaki kulaktan dolma fikirleri hepten yanlıştı ve kanıtı da elindeydi.

25 sente satılan *Transcontinental*, ağırbaşlı ve artistik kapağıyla birinci sınıf dergiler arasında yer aldığını ortaya koyuyordu. İstikrarlı, saygın bir dergiydi ve Martin'in doğduğu tarihin çok öncesinden beri kesintisiz yayımlanıyordu. Her ay derginin kapağında dünyanın en büyük yazarlarından birinin, vaktiyle ilk kez yine aynı kapağın üzerinde ışıldamış olan edebiyat yıldızlarının kelimeleri yer alır ve *Transcontinental*'ın yaratıcı vazifesini ortaya koyardı. O yüce, azametli, mağrur, ilahi esinle dolu *Transcontinental* da beş bin kelimeye beş dolar öderdi! Geçenlerde yabancı bir memlekette sefalet içinde ölüp giden büyük bir yazarı hatırladı Martin; yazarların aldığı bu muhteşem ücret düşünülürse hiç de şaşılacak şey değildi.

Her neyse, kendisi de yemi yutmuş, iki koca yılını gazetelerin yazarlar ve kazandıkları paralar konusundaki yalanlarıyla harcamıştı. İşte şimdi o yuttuğu yemi çıkarmanın

vaktiydi artık. Bundan böyle tek bir satır bile yazmayacaktı. Ruth'un kendisinden istediğini, herkesin istediği şeyi yapacak ve bir işe girecekti. İşe gidip gelme düşüncesi, yapacak işi olmayanların memleketinde avare gezinen Joe'yu getirdi aklına. Gıptayla derin bir iç çekti. Günler boyunca günde on dokuz saat çalışmaya olan tepkisi, henüz güçlüydü içinde. Ama Joe kimseye âşık değildi, sevdanın getirdiği yükümlülükleri yoktu ve işi olmayanların memleketinde istediği gibi avare gezebilirdi. Halbuki kendisi, Martin, uğruna çalışacağı bir şeye sahipti ve bunu yapacaktı. Yarından tezi yok çıkıp iş arayacaktı. Bir de fikrini değiştirdiğini ve babasının ofisinde çalışmayı artık canı gönülden istediğini Ruth'a söyleyecekti.

Beş bin kelimeye beş dolar, on kelimeye bir sent; sanatın piyasa fiyatı buydu işte. Düşünceleri, bunun hayal kırıklığıyla, yalanıyla, rezilliğiyle doluydu; gözlerini kapattı, gözkapaklarının altında, ateş içindeki rakamlar, bakkala borcu olan 3.85 doları gösteriyordu. Ürperdi, kemiklerinin sızladığını fark etti. Özellikle sırtının alt taraflarında bir sancı vardı. Başı ağrıdı, kafasının tepesi, arkası ağrıdı, kafatasının içinde beyni sanki şişiyormuşçasına ağrıdı, alnına dayanılmaz bir sancı girdi. O amansız "3.85 dolar", alnının hemen altına, gözkapaklarının içine yerleşmiş, kök salmıştı. Ondan kaçmak için gözlerini açtı ama odanın içindeki beyaz ışık gözlerini alıp gözkapaklarını kapamaya zorlayınca karşısında tekrar "3.85 dolar"ı buldu.

Beş bin kelimeye beş dolar, on kelime başına bir sent. Bu düşünce beynine yerleşmişti; gözkapaklarının altındaki "3.85 dolar"dan nasıl bir türlü kurtulamıyorsa o da gitmiyordu. Sonra rakamlarda bir değişiklik olmaya başladı ve Martin merakla izlerken, öncekinin yerine alev alev "2.00 dolar" yanmaya başladı. Fırıncıydı bu. Bir sonra beliren rakam "2.50 dolar" idi. Bu rakam Martin'i çok şaşırttı, hayatı buna bağlıymış gibi düştü üzerine. Birine iki dolar elli

sent borcu vardı, bu kesindi ama kimdi o? Buyurgan evrenin bu kişiyi bulma görevini verdiği andan itibaren Martin, zihninin bitmek tükenmek bilmez koridorlarında dolaşıyor, her türlü eski püskü eşya tıkılı odaları ve hatırlanacak ıvır zıvırla, bilgi kırıntılarıyla dolu salonları açıp kapatarak boşuna bu cevabı arıyordu. Sanki birkaç yüz yıl geçmişti ki kolayca, hiç çaba harcamadan geldi aklına; Maria'ydı. Büyük bir rahatlamayla gözkapaklarının altında süren işkenceye çevirdi ruhunu. Cevabı bulmuştu, artık biraz dinlenebilirdi. Ama nerede... "2.50 dolar" sönmüştü, ama yerinde "8.00 dolar" yanıyordu. Peki bu kimdi? Cevabı bulmak için zihnindeki o sıkıntılı turuna tekrar çıkması gerekecekti.

Bu soruşturmalar ne kadar sürdü bilmiyordu, ama belli ki muazzam bir zaman dilimi geçtikten sonra kapının vurulması ve Maria'nın hasta olup olmadığını sormasıyla kendine geldi. Kendinin bile tanıyamadığı boğuk bir sesle biraz kestirdiğini söyledi. Odaya gece karanlığının çökmüş olduğunu görünce büyük şaşkınlık yaşadı. Mektubu öğleden sonra saat ikide almıştı; rahatsızlanmış olduğunu anladı.

Sonra gözkapaklarının içinde kor gibi tekrar "8.00 dolar" yanınca eski esaretine döndü yine. Ama akıllanmıştı. Zihninin içinde dolaşmasına gerek kalmamıştı. Ne kadar da salakmış... Bir kolu çekip zihninin devasa bir çarkıfelek, hafızadan oluşmuş bir atlıkarınca, ekseni etrafında devridaim eden bir hikmet küresi gibi kendi çevresinde dönmesini sağladı. Giderek hızlanan dönüşüyle sonunda Martin'i girdabına çekti ve içinde dönüp durduğu karanlık kaosun içine fırlattı.

Martin, tamamen doğal biçimde bir merdaneye kolalı manşetleri verir halde buldu kendini. Ama verirken manşette bazı şekiller olduğunu gördü. Demek keteni böyle işaretlemeye başlamışlar diye düşünüp biraz daha yakından baktığında, gördüğü rakamın "3.85 dolar" olduğunu anladı. Sonra bunun bakkalın faturası olduğunu ve bütün fatu-

ralarının makinenin çevresinde uçuşup durduklarını fark etti. Aklına bir cin fikir geldi. Faturaları yere atıp ödemekten kurtulabilirdi. Bu düşünce aklına geldiği anda gerçek olduğunu gördü. Sonra manşetleri büyük bir kinle buruşturarak olağanüstü kirli bir zemine fırlatıp attı. Aşağıdaki yığın büyüdükçe büyüyor ve her fatura binlerce kere karşısına çıksa da önünde sadece Maria'ya borcu olan iki buçuk doları buluyordu. Bunun anlamı şuydu; Maria ödeme için kendisini sıkıştırmayacaktı, ama Martin cömertçe ödeyeceği tek faturanın bu olduğuna karar verdi, böylece yerdeki yığın içinde onu aramaya başladı. Umarsızca arıyordu faturayı, yıllarca aradı; otelin müdürü şişko Hollandalı geldiğinde hâlâ arıyordu. Adamın yüzü hiddetten kıpkırmızı olmuştu, bütün evrende yankılanan sesiyle gümbür gümbür bağırıyordu: "O manşetlerin parasını ücretinizden keseceğim!" Manşet yığını koca bir dağ kadar olmuştu ve Martin onları ödemek için binlerce yıl çalışmaya mahkûm olduğunu biliyordu. Müdürü öldürüp çamaşırhaneyi yakmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Ama koca Hollandalı onu ensesinden yakalayıp aşağı yukarı dans ettirerek bunu engelledi. Martin'i ütü masalarının, büyük ütünün, mengenelerin üzerinde, sonra oradan çıkarıp yıkama odasında, makinenin ve merdanenin orada oynattı. Dişleri birbirine çarpana, başına ağrılar girene kadar dans eden Martin, Hollandalının kuvvetine de hayran kaldı.

Sonra kendini yine merdanenin karşısında, bu kez bir derginin editörü tarafından merdaneye verilen manşetleri alırken buldu. Her manşet bir çekti aslında, Martin merakla bakıyordu ama birkaç istisna dışında hepsi boştu. Orada dikildi ve bir milyon yıl boyunca boş çekleri alıp durdu; içlerinde dolu olanlar da vardır korkusundan tek birini bile elinden kaçırmıyordu. Sonunda aradığını buldu. Titreyen parmaklarıyla ışığa tuttu. Beş dolarlıktı. Mengenenin karşı tarafındaki editör "Ha! Ha! Ha!" diye kahkaha attı. "O

zaman ben de seni öldüreceğim," dedi Martin. Baltayı almak için yıkama odasına gittiğinde Joe'nun hikâyesinin müsveddelerini kolaladığını gördü. Onu bundan vazgeçirmeye çalıştı, sonra baltayı ona savurdu. Ama balta havada asılı kaldı, çünkü Martin bir anda kendini ütü odasındaki bir kar fırtınasının içinde buldu. Hayır, aslında yukarıdan düşen şey kar değildi, büyük meblağlar yazılı çeklerdi; en düşük meblağ 1000 dolardı. Çekleri toplayıp tasnif ederek yüzlük paketler halinde sicimle sıkı sıkıya bağladı.

Elindeki işten kafasını kaldırdığında karşısında Joe'nun durduğunu, ütülenmiş giysileri, kolalanmış gömlekleri ve müsveddeleri jonglör gibi havaya atıp tuttuğunu gördü. Çatıdan çıkarak devasa bir dairede gözden kaybolan bu uçan nesnelere arada sırada çek demetlerinden birini ekliyordu. Sonra Martin'i de tuttuğu gibi daireye dahil etti. Martin çatıdan çıkarken taslakları yakalamaya başladı, öyle ki aşağı indiğinde elleri kolları onlarla doluydu. Ama hemen sonra tekrar yukarı uçtu, sonra ikinci ve üçüncü kez ve ardından da sayısız kez o dairede dolandı. Uzaklardan ince çocuk sesiyle söylenen bir şarkı duyuyordu: "Tekrar vals edelim Wille, dönelim, dönelim, dönelim."

Çeklerden, kolalı gömleklerden ve müsveddelerden oluşan Samanyolu'nun ortasında baltayı buldu; aşağı indiğinde Joe'yu öldürmeye hazırlandı. Ama aşağı inmedi. Tersine, aradaki incecik duvardan onun iniltilerini duyan Maria, ütülenmiş sıcak kumaşları vücuduna, nemli bezleri de ağrıyan gözlerine basmak üzere sabahın ikisinde odasına geldi.

26. Bölüm

Martin Eden ertesi sabah iş aramaya çıkmadı. İçinde bulunduğu nöbetten kurtulup sızlayan gözlerle etrafına bakınması akşamüstünü buldu. Onu gözleyen Silva kabilesinden sekiz yaşındaki Mary kendine geldiğini görünce çığlığı basıverdi. Maria mutfaktan odaya koştu. Nasırlı elini ateş içindeki alnına koydu ve nabzına baktı.

"Yiyecek bi şey ister misin?"

Başıyla hayır dedi. En az istediği şeydi yemek; bundan sonra hayatı boyunca asla acıkmamayı diledi.

"Maria, ben kötüyüm," dedi zayıf sesiyle. "Ne oldu bana, biliyor musun?"

"Grip," diye cevapladı Maria. "İki üç güne bi şeyin kalmaz. Ama şimdi bi şeyler yemen lazım. Bimeby bu durumda çok yer, yarın belki sen de yersin."

Martin, hastalığa alışık değildi, Maria ile küçük kızı gittiğinde kalkıp giyinmeye çalıştı. Çatlar gibi ağrıyan başı ve açmayı bir türlü başaramadığı sızlayan gözlerine rağmen üstün bir irade kuvvetiyle yataktan çıktı ama duyularının kendisini terk ettiğini hissederek masaya çöktü. Yatağına tekrar girmeyi becermesi, yarım saat alacaktı. Gözlerini kapatıp yatmaktan mutluluk duyarak çeşitli yerlerindeki ağrıları ve sızıları tahlil etti. Maria alnında soğuyan bezleri değiştirmek için birkaç defa geldi. Konuşmalarıyla onu

bunaltmayacak kadar akıllıca davranarak sessizce girip çıkıyordu. Buna minnet duyan Martin, kendi kendine, "Maria, mandıranı alacan, tamamdır, tamam," diye mırıldandı.

Sonra da iyice diplere gömülmüş olan önceki günü hatırladı.

Transcontinental'dan mektup alalı bir ömür geçmiş gibiydi; bir ömürdü çünkü geçip gitmiş ve yeni bir sayfa açılmıştı. Kapıyı kapatmış, üstelik çarparak kapatmıştı, ama şimdi sırtüstü yerdeydi işte. Eğer kendini açlığa mahkûm etmeseydi, *La Grippe* tarafından da yakalanmayacaktı şüphesiz. Kuvvetten düşmüştü, vücudunu istila eden mikropları kovacak gücü yoktu. Sonuç işte buydu.

"Kütüphane dolduracak kadar yazmak, kendi hayatını kaybeden adama ne fayda sağlar?" diye sordu yüksek sesle. "Benim yerim burası değil. Artık edebiyat yok. Muhasebe bürosu, defterikebir, aylık maaş ve Ruth'la birlikte küçük evimiz var."

İki gün sonra, bir yumurta ve iki dilim kızarmış ekmek yiyip bir bardak da çay içtikten sonra postasını istedi, ama gözlerinin okumasına imkân vermeyecek kadar sızladığını gördü.

"Sen okusana Maria," dedi. "Büyük, uzun zarfları boş ver. Onları at masanın altına. Küçük mektupları oku bana."

"Okumam yok. Teresa okula gidiyor. O okur."

Böylece dokuz yaşındaki Teresa Silva mektupları açıp ona okudu. Daktilocunun alacağını isteyen uzun mektubunu dalgın dalgın dinlerken kafası düzenli bir iş bulmanın yol ve yöntemleriyle doluydu. Sonra aniden sarsılıp kendine geldi.

"Teklif ettiğimiz değişiklikleri yapmanız şartıyla," diye Teresa okuyordu yavaş yavaş, "hikâyenizin tefrika halinde yayın hakkı için size kırk dolar öneriyoruz."

"Hangi dergiymiş bu?" diye çığlık çığlığaydı Martin. "Dur, şunu ver bakayım."

Şimdi okuyacak kadar görebiliyor ve bu eylemin getirdiği sızıyı fark etmiyordu bile. Ona kırk dolar öneren dergi *White Mouse*,[74] hikâye ise, ilk yazdığı korku hikâyelerinden "Girdap"tı. Mektubu tekrar tekrar okudu. Editör temayı yeterince işleyememiş olduğunu yazıyor ve fikrini satın aldıklarını, çünkü özgün olduğunu söylüyordu. Eğer üçte bir oranında kısaltmalarına izin verirse hikâyeyi alacaklar ve bu konudaki cevabı ellerine geçer geçmez ödemeyi yapacaklardı.

Hemen kaleme sarılıp, editörün istiyorsa hikâyeyi üçte üç oranında kısaltabileceğini, kırk dolarını hemen göndermesini yazdı.

Mektup, Teresa tarafından posta kutusuna atıldıktan sonra Martin uzanıp düşündü. Meğer yalan değilmiş. *White Mouse*, hikâyeyi kabulünde parasını ödüyormuş. "Girdap", üç bin kelimelik bir hikâyeydi. Üçte birini kes, kalıyor iki bin kelime. Kırk dolar alıyorsa, demek ki kelime başına iki sent ediyor. Kabulde ödeme ve kelime başına iki sent; demek gazetelerin yazdığı doğruymuş. Bir de *White Mouse*'un üçüncü sınıf olduğunu düşünüyordu! Belli ki dergileri hiç tanımıyordu. *Transcontinental*'ın birinci sınıf dergi olduğunu sanırken oradan on kelime başına bir sent almıştı. *White Mouse*'u dergi yerine bile koymazken de ötekinin yirmi katı para veriyor, üstelik ödemesini de kabulde yapıyordu.

Netice itibariyle şu anda kesin olan tek şey vardı: İyileştiği zaman kalkıp iş aramaya çıkmayacaktı. Aklında en az "Girdap" kadar güzel bir sürü hikâyesi vardı ve parça başına kırk dolarla, bulabileceği herhangi bir işten çok daha iyi para kazanacaktı. Savaşı kaybettiğini düşünürken kazanmıştı. Başarısını kanıtlamıştı. Yolu belliydi artık. *White Mouse* ile başlamıştı; yazdıklarını satın alanlar listesine dergi üzerine dergi ekleyecekti bundan sonra. Değersiz işleri tamamen kenara atabilirdi. Bir sürü zaman kaybettiği böylesi yazılarla tek kuruş kazanamamıştı. Artık

kendini iyi işlere adayacak, içindeki en iyi şeyleri dökecekti ortaya. Ruth'un yanında olmasını ve neşesini paylaşmasını diledikten sonra yatağa uzanmış halde gelen postayı gözden geçirirken, ondan bir mektup geldiğini gördü. Hoş bir serzeniş vardı mektupta, bu kadar uzun zaman kendisinden uzak durmasına neden olan şeyin ne olduğunu soruyordu. Kızın el yazısını inceleyerek, kaleminin her darbesini severek ve sonunda imzasını öperek sevgi ve hayranlıkla bir kez daha okudu mektubu.

Cevabında hiç saklamadan en iyi takımı rehinde olduğu için gelemediğini yazdı. Hastalandığını ama şimdi iyileşmek üzere olduğunu ve on gün veya iki hafta içinde (dergiye yazdığı mektup New York'a ulaştıktan sonra parası gelir gelmez) takımı rehinden kurtarıp onu görmeye geleceğini söyledi.

Ruth on gün veya iki hafta falan beklemedi. Sevgilisi hastaydı. Ertesi gün öğleden sonra, sokağın veletleriyle Silva kabilesini sınırsız keyif içinde ve Maria'yı şaşkınlıktan donakalmış halde bırakarak ailesinin arabasına binip Arthur'la birlikte çıkageldi. Misafirlerin etrafını sararak küçücük verandayı dolduran Silva'ların kulaklarına indirdiği birer şamardan sonra Maria, her zamankinden daha feci bir İngilizceyle üstü başı için özür dilemeye çalıştı. Yukarı kıvrılmış kollarındaki benek benek sabun izleri ve belini saran ıslak çuval bezi, hangi işi yaparken yakalandığını ortaya koyuyordu. Tantanayla gelen bu iki gösterişli gencin kiracısını sormasına o kadar şaşırmıştı ki oturmaları için onları evinin küçük salonuna davet etmeyi unutuverdi. Martin'in odasına gitmek için, yıkanan çamaşırlardan gelen ısı, nem ve buharla dolmuş mutfaktan geçtiler. Maria heyecandan yatak odasının kapısını dolabın kapağına kıstırınca yarı açık kalan kapıdan buhar bulutları, sabun kokuları ve kirler beş dakika boyunca küçücük odaya doluşuverdi.

Sağa, sola ve sonra tekrar sağa başarıyla zikzak yaptıktan sonra masayla yatak arasındaki daracık geçitten

geçen Ruth'un tersine Arthur köşeyi dönerken virajı biraz geniş alınca Martin'in yemek pişirdiği köşedeki tencere ve tabakların gürültü ve patırtısıyla karşılandı. Zaten fazla oyalanmadı orada. Odadaki tek sandalyeye Ruth oturmuştu; Arthur görevini ifa etmiş olarak dışarı çıktı ve evin dış kapısının önünde, sanki karşılarında küçük bir gösteri varmışçasına kendisini büyük bir ilgiyle izleyen yedi büyülenmiş Silva'nın ortasında dikildi. Arabanın etrafıysa büyük bir hevesle acayip bir şey olmasını bekleyen çevredeki sokakların çocukları tarafından sarılmıştı. Bu sokaklarda araba, ancak düğünlerde ve cenazelerde görülürdü. Oysa şimdi ne düğün ne de cenaze vardı: Demek ki aşkın bir deneyim yaşatacak bir olaya tanık olacaklardı, beklemeye değerdi.

Martin, Ruth'u görünce deli divane olmuştu. Aslen bir sevgi adamıydı o, ortalama insandan daha fazla sempatiye ihtiyaç duyardı. Onun gözünde zekice anlayış demek olan sempatiye her zaman açtı; Ruth'un gösterdiği sempatinin büyük oranda duyarlılığından ve zarafetinden kaynaklandığını, sempati gösterdiği şeylere ilişkin bir anlayıştan ziyade nezaketinden ileri geldiğini henüz bilmiyordu. Ruth'un elini tutan Martin memnuniyet içinde konuşurken bu okşamalara kızın karşılık vermesini sağlayan şey ona olan sevgisi, gözlerinin ıslak ve ışıltılı olmasının nedeniyse gencin içinde bulunduğu çaresizliğe ve hastalığın yüzünde bıraktığı izlere tanık olmasıydı.

Martin aldığı iki mektuptan, *Transcontinental*'dan gelen postayla yaşadığı umutsuzluktan ve *White Mouse*'un yazdığı satırları okurken hissettiği sevinçten bahsederken kız onu dinlemiyordu. Kulakları onun ağzından çıkan kelimeleri duyuyor, beyni anlamsal değerlerini algılıyordu, ama umutsuzluğunda ve sevincinde onunla birlikte değildi. Kendinden sıyrılamıyordu Ruth. Onun meselesi dergilere hikâye satmak değil, evlenmekti. Ancak Martin'in bir makam ve mevki sahibi olmasını istemesinin anneliğin koruma içgüdü-

sünden kaynaklandığının ne kadar farkında değilse, kendisi için önemli olan şeyin evlilik olduğundan da en az o kadar habersizdi. Bu durum kendisine böyle açık ve net kelimelerle ifade edilseydi yüzü kızarır, bozulur ve asıl meselesinin sevdiği adam olduğunu, onun hayatta hak ettiğinin en iyisini elde etmesinden başka bir şey istemediğini söylerdi. Böylece genç, kendi seçtiği alanda kazandığı ilk başarıyla coşmuş halde ona içini dökerken, kız ise sadece onun kelimelerini dinliyor ve bakışlarını arada sırada odada gezdirerek gördükleri karşısında sarsılıyor, dehşete düşüyordu.

Ruth yoksulluğun sefil yüzüne ilk kez kendi gözleriyle bakıyordu. Açlık çeken âşıklar ona her zaman romantik gelmişti, ama o âşıkların nasıl yaşadığına dair en ufak bir fikri yoktu. Böyle olabileceğini aklına bile getirmemişti. Bakışları arada sırada gence yönelip tekrar etrafa dönüyordu. Mutfaktan gelen buharla karışık kirli giysi kokusu çok rahatsız ediciydi. Eğer bu feci kadın sık çamaşır yıkıyorsa bu koku Martin'in iyice içine işlemiştir sonucuna vardı. İnsanın itibarını yitirmesi de böyle bulaşıcıdır. Martin'e baktığında çevresinin üzerinde bıraktığı kara damgayı görüyordu artık. Daha önce hiç tıraş olmamış halde çıkmamıştı karşısına; şimdi yüzündeki üç günlük sakal son derece iticiydi. Martin'i Silva'ların evinin içindeki ve dışındaki karanlık ve kasvetli ortamla aynı boyuta getirmekle kalmıyor, kızın hep nefret ettiği o hayvani kaba kuvvetini daha da vurguluyordu. Gururla anlatıp durduğu iki hikâyesinin kabul öyküsüyle ne kadar çılgın biri olduğunu bizzat kanıtlayan adam, karşısındaydı işte. Reddedilişi biraz daha sürseydi, teslim olup bir işe girecekti. Halbuki şimdi, bu feci evde yaşamaya ve açlık içinde yazmaya birkaç ay daha devam edecekti.

Birden, "Bu koku da ne?" diye sordu Ruth.

"Maria'nın yıkadığı çamaşırlardır herhalde," cevabı geldi. "Ben artık iyice alıştım."

"Hayır, o değil. Başka bir koku var. Bir şey bayatlamış gibi, mide bulandıran bir koku."

Martin havayı koklayıp cevabını öyle verdi.

"Bayat tütün kokusundan başka bir koku almıyorum."

"Tamam işte, o. Feci bir koku. Neden bu kadar çok tütün içiyorsun Martin?"

"Bilmem. Tek bildiğim, yalnızken daha çok içiyorum. Çok uzun zamandır içerim. Çok küçük yaşta başladım."

"Biliyorsun ki hiç de iyi bir alışkanlık değil," diye sitem etti ona. "Baksana, kokusu göklere kadar çıkmış."

"Tütün yüzünden. En ucuzunu alabiliyorum. Hele sen şu kırk dolarlık çekimi alayım da gör. Melekleri bile rahatsız etmeyecek bir tütün içeceğim. Üç günde iki hikâyemin kabul edilmesi hiç de fena sayılmaz, değil mi? Elime geçecek kırk beş dolar bütün borçlarımı ödemeye yetecek."

"İki yıllık çalışmanın karşılığı bu mu?" diye sorgulandı.

"Yok canım, bir haftayı bile bulmaz. Masanın ucundaki şu defteri verir misin bana, gri kaplı hesap defterini." Defteri açtı, hızla sayfaları çevirdi. "Evet işte, yanılmamışım. 'Çan Sesleri' için dört gün. 'Girdap' için iki gün. Haftada kırk beş dolar, ayda yüz seksen dolar eder. Bu kadar ücreti hiçbir yerde kazanamam ben. Üstelik bu daha başlangıç. Senin sahip olmanı istediklerim için ayda bin dolar ancak yeter. Beş yüz dolar az gelir. Kırk beş dolar sadece başlangıç. Hele bir hızımı alayım da o zaman gör sen beni. Asıl o zaman seyreyle benim tozumu dumanımı."

Ruth bu lafı yanlış anlayıp sigara konusuna döndü.

"Gereğinden fazla sigara içiyorsun, hangi marka olduğu fark etmez. Sigara içmenin kendisi hiç hoş bir şey değil, hangi marka olursa olsun. Baca gibisin, duman püskürten yanardağa, yürüyen bir fabrika bacasına benziyorsun; seni son derece küçük düşüren bir şey ve bunu sen de biliyorsun canım."

Gözlerinde bir yakarışla gence doğru eğildi; Martin onun ince yüzüne, masum ve duru gözlerine bakarken, eskiden olduğu gibi kendi değersizliğinden dehşete düştü.

"Artık sigara içmeni istemiyorum," diye fısıldadı ona Ruth. "Lütfen, hatırım için."

"Tamamdır, içmeyeceğim," diye bağırdı Martin. "Senin için her şeyi yaparım sevgilim, bunu bilirsin."

Neredeyse şeytana uyacaktı. Israrcı ve dayatmacı yaklaştığında Martin'in kişiliğinin ne kadar kalender, verici olabileceğini görmüş ve ondan yazmayı bırakmasını bile istese bu dileğini geri çevirmeyeceğinden emin olmuştu. Hızla gelip geçen bir an içinde o sözler dudaklarında titreşti. Ama çıkmadı. O kadar cüretkâr değildi, cesaretini o kadar toplayamamıştı. Bunun yerine Martin'e doğru eğildi, gencin kollarının arasında şöyle mırıldandı:

"Sen de biliyorsun ki aslında benim hatırım için yapmıyorsun bunu Martin, kendin için yapıyorsun. Eminim sigara sana da zarar veriyordur. Ayrıca herhangi bir şeyin kölesi olmak, tütün bile olsa hiç iyi bir şey değildir."

Martin gülümsedi. "Ben her zaman senin kölen olacağım."

"Bu durumda sana emir vermeye başlayacağım."

Muzipçe ona bakarken derinlerinde bir yerde daha şimdiden bunun yerine en önemli isteğini söylemediğine pişman olmuştu bile.

"Emirleriniz can baş üstüne majesteleri."

"İlk emrim, her gün tıraş olmayı ihmal etmeyeceksin. Baksana yanaklarımı nasıl çizdin."

Böylece okşamalar ve aşk dolu kahkahalarla bu konu kapandı. Yine de Ruth bir şey elde etmişti; her seferinde birden fazla şey elde etmeyi bekleyemezdi. Martin'e sigarayı bıraktırmasıyla kadınlık gururu okşanmıştı. Başka sefere de doğru dürüst bir iş bulması konusunda ikna ederdi onu. İstediği her şeyi yapacağını söylememiş miydi?

Martin'in yanından kalkıp odayı keşfe başladı; başının üzerindeki çamaşır iplerine asılı duran notları inceledi, bisikletini tavana asmak için başvurduğu halat düzeneğinin gizemini öğrendi ve gencin israf ettiği zamanın göstergesi

olan masanın altındaki dosya yığınını görüp kederlendi. Yağ sobası olması hoşuna gitti, ama yiyecek raflarına baktığında tamtakır buldu.

"Neden böyle, neden yiyecek bir şeyin yok sevgilim?" diye sordu şefkat ve merhametle. "Açlık mı çekiyorsun yoksa?"

"Yiyeceklerimi Maria'nın kilerinde saklıyorum," diye yalan söyledi Martin. "Orada daha iyi korunuyor. Ne açlık çekmesi. Baksana şuna."

Tekrar yanına gelen Ruth, kolunu dirsekten bükünce gömleğinin kolu altında gencin pazısının büyük ve sıkı bir kas yığınına döndüğünü gördü. Bu görüntü onu rahatsız etti. Duygusal açıdan beğenmiyordu. Ama her nabız atışında damarlarına pompalanan kanıyla, vücudunun her bir dokusuyla seviyordu o bedeni, özlem duyuyordu ona. Her zamanki gibi açıklaması mümkün olmayan bir şekilde Martin'e doğru çekilmeye başladı. Bir sonraki an, Martin kızı kollarıyla sımsıkı sardığında, hayatın yüzeysel boyutlarıyla ilgilenen beyni isyanlardayken; kalbi, yani hayatın esasına bakan içindeki kadın, büyük zaferiyle övünüyordu. Martin'e olan aşkının büyüklüğünü en çok böyle anlarda hissediyordu, çünkü ona sıkıca sarılan ve tutkuyla kavradığında canını acıtan bu güçlü kolları duyumsamak, kendinden geçirecek kadar haz veriyordu kıza. Bu anlarda sahip olduğu standartlara ihanetini, kendi yüksek ideallerini ihlalini ve en çok da annesiyle babasına sessiz itirazını gerekçelendirecek haklı sebepler buluyordu. Annesiyle babası bu adamla evlenmesini istemiyordu. Martin'i sevmesi, onları çok sarsmış, dehşete düşürmüştü. Aslında onun yanında olmadığı zamanlarda soğuk ve mantıklı bir yaratığa dönüştüğünde, kendisi de dehşete kapılıyordu. Yanındayken onu seviyordu; aslına bakılırsa kimi zaman sıkıntı ve endişe kaynağı bir aşktı bu, ama aşktı işte, kendisinden daha güçlü bir aşk.

Martin, "*La Grippe* ne ki," diyordu, "azıcık kırıklık yapar insanda, bir de pis baş ağrısı; deng hummasının yanına bile yaklaşamaz."

Gencin kollarında bulduğu cennete layık teselliye dalıp gitmiş vaziyette, "Yoksa onu da mı geçirdin?" diye sordu Ruth kayıtsızca. Anlatılanlardan irkilip kendine gelene kadar da dalgın dalgın dinlemeye devam etti.

Hawaii Adaları'ndan birindeki otuz kişilik gizli cüzzamlı kolonisinde geçirmişti bu hastalığı Martin.

"İyi de orada ne işin vardı?"

İnsanın kendi bedenini bu denli umursamaması bir suçtu adeta.

"Çünkü bilmiyordum," dedi Martin. "Cüzzam denilen şey hiç aklıma gelmemişti. Uskunadan kaçıp kıyıya çıktığımda saklanacak yer bulmak için adanın iç kesimlerine yöneldim. Üç gün boyunca ormanda biten yabani guava, *ohia* elması ve muzla doyurdum karnımı. Dördüncü gün patikayı buldum, küçücük bir keçiyoluydu. İçlere doğru gidiyordu, ben de izledim. Benim gitmek istediğim taraflara gidiyordu ve daha yenilerde üzerinden birilerinin geçmiş olduğu belliydi. Bir yerde ancak bıçak sırtı kadar ince olan bir dağ sırtının aşıtı boyunca ilerliyordu. Aşıtın üstünde patikanın genişliği 90 santim bile yoktu. Sırtın diğer yanıysa belki yüzlerce metrelik sarp kayalık ve uçurum. Elinde yeterli cephanesi varsa tek bir adam bile o sırtı yüz bin kişiye karşı koruyabilir.

Saklanma yerine giden tek yol orasıydı. Patikayı bulduktan üç saat sonra dağların arasındaki küçük bir vadiye, lav tepelerinin ortasında kalmış bir cebe ulaştım. Gölevez tarlaları için teraslama yapılmış, meyve ağaçları dikilmişti ve etrafta sekiz on saman kulübe vardı. İçlerindekileri gördüğüm anda yüreğime indi. Bir kere görmek bile yeterdi."

Nefes bile almadan dinleyen Ruth, şaşıran ve büyülenen her Desdemona[75] gibi "Ne yaptın peki?" diye sordu.

"Yapacak bir şey yoktu. Liderleri yaşlı ve kibar bir adamdı, göçeli hayli olmuştur şimdi, krallarıymış gibi yönetiyordu onları. Bu küçük vadiyi bulup yerleşimi kuran oydu ki kanunlara tamamen aykırıydı bu yaptığı. Ama adamın silahı ve çokça cephanesi vardı. Yabani büyükbaş hayvanlarla domuzları vurmak için eğitilmiş Kanakalarsa keskin nişancıydı. Sonuçta Martin Eden'ın kaçacak vaziyeti yoktu. Orada kaldı; tam üç ay boyunca."

"Peki nasıl kaçtın?"

"Eğer yarı Çinli, çeyrek beyaz, çeyrek Hawaiili o kız olmasaydı hâlâ oradaydım. Zavallı, çok güzeldi ve çok da iyi eğitimliydi. Annesinin Honolulu'da bir milyon dolarlık serveti varmış. Neyse sonunda bu kız oradan çıkarttı beni. Annesi yerleşimi maddi açıdan destekliyordu ya, tabii kız benim oradan çıkmamı sağladığı için cezalandırılmaktan korkmuyordu. Ama önce saklanma yerini hayatım boyunca kimseye söylemeyeceğime yemin ettirdi bana, ben de yeminimi tuttum. İlk defa sana anlatıyorum. Kızda cüzzamın ilk belirtileri görülüyordu. Sağ elinin parmakları hafiften eğrilmişti, kolunda da bir leke vardı. Hepsi bu. Şimdiye kadar ölmüştür herhalde."

"Peki korkmadın mı? O feci hastalık sana da bulaşmadan oradan kaçtın diye sevinmedin mi?"

"Aslında," diye başladı itirafına, "ilk başlarda biraz korkmadım desem yalan olur, ama sonra alıştım. Esas o kıza üzülürdüm hep. Bu nedenle korkumu unuttum. Hem bedenen hem de ruhen müthiş bir güzellikti ve hastalık onu çok az etkilemişti henüz ama orada, ilkel vahşiler gibi yaşamaya ve yavaş yavaş çürüyüp gitmeye mahkûmdu. Cüzzam, tahayyül edebileceğinden çok daha feci bir şey."

"Zavallı kız," diye hafifçe mırıldandı Ruth. "Seni oradan çıkarmasına şaşmamak lazım."

"Nasıl yani?" diye sordu Martin, gayriihtiyari.

Ruth'un sesi hâlâ yumuşacıktı. "Muhakkak seni seviyordu. Doğru söyle, sevmiyor muydu?"

Martin'in güneş yanığı teni çamaşırhanedeki günleri ve halen yaşamakta olduğu ev hayatı nedeniyle açılmış, yüzüyse açlık ve hastalıktan iyice solmuştu; işte bu solgun benzinden bir kızarıklık dalgası geçti ağır ağır. Ağzını açıyordu ki Ruth susturdu onu.

"Tamam, tamam, cevap vermene gerek yok," diye bastı kahkahayı.

Ama kızın kahkahasında metalik bir tını ve gözlerinde soğuk bir ışık var gibi geldi Martin'e. O anın dürtmesiyle gözlerinin önüne Kuzey Pasifik'te yaşadığı şiddetli rüzgârın görüntüsü geldi: Geceydi, hava açıktı, dolunay vardı, devasa dalgalar ay ışığında soğuk soğuk parlıyordu. Sonra cüzzam kolonisindeki kızı gördü ve oradan kurtulmasını sağlayan şeyin onun Martin'e duyduğu aşk olduğunu hatırladı.

"Asil bir kızdı," dedi sadece. "Bana hayatımı geri verdi."

Konu hakkında konuşulan sadece buydu ama yine de Ruth'un hıçkırığını bastırdığını duydu, kızın yüzünü kendinden öteye, pencereye doğru çevirmiş olduğunu fark etti. Yüzünü döndüğünde sakinlemişti, artık gözlerinde şiddetli rüzgârlardan eser yoktu.

"Ne aptalım," dedi hüzünlü bir sesle. "Ama elimden bir şey gelmiyor. Seni öyle çok seviyorum ki Martin, seviyorum, seviyorum. Zamanla daha açık fikirli olacağım, ama şu anda geçmişin hayaletlerini kıskanmadan duramıyorum ve sen de gayet iyi biliyorsun ki geçmişin hayaletlerle dolu."

Martin'in itirazlarını susturarak, "Gerçi öyle de olmalıydı," dedi. "Başka türlü olamazdı. Baksana zavallı Arthur artık gidelim diye işaret ediyor. Beklemekten sıkılmış. Şimdilik hoşça kal sevgilim."

Kapıdan çıkarken, "Eczacıların yaptığı bir karışım varmış, adamlara sigarayı bıraktırıyormuş," diye seslendi, "sana gönderirim."

Kapı kapandı ve tekrar açıldı.

"Seni seviyorum, seni seviyorum," diye fısıldadı ve bu kez gitti.

Maria, hayran ama bir yandan da elbisesinin dokusuna ve kesimine (gizemli ve güzel bir etki yaratan, pek bilinmeyen bir kesimdi) dikkat eden gözlerle Ruth'un arabaya binişini izledi. Mahallenin hayal kırıklığına uğramış bacaksızlarının oluşturduğu kalabalık, gözden kaybolana kadar arabayı izledikten sonra bakışlarını bir anda sokağın en önemli kişisi haline gelen Maria'ya çevirdi. Bu ihtişamlı misafirlerin kiracılarına geldiğini duyurarak Maria'nın şanını yerle bir edense, kendi kanından biriydi. Bu olaydan sonra Maria kimsenin onu fark etmediği hayatına dönerken, Martin ise mahallenin veletlerinin saygıda kusur etmediklerini fark edecekti. Maria'nın değerlendirmesinde kiracısının itibarı tamı tamına yüzde yüz yükselirken, aynı arabalı ziyarete tanık olan Portekizli bakkalsa Martin'e üç dolar seksen beş sentlik ek kredi imkânı tanıyacaktı.[76]

27. Bölüm

Martin'in bahtı açılmıştı. Ruth'un ziyaretinin ertesi günü, New York'ta çıkan bir magazin dergisinden üç trioleti için üç dolarlık çek geldi. İki gün sonra Chicago'da çıkan bir gazeteden, "Hazine Avcıları" adlı yazısını kabul ettiğini bildiren ve basılınca on dolar ödeme taahhüdünde bulunan bir mektup geldi. Ücret azdı ama ilk makalesiydi bu, düşüncelerini bir yayın organında ifade etme yolundaki ilk girişimiydi. Tüm bunların üstüne hafta sona ermeden ikinci hikâyesi olan ergenlere yönelik bir macera dizisi önerisinin, yine ergenlere yönelik *Youth and Age* adlı aylık dergi tarafından kabul edildiği haberi geldi. Macera dizisinin yirmi bir bin kelimeden oluştuğu ve yayımlandığında ödeyecekleri on altı doların bin kelime başına yaklaşık yetmiş beş sent olarak hesaplandığı doğruydu; ama bunun yazmaya giriştiği ikinci hikâye olduğu ve acemilik dönemi ürünü olduğunu Martin'in gayet iyi bildiği de doğruydu.

Öte yandan Martin'in ilk girişimleri bile vasatlıkla malul değildi. Onları niteleyen şey, fazlasıyla büyük bir gücün sakarlığı ve hoyratlığıydı; kelebekleri kovalarken koçbaşı, nakışlara şekil verirken topuz kullanarak toyluğunu ortaya koyan acemi bir çaylaktı henüz. Bu yüzden de ilk çabalarını yok pahasına satmaktan gayet memnundu. Onların ne olduğunun farkındaydı ve bu bilgiyi elde etmesi için

hiç de uzun bir süre geçmesi gerekmemişti. Asıl umudunu bağladığı şey, sonraki çalışmalarıydı. Dergi yazarı olmaktan çok daha fazlasıydı mücadelesini verdiği şey. Bir sanatçının donanımını edinmek, onun silahlarını kuşanmak istiyordu. Öte yandan gücünden de vazgeçmemişti. Bilinçli hedefi, aşırı güç kullanımından sakınarak gücünü artırmaktı. Gerçeklik sevdasından da kopmuş değildi, ama bu realizmi hayal gücünün yarattığı kurgularla ve güzelliklerle kaynaştırmaya çaba göstermişti. İnsanın arzu, inanç ve heyecanlarıyla dolu bir gerçekçiliğin peşindeydi. Hayatı, olduğu gibi, insanın ruhunu titreten, içine işleyen her şeyiyle birlikte yansıtmak istiyordu.

Okumaları sırasında edebi kurguda iki ekol bulunduğunu keşfetmişti. Biri dünyevi kökenini ihmal ederek insanı Tanrı katına koyuyor; ötekiyse cennetten çıkma hayallerini ve ilahi imkânlarını gözden ırak tutarak ona balçık muamelesi yapıyordu. Oysa Martin'in değerlendirmesine göre, hem Tanrı hem de balçık ekolleri yanılıyordu, yanlışlarının nedeniyse kendilerini tekil bir görüntüye ve hedefe adamalarıydı. Balçık ekolünün kaba yabaniliğini sorgularken Tanrı ekolüne de meyletmeyerek hakikate yaklaşabilecek bir uzlaşı mevcuttu. Ruth'un fazla beğenmediği "Macera" adlı hikâyesinde ideal gerçekçiliğe ulaştığına inanıyordu; "Tanrı ve Balçık" adlı makalesinde ise genel olarak bu konu üzerindeki görüşlerini ifade etmişti.

Oysa "Macera" ile en iyi işleri olarak gördüğü ne varsa hâlâ editörler arasında sürünmeye devam ediyordu. İlk yazdıklarına değer vermezken bırakın en iyisini, iyi işler olarak bile görmediği korku hikâyelerinden ikisini satmıştı bile. Aslına bakılırsa kuvvetli bir hayal gücünün ürünü ve fantastik olmalarına rağmen, ona göre bu hikâyelerinin esas gücü, gerçeğin cazibesini taşımalarıydı. Tuhafla imkânsızın gerçeklikle bu biçimde kaynaştırılmasını bir numara olarak görüyordu; en iyi durumda ustaca bir numaraydı. Büyük

edebiyat buradan çıkmazdı. Gerçi söz konusu hikâyelerdeki sanatsal nitelik de hayli yüksekti, ama Martin insanlıkla ilgisini kesmiş bir sanatsallığın değerli olduğunu düşünmüyordu. Sanatsallığının üstüne kaçamak bir insanlık maskesi fırlatıvermişti ki "Macera", "Neşe", "Tencere" ve "Hayatın Badesi" gibi zirvelere çıkmadan önce yazdığı altı yedi kadar korku hikâyesinde uyguladığı numara buydu.

White Mouse'un çeki gelene kadar trioletlerden aldığı üç dolarla idare etti. Üç dolarlık çeki, bir dolarını bıraktığı kuşkucu Portekizli bakkalda bozdurup diğer iki doları fırıncıyla manav arasında paylaştırdı. Henüz et alacak kadar zengin değildi ve *White Mouse*'un çeki geldiğinde yine kredisini doldurmak üzereydi. Çeki bozdurup bozdurmama konusunda kararsız kaldı. Bankada hesap açmak şöyle dursun, hayatında hiç bankaya girmemişti; Oakland'daki büyük bankalardan birine girip kırk dolarlık çekini şöyle bir ortaya atmak gibi saf ve çocuksu bir hayali vardı. Sağduyusu ise çekini bakkala bozdurmasını, böylece ileride kredi değerinin artması sağlayabilecek iyi bir izlenim bırakmasını söylüyordu. İstemeyerek de olsa bakkala gitti ve bütün hesabını kapatarak cebinde şıngırdayan bir avuç dolusu madeni parayla çıktı oradan. Rehin parasını da tamamen ödeyerek takım elbisesini ve bisikletini aldı, daktilonun bir aylık kirasını verdi, Maria'ya gecikmiş kirasıyla birlikte bir aylık da avans yatırdı. Böylece acil durumlar için cebinde yaklaşık üç doları kaldı.

Bu küçücük miktar bile koca bir servet gibiydi ona göre. Takımını alır almaz giyip Ruth'u görmeye giderken cebinde kalmış gümüş paraları şıngırdatmadan duramıyordu. O kadar uzun zamandır parasızdı ki açlıktan ölmekten son anda kurtarılan biri yiyecekleri nasıl gözünün önünden ayırmazsa o da elini gümüşlerinin üzerinden çekemiyordu. Pinti veya paragöz değildi, ama o para onun için dolarlardan ve sentlerden çok daha büyük bir anlam ifade ediyordu. Başarı

demekti; o dolarların üzerine hakkedilmiş bulunan kartallar, onun için nice nice kanatlı zaferler anlamına geliyordu.

Çok iyi bir dünyada yaşıyormuş gibi geliyordu ona. Bir kere gözüne kesinlikle daha güzel görünüyordu. Haftalardır çok sıkıcı ve kasvetli bir âlemde yaşarken şimdi hemen hemen bütün borçlarını ödemiş, cebinde şıngırdayan üç doları ve zihninde başarısının idrakiyle güneşi çok daha sıcak ve parlak görüyor, kaçamayan yayaları sırılsıklam eden ani sağanağı bile hoş bir olay olarak değerlendiriyordu. Açlık çekerken aklına dünyanın dört bir yanında açlıktan ölmek üzere olan binlerce insan gelmişti, ama şimdi ziyafetten yeni kalkmışçasına toktu ve açlık çeken insanlar artık zihnini meşgul etmiyordu. Onları unutmuştu ve şimdi bir âşık olarak dünyadaki sayısız âşığı düşünüyordu. Özellikle üzerinde düşünmemişti ama aşk şiirine dair çeşitli motifler kendiliğinden gelip zihnini kışkırtmaya başladı. Yaratıcı güdüsünün etkisi altına girerek inmesi gereken yerden iki sokak önce tramvaydan atladı.

Morse'ların evinde başkalarının da olduğunu gördü. San Rafael'den Ruth'un iki kuzini ziyarete gelmişti. Bayan Morse da onları eğlendirme bahanesinin ardına sığınarak Ruth'un etrafına gençleri toplama planını uyguluyordu. Martin'in zorunlu yokluğunda başlayan kampanya, tam hız sürüyordu. Özellikle meslek sahibi adamları davet ediyordu. Böylece kuzinler Dorothy ve Florence dışında evde biri klasik edebiyat, öteki İngiliz edebiyatı bölümlerinden iki profesör; Ruth'un eski okul arkadaşı olan Filipinler'den yeni dönmüş genç bir subay; San Francisco Bankası'nın başkanı Joseph Perkins'in özel kalem müdürü Melville adlı bir genç ve Stanford Üniversitesi mezunu, Nil Kulübü ile Unity Kulübü üyesi, seçim kampanyasında Cumhuriyetçi Parti'deki muhafazakârların sözcülüğünü yapmış, kısacası her açıdan yükselmekte olan Charles Hapgood adında otuz beş yaşlarında biri vardı. Kadınlardansa bir portre

ressamı, bir profesyonel müzisyen ve San Francisco'nun kenar mahallelerindeki sosyal yerleşim çalışmasıyla bölgede ün kazanmış sosyoloji doktorası sahibi biri gelmişti. Gerçi kadınlar, Bayan Morse'un planı için önemli değildi. Bulundurulması gereken aksesuarlardı, en fazla. Asıl meslek sahibi adamların eve çekilmesi gerekiyordu.

Tanışma çilesi başlamadan önce Ruth, Martin'e, "Konuşurken heyecanlanıp kendini kaptırma," uyarısında bulundu.

Martin başlarda, özellikle eskiden olduğu gibi mobilyaları ve süs eşyalarını tehdit eden omuzlarının yarattığı tehlike yüzünden içi daralınca kendini biraz kastı. Ayrıca misafirlerin varlığı da onun kendini gözden geçirmesine neden olmuştu. Hayatında bu kadar çok sayıda önemli kişiyle bir arada bulunmamıştı. Bankacı Melville onu büyüledi; ilk fırsatta onu biraz eşelemeye karar verdi. Zira Martin'in kapıldığı huşunun altında kendi iddialı egosu yatıyordu; kendini bu genç kadın ve erkeklerin ölçüsüne göre tartma dürtüsü hissediyor, hayattan ve kitaplardan onların öğrenip de kendinin bir türlü alamadığı dersin ne olduğunu anlamak istiyordu.

Ne vaziyette olduğunu görmek için sık sık Martin'e göz atan Ruth, kuzinleriyle ne kadar rahat ilişki kurduğunu görünce şaşırdı ve sevindi. Yerine oturtulunca omuzlarıyla ilgili endişeleri de ortadan kalkan genç, hiç de heyecan içindeymiş gibi görünmüyordu. Yüzeysel ve gösterişli görünseler de kuzinlerinin akıllı kızlar olduğunu bilen Ruth, o gece yatak odasında Martin için yağdırdıkları övgüleri anlamakta zorlanacaktı. Halbuki sınıfına mensup insanlar arasında nüktedan ve eğlenceli biri olan, dans partilerinin ve pazar günü pikniklerinin şen şakrak adamı Martin, bu çevrede de gününü gün etmeyi ve kendisine yönelen mızrakları zarar görmeden kırmayı kolayca başarmıştı. Nitekim o akşam başarı tanrıçası Martin'le birlikteydi; pat pat omzuna

vurarak gayet iyi gittiğini ve yüzü kızarıp utanmadan kahkaha atabileceğini, hatta başkalarını da güldürebileceğini söylüyordu.

Oysa Ruth'un endişelerinin haksız olmadığı, daha sonra anlaşılacaktı. Göze çarpan bir köşede Profesör Caldwell'le bir araya gelen Martin, gerçi artık elleriyle havayı taramıyorsa da, Ruth'un eleştirel bakışlarının saptamasına göre gözlerinin haddinden sık parlayıp ışıldamasına izin veriyor, gereğinden hızlı ve hararetli konuşuyor, iyice yoğunlaşıyor ve damarlarında süratlenen kanın yanaklarını kızartmasına müsaade ediyordu. Davranışlarını kontrol etmeyi ve görgü kurallarını bir kenara bırakmış, genç İngiliz edebiyatı profesörüyle kararlı bir zıtlaşma içine girmiş gibi görünüyordu.

Oysa Martin görüntülerle ilgilenmiyordu! Karşısındakinin eğitimli zihninin anında farkına varmış ve bilgiye hâkimiyetini takdir etmişti. Profesör Caldwell, Martin'in kafasındaki ortalama İngiliz edebiyatı profesörü tasavvurunu bilmiyordu. Martin onu işi hakkında konuşturmak istiyordu ve önceleri adam karşı çıksa da sonunda bunu başardı. Zaten Martin bir adamın neden işinden bahsetmemesi gerektiğini bir türlü anlamamıştı.

Haftalar önce "İşten bahsetmeye bu şekilde karşı çıkmak saçma ve haksız," demişti Ruth'a. "İçlerindeki en iyi şeyi birbirlerine vermeyeceklerse erkekler ve kadınlar hayatta niye bir araya gelir ki? İçlerindeki en iyi şeyse ilgilendikleri, geçimlerini sağladıkları, gece gündüz çalıştıkları, rüyalarında bile görüp iyice uzmanlaştıkları şeydir. Mesela Bay Butler'ın görgü kurallarının gerektirdiğini yapıp Paul Verlaine[77] veya Alman tiyatrosu ya da D'Annunzio[78] romanları üzerine fikirlerini beyan ettiğini düşün. Sıkıntıdan patlardık. Kendi adıma, Bay Butler'ı dinlemem gerekse, kanunlar hakkında konuşurken dinlemek isterim. Ondaki en iyi şey bu ve hayat o kadar kısa ki tanıştığım her erkek ve kadından en iyi şeyi almak isterim."

Ruth ise, "İyi de herkesin ilgisini çeken genel alanlar da var," diye itiraz etmişti.

"İşte bunda yanılıyorsun," diye hemen cevabını almıştı. "Toplumdaki tüm bireyler, toplumun tüm kesimleri (daha doğrusu hemen hemen tüm bireyler ve kesimler) kendinden üstün olanları taklit eder. En üstünler kimdir? Aylaklar, zengin aylaklar. Kural olarak bunlar çalışan kimselerin bildiği şeyleri bilmez. Bunlara dair konuşmalardan sıkılacakları için aylaklar bu tür sohbetleri işten bahsetmek diye karalayıp uygunsuz olarak ferman etmiştir. Yine iş kapsamına girmeyen, yani üzerine konuşulması münasip konuları da ferman ederler ki bunlar son operalar, yeni çıkmış romanlar, iskambil oyunları, bilardo, davetler, otomobiller, at yarışları, alabalık ve orkinos balıkçılığı, avcılık, yatçılıktır ve yaz bir kenara, bunlar da aylakların iyi bildiği şeylerdir. İşin en komik tarafıysa akıllı insanların ve akıllı gibi görünenlerin çoğu aylakların kendilerine bu şekilde tahakküm etmesine izin verir. Bense bir kişinin en iyi şeyi neyse onu olmak isterim; sen ister buna işten bahseden kaba adam de, ister başka şey."

Ruth anlamamıştı. Müesses nizama yönelik bu saldırıyı fikrinde inat etmek olarak görmüş ve kasten yaptığını düşünmüştü.

Netice itibariyle Martin, içtenliğini Profesör Caldwell'e de bulaştırarak onu içindekileri dile getirmeye teşvik etti. Ruth bir ara ikilinin yanından geçerken Martin'in şöyle dediğini duydu:

"California Üniversitesi'nde bu tür aykırı düşünceleri dile getirmiyorsunuzdur herhalde."

Profesör Caldwell ise omuz silkti. "Vergisini veren dürüst halkımız ve siyasetçilerimiz... Bizim tahsisatımız Sacramento'dan geldiği için Sacramento'nun, mütevelli heyetinin, parti gazetesinin, daha doğrusu iki partinin de gazetesinin karşısında boynumuz kıldan incedir."

"Evet, anlaşılıyor ama siz?" diye deşti Martin, "Sudan çıkmış balığa dönmüşsünüzdür."

"Üniversite gölünde en fazla benim gibi birkaç balık daha vardır herhalde. Bazen tamamen sudan çıkmış olduğumdan iyice emin oluyorum ve Paris'e veya bir keşiş mağarasına ait olduğumu veya Quartier Latin'deki[79] ucuz lokantalarda Bordo şarabı (artık San Francisco'da buna İtalyan kırmızısı diyorlar) içerken gelmiş geçmiş tüm yaratıklar üzerine radikal fikirlerini bağıra çağıra seslendiren serkeş ve acınası bir bohem topluluğa mensup olmam gerektiğini düşünüyorum. Gerçekten de radikal olmak için biçilmiş kaftan olduğumdan o kadar sık emin oluyorum ki... Ama sonra aklıma o kadar da emin olmadığım sorular doluşuyor. İnsani zayıflık ve kırılganlığım beni ürkekleştiriyor ve herhangi bir sorunu tüm boyutlarıyla ele almaktan men ediyor. İnsani, hayati sorunlardan bahsediyorum."

O böyle konuşup durdukça Martin dudaklarında bir şarkının dolaştığını fark etti, "Alize Rüzgârının Şarkısı"ydı bu:

"Sert eserim öğleleri
Ay çıkınca, geceleri
Şişiririm yelkenleri."

Neredeyse şarkının sözlerini mırıldanmaya başlayacakken, karşısında konuşan adamın ona kuzey alizelerini, kuzeybatıdan güneydoğuya esen sürekli, serin ve sert rüzgârları hatırlattığını fark etti. Dengeli, güvenilir biriydi, ama insanı şaşırtan bir şey vardı onda. Alizelerin hiçbir zaman bütün şiddetiyle esmeyip her zaman yedekte biraz güç tuttuğunu hissetmesine benzer biçimde, onun da içini asla tamamen açmadığı duygusuna kapıldı. Kendisinin hayal gücü ve önsezileriyse her zamanki gibi tamamen açıktı. Belleği, istediği anda ulaşabileceği bir olgular ve imgeler

deposuydu; içindekiler, önceden sipariş edilmiş gibi daima Martin'in incelemesine amade olurdu. O an hayatta ne gerçekleşirse gerçekleşsin, Martin'in zihni, ilgili karşıtlık veya benzerliğin, hemen gözünün önüne gelen görüntülerle kendini ortaya koymasını sağlardı. Tamamen kendiliğinden, otomatik biçimde olurdu bu; zihninde beliren görüntüler yaşadığı anın ayrılmaz refakatçisiydi. Ruth'un bakışlarındaki bir anlık kıskançlığın, ay ışığında esen şiddetli rüzgârın görüntüsünü gözünün önüne getirmesi gibi; Profesör Caldwell'in, mor denizin üzerinde kabaran köpüklü dalgaları önüne katmış götüren kuzeydoğu alizelerini zihninde canlandırması gibi, ahengini bozup endişe yaratan değil, tanımlayan ve tasnif eden yeni görüntüler aklında beliriyor veya bilincinin perdesine saçılıyorlardı. Bu görüntüler geçmişin faaliyetlerinden ve hissiyatından, dün ve geçen hafta gördüğü şeylerden, yaşadığı olaylardan ve okuduğu kitaplardan çıkmış, uyur halde veya uyanık vaziyette, ebediyen Martin'in zihninde bekleşen çok sayıda hayallerdi.

Böylece Profesör Caldwell'in birbiri ardına akıp giden kelimelerden oluşan konuşmasını, yani akıllı ve kültürlü bir adamın sözlerini dinlerken, Martin aslında kendi geçmişine bakıyordu. Dar kenarlı Stetson[80] şapkalı, kare kesimli kruvaze paltolu, kasıla kasıla yürüyen bir bıçkın ve polisin müsamaha gösterdiği ölçüde kabadayı olma idealini yaşattığı günlerde gördü kendini. Ne bu kıyafetlerle olmayan bir kimlik yaratmış ne de kendinde olanın üstünü örtmüştü. Hayatının bir döneminde gerçekten de kabadayıydı, polisi rahatsız eden ve dürüst, emekçi halkı korkutan bir çetenin reisiydi. Ama sonra idealleri değişmişti. Etrafındaki iyi terbiye görmüş, güzel giyimli kibar kişilere bakıp ciğerlerine kültür ve zarafet havası çektiği o anda, dar kenarlı şapkasının altındaki ve kruvaze paltosunun içindeki ilk gençliğinin hayaleti, kasıla kasıla yürüyerek odanın karşı tarafından geldi. Martin bu sokak kabadayısının kendisinin içine gir-

diğini ve bir üniversite profesörüyle karşılıklı oturup sohbet ettiğini gördü.

Ait olduğu yeri bulamamıştı çünkü. Kendini bulduğu her yere uyum sağlamış, işte ve eğlencede iyi olması sebebiyle, hakları için savaşma ve karşısındakinde saygı uyandırma isteği ve yeteneği sayesinde her zaman ve her yerde sevilen biri olmuştu. Ama hiçbir yere kök salamamıştı. Etraftakileri memnun edecek kadar uyum sağlamış ama kendisi tatmin olamamıştı. Her zaman bir huzursuzluk hissiyle altüst olmuş, daima ötelerden gelen bir çağrıyı duymuş, kitapları, sanatı ve aşkı bulduğu ana kadar hep dolaşmış ve aramıştı. Sonunda buradaydı işte, şimdiye kadar maceralarına yoldaş olanların içinde kendini Morse'ların evine girmeye münasip görülecek noktaya getirebilen tek kişi olarak, etrafındakilerin arasındaydı.

Bu düşünce ve görümler Profesör Caldwell'i yakından takip etmesini engellemiyordu. Onun söylediklerini anlayarak ve kafasında evirip çevirerek sürdürdüğü bu takip sırasında, karşısındakinin bilgisinde işlenmemiş alanlar olduğunu fark etti. Mevzuya tamamen aşina olmamakla beraber zaman zaman konuşmanın akışında boşluklar ve açık alanlar görüyordu. Spencer sağ olsun, bilgi alanında kabaca bir çerçeveye sahip olduğunu anladı. Bu çerçevenin içini doldurmak, zaman meselesiydi artık. İşte o zaman dikkat edin, diye düşündü; dikkat, balık sürüsü! Ağzından çıkan her kelimeyi sindirmek isteyerek hayran hayran profesörün dizinin dibine oturmuş, ama onun hükümlerindeki bir zaaf dikkatini çekmişti: Son derece tesadüfi ve anlaşılması zor bir zaaftı, yakalayamayabilirdi de. Ama yakaladığı anda aralarında bir eşitlik kurmak üzere atladı.

Martin konuşmaya başladığında, Ruth ikinci kez yanlarından geçiyordu.

"Hatanızın, daha doğrusu yargılarınızın zaafının nerede olduğunu söyleyeyim," dedi. "Biyoloji bilmiyorsunuz. Sizin

dünyanızda ona yer yok. Gerçek ve yorumlayıcı biyolojiden, tabandan gelen, laboratuvardan, test tüplerinden canlanıp çıkarak en geniş estetik ve sosyolojik genellemelere varan dirilmiş inorganikten bahsediyorum."

Ruth şaşkına dönmüştü. Profesör Caldwell'in iki dersine girmişti ve onu mevcut tüm bilgilere sahip ayaklı bir kütüphane olarak görüyordu.

Profesör, "Pek anlamadım," dedi, şüpheyle.

Martin, tam olarak emin olmasa da aklına geleni esirgemedi.

"O halde izah edeyim," dedi. "Mısır tarihinde arazi meselesini çalışmadan Mısır sanatını anlamanın mümkün olmadığı yolunda bir şeyler okuduğumu hatırlıyorum."

"Tamamen doğru," dedi profesör.

"Bana göre bu durumda, arazi meselesinde olduğu gibi tüm meseleler, hayatın madde ve yasalarının bilgisine sahip olmaksızın anlaşılamaz. Kanunları ve kurumları, dinleri ve gelenekleri, bunları yapan varlıkların doğasını bir yana koyun, bu varlıkların yapıldığı maddenin doğasını bilmeden nasıl anlayabiliriz? Edebiyat, Mısır mimarisinden veya heykelinden daha mı az insanidir? Bilinen evrende, evrim yasalarına tabi olmayan tek bir nesne var mıdır? Çeşitli sanatların evriminin ayrıntıyla ortaya konduğundan haberim var ama bana biraz fazlaca mekanik gelir bu. Çünkü işin içinde insan yoktur. Enstrümanın, mesela harpın evrimi, müziğin, şarkının ve dansın evrimi iyice ayrıntılandırılmıştır, ama ya insanın kendi evrimi? İlk enstrümanı yapmadan veya boğazından çıkan anlamsız seslerle ilk şarkıyı söylemeden önce insanın içinde var olan temel ve hakiki şeyler? İşte sizin göz önüne almadığınız, benimse biyoloji dediğim şeyler bunlar. En geniş boyutuyla biyoloji.

Kendimi tutarlı biçimde ifade edemediğimin farkındayım, fikirlerime bir şekil vermeye çalışıyorum. Siz konuşurken aklıma geldiler, bu yüzden tam olarak işleyip dile

getirilecek hale getiremedim. Siz insanın kırılganlığını dile getirdiniz ve bütün faktörleri dikkate almasının bu yüzden engellendiğini söylediniz. Sonra da bunun karşılığında, ya da ben öyle anladım, sanatların hepsinin dokusunu oluşturan şeyi, insanın tüm eylem ve başarılarının çözgüsünü ve atkısını, yani biyoloji faktörünü bir kenara bıraktınız."

Ruth'un hayretle izlediği gibi Martin hemen çökmedi; profesörse Martin'in gençliğini hoşgören bir tutumla cevap vererek Ruth'u şaşırttı. Koca bir dakika boyunca saatinin zincirini parmaklarıyla yoklayarak suskun vaziyette oturdu.

Sonunda, "Biliyor musunuz," dedi profesör, "bir kere daha aynı bu şekilde eleştirilmiştim. Çok büyük bir adam, büyük bilim insanı ve evrimci Joseph Le Conte[81] tarafından. Sonra o öldü ve ben de nasıl olsa kimse beni yakalayamaz, diye düşünüyordum. Şimdiyse sen çıkıp beni ifşa ediyorsun. Gerçekten de ileri sürdüğün tezin bir anlamı olduğunu düşünüyorum; itiraf ediyorum, aslında hayli anlamlı. Ben fazla klasik kalıyorum, yorumlayıcı bilim dallarında günceli yeterince yakalayamıyorum. Tek savunmamsa eğitimimin getirdiği dezavantajlar ve çalışmamı engelleyen, yaradılıştan gelen üşengeçliğim. Şimdiye kadar bir kere bile fizik veya kimya laboratuvarına girmediğime inanır mıydın acaba? Ama bu doğru. Le Conte haklıydı, siz de öyle Bay Eden, en azından bir yere kadar; nereye kadar, ben de bilmiyorum."

Ruth bir bahane uydurup Martin'i bir köşeye çekti ve fısıldayarak:

"Profesör Caldwell'i bu şekilde tekeline alamazsın. Onunla konuşmak isteyen başkaları da olabilir," dedi.

"Hata ettim," diye itirafta bulundu Martin suçlulukla. "Onu biraz coşturdum galiba ama adam da hiç sanmadığım kadar ilginç biri çıktı. Biliyor musun, şimdiye kadar konuştuğum en zeki, en entelektüel adam o. Sana bir şey daha söyleyeyim. Bir zamanlar üniversiteye giden, toplumun üst tabakalarına mensup herkesin en az onun kadar zeki ve entelektüel olduğunu sanırdım."

"O istisnai biridir," diye cevapladı Ruth.

"Bence de. Şimdi kimle konuşmamı istersin? Dur, dur, hadi beni şu bankacıya götür."

Martin adamla on beş dakika kadar konuştu. Ruth sevgilisinden daha iyisini bekleyemezdi. Bir kere bile gözleri parlamadan, yanakları kızarmadan sürdürdüğü sohbet esnasında gösterdiği sükûnet ve soğukkanlılık, kızı şaşkına çevirdi. Martin'e göreyse cümle bankacı milleti beş para etmezdi ve gecenin kalan kısmında bankacı ile yavan konuşmanın eşit anlamlı olduğu izlenimini kafasından bir türlü silemedi. Subayınsa, içine doğduğu koşullar ve bahtı sayesinde hayatın kendisini getirdiği yerde bulunmaktan gayet memnun olan iyi huylu, sade, sağlıklı ve erdemli bir genç olduğunu düşündü. Üniversitede iki yıl geçirdiğini duyduğunda öğrenmiş olması gereken onca bilgiyi nereye sakladığı konusu biraz kafasını meşgul etti, ama yine de onu yavan bankacıdan daha çok sevdi.

"Basmakalıp laflara hakikaten itirazım yok," dedi sonradan Ruth'a, "asıl asabımı bozan şey, bu sözlerin afra tafrayla, kibirli bir memnuniyetle, kesin bir üstünlük duygusuyla söylenmesi ve buna harcanan zaman. Adamın bana İşçi Partisi'nin Demokratlarla birleştiğini anlattığı zamanda ben ona bütün Reform tarihini anlatabilirdim. Biliyor musun, profesyonel bir poker oyuncusu kendine verilen kâğıtları masadan nasıl sıyırıp alırsa, onun sözleri de öyle çıkıyor ağzından. Ne demek istediğimi bir gün sana gösteririm."

Ruth'un cevabı, "Ondan hoşlanmadığına üzüldüm," oldu. "Bay Butler onu çok sever. Dürüst ve güvenilir olduğunu söyler. Ona 'Kaya Petrus'[82] der ve onun üzerine bir banka kurulabileceğini söyler."

"Gördüğüm ve duyduğum azıcık şeye bakılırsa, buna şüphem yok. Ama benim bankalarla fazla işim olmaz. İçimi bu şekilde dökmeme kızmıyorsun değil mi sevgilim?"

"Yoo, tersine çok ilginç."

"Öyledir," diye içtenlikle devam etti Martin, "uygarlık hakkında ilk izlenimlerini edinen barbarlardan farkım yok. Bu izlenimler uygar kişilere ilginç bir yenilik gibi geliyordur mutlaka."

"Kuzinlerim hakkında ne düşünüyorsun?"

"Onları diğer kadınlardan daha çok sevdim. Hem neşeliler hem de oldukları gibi davranıyorlar."

"Demek ki diğer kadınları da sevdin."

Başıyla hayır dedi Martin.

"Sosyal yerleşim çalışmalarını[83] yürüten kadın, sosyolojik araştırmaları papağan gibi tekrar eden biriydi yalnızca. Yemin ederim onu Tomlinson gibi semalara uçursan[84] tek bir özgün düşünce bulamayız. Portre ressamı tatlı bir can sıkıntısı. Bankacı için iyi bir eş olur. Müzisyen kadın! Parmaklarının hüneri, tekniğinin mükemmelliği, yüzündeki ifadenin harikuladeliği beni ilgilendirmez; gerçek olan tek şey var ki kadın müzikten hiç anlamıyor."

"Ama çok güzel çalıyor," diye itiraz etti Ruth.

"Evet, müziğin jimnastiğini yapıyor ama içini, müziğin ruhunu kavrayamamış. Müziğin ona ne anlam ifade ettiğini sordum, bilirsin özellikle bunu hep merak etmişimdir; müziğe taptığı, en önemli sanat olduğu ve kendisi için hayattan daha büyük bir anlamı olduğu dışında bir şey çıkmadı ağzından; müziğin kendine ne ifade ettiğini bilmiyordu."

"Sen onları meslekleri hakkında konuşturuyorsun," diye üzerine geldi Ruth.

"İtiraf ediyorum, doğru. Meslekleri konusunda bile saçmalarlarsa, artık başka konularda sohbet edersem benim halimi düşün. Bir de böyle yüksek tabakalarda kültürün bütün avantajlarını yaşıyorlar sanırdım..." Bir an durdu, dar kenarlı şapkası, kare kesimli paltosuyla kapıdan girip odada kasıla kasıla yürüyen gencin gölgesini izledi. "Ne diyordum, buradaki bütün erkek ve kadınların aydınlık, ışıl ışıl olduğunu sanırdım. Oysa şimdi, gördüğüm kadarıyla

söylüyorum ki bir avuç ahmakmış bunlar. Geriye kalanın yüzde doksanı can sıkıntısı. Profesör Caldwell farklı. Adam gibi adam o, her santimi, beyninin her zerresiyle."

Ruth'un yüzü aydınlandı.

"Bana biraz onu anlatsana. En büyük, en parlak yanı ne, aslında ben gayet iyi biliyorum ama sen hep en ters şeyleri hissedersin. Bilmek istiyorum."

Martin bir an işi mizaha vurarak, "Bak şu işe, kendimi zora soktum," dedi. "Varsay ki önce sen bana söylüyorsun. Ya da her şeyinin dört dörtlük olduğunu düşünüyorsun."

"Onun iki dersine girdim, iki yıldır tanıyorum. Senin ilk izlenimlerini bunun için merak ediyorum."

"Kötü izlenim mi bekliyorsun? Evet, işte geliyor. Bence onun hakkında düşündüğün bütün güzel şeyleri hak ediyor. En azından benim tanıştığım entelektüel adam türünün en iyi örneği ama bir de gizli utancı var."

"Hayır, hayır, sandığın gibi değil," diye ekledi hemen Martin. "Edepsiz veya değersiz bir şey değil. Demek istediğim şu; her şeyin temeline inmiş ama orada gördüklerinden o kadar korkmuş ki asla öyle bir şey görmediğine kendini inandırmış biri gibi geldi bana. İyi anlatamadım herhalde. Bir de şöyle anlatayım. Bir adam gizli mabede giden yolu buluyor ama gitmiyor; belki mabedi şöyle bir görüyor, ama sonra kendini yaprakların arasından bir serap gördüğüne ikna etmeye çalışıyor. Başka bir şekilde daha anlatayım. Bir şeyler yapabilecek bir adam, bunu değerli bulmadığı için yapmıyor ve kalbinin derinliklerinde, her zaman bunu yapmadığı için pişmanlık duyuyor; bunu yapmanın getireceği ödülleri gizliden gizliye alaya alıyor, ama daha da büyük bir gizlilik içinde, bunu yapmış olsaydı yaşayacağı keyfin ve alacağı ödüllerin özlemini çekiyor."

"Ben onu bu şekilde yorumlamıyorum," dedi Ruth. "Bu yüzden ne demek istediğini tam olarak anlayamadım."

"Zaten benimki de belli belirsiz bir his," diye geçiştirdi Martin. "Temelsiz bir şey. Öyle hissettim, ama herhalde yanlıştır. Tabii ki sen onu benden çok daha iyi tanırsın."

Ruth'lardaki o akşamdan Martin'de tuhaf bir karmaşa, birbiriyle çelişen duygular kaldı. Hedefinde, yani birlikte olmak için yanlarına tırmandığı insanlar konusunda hayal kırıklığı yaşıyordu. Ama bir yandan da kendi başarısından cesaretlenmişti. Beklediğinden daha kolay tırmanmıştı yanlarına. Tırmanma konusunda üstündü (sahte bir alçakgönüllülükle kendinden gizlemediği bir şeydi bu); Profesör Caldwell hariç yanlarına yükseldiği varlıklardan üstündü. Hayat hakkında, kitaplar hakkında onlardan daha fazlasını biliyor, aldıkları eğitimi hangi köşe bucağa, hangi kuytuya attıklarını merak ediyordu. Henüz nadir rastlanır bir beyin gücüne sahip olduğunun bilincine varmadığı gibi, derinlemesine araştırmalara ve büyük fikirler tasavvur etmeye meraklı insanlara Morse'ların salonunda yer olmadığının da farkında değildi. Bu tür insanların, vıcır vıcır sürü hayatının kalabalık yükünü omuzlanmış dünyanın hayli yukarısında, mavi semalardaki kartallar gibi yalnız dolaştıkları, yine onun tahayyül etmediği bir şeydi.

28. Bölüm

Bu arada başarı tanrıçası Martin'in adresini unutmuş, ulakları artık ona uğramaz olmuştu. Pazar ve tatil günleri dahil yirmi beş gün boyunca otuz küsur bin kelimelik "Güneşin Utancı" başlıklı uzun makalesi için çalıştı. Maeterlinck[85] mistisizmini eleştiren makale, pozitif bilim kalesinden mucize peşindeki bu hayalcilere yönelik incelikli bir saldırı olmakla birlikte, gerçekliği doğrulanmış olgularla uyum içinde olan birçok güzellik ve mucizeyi de satırları arasında barındırıyordu. Kısa bir süre sonra bu saldırıyı, "Mucize Hayalcileri" ile "Egonun Mihenk Taşı" başlıklı iki kısa makalesi takip etti. İster uzun ister kısa olsun bütün bu makaleler yine dergi dergi gezecek ve seyahat masrafları Martin tarafından karşılanacaktı.

"Güneşin Utancı"na harcanan yirmi beş gün esnasında Martin altı dolar elli sentlik değersiz iş sattı. Bir nüktesi ona elli sent, daha kaliteli bir haftalık mizah dergisine sattığı ikinci nüktesi de bir dolar getirdi. Sonra iki mizahi şiiri, sırasıyla iki ve üç dolar kazandırdı. Sonuç olarak etraftaki ticaret erbabı nezdindeki kredisini tükettiği gibi (öte yandan bakkaldaki itibarı beş dolara yükselmişti) bisikletiyle takım elbisesi tekrar rehinciye gitti. Daktilocular yine yaygara ediyor ve aralarındaki anlaşmaya göre önden avans ödemesi gerektiğini söyleyip duruyorlardı.

Küçük satışlarından cesaret bulan Martin tekrar değersiz işlere döndü. Belki de geçimini sağlayacağı asıl yer burasıydı. Daha önce reddedilen yirmi hikâyesi, masasının altında duruyordu. Bir hikâyenin nasıl yazılmayacağını bulmak ve dolayısıyla da mükemmel formülü elde etmek amacıyla hepsini sırayla ve dikkatle okudu. Sonuçta gazetede yayımlanacak hikâyelerin asla trajik olmaması, hiçbir zaman mutsuz sonla bitmemesi; üslupta edebilik, düşünsel zenginlik ve duyguda hassasiyet gibi unsurları katiyen içermemesi gerektiğini keşfetti. Hikâyede bulunması gereken şey, üstelik çokça bulunsa gayet iyi olurdu, ilk gençliğinde fakirler ve eğitimsizler gibi kendisinin de hayli alkışladığı "Ülkem, Tanrım ve Kralım için" hamasetiyle saf ve asil "fakir olabilirim ama namusluyum" hissiyatıydı.

Bunları keşfettikten sonra Martin, "Düşes" adlı esere bakarak bir üslup ayarlamasına girişti. Formül üç kısımdan oluşuyordu: 1) Sevgililer birbirinden ayrılır. 2) Bazı zorlu mücadelelerden ve çeşitli olaylardan sonra tekrar bir araya gelirler. 3) Düğün çanları çalar. Üçüncü kısım değişmezdi, ama ilk iki kısım sayısız değişik halde yazılabilirdi. Mesela âşıkla maşuk yanlış anlamalar sonucunda, kaderin cilvesiyle, kıskanç rakiplerin hilesiyle, kızgın ana babalar tarafından, düzenbaz vasilerce, entrikacı akrabalar yüzünden vs, vs, birbirinden ayrılabilir; erkek olan âşığın cesurca eylemleriyle, kadın olan maşuğun yine aynı ölçüde cüretkâr hareketleriyle, ikisinden birinin fikir değiştirmesiyle, düzenbaz vasinin, entrikacı akrabaların veya kıskanç rakibin yaptıklarını zorla veya gönüllü olarak itiraf etmesi sonucunda, bir sırrın açığa çıkmasıyla, âşığın maşuğun kalbini fethetmesiyle, sevgililerden birinin uzun süreli ve asilane bir fedakârlıkta bulunmasıyla vs, vs, sayısız biçimde bir araya gelebilirlerdi. Sevgililerin tekrar birleşmesi teklifini kıza yaptırtmak çok cazip bir şeydi ki Martin bunun dışında okura buruk bir tat veren ve büyüleyici cazibesi olan başka numaraları da

teker teker keşfetti. Sondaki düğün çanları bölümündeyse özgürlüğü kısıtlanıyordu; gök kubbe baş aşağı yuvarlansa, yıldızlar etrafa dağılsa bile düğün çanları hep çalmalıydı. Formülde miktar olaraksa, en düşük doz olarak 1.200, en yüksek doz olaraksa 1.500 kelime öngörülüyordu.

Hikâye sanatında büyük mesafe katetmeden önce Martin, bundan böyle yazacağı kısa hikâyelerde her zaman başvurmak üzere yarım düzine kadar kalıp fişi oluşturdu. Akıllı matematikçilerin kullandığı; üstten, alttan, sağdan, soldan girilebilen, onlarca satır ve sütundan oluşan tablolara benzeyen bu fişlerden, kafayı herhangi bir mantık silsilesi veya düşünceyle yormaya gerek kalmadan, karşı çıkılamayacak ölçüde kusursuz ve doğru olan binlerce farklı sonuç elde edilebiliyordu. Böylece Martin fişlerini kullanarak yarım saat içinde bir düzine hikâyenin ana kurgusunu yapıp, uygun zamanda yazmak üzere kenara koyabilirdi. Bütün gün ciddi çalışmalar yaptıktan sonra bile yatmadan önce bir saat içinde bu hikâyelerden bir tane yazabileceğini keşfetti. Ruth'a sonradan itiraf edeceği gibi neredeyse uykusunda bile hikâye yazar hale gelmişti. Asıl mesele çerçeveyi oturtmaktı ki bu da son derece mekanik bir işti.

Formülünün etkinliğinden en ufak şüphesi olmadığı ve artık editoryal kafayı iyice tanıdığı için yolladığı ilk iki hikâyenin karşılığında çeklerin geleceğine inanıyordu. Gerçekten de on iki günün sonunda her biri dörder dolar olmak üzere iki çek geldi.

Bu arada Martin dergiler konusunda taze ve endişe verici keşiflerde bulunuyordu. "Çan Sesleri" *Transcontinental*'da yayımlanmış, ama henüz çeki gelmemişti. Martin'inse paraya ihtiyacı vardı ve dergiye bunu yazdı. Yeni işler isteyen baştan savma bir cevaptan başka karşılık alamadı. Halbuki bu cevabı beklerken iki gün açlık çekmiş ve sonrasında bisikletini tekrar rehine vermek zorunda kalmıştı. Düzenli olarak haftada iki kez beş dolarını alabilmek için

Transcontinental'a yazıyor ve karşılığında ancak nadiren cevap alabiliyordu. Bu derginin yıllardır tehlikeli biçimde sallandığını, değil dördüncü beşinci, onuncu sınıf bir yayın olduğunu; itibarının bulunmadığını; küçük sataşma ve tehditler, vatan-millet aşkına seslenen hamasi haberler ve sadaka ölçüsünü zor aşan ilanlarla ayakta kalmaya çalıştığını bilmiyordu. Editör ve işletme müdürünün yegâne geçim kaynağının *Transcontinental* olduğunu, bu ikilinin kendilerini geçindirecek parayı ise ancak kira ödememek için taşınmak dahil, mümkün olan her faturadan kaçmak suretiyle dergiden çıkarabildiğini bilmiyordu. Yine kendisine ait olan o beş doların, boyacılar sendikasınca belirlenen yevmiyeyi ödemeye gücü yetmeyince Alameda'daki evini sınıfına ihanet eden sendikasız bir boyacıya emanet eden, ancak birinin ayağının altındaki merdiveni çekmesi sonucunda düşüp köprücük kemiğini kıran boyacının hastaneye yatırılmasını takiben mesai günleri öğleden sonraları boyayı kendisi yapan müdür tarafından iç edildiğini de bilmiyordu.

Martin'in "Hazine Avcıları"nı Chicago'daki bir gazeteye satarak kazandığı on dolar da eline geçmemişti. Merkezdeki kütüphanede kesinliğe kavuşturduğu üzere makale yayımlanmış olmasına karşın editörden henüz ses seda çıkmış değildi. Mektuplarına da cevap verilmiyordu. Mektupların yerine vardığından emin olmak için birkaç tane de taahhütlü mektup gönderdi. Tam bir hırsızlıktı ona göre bu, soğukkanlı bir soygundu; kendisi burada açlıktan ölürken onlar elindeki malı, ekmek parası kazanmak için satabileceği tek şeyi aşırıyorlardı.

Young and Age haftalık bir dergiydi ve battığında Martin'in yirmi bir bin kelimelik dizisinin üçte ikisini yayımlamıştı. Dergiyle birlikte Martin'in on altı dolar kazanma hevesi de battı.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi en iyi hikâyelerinden biri olarak gördüğü "Tencere" kaybolmuştu. Umarsızca

deli gibi dergilerin arasında arayıp durdu onu, sonra başka bir nüshasını sosyeteye hitap eden haftalık San Francisco dergisi *The Billow*'a gönderdi. "Tencere"yi o dergiye göndermesinin asıl nedeni, Oakland'dan sadece körfezi geçecek olmasıydı, böylece verilen karar çok daha çabuk ulaşacaktı eline. İki hafta sonra gazete bayiinde rastladığı son sayıda, derginin onur konuğu sayfasında, hikâyesinin tamamen ve resimli olarak yer aldığını görmek onu sevince boğdu. Şimdiye dek yaptığı en güzel şeylerden biri için ne ödeyecekler acaba diye kalbi deliler gibi çarpa çarpa eve gitti. Hikâyenin kabul ve yayınındaki hızdan da çok hoşlanmıştı. Editörün kabulü ona bildirmemesiyse, sürprizin son unsuruydu. Bir hafta bekledi, ikinci haftayı bekledi ve sonra yarım hafta daha bekleyip umutsuzluğu mahcubiyetini yenince, *The Billow*'un editörüne bir mektup yazarak büyük ihtimalle idarenin kusuru olarak küçük alacağının gözden kaçmış olduğunu bildirdi.

Beş dolardan çok gelmez ama, diyordu Martin kendi kendine, ancak bu bile fasulye ve nohut alır, ben de bu sayede beş altı tane buna benzer hikâye yazabilirim, hem onun kadar iyi de olabilirler.

Editörden gelen buz gibi mektup, önceleri hayli tepkili olan Martin'in, en sonunda takdirini kazanacaktı.

"Bize yaptığınız büyük katkıdan ötürü teşekkür ederiz," diye başlıyordu mektup. "Hikâyeniz hepimize müthiş zevk vermiş ve görüldüğü üzere onur konuğu sayfasında hemen yayımlanmıştır. Hikâye için yaptırdığımız çizimleri de beğendiğinizi umarız.

Ancak mektubunuzdan, sipariş etmediğimiz dosyalara ödeme yaptığımız gibi bir yanlış anlayışla hikâyenizi kaleme almış olduğunuz anlaşılmaktadır. Bu tarz bir çalışma anlayışımız yoktur ve gönderdiğiniz hikâye, tarafımızdan sipariş edilmiş değildir. Doğal olarak hikâyeniz elimize geçtiğinde sizin de bu durumu bildiğiniz varsayımıyla hareket edil-

miştir. Bu talihsiz yanlış anlamadan dolayı derin bir üzüntü duyduğumuzu belirtir ve yaptığımız değerlendirmenin yanılmazlığı konusunda sizi temin ederiz. Katkılarınız için tekrar teşekkür ederken yakın gelecekte haberlerinizi alma umuduyla vs, vs."

Mektubun sonunda, *Billow*'da ücretsiz abonelik olmamasına rağmen armağan olarak Martin'i bir yıl ücretsiz aboneliğe kabul etmekten büyük memnuniyet duyacakları mealinde bir de not vardı.

Geçirdiği bu tecrübeden sonra Martin bütün dosyalarının ilk sayfasının en tepesine şöyle yazmaya başladı: "Telifi, her zaman uyguladığınız rayice göre ödenmek üzere sunulmaktadır."

Bir gün diye teselli ediyordu kendini, *kendi* rayicime göre göndereceğim.

Bu dönemde kendinde keşfettiği mükemmellik takıntısı doğrultusunda "Kalabalık Sokak", "Hayatın Badesi", "Neşe" ve "Deniz Güzellemeleri" ile diğer ilk çalışmalarını tekrar elden geçirerek iyice cilaladı. Eskiden olduğu gibi günde on dokuz saat çalışmak bile az gelmişti ona. Müthiş bir güçle okuyor, şaşırtacak bir kuvvetle yazıyor, sigarayı bırakmasından ileri gelen ani istek dalgalarını bile unutuyordu. Ruth'un bu alışkanlığın tedavisi için getirdiği göz alıcı etiketli ilacı odasının en ulaşılmaz köşesine saklamıştı. Özellikle açlıktan midesinin kazındığı zamanlarda tütünün eksikliğini hissediyor; gelen dalgalar, onları uzaklaştırmada ne kadar ustalaşmış olursa olsun, aynı güçle bir daha yokluyorlardı. Şimdiye kadarki en büyük başarısı olarak görüyordu bunu. Ruth'a göre de doğru olanı yapıyordu. Cep harçlığıyla aldığı sigara bıraktırma ilacını Martin'e getirmiş ve birkaç gün sonra bu mevzuyu tamamen unutmuştu.

Martin'in nefret edip küçümsediği formüllü kısa hikâyeleri başarılı oluyordu. Onlar sayesinde rehindeki eşyalarını kurtardı, faturalarının çoğunu ödedi, bisikletinin tekerlekle-

rine yeni lastik aldı. Onlar en azından tencereyi kaynatır ve daha tutkulu işleri için ona zaman kazandırırken, Martin'i asıl ayakta tutan şey *The White Mouse*'tan aldığı kırk dolardı. Gerçek birinci sınıf dergilerin tanınmayan bir yazara en azından bu kadar telif vereceğine bu dergi sayesinde güveniyor, tüm inancını buna bağlıyordu. Asıl mesele, birinci sınıf dergilere nasıl ulaşabileceğiydi. En iyi hikâyeleri, makaleleri ve şiirleri dergiler arasında sürünürken, her ay, başka başka yayınlarda sıkıcı, okunmayacak kadar ağır ve sanatsallıktan uzak tomar tomar yazı okuyordu. Bazen düşünüyordu ki, tek bir editör kibir koltuğundan inip bana tek bir iç açıcı laf karalayıverse ne olur sanki! Yazdıklarım alışıldık şeyler olmayabilir; sayfalarına alacakları kadar sağduyulu, münasip değillerdir belki, ama bir yerlerinde editörlerin içini ısıtacak bir kıvılcım, şöyle ya da böyle beğenecekleri birkaç satır vardır mutlaka. Sonra da gönderdiği dosyaların birini, mesela "Macera"yı alıp bu editoryal sessizliği mazur gösterecek bir şey bulmak gibi nafile bir çabayla tekrar tekrar okuyordu.

Tatlı California baharı geldiğinde Martin'in bolluk döneminin de sonu geldi. Birkaç hafta boyunca hikâye ajansının tuhaf sessizliğinin endişesini yaşadı. Sonra bir gün postadan makine işi on kusursuz kısa hikâyesinin iadesi geldi. Yanlarında bir de ajansın elinde çok fazla hikâye olduğu ve en az birkaç ay boyunca yeni hikâye ihtiyacı olmayacağı mealinde bir mektup vardı. Martin o on hikâyeye güvenip hayli açılmıştı oysa. Son zamanlarda ajans kendisine her kısa hikâyesi için beş dolar ödemeye ve gönderdiği her hikâyeyi de almaya başlamıştı. Bu yüzden o on hikâyenin mutlaka satılacağını düşünüp bankada elli doları varmış gibi davranmıştı. Böylece ilk dönem çalışmalarını para ödemeyen yayınlara sattığı, son dönem çalışmalarınıysa satın almayan dergilere sunduğu bir yokluk dönemine tekrar girmiş oldu. Bu arada Oakland'daki rehinciye ziyaretlerine

de tekrar başladı. Çiziktirdiği birkaç nükteyle mizahi şiiri New York'taki haftalık yayınlara satarak hayatını ancak idame ettirebiliyordu. Bu dönemde bazı büyük aylık ve üç aylık dergilere yazdığı mektuplara gelen cevaplardan, talep etmedikleri makaleleri değerlendirmeye almadıklarını, yayımladıkları yazıların çoğunun alanlarında otorite konumunda olan tanınmış uzmanlara verdikleri siparişler üzerine yazıldığını öğrendi.

29. Bölüm

Yaz, Martin için hayli sıkıntılı geçti. Dosyaları değerlendiren danışmanlar ve editörler tatile çıkmış ve normalde kararlarını üç haftada bildiren yayınlar, şimdi cevap süresini üç aya uzatmışlardı, hatta daha geç cevap verdikleri de oluyordu. Her şey durunca posta masrafından tasarruf edebileceğiyle teselli buldu. Anlaşılan sadece hırsız yayınlar aktifti ve Martin de onlara "İnci Dalgıçlığı", "Bir Meslek Olarak Deniz", "Kaplumbağa Yakalama" ve "Kuzeydoğu Alizeleri" gibi ilk dönem çalışmalarının tümünü gönderdi. Bu dosyalardan tek bir peni bile alamadı. Altı ay boyunca süren yazışmaların sonunda "Kaplumbağa Yakalama" için bir jiletli tıraş makinesi koparmayı başarması ve *The Acropolis*'e "Kuzeydoğu Alizeleri" için beş dolar nakit ile beş yıllık abonelik kabul ettirmesi hariç. Tabii ki bu anlaşmanın sadece ikinci kısmı uygulandı.

Dergisini Matthew Arnold[86] tarzı ve içinde akrep olan cüzdanıyla yöneten Bostonlu editörden, hayli uğraşarak da olsa Stevenson[87] üzerine yazdığı bir sone ile iki dolar koparmasını bildi. Yeni bitirdiği, henüz dumanı tüten "Peri ve İnci" başlıklı iki yüz dizelik zekâ dolu hicviyesiyse büyük bir demiryolu şirketi adına San Francisco'da dergi çıkaran bir editörün gönlünü kazanmıştı. Editör telifini ücretsiz ulaşım olarak ödemeyi teklif ettiğinde, Martin bu ücretsiz

ulaşımın başka güzergâhlarda da geçerli olup olmayacağını sordu. Olmayınca şiirinin değerini düşürmemek için iadesini istedi. Editörün hayıflanan yazısıyla birlikte gelen şiiri yine San Francisco'ya, ama bu kez kurucusu olan parlak gazetecinin rüzgârıyla en parlak takımyıldızların arasına uçan fiyakalı aylık dergi *The Hornet*'e gönderdi. Oysa daha Martin dünyaya gelmeden çok önce *The Hornet*'in ışığı kararmaya yüz tutmuştu. Editör Martin'e şiir karşılığında on beş dolar taahhüt etti, ama yayımlandıktan sonra belli ki sözünü unuttu. Birkaç mektubu görmezden gelinen Martin, ancak öfkeyle suçlayan bir mektup yazdığında cevap alabildi. Mesafeli bir dille yazan yeni editör, eski editörün hatalarından sorumlu tutulmayı reddediyor, "Peri ve İnci" konusunda pek olumlu düşünceleri olmadığını bildiriyordu.

Ancak Martin en kötü muameleyi, Chicago'da çıkan *The Globe* isimli dergiden gördü. Açlık yüzünden mecbur kalıncaya dek "Deniz Güzellemeleri"ni yayıncılara önermekten kaçınmıştı. Bir düzine dergi tarafından reddedilen şiirler en son *The Globe*'da yerini buldu. Otuz Güzelleme'nin tanesine bir dolar alacaktı. İlk ay dört tanesi yayımlandı ve Martin buna uygun bir şekilde dört dolarlık çekini aldı, ama dergiye bakınca tanık olduğu katliama söyleyecek söz bulamadı. Bazı şiirlerin başlığı değiştirilmişti: Örneğin "Hitam"ı "Son", "Dış Resifin Şarkısı"nı "Dış Mercanın Şarkısı" olarak değiştirmişlerdi. Bir şiire tamamen farklı ve hiç de uygun olmayan bir başlık koymuşlardı. Martin'in koyduğu "Denizanasının Işığı"nı, "Dönüş Yolu" yapmışlardı. Hadi bunlar neyse, şiirlerin dizelerinde yapılan katliam dehşet vericiydi. Martin homurdanmaya, terlemeye, elleriyle havayı dövmeye başladı. Kelimeler, dizeler, kıtalar kesilmiş, birbirinin yerine konulmuş veya en anlaşılmayacak hale getirecek şekilde oradan oraya atılmıştı. Bazı yerlerde Martin'in dizeleri ve kıtaları çıkarılıp yerine ona ait olmayanlar eklenmişti. Makul bir editörün bu tür bir mua-

melede bulunabileceğine inanamıyor, aklına en anlamlı varsayım olarak şiirlerini bir müstahdem veya dizgicinin kesip biçtiği geliyordu. Hemen editöre yazarak yayını durdurması ve şiirlerini iade etmesi için yalvardı. Tekrar tekrar yazdı, yalvardı, yakardı, tehdit etti ama mektuplarını dikkate alan olmadı. Otuz şiir de yayımlanana kadar katliam aydan aya sürerken, çıkan şiirleri için aydan aya çekler gelmeye devam etti.

Bu tür aksiliklere ve giderek değersiz işlere daha çok mecbur olmasına rağmen, *White Mouse*'tan gelen kırk dolarlık çekin hatırası sayesinde ayakta duruyordu. Haftalık dini dergilerde açlıktan öleceğini gördü ama haftalık tarım dergilerinde ve ticaret gazetelerinde bir ekmek kapısı buldu. En kötü durumda olduğu dönemde, siyah takım elbisesi rehindeyken Cumhuriyetçi Parti İlçe Komitesi'nin düzenlediği ödüllü bir yarışmada hedefi tam on ikiden vurdu; daha doğrusu ona öyle geldi. Üç dalda yapılan yarışmada, bütün branşlara katılırken hayatını sürdürmek için böyle darboğazlardan geçmek zorunda kalmasına acı acı gülüyordu. Şiiriyle on dolarlık birincilik ödülünü, kampanya şarkısıyla beş dolarlık ikincilik ödülünü, Cumhuriyetçi Parti'nin ilkeleri üzerine yazdığı makaleyle de yirmi beş dolarlık büyük ödülü kazandı. Paraları almaya çalışana kadar durumdan hoşnuttu. İlçe Komitesi'nde bir şeyler ters gitmiş, üyeleri arasında zengin bir bankacıyla bir senatör olmasına karşın komiteden para çıkmamıştı. Meselenin askıda kaldığı dönemde açılan benzeri bir başka yarışmada birincilik ödülünü kazanan Martin, Demokrat Parti'nin ilkelerini de gayet iyi anladığını gösterecekti. Üstelik bu kez yirmi beş dolarlık ödülünü de alacaktı. Ancak ilk yarışmada kazandığı toplam kırk dolarlık ödülün yüzünü asla göremedi.

Ruth'u kısıtlı zamanlarda görmek durumunda kalan ve kuzey Oakland'dan kızın evine olan uzun mesafeyi yürüyüp geri dönmenin zaman israfı olduğuna hükmeden

Martin, takım elbisesini rehinde tutup, bisikletini aldı. Bu şekilde hem idman yapmış oluyor hem çalışmak için zamandan tasarruf ediyor hem de Ruth'u görebiliyordu. Diz altına gelen yünlü pantolonuyla eski süveteri düzgün bir bisiklet kostümü oluyor, Martin de öğleden sonra bisiklet gezmelerinde Ruth'a eşlik edebiliyordu. Öte yandan Bayan Morse'un kızını oyalama kampanyasını dört başı mamur şekilde sürdürdüğü evlerinde Ruth'u ziyaret etme fırsatını artık bulamıyordu. Orada tanıştığı ve yakın zaman öncesine kadar saygı ve hayranlık duyduğu yüce varlıklar, şimdi onu sıkıyordu. Artık yüce falan değildiler. Geçirdiği sıkıntılı dönem, yaşadığı hayal kırıklıkları ve düzenli bir iş aramaya iyice yaklaşması nedeniyle asabi ve hırçın olduğu bir zamanda bu tür insanlarla sohbet etmek, onu çıldırtıyordu. Aslında durduk yerde bencillik etmiyordu. Onların ne kadar sığ olduklarını, okuduğu kitaplardaki düşünürlerle karşılaştırarak ölçüyordu. Profesör Caldwell sayılmazsa Ruth'un evinde büyük bir beyinle karşılaşmamış, onunla da sadece bir kez görüşebilmişti. Kalanlarsa kalın kafalı, andaval, yüzeysel, dogmatik ve cahildi. Martin'i en çok şaşırtan şey onların cehaleti olmuştu. Ne olmuştu onlara? Eğitimlerini ne yapmışlardı? Kendisinin okuduğu kitaplara onlar da ulaşabilirdi. Nasıl olur da kitaplardan bir şey öğrenmezlerdi?

Büyük beyinlerin, derin ve rasyonel düşünürlerin var olduğunu biliyordu. Bunun kanıtı, Martin'e Morse'ların standardının çok üzerinde bir eğitim veren kitaplardı. Dünyada Morse'ların çevresindekilerden çok daha yüksek düzeydeki entelektüellerin bulunabileceğini biliyordu. Kadınlarla erkeklerin bir araya gelip siyaset ve felsefe sohbetleri yaptığı İngiliz sosyete romanları okuyordu. Büyük şehirlerde, hatta ABD şehirlerinde bile sanatçıların ve entelektüellerin toplandığı salonlar hakkında bir şeyler okuyordu. Geçmişte işçi sınıfına göre daha derli toplu görünen,

iyi giyimli kimselerin zekânın iktidarına ve güzelliği takdir gücüne sahip olduğunu sanmakla ne büyük aptallık etmişti. Kültürün giyimle atbaşı gittiğine, üniversite eğitimiyle derin bilginin aynı şeyler olduğuna inanarak nasıl da kendini kandırmıştı.

Bundan böyle yoluna devam edecek ve daha iyisine ulaşmak için mücadele verecekti. Ruth'u da beraberinde götürecekti. Sevgilisinin her ortamda parlayacağından emindi. Nasıl bir zamanlar bulunduğu ortamlar nedeniyle kendisinin engellendiğini berrak biçimde gördüyse, şimdi de Ruth'un benzer engellerle karşı karşıya bulunduğuna inanıyordu. Kendini geliştirme şansı verilmemişti ona. Babasının kütüphanesindeki kitaplar, duvardaki resimler, piyano ve müzik; bunların hepsi gösterişli bir teşhirdi, o kadar. Gerçek edebiyata, gerçek resme, gerçek müziğe bakılırsa Morse'lar ve onlar gibileri ölmüştü. Yoğun ve umarsız biçimde cahili oldukları çok daha büyük bir şey vardı: hayat. Üniteryen[88] eğilimleri ve muhafazakâr açık fikirlilik maskeleri içinde yorumlayıcı bilimin iki nesil gerisindeydiler, zihinsel süreçleri ortaçağa özgüydü. Varoluş ve evren konusundaki nihai bilgiler üzerine düşüncelerinde hem en toy ırk kadar ham hem de mağara adamı kadar eski, hatta daha da bayatlamış olan metafizik yöntemi sezmek; buzul çağının ilk maymun adamının karanlıktan korkmasını sağlayan, asabi çöl İbrani'sine Âdem'in kaburgasından Havva'yı yarattıran, ideal evren sistemini kurmak isteyen Descartes'ın[89] kendi zayıf egosuna dair öngörülerden yola çıkmasına yol açan ve evrimle dalga geçerek o an bol alkış almakla birlikte ismini tarihin sayfalarına kötü bir şöhretle yazdıran ünlü İngiliz ruhbanını gayrete getiren o zihniyeti görmek, Martin'i şaşırtmıştı.

Martin böyle düşünüyordu ve sonunda yeni tanıştığı bu avukatlar, subaylar, işadamları ve bankacılarla, işçi sınıfının üyeleri arasındaki ayrımın, yedikleri yemeklerdeki, giydikle-

ri giysilerdeki ve oturdukları mahallelerdeki farklılıklardan başka bir şey olmadığı kafasına dank edene kadar düşündü. Kendinde ve kitaplarda bulduğu şey, o fazlalık, hiçbirinde yoktu. Morse'lar sosyal konumlarının elde edebileceği en iyi şeyleri sergilemişler, ama Martin bunlardan etkilenmemişti. Yoksuldu ve rehincinin kölesiydi, ama Morse'larda karşılaştığı kişilerden üstün olduğunu biliyor; doğru dürüst tek giysisi olan takım elbisesini rehinciden kurtarabildiği zaman, onu giyip keçi sürüleriyle beraber yaşamaya mahkûm edilen bir prensin, bu haksızlık karşısında duyacağı öfkeye benzer bir duygunun etkisiyle titreyerek, hayatın efendisi gibi dolaşıyordu aralarında.

Bir akşam, yemekte Bay Morse'a "Sosyalistlerden korkuyor ve nefret ediyorsunuz," dedi ve ekledi: "Ama neden? Ne kendilerini tanırsınız ne de fikirlerini bilirsiniz."

Sohbet, Bay Hapgood'dan insanı sinirlendirecek kadar övgüyle bahseden Bayan Morse tarafından bu tarafa çevrilmişti. Adam, Martin'in en hoşlanmadığı tipti ve boş konuşanların bu şahı söz konusu olduğunda Martin'in sinirleri de gerilmeye başlardı.

"Evet," demişti, "Charley Hapgood diye yükselen bir genç varmış bana dediklerine göre. Gerçekten de öyle. Ölmeden önce bakarsınız vali olur. Kim bilir, belki de Amerika Birleşik Devletleri başkanı olur."

"Böyle düşünmenize neden olan nedir?" diye sormuştu Bayan Morse.

"Bir kampanya konuşmasını dinlemiştim. O kadar kurnaz bir ahmaklık kokan, o kadar özgünlükten nasibini almamış ve elbette o denli ikna ediciydi ki, boş konuşmaları ortalama seçmenin boş laflarına o kadar benziyordu ki partisinin ileri gelenlerinin elinden kendisini sağlam ve güvenilir bulmaktan başka bir şey gelmezdi... Bu arada sizin de bildiğiniz gibi bir insanın düşüncelerini alıp, allayıp pulladıktan sonra yine ona sunarak istediğiniz kişiyi kandırabilirsiniz."

"Bay Hapgood'u gerçekten kıskandığını düşünüyorum," diye araya girmişti Ruth.

"Ağzından yel alsın!"

Bunu söylerken Martin'in yüzünde beliren dehşet ifadesi, Bayan Morse'u ona saldırmaya teşvik etmişti.

"Bay Hapgood'un ahmak olduğunu söylemek istemiyorsunuzdur herhalde," demişti buz gibi.

"Ortalama bir Cumhuriyetçiden daha fazla değil," diye cevabını almıştı. "Ya da ortalama bir Demokrattan. Dalavereci olmayanlar ahmak oluyor ve aralarında çok az dalavereci var. Akıllı Cumhuriyetçiler, sadece milyonerler ve onların her şeyin farkında olan yandaşları. Ekmeklerine hangi tarafın yağ süreceğini ve neden süreceğini iyi bilirler."

"Ben de Cumhuriyetçiyim," dedi Bay Morse fazla kaygılanmadan. "Söyle bakalım beni hangi sınıfa sokuyorsun?"

"Siz bilinçsiz bir yandaşsınız."

"Yandaş mı?"

"Evet. Büyük bir şirkette çalışıyorsunuz. Ne amelelik ettiniz ne de suç işlediniz. Geçiminizi kazanmak için karısını dövenlerle yankesicilerden medet ummuyorsunuz. Paranızı toplumun efendilerinden kazanıyorsunuz; bir adamın karnını kim doyurursa onun efendisi odur. Evet, siz bir yandaşsınız. Hizmetinde olduğunuz sermayenin çıkarlarını geliştirmeye çalışıyorsunuz."

Bay Morse'un yüzü hafiften kızarmıştı.

"Bayım, itiraf edeyim ki hain bir sosyalist gibi konuşuyorsunuz."

İşte Martin o düşüncesini o zaman dile getirdi: "Sosyalistlerden korkuyor ve nefret ediyorsunuz, ama neden? Ne kendilerini tanırsınız ne de doktrinlerini bilirsiniz."

Ruth kaygı içinde bir ona, bir ötekine bakarken ve Bayan Morse kızının bağlı olduğu adamla böyle bir husumetin oluşmasına fırsat yarattığı için mutlulukla gülüm-

serken, Bay Morse, "Sizin doktrin de kesinlikle sosyalizme benziyor," diye cevap verdi.

"Cumhuriyetçiler ahmaktır ve özgürlük, eşitlik, kardeşlik patlamış balonlardır demek beni sosyalist yapmaz," dedi Martin gülümseyerek. "Jefferson'ı[90] ve onun aklına giren bilimdışı Fransızları sorgulamak da beni sosyalist yapmaz. İnanın bana Bay Morse, siz, sosyalizmin yeminli düşmanı olan benden çok daha yakınsınız sosyalizme."

Karşısındakinin tek söyleyebildiği, "İnsanlarla alay etmekten ne kadar da zevk alıyorsunuz," oldu.

"Hiç de değil, çok ciddiyim. Hâlâ eşitliğe inanıyorsunuz, ama büyük şirketlerin işini yapıyorsunuz ve o şirketler günden güne eşitliğin kuyusunu kazıyor. Halbuki siz, uğruna hayatınızı verdiğiniz şeyi yüzünüze söyleyen ve eşitliği inkâr eden bana sosyalist diyorsunuz. Cumhuriyetçiler eşitliğin düşmanıdır, ama içlerinden çoğu eşitliğe karşı savaşırken ağızlarından eşitlik lafını düşürmezler. Eşitlik adına eşitliği yok ederler. Bu yüzden onlara ahmak diyorum. Bana gelince ben bireyciyim. Yarışı en hızlısı, savaşı en güçlüsü kazansın derim. Biyolojiden aldığım, en azından aldığımı sandığım ders budur. Dediğim gibi ben bireyciyim ve bireycilik, sosyalizmin kalıtsal ve ebedi düşmanıdır."

"Ama sürekli sosyalistlerin mitinglerine gidiyorsunuz" diye sorguladı Bay Morse.

"Kesinlikle, düşman kampına sızan casus gibi. Düşmanınızı başka nasıl tanırsınız? Ayrıca sosyalistlerin mitingleri hoşuma gidiyor. Bir kere mücadeleciler, ikincisi doğru veya yanlış, okuyorlar. İçlerinden en sıradan adamı alın, sosyoloji konusunda, diğer lojiler konusunda önde gelen sanayicilerden çok daha fazla bilgi sahibidir. Doğru, sosyalistlerin beş altı mitingine gitmişimdir, ama Charley Hapgood'un konuşmalarını dinlemek beni nasıl Cumhuriyetçi yapmadıysa, bu mitingler de beni sosyalist yapmadı."

"Maalesef," dedi Bay Morse zayıf bir sesle, "hâlâ sizin o tarafa meylettiğinize kaniyim."

Yemin ederim, diye içinden geçirdi Martin, adam ne dediğimi anlamadı. Tek bir kelimesini bile. Peki nerede kaldı eğitimi?

Böylece Martin, kendi gelişimi içinde kendini ekonomik ahlakla, daha doğrusu sınıf ahlakıyla karşı karşıya buldu; kısa sürede onun en korkunç canavarı olacaktı bu. Kendisi düşünsel anlamda ahlakçıydı ve etrafındakilerin tuhaf bir ekonomik, metafizik, duygusal ve taklitçi karışımdan oluşan döküntü ahlaki yaklaşımları, basmakalıp laflardan ibaret kendini beğenmişliklerinden çok daha sıkıntı veriyordu ona.

Bu tuhaf ve karman çorman karışımın bir örneğine, kendi ailesinde de rastlayacaktı. Kız kardeşi Marian bir süredir, önce işi adamakıllı öğrenip sonra da bisiklet tamir dükkânı açan Alman kökenli çalışkan bir teknisyenle görüşüyordu. Ayrıca ikinci sınıf bir tekerlek firmasının da acenteliğini alan genç, işlerini hayli yoluna sokmuştu. Marian kısa bir süre önce Martin'in odasına uğrayıp nişanlandığını söylemiş, bu arada da neşeyle onun el falına bakmıştı. Sonraki gelişinde Hermann von Schmidt'i de yanında getirdi. Martin onları ağırladı, son derece doğal ve nazik bir dille kendilerini tebrik etti, ancak bu tarzı kardeşinin aksi nişanlısının köylü zihniyetine pek uymadı. Bu kötü izlenim, Martin'in Marian'ın önceki ziyaretini konu edinen altı kıtalık bir şiir okumasıyla daha da güçlendi. Şiir, "Falcı" adını verdiği, hafif, zarif ve eğlenceli bir şiirdi. Martin okumayı bitirdiğinde kardeşinin yüzünde en ufak bir neşe kırıntısına rastlayamadığında biraz şaşırdı. Tersine kızın gözleri nişanlısına sabitlenmişti ve bu bakışları izleyen Martin, muhteremin asimetrik yüz hatlarında kasvetli ve aksi bir kınama dışında hiçbir şey görmedi. Konuyu geçiştirip erkenden kalktılar. Martin o an için emekçi sınıfa bile mensup olsa bir kadının kendisine şiir

yazılmasından hoşlanmamasına hayret etse de, sonra meseleyi tamamen unuttu.

Birkaç gün sonra akşam Marian tekrar geldi. Bu sefer yalnızdı. Hiç vakit yitirmeden konuya girdi ve geçen sefer yaptığından dolayı Martin'i azarladı.

"Kendine gel Marian," diye çıkıştı Martin, "sanki akrabalarından, kardeşinden utanıyormuş gibi konuşuyorsun."

"Utanıyom," diye pat diye bir anda söyleyiverdi kız.

Martin, kardeşinin gözlerindeki yaşlardan ötürü hayretler içinde kaldı. Belli ki ruh hali konusunda içtendi.

"İyi de Marian, benim öz kardeşime yazdığım şiir senin Hermann'ı neden kıskandırıyor?"

"Kıskanmıyo," dedi iç çekerek, "yakışıksız buluyomuş, edepsiz olduğunu söyledi."

Martin inanamadığını ortaya koyan uzun bir ıslık çaldıktan sonra kalkıp karbon kopyasından "Falcı"yı okudu.

Sonunda kâğıdı Marian'a uzatarak, "Ben bir şey göremiyorum," dedi. "Kendin oku ve neresi edepsiz bana göster. Edepsiz bir kelime arıyoruz, değil mi?"

Tiksindiğini gösteren bir bakış eşliğinde elindeki kâğıdı sallayan Marian'ın verdiği cevap, "Kim söylediyse o bilir," oldu. "Hermann dedi ki şiiri yırtıp atman gerekiyormuş. Dedi ki hakkında herkesin okuyabileceği bu tür şeyler yazılan bir karısı olamazmış. Bunun çok ayıp, küçük düşürücü bir şey olduğunu, böyle bir şeye de müsaade etmeyeceğini söyledi."

"Bana bak Marian, saçmalıktan başka bir şey değil bu," diye lafa girmişti Martin, ama bir anda fikrini değiştirdi.

Karşısında mutsuz bir kız gördü, onu ve nişanlısını ikna etmeye çalışmanın nafile olduğunu anladı ve durumun tamamen saçma ve abes olmasına karşın teslim olmaya karar verdi.

"Peki," diyerek şiirin bulunduğu kâğıdı parçalara ayırıp çöpe attı.

Şiirin orijinal nüshasının bir New York dergisinin ofisinde yattığı bilgisiyle kendini rahatlattı. Bu sevimli ve zararsız şiirin yayımlanıp yayımlanmayacağını kendisi bile bilmezken Marian'la nişanlısı nereden bilsindi... Ayrıca yayımlanmasa da dünyanın bir kaybı olmazdı.

Elindeki kâğıt parçalarını çöpe atan Martin oturdu.

"Alabilir miyim?" diye sordu kız.

Martin başıyla onayladı ve kız vazifesinin başarıyla tamamlandığının somut kanıtı olan kâğıt parçalarını toplayıp cebine tıkarken dalgın dalgın onu izledi. Gerçi Marian onun kadar tutkulu, güzelliğini onun gibi gösterişle sergileyen bir kız değildi, ama yine de iki kez gördüğü Lizzie Connolly'yi hatırlattı Martin'e. İkisi aynı düzeydeydi, giyim kuşam ve tavır açısından aynıydılar; içlerinden birini Bayan Morse'ların salonunda otururken gözünün önüne getiren hayal gücüyle eğlenerek gülümsedi. Ama sonra bu keyif sönüp gitti ve büyük bir yalnızlığın farkına vardı. Kendi kız kardeşi ve Morse'ların salonu, katetmiş olduğu mesafenin dönüm noktalarıydı. Sonunda onları geride bırakmıştı. Etrafına, üç beş kitabına şefkatle baktı. Yanında kalan yoldaşları sadece onlardı.

"Ne dedin?" diye sordu, şaşırmıştı.

Marian sorusunu tekrarladı.

"Neden mi kendime bir iş bulmuyorum?" Yarım ağızla güldü. "Senin Hermann mı soruyor?"

Marian başıyla hayır dedi.

Martin "Yalan söyleme," diye buyurunca, bu sefer başıyla onayladı.

"O zaman senin o sevgili Hermann'ına söyle kendi işine baksın. Sevgilisiyle ilgili şiir yazarsam karışmaya hakkı var, ama bunun dışında tek bir laf bile etmesin. Anlaşıldı mı?"

"Demek yazar olarak başarıya ulaşacağımı sanmıyorsun öyle mi?" diye devam etti. "Yaptığımın kötü bir şey olduğunu, başarısızlığa uğradığımı ve ailenin yüz karası olduğumu mu düşünüyorsun?"

"Kendine düzenli bir iş bulsan çok daha iyi olur diye düşünüyom," dedi kız kesin bir ifadeyle ve Martin onun gayet içten olduğunu görüyordu. "Hermann diyor ki..."

"Hermann'a başlatma şimdi!" diye patladı babacan bir sesle. "Benim bilmek istediğim şey ne zaman evleneceğin. Ayrıca şu Hermann'ından öğren bakalım, lütuf gösterip de benden bir düğün hediyesi kabul etmene izin verir miymiş?"

Marian gittikten sonra bu olay üzerine derin derin düşündü ve kız kardeşiyle nişanlısını, kendi sınıfıyla Ruth'un sınıfının mensuplarını; yani kendi küçük hayatlarını dar kafalı küçük formüllere göre yaşayanları, bir araya toplaşmış sürüler dışında var olamayan varlıkları, yaşamlarını başkalarının düşüncelerine göre kalıplara sokanları, kölesi oldukları çocuksu kurallar nedeniyle gerçekten yaşamayı ve birey olmayı beceremeyenleri düşününce bir iki kez acı kahkahalara boğuldu. Onları adeta bir geçit törenindeymişler gibi tek tek gözlerinin önüne getirdi: Bernard Higginbotham'la Bay Butler kol kola, Herman von Schmidt ile Charley Hapgood yanak yanağa geçiyor, kitaplardan edindiği ahlak ve kavrayış standartlarına göre Martin tarafından değerlendirilip azat edildikçe birer ikişer gelip gidiyorlardı. Boş yere soruyordu onlara Martin: O büyük insanlar, o muazzam kadın ve erkekler nerede? Çağrısına uyup küçük odasına gelen bu savruk ve özensiz, kaba ve inceliksiz, ahmak ve beyinsiz zihinlere ait görümler arasında bulamazdı aradığını. Kirke'nin[91] domuzlara karşı hissetmiş olabileceği gibi bir tiksinti duyuyordu onlara karşı. Sonuncusunu salıverip kendini yalnız hissettiğinde, çağrılmayan ve beklenmeyen son bir tanesi daha geldi. Dar kenarlı şapkası, kare kesimli kruvaze paltosu ve kasıla kasıla yürüyüşüyle bir zamanlar kendisi olan genç kabadayı.

"Sen de ötekiler gibiydin, genç," diye dudak büktü ona. "Senin de ahlakın, bilgin tıpkı onlarınki gibiydi. Kendi adına düşünüp, kendin gibi davranmıyordun. Senin de fikirlerin,

tıpkı giysilerin gibi başkaları tarafından üretilmiş; eylemlerini toplumsal onay biçimlendirmişti. Sen çetenin reisiydin, çünkü diğerleri senin gerçek olduğunu ilan etmişti. Çetenin başına geçmek için dövüştün ve geçtin, ama kendin istediğin için yapmadın bunu, hatta tersine nefret ettiğini sen de bilirsin, diğer çocuklar omzunu sıvazlasın diye yaptın. Peynir Surat'ı paraladın, çünkü ona boyun eğemezdin. O kavgayı yarıda kesemezdin, çünkü sen aşağılık bir hayvansın. Ama sadece bu kadar değil, sana benzer varlıkların anatomilerini bozarken, onların vücutlarını sakatlarken sergilediğin o hayvani gaddarlığı, sen de etrafındakiler gibi erkekliğin ölçütü sandığın için iyice benzettin onu. Arkadaşlarının kızlarını bile ayarttın, neden peki? O kızları istediğinden değil, etrafında bulunan ve senin ahlaki değerlerini oluşturan herkesin içinde, vahşi aygırın ve denizfilinin içgüdüleri vardı da ondan. Aradan onca yıl geçtikten sonra ne düşünüyorsun bakalım şimdi?"

Cevap yerine görümde hızlı bir dönüşüm yaşandı. Dar kenarlı şapka ile kare kesimli palto gitti, yerine daha ılımlı giysiler geldi; yüzdeki katı ifade, gözlerdeki sert bakışlar gitti, güzellik ve bilginin birleşimi olan bir zihinden ışıyan, ıslah ve terbiye olup yumuşamış, arınıp temizlenip incelmiş bir surat geldi yerine. Şu andaki haline benzeyen kendine bakarken, görümü aydınlatan lambayı ve dikkatle okuduğu kitabı fark etti. Kitabın başlığına baktı: "Estetik Bilimi." Sonra Martin görümün içine girdi, lambayı ayarladı ve "Estetik Bilimi"ni okumaya devam etti.

30. Bölüm

Önceki yıl birbirine açılmalarına tanıklık eden o güne benzeyen, yine pastırma yazının hüküm sürdüğü güzel bir günde Martin, Ruth'a "Aşk Şiirleri"ni okudu. Vakit öğleden sonraydı ve önceki sefer olduğu gibi yine bisikletle en sevdikleri tepeye gelmişlerdi. Ruth'un keyifli çığlıklarıyla sık sık araya girdiği okumanın sonunda, Martin elindeki son kâğıdı da diğerlerinin yanına bırakıp onun hükmünü beklemeye başladı.

Hemen konuşmadı kız, nihayetinde lafa başladığındaysa duralayarak, düşüncesindeki haşinliği sözcüklere dökmeye tereddüt ederek sürdürdü sözlerini.

"Bence güzeller, çok güzeller," dedi önce. "Peki ama bunları satabilir misin? Ne demek istediğimi anlıyorsun," diye de ekledi neredeyse yalvarırcasına. "Senin bu yazdıklarının bir faydası yok. Bir sorun var, belki de piyasadadır ve ama sonuçta para kazanamıyorsun. Lütfen beni yanlış anlama sevgilim. Çok hoşuma gitti, çok gururlandım, başka türlü olsaydı gerçek bir kadın sayılmazdım, çünkü bu şiirleri bana yazdın sen. Ama bu şiirler bizim evlenmemizi sağlamıyor. Görmüyor musun Martin? Paragöz olduğum için böyle konuştuğumu sanma. Aşkımız nedeniyle. Geleceğimizi düşünmem lazım ve ben de bu sorumluluğumu yerine getiriyorum. Birbirimize açıldığımızdan bu yana koca bir yıl

geçti, ama düğün tarihimiz konuşulmadı bile. Düğünden, evlilikten bahsettiğime bakıp beni haddini bilmez, arsız bir kız sanma; çünkü gerçekten kalbim seninle dolu ve ben de en az senin kadar bu işin içindeyim. Neden bir gazetede iş bulmaya çalışmıyorsun? Neden gazeteci olmuyorsun, en azından bir süre için?"

Alçak ve monoton bir sesle cevap geldi: "Üslubum bozulur. Üslup sahibi olabilmek için ne kadar çalıştığım hakkında bir fikrin var mı?"

"Peki ya o kısa hikâyeler? Onlara değersiz işler diyorsun. Ne kadar çok yazdın onlardan. Üslubunu bozmuyorlar mı?"

"Onlar farklı. Onlar, üslup denemeleriyle geçen yorucu bir günün sonunda yazıverdiğim şeyler. Gazetecininse sabahtan akşama yaptığı, buna benzer yazılar yazmaktır; hayatının esası budur. Gazetecinin fırtınalı bir hayatı vardır ama o ana özgüdür, geçmişi ve geleceği yoktur. Üslup derdi yoktur, tek derdi haber yazmaktır. Yani gazetecilik kesinlikle edebiyat değildir. Şu anda, tam da üslubumun belirginleşmeye ve oturmaya başladığı böyle bir zamanda gazeteciliğe başlamak, edebi intihar olur. Zaten bu halde bile yazdığım her kısa hikâye, her kısa hikâyemin her kelimesi özümü, kendime duyduğum saygıyı ve güzelliğe duyduğum hürmeti ihlal etmem demek. Feci bir şey bu. Günahım büyük. Bu yüzden de piyasa beni kabul etmeyince takım elbisem rehine gitse bile gizli gizli memnun oluyorum. Ama o 'Aşk Şiirleri'ni yazmanın keyfi! En asil haliyle yaratma hazzı! Her şeyin telafisi."

Martin, Ruth'un yaratma hazzına sıcak yaklaşmadığını bilmiyordu. İfadeyi kullanan Ruth'tu oysa, Martin ilk onun ağzından duymuştu bunu. Ruth sonunda diploma aldığı üniversitede bu konunun dersini görmüştü, ama özgün ve yaratıcı biri değildi; sahip olduğu kültürün bütün dışavurumları, başkalarınca dile getirilen şeylerin kulaktan dolma tekrarından ibaretti.

"Peki ya 'Deniz Güzellemeleri'ni elden geçiren editör doğru yaptıysa?" diye sordu Ruth. "Unutma ki bir editör, uygun nitelikte olduğunu kanıtlamadan bulunduğu yere gelemez."

"Müesses nizamın sürekliliği işte böyle sağlanır," diye cevabı yapıştırdı Martin, editör milletine karşı harareti giderek artıyordu. "Olan şey sadece doğru değil, aynı zamanda mümkün olanın en iyisidir. Bir şeyin var olması, varlığını sürdürecek kadar güçlü olduğunun göstergesidir. Vasat insan şuursuzca inanır ki var olan durum, sadece mevcut koşullar için değil, bütün koşullar için geçerlidir. Tabii insanların böyle saçma şeylere inanması cahilliklerinden ileri geliyor ve cahillikleri, Weininger tarafından tanımlanan henidik[92] zihinsel süreçten başka bir şey değil. Düşünebildiklerini sanan bu düşünce fakirleri, hakikaten düşünebilen üç beş kişinin hayatını belirliyor üstelik."

Sonra ağzından çıkan lafın Ruth'a gittiğinin farkına vararak birden durdu.

"Weininger denilen kişinin kim olduğunu bildiğimi sanmıyorum," diye anında geldi ters cevap. "O kadar çok daldan dala atlıyorsun ki takip edemiyorum. Ben editörlerin niteliğinden bahsediyordum..."

"Dur da anlatayım sana," diye araya girdi Martin. "Editörlerin yüzde doksan dokuzunun başta gelen özelliği, başarısızlıkları. Yazar olmayı başaramamışlar. Sakın masabaşı işinin sıkıcılığını, satışların ve işletme müdürünün kölesi olmayı yazarlıktan daha çok istediklerini zannetme. Yazmaya çalışmış ve beceremezmişler. İşte lanetli paradoks da tam burada. Edebiyatta başarıya açılan her kapının önünde bekçi köpeği olarak onlar, yani edebiyatta başarıya ulaşamamışlar durur. Editörlerin, editör yardımcılarının çoğu ve dergilere, yayınevlerine dosya değerlendirmesi yapan danışmanların hemen hepsi, yazar olmaya çalışmış ama bunu başaramamış kişilerden oluşuyor. Özgünlük ve

deha konusunda yargı makamında oturup, matbaaya neyin gidip neyin gitmeyeceğine karar verenler, şu dünyada bu işi yapması gereken son kişiler, yani özgün bir yanlarının olmadığı kanıtlanmış, ilahi kıvılcımın yanlarına bile uğramadığı belli olmuş bu adamlar. Onların ardından yine bir başka başarısızlık abidesi olan eleştirmenler gelir. Sakın bana o rüyayı görmediklerini, şiir ya da roman yazmayı denemediklerini anlatma; denemiş ama beceremediklerdir. Neden ortalama bir eleştiri, balıkyağından bile fazla mide bulandırır? Eleştirmenler ve kendini eleştirmen sananlar hakkında ne düşündüğümü zaten biliyorsun. Büyük eleştirmenler yok değil, ama sayıları kuyrukluyıldızlar kadar azdır. Yazar olmayı beceremezsem, editörlükte kendimi kanıtlarım, merak etme. Her halükârda, benim için kolay ekmek kapısı."

Ruth'un işlek bir zihni vardı ve sevgilisinin bakış açısına yönelik itirazına, onun bu söyledikleri içinde yeni bir dayanak buldu.

"İyi de Martin eğer öyleyse, gayet ikna edici biçimde gösterdiğin gibi bütün kapılar kapalıysa büyük yazarlar nasıl ortaya çıkıyor?"

"İmkânsızı başararak çıkıyorlar. Öylesine parlak, öylesine olağanüstü eserler oraya koyuyorlar ki onlara karşı çıkanları küle çeviriyorlar. Mucize kabili geliyor, binde bir ihtimali gerçekleştiriyorlar. Geliyorlar çünkü onlar Carlyle'ın[93] yaralı devleri, zapt edilmez kişiler. İşte benim de yapmam gereken bu, imkânsızı gerçekleştirmek."

"Ya başaramazsan? Beni de düşün Martin."

"Başaramazsam, öyle mi?" Kız akla gelmesi bile mümkün olmayan bir şey söylemiş gibi bir an durup düşündü. Sonra gözlerinde bir zekâ pırıltısıyla, "Başaramazsam editör olurum, sen de editör karısı olursun," dedi.

Bu alaycılık yüzünden Ruth somurtunca hemen sarılıp öperek o güzel, tapılası asık suratı güldürdü.

"Yeter artık," diye silkindi Ruth, gencin kuvvetinin büyüsünden kendini kurtarmak için iradesini zorlayarak. "Annemle ve babamla konuştum. Daha önce onlara hiç bu kadar karşı çıkmamıştım. Anneme babama itaatsizlik yapıyorum. Biliyorsun, sana karşılar ama ben sana olan aşkımın kalıcı olduğuna dair öyle yeminler ettim ki sonunda babam, eğer istersen, yanında sana iş vermeyi kabul etti. Ayrıca başlangıç olarak evlenip küçük bir ev alabileceğimiz kadar da ücret vermeyi uygun gördü. Büyük incelik gösteriyor. Öyle değil mi?"

Kalbine umutsuzluğun ağırlığı çöken Martin'in eli bir sigara sarmak için bilinçsizce tütün kesesine uzanıp (artık yanında bulundurmuyordu) anlaşılmaz şeyler mırıldanırken Ruth sözlerine devam ediyordu.

"Ancak, doğruyu söylemek gerekirse... hem bu seni incitmesin, ama sana onunla nasıl anlaşacağını anlatayım. Radikal fikirlerini sevmiyor, senin tembel olduğunu düşünüyor. Tabii ben böyle olmadığını, ne kadar çok çalıştığını biliyorum."

Öyle çok ki, sen bile bilemezsin düşüncesi geçti Martin'in aklından.

"Peki ya sen," diye sordu kıza, "benim fikirlerim hakkında ne düşünüyorsun? Sen de mi radikal buluyorsun?"

Gözlerinin içine bakıp vereceği cevabı bekledi.

"Fikirlerinin, nasıl desem, endişe verici olduğunu düşünüyorum."

Cevabını almıştı; hayatın kasveti onu öyle bunaltmıştı ki kızın iş konusundaki çekingen önerisini unutup gitti. Cesaret edebileceği kadar ileri gitmiş olan Ruth ise konuyu tekrar gündeme getireceği an gelene kadar Martin'in cevabını beklemek istiyordu.

Fazla beklemesi gerekmedi. Martin'in de ona soracak bir sorusu vardı. O da kızın kendisine ne ölçüde inandığını öğrenmek istiyordu. Bu iki soru da bir hafta içinde cevabını

bulacaktı. Martin, Ruth'a "Güneşin Utancı"nı okuyarak cevabı hızlandırdı.

Okuyup bitirdiğinde, "Neden gazeteci olmuyorsun?" diye sordu Ruth. "Yazmayı çok seviyorsun; ben de başarılı olacağından eminim. Gazetecilikte yükselip ünlü olabilirsin. Özel muhabirler var, biliyorsun. Ücretleri dolgun ve çalışma sahaları bütün dünya. Onları her yere gönderiyorlar, Stanley[94] gibi Afrika'nın ortasına, papayla mülakat yapmaya veya kimsenin bilmediği Tibet'i keşfetmeye."

"Demek yazıyı beğenmemişsin," diye yanıt verdi Martin. "Gazetecilik yapabilirim, ama edebiyatta başarılı olamam diye düşünüyorsun."

"Hayır, hayır, beğendim. Gayet güzeldi. Ama korkarım okur seni anlamaz. En azından ben anlamadım. Çok güzel yazılmış, ama anlamadım. Kullandığın bilimsel dil, beni aşıyor. Biliyorsun, sen uç bir insansın sevgilim, sana gayet anlaşılır gelen şey, bizlere öyle gelmeyebilir."

Martin'in tüm söyleyebileceği, "Belki de kullandığım felsefi dil seni yormuştur," oldu.

İfade ettiği en olgun düşünceyi daha yeni okumanın hararetiyle alev alev yanarken, kızın yargısı afallatmıştı onu.

"Kötü yazılmış olabilir, ona bakma," diye ısrarla sordu, "hiçbir şey görmedin mi? İçindeki fikri anlamışsındır."

Başını iki yana salladı kız.

"Hayır, okuduğum hiçbir şeye benzemiyor. Maeterlinck'i okudum ve anladım ama bu..."

Martin parladı. "Yani onun mistisizmini anladın mı?"

"Onu anladım ama senin onu eleştirmek adına yazdıklarını anlamadım. Özgünlük konusunda diyecek yok..."

Peşinden herhangi bir laf gelmeyen sabırsız bir hareketle kesti kızın sözünü Martin. Onun bir süredir konuşuyor olduğunu yeni fark etmişti.

"Neticede yazarlık senin için bir oyun," diyordu Ruth. "Yeterince oynadın. Artık hayatı ciddiye almanın vakti geldi Martin, *bizim* hayatımızı. Şimdiye kadar kendi başınaydın."

"Yani işe girmemi istiyorsun."

"Evet. Babamın önerisi..."

"Bütün bunları anlıyorum," diye araya girdi Martin. "Benim asıl bilmek istediğim şey, senin bana olan inancını kaybedip kaybetmediğin."

Kız sessizce Martin'in elini sıktı, gözleri bulanıktı.

"Yazdıklarına sevgilim," diye hafifçe fısıldayarak itirafta bulundu.

"Yazdığım bir sürü şeyi okudun," diye devam etti Martin sert bir tavırla. "Ne düşünüyorsun? Tamamen umutsuz mu sence? Başkalarının yazdıklarına göre nasıl?"

"Ama onlar satıyor, seninkileri... satamıyorsun."

"Sorumun cevabı bu değil. Sence edebiyat benim işim değil mi? Bu mudur?"

"O zaman cevap veriyorum." Katı bir cevap vermek üzere hazırladı kendini Ruth. "Senin yazmak için yaratıldığına inanmıyorum. Kusura bakma sevgilim, bunu söylemeye beni sen zorladın. Umarım farkındasın, ben edebiyat üzerine senden daha bilgiliyim."

"Elbette, edebiyat fakültesi mezunusun netice itibariyle," dedi Martin dalgın dalgın, "tabii ki bilirsin."

İkisine de sancılı gelen bir suskunluk sonrasında, "Ama söylenecek birkaç şey daha var," dedi Martin. "İçimde var olanı ben herkesten iyi bilirim. Başarıya ulaşacağımı biliyorum. Kimse beni tutamaz. Şiirlere, hikâyelere ve makalelere dökerek söylemek istediklerimle yanıyor içim. Senden buna inanmanı istemiyorum. Bana da, yazdıklarıma da inanmanı beklemiyorum. Senden istediğim tek şey beni sevmen ve aşkımıza inanman.

Bir yıl önce senden iki yıl istemiştim. O yılların biri geçti. İnan bana, şerefim üzerine yemin ederim, bu bir yıl sona ermeden başarıya ulaşacağım. Gerçi uzun zaman oldu ama yazarlıkta acemiliğimi atmam için bir çıraklık devresi geçirmem gerektiğini söylemiştim, hatırlar mısın? İşte o çıraklık

devresini geçirdim. Hazırlandım ve yoğun çalıştım. Yolun sonunda beni bekleyen sen olduğun için asla kaytarmadım. Bilir misin, huzur içinde uykuya dalmak nedir, tamamen unuttum. Doyasıya uyumuş halde yataktan kalkmayalı milyonlarca yıl olmuştur. Hep saatle kalkıyorum. Erken de yatsam, geç de yatsam saati kurarım; zaten gece uyumadan önceki son hareketim saati kurmak ve lambayı söndürmek.

Uykum geldiğinde elimdeki ağır kitabı bırakır, daha kolay okunan bir kitap alırım. Onu okurken kafam düşmeye başladığında uykum kaçsın diye kafamı yumruklarım. Uyumaktan korkan bir adamla ilgili bir şeyler okumuştum. Kipling'in hikâyesiydi. Adam bir mahmuzu o şekilde ayarlamış ki kafası düştüğünde mahmuzun demir dişleri etine batıyormuş. Ben de aynısını yaptım. Saate bakıyorum, mesela saat 12.00'de veya gece 1.00'de, 2.00'de, 3.00'te uyuyacağım diye karar veriyorum ve ancak o zaman geldiğinde mahmuzu çıkarıyorum. O saate kadar da mahmuz beni uyanık tutuyor. Aylardır o mahmuzla beraber yatıyorum. O kadar çaresizim ki günde beş buçuk saat uyku bile bana aşırı geliyor. Artık dört saat uyuyorum. Uykuya hasretim. Uykusuzluktan sersem gibi olduğum zamanlarda, hele de Longfellow'un dizeleri zihnime musallat olmuşsa, bazen ebedi uykusu ve istirahatıyla ölüm çağırıyor beni:

'Deniz derin ve sükûnet içinde;
Uyutuyor her şeyi sinesinde;
Suya dalış, kabarcıklar ve biter,
Tek bir adımda her şey sona erer.'

Elbette bu büyük bir saçmalık. Gerginliğimden, zihnimin aşırı yorulmasından ileri geliyor. Burada mesele şu: Bunu neden yapıyorum? Senin için. Çıraklık devremi kısaltmak için. Başarının çabuk gelmesini sağlamak için. İşte çıraklık devrem artık bitti. Donanımımın farkındayım. Sana yemin

ederim ortalama bir üniversite öğrencisinin bir yılda edindiği bilginin çok daha fazlasını ben bir ayda öğreniyorum. Biliyorum bunu. Bunları sana anlatabiliyorum, çünkü hiç de çaresiz, ne yapacağını bilemez durumda değilim ve senin bunu anlaman çok önemli. Boş yere şişiniyorum sanma. Ölçüm kitaplardır. Sırf onlar gece yataklarında uyurken benim kitaplardan öğrendiğim bilgiler hesaba katıldığında, kardeşlerin yanımda cahil kalır. Eskiden ünlü olmak isterdim. Ama artık bunu hiç önemsemiyorum. İstediğim tek şey sensin; yemekten, giysiden, şöhretten çok daha fazla açım sana. Bütün hayalim, başımı göğsüne yaslayıp ebediyete kadar uyumak ve bir yıl geçmeden bu hayal gerçek olacak."

Martin'in kudreti dalga dalga gelip kıza vuruyor; Ruth en çok da iradelerinin birbiriyle zıtlaştığı anlarda en büyük kuvvetle ona doğru çekildiğini hissediyordu. Her zaman Martin'den ona akan bu kudret, şimdi coşkulu sesinde, kor gibi parlayan gözlerinde, içinden taşan yaşam enerjisinde ve kabaran zihni melekelerinde çiçekleniyordu. O anda ve bir an için kendindeki kesinlik duygusunda bir yarık açıldığının farkına vardı Ruth, bu yarığın içinden gerçek Martin Eden'ın azametli ve boyun eğmez görüntüsünü gördü; hayvan terbiyecisinin karşısındaki hayvanı terbiye edip edemeyeceğinden kuşkulandığı o anı yaşadı ve bu adamın vahşi ruhunu terbiye etme gücünü elinde bulundurduğundan şüphe duyar gibi oldu.

"Bir şey daha var," diye devam etti Martin. "Sen de beni seviyorsun. Peki beni neden seviyorsun? Bende beni yazmaya zorlayan şey neyse, seni bana çeken de o. Beni seviyorsun, çünkü tanıdığın ve sevebileceğin herkesten farklıyım. Masabaşı işleri için, muhasebecide çalışmak için, küçük iş meseleleri üzerinde didişmek, mahkemelerde tartışmak için yaratılmadım ben. Bana böyle şeyler yaptırır, beni diğer adamlara benzetir, onların işlerine sokar, onların soluduğu havayı solutur, onların bakış açılarını kafama

yerleştirirsen, işte bu farklılığı, beni, sevdiğin şeyi yok etmiş olursun. Yazma arzum, içimdeki en hayati şeydir benim. Odunun biri olsam, ne ben yazmayı arzulardım ne de sen koca olarak beni."

Keskin zekâsıyla hemen bir benzerlik yakalayan Ruth, "Ama unuttuğun bir şey var," diye araya girdi. "Devridaim makinesi gibi hayal ürünü icatlar peşinde koşarken ailesini açlığa mahkûm etmiş uçuk mucitler vardır. Karıları mutlaka onları sevmiş, onlarla birlikte ve onlar için her şeye göğüs germişlerdir, ama devridaim sevdaları nedeniyle değil, tam tersine buna rağmen katlanmışlardır."

"Doğru," dedi Martin. "Ama bir de uçuk olmayan ve işe yarayacak şeyler icat etmeye çalışırken açlık çeken mucitler var. Kayıtlara göre başarıya ulaştıkları da olmuş. Ben, kesinlikle imkânsızın peşinden koşmuyorum..."

"Ama kendin 'imkânsızı gerçekleştirmek' dedin," diye araya girdi Ruth.

"Canım, mecazen söyledim onu. Benden önce yapılmamış bir şeyin peşinde değilim. Yazmak ve yazarak geçinmek."

Kızın sessizliği onu dürttü.

"Yani sana göre ben devridaim makinesi kadar hayali bir şeyin mi peşindeyim?" diye sordu.

Kız, cevabını onun elini sıkarak verdi; canı yanmış çocuğunu yatıştıran annenin okşayan eliyle. Nitekim o anda Ruth'a göre Martin, canı yanmış bir çocuktan, imkânsızı gerçekleştirmek gibi bir karasevdaya tutulmuş bir adamdan başka bir şey değildi.

Sohbetlerinin sonlarına doğru Ruth annesiyle babasının bu evliliğe karşı olduklarını söyledi yine.

"Ama sen beni seviyorsun, değil mi?"

"Seviyorum!" diye çığlık attı kız.

"Ben de seni seviyorum; onları değil, seni. Onların yapacağı hiçbir şey beni incitemez." Sesi zaferle çağlıyordu.

"Onların düşmanca tutumlarından korkmuyorum, senin aşkına inanıyorum. Hayatta her şey kötüye gidebilir, aşk hariç. Yeter ki bitkin düşen, bocalayıp tökezleyen zayıf iradeli biri olmasın, aşk hiçbir zaman yolunu şaşırmaz."

31. Bölüm

Martin, hayırlı olduğunu sonradan anlayacağı rahatsız edici bir tesadüf sonucu, Broadway'de ablası Gertrude'a rastladı. Kardeşini, onun yüzündeki ateşli ama aç ifadeyi, gözlerindeki çaresiz ve kaygılı bakışları ilk gören, sokağın köşesinde tramvay bekleyen Gertrude oldu... Martin gerçekten de çaresiz ve kaygılıydı. Rehinciyle yaptığı, bisikletine karşılık ek ödeme almaya çalıştığı, ama sonuçsuz kalan bir görüşmeden geliyordu. Bir süre önce sonbahar gelip etraf yağmur çamur olunca, binemediği bisikletini rehine verip siyah takımını almıştı.

Martin'in sahip olduğu bütün varlığı bilen rehinci, "Takımın nerede?" diye sormuştu ona, "Sakın onu şu Yahudi'ye, Lipka'ya verdiğini söyleme çünkü verdiysen..."

Adam tehditkâr biçimde bakınca Martin alttan almıştı:

"Aman, yok, olur mu hiç, bende duruyor. Bir iş görüşmesi için giyeceğim de..."

Yatışan tefeci, "Ha, peki o zaman," demişti. "Ben de iş için, sana biraz daha ek ödeme yapmak için sordum zaten. Üstüme giyecem mi sandın?"

"Gayet iyi durumda kırk dolarlık bir bisiklet verdim sana," dedi Martin. "Karşılığında aldığımsa sadece yedi dolar. Ne yedi doları, altı dolar ve bir çeyrek. Faizi peşin kesmiştin."

"Para almak istiyosan, takımını getir," yanıtıyla bu eşya dolu batakhaneden gönderilen Martin'in feci çaresizliğiydi yüzüne yansıyarak ablasında acıma duygusunu uyandıran.

Telegraph Caddesi tramvayı gelip öğleden sonra alışverişlerini yapan kalabalığı almak üzere durduğunda, onlar da yeni karşılaşmışlardı. Bayan Higginbotham, kardeşinin yardım etmek üzere kolunu tutmasından, onun kendisini izlemeyeceğini sezmişti. Basamakta durup aşağıya, ona baktı. Zayıf ve yorgun yüzü yine içine dokundu.

"Gelmiyon mu?" diye sordu.

Sonra da hemen aşağı, onun yanına indi.

"Yürüyorum. İdman yapıyorum," diye açıklamada bulundu Martin.

"İyi o zaman ben de birkaç sokak senle geleyim bari," dedi Gertrude. "Bakarsın iyi gelir. Son birkaç gündür kendimi biraz yorgun hissediyom."

Martin ablasına bakınca kadının söylediklerinin doğru olduğunu gördü; genel vaziyeti derbeder, bedeni sağlıksız biçimde yağlanmış, omuzları düşmüş, yorgun yüzünde çizgiler oluşmuş, bacakları esnekliğini kaybetmiş, yürüyüşü ağırlaşıp özgür ve mutlu bir bedenin yürüyüşünün karikatürüne dönüşmüştü.

Bir sonraki köşede ablası soluklanmak için durduğunda, "Sen devam etme istersen, sonraki tramvaya binersin," dedi.

"Ay ay ay Tanrım! Amma da yorulmuşum," dedi Gertrude nefes nefese. "Ama bu halimle bile senin kadar yürürüm. Martin, o ne ayakkabılar öyle! Tabanları o kadar incelmiş ki Oakland'ın kuzeyine bile varamadan patlayacak."

"Evde yenisi var."

"Yarın akşam yemeğe gelsene," diye durduk yerde onu davet etti ablası. "Bay Higginbotham evde olmıycak. İş için San Leandro'ya gidiyo."

Martin başıyla hayır dedi, ama yemek daveti üzerine gözlerine oturan o aç kurt bakışını engelleyemedi.

"Kuruşun yok Mart, onun için yürüyon. İdmanmış!" Martin'i küçümseyerek burun kıvırmak istedi, ama becerebildiği tek hareket burnunu çekmek oldu. "Dur bakayım."

Çantasını karıştırarak kardeşinin eline beş dolarlık bir madeni para sıkıştırdı. Zayıf ve hiç de inandırıcı olamayan bir sesle, "Geçen yaş gününü unuttuydum ya Mart," diye geveledi.

Martin'in eli, içgüdüsel olarak altın paranın üzerine kapandı. Kabul etmemesi gerektiğini o an fark etmişti ve ne yapacağını bilememenin acısıyla kıvranıyordu. O küçük altın parçası yemek demekti, hayat demekti, vücudunda ve beyninde ışık demekti, yazmaya devam edecek güç demekti ve kim aksini iddia edebilir, benzeri birçok altın parçasını getirebilecek bir şey yazabilmesi demekti. Yeni bitirdiği iki makalenin müsveddeleri, gözünün önünde gayet berrak bir şekilde alev alev yanıyordu. Pul olmadığı için masanın altında, koyduğu yerde duran dosyalar yığınının en üstündeydiler. Başlıklarını nasıl daktilo ettiği geldi gözlerinin önüne, şöyle yazmıştı: "Gizemin Yüce Rahipleri" ve "Güzelliğin Beşiği". Onları hiçbir yere yollamamıştı. Benzer tarzdaki diğer makaleleri kadar iyiydiler. Ah, bir de onlara yapıştıracak pulu olsaydı! Açlığın güçlü müttefiki olan nihai başarı inancı tekrar kabarınca hızlı bir hareketle parayı cebe indiriverdi.

"Ödeyeceğim Gertrude, yüz katını," dedi yutkunarak; boğazı düğümlenmiş, gözleri de hemen nemlenmişti.

"Bak, şuraya yazıyorum!" dedi ani bir güvenle. "Bu yıl çıkmadan bu sarışınların yüz tanesini avucuna sayacağım. Bana inanmanı istemiyorum. Sadece bekle ve gör."

Gertrude da inanmadı zaten. Kardeşinden kuşku duymaktan rahatsız oldu ve başka da bir yol bulamayınca şöyle dedi:

"Aç olduğunu biliyom Mart. Üzerinden akıyo. İstediğin zaman bana yemeğe gel. Ben de çocuklardan biriyle sana haber gönderir, Bay Higginbotham'ın evde olmadığı zamanları bildiririm. Mart baksana..."

Ablasının düşünce silsilesini o kadar iyi biliyordu ki ne söyleyeceğini tahmin ettiği halde bekledi.

"Sence de bir işe girmenin zamanı gelmedi mi?"

"Başarı kazanacağıma inanmıyorsun, değil mi?"

Kadın başını hayır anlamında iki yana salladı.

"Kendim dışında kimse bana inanmıyor Gertrude." Sesinde tutkulu bir isyan vardı. "Çok iyi şeyler yazdım ve çok yazdım; er veya geç satacaklardır."

"İyi olduklarını nereden biliyon?"

"Biliyorum çünkü..." Aklında edebiyata ve edebiyat tarihine ilişkin bütün bilgiler bir araya gelmiş de bu inancın gerekçesini ablasına açıklamasının beyhudeliğini işaret etmişçesine duraksadı. "Çünkü benim yazdıklarım, dergilerde yayımlananların yüzde doksan dokuzundan daha iyi."

Gertrude, dermansız çıkan ama kardeşini hasta eden derde koyduğu teşhisin doğruluğuna şaşmaz inancını yansıtan sesiyle, "Biraz makul ol," dedi, "yarın akşam beklerim."

Martin, tramvaya binmesi için ona yardım ettikten sonra acele postaneye gidip beş dolarının üçüyle pul aldı. Günün ilerleyen saatlerinde Morse'lara giderken, iki sentlik üç pul dışında hepsini yapıştırdığı içi dolu uzun zarflarla eli kolu dolu vaziyette bir kez daha postaneye uğrayacaktı.

Yemekte Russ Brissenden'le tanıştığı o akşam, Martin için çok önemli olacaktı. Nasıl olmuş da oraya gelmiş, kimin arkadaşıymış, kimin tanıdığı onu getirmiş, bilmiyordu. Ruth'a sormak gibi bir niyeti de yoktu. Uzatmayalım, Brissenden, Martin üzerinde kansız, cansız, dermansız bir kuş beyinli izlenimi bıraktı ve anında gözünden düştü. Bir saat sonra bir odadan ötekine geçerek duvarlardaki resimlere baktığını, masadan veya kütüphaneden aldığı kitap ve

dergilere gömüldüğünü gördüğünde, Brissenden'in de yontulmamış bir tip olduğuna karar verdi. Adam evde yabancı olmasına rağmen herkesten kendini soyutlayarak geniş bir Morris koltuğa[95] kurulup cebinden çıkardığı ince bir kitabı okumaya başladı. Okurken bir yandan da okşarcasına parmaklarını dalgın dalgın saçlarının arasında gezdiriyordu. Kızlardan bazılarıyla görünürde büyük başarıyla şakalaştığını gözlemlemek dışında o akşam bir daha Martin'in dikkatini çekmedi.

Martin evden ayrıldığında ondan biraz önce sokağa çıkmış olan Brissenden'e rastladı.

"Merhaba," dedi.

Karşısındaki nahoş bir sesle homurdanmasına rağmen yanında salına salına yürümeye devam etti. Martin konuşmayı sürdürmek için yeni bir girişimde bulunmadı ve birkaç sokak boyunca aralarındaki sessizlik bozulmadı.

"Fiyakacı ahmak!"

Ağzından çıkan lafın aniliği ve keskinliği Martin'i şaşırttı. Bir yandan keyiflendi, bir yandan da adama karşı içinde yükselen hoşnutsuzluğun farkına vardı.

Başka bir sessizliğin ardından aniden ortaya şöyle bir soru atıldı: "Senin böyle bir yerde ne işin var?"

Martin bu soruyu, "Ya senin?" diye karşıladı.

Gelen cevap, "Bilmiyorum valla," oldu. "En azından benim ilk salaklığım. Günde yirmi dört saat var ve bu saatleri bir şekilde geçirmem lazım. Hadi gel iki tek atalım."

"Peki," dedi Martin.

Bu öneriyi kabul etmeye böylesine hazır oluşuna şaşırdı. Halbuki yatağa girmeden önce birkaç saatlik değersiz iş, yatakta da en heyecanlı romanlar kadar doyurucu bulduğu Herbert Spencer'ın otobiyografisi ile bir cilt Weismann[96] bekliyordu onu. Aklından geçen düşünce, hoşlanmadığım biriyle niye vakit kaybediyorum ki, oldu. Ama aslında mesele o adam veya içki değil, içkiyle ilişkilendirilen şey-

lerdi; parlak ışıklar, aynalar, envai çeşit göz alıcı bardak dizileri, içkiden kızarmış yüzler ve alttan alta gelen boğuk erkek sesleriydi. İşte asıl mesele buydu, erkek sesleri; iyimser adamların, başarıyı yakalamış ve erkek gibi içmeye para ayırabilecek adamların sesleri. Onun sorunu yalnızlığıydı; oltanın ucundaki zokaya atılan torik gibi davete balıklama atlamasının nedeni buydu. Portekizli bakkalla içtiği şarap sayılmazsa, Shelly Hot Springs'de Joe ile içtiği bardan bu yana halka açık bir yerde içmemişti. Zihinsel yorgunluk, fiziksel yorgunlukta olduğu gibi insanda içki isteği uyandırmıyor, Martin de böyle bir ihtiyaç hissetmiyordu. Ama o anda canı içki çekti, daha doğrusu içkinin dağıtıldığı ve tüketildiği bir ortamda bulunmak istedi. Brissenden'le rahat deri koltuklara kurulup İskoç viskisi ve soda içtikleri Grotto, böyle bir yerdi.

Konuştular. Çok şeyden bahsettiler. Bir Martin, bir Brissenden ısmarlıyordu viski sodayı. İyi içici olan Martin, karşıdakinin içme kapasitesine hayran kalmış, arada hayret nidalarıyla sözünü kesiyordu. Brissenden'in her şeyi bildiğine, tanıdığı ikinci entelektüelin o olduğuna karar vermesi için uzun süre geçmesi gerekmedi. Öte yandan Brissenden'in, Profesör Caldwell'de olmayan şeye, olayların içine nüfuz eden yakıcı bir kavrayışa ve sezgiye, yani dehanın zapt edilemez alevine sahip olduğunu görmüştü; içinde ateş yanıyordu adamın. Capcanlı bir dille konuşuyordu. İncecik dudakları, döküm makinesi gibi çalışarak kalıptan çıkmışçasına iyi kesilip biçilmiş laflar döküyor; kimi zaman şefkatle okşar gibi açılıp kapanarak kadife dokunuşlarıyla yumuşacık şekil verdikleri bölük pörçük seslerle hayatın kor gibi parlayan görkemini, büyüleyici güzelliklerini anlatan, yaşamın anlaşılmazlığını ve esrarını yankılayan zarif cümleler kuruyor; ardından borazana dönüşerek, bangır bangır evrensel mücadelenin kargaşasını ve dağdağasını bağırıyor, sonra gümüş kadar berrak bir sesle akan ve yıldızlı gök

kubbe gibi ışıldayan sözlerle bilimin nihai sözünü özetleyip daha da ötesini söylüyordu: Şairin kelamını; idraki ve tarifi zor ve ancak kelimelere dökülmeksizin anlatılabilecek olduğu halde sıradan kelimelerin incelikli ve güçlükle kavranır çağrışımlarında ifadesini bulanı, aşkın hakikati. İnsanın ampirik bilgi ve görgüsünün en ileri karakolundan çok daha ötesini, anlatmaya hiçbir lisanın yetmeyeceği uzakları kimbilir hangi mucizevi vizyonla görebiliyor; bilinen kelimelere bilinmedik anlamlar ve değerler yükleyen yine kimbilir hangi altın dil kerametiyle, sıradan canlara asla iletilemeyecek mesajları Martin'in zihnine aktarabiliyordu.

Martin olumsuz ilk izlenimini çoktan unutmuştu. Kitapların kendisine sunabileceği şeyin en iyisi, karşısındaydı işte. Kanlı canlı bir insan suretinde akıl ve bilgi vardı önünde. Martin kendi kendine sürekli, "Ben senin ayağının altındaki tozum," diye tekrarlıyordu.

Gözle görülür bir kinayeyle, "Sen üniversitede biyoloji okumuşsun," dedi yüksek sesle.

Brissenden başıyla hayır deyince çok şaşırdı.

"Ama sadece biyolojiyle temellendirilebilecek olgulardan bahsediyorsun," diye ısrar edince de boş bir bakışla ödüllendirildi. "Vardığın hükümler, okuduğun kitaplarla paraleldir mutlaka."

"Bunu duyduğuma memnun oldum," cevabını aldı. "Yarım yamalak edinilmiş bilginin beni kestirmeden hakikate ulaştırması çok rahatlatıcı. Haklı olup olmadığımı öğrenmeye asla zahmet etmem. Hiçbir şekilde değeri yoktur bunun. İnsanoğlu nihai hakikati asla bilemez."

Martin zafer kazanmış gibi bağırdı: "Sen Spencercısın!"

"Ergenlik çağlarımdan beri okumadım onu. Tek okuduğum kitabı da *Eğitim*'dir[97]."

Martin yarım saat kadar sonra, "Keşke ben de bu kadar kaygısızca bilgi edinebilsem," diye döktü içini. Brissenden'in zihni donanımını yakından incelemişti. "Tam bir dogma-

tiksin ve her şeyi bu kadar harika yapan da bu. Bilimin *a posteriori* mantık yürütme yoluyla kurabildiği olguları sen dogmatik olarak dile getiriveriyorsun. Doğru sonuçlara atlayıveriyorsun. Kestirmeden gidiveriyorsun. Işık hızıyla yolunu buluyor, müthiş mantığınla akıl yürüterek hakikate varıyorsun."

"Evet, Rahip Joseph ile Dutton'ı rahatsız eden de buydu," diye yanıtladı Brissenden. "Hayır, hayır," diye ekledi, "ben bir şey değilim. Şanslıyım ki kaderimde Katolik okulunda eğitim almak varmış. Ya sen, bildiklerini nereden öğrendin?"

Martin bir yandan anlatırken, bir yandan da Brissenden'i inceliyordu; bakışları onun uzun, ince, aristokrat yüzünde, düşük omuzlarında ve kitap dolu olduğu için şişmiş cepleriyle yandaki sandalyeye atılmış pardösüsünde dolaştı. Adamın yüzü ve uzun, narin elleri güneşten yanmıştı; çok kararmış, diye düşündü Martin. Bu esmerlik, Martin'e dert oldu. Halbuki Brissenden'in dış mekânlarda vakit geçiren biri olmadığı apaçık belliydi. Peki o zaman güneşte bu kadar nasıl yanmıştı? Bu güneş yanığıyla ilgili önemli bir marazi mesele var, belli, diye düşünen Martin, şimdiye kadar görmediği ölçüde narin ve güzel bir kemerli burunla taçlandırılmış dar ve çıkık elmacık kemikli, kocaman gözenekli yüzü incelemeye döndü. Gözlerinin boyutunda bir terslik yoktu. Büyük veya küçük değillerdi, kolay tanımlanamayacak bir kahverengi tonunda olan o gözlerde için için bir ateş yanıyor, daha doğrusu tuhaf biçimde birbiriyle çelişen iki ayrı ifade adeta ortaya çıkmak için fırsat kolluyordu. Cüretkâr, inatçı, hatta aşırı haşin ve huysuz baksalar da, karşısındakinde merhamet duygusu uyandırıyorlardı. Martin adama acır buldu kendini; nedenini bilmiyordu ama yakında öğrenecekti.

Brissenden Arizona'dan geldiğini söyledikten biraz sonra, pat diye, "Ha, ben veremliyim," dedi. "Birkaç sene o iklimde yaşamak için oraya gitmiştim."

"Peki buranın ikliminden korkmuyor musun?"

"Korkmak mı?"

Martin'in bu sözünü tekrar etmesinin özel bir anlamı yoktu. Martin, o çileci yüzde, Brissenden'in korktuğu hiçbir şey olmadığını okudu. Gözleri kartal gözüne benzeyecek kadar kısılmıştı; açılıp kapanan burun deliklerinde kartalın cüretkâr, iddialı ve saldırgan gagasını gördüğünde, Martin'in neredeyse nefesi kesilecekti. Muhteşem diye yorum yaptı kendi kendine; damarlarındaki kan kaynamaya başlamıştı. Yüksek sesle okudu:

"En ağır silleleri vursa da kader,
Ezilir belki ama eğilmez başım."

İfadesi hızla değişip büyük bir zarafet ve sevecenliğe dönen Brissenden, "Demek Henley'yi seviyorsun," dedi. "Elbette öyle olacak, senden başka ne beklenir ki... Ey Henley! Ey kahraman ruh. Bütün o çağdaş uyakçıların, o dergi kafiyetörlerinin arasında, bir oda dolusu hadımın ortasındaki gladyatör gibi dimdik duruyor."

"Dergileri sevmiyorsun," diye şüphesini dile getirdi Martin mülayim bir tavırla.

"Sen seviyor musun?" diye Martin'i ürpertecek kadar vahşice hırladı beriki.

"Ben... ben yazıyorum, yani aslında dergilerde yazılarımın çıkması için çalışıyorum," diye kekeledi Martin.

Bu cevap karşısındakini biraz yatıştırdı. "İyi bari. Yazmaya çalışıyor, ama başaramıyorsun. Senin bu başarısızlığını saygı ve hayranlıkla karşılarım. Yazabildiğini anlıyorum. Gözüm kapalıyken bile görürüm bunu. Tabii yazdıklarında öyle bir şey var ki bütün dergilerin kapısı suratına kapanıyor. Buna yürek denir ve dergilerde asla bu malın alıcısı yoktur. Onlar istedikleri tek şey olan yıkama yağlamayı, vıcık vıcık çamuru istedikleri kadar bulurlar ama senden değil."

"Henüz değersiz işlerden yukarı çıkamadım."

"Tersine..." Brissenden durdu ve aşağılayıcı denecek ölçüde cüretkâr bakışlarını, sürekli takılmaktan yıpranmış kravatında, dikişli gömlek yakasında, kabanının giyilmekten parlamış yenlerinde, hafiften aşınmış manşetlerinde dolaştırıp, çökmüş yanaklarında sabitleyene kadar Martin'in yoksulluğunun somut göstergelerini baştan aşağı gözden geçirdi. "Tersine değersiz işler senden yukarıdadır, o kadar yukarıdadır ki yükselip onlara ulaşmayı aklına bile getirme. Ahbap, şimdi ben sana yemek ısmarlamayı önersem hakaret mi etmiş olurum?"

Martin kanın iradesi dışında yüzüne hücum ettiğini hissederken, Brissenden muzaffer bir kahkaha patlattı.

"Böyle bir davet, gerçek bir erkek için hakaret değildir," sonucuna vardı.

"Şeytansın sen," diye bağırdı Martin huzursuzlukla.

"Neyse ne, henüz seni davet etmedim."

"Cesaret edemedin."

"Vay, bunu bilmiyordum bak. O halde şimdi davet ediyorum."

Brissenden konuşurken, hemen restorana gitmek istercesine masadan doğruldu.

Martin'in yumrukları sıkılmış, kanı damarlarında güm güm atıyordu.

Brissenden, o bölgede ünlü olan bir sirkin çığırtkanını taklit ederek bağırdı: "Bosco! Yılanları canlı canlı yiyen adam! Canlı canlı!"

Martin ise buna karşılık küstah ve cüretkâr gözlerini ötekinin hastalıktan mahvolmuş bedeninde gezdirerek, "Ben de seni canlı canlı yerim," dedi.

"Değmem be..."

"Olur mu," dedi Martin biraz düşündükten sonra, "değersin de gerek yok." Sonra da içten, güzel bir kahkaha patlattı. "İtiraf edeyim, beni aptal ettin Brissenden. Benim

aç olmam, seninse bunun farkına varman sıradan olgular, insanı rezil etmez. Görüyorsun, sürünün geleneksel küçük ahlakçılığına güler geçerim, ama sonra sen çıkıp keskin ve doğru bir laf ediyorsun ve ben anında o küçük ahlakçılığın kölesi haline geliyorum."

"Onurun zedelendi," diye üstüne gitti Brissenden.

"Bir dakika önce öyleydi. İlk gençliğin önyargılarını bilirsin. Bu tür şeyler o zaman kafama girmişti, ondan beri de öğrendiğim her şeyi ucuzlaştırıyorlar. Benim dolabımdaki iskeletler de onlardır."

"İyi ama şimdi yüzlerine kapıyı kapadın."

"Kesinlikle."

"Emin misin?"

"Eminim."

"Hadi o zaman gidip bir şeyler yiyelim."

"Geliyorum," diye cevap veren Martin, iki dolarından kalan bozukluklarla son içtikleri viski sodayı ödemeye kalkıştı, ama Brissenden tarafından azarlanan garsonun paraları tekrar masanın üzerine koyduğunu gördü.

O paraları suratsızca cebine atarken bir an için omzunda Brissenden'in elinin nazik ağırlığını hissetti.[98]

32. Bölüm

Ertesi gün öğleden sonra Maria, Martin'in şimdiye kadarki ikinci ziyaretçisinin gelişiyle büyük heyecan yaşadı. Ama Brissenden'i misafir odasının görkemi içinde ağırladığına bakılırsa bu sefer aklı başından gitmemişti.

"Umarım pat diye çıkıp gelmem sorun olmamıştır," dedi Brissenden.

"Olur mu canım, hiç de değil," diyen Martin, el sıkıştıktan sonra biricik sandalyesine onu oturtarak kendisi yatağa geçti. "Burada oturduğumu nereden öğrendin?"

"Morse'ları aradım. Telefona küçük hanım çıktı. Ve işte buradayım." Elini paltosunun cebine sokup masanın üzerine ince bir kitap attı. "Bu bir şairin kitabı. Oku ve sakla." Sonra da Martin'in itirazına cevaben, "Kitapları ne yapayım ben? Bu sabah yine kan geldi. Viskin var mı? Yoktur tabii. Dur bir dakika."

Fırlayıp çıktı. Martin, onun evin basamaklarından aşağı inişini, bahçe kapısını kapatmak için geriye dönüşünü izlerken, geçen sefer geniş duran omzunun aşağı düşmüş ve göğsünün iyice çökmüş olduğunu fark etti. İki bardak alıp kitaba, Henry Vaughn Marlow'un son çıkan şiir seçkisine döndü.

Brissenden döndüğünde, "İskoç viskisi yokmuş," diye durumu açıkladı. "O dilenci, Amerikan viskisinden başka bir şey satmıyor. Neyse işte sana çeyrek galon viski."

"Ben de veletlerden birini gönderip limon aldırayım da sıcak kokteyl yapalım."

Sonra da elindeki kitabı göstererek, "Acaba Marlow bu kitaptan ne kadar kazanmıştır?" diye sordu.

"Muhtemelen elli dolar," cevabı geldi. "Tabii bu parayı kazanacak kadar ya da şiir kitabı basma gibi bir risk alacak yayıncı bulacak kadar şanslıysa."

"Yani insan şiirden hayatını kazanamaz."

Martin'in sesi de yüzü gibi keyfinin kaçtığını belli ediyordu.

"Elbette kazanamaz. Hangi aptal bunu bekler ki? Ama kafiye üreterek, evet, kazanabilir. Bruce ve Virginia Spring'in, Sedgwick'in yaptığı bu. Çok da güzel yapıyorlar. Ama şiir?.. Vaughn Marlow'un hayatını nasıl kazandığını biliyor musun? Pennsylvania'daki bir oğlan inekhanesinde ve tıka basa öğrenci doldurdukları özel okullarda öğretmenlik yaparak ömür tüketiyor. Daha elli yıl yaşayacak olsa onunla yer değişmezdim. Ama adamın şiirleri çağdaşı kafiyetörlerin yazdıkları arasında, havuçların arasında duran yakut gibi parıldıyor. Bir de yapılan eleştirileri görsen! Lanet olsun hepsine, dangalaklar, insan müsveddeleri."

Martin de aynı fikirdeydi. "Yazamayanlar, yazanlar hakkında çok şey yazıyor. Stevenson ve eserleri hakkında yazılan çöp yığınını görünce nutkum tutulmuştu."

Brissenden, dişlerini gıcırdatarak, "Mezar soyguncuları, canavarlar!" dedi aniden. "Evet, Rahip Damien mektubu[99] yüzünden, Stevenson'ı aşağılayan o sürüyü iyi biliyorum, onu gagalayan, ölçen, biçen..."

"Kendi sefil egolarının kıstasıyla ölçen," diye araya girdi Martin.

"Evet, aynen öyle. Güzel laf. Hakikat'i, Güzel'i, İyi'yi ağzından düşürmeyip kirleten, lekeleyen ve sonunda sırtını sıvazlayıp, 'Aferin sadık köpeğim' diyenler. İğrenç herifler! Richard Realf[100] öldüğü gece onlar için, 'adına insan denen o küçük çenebaz kargalar' demişti."

"Kuyrukluyıldızlar gibi uçan büyük adamların yıldıztozunu gagalayanlar," diye sürdürdü Martin içtenlikle. "Eleştirmenler hakkında bir hiciv yazmıştım da..."

Brissenden, hevesle, "Hadi görelim," dedi.

Böylece Martin "Yıldıztozu"nun kopyasını çıkardı; okurken Brissenden ha bire cıkcıklayıp ellerini ovuşturuyordu, içkisini içmeyi bile unutmuştu.

"Belli ki kör cücelerin dünyasına fırlatılıp atılmış olan sende de o yıldıztozundan var," yorumunu yaptı sonunda. "Elbette bu yazıyı gönderdiğin ilk dergi üzerine atlamıştır."

Martin defterinin sayfalarını çevirdi. "Yirmi yedi dergi tarafından geri çevrilmiş."

Brissenden uzun ve içten bir kahkahaya başlayıp öksürük nöbetine tutuldu.

"Sakın bana şiirle uğraşmadığını söyleme," dedi soluk soluğa. "Hadi biraz da şiir göster bana."

"Şimdi okumasan..." diye ricada bulundu Martin. "Seninle konuşmak istiyorum. Giderken birkaç tane veririm, eve götürürsün."

Böylece Brissenden "Aşk Döngüsü" ile "Peri ve İnci"yi giderken yanında götürdü. Ertesi gün uğrayıp Martin'e selam bile vermeden doğrudan konuya girdi: "Daha istiyorum."

Martin'in şair olduğuna yeminler ederken, kendisinin de şiir yazdığı ortaya çıktı. Arkadaşının şiiriyle ayakları yerden kesilen, fakat onları yayımlatmak için hiçbir girişimde bulunmadığını öğrenen Martin'in aklı başından gitti.

Gönüllü olarak onun şiirlerini pazarlama önerisine Brissenden'in cevabı, "Bütün felaketler üzerlerine olsun!" idi. "Güzelliği, güzellik için sev," diye nasihat etti "ve dergileri rahat bırak. Bana bak Martin Eden, denizine ve gemilerine dön. Benim sana tavsiyem budur. İnsanların şu hastalıklı, çürümüş şehirlerinde ne yapıyorsun sen? Dergilerin ihtiyacını karşılamak için kendini pazarlayayım diye debe-

lenerek, şu şehirde israf ettiğin her gün kendi boğazına bir kesik daha atmış oluyorsun. Geçen gün ne demiştin? Dur bakayım... Hah, 'Fanilerin sonuncusu olan insan.' Peki ya sen, son fani, şöhreti ne yapacaksın? Şöhret seni zehirler. Bana göre sen böyle bir herzeyle ihya olamayacak kadar sade, basit ve mantıklı bir adamsın. Umarım o dergilere tek bir satır bile satamazsın. Hizmet edilecek tek efendi güzelliktir. Güzelliğe hizmet et ve halkı boş ver gitsin! Başarı ha! Henley'nin 'Hayalet'inden bile üstün olan Stevenson sonen değilse, 'Aşk Döngüsü' değilse, deniz şiirlerin değilse, başarı nedir ki?

Başarı, keyif aldığın şeyi yapmak değil, onu yaparken haz duymaktır. Bana anlatma. Ben bilirim. Sen de bilirsin. Güzellik seni incitir. Ebedi bir acıdır içinde, tedavi olmayan bir yaradır, ateşten bir bıçaktır. Neden dergilerle vaktini harcıyorsun? Bırak senin hedefin güzellik olsun. Neden güzelliği altına tahvil etmen gereksin ki? Yapamazsın zaten; o yüzden heyecanlanmaya gerek yok. Bin yıl da okusan, Keats'in[101] tek dizesi değerinde bir şey bulamazsın o dergilerde. Şöhreti de parayı da bırak bir kenara, yarın gidip bir gemiye yazıl ve denizine dön."

"Şöhret için değil, aşk için," diye güldü Martin. "Senin evreninde aşkın yeri yok anlaşılan; benimkinde ise Güzellik, Aşkın hizmetçisidir."

Brissenden acımayla ve hayranlıkla baktı ona. "Çok gençsin Martin, çok toysun be oğlum. Madem ki yükseklere kanat çırpacaksın ve madem ki kanatların en iyi malzemeden dokunmuş, üstüne en güzel renkler serpilmiş, sakın ateşe fazla yaklaştırıp kavurayım deme onları. Tabii ya, çoktan kavurmuşsun bile. O 'Aşk Döngüsü'nün çıkması için bir eksik eteğin yüceltilmesi lazım, değil mi? Ne yazık, ne yazık."

"Hem aşkı hem de eksik eteği yüceltiyor," diyerek güldü Martin.

Cevap hemen geldi: "Çılgınlığın felsefesi. Ben de en esrik rüyalarımda dolaşırken kendimi böyle rahatlatırım. Ama dikkat et. Bu burjuva şehirler seni öldürecek. Seninle rastlaştığımız o hainlerin inine bir baksana. Feci bir çürüme. İnsan öyle bir ortamda akıl sağlığını koruyamaz. Ne kadar alçaltıcı. Kadın, erkek orada bulunan kimse bu alçalmadan kurtaramaz kendini; hepsi de yüksek seviyeli entelektüel ve artistik güdüleri tarafından yönlendirilen midelerin ..."

Aniden durdu ve Martin'e baktı. Sonra bir anlık sezgiyle durumu anladı. Yüzündeki ifade, merakla karışık dehşete döndü.

"Tabii sen o müthiş 'Aşk Döngüsü'nü onun için, o solgun yaratığa, o aciz kıza yazdın!"

O anda Martin'in sağ eli Brissenden'in gırtlağına yapışıp sıkmaya başladı ve dişlerini takırdatana kadar sarstı onu. Fakat Martin, karşısındaki gözlerde korkuya rastlamadı; merak eden, alay eden bir iblis dışında hiçbir şey yoktu o bakışlarda. Kendine gelen Martin ellerini de gevşeterek adamı yanlamasına yatağa fırlattı.

Brissenden bir süre zorlukla ve acıyla nefes aldıktan sonra kıkırdamaya başladı.

"İçimdeki alevi çekip alsaydın da ebedi alacaklın yapsaydın ya beni," dedi.

"Bu aralar bütün sinirlerim ayakta," diye özür diledi Martin. "Umarım canını acıtmamışımdır. Dur sana bir kokteyl daha hazırlayayım."

"Ah seni genç Yunan!" diye devam etti Brissenden. "Acaba bedeninle gurur duyuyor musun, merak ederim. Şeytan gibi kuvvetlisin. Genç bir panter, yeniyetme bir aslan gibisin. Elbette, bu kuvvetin bedelini de ödemen lazım."

"Ne demek istiyorsun?" diye sordu Martin bardağı ona verirken. "Al bakalım, iç de keyfin yerine gelsin."

"Demem o ki..." Brissenden içkisinden bir yudum alıp beğeniyle gülümsedi. "Kadınlar. Ölene kadar peşini bırak-

mayacaklar. Zaten şimdiye kadar da böyle değilse hiçbir şey bilmiyorum demektir. Bana bak, istediğin kadar boğazımı sık, beni susturamazsın. Şüphesiz seninki saman alevi gibi gelip geçici bir sevda, ama Güzelliğin hatırına bari bir dahaki sefer ağzının tadını bil. Hayatta senin bir burjuva kızıyla ne alıp vereceğin olabilir ki? Bırak onları. Şöyle hayata gülen, ölümle kafa bulan, aklına eseni yapan, sevmesini bilen, ateş gibi, iyi bir kadın bul kendine. Böyle kadınlar da var, üstelik korunaklı burjuva hayatının yüreksiz ürünlerinden çok daha fazla hazırlardır seni sevmeye."

"Yüreksiz mi?" diye itiraz etti Martin.

"Aynen öyle, yüreksiz. Saçma sapan laflarla kafalarına sokulmuş o küçük ahlaklarıyla lak lak konuşur, ama yaşamaktan korkarlar. Seni seveceklerdir Martin, ama kendi küçük ahlaklarını daha çok seveceklerdir. Senin istediğinse bütün görkemiyle hayata teslim oluştur, büyük ve özgür ruhlardır, alev alev yanan kelebeklerdir, o küçük gri güveler değil. Yeterince yaşayacak kadar bahtsızsan bir gün bıkacaksın bütün o kadın mevzularından. Ama fazla yaşamazsın sen. Denizine ve gemilerine dönmeyecek, dolayısıyla da kemiklerin iyice çürüyene kadar bu illet şehirlerin deliklerinde dolanıp duracak, sonra da öleceksin."

"İstediğin kadar nutuk at, sana cevap vermeyeceğim," dedi Martin. "Neticede sen nasıl kendi aklını sorgulamazsan, ben de kendi aklımı sorgulamam."

Aşkta, dergiler konusunda ve başka bir sürü şeyde anlaşamadılar, ama birbirinden hoşlandılar; hele de Martin açısından çok derin bir sevgiydi bu. Brissenden, Martin'in tıkış tıkış odasında bir saatten fazla kalmıyor, ama her gün görüşüyorlardı. Brissenden asla elinde çeyrek galon viskisi olmadan gelmiyor; beraberce şehirde yemek yediklerinde hep İskoç viskisiyle soda içiyordu. Hesabı her zaman o ödüyordu. Martin yemeklerin inceliklerini onunla öğrendi, ilk şampanyasını onunla içti ve Ren şaraplarını onunla tanıdı.

Ama Brissenden hep bir muamma olarak kaldı. Dünya nimetlerinden elini eteğini çekmiş bir çilecinin suratına sahipti ve giderek kuvvetten düşse de gerçek bir lüks düşkünüydü. Ölmekten korkmuyor, hayata dair her şeye acı mizahla, küçümseyen bir alaycılıkla bakıyordu. Bir ayağı çukurdaydı, ama her yönüyle hayata bağlıydı. Yaşamak ve büyük heyecanlarla titremek çılgınlığı ruhunu ele geçirmişti ve bir keresinde ifade ettiği gibi, "arasından geldiği kozmik toz içindeki küçük yerinde kıpır kıpır kıpırdanmak" arzusunun egemenliği altındaydı. Yeni duygular hissetmek, güçlü heyecanlar tatmak için ilaçlara başvuruyor ve bir sürü tuhaf şey yapıyordu. Bir keresinde bu kadar uzun bir sürenin ardından susuzluğunu tatmin etmenin muhteşemliğini tecrübe etmek için üç gün su içmediğini anlatmıştı Martin'e. Kimdi, neydi, Martin asla öğrenemedi. Geçmişi olmayan; geleceği önündeki mezardan, bugünüyse içindeki canhıraş hayat ateşinden ibaret bir adamdı.

33. Bölüm

Martin mücadelesinde sürekli kaybediyordu. Elden geldiği kadar hesaplı davransa bile değersiz işlerle giderlerini karşılayamıyordu. Şükran Günü'nde siyah takımı rehinde olduğu için Morse'ların yemek davetini kabul edemedi. Ruth onun bu kararından memnun kalmayınca, bunun Martin üzerindeki etkisi umarsızlıktı. Ne pahasına olursa olsun geleceğini, ama önce *Transcontinental*'ın San Francisco'daki ofisine giderek beş dolarlık alacağını tahsil edip, takımını rehinden kurtarması gerektiğini söyledi.

Sabah Maria'dan on sent borç aldı. Aslında Brissenden'e borçlanmayı tercih ederdi, ama arıza adam ortadan kaybolmuştu. Görüşmeyeli iki hafta olmuş, Martin de acaba onu kendisinin mi incittiğini sorgulamak için boş yere kafa patlatmıştı. On sentle vapura binip San Francisco'ya geçen Martin, Market Caddesi'nde yürürken parayı alamazsa ne yapabileceğini düşündü. Oakland'a dönmesi mümkün değildi ve San Francisco'da on sent borç alabileceği tek bir tanıdığı yoktu.

Transcontinental'ın ofisinin kapısı aralıktı; Martin tam kapıyı açacakken içeriden yükselen bir sesle aniden durakladı. Şöyle diyordu ses: "İyi de mesele bu değil, Bay Ford." (Ford. Martin yazışmalarından editörün isminin Ford olduğunu biliyordu.) "Mesele, ödemeye hazır olup olmadığınız.

Nakit ve peşin olarak yani. *Transcontinental*'ın beklentileri ve önümüzdeki sene ne yapıp edeceğiniz beni hiç ilgilendirmez. Ben, yaptığım işin karşılığını istiyorum. Size şu kadarını söyleyeyim, parayı avucuma saymazsanız Noel sayınız matbaa yüzü göremez. İyi günler. Parayı bulduğunuz zaman gelip beni bulun."

Kapı hışımla açıldı, öfkeli yüzü ve sıkılmış yumruklarıyla bir adam, lanetler okuyarak Martin'in yanından hızla geçip koridorda ilerledi. Martin hemen girmemeye karar verip on beş dakika kadar oyalandı. Sonra kapıyı iterek içeri süzüldü. Yeni bir deneyim yaşıyor, ilk kez bir yazı işleri ofisine giriyordu. Belli ki bu ofiste kartvizite ihtiyaç yoktu, çünkü bir oğlan içerideki odaya gidip ofiste Bay Ford'u görmek isteyen birinin bulunduğunu söyledi. Dönen çocuk ofisin bulunduğu kısmından el ve başıyla çağırarak Martin'i özel bir ofise, yazı işlerinin özel mekânına götürdü. Martin'in ilk izlenimi etraftaki düzensizlik ve odanın darmadağın haliydi. Sonra storlu bir çalışma masasının arkasında oturmuş, merakla kendisine bakan bıyıklı ve uzun favorili, gençten bir adam çekti dikkatini. Adamın yüz ifadesinin sükûnetine, rahatlığına hayret etti. Demek matbaacıyla yaşadığı atışma bile adamın sükûnetini bozmamıştı.

"Şey, ben Martin Eden," diye başladı konuşmaya. (Aslında bunun peşinden, "Ve beş dolarımı istiyorum" demek geçiyordu içinden.)

Ama adam onun ilk editörüydü ve bu koşullar altında onu hemen korkutmak istemezdi. Bay Ford, "Ne diyorsunuz!" diye bir anda havaya sıçrayıp iki eliyle Martin'in elini kapıp heyecanla sıkmaya başlayınca, beriki şaşkınlık içinde kalakaldı.

"Sizi gördüğüme ne kadar memnun olduğumu bilemezsiniz Bay Eden. Nasıl biri olduğunuzu hep merak etmiştim."

Bu aşamada ışıklar saçan gözlerini, kol mesafesinde tuttuğu Martin'in ikinci en iyi takımının, yani en kötü takı-

mının; yani eski püskü ve onarımdan geçtiği belli olan ceketinin ve Maria'nın ütüsünün ince bakımını gözler önüne seren pantolonunun üzerinde gezdiriyordu.

"İtiraf edeyim ki çok daha yaşlı olduğunuzu sanmıştım. Hikâyeniz ancak ileri yaştaki birinin gösterebileceği olgunluğa, güce ve düşünce zenginliğine sahip. Bir başyapıt o hikâye; ilk on satırı okuduğumda anlamıştım bunu. Bakın size hikâyeyi ilk kez nasıl okuduğumu anlatayım. Ya da durun, önce sizi yazı işleri kadrosuyla tanıştırayım."

Sürekli konuşarak Martin'i başka bir odaya götürdü ve hastalarınkine benzer buz gibi ellere, seyrek ve yumuşak favorilere sahip, çelimsiz, ufak tefek biri olan yardımcı editör Bay White'la tanıştırdı.

"Bu da Bay Ends, Bay Eden. Bay Ends, bizim işletme müdürümüzdür."

Martin aksi bakışlı, kel kafalı ve anlaşılan kimi zaman ensesini de tıraş eden karısı tarafından pazar günleri itinayla taranan kar beyazı sakallarından görünebildiği kadarıyla hayli genç yüzlü biriyle el sıkışırken buldu kendini.

Çevresini saran üç adam, Martin, zaman geçirmeye çalıştıklarının farkına varıncaya kadar sürekli olarak hayranlıkla ve birbirlerinin laflarının üstüne atılarak ondan bahsettiler.

"Neden aramadığınızı merak ettik hep," diyordu Bay White.

Martin paraya olan ihtiyacının ne kadar acil olduğunu göstermek için, "Körfezin karşı kıyısında oturuyorum ve yol param yoktu," diye cevapladı dobra dobra.

Zaten diye düşünüyordu, üzerimdeki paçavralar da paraya ne kadar ihtiyacım olduğunu yeterince anlatıyordur. Arada fırsat bulduğunda üç-beş laf edip buraya gelmesinin nedenini söyleyiveriyordu. Ama hayranlarının kulakları bu laflara sağırdı. Onu övgülere boğdular, hikâyesini ilk okuduklarında ne hissettiklerini, okuduktan bir süre geçtikten

sonra ne düşündüklerini, karılarının ve ailelerindeki diğer kişilerin nasıl duygulandıklarını anlattılar, ama hikâyesinin karşılığını ödeyip ödemeyeceklerine dair en ufak bir ipucu vermediler.

"Hikâyenizi ilk kez nasıl okuduğumu anlattım mı size?" dedi Bay Ford. "Tabii ki anlatmadım. Trenle New York'tan geliyordum. Ogden'de durunca hizmetli hemen bir koşu gidip *Transcontinental*'ın yeni sayısını getirdi."

Aman Tanrım, diye düşündü Martin; demek ben senin bana borçlu olduğun o beş doları alamadığım için açlıktan kıvranırken sen Pullman'larla[102] seyahat ediyorsun. Bir öfke dalgası sardı bedenini. *Transcontinental*'ın kendisine yaptığı fenalık feci bir şeydi; bütün o ümitsiz aylar boyunca çektiği açlık ve yoksunluk hafızasında bütün gücüyle varlığını sürdürürken o anki açlığı içini kemiriyor, evvelki günden beri hiçbir şey yemediğini, ondan önce de çok az yediğini hatırlatıyordu kendisine. Bir anda gözü döndü. Bu adi yaratıklar haydut bile değildi. Sinsi emek hırsızlarıydı. Yalanlarla, tutmayacakları vaatlerle hikâyesini elinden almışlardı. O da onlara gösterecekti şimdi. İradesini büyük bir azim ve kararlılık kapladı, parasını alana kadar oradan ayrılmayacaktı. Parayı alamazsa Oakland'a gidemeyeceğini de hatırlamıştı. Kendini kontrol etmesi için büyük çaba göstermesi gerekti, ama o zamana kadar yüzüne yerleşen vahşi kurt ifadesi adamları tedirgin etmiş, korkutmuştu zaten.

Daha çok, daha da hararetle konuşmaya başladılar. Bay Ford yeniden "Çan Sesleri"ni ilk kez nasıl okuduğunu anlatmaya başlarken, aynı anda Bay Ends de Alameda'da öğretmenlik yaptığını vurguladığı yeğeninin bu hikâyeyi ne kadar takdir ettiğini tekrar anlatmaya çalışıyordu.

"Size neden geldiğimi söyleyeyim," dedi Martin sonunda. "Hepinizin bu kadar sevdiği hikâyenin parasını almaya. Hikâye yayımlandığında bana ödeyeceğinizi vaat ettiğiniz para beş dolardı sanırım."

Bay Ford, yüzünde arabulucu ve halinden memnun bir kabullenme ifadesiyle cüzdanına uzanıyordu ki bir anda evde unuttuğunu söyleyerek Bay Ends'e döndü. Buna çok üzülen Bay Ends sükûnetini koruyordu, ama Martin adamın pantolon cebini korumak istermiş gibi küçük bir hareket yaptığını gördü. Paranın nerede olduğunu biliyordu artık.

"Kusura bakmayın," dedi Bay Ends, "ama bir saat önce elimdeki tüm nakdi matbaacıya ödedim. Bu kadar az nakit tutmam büyük hataymış, ama adamın faturasının ödeme tarihi henüz gelmemiş olmasına karşın, ricasını kıramayarak acil bir avans vermem gerekti ki hiç beklenmedik bir durumdu."

İkisi bu kez dönüp umutla Bay White'a baktılar, ama o beyefendi de güldü ve omuz silkti. Her halükârda adamın vicdanı temizdi. *Transcontinental*'a edebiyat dergiciliğini öğrenmeye gelmiş, ama esas öğrendiği, finansman olmuştu. *Transcontinental*'ın ona da dört aylık borcu vardı, fakat yardımcı editörden önce matbaacının memnun edilmesi gerektiğini de biliyordu.

Bay Ford, "Bay Eden, size bu şekilde yakalanmış olmamız biraz abes oldu, doğrusu," diye durumu hafifseyen bir girizgâhla söze başladı. "Sizi temin ederim tamamen bir anlık dikkatsizlik. Bakın size ne yapacağımızı söyleyeyim. Sabah ilk iş size bir çek postalayacağız. Bay Ends, Bay Eden'ın adresi sizde vardı, değil mi?"

Evet, adres Bay Ends'de vardı ve sabah ilk iş çek postalanacaktı. Bankalar ve çekler konusunda fazla bilgisi olmamasına rağmen, Martin çeki bugün değil de, yarın vermelerini gerektirecek makul bir sebep göremiyordu.

"O halde çekinizi yarın postaya vereceğimiz umarım anlaşılmıştır," dedi Bay Ford.

"Benim o paraya bugün ihtiyacım var," dedi söylenenlerden etkilenmeyen Martin.

"Maalesef talihsiz bir gün. Keşke buraya başka bir gün gelmiş olsaydınız," diye tatlı dille lafa başlayan Bay Ford'un sözü, asabının bozulduğu aksi gözlerinden belli olan Bay Ends tarafından kesildi.

"Bay Ford biraz önce size durumu açıkladı," dedi sert ve kaba bir sesle. "Ben de söyledim ki çek postaya yarın..."

"Ben de size açıkladım ki parayı bugün istiyorum," diye adamın lafını ağzına tıktı Martin.

Nabız atışlarının hızlanmasına neden olan tersliğiyle gözü işletme müdürünün üzerindeydi, çünkü sezdiği kadarıyla *Transcontinental*'ın nakdi o beyefendinin cebinde yatıyordu.

Bay Ford, "Ne yazık ki..." diye söze başladı.

O sırada Bay Ends, biraz da aceleyle sanki odadan çıkacakmış gibi öbür tarafa döndü. Martin bir anda adamın üzerine atladı bir eliyle boğazına yapıştı. Adamı öyle tutmuştu ki itinayla verilmiş şekli bozulmayan beyaz sakalının ucu, yeri kırk beş derecelik bir açıyla gösteriyordu. Dehşet içinde kalan Bay White ile Bay Ford, işletme müdürlerinin Astragan halısı gibi silkelendiğini gördüler.

"Boşalt ceplerini bakayım seni genç yeteneklerin saygıdeğer heves kırıcısı," diye haykırdı Martin. "Ya sen boşalt ya da bütün kuruşlarını dökene kadar ben boşaltırım." Sonra onları izleyen iki kişiye: "Geri basın! Araya girmeye çalışan olursa dayağı yer."

Nefes alamayan Bay Ends'in boğazını sıkan mengene, adam fırsatını bulup cep boşaltma programına rızasını işaretle gösterene kadar gevşemedi. Tekrar tekrar cebe giden eli, toplam olarak dört dolar ve on beş sent çıkardı.

"Cebini tersyüz et," diye emretti Martin.

On sent daha düştü. Martin iyice emin olmak için elde ettiği parayı ikinci kez saydı.

"Şimdi sıra sende," diye bağırdı Bay Ford'a. "Yetmiş beş sent daha istiyorum."

Bay Ford hiç bekletmeden ceplerini karıştırıp altmış sent çıkardı.

Martin parayı alırken tehditkâr bir edayla, "Hepsi bu mu, emin misin?" diye sordu. "Bak bakalım, yelek ceplerinde ne varmış?"

Bay Ford, iyi niyetinin göstergesi olarak iki cebini de tersyüz etti. Birinden yere bir kart düştü. Eğilip aldı ve tekrar cebine koymak üzereyken Martin haykırdı:

"Neymiş bakayım o? Vapur bileti. Ver, ver. On sent eder. Bunu da kabul ediyorum. Şimdi bilet dahil elimde dört dolar doksan beş sent var. Bana hâlâ beş sent borcunuz var."

Hiddetle Bay White'a baktı ve bu hassas adamın ona beş sent uzattığını gördü.

Sonra hepsine, "Teşekkür ederim beyler. Hepinize iyi günler dilerim," dedi.

"Haydut," diye hırladı Bay Ends.

"Emek hırsızı," diye karşılık verdi Martin, kapıyı arkasından çarpıp hızla çıkarken.[103]

O kadar sevinçli ve coşkuluydu ki "Peri ve İnci" için *The Hornet*'in de kendisine on beş dolar borçlu olduğunu hatırladı ve gidip bu parayı da tahsil etmek istedi. Ama istisnasız her şeyi çalan ve herkesi soyan gerçek haydutlarca idare edilen *The Hornet*, temiz tıraşlı, iriyarı ve güçlü kuvvetli bir sürü genç tarafından yönetiliyordu. Bir miktar ofis mobilyası hasarının ardından işletme müdürü, ilancı ve müstahdemden güçlü destek alan editör (üniversitede spor yapardı), Martin'i ofisten çıkarmaya ve merdivenlerden uçup yere inmesini sağlayacak ilk hızı vermeye muvaffak oldu.

"Yine gelin Bay Eden, sizi görmekten her zaman memnun oluruz," dediler merdivenlerin tepesinden ona bakarak kahkahalarla gülerken.

Martin, pis pis sırıtarak toparlanıp ayağa kalktı.

"Peh be!" diye homurdandı. "Sizin bu dergideki profesyonel boks takımının yanında *Transcontinental*'dakiler dişi keçi kalır."

Kahkahalarla karşıladılar bu yorumu.

"Ben de belirtmeliyim ki bir şair olarak sizin için de aynı şey geçerli," dedi *The Hornet*'in editörü yukarıdan. "O sağ kroşeyi nerede öğrendiğinizi sorabilir miyim?"

"Ya siz kafakolu nerede öğrendiniz? Gözünüz moraracak bu arada," dedi Martin.

"Umarız sizin de boynunuz tutulmaz," dileğinde bulundu editör endişeyle. "Ne dersiniz, hep beraber iki tek atarak bu olaydan bahsedelim mi? Sarmaş dolaş olalım demiyorum, ama biraz şamata yaparız."

"Madem yenildim, patron sizsiniz," diyerek kabul etti Martin.

Sonra da soyanlarla soyulan hep beraber içerek dövüşü güçlünün kazandığını, dolayısıyla "Peri ve İnci"den gelecek olan on beş doları *The Hornet*'in yazı işleri kadrosunun hak ettiği konusunda fikir birliğine varıp sulh oldular.

34. Bölüm

Arthur kapıda beklerken Ruth, Maria'nın merdivenlerini çıkıyordu. Daktilonun hızlı tıkırtılarını duydu, Martin tarafından içeri alınınca, onun bir yazının son sayfasını yazmakta olduğunu gördü. Şükran Günü yemeğine gelip gelmeyeceğini kesinleştirmek için uğramıştı, ama daha ağzını açamadan Martin kafasını meşgul eden bambaşka bir konuya daldı.

Karbon kopyaları ayırıp sayfaları düzene sokarken, "Şunu sana okuyayım," dedi heyecanla. "Son yazdığım hikâye. Hepsinden farklı oldu bu. O kadar farklı ki neredeyse ondan korkuyorum ama içten içe çok iyi olduğunu hissediyorum. Sen karar ver. Bir Hawaii öyküsü. Adını 'Wiki-Wiki' koydum."

Ruth, odanın soğukluğundan ürperir, tokalaştığı sevgilisinin buz gibi ellerinden dehşete düşerken, Martin'in yüzü yaratıcı ışıkla parlıyordu. Dikkatle dinleyen kızın yüzünde zaman zaman ekşi bir ifade görmesine rağmen sonuna kadar okuyan Martin sordu:

"Samimi olarak söyle, ne düşünüyorsun?"

"Ben... ben bilmiyorum," diye cevap verdi kız. "Acaba... Satacağını düşünüyor musun?"

"Ne yazık ki hayır," diye bir itiraf geldi. "Dergiler için fazla güçlü oldu. Ama anlatılanlar gerçek, inan sözüme, gerçek."

"Peki ama madem satmayacağını biliyorsun, neden ısrarla böyle şeyler yazıyorsun?" diye devam etti kız acımasızca. "Yazmanın amacı geçinmek değil mi?"

"Evet öyle ama bu namussuz hikâye hep peşimdeydi. Yazmamak elimden gelmezdi. Yazılmak istiyordu."

"İyi ama o karakter, Wiki-Wiki, neden onu o kadar kaba konuşturdun? Okurlarını rahatsız edecek, böylece editörler de hikâyeni reddetmek için bir sebep bulmuş olacak."

"Çünkü gerçek Wiki-Wiki de böyle konuşurdu."

"Ama yakışık almıyor."

"Hayat böyle," diye cevapladı dobraca. "Gerçek. Hakiki. Benim de hayatı gördüğüm gibi yazmam lazım."

Ruth cevap vermedi; ne yapacaklarını bilemedikleri bir an boyunca sessizce oturdular. Martin onu sevdiği için tam olarak anlayamamıştı; Ruth ise onu anlamıyordu, çünkü Martin onun ufkuna sığmayacak kadar büyüktü.

Martin daha rahat bir konuya geçme çabasıyla, "Neyse, *Transcontinental*'dan paramı tahsil ettim," dedi. Dört dolar doksan sent ve bir vapur biletlerini aldığı üç sakallının, yanlarından ayrılırkenki hallerini hatırlayınca kıkır kırır güldü.

"O halde geliyorsun demektir," diye bağırdı kız keyifle. "Ben de gelip gelmeyeceğini öğrenmek için uğramıştım."

"Gelmek mi?" diye homurdandı Martin dalgın dalgın. "Nereye?"

"Nereye mi? Yarınki yemeğe. O parayı alabilirsen takımını rehinden kurtaracağını söylemiştin."

"Nasıl da unutmuşum," dedi aciz bir tavırla Martin. "Bak şimdi, bu sabah Maria'nın iki ineğiyle danasını sahipsiz hayvan barınağına götürmüşler... Maria'nın da üstünde para yoktu, ineklerini kurtarmak bana kaldı. *Transcontinental*'ın beş doları da böylece oraya gitmiş oldu. Yani diyeceğim o ki, 'Çan Sesleri' hayvan barınağında şimdi."

"O halde gelemiyorsun."

Martin üstüne başına baktı.

"Gelemem."

Mavi gözlerinde hayal kırıklığını ve ona sitemini gösteren yaşlar pırıldayan kızın ağzından başka laf çıkmadı.

"Önümüzdeki Şükran Günü Delmonico's'ta[104] yiyeceğiz," dedi Martin neşeyle, "veya Londra'da, Paris'te ya da istediğin herhangi bir yerde. Adım gibi biliyorum."

"Birkaç gün önce gazetede gördüm," dedi Ruth, beklenmedik bir şekilde. "Demiryolları Posta Dairesi işe adam alacakmış. Sınavda birinci gelmiştin, değil mi?"

Onu çağırdıklarını, ama önerilen işi geri çevirdiğini anlatmak zorunda kaldı. "Kendimden çok emindim; halen de eminim," diye konuyu bağladı. "Şu andan itibaren bir yıl içinde Demiryolları Posta Dairesi'nde çalışan on adamın aldığı toplam maaştan fazla para kazanıyor olacağım. Bekle ve gör."

Martin lafını bitirince kızın tek söylediği, "Öyle mi?" oldu. Eldivenlerini giyerken ayağa kalktı. "Gitmem gerek Martin. Arthur bekliyor."

Sarılıp öptüğü kızın ona yâr olmadığı belliydi. Vücudunda heyecandan eser yoktu, kollarını gence sarmadı ve dudakları her zamanki gibi yapışmadı onunkilere.

Onu bahçe kapısına kadar uğurladıktan sonra eve dönerken, kızdı bana diye düşündü. Ama niye? Maria'nın ineklerine el konup hayvan barınağına götürülmesi talihsizlikti. Kaderin bir oyunuydu işte. Kimsenin suçu yoktu. Öyle değil de, başka türlü davranabileceğine zerre kadar kafası basmıyordu bir türlü. Tamam, Demiryolları Posta Dairesi'ndeki işi geri çevirdiği için birazcık kabahatli olabilirdi. Ama kız da "Wiki-Wiki"yi beğenmemişti.

Öğleden sonraki turunu atan postacıyı karşılamak için merdivenlerin başına çıktı. Bir deste uzun zarf aldığında her zamanki gibi umut ateşi yine tüm gücüyle musallat oldu Martin'e. Zarflardan biri uzun değildi. Kısa ve ince bir zarftı

ve üstünde *The New York Outview*'un matbu adresi vardı. Zarfı açarken duraksadı. Kabul olamazdı bu. Bu yayına dosya göndermemişti. Belki de –o vahşi düşünce– belki de bir makale sipariş ediyorlar düşüncesi aklından geçtiğinde kalbi neredeyse duracaktı, ama bir an sonra bu tahmin tamamen imkânsız diye o fikri silip attı.

Editör tarafından yazılmış, aldıkları imzasız bir mektup hakkında bilgi veren, *Outview* kadrosunun hiçbir şart altında isimsiz mektupları dikkate almadığını bildiren, kısa ve resmi bir yazıydı.

Yazıyla birlikte gönderilmiş olan söz konusu mektubun elle üstünkörü yazılmış olduğunu gördü. Kendisini suiistimalle suçlayan ve dergilere hikâye satan "Martin Eden adlı adamın" yazar falan olmadığını, aslında dergilerden çaldığı hikâyeleri daktiloya çekip sanki kendisininmiş gibi yeniden onlara gönderdiğini iddia eden, mürekkep yalamamış birinin yazdığı belli olan saçma sapan bir mektuptu. Zarfında "San Leandro" damgası vardı. Martin'in yazarı keşfetmesi için iki kez düşünmesi gerekmedi. Higginbotham'ın grameri, Higginbotham'ın sözleri, Higginbotham'ın tuhaf zihninden çıkma iğneleyici laflar, gün gibi açıktı. Martin okuduğu her satırda zarif birinin ince dokunuşunu değil, kaba saba bakkalın, eniştesinin yumruğunu görüyordu.

İyi ama neden diye sordu, nafile. Bernard Higginbotham'a ne zarar vermişti? Son derece manasız, son derece ahlaksız bir şeydi bu. Hiçbir açıklaması yoktu. O hafta içinde Doğu yakasında çıkan çeşitli dergilerin editörleri tarafından on kadar benzer mektup iletildi Martin'e. Editörlerin davranışının uygun olduğununu düşündü Martin. Hatta hiç tanımamalarına rağmen bazıları kendisinden yana hareket ediyordu. Belli ki imzasız mektuplara nefretleri büyüktü. Kendisine zarar vermeye yönelik bu şer hamlesinin boşa çıktığını gördü. Hatta tersine, bir sonuç doğuracaksa da ancak olumlu olabilirdi; çünkü en azından artık ismi birçok editör tarafından

biliniyordu. Belki biri bir gün onun gönderdiği dosyayı okurken hakkında imzasız mektup aldıkları adamı hatırlayabilirdi. Böyle bir hatıranın, onların yargı terazisini bir nebze de olsa kendi lehine etkilemeyeceğini kim söyleyebilirdi?

Maria'nın gözünde Martin'in değerinin düşmesi, yaklaşık olarak bu döneme rastlar. Bir sabah Martin onu mutfakta acıyla inler ve yanaklarından yaşlar süzülür halde büyük bir parti ütü yapmaya çabalarken buldu. Istırabına isabetle *La Grippe* teşhisi koyduğu Maria'ya hemen bir doz sıcak viski (Brissenden'in sorumlu olduğu şişelerden artakalanlar) ve yatak istirahatı verdi. Ama Maria dik başlı bir hastaydı. Ütü mutlaka yapılmalı, diye itirazda bulundu; aksi takdirde yedi küçük ve aç Silva ertesi gün yemek yiyemezdi.

Sonra büyük bir şaşkınlık içinde (öldüğü güne kadar anlatmaya asla ara vermeyeceği bir şeydi bu) Martin Eden'ın ocaktan ütüyü kaptığı gibi ütü masasına süslü bir bluz attığını gördü. Maria'nın dünyasındaki en heyecan verici ve müşkülpesent giyinen kadın olan Kate Flanagan'ın en güzel pazar günü bluzuydu. Bayan Flanagan, söz konusu bluzun o gece mutlaka ütülenmesi için özel talimat vermişti. Herkesin bildiği üzere kendisi, demirci John Collins'le görüşüyor ve herkesten farklı olarak sadece Maria'nın bildiği üzere ertesi gün Bay Collins'le beraber Golden Gate Parkı'na[105] gidiyordu. Maria, bluzu kurtarmak için boşuna çabaladı. Martin zayıf ve sendeleyen adımlarla kendine doğru gelen Maria'yı bir sandalyeye oturtunca zavallı kadın pörtleyen gözleriyle olacakları oradan seyre koyuldu. Kendisinin harcadığı sürenin dörtte birinde ve en az kendisi kadar güzel bir biçimde bluzun selametle ütülendiğini gördüğünde de bunu Martin'e itiraf etmek zorunda kaldı.

"Ütün daha sıcak olsa daha da hızlı çalışabilirdim," diye açıklamada bulundu üstelik Martin.

Maria'ya göreyse zaten Martin, kendisinin asla cesaret edemeyeceği kadar ısıtmıştı ütüyü.

"Islatma sistemin yanlış," diye şikâyette bulundu sonra Martin. "Bak nasıl ıslatılacağını sana göstereyim. Burada lazım olan şey basınç. Hızlı ütü yapmak istersen basınç altında ıslat."

Kömürlükteki odun yığınından bir sandık aldı, ona bir kapak uydurdu, sonra da Silva kabilesinin hurdacıya vermek üzere topladığı hurda demirlerin arasına daldı. Yeni ıslatılmış giysileri, sandığın içine koyup üstüne de demirle bastırınca, aygıt tamamlanmış ve işleme başlamış oldu.

"Şimdi bana bak Maria," dedi ve fanilasını çıkarıp "işte şimdi sıcak" dediği ütüyü eline aldı.

Maria, ileride şöyle anlatacaktı sonrasını: "Sonra ütüyü bitirip yünlüleri yıkadı. 'Maria sen büyük aptallık ediyormuşsun meğer. Bak yünlüler nasıl yıkanır sana göstereyim,' dedi ve gösterdi. On dakikada bir makine yaptı. Bir fıçı, bir tekerlek göbeği ve iki sırıkla, hop diye yapıverdi makineyi."

Martin bu düzeneği Shelly Hot Springs'de Joe'dan öğrenmişti. Yaylı sırığın ucuna sabitlenmiş çıkma tekerlek göbeği, daldırma aleti oluyordu. Bunu yaptıktan sonra yaylı sırığı mutfağın çatı kirişine bağladı. Tekerlek göbeğini, fıçının içindeki yünlülerin üzerinde dolaştıran Martin, böylece ezme işlemini tek elle yapıyordu.

Maria'nın anlatımları hep, "Bundan böyle yünlüleri Maria yıkamayacak," diye bitiyordu. "Artık fıçı-göbek-sırık makinesini çocuklar çevirecek. Şu Martin Eden ne akıllı adam, değil mi?"

Ancak tüm bu ustalıklı işlemlere ve mutfak-çamaşırhaneyi hayli geliştirmiş olmasına rağmen Martin, Maria'nın nazarında büyük bir düşüş yaşadı. Martin'in eski bir çamaşırcı olduğu buz gibi belliydi ve hayalinde ona yüklediği büyülü cazibe, bu durum karşısında silinip gitmişti. Bütün o kitapları, arabalarla veya sayısız şişe viskilerle ziyarete gelen

saltanatlı arkadaşları, Maria'nın gözünde hiç mertebesine inmişti. Netice itibariyle o da kendisiyle aynı sınıfın, emeğiyle geçinenler kastının mensubuydu. Daha insani, daha ulaşılabilir hale gelmiş, gizemi yok olmuştu.

Bu arada Martin'in ailesine yabancılaşması da devam ediyordu. Bay Higginbotham'ın nedensiz hamlesinin ardından, Bay Hermann von Schmidt'in girişimi geldi. Martin, birkaç küçük hikâyenin, üç beş mizahi dizenin ve bazı fıkraların satışı sonucunda epey bir geçici refah yaşadı. Hatta faturalarının bir kısmını ödedikten sonra siyah takım elbisesini ve bisikletini rehinden kurtarmak için yeterli parayı da buldu. Bükülmüş bir pedal kolu nedeniyle tamir isteyen bisikletini, müstakbel kayınbiraderiyle dostluk tesis etme gereğine uygun olarak Von Schmidt'in dükkânına gönderdi.

Aynı günün öğleden sonrasında küçük bir oğlanın bisikleti geri getirmesine memnun oldu. Bu alışılmadık hareketten Martin'in çıkardığı sonuç, Von Schmidt'in de kendisine arkadaşça davranmak niyetinde olduğuydu. Çünkü normalde bir bisiklet tamir edilince sahibi dükkâna çağrılırdı. Ama bisikleti inceleyince, herhangi bir tamiratın yapılmamış olduğunu gördü. Aynı gün bir süre sonra kız kardeşinin nişanlısına telefon edince, adamın, "hiçbir şekilde, tarzda ve biçimde" kendisiyle işinin olmayacağını öğrendi.

"Bana bak Hermann von Schmidt, şeytan diyor ki git oraya ve senin o Hollandalı burnunu dümdüz et," diye neşeyle cevap verdi ona.

"Eğer dükkânıma gelirsen," dedi karşıdaki, "polis çağırırım. Canına okurum. Seni iyi tanıyom, benim dükkânımda gürültü patırtı yapamazsın. Senin gibilerle hiç işim olmaz benim. Boş gezenin boş kalfası sen de, beni ayakta uyuyo mu sandın? Ayrıca bana parmağının ucuyla bile dokunamazsın, çünkü kız kardeşinle evleneceğim. Hem sen neden gidip kendine doğru dürüst bir iş bulup hayatını kazanmıyon? Sen önce bunu bir söyle bakalım."

Ancak hayat felsefesini devreye sokarak öfkesini dindirebilen Martin, başına gelenlere inanamadığını gösteren uzun ve eğlenceli bir ıslıkla telefonu kapattı. Ama eğlencenin ardından gelen tepkisi, yalnızlığının yarattığı sıkıntıydı. Görünüşe göre Brissenden dışında kimse onu anlamıyor ve ondan hoşlanmıyordu; Brissenden ise ortadan kaybolmuştu ve kim bilir neredeydi.

Martin, ellerinde paketlerle manavdan eve dönerken hava kararıyordu. Tam köşede tramvay durdu; içinden inen ince yapılı tanıdık çehreyi görür görmez yüreği neşeyle çarpmaya başladı. Brissenden'di bu; tramvay tekrar kalkmadan önce attığı o kısacık bakışla paltosunun bir cebinin kitaplar, ötekininse çeyrek galonluk viski yüzünden şişmiş olduğunu gördü.

35. Bölüm

Brissenden uzun yokluğuna herhangi bir açıklama getirmedi, Martin de burnunu o mevzuya sokmadı. Önündeki sıcak kokteylden yükselen buharın arasından arkadaşının bir deri bir kemik yüzünü gördüğüne ziyadesiyle memnundu.

Bitirdiği hikâye hakkında Martin'in anlattıklarını dinledikten sonra, "Benim de boş gezdiğim söylenemez," dedi.

Paltosunun iç cebinden elle yazılmış bir metin çıkarıp verdiği Martin, hemen başlığı okuyup ilgiyle arkadaşına baktı.

"Evet, aynen öyle," diye güldü Brissenden. "Güzel başlık olmuş, değil mi? 'Fani.' Tek sözcük. Bunun sorumlusu da sensin, senin adamın o; hayat kazandıktan sonra hep ayakta duran inorganik, fanilerin sonuncusu, evrendeki küçücük yerini belli bir sıcaklık düzeyine borçlu olan yaratık, termometre adamı. Kafamın içinde öyle bir dönüp duruyordu ki yazıp ondan kurtulmam lazımdı."

Martin'in yüzü önce kızardı, okumaya devam ettikçe sarardı. Mükemmel sanattı bu. Martin'in hazdan başını döndürecek, ihtirastan gözlerini yaşartacak, sırtında yukarıdan aşağı gidip gelen ürperti dalgaları yaratacak denli kemale ermiş biçimde inşa edilmiş bu yapıya, maddenin tasavvur edilebilecek en son atomunun bu ifadesine ancak zafer denilebilirdi; biçim öze karşı muzaffer olmuştu. Altı

yedi yüz dizelik uzun bir şiirdi ve harikaydı, hayret ve hayranlık vericiydi, olağanüstüydü. Dehşetliydi, müthişti ve imkânsızdı, ama vardı işte; ak kâğıda kara mürekkeple kargacık burgacık yazılmıştı. İnsanı ve ruhun arayışlarını nihai halleriyle ele alıyor, en uzak güneşleri ve gökkuşaklarını bizzat görmek için karanlık uzayın en derinlerine uzanıyordu. Kimselere gösteremediği küçük hıçkırıklarını delişmen yürek çırpıntılarıyla bastırırken kalbi giderek daha dermansız atan, günleri sayılı bir adamın kafasında demlenen çılgın bir imgeler cümbüşüydü.[106] Serinkanlılıkla itişip çekişen gök cisimlerinin, ışıklara barınak olmaya yeni başlamış yıldızların, soğuk güneşlerin ve karanlık boşlukta alevlenen nebulaların içinden görkemli ritmiyle salına salına geçen şiir, fasılasız hareket içindeki mecalsiz bir gümüş mekik gibi bütün bu uğuldayan gezegenlerin, gümbürtüyle çarpışan semavi sistemlerin arasında dolaşarak insanın o kırılgan sesini, hassas avazını, mızmız cırıltısını üflüyordu küçük kavalından.

Martin nihayet konuşabildiğinde, "Edebiyatta böyle bir şey yok," dedi. "Harikulade!.. Olağanüstü!.. Aklımı başımdan aldı. Sarhoş etti beni. Hem en büyük hem de sonsuz küçük o soru... Kafamdan silkip atamıyorum bir türlü. Arayış içindeki insanın ezeli ve her daim tekerrür eden âhuzârı, sual eden incecik feryadı kulaklarımda çın çın çınlıyor. Fillerin borazanvari çığlıkları, aslanların kükremeleri arasında sivrisineciğin cenaze marşı gibi sanki. Mikroskobik ihtiraslarla tatmin edilemeyecek bir feryat. Biliyorum, şimdi aptala benzeyeceğim ama bu şey saplantı oldu bende. Sen var ya... sen nesin, bilemiyorum doğrusu... sen harikasın, hepsi bu. İyi de nasıl yaptın bunu? Nasıl yaptın?"

Martin bir an heyecanlı konuşmasına ara verdi; tazelenen bir coşkuyla tekrar başladı sonra.

"Bir daha elime kalem almayacağım. Meğer ben kumda oynuyormuşum. Usta sanatkâr, gerçek sanatçı nedir, göster-

din bana. Dehasın sen! Hatta dehadan da büyük bir şey bu. Dehayı bile aşıyor. Çıldırmış hakikat bu. Hepsi de doğru dostum, her satırı. Ortaya yeni bir sistem atıyorsun, acaba bunu anladın mı çok merak ediyorum. Bilim bunu yalanlayamaz. Başı ezilip, Kozmos'un kara demirinden kökü kurutularak kovulmuş alaycılığın, görkemli ses ritimleriyle bir ihtişam ve güzellik kumaşı halinde dokunmuş olan istihzanın hakikati bu. Artık tek bir kelime daha etmeyeceğim. Doldum taştım, şaşkına döndüm, bittim tükendim. Yok, yok, daha nice kelimeler edeceğim. İzin ver de senin yerine ben göstereyim şunu dergilere."

Brissenden sırıttı. "Bütün şu Hıristiyan âleminde bunu basma cesareti gösterebilecek tek bir dergi yoktur. Bunu sen de bilirsin."

"Öyle şeyler bilmem ben. Bildiğim tek şey, şu Hıristiyanlık âleminde bunun üzerine atlamayacak dek bir dergi bile olmadığıdır. Ellerine her gün böyle şeyler mi geçiyor? Yılın şiiri değil bu. Asrın şiiri."

"Bu nazik teklifinizi kabul etmekten memnuniyet duyarım."

"Bırak şimdi dalga geçmeyi. Dergi editörleri hepten salak değil ya... İyi biliyorum. Var mısın iddiasına? İstediğine bahse girerim ki 'Fani' ilk gönderdiğimiz yerde, olmadı, ikinci gönderdiğimiz yerde basılacak."

"Kabul etmemi engelleyen tek şey var." Brissenden bir an bekledi. "Bu şiir büyük bir şey... Benim hayatta yazdığım en büyük şey. Bunu biliyorum. Bu benim en son ve en güzel eserim ve onunla müthiş gurur duyuyorum. Tapıyorum ona. Viskiden bile güzel. Akılsız bir gençken hoş kuruntularım ve temiz ideallerimle hep hayalini kurduğum o büyük ve mükemmel şey bu işte. Şimdi nihayet son nefesimde onu elde etmişken domuzların pis toynaklarıyla üzerinde gezinip kirletmesine izin vermem. Hayır, iddiaya yokum. Şiir benimdir. Onu ben yarattım ve sadece seninle paylaştım."

"Ama dünyanın geri kalanını düşünsene," diye itiraz etti Martin. "Güzelliğin işlevi, haz, keyif ve neşe vermektir."

"O benim güzelliğim."

"Bencillik etme."

"Etmiyorum." Brissenden, ciddi ve düşünceli, pis pis gülümsedi. Aklına hoş bir hınzırlık geldiğinde ince dudakları hangi şekli alırsa, o biçime bürünmüştü. "Açlıktan ölmek üzere olan bir domuz kadar özveriliyim ben."

Martin onu kararından vazgeçirmek için çok uğraştı ama nafile. Dergilere yönelik nefretinin çok güçlü, çok bağnazca olduğunu, bu tutumunun Efes Artemis Tapınağı'nı yakan gencin[107] davranışından bin kat alçakça bir tavır olduğunu anlattı. Brissenden bütün bu itham fırtınası arasında sakin kalıyor ve hoşnutlukla içkisini yudumlarken dergi editörleri hakkında ettiği laflar dışında karşısındakinin söylediği her şeyin doğruluğunu onaylıyordu. Ama editörlere nefretinin sınırı yoktu ve onlara saldırmaya başladığında Martin'e baskın çıktı.

"Şiiri benim için daktiloya senin çekmeni istiyorum," dedi. "Bunun nasıl yapılacağını bir daktilocudan binlerce kez daha iyi biliyorsun. Bir de sana bir tavsiyede bulunmak istiyorum." Paltosunun dış cebinden kallavi bir tomar çıkardı. "İşte senin 'Güneşin Utancı'. Bir kere değil, iki kere değil, tam üç kere okudum. Sana edebileceğim en büyük iltifattır bu. Senin 'Fani' hakkında söylediklerinden sonra sesimi çıkarmamam lazım. Ama yine de söylüyorum: 'Güneşin Utancı' basıldığında büyük başarı kazanacaktır. Öyle bir tartışma yaratacaktır ki senin tanınman açısından binlerce dolara değer."

Güldü Martin. "Belli ki sonraki tavsiyen onu dergilere göndermem olacak."

"Kesinlikle hayır... yani eğer basılmasını istiyorsan. Bence bunu birinci sınıf yayınevlerine gönder. Bakarsın yeterince deli veya yeterince sarhoş bir danışmana düşer de

lehte bir rapor verir yayıncıya. Bir sürü kitap okuyorsun. Usarelerini Martin Eden imbiğinden geçirip dönüştürmüş ve 'Güneşin Utancı'na süzmüşsün. Günün birinde Martin Eden ünlü olacak ve bu şöhret bu esere dayanacak. Bu yüzden ona bir yayıncı bulman lazım. Ne kadar erken olursa o kadar iyi."

Brissenden o akşam geç saatlere kadar oturdu. Tramvayın ilk basamağına çıktığı anda aniden Martin'e döndü ve eline katlanıp buruşturulmuş bir kâğıt sıkıştırdı.

"Bunu al," dedi. "Bugün yarışlara gittim. Tahminlerim iyiydi."

Çıngırak çaldı ve elinde tuttuğu buruşuk, yağlı kâğıdın ne olduğunu merak eden Martin'i geride bırakan tramvay hareket etti. Odasına döndüğünde kâğıda bakan Martin, bunun yüz dolarlık bir banknot olduğunu gördü.

Parayı kullanırken hiç tereddüt etmedi. Arkadaşının her zaman çokça parası olduğunu bildiği gibi başarıya ulaşacağından ve bu parayı geri ödeyeceğinden bütün kalbiyle emindi. Sabahleyin bütün faturalarını ödedi, Maria'ya üç aylık peşin kira verdi ve bütün eşyalarını rehinciden aldı. Sonra Marian'a bir düğün hediyesiyle Ruth ile Gertrude'a da Noel için küçük hediyeler aldı. Son olarak elinde kalan parayla da bütün Silva kabilesini Oakland'a götürdü. Bir kış kadar gecikmiş olsa da vaadini yerine getirmiş ve en küçüğüne kadar bütün Silva'larla birlikte Maria, birer çift ayakkabıya kavuşmuştu. Bunun dışında düdükler, bebekler ve çeşit çeşit oyuncaklarla, renk renk şekerler ve kuruyemişlerle bütün Silva'ların elini kolunu doldurdu.

Maria'yla birlikte yürüyen Martin ile peşlerindeki dizi dizi çocuğun oluşturduğu bu olağanüstü geçit alayı, gelmiş geçmiş en büyük baston şekerini imal ettiği iddiasındaki şekercinin dükkânının önünde rastladı Ruth ile annesine. Bayan Morse, cin çarpmışa dönmüştü. Ruth'un da canı çok sıkılmıştı, çünkü görüntü onun için önemliydi ve üst-

leri başları perişan haldeki Portekizli bir baldırıçıplaklar ordusunun başında yürüyen Maria ile sıkı fıkı vaziyetteki sevgilisi, hiç de güzel bir görüntü vermiyordu. Aslında bu olayda Ruth'u asıl üzen şey, Martin'in gurur ve özsaygıdan yoksun olduğunu düşünmesi değildi. En acısı, gencin işçi sınıfı kökeninden kopmasının imkânsızlığını görmesiydi. Bu gerçek zaten yeterince utanç verici değilmiş gibi bir de her şeyin bütün dünyanın, yani Ruth'un dünyasının gözlerinin önünde hayâsızca sergilenmesi, kıza fazla gelmişti. Martin'le nişanı her ne kadar sır gibi saklanmış olsa da, uzun süredir içinde bulundukları samimi mahremiyetin dedikoduya yol açmaması söz konusu olamazdı; nitekim dükkânda bulunan birkaç tanıdığı, sevgilisiyle peşindekilere gizliden göz atıvermişti. Martin'in doğal rahatlığı Ruth'un semtine uğramadığı gibi, çevresinin etkisinden de sıyrılabilen biri değildi kız. Hemen incindi ve hassas doğası utançla titredi. Daha elverişli bir fırsatta vermek üzere o an ortaya çıkarmadığı hediyesini göğüs cebinde taşıyan Martin, o günün sonraki saatlerinde evine geldiğinde de aynı haletiruhiye içindeydi Ruth. Hırslı ve öfkeli gözyaşları, Martin'e bazı şeyleri açık ediyordu. Kızın bu ıstırabını izleyen genç, kendisinin kaba ve zalim bir yabani olduğunu düşünmüş, ama bunun nasılı ve niçini ruhunda aydınlanmamıştı. Tanıdıklarından utanmak diye bir şeyi aklı almadığı gibi Silva'ları Noel gezintisine çıkarıp biraz ikramda bulunmanın böyle bir sonuç doğurabileceğini hiçbir şekilde anlamadığı için de Ruth'un, kendisinden ilgi ve itibar görmemesi nedeniyle böyle davrandığını sanmıştı. Ruth ona açıkladıktan sonra durumu bir de onun bakış açısından gördü ve bunun, en iyisi dahil bütün kadınlara musallat olan kadınsı bir zaaf olduğuna hükmetti.

36. Bölüm

Ocak ayında bir akşam Brissenden, "Gel benimle, asıl pislik neymiş göstereceğim sana," dedi.

San Francisco'da yemek yedikten sonra Oakland'a dönmek üzere iskelede bulundukları sırada gelmişti, Martin'e "asıl pisliği" gösterme hevesi. Bir anda dönüp pardösüsünün kanat gibi açılıp kapanan yenleriyle rıhtımdan öteki tarafa uçan bu incecik gölgeyi yakalamak için Martin'in koşturması gerekmişti. Toptancı bir içki dükkânından iki eline birer galonluk eski Porto şarabı damacanası alıp Mission Sokağı tramvayına bindiğinde, eli kolu çeyrek galonluk şişelerle dolu Martin de onun peşindeydi.

Bir yandan asıl pisliğin ne olabileceğini merak ederken, bir yandan da, acaba Ruth beni bu halde görse ne der diye düşünüyordu.

Tramvaydan inip sağa dönerek Market Caddesi'nin güneyindeki işçi mahallesinin içlerine doğru ilerlediklerinde Brissenden, "Gerçi orada kimse olmayabilir de," dedi. "Bu durumda onca zamandır arayıp durduğun şeyi kaçırmış olacaksın."

"Peki neyin nesiymiş bu?"

"Adam gibi adamlar, akıllı insanlar; tacirin ininde düşüp kalktığın değersiz gevezelere benzemeyen kişiler. Sen kitapları okuyarak kendi yolunu kendi başına buldun. Bundan

sonra yalnız kalmayasın diye seni bu akşam kitap okuyan diğer adamlarla tanıştıracağım."

Bir sokağın sonuna vardıklarında, "Bitip tükenmek bilmez tartışmalara önem verdiğimi sanma," diye devam etti. "Kitabi felsefe beni hiç ilgilendirmez. Ama bu adamların burjuva domuzlar değil, zekâ sahibi adamlar olduğunu kendin göreceksin. Ama dikkat et, hayatta her konuda seni canından bezdirecek kadar çok konuşabilirler, haberin olsun."

Bir süre sonra nefes nefese kalınca Martin'in damacanaları elinden alma gayretine karşı koyarken, "Umarım Norton oradadır," dedi. "Tam bir idealisttir. Harvard'da okumuş. Müthiş bir beyindir. İdealist düşünceleri yüzünden anarşist felsefeyi benimseyince ailesi onu kapı dışarı etmiş. Babası demiryolu şirketlerinden birinin başkanı. Adamın en az birkaç milyonu varken oğlu Frisco'da ayda yirmi beş dolara anarşist bir gazetede editörlük yaparak sürünüyor."

Martin San Francisco'ya pek aşina sayılmaz, Market Caddesi'nin güneyiniyse hiç bilmezdi. Yani nereye gittikleri konusunda en ufak bir fikri yoktu.

"Devam et," dedi Martin, "biraz daha bilgi ver. Geçimlerini nasıl sağlıyorlar? Neden buradalar?"

Brissenden biraz durarak ellerini dinlendirirken, "Umarım Hamilton da oradadır," dedi. "Tam adı Strawn-Hamilton, arada tire var, eski Güneyli ailelerden. Tam bir avaredir, hayatta tanıdığım en tembel adamdır, ama yine de haftada altı dolara sosyalist bir kooperatifte kâtiplik yapıyor. Daha doğrusu yapmaya çalışıyor. Rahatına düşkün bir avaredir kendisi. Avareliğini sadece şehirde yapar. Ağzına tek bir şey koymadan bütün gün bankta oturduğuna bizzat şahit oldum, sonra da akşamleyin iki sokak ötedeki lokantaya yemeğe davet ettiğimde, 'Ne diye katlanalım onca zahmete. Sen onun yerine bana bir paket sigara al daha iyi,' dedi. Kreis onu materyalist monizme[108] döndürmeden önce

senin gibi Spencercıydı. Becerebilirsem monizm hakkında konuştururum. Norton da monisttir, tek farkı her şeyi ruha bağlamasıdır. Kreis'tan da Hamilton'dan da üstündür."

"Kreis nasıldır peki?"

"Gittiğimiz yer onun evi. Bir zamanlar profesörmüş ama sonra üniversiteden kovmuşlar; bildik hikâye. Zehir gibi akıllıdır. Nerede beleş orada yerleş halindedir. Bir keresinde beş parasız kalınca Hint fakiri gibi sokaklarda dilendiğini biliyorum. Ahlaki değerleri hiç takmaz. Cesedin kefenini bile çalabilir. Onunla burjuvazi arasındaki tek fark, bizimkinin yanılsamalara başvurmadan çalmasıdır. Nietzsche[109], Schopenhauer[110], Kant hakkında veya herhangi bir konuda rahatlıkla konuşabilir ama Mary dahil dünyada değer verdiği yegâne şey, monizmdir. Haeckel'e[111] tapar. Onu aşağılamanın tek yolu, Haeckel'e laf etmektir."

"İşte mekân burası." Brissenden merdivenleri çıkmadan önce damacanaları yere koyarak biraz dinlendi. Alt katında bir bar ve bakkal olan iki katlı, sıradan bir köşe binaydı. "Çete burada oturuyor. Üst kat tamamen onlara ait. Ama içlerinde iki odası olan sadece Kreis'tır. Gel hadi."

Üst katın koridorunda ışık yanmamasına rağmen, Brissenden mekâna aşina bir hayalet gibi zifiri karanlığın içinde süzüldü. Sonra durup Martin'e döndü.

"Bir de Stevens var; teozofisttir. Gaza geldiğinde ortalığı allak bullak eder. Şu anda bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor. İyi purodan hoşlanır. Ucuz lokantalarda on sentlik yemek yedikten sonra elli sentlik puro içtiğini bilirim. Buralardaysa, ona bir çift puro getirdim.

Başka biri daha var, Parry adında bir Avustralyalı. İstatistikçidir ve tam bir ansiklopedidir. Paraguay'ın 1903 yılı tahıl hasadını, İngiltere'nin 1890 yılında Çin'e yaptığı çarşaf bezi ihracat miktarını, Jimmy Britt'in 'Dövmeci' Nelson'la maçına kaç kiloyla çıktığını veya 1868 ABD orta sıklet boks şampiyonunu sor, makine hızında doğru cevap

alırsın. Sonra taş ustası Andy var, her şeyden anlar ve iyi satranç oynar; Harry var, fırıncıdır, koyu sosyalist ve ateşli sendikacıdır. Bu arada, aşçılar ve garsonlar grevini[112] hatırlıyorsun değil mi, işte işçileri bir araya getirip grevi örgütleyen bizim Hamilton'dır ve her şeyi Kreis'ın dairesinde planlamıştır. Hepsini sırf eğlence olsun diye yaptı ama tembellikten devamını getiremedi. Kafasına koyarsa istediğini elde edebilir. Bu kadar tembel olmasaydı yapabileceklerinin sınırı yoktur."

Brissenden, bir kapının eşiğinden gelen küçük ışık çizgisinin önüne gelene kadar karanlıkta ilerledi. Kapıyı vurdu, kapı açıldı. Martin kendini parlak beyaz dişli, sarkık siyah bıyıklı ve ışıl ışıl kocaman kara gözlü, yakışıklı, esmer bir adam olan Kreis'la el sıkışırken buldu. Etine dolgun bir sarışın olan Mary, mutfak ve yemek odası işlevi gören arkadaki küçük odada bulaşık yıkıyordu. Ön odaysa salon ve yatak odası olarak kullanılıyordu. Bir haftalık çamaşırın asıldığı ipler o kadar sarkmıştı ki Martin bir köşede konuşan iki adamı ilkönce göremedi. Brissenden tarafından damacanaları büyük sevinçle selamlayan ikiliyle tanıştırılan Martin, onların Andy ve Parry olduğunu öğrenmiş oldu. Yanlarına gidip Parry'nin önceki akşam izlediği bir boks müsabakasını anlatışını dikkatle dinledi. Sevinçten ışıldayan Brissenden ise sıcak kokteyl hazırlama, şarap ve viski-sodaları servis etme işine dalmıştı. Onun "Herkes gelsin" talimatıyla Andy bütün odaları dolaşıp diğerlerini çağırmaya gitti.

Brissenden Martin'e "Şansımız varmış, çoğu burada," diye fısıldadı. "Norton'la Hamilton şurada, gel de tanıştırayım. Stevens'ın sesini duymuyorum. Becerebilirsem ortaya monizm mevzuunu atacağım. Birkaç yudum alıp ısınsınlar da bak sonra neler oluyor."

Önceleri dağınık ve gelişigüzel bir sohbet dönüyordu ortalıkta. Yine de Martin bu keskin zekâların incelikli oyunlarını bir an bile kaçırmıyordu. Hepsi fikir sahibi adamlardı

ve o fikirler sık sık birbiriyle çatışıyordu; akıllı, hazırcevap, nüktedan insanlardı, yüzeysel değillerdi. Hangi konuda konuşurlarsa konuşsunlar, bilgiyle yaklaştıklarını, oturmuş bir toplum ve evren anlayışına sahip olduklarını hemen fark etti. Kimse tarafından oluşturulmuş fikirleri dile getirmiyorlardı. Hepsi şu ya da bu şeye başkaldırmış insanlardı ve dudakları yavanlığa, basmakalıp sözlere yabancıydı. Martin, Morse'larda bu kadar çok konunun konuşulduğuna asla tanık olmamıştı. Bu adamların üzerinde konuşabileceği konuların tek sınırı, zamandı. Sohbet, Humphry Ward'ın[113] yeni kitabından Shaw'un son oyununa,[114] tiyatronun geleceğinden Mansfield'in hatıratına gidip geliyordu. Kâh gazetelerin başyazılarını beğeniyor ya da burun kıvırıyorlar, kâh Yeni Zelanda'da işçi sınıfının durumundan Henry James[115] veya Brander Matthews'a[116] atlayıp Almanların Uzakdoğu planlarından, Sarı Tehlike'nin[117] ekonomik boyutundan, Almanya'daki seçimlerden ve Bebel'in[118] son konuşmasından bahsediyor, kâh iç siyasete dönüp İşçi Partisi yönetiminin son tasarılarını, partideki yeni skandalları ve gemi işçileri grevini örgütlemek için perde arkasından yapılan işleri konuşuyorlardı. Sahip oldukları derin bilgiler, Martin'i çok etkilemişti. Gazetelerin asla basmadığı ve basmayacağı şeyleri biliyorlardı; kuklaları oynatan iplerden ve o ipleri hareket ettiren gizli elden haberleri vardı. Martin, Mary'nin de konuşmalara katıldığını ve şimdiye kadar tanıdığı hiçbir kadında rastlamadığı bir zekâ ve bilgiyle konuştuğunu görünce çok şaşırdı. Swinburne ve Rossetti[119] üzerine sohbet ettikten sonra Mary, onun bilmediği sulara dalıp Fransız edebiyatının derinliklerinde dolaştı. Ancak Maeterlinck'i savunmaya kalkınca, "Güneşin Utancı"nda üzerinde enine boyuna düşündüğü tezini gündeme getiren Martin intikamını aldı.

Brissenden kızıl bayrağı salladığında birkaç adam daha gelmiş ve hava tütün dumanından iyice ağırlaşmıştı.

"Kreis, tam sana göre taze bir av var burada. Herbert Spencer aşkıyla yanıp tutuşan pembecik bir genç. Bakalım onu Haeckelci yapmayı becerebilecek misin?"

Kreis birden silkinip metalik, manyetik bir nesne gibi parlarken Norton da korunacağını söylemek istermişçesine sevecen, sevimli bir gülümsemeyle Martin'e bakıyordu.

Kreis doğrudan Martin'e saldırdı, ama Norton yavaş yavaş araya girdi; sonunda Kreis ile Norton tartışmaya tutuştular. Martin ise onları dinliyor ve yaşadıklarına inanmayarak gözlerini ovuşturuyordu. İmkânsız bir şeydi bu, hele de Market Caddesi'nin güneyindeki işçi mahallesinde. Kitaplar bu adamlarda yaşıyordu. Hayatta hep içkinin ve öfkenin etkisiyle parlayan adamlar görmüştü, bunlarsa düşüncenin uyarısıyla heyecana gelip ateşle, coşkuyla konuşuyorlardı. Duyduğu şeyler kuru felsefe değil, Kant gibi, Spencer gibi yarı efsanevi yarı-tanrıların kelamı, onlar tarafından yazılmış ve basılmış sözlerdi. Bu iki adamda yeniden doğmuş kanlı canlı felsefe, heyecanını yüzüyle, elleriyle, kollarıyla dile getiriyordu sanki. Arada sırada konuşmaya başkaları da katılıyor ama esasen herkes, ellerinde sigaraları, büyük bir ciddiyet ve şevkle onları izliyordu.

İdealizm, Martin'e hiç hitap etmemişti ama o anda Norton'ın ağzından dinlediği açıklama ve yorum, büyük bir keşif oldu onun için. Görünüşe göre idealizmin makul ve Martin'in zekâsına seslenen tarafını gözden kaçıran Kreis ve Hamilton, Norton'a metafizikçi diye saldırıyor, o da dönüp onlara metafizikçiler diye taarruz ediyordu. Fenomen ve numen[120] kelimeleriyle vuruyorlardı birbirlerine. İkisi bir olup Norton'ı bilinci yine bilinçle açıklamaya çalışmakla suçladılar. Kelimelerle oynamak, olgulardan teoriye gitmek yerine kelimeleri kullanarak teori icat etmek ithamında bulundular. Bunu yaparken dehşet içindeydiler. Çünkü onların mantık yürütme tarzının en önemli ilkesi olgulardan yola çıkmak ve olguları tanımlamaktı.

Norton, Kant'ın karmaşık derinliklerine girince Kreis, bütün o küçük ve güzel Alman felsefelerinin ölünce Oxford'a gittiğini hatırlattı. Hemen ardından Norton onlara Hamilton'ın mantıkta tutumluluk yasasını[121] hatırlattığında zaten bütün mantık süreçlerinde o yasayı kullandıklarını iddia ettiler. Martin ise dizlerini toplamış, büyük bir sevinç ve coşkuyla izliyordu onları. Öte yandan Spencercı olmayan Norton da en az iki rakibi kadar Martin'e de hitap ederek, onun felsefi ruhunu ele geçirmek için çabalıyordu.

Doğrudan Martin'e bakarak "Berkeley'ye[122] asla cevap verilemediğini bilirsin," dedi. "Cevap vermeye en çok yaklaşan Herbert Spencer'dı, ama o bile fazla yakın değildi. Onun güvenilir izleyicileri de o noktaya gelemedi. Geçenlerde Saleeby'nin[123] bir makalesini okuyordum, Herbert Spencer'ın Berkeley'ye cevap vermeyi neredeyse başaracağını söylüyor."

"Peki Hume[124] ne der, bilir misin?" diye sordu Hamilton. Norton başıyla bilirim derken, Hamilton biraz dinlenmek için bu aradan yararlanıp devam etti. "Berkeley'nin savının herhangi bir cevaba olanak tanımadığı gibi herhangi bir kanaat da oluşturmadığını söyler."

"Sadece onun, Hume'un kafasında," cevabı geldi. "Ki Hume'un kafası da senin kafan gibiydi, arada tek fark var: O, Berkeley'ye cevap verilemeyeceğini teslim edecek kadar akıllıymış."

Norton hassas ve heyecanlanan ama asla kendini kaybetmeyen biriyken, Kreis ve Hamilton ise karıştırıp dürtecek hassas noktalar arayan iki soğukkanlı vahşiydi. Akşam ilerledikçe sürekli tekrarlanan metafizikçi suçlamasından canı yanan Norton, ayağa fırlamamak için sandalyesine sıkı sıkı yapışmış elleri, öfkeyle yanan gri gözleri ve iyice kasılmış güzel yüzüyle büyük bir karşı saldırıya geçti.

"Peki bakalım sizi Haeckelciler, hadi ben büyücü doktorlar gibi mantık yürütüyorum, söyleyin bakalım, siz nasıl

yürütüyorsunuz? Üzerinde sağlam durduğunuz bir zemin yok, bilimdışı dogmatikler olarak pozitif biliminizi gitmeye hiçbir hakkı olmayan yerlere çekip götürüyorsunuz. Materyalist monizm doğmadan çok önce zemini çökmüştü. Asıl adam kimdir bilir misiniz, John Locke[125]. İki asır önce, hatta ondan da önce 'İnsan Anlağı Üzerine Deneme'yi yazdı ve insanın doğuştan herhangi bir bilgi getirmediğini kanıtladı. En iyisi de ne biliyor musunuz, adamın kanıtladığı şey, işte sizin söylediğiniz şey. Bu akşam ha bire doğuştan fikirler diye bir şey olmadığını ortaya koydunuz.

Peki bu ne demek? Şu demek, nihai hakikati asla bilemezsiniz. Doğduğumuzda zihinlerimiz boştur. Görüngüleri, yani fenomenleri, ancak beş duyumuz sayesinde oluştururuz. Doğuştan zihnimizde olmayan numenleriyse almanın bir yolu yoktur ve..."

Kreis, "İtiraz ediyo..." diye sözünü kesmeye çalıştı.

"Bitirene kadar bekle," diye bağırdı Norton. "Kuvvet ve madde arasındaki karşılıklı etkileşimin şu ya da bu şekilde duyularımıza tesir ettiğini bilirsiniz. Görüyorsunuz, sırf sizinle tartışmak için maddenin varlığını kabule hazırım ve de yapmak istediğim şey, kendi argümanınızla sizi yok etmektir. Bunu başka bir biçimde de yapamam zaten, çünkü ikiniz de doğuştan bir felsefi soyutlamayı anlayamayacak adamlarsınız.

Şimdi, sizin şu pozitif bilim açısından madde hakkında ne bildiğinize bir bakalım. Maddeyi sadece fenomeni, görüngüsü aracılığıyla bilirsiniz. Sadece maddenin değişimlerini, yani bilincinizde değişikliğe neden olan değişimlerini fark edersiniz. Pozitif bilim fenomenlerle ilgilenir, ama siz ikiniz, ontolojist olmaya çalışarak numenlerle ilgileniyorsunuz. Oysa bizzat pozitif bilimin tanımına göre bilim yalnızca görüngülerle ilgilenir. Birilerinin söylediği gibi, fenomenin bilgisi, fenomenin ötesine geçemez.

Kant'ı istediğiniz kadar mahvetseniz de Berkeley'ye

cevap veremezsiniz. Bilim Tanrı'nın var olmadığını ispat eder derken veya esas meselemize dönecek olursak, maddenin var olduğunu kanıtlar derken, Berkeley'nin yanıldığını varsayıyorsunuz demektir. Hatırlayın, maddenin varlığını sadece sizin aklınıza ulaşabilmek için kabul etmiştim. İstediğiniz kadar pozitif bilimci olun, ontolojinin pozitif bilimde yeri yoktur, onu bir kenara bırakın. Spencer, agnostisizminde haklıydı, ama eğer..."

Oakland'a son vapuru yakalamak için kalkmanın vakti gelmişti; Brissenden'le Martin, konuşan Norton'ı ve o lafını bitirir bitirmez paralamak üzere üstüne atılmaya hazır bir çift tazı gibi bekleyen Kreis'la Hamilton'ı o halde bırakarak kapıdan sıvıştılar.

Martin vapurda arkadaşına, "Periler diyarını gösterdin bana," dedi. "Hayat, ancak böyle insanlarla bir araya geliyorsan yaşanmaya değer olur. Zihnim tam anlamıyla uçuşa geçti. Şimdiye kadar idealizmi asla olumlu bir şey olarak görmemiştim. Yine de kabul etmem. Her zaman bir realist olacağımın farkındayım. Belli ki benim doğam bu. Kreis'la Hamilton'a verecek cevaplarım olduğu gibi, Norton'a da söyleyecek iki çift sözüm vardı. Spencer'ın tartışmada herhangi bir zarar gördüğüne tanık olmadım. Sirke ilk kez giden bir çocuk kadar heyecan duydum. Biraz daha okumam lazımmış, bunu gördüm. Saleeby'ye hâkim olacağım. Yine de kimseye Spencer'a dil uzattırmam ve gelecek sefer ipleri kendi elime alacağım."

Acıyla nefes alan Brissenden onu dinlemiyordu; mendille kapattığı çenesini çökmüş göğsünün üstüne dayamış, uzun pardösüsüne sarınmış, vapurun hareketine göre sallanarak uykuya dalmıştı.

37. Bölüm

Martin'in ertesi sabah ilk iş olarak yaptığı, Brissenden'in tavsiye ve talimatına aykırı davranmaktı. "Güneşin Utancı" sarılıp sarmalandı ve *The Acropolis*'e postalandı. Makalesinin dergilerde yer bulacağına inanıyor, onlar tarafından kabul görünce, yayınevlerine de tavsiye edileceğini hissediyordu. "Fani" de aynı şekilde sarılıp bir dergiye postalandı. Dergilere karşı önyargısı, belli ki cinnet boyutlarına varmış olan Brissenden'in tersine Martin, şiirin dergiler tarafından basılması gerektiğine karar vermişti. Bununla beraber şairin iznini almadan şiirini bastırmak gibi bir niyeti de yoktu. Kafasındaki plan, önemli dergilerden biri tarafından kabul edilince eli güçlenmiş olarak Brissenden'den onay almaya çalışmaktı.

Martin o sabah birkaç hafta önce kafasında tasarladığı ve o günden bugüne yazılmak için ısrarlı bir yaygarayla kendini rahatsız edip duran bir hikâyeye başladı. Belli ki hareketli bir deniz hikâyesi, gerçek dünyada ve gerçek koşullar altında yaşayan gerçek karakterlerin yer aldığı bir aşk hikâyesi, bir yirminci yüzyıl macerası olacaktı bu. Hikâyenin akışının ve seyrinin altındaysa yüzeysel okurun asla fark edemeyeceği, ama bir yandan da bu tür okurun bile ilgisini ve keyfini asla kaçırmayacak başka bir şey olacaktı. Nitekim Martin'i yazmaya zorlayan şey, en az hikâyenin kendisi

kadar buydu aslında. Zaten hikâyelerindeki olay örgülerini esas aklına getiren şey, hep büyük evrensel motifler olurdu. Böyle bir motifi bulduktan sonra, bu evrensel motifi hangi zaman ve mekânda, hangi yerler ve kişiler aracılığıyla ifade edecekse kafasının içinde onları evirip çevirmeye başlardı. Adı "Beklenen" olacak hikâyenin uzunluğunun, altmış bin kelimeyi aşacağını sanmıyordu; muhteşem üretim kuvveti düşünüldüğünde çocuk oyuncağıydı. Yazmaya oturduğu ilk gün, sahip olduğu araçlardaki ustalığının idrakinden aldığı büyük hazla kavradı kalemini. Sert ve keskin kenarların eserini kesip biçeceğinden, sakatlayacağından ve tadını kaçıracağından hiçbir korkusu kalmamıştı. Aylar boyunca süren yoğun çalışmaları ve uygulamaları, ödülünü şimdi veriyordu. Artık şekillendirmekte olduğu şeyin rüzgârına ve devasa dalgalarına kendini güvenle bırakabiliyordu; çalışarak geçirdiği saatler içinde, daha önce hiç olmadığı kadar hayata, hayatın meselelerine dair mutlak ve kozmik bir kavrayışa ulaştığını hissetti. "Beklenen", özel kişileri ve olayları açısından gerçek bir öykü anlatacaktı; ama bir yandan da hayata dair büyük şeyleri, bütün zamanlar, bütün denizler ve bütün hayatlar için hakikat olan şeyleri dile getirecekti. Sağ olsun, Herbert Spencer sayesinde kavradım bu hakikati diye düşündü, masadan geriye kaykılarak. Daha doğrusu, bu büyük adam tarafından avucunun içine konulan hayatın anahtarı evrim ile birlikte Herbert Spencer sağ olsun.

Yazdığının ne kadar önemli olduğunun farkındaydı. Kulaklarında bir ses, "Bu sefer olacak! Bu sefer olacak!" diye yankılanıp duruyordu, nakarat gibi. Elbette bu kez olacaktı. Dergilerin üzerine atlayacağı metni nihayet üretiyordu artık. Hikâye, gözlerinin önünde beliren görüntülerde canlanarak akıyordu. O görüntülerden, defterine bir paragraf yazacak süreyle koptu. Bu paragraf, "Beklenen"in finali olacaktı; hikâye bütün ayrıntısıyla kafasında öylesine oluşmuştu ki finali yazmasına henüz haftalar varken kafa-

sında hikâyeyi sona erdirmişti bile. Yazılmamış hikâyesini, deniz yazarlarının öyküleriyle karşılaştırdı ve kendisininkini ölçülemeyecek kadar üstün buldu. "Yanına yaklaşabilecek tek bir yazar var," diye yüksek sesle mırıldandı, "o da Conrad.[126] Onu bile yerine çiviler bu hikâye, sonra da kalkıp elimi sıkar ve 'Aferin be oğlum Martin' der bana."

Bütün gün sıkı çalıştı ve son anda Morse'larda yemeğe davetli olduğunu hatırladı. Brissenden sayesinde siyah takımını rehinciden almış ve yemeklere tekrar katılabilecek hale gelmişti. Şehre indiğinde Saleeby'nin kitaplarına bakmak için kütüphaneye uğradı. *Hayat Döngüsü*'nü aldı ve tramvayda Norton'ın Spencer hakkında atıfta bulunduğu makaleyi okumaya başladı. Okudukça sinirleniyordu. Yüzü kızardı, dişleri kilitlendi; sanki menfur bir yaratığın canını almak istermiş gibi yumrukları gayriiradi şekilde sıkılıp açılıyor, tekrar sıkılıyordu. Tramvaydan inip gazaba gelmiş halde uzun adımlarla kaldırımda yürüdükten sonra Morse'ların zilini öylesine sert çaldı ki çıkan sesle kendine gelip halim selim haline döndükten sonra bir de kendine gülüp eğlendi. Gerçi kısa süre içinde yine büyük bir sıkıntı bastı içini. Esin perisinin kanatlarıyla çıkıp bütün gün dolaştığı yükseklerden yere çakılmıştı. "Burjuva", "tacirin ini"; Brissenden'in yakıştırmaları kafasında dönüp duruyordu. Ne olursa olsun, dedi öfkeyle. Ruth'la evlenecekti o, ailesiyle değil.

Ruth'u hiç bu kadar güzel, ruhani, semavi, ama aynı zamanda sağlıklı görmemişti sanki. Yanakları pembe pembeydi, gözlerine bakmaya doyamıyordu. O gözler ki ölümsüzlüğü ilk kez orada görmüştü. Gerçi son zamanlarda ölümsüzlüğü unutmuş, bilimsel okumalarını başka taraflara kaydırmıştı, ama kelimelerle ifade edilmiş tüm savları aşan, sözcüklere dökülmemiş bir iddia okudu Ruth'un gözlerinde. O gözlerde aşkı gördü ve bütün tereddütlerin uçup gitmiş olduğunu anladı. Kendi gözleri de aşk doluydu. Aşkta sual olmazdı. Tutkudan onun anladığı buydu.

Masaya oturmadan önce Ruth'la baş başa geçirdiği yarım saat sonucunda son derece mutlu, hayattan azami ölçüde memnundu. Ama masada, yaşadığı zorlu günün sonucu olan tükenmişlik ve kaçınılmaz tepkisellik, eline geçirdi onu. Gözlerinin bitkin göründüğünün ve bunun gayet rahatsız edici bir şey olduğunun farkındaydı. Geçmişte de çok kereler canının sıkıldığı, o anda da küçümsendiği bu masanın, vaktiyle yüksek kültür ve incelik ortamı olarak gördüğü bir atmosfer içinde, medeni varlıklarla ilk kez yemek yediği masa olduğunu hatırladı. Kuruntularının ıstırabı içinde tek tek her gözeneğinden terler fışkıran, yemek aletlerinin kullanımına dair ayrıntılardan kafası karışmış, uşaktan umacı gibi korkan, gözünü kamaştıran bu toplumsal irtifaya bir sıçrayışta kavuşma hevesine kapılmış ama nihayetinde kendisi olmaya, kendine ait olmayan hiçbir bilgiye sahipmiş gibi görünmemeye ve hiçbir cilayla parlatılıp perdahlanmış gibi davranmamaya karar veren o mahcup yabani, yani uzun zaman önceki hazin hali geldi gözünün önüne.

Şüphe ve endişelerini gidermek amacıyla, aniden bir kaza olabilir düşüncesi aklına düşünce can yeleklerinin ve tahlisiye sandalının yerini saptamaya çalışan gemi yolcusunun çabasına benzer bir panikle Ruth'a baktı. En azından elinde aşk ve Ruth vardı. Kalan hiçbir şey kitapların sınamasından geçememişti. Bu sınavı geçen Ruth'ta ve aşkta biyolojik bir onay buldu Martin. Aşk, hayatın en yüce ifadesiydi. Ruth vaktini sıradan adamlarla geçirirken doğa da aşk için Martin'i tasarlamakla meşguldü. Bu vazife üzerinde on bin asırdır, ne on bini, binlerce milyon asır harcamış ve en iyisini, Martin'i yaratmıştı. Doğa, Martin'in içindeki en kuvvetli şey olan aşkı tasarlamış, bahşettiği hayal gücüyle etkisini yüzde sonsuz artırmış, sonra da aralarına karışması ve dengini bularak bu büyük heyecanı yaşaması için onu fanilerin arasına yollamıştı. Eli, masanın altından gizlice yanında oturan Ruth'un elini aradı, sıcacık bir temas alışverişi oldu.

Kısa ve hızlı bir bakış atan Ruth'un gözleri ışıl ışıldı, erimiş gibiydi. O gözlerdeki ışıltı ve erimişliğin büyük kısmının, kendi bakışlarında gördüklerinden kaynaklandığını fark etmese de içini dolduran heyecan dalgası içinde Martin'in de gözleri pırıl pırıldı.

Çapraz köşede, Bay Morse'un sağında Eyalet Yüksek Mahkemesi yargıcı Bay Blount oturuyordu. Martin, birkaç kez karşılaştığı bu adamı bir türlü sevememişti. Yargıçla Ruth'un babası sendikalardan, bölgedeki durumdan, sosyalizmden bahsediyorlar, Bay Morse özellikle bu son konuda Martin'e takılıp onu kızdırmaya çalışıyordu. Sonunda Yargıç Blount masanın karşısından bu tarafa müşfik ve babacan bir acıma duygusuyla baktı. Martin kendi kendine gülümsedi.

"Büyüyünce siz de bırakırsınız böyle şeyleri delikanlı," dedi yatıştırıcı bir tonla. "Zaman, bu tür gençlik hastalıklarının en iyi ilacıdır." Sonra Bay Morse'a döndü. "Böylesi durumlarda tartışmanın faydasının olacağını sanmam. Tersine hastayı daha inatçı yapar."

"Doğru," diye büyük bir ciddiyetle onayladı öteki. "Ama yine de arada sırada durumu hakkında hastayı bilgilendirmek iyi olur."

Martin neşeyle güldü, ama bunun için çaba harcaması gerekti. Çok uzun ve hayli yorucu bir gün geçirmişti, tepki göstermemek için kendini zor tutuyordu.

"Şüphesiz ikiniz de mükemmel doktorlarsınız," dedi; "ama hastanın görüşüne azıcık kulak vermeyi düşünürseniz size feci birer teşhis uzmanı olduğunuzu söyleyecektir. Aslında bende teşhis ettiğiniz hastalıktan mustarip birileri varsa o da sizlersiniz. Benim bağışıklığım var o hastalığa. Sizin damarlarınızda gezen yarım yamalak sosyalist felsefeyse, beni çoktan geride bırakmış vaziyette."

"Zekice, çok zekice," diye mırıldandı yargıç. "Karşılıklı pozisyonları tersyüz etmek, bir ihtilafta kullanılabilecek mükemmel bir numaradır."

"Sizin ağzınızdan çıktı bunlar." Martin'in gözleri parlıyordu, ama kendini kontrol etmeyi başardı. "Dikkat edin Yargıç, kampanya konuşmalarınızı dinlemiş bulunuyorum. Henidik bir süreç çerçevesinde, –bu arada henidik terimi, pek sevdiğim ve kimsenin anlamadığı bir terimdir– böyle bir süreç içinde, rekabetçi sisteme, güçlünün hayatta kalmasına inandığınıza kendinizi ikna ederken, bir yandan da elinizden geldiğince güçlüyü gücünden mahrum bırakacak tüm önlemleri almaktan geri durmuyorsunuz."

"Bakın delikanlı..."

"Unutmayın, kampanya konuşmalarınızı dinledim," diye uyardı onu Martin. "Eyaletlerarası ticaret düzenlemeleri, demiryolu tröstü ve Standart Oil regülasyonları,[127] ormanların korunması meselesi ve sosyalistlik dışında hiçbir anlama gelmeyen binbir kısıtlayıcı önleme ilişkin tutumunuz kayıtlarda mevcut."

"Yani siz ekonomik gücün bu türden ölçüsüz kullanımının yasalarla düzenlenmesinden yana olmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?"

"Mesele bu değil. Sizin kötü bir teşhis uzmanı olduğunuzu söylemek istiyorum. Benim sosyalizm mikrobuna yakalanmadığımı söylemek istiyorum. Asıl o mikrobun iğdiş edici hasarından sizin mustarip olduğunuzu söylemek istiyorum. Bana gelince, sözlüğün sınamasını atlatamayacak terimlerden oluşan bir perdeyle maskelediğiniz uydurma sosyalizmden başka bir şey olmayan sizin o kırma demokrasinize ne kadar karşıysam, sosyalizmin de o derece müzmin muhalifiyimdir.

Ben bir gericiyim; o kadar katıksız bir gericiyim ki örtülü bir toplumsal organizasyon yalanı altında yaşayan ve bakış açısı o örtüyü delip geçebilecek kadar keskin olmayan sizin gibi birisi açısından benim tutumum anlaşılabilir bir şey değildir. Güçlünün hayatta kalmasına, kuvvetlinin egemen olmasına inanıyormuş gibi yapıyorsunuz. Bense gerçekten

inanıyorum. Aramızdaki fark bu. Biraz daha toyken, birkaç ay önce, ben de aynı şeye inanıyordum. Yani sizin gibilerin fikirleri beni de etkilemişti. Oysa tüccarlar ve simsarlar en iyi durumda ancak korkak egemenler olabilir; onlar bütün gün domuzlar gibi homurdanarak para yalağında eşinip durdukları için ben de, tabiri caizse aristokrasiye çark ettim. Bu odadaki tek bireyci benim. Hiçbir şey için dönüp devlete bakmam. Devleti kendi yozlaşmış gereksizliğinden kurtarmak için sadece güçlü bireye, atının sırtındaki adama bakarım.

Nietzsche haklıydı. Nietzsche'nin kim olduğunu size anlatmakla vakit kaybetmeyeceğim, ama haklıydı adam. Dünya güçlülere aittir; ticaretin ve simsarlığın çamurları içinde ağnayıp duranlara değil, aynı zamanda asil olan güçlülere. Bütün bu âlem gerçek soylulara, görkemli sarışın hayvanlara,[128] taviz vermeyenlere, hayatı evetleyenlere aittir. Sizin gibi sosyalizmden korkan sosyalistleri ve kendini bireyci sananları silip süpürecek olan, onlardır. Eziklerin, düşüklerin köle ahlakı[129] sizi kurtaramayacak. Evet, anladım, konuya Fransız kaldınız, artık sizi daha fazla sıkmayayım. Ama bir şeyi sakın unutmayın. Bütün Oakland'da ancak bir elin parmakları kadar bireyci vardır ve Martin Eden onlardan biridir."

Tartışmayı bitirdiğini gösteren bir hareketle Ruth'a döndü.

"Bugün çok gerginim," dedi alçak sesle. "Konuşmak değil, sevmek istiyorum."

Bu arada Bay Morse'un şu lafını duymazdan gelmişti:

"Hiç de ikna olmadım. Bütün sosyalistler Cizvittir. Onlara böyle demek gerekir."

"Sizi iyi bir Cumhuriyetçi yapacağız delikanlı," dedi Yargıç Blount da.

"At sırtındaki adam o zamana kadar çoktan gelmiş olur," diye neşeyle cevap veren Martin, Ruth'a döndü.

Bay Morse tatmin olmamıştı. Fikirlerine en ufak bir saygı duymadığı ve karakterini anlamadığı müstakbel damadının, düzgün ve münasip bir iş bulma konusundaki isteksizliğine ve tembelliğine kızıyordu. Bu yüzden Herbert Spencer konusunu açtı. Yargıç Blount ise mahir bir manevrayla kendisini takip ederek büyük ciddiyetle ve kendinden memnun bir vaziyette Spencer aleyhine uzun, alaycı bir eleştiriye girişti. Martin'in kulakları filozofun adının ilk geçtiği anda dikilmişti. Bay Morse zaman zaman, "Görüyor musun işte, al bakalım," der gibi göz atıyordu Martin'e.

Martin fısıltıyla, "Çenebaz kargalar," diyerek Arthur ile Ruth'a döndü.

Ancak uzun gün ve önceki akşam gördüğü "asıl pislik" üstüne çökmeye başladığı gibi, gelirken tramvayda okuduğunda tepesini attıran şey de beyninde alev alev yanmaya devam ediyordu.

Onun kendini kontrol etmek için gösterdiği çabayı fark eden Ruth, birden, "Ne oluyor?" diye sordu.

Tam o anda Yargıç Blount, "Bilinmez dışında tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir," diyordu.

Martin ona döndü.

"Ucuz bir yargı," yorumunu yaptı usulca. "Bunu ilk kez Belediye Parkı'nda bir işçinin ağzından duydum ki adam çok daha iyisini söyleyebilirdi. O günden sonra bu zırvayı birçok kere duydum ve saçmalığı her seferinde midemi bulandırıyor. Kendinizden utanmalısınız. Bu büyük ve asil adamın ismini sizin ağzınızdan duymak, çöplükte bir çiy damlası görmeye benziyor. İğrençsiniz."

Yıldırım düşmüştü sanki. Yargıç Blount felç olmuş gibi dik dik bakıyor; masada sessizlik hüküm sürüyordu. Bay Morse ise gizliden gizliye memnundu. Kızının şok geçirdiğini görüyordu. Onun istediği tam da buydu, hiç sevmediği şu adamın içindeki kabalığı, yontulmamışlığı dışarı vurmasını sağlamak.

Ruth'un eli yalvarırcasına masanın altından uzandı, ama Martin'in kanı tepesine sıçramıştı bir kere. Yüksek makamlarda oturanların entelektüellik kisvesi altında yaptıkları bu sahtekârlık onu çılgına çevirmişti. Yüksek Mahkeme Yargıcı! Halbuki Martin, daha birkaç yıl öncesine kadar çamurun içinden başını kaldırıp yukarıya, bu harikulade varlıklara bakarak onları Tanrı yerine koyuyordu.

Bu arada Yargıç Blount kendini toparlamış, nezaket havaları içinde devam etmeye niyetleniyordu, ama onun bu pozlarla masadaki hanımlara oynadığını düşünen Martin'in öfkesi daha da arttı. Şu dünyada dürüstlük diye bir şey kalmamış mıydı?

"Spencer'ı benimle tartışamazsınız," diye bağırdı ona. "Hakkında, doğru dürüst bir şey bildiğiniz yok. Kabul ediyorum, bu sizin hatanız değil. Zamanımızın rezil cehaletinin bir evresi sadece. Bu akşam buraya gelirken bu cehaletin bir başka örneğine daha rastladım. Saleeby'nin Spencer üzerine bir makalesini okudum. Siz de okumalısınız. Herkes okuyabilir. Bütün kitapçılarda bulabilir veya kütüphaneden alabilirsiniz. Saleeby'nin topladığı malzemeyle karşılaştırıldığında bu asil adam hakkındaki cehaletinizin büyüklüğünden ve ona yönelik hakaretlerinizin kıtlığından yüzünüz kızarır; yerin dibine geçersiniz.

Onun nefes aldığı havayı kirletmeye bile değmeyecek bir felsefe profesörü tarafından, 'yarı eğitimlilerin filozofu' olarak adlandırılmıştı. Spencer'dan on sayfa bile okuduğunuzu sanmam; gerçi tüm yazdıkları içinden takipçilerinin tek bir fikir bile çıkaramayacağını ileri süren ve sizden çok daha zeki olduklarını varsayabileceğimiz eleştirmenler bile onun, yani Herbert Spencer'ın, bilimsel araştırma ve modern düşünce alanına damgasını vuran adamın, psikolojinin babasının, bugün Fransız köylüsünün aldığı üç R eğitiminin[130] ilkelerini ortaya koyan ve pedagojide devrim yapan kişinin yazdıklarını sizden çok okumamıştır. Adına

insan denen o küçük sivrisinekler, bütün ekmeklerini onun fikirlerinin tekniğe uygulanmasından çıkardıkları halde bu büyük adamın aziz hatırasına iğnelerini batırmaktan geri durmuyorlar. Az da olsa beyinlerinde dikkate değer bir şeyler varsa büyük ölçüde Spencer'ın sayesindedir. Spencer yaşamamış olsaydı papağan gibi öğrendikleri o bilgilerindeki iler tutar şeylerin çoğu, bugün olmazdı.

Yine de Oxford'un başındaki kişi, yani Yargıç Blount'tan yüksek bir makam sahibi olan Fairbanks çıkıp Spencer'ın gelecek kuşaklar tarafından bir düşünür olmaktan ziyade bir şair ve hayalperest olarak görüleceğini ve üzerinde durulmayacağını söylüyor. Bir dolu boşboğaz laf ebesi! İçlerinden biri diyor ki 'İlk Prensipler' edebiyat gücünden tamamen de mahrum değilmiş. Başkalarına göreyse Spencer özgün bir düşünürden ziyade, çalışkan bir gayretkeşmiş. Boşboğaz laf ebeleri! Boşboğazlar ve laf ebeleri!"

Martin bir anda ölü sessizliğine gömüldü. Yargıç Blount güçlü ve başarılı bir adam olarak görüldüğü için Ruth'un ailesindeki herkes Martin'in çıkışından dehşete kapılmıştı. Yemeğin bundan sonrası cenaze töreni gibi geçti; Bay Morse ile yargıç kendi aralarında konuşurken, kalanlar da gelişigüzel sohbet ettiler. Daha sonra, Ruth ile Martin baş başayken aralarında şöyle bir sahne geçti:

"Dayanılmaz bir adamsın," diye gözyaşlarına boğuldu kız.

Oysa gencin öfkesi hâlâ burnundaydı ve "Canavarlar! Canavarlar!" diye homurdanmaya devam ediyordu.

Ruth yargıcın onurunu kırdığını ileri sürünce cevabı şu oldu:

"Hakkındaki hakikati yüzüne söyleyerek mi?"

"Hakikat olup olmaması umurumda değil," diye ısrar etti Ruth. "Terbiye ve nezaket denilen bir şey vardır ve senin de kimsenin onurunu kırmak gibi bir hakkın yok."

"Peki ya Yargıç Blount hakikatin şerefini iki paralık

ediyorsa ne olacak?" diye sordu Martin de... "Hakikate hakarette bulunmak, yargıç gibi Pigme şahsiyetli birini aşağılamaktan çok daha ciddi bir kabahattir. Hatta daha da fena bir şey yaptı. Vefat etmiş büyük ve asil bir adamın ismini karaladı. Canavar! Canavar!"

Bütün öfkesi tekrar alevlenince Ruth'u dehşete düşürdü. Onu hiç bu kadar kızgın görmemiş olan kızın aklı karışmıştı ve bu durumu mantıksızlık olarak değerlendiriyordu. Ama bir yandan da yine o dehşetin içinden geçerek onu hayranlıkla büyüleyen, gence doğru çeken, bedenini ona doğru meylettiren ve ona yaslanmayla sonuçlanan bu hareketin zirve noktasında ellerini boynuna koymasını mecbur kılan sinir uçları harekete geçmişti. Olup bitenler duygularını incitmiş ve onu kızdırmıştı, ama yine de Martin'in kollarının arasında duruyor ve o "Canavarlar! Canavarlar!" diye homurdanıp dururken ürperiyordu. Martin şu lafları ettiğinde, hâlâ onun kolları arasındaydı: "Bir daha masanızı rahatsız etmeyeceğim sevgilim. Benden hoşlanmıyorlar; itiraz ettikleri varlığımı gözlerine sokmam yanlış olur. Üstelik, benim de onlara aynı ölçüde itirazım var. Aman! Midemi bulandırıyorlar. Halbuki düşünsene, bir zamanlar bütün masumiyetimle yüksek makamlarda oturan, güzel evlerde yaşayan, banka hesabı olan eğitimli insanların ne kadar değerli olduklarına inanırdım."

38. Bölüm

"Hadi lokale gidelim."

Yarım saat önce gelen kan nedeniyle hâlâ bitkin durumda olan Brissenden demişti bunu; son üç gündür ikinci kanamaydı. Her zamanki gibi viski bardağı elindeydi, ama parmakları titreyince içindekini yere dökmüştü.

"Sosyalistlerle ne işim olur ki benim?" diye sordu Martin.

"Dışarıdan gelenlere beş dakika konuşma izni var," diye ısrar etti hasta adam. "Sen de kalk ve dök içindekileri. Onlara sosyalizmi neden istemediğini anlat. Onlar hakkında, getto ahlakı hakkında düşündüklerini söyle. Nietzsche'yi çarp suratlarına da seni bir güzel benzetsinler. Sen de onları dağıt. Hoşlarına gider. İstedikleri tek şey tartışmak, senin de öyle. Göçüp gitmeden önce senin sosyalist olduğunu görmek istiyorum, anlıyor musun! Varoluşun anlam kazanır böylece. Yaklaşan hayal kırıklığı döneminde seni kurtaracak tek şey bu."

"Onca insan arasından sen nereden sosyalist oldun, hiç aklım almıyor," dedi Martin. "Kalabalıklardan ölesiye nefret edersin. Ayaktakımı arasında senin estetik ruhuna uyacak hiçbir şey yoktur." Suçlayan parmağıyla ötekinin doldurduğu bardağı gösterdi. "Ayrıca sosyalizm seni pek kurtarmışa benzemiyor."

"Ben çok hastayım," diye cevap verdi beriki. "Sen farklısın. Sağlıklısın ve yaşamak için çok nedenin var. Ne yapıp edip seni hayata kelepçeyle bağlamak lazım. Benim neden sosyalist olduğumu mu merak ediyorsun? Söyleyeyim o zaman. Sosyalizm kaçınılmaz da ondan; şu andaki çürümüş mantıksız düzen sonsuza dek süremez de o yüzden; senin at sırtındaki adamının günü geçti de o sebepten. Köleler senin adamına tahammül etmeyecektir. Sayıları çok fazla ve senin binici bozuntusu daha atının sırtına atlayamadan onu çekip aşağı indireceklerdir. Kölelerden kaçamazsın; onların köle ahlakını içine sindirmek zorundasın. Kabul, pek matah bir şey değildir. Ama eli kulağında ve sen de onu hazmetmek zorundasın. Şu Nietzscheci fikirlerinle sanki Tufan öncesinden kalma gibisin. Geçmiş geçmişte kalmıştır ve de tarih tekerrür eder diyen adam, en büyük yalancıdır. Tabii ki kalabalıkları hiç sevmiyorum, ama dermansız bir kişi tek başına ne yapabilir ki? At sırtındaki adam da gelmeyeceğine göre şu an hüküm süren korkak domuzlar dışında her şeye razıyım. Neyse yahu, bırak şimdi bunları. Alkol sınırını aşmama az kaldı, burada biraz daha otururbut küfelik olurum. Biliyorsun doktor ne dedi... aman, doktorun canı cehenneme! Henüz onu kandırabiliyorum."

Bir pazar akşamıydı ve küçük salonu, çoğu işçi sınıfına mensup Oakland'lı sosyalistlerle tıklım tıklım dolu buldular. Kürsüdeki kişi zeki bir Yahudiydi ve hem Martin'in hayranlığını kazandı hem de ona ters geldi. Adamın dar omuzlarıyla sağlıksız göğsü kalabalık bir gettonun çocuğu olduğunu ilan ederken, zayıf ve sefil kölelerle onlara hükmeden ve zamanın sonuna kadar da hükmetmeye devam edecek olan bir avuç azametli efendi arasında çağlardır süren mücadeleyi bütün gücüyle hissetti Martin. Şu ufak tefek pörsümüş yaratık, bunun simgesiydi. Biyolojinin yasalarına göre hayatın hudutlarında helak olan zayıf ve etkisiz insanlardan oluşan bütün o sefil yığınları temsil eden kişiydi. Güçsüzlerdi,

yetersizlerdi. Kurnaz felsefelerine ve karıncalar gibi birlikte çalışmaya eğilimli olmalarına rağmen, Doğa Ana olağanüstü insan lehine onları reddetmişti. Doğa Ana ki doğurgan eliyle etrafa saçtığı mebzul miktardaki hayat tohumunun sadece en iyilerini seçiyordu. Yarış atlarının ve hıyarların soylarını geliştirirken insanın taklit edip kullandığı yöntem de buydu. Şüphesiz Kozmos'un yaratıcısı çok daha iyi bir yöntem geliştirebilirdi, ama bu özel Kozmos'un yaratıkları, bu özel yöntemi sineye çekmek durumundaydılar. Elbette yok olurken kıvranıp debelenmeyecekler demek değildi bu; tıpkı sosyalistlerin kıvranması gibi, tıpkı kürsüdeki konuşmacının ve hayatın ceremesini asgariye indirip zekâlarıyla Kozmos'u alt edebilecekleri yeni bir mekanizma geliştirmek üzere onunla fikirleşen ter içindeki kalabalığın o anki kıvranması gibi.

Martin böyle düşünüyordu ve Brissenden kalabalığın canına okusun diye onu sıkıştırınca böyle konuştu. İtaat ettiği bu talimat uyarınca kürsüye çıktı, âdet olduğu üzere başkana selam verdi. Düşük bir sesle, dura dura, Yahudi konuşurken kafasında oluşmaya başlayan fikirleri belli bir düzene sokarak konuşmasına başladı. Bu tür toplantılarda her konuşmacıya beş dakika verilirdi ve süre dolduğunda, kalabalığın doktrinine yönelik saldırısında hızını alan Martin, yolu ancak yarılamıştı. Dikkatlerini çekmişti dinleyicilerin; onlar da bağıra çağıra Martin'in süresinin uzatılmasını istediler. Zekâlarına denk bir düşman olarak takdir ettikleri Martin'i, her kelimesini dikkatle takip ederek dikkatle dinlediler. O da ateşle, inançla konuştu; kölelere, onların taktiklerine ve ahlaklarına ince eleyip sık dokuyarak değil, sözünü sakınmadan saldırdı; bahsettiği kölelerin onlar olduğunu dobra dobra dile getirdi. Spencer'dan ve Malthus'tan[131] alıntılar yaptı, biyolojik gelişim yasasını anlattı.

"Yani," diye başladığı yere döndü, "kölelerden oluşan hiçbir devlet sonsuza kadar yaşayamaz. Eski gelişim yasası

işlemeye devam ediyor. Gösterdiğim gibi varoluş mücadelesinde, güçlüler ve güçlülerin soyu hayatını sürdürme meyli gösterirken, zayıflar ve zayıflardan türeyen nesillerse ezilip yok olma eğilimindedir. Bunun sonucunda güçlüler ve güçlülerin soyu yaşamaya devam ederken, bu mücadele geçerli olduğu müddetçe yeni gelen her neslin gücü de artar. Gelişim budur. Ama siz köleler –kabul ediyorum, köle olmak hiç de iyi bir şey değil– siz köleler gelişim yasasının hükümsüz kaldığı, zayıfların ve güçsüzlerin yok olmadığı, bütün güçsüzlerin her gün istediği kadar yiyip içtiği ve aynı güçlüler gibi evlenip yeni kuşaklar ürettiği bir toplum hayal edersiniz. Peki bundan nasıl bir sonuç çıkar? Gelecek kuşakların güçleri artmaz, hayatları değer kazanmaz. Tersine kaybeder. Sizin o köle felsefenizin can düşmanı işte budur. Sizin köle toplumunuzun, köleler için, köleler tarafından ve köleler vasıtasıyla zayıflatılması ve paramparça olması kaçınılmazdır, çünkü onu oluşturan hayat zayıflamakta ve parçalanmaktadır.

Dikkat edin, biyolojiden bahsediyorum, duygusal ahlaktan değil. Hiçbir köle devleti sonsuza kadar yaşayamaz ve..."

Dinleyiciler arasından biri bağırdı. "Peki ya Birleşik Devletler'e ne olacak?"

"Ne olacakmış?" diye cevapladı Martin. "On üç koloni başlarındakileri atıp Cumhuriyet adını verdikleri bir yapı oluşturdu. Artık köleler, kendilerinin efendisiydiler. Artık tepelerinde kılıcıyla duran bir efendileri yoktu. Ama illa bir efendiniz olacak yoksa yaşayamazsınız; böylece yeni efendiler çıktı içinizden: Büyük, asil ve güçlü adamlar değil, kurnazlıklarıyla örümcek ağı gibi her tarafı saran tüccarlar ve tefeciler. Sizi tekrar köle yaptılar. Ama açık söylemek gerekirse, dürüst ve asil adamlar gibi kollarının gücüyle değil de, gizliden gizliye, örümcek ağı yöntemiyle, yalan dolanla, tatlı dille kandırarak. Köle yargıçlarınızı satın aldılar, köle

vekillerinizi baştan çıkartıp doğru yoldan saptırdılar, şimdi de çocuklarınıza kölelikten çok daha ağır bir dehşeti dayatıyorlar. Bugün sizin çocuklarınızın iki buçuk milyonu, her gün Birleşik Devletler'in tüccar oligarşisi için ter döküyor. Siz kölelerin on milyonu uygun bir evde oturmuyor ve yeterli beslenemiyor.

Ama bunun dönüşü yok. Hiçbir köle toplumunun sonsuza kadar yaşayamayacağını göstermiştim. Köle toplumu, yapısı gereği, gelişim yasasını geçersiz kılmak zorundadır. Yani artık hiçbir köle toplumu, bu çürümeden kaçınamaz. Gelişim yasasını geçersiz kılmak, lafta kolaydır; gücünüzü koruyacak yeni bir gelişim yasası buldunuz mu? Onu formülleştirin. Çoktan formülleştirildi mi? O zaman anlatın."

Martin bağırış çağırışın ortasında yerine oturdu. Yirmi kadar adam ayaklanmış, başkandan söz istiyordu. Gök gürültüsü gibi alkışlar arasında teker teker ateşle, coşkuyla ve heyecanlı el kol hareketleri eşliğinde konuşarak, bu saldırıya cevap verdiler. Fırtınalı bir akşamdı ama sadece düşünsel açıdan; fikir savaşı yapılmıştı. Konuşmacıların bazıları başka konulara dalsa da, çoğu doğrudan Martin'e cevap verdi. Onu bilmediği düşüncelerle sarstılar, biyolojide yeni yasalar konusunda olmasa da, eski yasaların yeni uygulamalarına dair derin bakış açıları kazanmasını sağladılar. Nezaketlerini her zaman koruyamayacak kadar içtendiler; bu yüzden başkan düzeni sağlamak için birkaç kere tokmağını hafifçe ve şiddetle masaya vurmak durumunda kaldı.

Şans eseri o akşam dinleyiciler arasında, haber açısından hayli sönük geçen bir günün sansasyonel gazetecilik ihtiyacını karşılamak üzere özel görevle oraya gönderilmiş acemi bir muhabir vardı. Pek parlak bir muhabir değildi kendisi. Yüzeysel biriydi ama becerikli ve dilbazdı. Tartışmayı izleyebilecek bir derinliği de yoktu. Esasen tartışma manyağı şu işçilerden çok daha üstün olduğuna dair rahatlatıcı bir duygu içindeydi. Ayrıca yüksek mevkilerde bulunup ülkele-

re ve gazetelere politika dikte edenlere büyük bir saygı besliyordu. Üstüne üstlük bir de ideali vardı; ortada hiçbir şey yokken bir haber, hatta birçok haber üretebilen dört dörtlük muhabir mükemmelliğine ulaşmak istiyordu.

Orada tartışılanın ne olduğu hakkında fikri yoktu. Gerekli de değildi zaten. *Devrim* gibi kelimeler, ona bir ipucu veriyordu. Fosilin tek kemiğinden koskoca bir iskelet kuran paleontologlar gibi o da tek bir *devrim* sözcüğünden koca bir konuşma oluşturabilirdi. O akşam bunu yaptı, üstelik gayet de iyi yaptı; en büyük heyecanı yaratan konuşmacı Martin olduğundan bütün bu konuşmayı onun ağzına yerleştirip, onun yeniye direnen tepkisel bireyciliğini en korkunç, en kızıl bir sosyalist nutka dönüştürerek Martin'i gecenin bir numaralı anarşisti haline getirdi. Meğer bu acemi muhabir tam bir sanatçıymış ki gerçekte var olan tabloya muazzam bir fırça darbesi vurmuştu: Öfkeli bir erkek kalabalığının gırtlağından yükselen yeminler, küfürler, lanetler, haykırışlar ve uğultuların oluşturduğu bir fonun önünde gözleri vahşi bir ateşle parlayan uzun saçlı gençler, nevrasteniden bozulmuş ve soysuzlaşmış adamlar, ihtirastan titreyen sesler ve havaya kaldırılmış sıkılı yumruklar.

39. Bölüm

Martin ertesi sabah küçük odasında kahvesini içerken gazeteye bakıyordu. Kendini başsayfanın manşetinde görmek yepyeni bir deneyim ve Oakland'lı sosyalistlerin en korkunç lideri olduğunu öğrenmek, tam bir sürpriz oldu. Acemi muhabirin onun için oluşturduğu konuşmayı baştan sona okumasının ardından, önce bu kurgudan dolayı öfkelendi ama sonunda gazeteyi bir yana atıp kahkahalarla gülmeye başladı.

Öğleden sonra Brissenden'in gelip kendini odanın biricik sandalyesine bırakmasıyla birlikte tünediği yatağın üstünden, "Bu adam ya sarhoştu ya da feci bir cani," dedi.

"Aman canım, ne kafanı yoruyorsun? Gazeteyi okuyan burjuva domuzlardan onay falan beklemiyorsun herhalde."

Martin biraz düşündükten sonra şöyle dedi:

"Hayır, onların onayları umurumda değil, bir nebze bile. Ama büyük ihtimalle Ruth'un ailesiyle ilişkilerimi biraz ters etkileyecektir. Babası hep benim sosyalist olduğumu iddia ederdi ve bu sefil yazı onun inancını iyice güçlendirecektir. Gerçi onun fikrini önemsediğimden değil; kaç yazar? Bugün üzerinde çalıştığım şeyi sana okumak istiyorum. Tabii ki adı 'Beklenen' ve hemen hemen yarısına geldim."

Yüksek sesle okurken Maria kapıyı açtı ve bakışlarını Martin'e çevirmeden önce etrafa hızla göz gezdirerek yağ

sobasını ve köşedeki mutfağı fark eden şık takım elbiseli genç bir adamı içeri buyur etti.

"Oturun," dedi Brissenden.

Martin adama yatağın üzerinde yer açtıktan sonra konuya girmesini bekledi.

"Bay Eden dün akşamki konuşmanızı dinledim ve sizinle röportaj yapmak için geldim," diye söze başladı.

Brissenden, içten kahkahalara boğuldu.

Muhabir, bir deri bir kemik kalmış Brissenden'e göz atıp solmuş benzinin anlamını çözdükten sonra, "Arkadaşınız da sosyalist mi?" diye sordu.

Martin yumuşak bir sesle, "Demek o haberi bu yazmış," dedi. "Daha çocuk bu yahu."

Brissenden, "Neden şuna bir yumruk çakmıyorsun?" diye sordu. Şu anda ciğerlerimi beş dakikalığına geri almak için bin dolar verirdim."

Kendisinin yanında ve kendisi hakkında yapılan bu konuşma acemi muhabiri biraz şaşırtmıştı. Ama sosyalistlerin toplantısını başarıyla tasvir ettiği için övgüler aldıktan sonra, bir de topluma yönelik bu örgütlü tehdidin lideri Martin Eden'la röportaj yapmak gibi özel görev emanet edilmiş biriydi şimdi o.

"Fotoğrafınızı çekmeme bir itirazınız olmaz herhalde Bay Eden," dedi. "Gördüğünüz gibi fotoğrafçım dışarıda bekliyor ve ışığı kaçırmadan fotoğrafları çekmek gerektiğini söylüyor. İsterseniz röportaja sonra devam ederiz."

Brissenden, düşünceye dalmış gibi, "Fotoğraf ha," dedi. "Yumruk Martin! Çakıver şuna!"

Gelen cevap, "Sanırım yaşlanıyorum," oldu. "Öyle yapmam gerektiğini biliyorum, ama yüreğim dayanmayacak. Hem bir şey fark edecek gibi görünmüyor."

Brissenden ısrarcıydı. "Çocuğun annesinin hatırı için."

"Düşünmeye değer," diye cevap verdi Martin. "Ama içimdeki yeterli enerjiyi toplamaya değer mi bilmem. Birine

yumruk atmak enerji harcamayı gerektirir, takdir edersin. Ayrıca ne fark edecek ki?"

"Katılıyorum, konuya doğru yaklaşıyorsunuz," dedi acemi muhabir şakayla karışık, ama bir yandan da endişeyle kapıyı kollamaya başlamıştı.

"Ama bir taraftan da yazdığı hiçbir şey doğru değildi, tek kelimesi bile," diye devam etti Martin bütün dikkatini Brissenden'e vererek.

"Sadece genel bir tasvir yaptım, anlarsınız," diye araya girdi muhabir. "Ayrıca sizin için iyi reklam oldu. Önemli olan budur. Size iyilik yapılmış oldu."

Brissenden büyük bir ciddiyet içinde, "İyi reklam oldu, oğlum Martin," diye tekrarladı.

Martin de, "Ve bana iyilik yapılmış oldu, bir düşün hele," diyerek katıldı ona.

"Nerede doğdunuz Bay Eden?" diye sordu ilgili bir nezaket havası takınan acemi muhabir.

"Not da almıyor," dedi Brissenden. "Demek her şeyi hatırlıyor."

"Bana yetiyor," dedi muhabir. Gergin görünmemeye çalışıyordu. "İyi bir gazeteci not tutmakla uğraşmaz."

"Ona yetiyormuş. Belli ki dün akşam da yetmiş." Brissenden dinginlik ekolünün mensubu olmadığından tavrı bir anda değişiverdi. "Martin eğer şu velede bi tane çakmazsan ben yapacağım. Düşüp gebersem bile yapacağım."

"Kıçına birkaç şaplak atsam olur mu sence?"

Brissenden tarafsız bir muhakeme yaptıktan sonra başıyla onay verdi.

Bir an sonra Martin yatağın kenarına oturmuş, çocuğu da dizlerinin üzerine yüzüstü yatırmıştı.

"Bak, sakın ısırayım deme," diye uyardı onu, "yoksa suratını mahvederim. Bu kadar güzel yüzün var, yazık olur."

Havaya kalkan eli önce bir kez indi, sonrasında hızlı ve düzenli bir ritimle sürekli inip kalkmaya başladı. Çocuk eğil-

di, büküldü, kıvrandı, ama ısırmaya çalışmadı. Brissenden önce heyecana gelip viski şişesini kavradığı gibi, "Dur şuna bir de ben patlatayım," dese de sonra büyük bir ciddiyetle onları izlemeye koyuldu.

Martin sonunda çocuğu bırakırken, "Kusura bakma, kolum yoruldu," dedi.

Çocuğu doğrulttu ve yatağa bıraktı.

"Sizi tutuklattıracağım," diye hırlarken kıpkırmızı yanaklarından ergen infialinin gözyaşları süzülüyordu. "Sürüm sürüm süründüreceğim. Görürsünüz siz."

"Ah, güzelim benim," dedi Martin. "Bundan böyle tepetaklak gideceği bir yola girdiğini daha fark etmemiş. İnsanlar hakkında böyle yalanlar anlatmak dürüst, sağlam, erkekçe bir şey değildir, bunu bile bilmiyor daha."

Brissenden sessizliği doldurdu. "Anlatalım diye bize gelmiş işte."

"Aynen öyle, çamur attığı ve günahına girdiği kişiye, bana gelmiş. Şimdi bakkal bana veresiyeyi kesecek. En beteri de şu zavallı velet, birinci sınıf bir gazeteciye ya da birinci sınıf bir alçağa dönüşene kadar bu yolda devam edecek."

"Dur bakalım, henüz hâlâ vakit var," dedi Brissenden. "Kim bilir, belki de senin şu naçiz muamelen işe yarar da velet kurtulur. Neden bırakmadın ki şuna bir tane indireyim... Çocuğun kurtuluşunda benim de katkım olsun isterdim."

"Sizi tutuklattıracağım, ikinizi de, sizi ko... koca... canavarlar," diye hıçkırıyordu günahkâr ruh.

"Yok, yok, dudaklarına baksana, ne kadar biçimli ve ince," derken Martin asık suratıyla başını sallıyordu. "Korkarım elimi boşuna yormuşum. Bu genç, adam olmayacak. Eninde sonunda çok ünlü ve başarılı bir gazeteci olacak. Vicdanı yok çünkü. Sadece bu bile onu ünlü yapar."

Bu laftan sonra acemi muhabir, Brissenden elinde tuttuğu şişeyi arkadan kafasına geçirir korkusuyla tir tir titreyerek kapıdan çıkıp gitti.

Ertesi sabah gazetede Martin kendisi hakkında şimdiye kadar bilmediği bir sürü gerçek öğrendi. Röportajda, "Biz toplumun yeminli düşmanlarıyız" demiş olduğunu gördü, "hayır, biz anarşist değil, sosyalistiz." Muhabir bu iki ekol arasında pek fark olmadığını söyleyince de Martin sükût içinde omuz silkerek ikrar etmişti. Yüzü çift taraflı asimetrik olarak tanımlanmış ve çeşitli çürüme belirtileriyle birlikte tasvir edilmişti. Özellikle de katillerinkine benzetilen elleriyle kan bürümüş gözlerindeki öfke alevleri dikkat çekici bulunmuştu.

Bunların dışında Belediye Parkı'nda her akşam işçilere nutuklar attığını, orada halkın zihnini alevlendiren anarşistler ve tahrikçiler arasında en büyük dinleyici kitlesini kendisinin çekip en devrimci konuşmaları yine kendisinin yaptığını öğrenmişti. Acemi muhabir Martin'in küçük yoksul odasını, yağ sobasını, tek sandalyesini ve yirmi yıldır bir kalenin zindanında tek başına yattıktan sonra yeni salınmış gibi göründüğünü vurguladığı dostu berduş kurukafayı hayli parlak biçimde resmetmişti.

Üretken bir çocuktu acemi muhabir. Etrafta koşuşturup Martin'in aile tarihine burnunu soktu ve önünde Bernard Higginbotham olmak şartıyla Higginbotham Bakkaliyesi'nin fotoğrafını bastı. Beyefendi, kendisine sunulan işi kabul etmeyen ve eninde sonunda hapse düşecek olan tembel ve işe yaramaz biri diye tanımladığı kayınbiraderinin ne sosyalist fikirlerine ne de kendisine tahammül gösteren zeki ve itibarlı bir işadamı olarak resmedilmişti. Marian'ın kocası Hermann von Schmidt'le de röportaj yapılmıştı. Kendisi Martin için ailenin yüz karası demiş ve onu reddetmişti. Von Schmidt muhabire, "Beni sömürmeye çalıştı ama ben buna hemen son verdim," demişti. "Gelip de buralarda aylaklık edemeyeceğini gayet iyi bilir. Çalışmayan adam hiçbir işe yaramaz, bu böyle biline."

İşte bu sefer hakikaten kızmıştı Martin. Brissenden olup biteni iyi bir şaka olarak görüyor, ama bütün bunları Ruth'a

nasıl açıklayacağını bilemeyen Martin'i bir türlü sakinleştiremiyordu. Ruth'un babasının zevkten dört köşe olduğundan ve nişanı atmak için elinden geleni yaptığından emindi. Elinden ne geldiği, hemen anlaşıldı. Öğleden sonra postası Ruth'tan bir mektup getirdi. Martin başına gelecekleri sezerek mektubu postacıdan aldığı yerde, açık kapının önünde okudu. Okurken, eski günlerdeki gibi eli kendiliğinden cebine gitti, tütün ve esmer sigara kâğıdı aradı. Cebinin boş olup olmadığının, elinin tütüne ve kâğıda ulaşıp ulaşmadığının farkında değildi.

Tutku dolu bir mektup değildi. Kızgınlık belirtisi yoktu. Baştan sona, ilk cümlesinden sonuncusuna kadar gücenmişlik ve hayal kırıklığıyla doluydu. Martin'den çok daha iyisini beklemişti Ruth. Gençlik çılgınlıklarını atlattığını sanmış, Martin'e duyduğu sevginin, onun ciddi ve düzgün bir hayat sürmesine yetecek ölçüde kıymetli olabileceğini düşünmüştü. Ancak artık babasıyla annesi katı davranıyor ve aralarındaki nişanın atılmasını istiyorlardı. Bu konuda haklı olduklarını kabul etmekten başka yapabileceği bir şey yoktu. Birlikte asla mutlu olamazlardı. İlişkileri baştan beri talihsizdi. Martin'e en çok koyansa, mektupta dile gelen sitemdi. "Keşke bir mevki sahibi olmaya, bir yerlere gelmeye çalışsaydın," diye yazmıştı. "Ama olmayacak işti bu. Bunu yapamayacak kadar yabani ve düzensiz bir geçmişin var. Suçun sende olmadığını görebiliyorum. Sen ancak doğana ve aldığın eğitime göre davrandın. Seni suçlamıyorum Martin. Lütfen bunu unutma. Aramızdakiler bir hataydı. Babamla annemin de söylediği gibi biz birbirimiz için yaratılmamışız. İşin bu noktaya gelmesinden ikimiz de memnun olmalıyız, çünkü çok geç olmadan durum anlaşıldı." ... Sonlara doğru, "Beni görmeye çalışmanın faydası olmaz," diyordu. "İkimiz için de mutsuz bir karşılaşma olacağı gibi annem de üzülür. Onu çok sıktığımı, üzdüğümü hissediyorum ve bu hissim doğru. Bunu telafi etmek, onun gönlünü almak için çok şey yapmam lazım."

Mektubu ikinci kez baştan sona büyük bir dikkatle okuduktan sonra oturup cevap yazdı. O akşamki toplantıda dile getirdiği yorumları özetleyerek gazetede kendi ağzından yazılanların tamamen tersi olduklarına dikkat çekti. Mektubunun sonlarına doğru Martin, aşk için tutkuyla yalvarıyordu. "Lütfen cevap ver bana. Tek bir soruma cevap ver. Beni seviyor musun? Hepsi bu, sadece tek bir cevap."

Ama ne ertesi gün ne de sonraki gün cevap geldi. "Beklenen" el değmemiş halde masanın üzerinde duruyor, masanın altındaki iade dosya yığınıysa geçen her gün büyüdükçe büyüyordu. Hayatta ilk kez uykusuzluğun kurbanı olan Martin, uzun ve huzursuz geceler geçirdi. Morse'ların evine üç kez uğradı, ama uşak tarafından kapıdan geri çevrildi. Artık ayağa kalkamayacak kadar güçsüz olan ve otelinde yatan Brissenden'i sık sık görüyor ama onun başını bir de kendi derdiyle ağrıtmak istemiyordu.

Çünkü Martin'in derdi binbir türlüydü. Acemi muhabirin röportajının etkisi Martin'in sandığından da büyük olmuştu. Portekizli bakkal veresiyesini kesmiş, Amerikalı olan ve bundan büyük gurur duyan manavsa hain diye tanımladığı Martin'i bir daha kendisiyle görüşmekten men etmişti; hatta vatanperverliği o dereceye yükselmişti ki veresiye hesabını iptal ettiği Martin'in borcunu ödemek için herhangi bir girişimde bulunmasını bile yasaklamıştı. Mahalledeki dedikodular da benzer duyguları ortaya koyuyor, Martin'e kızgınlık yükseliyor, kimse bu sosyalist hainle alakası olsun istemiyordu. Zavallı Maria kuşku ve dehşete kapılsa da Martin'e sadık kaldı. Bir zamanlar Martin'in ziyaretine gelen o büyük araba karşısında kapıldıkları huşudan kurtulmuş olan mahallenin çocukları artık Martin'i "serseri" ve "avare" diye çağırır olmuşlardı. Silva kabilesiyse büyük bir sadakatle onu savundu; Martin'in onuruna bir sürü kavga ettiler. Sıradan olaylar haline gelen morarmış gözler ve kan içindeki burunlar Maria'nın karışmış kafasını iyice allak bullak ediyor, derdine dert katıyordu.

Martin bir keresinde Oakland'da, sokakta Gertrude'la karşılaştı ve başka türlü olmayacağını zaten bildiği şeyin olduğunu, ailesini rezil ettiği için Bernard Higginbotham'ın kendisine çok kızdığını ve eve gelmesini yasakladığını öğrendi.

Gertrude, "Neden bir süre uzaklara gitmiyorsun Martin?" diye yalvardı ona. "Biraz uzaklaş, bir yerlerde iş bul, biraz ortalık durulsun. Zaman geçtikten ve bütün bu olup bitenler unutulduktan sonra dönersin."

Martin başıyla hayır derken herhangi bir izahta bulunmadı. Nasıl açıklayabilirdi ki? Kendisiyle yakınındaki insanlar arasındaki korkunç düşünsel uçurumdan şaşkına dönmüştü. Bu uçurumu aşıp kendi tutumunu, sosyalizm konusundaki Nietzscheci duruşunu anlatamıyordu bir türlü. Bu yaklaşımını ve tavrını açıklayıp onların anlamasını sağlamaya yetecek kelime İngilizcede ya da herhangi bir dilde yoktu. Onların görüşüne göre, Martin'in durumunda, en doğru hareket bir işe girmekti. İlk sözleri de son sözleri de buydu. Fikir dağarcıkları bundan ibaretti. İşe gir! İşe git! Ablası konuşurken, zavallı, aptal köleler diye düşünüyordu. Dünyanın güçlülere ait olmasında şaşacak bir şey yoktu. Köleler, kendi köleliklerine saplantıyla bağlıydı. İş, önünde secde edip tapındıkları altın putuydu onların.

Gertrude para önerdi ama Martin, aynı gün içinde tekrar rehinciye gitmesi gerekeceğini bildiği halde yine reddetti.

"Sakın bu aralar Bernard'ın yanına yaklaşma," diye tembih etti Martin'e. "Birkaç ay sonra arası biraz soğuyunca, istersen gelip dağıtım arabasının sürücülüğü işini alabilirsin. İstediğin an bana haber gönder, hemen gelirim. Unutma sakın."

Ablası duyulur şekilde ağlayarak yanından uzaklaşırken onun ağır vücudunu ve hantal yürüyüşünü izleyen Martin'in tüm bedeni, üzüntüden kaynaklanan bir sızıyla sarsıldı. Ablasının uzaklaşmasını izlerken Nietzsche'nin

kurduğu yapı gözünde sarsılmaya başladı. Soyut olarak köle sınıfından bahsetmek iyiydi, ama iş kendi ailesine geldiğinde, eve girdiğinde hiç de öyle tatminkâr bir sonuç çıkmıyordu. Ayrıca güçlülerin ayakları altında çiğnenen bir köle varsa, o da Martin'in ablası Gertrude'du. Bu yaman çelişkiye vahşice sırıttı. Amma da Nietzsche adamıydı ha... Maruz kaldığı ilk duygusal etkiyle düşünsel tasavvurları sarsılmıştı; evet, hem de bizzat köle ahlakı tarafından sarsılmıştı, çünkü hissettiği şey tam olarak ablasına duyduğu merhametti. Halbuki gerçek asil insan şefkat ve merhametin üzerindeydi. Şefkat ve merhamet, kölelerin yeraltı hapishanelerinde icat edilmiş şeylerdi; sefiller ve güçsüzler ordusunun ıstırabından başka bir şey değillerdi.[132]

40. Bölüm

"Beklenen", unutulmuş vaziyette masanın üzerinde yatmaya devam ediyordu. Hazırladığı bütün dosyalar artık masanın altındaydı. Dolaşmaya devam eden tek bir dosya vardı, o da Brissenden'in "Fani"siydi. Bisikletiyle siyah takımı yine rehine verilmiş, daktilocular yine alacakları kiranın derdine düşmüşlerdi. Ama artık böyle şeyleri kafaya takmıyordu. Kendine yeni bir yön çizmesi gerekiyordu ve bu yönü bulana kadar hayatı öylece durmalıydı.

Beklediği şey, birkaç hafta sonra oldu. Sokakta Ruth'a rastladı. Doğru, kızın yanında kardeşi Norman vardı ve yine doğru, önce onu görmezden geldiler, sonra da Norman, Martin'i oradan uzaklaştırmaya çalıştı.

Norman onu, "Eğer ablama yaklaşırsanız polis çağırırım," diye tehdit etti. "Sizinle konuşmak istemiyor. Israr ederseniz ona hakaret etmiş olursunuz."

"Asıl siz ısrarcı olursanız polis çağırmak zorunda kalırsınız ve isminiz gazetelere çıkar," diye cevapladı onu Martin ciddi bir tavırla. "Şimdi önümden çekilin ve isterseniz gidip polis çağırın. Ben Ruth'la konuşacağım."

"Senin ağzından duymak istiyorum," dedi Ruth'a dönüp.

Kızın rengi solmuştu, tir tir titriyordu ama kendini tuttu ve soran gözlerle Martin'e baktı.

"Mektubumda sorduğum sorunun cevabını," diye hatırlattı Martin.

Norman sabırsızlandığını gösteren bir harekette bulununca Martin hızlı bir bakışıyla onu durdurdu.

Ruth başıyla hayır dedi.

"Tamamen kendi özgür iradenle mi?" diye sordu Martin.

"Evet." Ruth alçak, ama katı bir sesle ve temkinli bir tavırla konuşuyordu. "Kendi özgür irademle. Beni o kadar küçük düşürdün ki arkadaşlarımla bile karşılaşmaya utanır oldum. Biliyorum arkamdan hep beni çekiştiriyorlar. Sana söyleyebileceğim tek şey bu. Beni çok üzdün; seni bir daha görmek istemiyorum."

"Arkadaşlar! Dedikodu! Gazetelerin yalan yanlış haberleri! Bu tür şeyler aşktan güçlü olamaz! İnansam inansam beni hiç sevmemiş olduğuna inanırım."

Ruth'un solgun benzi bir anda kızardı.

"Bunca yaşanandan sonra mı?" diye sordu zor duyulur bir sesle. "Martin, ağzından çıkanı kulağın duymuyor. Ben senin bildiğin kızlardan değilim."

"Gördünüz işte ablam sizinle herhangi bir alakasının kalmasını istemiyor," dedi Norman ve birlikte yürümeye başladılar.

Martin geçmelerine izin verirken eli gayriiradi kabanının cebine girdi ve orada olmayan tütünle sigara kâğıdını aradı.

Oradan Kuzey Oakland'a hayli yol vardı, ama merdivenleri çıkıp odasına girene kadar bütün bu yolu yürüdüğünün farkında bile olmadı. Uykudan uyanıp şaşkın şaşkın etrafına bakınan bir uyurgezer gibi yatağına oturmuş halde buldu kendini. "Beklenen"in masada durduğunu görünce altına sandalyeyi çekip kalemini eline aldı. Martin'in doğasında eksiksizliğe yönelik zorlayıcı bir dürtü ve önünde eksik kalmış bir şey vardı. Zaten o da başka bir şey tamama ersin diye ertelenmişti. Şimdi o başka şey bittiğine göre, artık hikâye tamamlanana kadar kendini ona adayabilirdi.

Ondan sonra ne yapacağını bilmiyordu. Bildiği tek şey, hayatının bir dönüm noktasına geldiğiydi. Eriştiği bu dönemi ustalıkla tamamlamaya çalışıyordu. Gelecek konusunda endişelenmiyordu. Geleceğin ona neler getireceğini kısa süre içinde görecekti zaten. Gelecek ne getirirse getirsin, onun için önemli değildi. Zaten görünüşe göre artık hiçbir şey önemli değildi.

Beş gün boyunca hiç dışarı çıkmadan, hiç kimseyi görmeden ve neredeyse hiçbir şey yemeden "Beklenen" üzerine çalıştı. Altıncı günün sabahı postacı ona *The Parthenon*'un editöründen bir mektup getirdi. Mektuba göz atınca, "Fani"nin kabul edildiğini gördü. "Şiiri Bay Cartwright Bruce'a gösterdik," diyordu editör; "o kadar beğendi ki yayımlamadan duramazdık. Şiiri yayımlayacak olmaktan dolayı duyduğumuz heyecanın göstergesi olarak onu ağustos sayısına hazırladığımızı söyleyeyim, çünkü temmuz sayımızı bağlamıştık. Bay Brissenden'e teşekkürlerimizi iletirseniz memnun oluruz. Kendisinin fotoğrafıyla birlikte hakkında biraz bilgi göndermenizi rica ederiz. Ödediğimiz telif tatminkâr değilse, uygun gördüğünüz bedeli lütfen en kısa sürede telgrafla bildiriniz."

Ödedikleri telif üç yüz elli dolar olduğu için Martin telgrafa gerek olmadığını düşündü. Ayrıca bir de Brissenden'in onayını alması gerekiyordu. Ama ne olursa olsun, haklı çıkan kendisiydi. İşte gerçek şiir nedir, ilk görüşte anlayan bir editör çıkmıştı karşısına. Asrın şiiri için bile olsa ödedikleri para şahaneydi. Cartwright Bruce'a gelince, Martin, Brissenden'in hiç değer vermediği bir eleştirmen olduğunu biliyordu.

Martin elektrikli tramvayda evlerin ve yolların gözünün önünde kayarcasına geçip gitmelerini izlerken hem arkadaşının başarısından hem de kendisinin haklı çıkmasından dolayı büyük bir coşku duymadığını, içinde bir sıkıntı olduğunu hissetti. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eleştir-

menlerden bir tanesi çıkıp şiir hakkında olumlu konuşmuş olduğu gibi, kendisinin, dergiler iyi şiire değer verir düşüncesi de kanıtlanmıştı. Ama coşkusunu kaybetmişti ve asıl istediğinin Brissenden'e güzel haberler vermekten ziyade onunla görüşmek olduğunu anladı. *The Parthenon*'dan gelen mektup, "Beklenen"e adadığı beş gün içinde Brissenden'den hiçbir haber almadığını hatırlatmış, onu aklına bile getirmediğini fark etmişti. Böylece Martin ne kadar sersemlemiş olduğunun ilk kez ayırdına vardı ve arkadaşını unuttuğu için utandı. Ama bu utanç bile o kadar yakmıyordu içini. "Beklenen"i yazarken hissettiği sanatsal duyarlılık dışında bütün duygulara hissizleşmişti sanki. Diğer olaylar söz konusu olduğunda, transa geçmişti adeta. Tramvayın vınlaya çınlaya kenarından akıp gittiği şu hayat, o kadar uzak, o kadar gerçekdışı geliyordu ki yanından geçtiği kilisenin taştan yapılma koca çan kulesi tam o anda un ufak olup tepesine inse kafasını çevirip bakmazdı bile.

Otele varınca hızla Brissenden'in odasına çıktı ve yine aynı hızla aşağı indi. Oda boştu. Bütün eşyalar alınmıştı.

Merakla kendisine bakan kâtibe, "Bay Brissenden adres bıraktı mı?" diye sordu.

"Duymadınız mı?"

Martin başını salladı.

"Bütün gazetelerde var. Yatağında ölü bulundu. İntihar. Kendisini başından vurmuş."

"Cenaze kalktı mı?" Martin bu soruyu soran kendi sesini, çok uzaklardan gelen başka birinin sesiymiş gibi duydu.

"Kalktı. Tahkikattan sonra cesedini Doğuya gönderdiler. Onunla ilgilenen kişilerin gönderdiği avukatlar hazır bulundu."

"Ne de çabuk halletmişler," yorumunda bulundu Martin.

"Öyle mi dersiniz? Beş gün oldu."

"Beş gün mü?"

"Evet, beş gün."

"Demek öyle." Martin dönüp dışarı çıktı.

Köşedeki Western Union'a[133] girip *The Parthenon*'a bir telgraf çekti ve şiirin yayımlanmasını istedi. Cebinde eve dönmesini sağlayacak beş sent dışında hiç para olmadığı için telgrafı ödemeli yolladı.

Odasına varınca tekrar yazmaya döndü. Günler, geceler gelip geçerken o masasında oturdu ve yazdı. Rehinci dışında hiçbir yere gitmedi, hiç idman yapmadı; acıktığında ve pişirecek bir şeyi olduğunda düzenli olarak yedi, olmadığındaysa yine aynı şekilde düzenli olarak yemedi. Önceden bölüm bölüm kafasında kurgulamış olmasına karşın yeni yazdığı bir girişle hikâyenin gücünü önemli ölçüde artırdı, ama bu sefer de hikâyeyi yirmi bin kelime uzatması gerekti. Girişin bu kadar iyi yazılması hikâye için hayati bir önem arz etmiyordu; onu bu kadar iyi yazmaya zorlayan şey sanatın değiştirilmez kurallarıydı. Çevresindeki dünyadan kopmuş vaziyette, sersemlemiş bir halde, önceki hayatının edebi gerekliliklerine aşina bir hayalet gibi çalışıyordu. Hayaletlerin ölmüş ama öldüğünü fark etmemiş insanların ruhları olduğunu duyduğunu hatırlayınca, öldü de bundan haberi mi olmadı diye anlamak için bir an çalışmasını kesti.

Sonunda "Beklenen" bitti. Daktilo firmasının adamı makineyi almak için gelmişti; Martin sandalyede hikâyenin final bölümünün son sayfalarını yazarken onu yatağa oturttu. En sona büyük harflerle "Son" yazdı ki ona göre gerçekten de sonu gelmişti. Bir rahatlama hissiyle daktilonun kapıdan çıkarılışını izledikten sonra yatağına uzandı. Açlıktan bayılmak üzereydi. Son otuz altı saattir ağzına tek lokma koymamıştı ama bunu düşünmedi. Gözleri kapalı vaziyette yattı ve o sersemlik, kendinden geçmişlik hali iyice onu etkisine alıp bilincine tamamen nüfuz ederken hiçbir şey düşünmedi. Bilinci ve algısı yarı yarıya kaybolmuşken, Brissenden'in kendisine okumaktan pek hoşlandığı, şairi

bilinmeyen bir şiirden yüksek sesle dizeler mırıldanmaya başladı. Kapı arkasından endişe içinde onu dinleyen Maria, bu tekdüze seslerden telaşa kapılıyordu. Sözcüklerin kendi içinde taşıdıkları anlamı değil, onları Martin'in söylemesi önemliydi onun için. Şiirin ana fikri, "Bitirdim ben" tümcesindeydi.

"Bitirdim ben...
Koydum lavtamı kenara.
Mor üçgüller arasında
Gölgeler asılı durdukça
Şakımak da sona erdi, şarkılar da.
Bitirdim ben...
Koydum lavtamı kenara.
Eskiden bülbüller gibi erken,
Çiy düşmüş çalılarda öterken,
Kestim artık sesimi.
Yorgun bir ketenkuşuyum şimdi.
Dudağımdaki ezgiler bitti,
Öttüğüm zamanlar geçip gitti.
Bitirdim ben.
Koydum lavtamı kenara."

Artık dayanamayan Maria hemen ocağa koşup çeyrek galonluk bir kâseye çorba doldurdu, kepçesiyle tencerenin dibinden kazıyıp çıkardığı en büyük et ve sebzeleri de içine attı. Martin doğruldu, yatağında oturdu ve bir yandan uykusunda konuşmadığına ve ateşinin olmadığına dair teminatlar verirken, bir yandan da yemeye başladı.

Maria gittikten sonra omuzları düşmüş halde yatağın kenarına oturarak fersiz gözleriyle sıkıntı içinde etrafına bakındığında hiçbir şey dikkatini çekmedi... ta ki sabahleyin gelmiş ve açılmamış vaziyette orada öyle yatan hafiften yırtılmış zarfın içinden görünen dergi, kasvetten kararmış

beynine bir ışık yalkısı gönderene kadar. *The Parthenon*'dur diye düşündü, ağustos sayısı, "Fani"nin basılacağı sayı. Keşke Brissenden de olsaydı da görseydi!

Derginin sayfalarını çevirirken bir anda durdu. "Fani", görkemli bir başlık ve Beardsley[134] tarzı kenar süsleriyle öne çıkarılarak yayımlanmıştı. Başlığın bir tarafında Brissenden'in, öteki tarafındaysa Britanya Büyükelçisi Sir John Value'nun fotoğrafı vardı. Editörün giriş yazısında Sir John Value'nun Amerika'da şair bulunmadığına dair sözleri alıntılanmış ve ardından "Fani" girilmişti. "Buyrun Sayın Sir John Value, alın size şiir!" Amerika'nın en önemli eleştirmeni olarak tanımlanan Cartwright Bruce'un, "Fani"yi Amerika'da şimdiye kadar yazılmış en büyük şiir sayan cümlesinden sonra editör, önsözü şu sözlerle bitirmişti: "Henüz 'Fani'nin ne ifade ettiğini tamamen algılamış değiliz ve belki hiçbir zaman da bunu anlayamayacağız. Şiiri birkaç kez okuduk ve seçilen kelimelere, o kelimelerin düzenlenişine hayran kaldık; Bay Brissenden'in o sözcükleri nereden bulduğunu ve hangi kerametle birbiriyle böylesine ilişkilendirebildiğini büyük bir şaşkınlıkla merak ettik." Sonra da şiir geliyordu.

Dergi ellerinden kayıp dizlerinin üzerinden yere düşerken, Martin, "Ahreti boylaman hiç de fena olmamış, Briss, kardeşim benim," diye mırıldandı.

Ucuzluğu, basitliği tiksindiriciydi; ama Martin, midesinin o kadar da bulanmadığını fark etti kayıtsızlık içinde. Biraz olsun kızabilmek isterdi, ama buna bile gücü yoktu. Fazlasıyla hissizleşmişti. Kanı, öfkenin yarattığı gelgitin süratli akışıyla harekete geçemeyecek ölçüde buz kesmişti. Hem sonra ne fark ederdi ki? Brissenden'in burjuva toplumunda mahkûm ettiği şey, tam da buydu işte.

"Zavallı Briss," diye konuşuyordu şimdi, "beni asla affetmezdi."

Büyük bir çabayla yerinden kalkıp bir zamanlar içinde daktilonun kâğıtları duran kutuyu aldı. Kâğıtları gözden geçirip arkadaşının yazdığı on bir şiiri çıkardı. Bunları önce boylamasına, sonra da enlemesine yırtarak çöpe attı. Kâğıtları cansız, ağır ağır yırtıp bitirdikten sonra boş boş önüne bakar vaziyette yatağın kenarına oturdu.

Orada öylece ne kadar oturdu bilmiyordu ki kör kör bakan gözlerinin önünde uzun, beyaz bir ışık çizgisi belirdi. Çok ilginçti. Giderek büyüyüp belli bir şekil almasını izlediği ışığın, Pasifik'in dev beyaz dalgalarıyla tüten bir mercan resifi olduğu ortaya çıktı. Sonra köpüklü dalgaların oluşturduğu çizgide mercanlara yaklaşan küçük bir kano gördü; dıştan yan destekli bir kanoydu bu. Kanonun kıçında kalçalarını kapatan kızıl kumaşıyla bronz tenli bir ilah gördü, küreğini denize daldırmıştı. Tanıdı onu. Şef Tati'nin en büyük oğlu Moti'ydi; burası Tahiti'ydi ve üstüne dalgalar indikçe tüten mercanların arkasında bir nehir ve nehrin ağzında şefin sazlardan yapılma kulübesinin bulunduğu Papara denilen sevgili köy uzanıyordu. Gün sona ererken Moti balıktan dönmekteydi. Mercanları aşmak üzere büyük bir dalganın gelmesini bekliyordu. Sonra kendini gördü, geçmişte sıkça olduğu gibi küreğini denize daldırmış vaziyette burnunda oturduğu kanoyu turkuvaz rengi dalganın üstüne bindirmek amacıyla deliler gibi kürek çekmek üzere Moti'nin talimatını bekliyordu. Bir an sonra artık izleyici değildi, kanonun içindeydi; Moti bağırdı ve ikisi birden küreklere asılıp koca turkuvaz dalganın dimdik yüzünde tepeye doğru tırmandılar. Kırılan dalganın yarattığı kemerin içinde su, sanki buhar püskürtecinden çıkıyormuş gibi tıslıyordu, her taraf serpintilerle doluydu; bir hız, bir telaş, bol bağırış çağırış ve her yanda yankılanan bir gümbürtünün ardından kano lagünün durgun sularında sakin sakin yüzmeye başladı. Moti'nin gülerek başını sallayıp gözlerine kaçan suları silkelemesinden sonra, birlikte kürek çekerek,

gurub eden güneşin altında ve hindistancevizi ağaçlarının arasında Tati'nin sazdan kulübesinin altın gibi parladığı mercan plajına çıktılar.

Sonra bu resim silinip gitti ve kir pas içindeki odasının kargaşası serildi gözlerinin önüne. Yine Tahiti'yi görmek için uğraştı ama nafile. Orada ağaçların arasında şarkılar söylendiğini, genç kızların ay ışığında dans ettiklerini biliyor, ama göremiyordu. Tek gördüğü fazlasıyla kirlenmiş yazı masası, bir zamanlar daktilonun durduğu boşluk ve uzun zamandır silinmemiş camlardı. Homurdanarak gözlerini kapadı ve uyudu.

41. Bölüm

Sabah turunu atan postacının sesiyle uyanana kadar deliksiz bir uyku çekti. Yorgun ve enerjisiz hissediyordu kendini, mektupları rastgele gözden geçirdi. Soyguncu bir dergiden gönderilen ince zarftan, yirmi iki dolarlık çek çıktı. Bir buçuk senedir isteyip duruyordu. Çekin miktarına büyük bir kayıtsızlıkla baktı. Eskiden bir dergiden çek gelince duyduğu büyük heyecan kalmamıştı şimdi. Eski çekler gibi değildi elindeki, artık büyük şeyler olacak vaadiyle yüklü değildi. Yiyecek bir şeyler alabileceği yirmi iki dolarlık bir çekti, hepsi bu.

Aynı postada New York'taki haftalık bir derginin aylar önce kabulünü bildirdiği bazı mizahi şiirler için yolladığı bir çek daha çıktı. On dolarlıktı. Sükûnetle değerlendirdiği bir fikir geldi aklına. Ne yapacağını bilmiyor ve bir şey yapmak için acele etmiyordu. Ama yaşaması lazımdı. Ayrıca bir sürü de borcu vardı. Elindeki o koca dosya yığınının pullarını yapıştırıp turlarına tekrar başlatmak, acaba sonucunu alabileceği bir yatırım olur muydu? Belki bir iki tanesi kabul edilirdi. Böylece yaşamasına yardımları dokunurdu. Bu yatırımı yapmaya karar verdi; Oakland'daki bankada iki çeki de bozdurduktan sonra on dolarlık pul aldı. Eve dönüp tıkış tıkış küçücük odasında kendine kahvaltı hazırlama fikri pek itici geldi. Hayatta ilk kez borçlarını düşünmeyi reddetti.

Odasında on beş-yirmi sente esaslı bir kahvaltı hazırlayabileceğinin farkındaydı. Ama bunun yerine Forum Cafe'ye[135] gidip iki dolarlık kahvaltı ısmarladı kendine. Garsonun eline bir çeyreklik bahşiş tutuşturup bir paket Mısır sigarasına da elli sent verdi. Ruth bırakmasını istediğinden beridir ilk kez sigara içiyordu. Artık bırakması için bir neden göremiyordu; içmek istiyordu çünkü. Hem paranın ne önemi vardı ki? Beş sente bir paket Durham tütünü ve esmer kâğıt alıp kırk sigara sarabilirdi... de ne olacaktı? Para, o anda alabileceği şeyler dışında hiçbir şey ifade etmiyordu. Haritasız ve dümensiz kalmış, gideceği limanı olmayan bir gemiydi. Kendini akıntıya bırakıp sürüklenmek, en azından hareket etmek, hayatta kalmak demekti ki içini acıtan şey de zaten buydu; yaşamak.

Günler gelip geçiyor, Martin günde düzenli olarak sekiz saat uyuyordu. Yeni çeklerini beklerken on sente bir öğün yemek veren Japon restoranlarında yiyordu; eriyip giden kiloları yerine gelmiş, yanakları dolgunlaşmıştı. Artık bedenini kötü kullanmıyor, uykusuz kalmıyor, aşırı çalışmıyor, sürekli okumuyordu. Yazmıyordu; defteri kapatmıştı. Tepelere yürüyüşler yapıyor, sakin parklarda uzun saatler geçiriyordu. Arkadaşı ve tanıdığı yoktu, kimseyle tanışmaya da çalışmıyordu. Hiç heves etmiyordu böyle bir şeye. Nereden ve nasıl geleceğini bilmeden, kesintiye uğramış hayatını tekrar harekete geçirecek bir dürtü, uyarıcı, itici bir güç bekliyordu. Bu arada da günleri avare, plansız programsız, tembel ve yararsız, geçip gidiyordu.

Bir kere "asıl pisliği" görmek için San Francisco'ya gitti. Ama son anda, tam üst kata çıkan merdivenlerin ilk basamağına adımını atacakken vazgeçti, döndü ve arı kovanı gibi dolup taşan gettodan hızla uzaklaştı. Felsefe tartışması dinleme düşüncesi korkutmuştu onu; "asıl pislik" içinden birine rastlar da tanınır diye etraftan sakınarak kaçtı üstelik.

Kimi zaman "Fani"ye yapılan feci muameleye tanık olmak için dergilere ve gazetelere göz atıyordu. Çok tutulmuştu şiir. Ama ne tutulmak! Herkes şiiri okuyor ve herkes onun şiir olup olmadığını tartışıyordu. Gazeteler sürekli bu konuyu işliyor, hemen her gün sayfalarında âlimane eleştirilere, patavatsız başmakalelere ve ciddi okur mektuplarına yer veriyordu. (Davul zurnayla ABD'nin en büyük kadın şairi ilan edilen) Helen Della Delmar, kanatlı at Pegasus'un sırtında kendi yanında Brissenden'e de yer açmayı reddetmiş ve onun şair olmadığını kanıtlayan hacimli bir açık mektup yazmıştı.

The Parthenon, bir sonraki sayısında, yaratmış olduğu olay nedeniyle övünüp duruyor, Sir John Value'yle dalga geçiyor ve kalpsiz bir ticari anlayışla Brissenden'in vefatını sömürüyordu. Yemin billah yarım milyon sattığını duyuran bir gazetede yayımlanan alelacele yazılmış yeni bir Helen Della Delmar şiirinde Brissenden küçümseniyor ve kendisiyle alay ediliyordu. Yine aynı şair, Brissenden'in üslubunu taklit ederek onunla dalga geçen bir başka şiirin de kabahatlisiydi.

Martin'in, Brissenden'in vefatından memnuniyet duyduğu o kadar çok an oldu ki... Kalabalıklardan o kadar nefret eden adamın en iyi, en kutsal şeyi kalabalığın önüne atılmıştı. O Güzellik üzerindeki teşrih günbegün devam ediyordu. Ülkedeki bütün kuş beyinliler, kavruk egolarını Brissenden'in büyüklüğünün kabaran dalgası üzerinde yüzdürerek tanınmak üzere özgür basına koşuyorlardı. Bir gazete şöyle yazıyordu: "Bir süre önce aynı onun gibi ama çok daha iyi şiir yazan bir beyefendiden gelen mektup..." Büyük ciddiyet içinde yazan bir başka gazete, Brissenden parodisi nedeniyle Helen Della Delmar'a sitem ederek şöyle diyordu: "Kuşkusuz Bayan Delmar bu şiiri, büyük bir şairin başka bir büyük şaire, hatta belki en büyüğüne göstermesi gereken saygıdan biraz uzaklaştığı şakacı bir anında yazmış.

Bayan Delmar'ın, 'Fani'yi yazan adamı kıskanıp kıskanmadığı tam olarak anlaşılamasa da, binlerce insan gibi onun da bu şiirden büyülendiği kesinlikle bellidir ve bu şiirdekilere gerçekten benzeyecek dizeler yazmaya çalışacağı günler yakındır."

Rahipler "Fani"yi yeren vaazlar vermeye başlamış, şiiri savunurken biraz cesurane davranan bir rahip, dinsel sapkınlık nedeniyle kiliseden kovulmuştu. Neticede bu büyük şiir dünyanın şenliğine şenlik katmış oldu. Mizah yazarları ve karikatürcüler, durumdan faydalanarak şiirin üzerine kahkahalarla atlıyor; cemiyet dergilerindeki köşe yazarları, fıkralarında şiire karşı öyle cürümler işliyorlardı ki mesela Charley Frensham, Archie Jennings'e, "Fani"nin beş dizesini okuyan bir adamın bir sakatı tekme tokat döveceğini, on dize okuyanınsa aynı sakatı nehrin dibine yollayacağını yazabiliyordu.

Martin ise ne gülüyor ne de diş biliyordu. Bütün bunların onda yarattığı şey, büyük bir hüzündü. Başta aşk olmak üzere tüm dünyasının yıkılışı yanında, dergiciliğin ve aziz kamuoyunun iflası çok da önemli sayılmazdı. Brissenden dergiler konusundaki yargılarında tamamen haklıydı ve Martin bunu anlamak için boşuna zor yıllar geçirmişti. Dergiler, aynen Brissenden'in dediği gibiydi, fazlası vardı, eksiği yoktu. Neyse, olan oldu diye avuttu kendini. Yıldızlara varmak üzere yola çıkmış ama salgın hastalık saçan bir bataklığa inmişti. Bu arada temiz ve güzel Tahiti, Martin'in hayaline giderek daha sık girmeye başlamıştı. alçak Paumotus* ve volkanik Markiz Adaları da öyle. Sık sık ticari uskunalarda seferde olduğunu düşünüyordu. Ya da şafakla beraber narin bir sandalın üzerinde Papeete'den dışarı süzülerek Nuku-Hiva'nın inci resiflerine, oradan da

* Fransız Polinezyası'ndaki Tuamotu takımadaları. 1500 kilometrelik bir alana yayılmış altmış kadar atolden meydana gelir. Atoller denizden pek az yüksek olduğundan takımadalara "Alçak Adalar" da denir. Tahitililer başlangıçta bu adalara Paumotus diyordu. (e.n.)

bu ziyaret onuruna Tamari'nin bir domuz keseceğini, çiçekli kolyelerini takmış kızlarınınsa şarkılar ve kahkahalar eşliğinde elinden tutup boynuna çiçekten kolyeler geçireceğini iyi bildiği Taiohae Körfezi'ne doğru uzun uzun kürek çekerken görüyordu kendini. Güney Denizleri onu çağırıyordu ve biliyordu ki er veya geç bu davete icabet edecekti.

Bu arada da kendini bırakmış, bilgi âleminin bir ucundan diğer ucuna yaptığı uzun ve zikzaklı yolculuktan sonra dinleniyor, toparlanıyordu. *The Parthenon*'un üç yüz elli dolarlık çeki geldiğinde, ailesi adına Brissenden'in buradaki işlerini takip eden avukata teslim etti. Makbuz karşılığında çeki verdikten sonra vaktiyle Brissenden'in verdiği yüz dolar için de avukata bir senet imzaladı.

Aradan fazla geçmeden Japon restoranlarının müşterisi olmayı kesti. Tam mücadeleden vazgeçtiği anda gelgitin yönü dönmüştü. Ama artık çok geçti. *The Millennium*'dan gelen zarfı en ufak bir heyecan bile hissetmeden açtı, üç yüz dolarlık değer ifade eden çekin yüzüne şöyle bir baktı ve "Macera"nın kabulüne karşılık gönderildiğini gördü. Fahiş faiz uygulayan rehinci dahil bu dünyada sahip olduğu bütün borçlar, yüz doları bulmuyordu. Hepsini ödeyip Brissenden'in avukatından yüz dolarlık senedini aldıktan sonra bile cebinde yüz dolardan fazla parası kalmıştı. Terziye bir takım elbise diktirdi ve yemeklerini şehrin en güzel kafesinde yemeye başladı. Gecelerini hâlâ Maria'nın evindeki küçük odasında geçiriyordu ama yeni takımının görüntüsü sayesinde mahallenin çocukları artık odunlukların çatılarından veya çitlerin arkalarından ona "serseri" veya "avare" diye bağırmayı kesmişti.

Hawaii'de geçen hikâyesi "Wiki-Wiki"ye, *Warren's Monthly* iki yüz elli dolar ödedi. *The Northern Review* "Güzelliğin Beşiği" başlıklı denemesini, *Mackintosh's Magazine* ise Marian'a yazdığı "Falcı" şiirini kabul etti. Editörler ve danışmanlar yaz tatillerinden dönmüştü ve

dosyalar hızla değerlendirilip sonuçlandırılıyordu. İki yıldır ısrarla reddettikleri şeyleri şimdi kabul etmek kafalarına nereden esmişti, Martin'in aklı almıyordu. Yayımlanmış hiçbir eseri yoktu. Oakland dışında hiçbir yerde tanınmadığı gibi Oakland'da da kendisini tanıdığını sanan üç beş kişiye göre namlı bir kızıl ve sosyalistti. Yani yazdıklarının bir anda böyle kabul görmesinin hiçbir açıklaması yoktu. Düpedüz kaderinin marifetiydi.

Bir dizi dergi tarafından reddedildikten sonra Brissenden'in tavsiyesine uyup "Güneşin Utancı"nı yayıncılara göndermeye başladı. Birkaç yerden geri döndükten sonra Singletree, Darnley & Co. kabul etti ve sonbaharda basmayı taahhüt etti. Martin telif avansı isteyince böyle bir uygulamaları olmadığını, bu tür kitapların kendilerini zar zor kurtardığını ve bu kitabın bin satıp satmayacağından dahi emin olmadıklarını yazdılar. Martin bu kadar satarsa kitabın kendine ne kazandıracağını hesapladı. Bir dolar etiket fiyatı ve yüzde on beş telifle yüz elli dolar getirirdi. Eğer bir daha yazarsa, edebiyattan şaşmamaya karar verdi. Bundan dörtte bir kadar daha uzun olan "Macera" için, *The Millennium*'dan iki katı para almıştı. Demek uzun zaman önce gazetede okuduğu şey doğruydu. Birinci sınıf dergiler kabulde ödemiyorlardı, ama iyi ödüyorlardı. *The Millenium* kelime başına iki değil, dört sent ödemişti. Evet ama onlar da gayet iyi bir mal almış oluyorlardı. Bu son düşünce onu gülümsetti.

Singletree, Darnley & Co.'ya bir mektup yazarak yüz dolar karşılığında "Güneşin Utancı"nın bütün haklarını satmayı önerdi ama bu riski almak istemediler. Birkaç hikâyesi daha kabul edilip ödeme yapıldığı için bu arada paraya ihtiyacı yoktu aslında. Tek kuruş borcu bile kalmamışken bankada birkaç yüz dolarlık hesabı vardı. Birkaç dergi tarafından reddedilen "Beklenen", Meredith-Lowell Company'ye ulaşmış ve adresini bulmuştu. Martin, Gertrude'un verdiği

beş doları ve yüz katını geri verme niyetini hatırlayınca telif avansı olarak beş yüz dolar istedi. Şaşırtıcı bir şekilde postadan, yanında sözleşmeyle birlikte o miktarı içeren bir çek çıktı. Çeki altın beş dolarlıklar halinde bozdurduktan sonra Gertrude'a telefon edip onu görmek istediğini söyledi.

Gertrude koşturmaktan nefes nefese geldi. Martin'in başında bir dert olduğu evhamıyla elindeki birkaç doları cüzdanına tıkıştırmıştı ve kardeşinin bir felakete uğradığından o kadar emindi ki hıçkırarak ve tökezleyerek ona doğru atılırken bir yandan da sessiz sedasız elindeki cüzdanı uzatıyordu.

"Aslında ben gelmeliydim," dedi Martin. "Ama Bay Higginbotham'la atışmak istemedim ki gelseydim mutlaka böyle olacaktı."

"Biraz zaman geçsin düzelir," diye onu yatıştırırken Martin'in başında nasıl bir belanın olduğunu merak ediyordu Gertrude. "Tabii sen şöyle düzgün bi iş bulsan ne iyi olurdu. Bernard bi erkeğin doğru dürüst bir işte çalıştığını görmek ister. Bi de gazetelerdeki haberlere çok kızdı. Daha önce onu hiç bu kadar delirmiş görmediydim."

Martin gülümseyerek "İşe falan girmeyeceğim," dedi. "Ona aynen böyle söyleyebilirsin. Benim işe girmeye ihtiyacım yok, bak bu da kanıtı."

Yüz adet ışıl ışıl altın parayı, ablasının kucağına şıngır şıngır döktü.

"Tramvay param yokken bana verdiğin beşliği hatırlıyor musun? İşte o burada; yanında da yaşları farklı ama boyutları aynı doksan dokuz kardeşi."

Geldiğinde korku içinde olan Gertrude, şimdi iyice paniklemişti. Korkuları kesinlik kazanmıştı. En ufak şüphesi kalmamıştı. İyice emin olmuştu. Dehşet içinde Martin'e baktı, altınların ışıltısı onu yakıyormuş gibi hantal kollarını iyice büzmüştü.

"Hepsi senin," dedi Martin gülerek.

Gertrude gözyaşlarına boğuldu, bir yandan da inliyordu. "Garibim benim, zavallım, garibim!"

Martin bir an anlayamadı. Sonra bu heyecanının nedenini sezerek Meredith-Lowell'ın çeke eşlik eden mektubunu uzattı. Gertrude gözlerini sile sile yanlış yunluş okudu ve bitirince:

"Yani bu para helal mi?"

"Piyangoda kazandığından bile daha helal. Emeğimle kazandım."

Yavaş yavaş Gertrude ona inandı ve mektubu daha büyük dikkatle tekrar okudu. Parayı Martin'in mülkiyeti yapan işlemi Gertrude'a açıklamak hayli uzun sürdüyse de paranın gerçekten kendisine ait olduğunu ve Martin'in ona ihtiyaç duymadığını aklının alması, daha büyük bir süre aldı.

Sonunda, "Senin adına bankaya yatırayım," dedi.

"Sakın öyle bir şey yapma. Para senindir ve ne istersen onu yaparsın. Eğer parayı almayacaksan ben de Maria'ya veririm. O parayı ne yapacağını bilir. Bence sen bu parayla kendine bir uşak tut ve şöyle uzun uzun bir güzel dinlen."

Gertrude giderken, "Bütün bu olup biteni Bernard'a anlatayım," dedi.

Martin önce bir ürperdi ama sonra sırıttı.

"Anlat, anlat," dedi. "Belki de o zaman beni tekrar yemeğe davet eder."

"Mutlaka eder. Kesin edecektir, eminim!" diye heyecanla bağıran Gertrude kardeşini kendine çekti, kucakladı ve öptü.

42. Bölüm

Martin bir gün ne kadar yalnız olduğunu hissetti. Sağlıklı ve güçlüydü ama yapacak bir şeyi yoktu. Okumayı ve yazmayı kesmesi, Brissenden'in ölümü ve Ruth'tan ayrılması hayatında büyük bir boşluğa neden olmuştu; içindeki yaşam gücü, kafelerde güzel zaman geçirmek ve Mısır sigarası içmek dışında bir şey yapmamaya isyan ediyordu. Güney Denizlerinin onu çağırdığı doğruydu ama daha Birleşik Devletler'de işini bitirmediğini hissediyordu. Yakında iki kitabı basılacak olması dışında başka kitapları da yayımlanabilirdi. Bu kitaplardan iyi kazanıp Güney Denizlerine kesesi dolu vaziyette gidebilirdi. Markiz Adaları'nda bin dolara alabileceği bir vadi ve koy biliyordu. At nalı biçimindeki koyla başlayıp bulutlarla kaplı göz kamaştırıcı güzellikte zirveleri olan tepelere uzanan vadi, hemen hemen 40 kilometrekarelik bir yerdi. Tropikal meyvelerle, yabani tavuk ve domuzlarla, tek tük yabani sığırlarla ve vahşi köpekler tarafından kovalanırken zirvelere doğru tırmanan yabani keçi sürüleriyle doluydu. Tamamen yabani bir yerdi. İnsan yaşamıyordu. Ve orayı bin dolara alabilirdi.

Koy ise hatırlayabildiği kadarıyla, su üstünde gidebilen en büyük deniz aracının bile girebileceği derinlikte suyu olan, Güney Pasifik Rehberi'nin yüzlerce millik alandaki en iyi kalafat yeri olarak tavsiye edeceği kadar güvenli muh-

teşem bir yerdi. Martin cadılar gibi yelken yapan, bakır tekneli, yat benzeri bir uskuna alıp adalar arasında kurutulmuş hindistancevizi ve inci ticareti yapacaktı. Vadi ve koy, Martin'in merkezi olacaktı. Tati gibi sazdan pederşahi bir ev yapacak, vadisini ve uskunasını esmer uşaklarla dolduracaktı. Evinde Taiohae'nin ileri gelenlerini, ticaret gemilerinin kaptanlarını ve Güney Pasifik'teki en sağlam başıbozukları ağırlayacaktı. Evinin kapısı herkese açık olacak ve prensler gibi eğlenecekti. Kitapları ve bir hayalden ibaret olan dünyayı da böylece unutur giderdi.

Ancak tüm bunları yapabilmek için önce California'da kesesinin dolmasını beklemesi lazımdı. Para akmaya başlamıştı zaten. Kitaplarından biri büyük başarı kazanırsa eldeki dosyalarını satması mümkün olabilirdi. Bunun dışında şiir ve hikâyelerini kitap olarak da bastırırsa vadiye, koya ve uskunaya daha da yaklaşırdı. Bir daha asla yazmayacaktı. Bu konuda kararı kesindi. Ama kitaplarının yayımlanmasını beklerken de içine girmiş olduğu umursamaz hal içinde salak salak yaşayıp gitmek yerine bir şeyler yapması gerekiyordu.

Bir pazar sabahı Shell Mound Parkı'nda duvarcıların pikniğinin yapılacağını öğrendi ve oraya gitti. Önceki hayatında işçi sınıfı pikniklerine sık gider ve neye benzediklerini gayet iyi bilirdi; nitekim parka girdiği anda bütün eski duyguları tekrar içine doldu. Ne de olsa buradaki insanlar, kendi sınıfındandı. Onların arasında doğmuş, onların arasında yaşamıştı ve uzunca bir süre ayrı kalmışsa da tekrar onların arasına dönmek gayet iyi gelmişti Martin'e.

Yakınlarda bir yerden "Ulan, Mart di mi şu!" diye bir ses duydu ve hemen ardından omzunda bir dost eli hissetti. "Nerlerdeydin yav? Denize mi çıktıydın? Hadi gel, bi şeyler içelim."

Kendini bir anda eski arkadaşlarının arasında buldu; birkaçı yok olmuş, bir iki yeni yüz eklenmişti ama hâlâ eski

çeteydi. Arkadaşları duvarcı değildi, ama eski günlerdeki gibi, dans ve kavga etmek, içip eğlenmek için bütün pazar pikniklerine gidiyorlardı. Martin de onlarla birlikte içti ve bir kez daha kendini insan gibi hissetmeye başladı. Onları terk ettiği için amma da salak olduğunu düşündü; bütün o kitaplara, yüksek mevkilerdeki insanlara bulaşmayıp bunlarla kalmış olsa elde edeceği toplam mutluluğun çok daha büyük olacağı kesindi. Yalnız içtikleri ucuz bira mı değişmişti ne? Tadı hiç de eskisi gibi değildi. Brissenden ucuz bira yüzünden onu feci tefe koymuştu; şimdi de gençlik arkadaşları yüzünden kitaplar onunla dalga geçer miydi acaba? Böyle bir şeyin olmayacağına karar verdi ve dans pistine gitti. Tesisatçı Jim'le karşılaştı; Jim'in beraberinde uzun boylu bir sarışın vardı ve kız Martin'i görür görmez yanındakini yüzüstü bırakıp ona meyletti.

Martin'le sarışın vals adımlarıyla döne döne uzaklaşırken, "Vay anasını, tıpkı eski günlerdeki gibi," diye çeteye açıklama yapıyordu Jim. "Hiç iplemem. Herif döndü ya yeter. Şunun dansına baksana. İpek gibi kayıyor be... Kızlar ne yapsın?"

Ama Martin sarışını Jim'e geri getirdi ve sonra üçü birlikte, yanlarında da beş altı arkadaş, dans eden çiftleri seyredip birbirlerine şakalar yaparak kahkahalarla güldüler. Herkes Martin'i tekrar görmekten memnun olmuştu. Hiçbir kitabı yayımlanmamıştı; onların nazarındaki değeri edebi, yani hayal ürünü değildi. O olduğu için seviyorlardı onu. Sürgünden dönmüş bir prens gibi hissediyor, kendini içinde bulduğu bu yumuşacık dost canlısı ortamda, yalnız kalbi filizlenip tomurcuklanıyordu. Hayatın zirvesindeydi Martin, gününü gün etti. Cebi para doluydu, denizden dönüp ücretini aldığı zamanlarda olduğu gibi etrafa para saçtı.

Dans pistinde bir ara, genç bir işçinin kolları arasındaki Lizzie Connolly ilişmişti gözüne; derken, etrafı dolaşıp geldi-

ği barda otururken buldu onu. Şaşırma ve selamlaşma faslından sonra Martin onu bağırmadan konuşabilecekleri bir yere götürdü. Konuşmaya başladıkları andan itibaren ona aitti kız; biliyordu. Gözlerindeki mağrur tevazuyla, gururla taşıdığı vücudunun yumuşak hareketleriyle ve Martin'i can kulağıyla dinleyişiyle ortaya koyuyordu bunu. Onu ilk tanıdığı zamanki tıfıl kız değildi. Yabaniliğinden hiçbir şey kaybetmeyen o vahşi ve asi dilberin iyice güzelleşmiş olduğunu gördü; içinin isyanına ve ruhunun ateşine daha hâkimdi, tam bir kadın olmuştu artık. Hayranlıkla fısıldadı: "Ne güzellik, ne mükemmel bir güzellik." Bu güzelliğe kendisinin sahip olduğunu, dünyanın öbür ucuna gitse, kızın peşinden geleceğini biliyordu; bir tek "Gel" demesine bakardı sadece.

Tam da bu düşünce aklında şimşek gibi çakarken, kafasının yan tarafına öyle bir darbe yedi ki neredeyse yere yıkılıyordu. Bir yumruktu bu; öylesine öfkeyle ve telaşla atılmıştı ki asıl hedefi olan çeneye isabet etmemişti. Martin sendeleyerek o tarafa döndü ve çılgın bir salınımla üzerine savrulan başka bir yumruğun gelmekte olduğunu gördü. Tamamen kendiliğinden gelen bir hareketle eğilince onu ıskalayan yumruk, sahibinin kendi etrafında bir tur atmasına neden oldu. Martin, vücudunun bütün ağırlığını yüklediği soluyla dönmekte olan adama bir kroşe indirdi. Adam yanlamasına yere düştü, hemen ayağa fırladı ve deli gibi üzerine atıldı. Öfkeden çarpılmış suratını gören Martin, bu kızgınlığın nedeninin ne olabileceğini düşündü. Ama bu merakı yine vücudunun tüm ağırlığıyla bir sol direkt çıkarmasına engel olmadı. Adam geri geri giderek ve kendisiyle birlikte başkalarını da devirerek yere düştü. Jimmy ile çetedeki çocuklar da onlara doğru koşuyordu.

Martin'i büyük bir heyecan sarmıştı. Dansıyla, kavgasıyla, eğlencesiyle, intikamıyla her şey eskisi gibiydi. Gözünü rakibinden ayırmadan Lizzie'ye baktı. Normalde gençler kavga ederken kızlar çığlık çığlığa bağrışırdı, ama Lizzie hiç

öyle değildi. Hafiften öne eğilmiş, bir elini göğsüne bastırmış, yanakları al al olmuş, gözlerinde hayretle karışık büyük bir hayranlık, nefesini tutmuş bekliyordu.

Adam ayağa kalktı, kendini tutanlardan kurtulmaya çalıştı.

Herkese duyurusunu yaptı. "Kız beni bekliyodu! Kız beni bekliyodu, ama sonra şu herif çıktı geldi ve kızıma salça oldu. Bırakın beni, bırakın lan. Bırakın da bi güzel pataklayayım şunu."

Onu tutanlara yardımcı olan Jimmy, "Sen ne diyon be?" diye sordu. "O adam var ya, Martin Eden. On numara yumruk atar. Sana bi şey diyim mi, üstüne gidersen seni canlı canlı yer valla."

"Kimse benim kızımı elimden alamaz," dedi öteki, Jimmy'nin lafını keserek.

"Oolum bu adam var ya, Uçan Hollandalı'yı marizleyen adamdır, *onu* sen de tanırsın," diye uyarıda bulundu Jimmy. "Üstelik beş rauntta işini bitirdiydi. Sen var ya, karşısında bir dakika bile duramazsın. Anladın mı?"

Bu bilginin yatıştırıcı bir etkisi oldu ve hiddetli genç, tartan bir bakışla Martin'i şereflendirdi.

"Hiç de belli olmuyor," diye dudak büktü, ama bu aşağılama saldırganlıktan yoksundu.

"Uçan Hollandalı da böyle düşünmüştü," diye ona güvence verdi Jimmy. "Hadi yürü, gidelim buradan. Sana kız mı yok, hadi yürü."

Genç adam onun tarafından çekiştirilip dans pistine doğru götürülmeye ses çıkarmadı; çete de onu izledi.

"Kim bu?" diye sordu Martin Lizzie'ye. "Nedir bütün bunlar?"

Eskiden büyük bir kuvvetle içine işleyip keskinliğini uzun süre muhafaza eden kavga şevkinin daha o anda söndüğünü gören Martin, kendisini sürekli tahlil eden ve bunu, yaşamasını engelleyecek kadar çok yapan, erdemli, yalnız ve sade bir varoluş içinde bulunduğunu keşfetti.

Lizzie, mağrur başını kaldırdı.

"Kimse değil," dedi. "Yanımda dolaşıyo, o kadar."

"Anla işte, mecbur kaldım," diye açıklamada bulundu bir süre tereddütten sonra. "Çok yalnızdım. Ama hiç unutmadım." Kızın sesi iyice alçalmıştı, önüne bakıyordu. "Sen varsan umurumda olmaz, anında sallarım gider."

Kızın öte yana çevirdiği yüzüne bakan Martin, tek yapması gereken şeyin elini uzatıp o yüzü kendine çevirmek olduğunu bildiği halde, tam o anda kurallara uygun rafine bir İngilizce konuşmanın hayattaki değeri üzerine düşüncelere daldı ve ona cevap vermeyi unuttu.

"Zaten mahvettin zavallıyı," dedi Lizzie çekinerek ve güldü.

"Güçlü bir genç," dedi Martin, iltifatını sakınmadan. "Eğer uzaklaştırmasalardı beni uğraştırırdı."

"O akşam yanında gördüğüm hanım kimdi?" diye sordu kız aniden.

"Ha, o mu, sadece bir hanım arkadaş."

"Ne kadar da uzun zaman olmuş," diye mırıldandı kız dalgın dalgın. "Sanki aradan bin yıl geçmiş gibi."

Ama Martin konuyu sürdürmedi. Sohbetin başka yöne dönmesini sağladı. Ona şarap ve pahalı yiyecekler ısmarladığı restoranda öğle yemeklerini yedikten sonra dans ettiler; kız yorulana kadar Martin sadece onunla dans etti. Martin çok güzel dans ederdi; onun etrafında defalarca dönerek, mutluluğun doruklarına çıkan kız, başını omzuna koyduğu anın sonsuza dek sürmesini diliyordu. İkindiye doğru oradan uzaklaşarak ağaçların arasına gittiler ve kızların oturup başlarını onların kucağına koyan gençlerin sırtüstü yattığı o eski ve güzel usule uygun, yere yayıldılar. Uzanan Martin biraz kestirirken kız onun saçlarını okşuyor, kapalı gözlerini izliyor ve aşkını hiç sakınmadan yaşıyordu. Aniden gözlerini açıp ona bakan Martin, sevecen bir teslimiyetin ilanını okudu o yüzde. Kızın büyük heyecan içinde pır pır

ederek hızla aşağı inen gözkapakları tekrar açıldığında bu kez yumuşak bir meydan okumayla bakıyordu gence.

"Bütün bu yıllar boyunca kendimi sakladım." Kızın sesi o kadar hafifti ki neredeyse fısıltıyla konuşuyordu.

Martin bunun mucizevi bir hakikat olduğunu yüreğinin derinlerinde hissediyordu. Ve yüreğinden cezp edici bir ayartı yükseliyordu. Kızı mutlu etmek onun elindeydi. Mutluluktan mahrum edilmiş biri olarak şimdi aynı şeyi niye ona yapsın, onu neden mutluluktan mahrum bıraksındı? Kızla evlenip onu Markiz Adaları'ndaki sazdan şatosuna götürebilirdi. Bunu yapma arzusu hayli kuvvetliydi, ama doğasının yapmamasına yönelik buyruğu daha da kuvvetliydi. Kendine rağmen Aşk denilen o şeye sadıktı. Kafasına estiği gibi yaşadığı günler çoktan geride kalmıştı. Artık ne o günleri geri getirebilir ne de kendisi o günlere dönebilirdi. Değişmiş ve ne kadar değiştiğini şimdiye kadar anlamamıştı.

"Ben evlenilecek adam değilim Lizzie," dedi hafifçe.

Saçlarını okşayan el fark edilir bir tereddütle durduktan sonra aynı yumuşaklıkla yine devam etti. Martin, kızın yüzünün sertleştiğini gördü, ama belli bir karara varmanın getirdiği katılıktı bu; çünkü o yumuşacık renk hâlâ yanaklarında duruyor, bütün vücudu hâlâ kor gibi yanıyor, eriyordu.

"Ben bunu demek isteme..." diye lafa başlayıp sonra durdu Lizzie. "Ya da her neyse, umurumda değil."

"Umurumda değil," diye tekrarladı. "Senin arkadaşın olmaktan gurur duyarım. Senin için her şeyi yaparım. Böyle yaratıldım herhalde."

Martin doğrulup oturdu. Kızın elini eline aldı. Özellikle ihtirassız bir samimiyetle tuttu; ama bu sıcaklık bile kızı ürpertmeye yetti.

"Bunları konuşmayalım şimdi," dedi Lizzie.

"Muhteşem ve asil bir kadınsın Lizzie," dedi Martin. "Seni tanıdığım için asıl ben gurur duymalıyım. Gerçekten gurur duyuyorum. Bu kapkaranlık dünyada üzerime düşen ışıksın sen. Sen bana karşı nasıl dürüst olduysan, ben de sana öyle dürüst davranacağım."

"Bana dürüst davranıp davranmaman umurumda değil. Bana ne istersen yap. İstersen beni pisliğin içine atıp üstüme bas ve çek git. Zaten dünyada bunu yapabilecek tek bi adam var, o da sensin," dedi Lizzie aniden meydan okurcasına. "Çocukluğumdan beri durduk yere kendimi kollamayı öğrenmedim ben."

"Sırf bu yüzden ben de bunu yapmayacağım," dedi Martin nezaketle. "O kadar büyük, o kadar yüce gönüllüsün ki beni de aynı derecede yüce gönüllü olmaya zorluyorsun. Ben kimseyle evlenemem, yani âşık olmadan evlenemem. Aşktan payımı ise geçmişte aldım. Bugün buraya gelip sana rastlamasaydım keşke. Ama artık yapacak bir şey yok; işlerin böyle gelişeceğini aklıma bile getiremezdim.

Bak Lizzie, senden ne kadar hoşlandığımı anlatamam. Hatta hoşlanmaktan da öte bir şey bu. Sana büyük saygı ve hayranlık duyuyorum. Harika bir kadınsın, olağanüstü iyisin. Kelimelerle ne kadar anlatılabilir ki? Senin için bir şey yapmak istiyorum. Zor bir hayatın olmuş, izin verirsen kolaylaştırmak istiyorum." (Kızın gözlerinde bir ışık sevinçle parladı, sonra yavaş yavaş söndü.) "Kısa süre içinde bir miktar param olacak; önemli bir miktar."

Martin o anda vadiye, koya, sazdan şatoya ve temiz beyaz uskunasına dair hayallerinden vazgeçti. Netice itibariyle ne fark edecekti ki? Geçmişte hep yaptığı gibi herhangi bir yere doğru yol alan herhangi bir geminin güvertesinde de buralardan gidebilirdi.

"Senin için bir şey yapmak istiyorum. İstediğin bir şey mutlaka vardır; üniversiteye gitmek, iş idaresi okumak... Stenografi kurslarına gidip stenograf olmak isteyebilirsin.

Senin için halledebilirim. Ya da annenle baban sağsa onlara bir bakkal falan açabilirim. Ne istersen iste, söylemen yeter, senin için yaparım."

Kız cevap vermedi, bomboş gözlerle, hareketsiz, önüne bakarak öylece durdu; boğazında bir sızı vardı sadece. Martin bu sızıyı bütün gücüyle kendi boğazında da hissetti. Böyle konuştuğuna pişman oldu. Kendisinin ona önerdiği şey, para, onun kendisine sunduğuna nazaran ne kadar da bayağıydı. Martin kıza, en ufak bir baş ağrısına sebep olmaksızın bırakıp gidebileceği bir şey, öze dair olmayan bir şey önermişken, kız utancı, günahı, alnına sürülecek kara lekeyi göze almış, sadece bir cennet umuduyla kendini ona sunmuştu.

"Boş ver şimdi bunları," dedi Lizzie, sesindeki değişimi öksürükle gizleyerek. Ayağa kalktı. "Hadi kalk, eve gidelim. Çok yoruldum."

Piknik bitmiş, eğlenceye katılanların hepsi dağılmıştı. Martin ve Lizzie ağaçların arasından çıktıklarında çetenin kendilerini beklediğini gördüler. Martin bunun anlamını anında kavradı. Bela geliyordu ve çetesi, onları koruyacaktı. Parkın kapısından çıkarken elinden kaptırdığı kızın intikamını almak isteyen gencin topladığı öteki çete de etrafa yayılmış halde arkalarındaydı. Belanın gelmekte olduğunu sezen polisler de hepsinin peşine düşüp iki çeteyi San Francisco trenine ayrı ayrı bindirdiler. Martin, Jimmy'ye, 16. Sokak İstasyonu'nda inip, Oakland tramvayına bineceğini söyledi. Lizzie son derece sakindi, olup bitenle ilgilenmiyordu. Tren 16. Sokak İstasyonu'na geldi; bekleyen tramvay görülüyor, vatmanının sabırsızca çaldığı çan duyuluyordu.

"İşte orada," dedi Jimmy. "Siz koşun, tramvaya yetişin, biz onları oyalarız. Hadi gidin şimdi! Fırlayın!"

Düşman çete bu manevrayla bir anda karıştı, sonra da peşlerinden trenden indi. Tramvayda oturmuş, aracın hareket etmesini bekleyen işinde gücündeki sade ve sakin

Oakland ahalisi, tramvaya koşup dış ön sırada kendilerine yer bulan gençle kızı fark etmedi bile. Bu çiftle basamağa atlayıp vatmana şöyle bağıran Jimmy arasında kimse bir bağlantı kurmadı:

"Hadi moruk, bas, buradan hemen topuklasan iyi olur."

Bir sonraki an Jimmy döndü ve yolcular, onun yumruğunun, içinde bulundukları tramvaya binmek için koşan bir adamın suratına indiğini gördüler. Tramvayın dört bir yanında suratlara yumruklar iniyordu. Jimmy ve çetesi tramvayın en altındaki uzun basamağa çıkmış, öteki çetenin saldırısını karşılamıştı. Tramvay, çanlarını çalarak hareket ederken saldırganları tamamen püskürten Jimmy'nin çetesi, işlerini bitirmiş olarak inip gitti. Kavgayı gürültüyü geride bırakan tramvay hızla ileri atılırken, dış ön sıranın köşesinde oturan efendi gençle güzel işçi kızın bütün bu olayların nedeni olabileceği, şaşkınlıktan donup kalmış yolcuların dünyada aklına gelmezdi.

Martin kavgadan zevk almış, eskiden dövüşlerden duyduğu büyük hazzı yeniden yaşamıştı. Ama bu keyif hızla geçip gitti ve Martin büyük bir kedere düştü. Kendini çok yaşlı hissetti, öyle ki eski günlerinin aklı bir karış havadaki vurdumduymaz arkadaşlarından yüzlerce yıl yaşlı bir ihtiyardı sanki. Uzaklara gitmiş, geri dönemeyecek kadar çok yol almıştı. Bir zamanlar kendisinin de mensup bulunduğu çete hayatı, artık nahoş geliyordu. Her şeyde hayal kırıklığına uğramıştı. Her şeye yabancılaşmıştı. Ucuz bira nasıl hiç tat vermiyorsa, çete yoldaşlığı da tatsız geliyordu artık. Çok uzaklaşmıştı onlardan. Onunla bu gençler arasında, devasa bir uçurumun ağzı gibi açılmış binlerce kitap vardı. Kendini bu çocuklardan sürgün etmişti. Bilginin o engin dünyasında, artık evine dönemeyecek kadar ilerilere uzanmıştı. Öte yandan o da bir insandı, başkalarıyla beraber olmaktan hoşlanıyor ancak bu ihtiyacını tatmin edemiyordu. Kendine yeni bir ev bulamamıştı. Çetesi nasıl anlamıyorsa, ailesi nasıl

anlamıyorsa, burjuvazi nasıl anlamıyorsa, baş tacı ettiği yanındaki şu kız da ne onu ne de kendisine verdiği büyük onuru anlıyordu. Aralarındaki her şeyin bittiğini düşününce hissettiği acı, kederini daha bir büyütüyordu.

Altıncı Sokak'la Market Caddesi'nin köşesinin yakınlarındaki kızın oturduğu işçi kulübesinin önünde ayrılırlarken Lizzie'ye "Barış onunla" tavsiyesinde bulundu. Bugün yerini gasp ettiği gençten bahsediyordu.

"Olmaz, artık olmaz," dedi kız.

"Niye olmazmış canım," dedi Martin neşeyle. "Bir ıslık çalman yeter, koşarak gelecektir."

"Onu kastetmedim," dedi sadece kız.

Martin, neyi kastettiğini gayet iyi biliyordu.

Veda etmek üzereyken kız ona doğru eğildi. Buyurucu veya baştan çıkarıcı değil, arzu ve tevazuyla dolu bir hareketti. Martin'in yüreğine dokunmuştu. O büyük hoşgörüsü ayaklandı. Kızı kollarına aldı, öptü. Dudaklarında hissettiği şeyin, bir erkeğin tadabileceği en samimi öpüş olduğunun farkındaydı.

"Tanrım!" diye hıçkırıklara boğuldu kız. "Senin için ölürüm. Senin için ölürüm."

Sonra kendini Martin'in kollarının arasından zorlukla koparıp merdivene koştu. Martin, gözlerinin nemlendiğini hissetti.

"Martin Eden," dedi kendi kendine. "Sen bir yabani değil, lanet olası zavallı bir Nietzsche adamısın. Eğer yapabilseydin bu kızla evlenip yüreğini mutlulukla doldururdun. Ama olmaz işte, yapamazsın. Ne lanet olası bir hicap, ne utanç."

"'Zavallı yaşlı bir avare, zavallı yaşlı çıbanlarını anlatır,'" diye mırıldandı, Henley'yi hatırlayarak. "'Hayat büyük bir hata (bence), utanç verici bir maskaralık'. Aynen öyle, büyük bir hata hayat, utanç verici bir maskaralık..."

43. Bölüm

"Güneşin Utancı" ekim ayında basıldı. Ekspres postayla gönderilen pakedin ipini kesip yazar hakkı altı adet nüshanın masaya saçıldığını görünce Martin'in üzerine ağır bir hüzün çöktü. Fazla değil, birkaç ay önce olsaydı yaşayacağı muazzam sevinci, o an içinde bulunduğu umursamaz soğuklukla karşılaştırdı. Kitabı, ilk kitabı yayımlanmış, ama nabzı biraz olsun hızlanmamıştı bile, kederliydi sadece. Bunun pek bir değeri kalmamıştı. En fazla biraz para getirirdi, ama artık parayı da umursadığı yoktu.

Bir nüshayı alıp mutfağa gitti ve Maria'ya sundu.

"Bunu ben yazdım," dedi, kadının şaşkın bakışlarına cevaben. "Bu kitap senin şu odanda yazıldı ve içinde tahminen birkaç galon sebze çorbası var. Al bunu, senindir. Beni unutmaman için."

Böbürlenmiyor, gösteriş yapmıyordu. Tek amacı Maria'yı mutlu etmek, kendisiyle gurur duymasını sağlamak, ona inanmaktan vazgeçmediği için haklı çıktığını ortaya koymaktı. O da kitabı alıp ön odada bulunan ailenin Kutsal Kitabının yanına koydu. Kiracısının yazmış olduğu kutsal bir şeydi bu kitap, bir dostluk ikonasıydı. Martin'in çamaşırcılık yaptığını anladığında yemiş olduğu darbeyi bile hafifleten kitabın tek kelimesini dahi anlamasa da, her satırının muhteşem olduğunu biliyordu. Maria sade, pratik,

çalışkan bir kadındı ve yeteneğin Tanrı vergisi olduğuna inanırdı.

Martin "Güneşin Utancı"nı ne kadar duygusuzca eline aldıysa, basın takip bürosundan haftalık olarak gelen gazetelerdeki değerlendirme kupürlerine de aynı umursamazlıkla bakıyordu. Kitap büyük başarı kazanacaktı, belliydi. Bunun da anlamı kesede daha fazla altın olmasıydı. Lizzie'nin işlerini yoluna soktuktan, bütün vaatlerini yerine getirdikten sonra bile sazdan surları olan şatosunu yapmaya yetecek parası kalabilirdi.

Singletree, Darnley & Co.[136] tedbirli davranarak ilk baskıyı bin beş yüz yapmış, ama kitabın değerlendirildiği yazılar gazetelerde görünmeye başladıktan sonra bunun iki katı adetlik ikinci baskıyı, hemen sonra da beş bin adetlik üçüncü baskıyı girmişti. Londralı bir yayıncı kitabı İngiltere'de basmak için telgrafla anlaşma yaparken, hemen peşinden Fransızca, Almanca ve İskandinav dillerine çevirisi gündeme gelmişti. Maeterlinck ekolüne yönelik bu saldırı daha elverişli bir zamanda yapılamazdı. Ateşli bir tartışma başladı. Kendilerini ilk kez aynı safta bulan Saleeby ile Haeckel "Güneşin Utancı"nı destekleyip savunurken, Crookes ile Wallace karşı safta yer alıyor, Sir Oliver Lodge[137] ise kendi kozmik teorilerine uygun bir uzlaşma formülü geliştirmeye çalışıyordu. Maeterlinck'in takipçileri, gizemcilik bayrağı altında toplanmıştı. Chesterton[138] tarafsız olduğunu iddia ettiği yazılarıyla bütün dünyayı güldürürken, bütün bu ihtilaf ve karşıt saflarda yer alan polemikçiler, George Bernard Shaw'un yaylım ateşiyle neredeyse çukurun dibine süpürüleceklerdi. Tabii arenada kalabalık eden bir sürü hafif sıkletin de yer aldığını ve kan, ter ve vaveylanın feci boyutlara ulaştığını söylemeye gerek bile yok.

Singletree, Darnley & Co. Martin Eden'a "Müthiş bir şey oluyor," diye yazıyordu; "eleştirel bir felsefi deneme, roman gibi satıyor. Daha iyi bir konu seçemezdiniz; yardım-

cı faktörlerse inanılmaz ölçüde müsait. Yağmur yağarken küpümüzü doldurduğumuz konusunda sizi temin etmeye gerek bile hissetmiyoruz. Şu ana kadar ABD ile Kanada'da kırk bin nüshanın üzerinde satış yaptık; yirmi bin nüsha da matbaada. Talebi karşılamak için fazla mesai yapıyoruz. Ama bir yandan da talebin oluşmasına katkıda bulunuyoruz. Beş bin dolarlık ilan verdik. Kitabınız, bütün rekorları altüst edecek gibi görünüyor.

Zarfın içinde, bir sonraki kitabınız için size gönderme hakkını kendimizde gördüğümüz çift nüsha sözleşme bulunmaktadır. Telif oranınızın, muhafazakâr bir yayınevinin çıkabileceği en üst sınır olan yüzde yirmiye yükseltildiğine dikkatinizi çekeriz. Eğer teklifimiz sizin için uygunsa lütfen yazacağınız kitabını adını ilgili boşlukta belirtiniz. Kitabınıza dair herhangi bir koşulumuz bulunmamaktadır. Herhangi bir konu üzerine yazacağınız bütün kitaplar kabulümüzdür. Eğer yazmış olduğunuz bir kitap varsa daha da iyi. Şu an iş zamanıdır. Demir tam tavındadır.

Tarafınızdan imzalanmış sözleşme elimize geçer geçmez telif avansı olarak beş bin dolar ödemekten büyük bir memnuniyet duyacağız. Gördüğünüz gibi size inancımız tamdır ve bu işe büyük giriyoruz. Ayrıca ürettiğiniz her şeyin kitap halinde yayımlanması hakkını belli bir süre, mesela on yıl için bize veren bir sözleşme düzenleme konusunu da sizinle görüşmek isteriz. Bu konuya yakında tekrar döneceğiz."

Martin mektubu bir kenara bırakıp kafadan biraz hesap yaparak on beş sent ile altmış bini çarpınca dokuz bin dolar buldu. Yeni gelen sözleşmeyi imzalayıp boşluğa "Neşenin Dumanı" yazdı ve gazete hikâyelerinde kullandığı formülü keşfetmeden önce yazmış olduğu yirmi adet hikâyeyi de yanına ekleyip yayıncıya gönderdi. ABD posta hizmetlerinin götürüp getirebildiği en kısa süre içinde Singletree, Darnley & Co'nun beş bin dolarlık çeki kendisine ulaştı.

Çekin eline geçtiği sabah Martin, "Maria, bu öğleden sonra saat ikide benimle bir yere gelmeni istiyorum," dedi. "Ya da şöyle yapalım, saat ikide 14. Sokak ile Broadway Caddesi'nin köşesinde buluşalım. Seni orada bekleyeceğim."

Belirlenen saatte orada olan ve sahip olduğu zihni kapasite sayesinde içinde bulunduğu gizemin tek ipucunun ayakkabı olduğunu çıkaran Maria, Martin onu ayakkabıcının önünden geçirip bir emlakçıya soktuğunda hayal kırıklığından ötürü belli bir şaşkınlık geçirdi. Ondan sonra olanlarsa belleğinde sonsuza kadar bir rüya olarak yer edecekti. Martin'le konuşan iyi giyimli beyefendiler hayırhah gülümsemelerle kendisine baktılar; daktilo tıkırdadı; azametli bir belgenin üzerine imzalar atıldı; Maria'nın ev sahibi de oradaydı, o da imza attı ve yanlarında o olduğu halde hep beraber dışarı çıktılar. Her şey bitip kaldırımda yürürlerken ev sahibi ona şöyle dedi: "Hadi bakalım Maria, bu ay bana yedi buçuk dolar ödemene gerek kalmadı."

Maria konuşamayacak kadar afallamıştı.

"Önümüzdeki ay da, sonraki ay da ödemeyeceksin."

Birbiriyle bağlantısız kelimelerle, sanki kendisine büyük bir iyilik yapıyormuşçasına teşekkürler etti ona. Ancak Kuzey Oakland'a, eve dönüp kendi gibilerle konuştuktan, Portekizli bakkalın konuyu deşmesine izin verdikten sonra onca yıldır oturduğu ve yine onca yıldır kirasını verdiği o küçük evin artık kendisine ait olduğunu tam olarak anlayabildi.

O akşam Portekizli bakkal, Martin tramvaydan indiğinde onu selamlamak için dışarı kadar çıkıp, "Neden artık benden hiç alışveriş yapmıyorsun?" diye sorduğunda öteki de artık yemeklerini kendi pişirmediğini söyleyip içeri girdi ve ikram edilen şarabı içti. Şarabın bakkalın elindekilerinin en iyisi olduğunu fark etti.

O akşam Martin "Maria," dedi, "artık senden ayrılıyorum. Sen de yakında buradan ayrılacaksın. Artık ev sahibi

olarak sen kira alırsın. Bak şimdi, senin San Leandro veya Haywards'da sütçülük yapan bir kardeşin var ya... Elindeki bütün yıkanacak çamaşırları yıkanmamış olarak, duydun değil mi, yıkanmamış olarak geri göndermeni ve hemen yarın San Leandro'ya ya da Haywards'a ya da her neresiyse oraya gitmeni istiyorum. Söyle kardeşine gelip beni bulsun. Yarın Oakland'daki Metropol Otel'de olacağım. Kardeşin iyi bir mandıra gördü mü bunu anlar herhalde."

Maria böylece hem bir evin hem de bir mandıranın tek sahibi oldu, işleri yapacak iki adam tuttu ve bütün yavruları ayakkabı giyip okula gittiği halde banka hesabını sürekli artırdı. Hep hayal ettikleri periler ülkesinin prensiyle çok az insan karşılaşabilmiştir. Hayatı boyunca çok çalışmasına rağmen eli hep darda olan ve periler padişahının oğlunu hiçbir zaman hayal etmeyen Maria'nın prensi ise eski bir çamaşırcı kılığında gelip onu bulmuştu.

Bu arada bütün dünya, "Bu Martin Eden da kim?" diye sormaya başlamıştı. Yayıncılarına kendisiyle ilgili herhangi bir bilgi vermeyi reddetmişti, ama gazeteler reddedilemezdi. Oakland'daki yerel muhabirler kendilerine bilgi verecek kişilerin kokusunu almışlardı bile. Kim olduğuna ve kim olmadığına dair her şey, ne yaptığını ve çoğunlukla da ne yapmadığını anlatan bilgiler, kamu daha iyi keyif sürsün diye, vaktiyle Martin'in fotoğrafını çeken fotoğrafçının gayet uygun bir zamanlamayla eserinin telif hakkını gerektiği gibi tescil ettirip piyasaya sürmesi sonucunda ortaya çıkan fotoğraf ve sokakta çekilen şipşak fotoğraflar eşliğinde bütün gazetelere saçılmıştı. Dergilerden, gazetelerden ve bütünüyle burjuva toplumundan öylesine tiksiniyordu ki önceleri bu yayınlara karşı mücadele etti, ama sonunda teslim oldu çünkü böylesi, öteki türlüsünden daha kolaydı. Uzun mesafeler katedip kendisini görmeye gelen kıdemli muhabirleri reddedemeyeceğini fark etti. Sonra günler çok uzundu ve yazmayla, çalışmayla kendini meşgul etmediği

için de bu saatlerin bir şekilde doldurulması gerekiyordu; geçici bir heves olarak gördüğü şeye razı olarak mülakat vermeye, edebiyat ve felsefe üzerine görüşlerini aktarmaya ve hatta burjuvaziden gelen davetleri kabul etmeye başladı. Tuhaf ve rahat bir haletiruhiyeye kapılmıştı. Hiçbir şeyi umursadığı yoktu. Vaktiyle kendisini kızıla boyamış olmasına karşın, tekrar kabul edip özel olarak çektirdiği fotoğraflar eşliğinde yayımlanan tam sayfa bir röportaj verdiği çaylak muhabir dahil herkesi affetti.

Arada Lizzie'yle görüşüyordu, ama Martin'e gelen o yücelik halinden kızın hiç memnun olmadığı belliydi. Bu, aralarındaki mesafeyi daha da açmıştı. Belki bu mesafeyi biraz da olsa kapatmak umuduyla gece lisesine gidip, sonra da iş idaresi okuluna devam etmesi konusunda Martin'in ısrarına boyun eğdi ve en pahalı terzilerden birinden fahiş fiyatlara elbiseler diktirdi. Günbegün gözle görülür ölçüde gelişiyor, değişiyordu; ama Martin bir yandan doğru yapıp yapmadığını düşünür olmuştu, çünkü kızın bütün bu çabaları sırf kendisi için gösterdiğinin farkındaydı. Martin'in değer verdiğini sandığı türden bir kıymet oluşturmaya çalışıyordu kendinde. Martin ise ona hiçbir umut vermiyor, nadiren görüşüyor ve kardeş gibi davranıyordu.

Martin'in popülaritesinin zirvede olduğu bir sırada piyasaya çıkan "Beklenen", roman olduğu için, "Güneşin Utancı"ndan çok daha büyük bir başarı kazandı ve okurlar tarafından kapışıldı. Böylece Martin, daha önce hiç olmamış bir şeyi, hem de haftalar boyunca gerçekleştirmiş oluyordu: en çok satanlar listesinin en tepesinde iki kitabı birden vardı. Edebiyat okurları sadece romanını alırken, büyük bir şevkle "Güneşin Utancı"nı okuyanlar, ardından Martin'in kozmik bir ustalık anlayışıyla yazdığı bu deniz romanının çekim gücüne kapılıyorlardı. İlkin gizemcilik edebiyatına gayet güçlü bir saldırıda bulunan Martin, sonra da öne sürdüğü edebiyat anlayışını romanında büyük bir başarıyla uygula-

yarak hem eleştiriyi hem de yaratıyı kendinde birleştirebilen nadir bir deha olduğunu kanıtlamıştı.

Para akıyor, şöhret akıyor, Martin edebiyat dünyasında kuyrukluyıldız gibi parlıyor; ancak yarattığı heyecanla pek alakadar olmuyor, daha ziyade eğleniyordu. Kendi aklının almadığı, farkına varsaydı dünyanın da şaşıracağı küçük bir şey vardı. Gerçi dünya, Martin'e devasa bir muamma gibi gelen o küçük şeyi bilse şaşırmaz, tersine onun şaşkınlığına hayret ederdi. Yargıç Blount, Martin'i yemeğe davet etmişti. İşte o küçük şeyin, daha doğrusu yakında asıl mesele haline gelecek olan önemsiz şeyin başlangıcı buydu. Halbuki Yargıç'a hakaret etmişti Martin, ona berbat muamele etmişti; yine de sokakta karşılaşınca adam onu yemeğe davet ediyordu. Halbuki Martin, onunla Morse'ların evinde birkaç kez karşılaştığını, ama yemeğe davet edilmediğini hatırlıyordu. Neden o zaman davet etmemişti, diye soruyordu kendine. Kendisi değişmemişti. Aynı Martin Eden'dı. Aradaki fark nereden kaynaklanıyordu? Kendisi tarafından kaleme alınan yazıların kitap halinde piyasaya çıkmasından mı? Halbuki kitaplar, vaktiyle kendisinin yazmış olduğu eserlerin sunumuydu sadece. Yeni yaptığı bir şey değildi. Tam da Yargıç Blount'ın genel görüşe uyarak Spencer'la ve zihin gücüyle dalga geçtiği zamanlarda yazılmıştı. Demek ki Yargıç kendisini yemeğe davet ederken gerçekten ona değer vermiyor, sadece kafasında kurguladığı bir kıymetlendirme esasına göre davranıyordu.

Martin ona sırıttı ve ne kadar büyük bir gönül rahatlığı içinde olduğuna hayret etmekle birlikte, daveti kabul etti. Kendilerinin kadın benzerleriyle birlikte yüksek mevki sahibi altı kişinin bulunduğu ve Martin'in kendini tam bir ünlü gibi hissettiği yemekte bir ara Yargıç Blount, yanında da Yargıç Hanwell onu kenara çekip sadece zengin değil, aynı zamanda belli bir alandaki becerisini ortaya koymuş kişilerin alındığı Styx adlı seçkin kulübe onun adına üyelik

başvurusunda bulunmalarına izin vermesi için ısrarcı oldular. Martin reddetti, ama bu durum kafasını iyice karıştırdı.

Bu arada elindeki dosya yığınını eritmekle meşguldü. Editörlerden gelen isteklerden bıkmıştı. Üslup sahibi bir yazar olduğu, üstelik bu üslubun da insanların çok hoşuna gittiği anlaşılmıştı. "Güzelliğin Beşiği"ni yayımlayan *The Northern Review*, benzer denemeleri varsa altı tane istemiş ve bu isteği dosya yığınından karşılanmış; daha riskli bir girişime yönelen *Burton's Magazine* ise beş deneme istemiş ve tanesine beş yüz dolar önermişti. Martin cevaben beş deneme gönderebileceğini ama tanesine bin dolar istediğini yazdı. Bu dosyaların, tam da şimdi çılgın gibi isteyen dergiler tarafından reddedildiğini asla unutmuyordu. Üstelik ne kadar da soğuk, önceden hazırlanmış belli bir tavır içeren, kalıplaşmış bir tutumla gelen reddiyelerdi. Çok terletmişlerdi Martin'i; şimdi o da onları uğraştırmak istiyordu. *Burton's Magazine*, denemeler için istediği parayı verdi; *The Northern Review* çulsuz kalınca ona söz verilen beş denemeyi yine aynı fiyata *Mackintosh's Monthly* kaptı. "Gizemin Yüce Rahipleri", "Mucize Hayalcileri", "Egonun Mihenk Taşı", "Tanrı ve Balçık", "Yanılsamanın Felsefesi", "Sanat ve Biyoloji", "Eleştirmenler ve Deney Tüpleri", "Yıldıztozu" ve "Vurgunculuğun Haysiyeti" böylece insan içine çıkarak dinmesi hayli zaman alan şiddetli fırtınaların, çalkantıların, homurtuların ve fısıltıların patlamasına neden oldu.

Editörler Martin'e sürekli olarak hangi koşulları istiyorsa bildirmesini yazıyor, o da öyle yapıyordu ama bu durum, yazılmış eserler için geçerliydi. Yeni bir şey yazmak için taahhütte bulunmayı kesin olarak reddediyordu. Tekrar kâğıdın başına oturmanın düşüncesi bile deli ediyordu onu. Brissenden'in toplum tarafından lime lime edilmesine tanık olduğunda yaşadığı sarsıntıyı atlatamıyor, şimdi aynı güruh tarafından baş tacı edilmesine rağmen, onlara herhangi

bir saygı, itibar göstermek elinden gelmiyordu. Bu kadar sevilmesini, tutulmasını bile Brissenden'e ayıp etmek, onu sırtından bıçaklamak olarak görüyordu. Biraz irkilse de, kesesini doldurana kadar aynen devam etmeye karar verdi.

Editörlerden şuna benzer mektuplar alıyordu: "Bir sene kadar önce zatıâlinizin aşk şiirlerinizi büyük bir talihsizlik eseri maalesef yeterince değerlendirememiştik. Geçen süre zarfında bizi derinden etkileyen bu şiirler konusunda yeni bir girişimde bulunmamızı engelleyen başka taahhütlerimiz devreye girmişti. Eğer henüz bir bağlantı yapmadıysanız ve bize lütfederseniz, sizin belirlediğiniz koşullar dahilinde bütün şiirlerinizi yayımlamaktan son derece memnun olacağımızı bilmenizi isteriz. Ayrıca şiirlerinizin kitap olarak basımı konusunda sizin için son derece avantajlı bir teklif hazırladığımızı da dikkatlerinize sunarız."

Martin'in aklına facia kafiyesiz şiirleri geldi ve istenenler yerine onları gönderdi. Göndermeden önce okuduğunda, şiirlerin ne kadar amatörce bir gösterişçilikle malul olduğunu ve değer taşımadıklarını gördü. Yine de gönderdi ve editörün ebediyen pişman olacağı bir kararla şiirler basıldı. Okurlar inanamamış, son derece içerlemişti. Martin Eden'ın yüksek standartlarıyla en ufak alakası yoktu bu vahim zırvaların. Bu şiirleri onun yazmayıp derginin son derece acemice yaptığı bir taklitten ibaret olduğu, Martin Eden'ın baba Dumas'ya öykünerek başarının zirvesindeyken kendi adına yazan başka birini tuttuğu[139] ileri sürüldü. Martin çıkıp bu facianın edebi acemilik döneminin ilk aşamalarının ürünü olduğunu ve derginin bir zamanlar isabetle reddetmiş olduğu şiirleri sonradan yayımlamakta ısrarcı olduğunu açıklayınca, bu sefer de alaycı bir kahkaha tufanının ardından editör işinden oldu. Kafiyesiz şiirler faciası hiçbir zaman kitaba dönüşmedi ama Martin, telif avansını bir güzel cebe indirdi.

Coleman's Weekly'den gelen ve maliyeti üç yüz doları bulan uzun telgrafta, parça başına bin dolar olmak üzere

yirmi yazı isteniyordu. Tüm masraflar dergiye ait olmak üzere ABD'yi gezecek ve seçtiği konuyu yazacaktı. Telgrafın metni, sahip olduğu özgürlüğün ne kadar geniş olduğunu gösterecek biçimde varsayımsal başlıklarla doldurulmuştu. Getirilen tek kısıtlama, ABD sınırları içinde kalmaktı. Martin bu teklifi kabul edemeyecek olmaktan dolayı içinde bulunduğu üzüntüyü, "ödemeli" telgrafla bildirdi.

Warren's Monthly dergisinde yayımlanan "Wiki-Wiki", anında başarı kazandı. Tatil okurunu yakalayan geniş kenar marjlı, gayet güzel biçimde süslenmiş bir sayı olarak yayımlanmıştı ve kısa sürede kontrolsüz bir orman yangını gibi yayıldı. Bu hikâyenin, iki büyük yazarın iki klasik eserinin, "Şişedeki Cin" ile "Tılsımlı Deri"nin[140] yanında yerini alacağı konusunda eleştirmenler fikir birliği etmişti.

Ancak okur "Neşenin Dumanı"nı hafiften şüpheyle, hatta biraz soğuk karşıladı. Hikâyelerinin cüretkârlığı ve alışılmadık samimiliği, burjuva ahlakına ve önyargılarına indirilmiş şiddetli bir darbeydi. Anında çevrilip sunulduğu Parisliler tarafından çılgın gibi kapışılınca Amerikan ve İngiliz okuru onları öylesine takip etti ki Martin, o muhafazakâr Singletree, Darnley& Co. Yayınevi'ni, üçüncü kitabı için net yüzde yirmi beş, dördüncüsü içinse yüzde otuz telif ödemek zorunda bırakma gücünü kendinde görebildi. Bu iki kitap, şimdiye dek yazdığı ve halen dergilerde yayımlanmakta veya yayımlanacak olan tüm hikâyelerin toplamından oluşuyordu. Birinde "Çan Sesleri" ile birlikte korku hikâyeleri varken; diğerinde de "Macera", "Çömlek", "Hayatın Badesi", "Girdap, "Kalabalık Sokak" ve diğer dört hikâyesi yer alıyordu. Lowell-Meredith Yayınevi tüm denemelerini içeren bir derlemeyi, Maxmillan Yayınevi ise "Deniz Güzellemeleri" ile "Aşk Döngüsü"nü kapmıştı ki bu son eseri, halen *Ladies' Home Companion*'da fahiş bir telif ücreti karşılığında yayımlanmaktaydı.

Martin elindeki son dosyadan da kurtulduğunda derin bir oh çekti. Sazdan surları olan şatosuyla bakır kaplı

uskunası çok yakındı. Ayrıca Brissenden'in hiçbir marifetin dergilerin iltifatına mazhar olamayacağı iddiasının cevabını bulmuş oluyordu artık. Bizzat kendi başarısı Brissenden'in yanıldığını ortaya koyuyordu. Ama nedense hâlâ içinde Brissenden'in haklı çıkmış olduğuna dair bir his vardı. Başarısının temeli, yazdığı her şeyden çok "Güneşin Utancı" idi. Ötekiler teferruattı. "Güneşin Utancı" bütün dergiler tarafından iade edilmişti. Daha sonra yayımlandığında bir tartışma başlattı ve muazzam bir sarsıntıya yol açtı. "Güneşin Utancı" yazılmamış ve böyle mucizevi bir rağbet görmemiş olsa, böyle bir sarsıntı da olmazdı. Mucizenin ispatı, bizzat Singletree, Darnley & Co. idi. İlk baskıyı bin beş yüz yapmalarına rağmen bu kadarını bile satabileceklerinden kuşkuya düşmüşlerdi. Deneyimli yayıncılardı, ama elde edilen başarıya en çok onlar şaşırmıştı. Onlara göre gerçek bir mucize olmuştu. Yazdıkları her mektup, etkisinden asla kurtulamadıkları, akıl erdiremedikleri bu gizemli olaydan duydukları şaşkınlık ve hayranlığı yansıtıyordu. Ne olup bittiğini açıklamaya da çalışmadılar. Açıklaması yoktu çünkü. Olmuştu, o kadar. Tersini işaret eden bütün tecrübelere rağmen olmuştu hem de.

Yine de Martin, olanları düşündükçe popülaritesinin geçerliliğini sorguluyordu. Kitaplarını alan ve kesesine paralarını akıtan kesim burjuvaziydi, ama onlar hakkında bildiği üç beş şeyden, yazdıklarını anlayıp yeterince değerlendirip değerlendiremeyeceklerini net olarak göremiyordu. Martin'de içkin olan güzellik ve güç, onu baş tacı edip kitaplarını alan yüz binlere hiçbir şey ifade etmiyordu. Martin günün modasıydı; tanrıların onaylayıcı bakışları altında Parnassos'u yerle bir eden maceracıydı. Brissenden'in "Fani"sinin üzerine atlayıp paramparça eden ve şimdi aynı kabalık ve anlayışsızlıkla Martin'in yazdıklarını okuyan o yüz binler, o kurt sürüsü ise bu kez ısırmak yerine kuyruk sallayarak onu başlarına taç ediyordu. Kuyruk ya da diş, tamamen şans eseriydi. Oysa Martin'in kesin olarak bildiği

tek gerçek vardı: "Fani", kendisinin yaptığı her şeyden sınırsız kere daha üstündü. Kendi içinde barındırdığı potansiyelden bile çok daha büyüktü. Asırların şiiriydi o. O halde bu güruhun gösterdiği hürmet aslında esef edilecek bir hürmetti, çünkü "Fani"yi kendi ağnadıkları çamurlara bulayan da aynı çeteydi. Tatmin olmuş halde derin bir of çekti. Son dosyasının da satılmasından gayet memnun, yakında her şeyin bitecek olmasından son derece hoşnuttu.

44. Bölüm

Bay Morse, Martin'le Metropol Otel'in ofis kısmında karşılaştı. Oraya başka işleri nedeniyle mi, yoksa doğrudan Martin'i yemeğe davet etmek için mi geldiğine hiçbir zaman tam karar verememekle birlikte Martin ikinci seçeneğe inanma eğilimindeydi. Her koşulda, Bay Morse tarafından, yani Ruth'un babası, yani evlerine girmesini bizzat yasaklayıp nişanlarını atan adam tarafından yemeğe davet edildi.

Martin kızgın değildi. Efendilik bende kalsın diyor da değildi. Sadece tükürdüğünü yalamak nasıl bir histir, bunu düşünerek Bay Morse'a tahammül etti. Daveti geri çevirmedi. Muğlak ve üstü kapalı cevaplarla geçiştirdi ve ailenin durumu, özellikle de Bayan Morse ile Ruth hakkında bilgi almaya çalıştı. Ruth'un ismini en ufak bir tereddüt yaşamadan, gayet doğal biçimde söylerken, bir yandan da o eski ve aşina iç ürpertisini, yürek çarpıntısını bu sefer neden yaşamadığını, kanının neden kaynamadığını soruyordu kendine.

Çok yemek daveti alıyor, ancak hepsini kabul etmiyordu. İnsanlar onu yemeğe davet etmek için önce bir aracı vasıtasıyla onunla tanışmaya gayret ediyorlardı. Bu arada içinde giderek büyümekte olan o küçük şey, Martin'in kafasını karıştırmaya devam ediyordu. Bernard Higginbotham'dan yemek daveti geldi. Kafası daha da karıştı. Kimsenin yemeğe davet etmediği açlık günleri geldi aklına. Asıl yemeğe o

zaman ihtiyacı vardı, asıl o zaman midesine bir şey gitmediği için zafiyet geçirmiş, halsiz kalmış ve düpedüz açlık nedeniyle kilo kaybetmişti. Yaşadığı açmaz buydu. Asıl yemeğe ihtiyacı varken kimse onu davet etmemişti ama şimdi binlerce yemek satın alabilecek durumdayken ve tersine iştahı giderek azalırken sağdan soldan peş peşe yemek davetleri yağıyordu. Neden? Ona kalırsa, en ufak bir hakkaniyet yoktu bu işte... Martin değişmemişti. Eskisine göre hiç de daha marifetli değildi. Elinden çıkmış olan bütün iş, daha önce yazılmış olan eserlerden ibaretti. Halbuki Bay ve Bayan Morse onu boş gezenin boş kalfası olarak mahkûm etmiş ve Ruth aracılığıyla bir ofiste kâtip olarak çalışması için zorlamışlardı. Yazmış olduğu eserlerden haberleri varken hem de... Ruth, yazdıklarını birer birer onlara götürüyordu. Onlar da okuyordu. Halbuki adının bütün gazetelerde görünmesini sağlayan şey, o yazdıklarıydı. Şimdi Morse'ların kendisini yemeğe davet etmelerine yol açan şey ise adının bütün gazetelerde görünüyor olmasıydı.

Kesin olan tek şey vardı: Morse ailesi Martin'i kendisi için veya eserleri için istiyor değildi. Kendisi ve eserleri için istemiyorsa, o zaman şöhreti için, tanınmış olduğu için ve bir de –neden olmasın?– yüz bin dolar parası olduğu için istiyor olmalıydı. Burjuva toplum insanın değerini böyle ölçüyordu; Martin Eden de kim oluyordu ki başka türlü muamele beklesin? Ancak Martin, mağrur bir adamdı. Böyle kıymetlendirmelere tenezzül etmezdi. Kendi olduğu için veya netice itibariyle kendinin bir ifadesi olan o eserleri ürettiği için değer görmek istiyordu. Lizzie, kendisine işte bunun için değer veriyordu. Eserlerini gözü bile görmüyordu kızın. Tesisatçı Jimmy ile eski çetesindeki herkes de öyle. Çeteyle birlikte bela arandığı günlerde yeterince kanıtlanmış olan bu gerçek, en son bir pazar günü Shell Mound Parkı'nda bir kez daha görülmüştü. Eserlerin canı cehenneme; onların hoşuna giden, uğruna kavga etmeye

hazır oldukları şey, bizzat kendisi, içlerinden biri olan harbi delikanlı Martin Eden'dı.

Sonra Ruth vardı. Martin'i, kendisi olduğu için sevmişti, o kesin. Ama burjuva toplumunun insanlara değer biçme yöntemini, Martin'i sevdiği kadar, hatta ondan da çok seviyordu. Martin'in yazarlığa heves etmesine karşı çıkmasının nedeni, anlaşıldığı kadarıyla, esas olarak bunun para kazandırmayacağını sanmasıydı. "Aşk Döngüsü" hakkındaki eleştirisi bu yöndeydi. Düzenli bir işe girmesi konusunda Martin'i o da çok sıkıştırmıştı. Evet, doğru, Ruth bu meseleye, adını "mevki" koyarak biraz incelik kazandırmıştı, ama sonuçta aynı şey demekti ve Martin'e göre eski sınıflandırmaya saplanıp kalmıştı. Yazdığı her şeyi; şiirlerini, hikâyelerini, denemelerini, "Wiki-Wiki"yi, "Güneşin Utancı"nı Ruth'a okumuştu. Sanki Martin ona layık olmak için sürekli çalışmıyormuş, uykusundan çalmıyormuş, hayatını tüketmiyormuş gibi düzenli bir iş bulup sürekli aynı daireye gidip gelmesi için ısrarla zorlamıştı onu Ruth.

Kafasındaki küçük şey böylece giderek büyüyordu. Sağlıklı ve normaldi; düzenli yemek yiyor, uzun saatler boyunca uyuyor, ama kafasındaki o küçük şey giderek bir saplantıya dönüşüyordu. *O kitaplar yazılmıştı.* Beyninde dolanıp duruyordu bu cümle. Higginbotham Bakkaliyesi'nin üst katında Bernard Higginbotham'ın karşısında oturduğu pazar akşamında, hazmı hayli güç olan yemekte şöyle bağırmamak için kendini zor tuttu:

"O kitaplar yazılmıştı! O zaman beni aç bırakan, evini yasak eden ve düzenli bir işe girmiyorum diye lanetleyen siz, şimdi karnımı doyuruyorsunuz. Halbuki eserlerimin hepsi o zaman yazıldı. Şimdi sizin aklınızda, benimse ağzımda evirip çevirdiğim, ama hiçbirimizin asla dile getirmediği bu düşünceler yerine ne söylesem saygıyla dikkat kesiliyorsunuz. Ağzımı açıp gözümü yumsam, suratınıza karşı topunuz çürümüşsünüz; içiniz yolsuzlukla, hırsızlıkla, rüşvetle dolu

diye konuşsam öfkeden kudurmak yerine kem küm edip isabet buyurdunuz dersiniz. Neden? Çünkü ünlüyüm, çok param var. Martin Eden olduğum, iyi biri olduğum ve salak sayılmayacak biri olduğum için değil. Size desem ki gökteki ay bir kalıp peynirdir, hemen bu fikrin müridi olursunuz, olmasanız da reddetmezsiniz, çünkü benim dağlar kadar dolarım var. Hem de hepsini uzun zaman önce kazandım, çünkü eserlerimi yazmıştım; tam da ne zaman, size diyeyim, ayağınızın altındaki toz gibi üzerime tükürdüğünüz zaman."

Ama Martin bağırmadı. Gayet hoşgörülü davranmayı başarıp karşısındakine gülümserken bu düşünce bitmek bilmez bir işkence gibi beynini kemirip duruyordu. Biraz sessizleşince dizginleri Bernard Higginbotham aldı. Kendisi bir başarı öyküsüydü ve bundan gurur duyuyordu. Ne yapmışsa kendi başına yapmıştı. Kimseden yardım almamıştı. Kimseye borçlu değildi. Vatandaş olarak görevini yapıyor ve büyük bir aileye bakıyordu. Gayretinin ve yeteneğinin abidesi olan Higginbotham Bakkaliyesi ortadaydı işte. Bir erkeğin karısını sevdiği gibi seviyordu Higginbotham Bakkaliyesi'ni. Kalbini Martin'e açtı ve bakkaliyesini ne ince zekâyla, ne büyük planlarla kurduğunu anlattı. Daha da hırslı tasarıları vardı. Mahalle hızla büyüyordu. Dükkân şimdiden küçük kalmıştı. Biraz yeri olsa hem emek açısından tasarruf sağlayacak hem de daha iyi para kazandıracak bir sürü yenilikler yapabilirdi. Gerçi her koşulda bunları yapacaktı. Bitişikteki arsayı alıp üzerine iki katlı bir bina dikeceği günü görmek için her türlü çabayı gösteriyordu. O binanın üst katını kiraya verecek, iki binanın alt katınıysa bütünüyle Higginbotham Bakkaliyesi yapacaktı. İki binanın cephesi boyunca uzanan yeni tabeladan bahsederken gözleri parlıyordu.

Martin ise dinlemeyi unutmuştu. Beyninin içinde dönüp duran "kitaplar yazılmıştı" nakaratı karşısındakinin sesini boğuyordu. Nakarata deli oldu, kurtulmak istedi.

"Ne kadara mal olur demiştin?" diye sordu aniden.

Mahallenin iş olanaklarını etraflıca anlatmakta olan eniştesi sustu. Ne kadara mal olacağını söylememişti. Ama biliyordu. En az yirmi kere hesaplamıştı.

"Kerestenin bugünkü fiyatına göre," dedi, "dört bin yeter."

"Tabela dahil mi?"

"Onu hesaba katmadıydım. Tabii binayı dikerken bi yandan da onu yapmak lazım."

"Ya arsa?"

"Üç bin daha lazım."

Martin'in çek yazmasını beklerken öne doğru eğildi, dudaklarını yalayarak, sinirle parmaklarını açıp kapattı. Çek eline gelince hemen göz atıp üzerinde yazan yedi bin doları gördü.

"Ama.. ama bu paraya yüzde altıdan fazla faiz veremem," dedi boğuk bir sesle.

Martin gülmek istedi, ama onun yerine sordu:

"Ne kadar ediyor?"

"Bi bakalım. Yüzde altı. Altı kere yedi... Dört yüz yirmi."

"Ayda otuz beş eder, değil mi?"

Higginbotham başıyla onayladı.

"O zaman bir itirazın olmazsa bu işi şöyle halledelim," diyerek Gertrude'a bir bakış attı. "Ana para sende kalabilir, ama aylık o otuz beş doları yemek, çamaşır ve temizlik için kullanacaksın. Eğer Gertrude'un bundan sonra iş yapmayacağını garanti edersen yedi bin dolar senindir. Anlaştık mı?"

Bay Higginbotham yutkundu. Karısının bundan sonra ev işi yapmayacak olması, tasarrufçu ruhuna büyük hakaretti. Harika bir hediye gelmişti ama yenilir yutulur olmayan, acı ilacıyla birlikte. Karısı iş yapmayacaktı ha! Ağzını açamıyordu.

"İyi o zaman," dedi Martin. "Ben gidip ayda otuz beş dolara ablama bir hizmetçi..."

Bunu söylerken bir yandan da masanın üzerinde duran çeke uzandı. Ama Bernard Higginbotham hemen elini çekin üzerine kapatarak bağırdı:

"Kabul ediyorum! Kabul ediyorum!"

Martin kendini tramvaya attığında son derece kötü ve yorgun hissediyordu. Kafasını kaldırıp dükkânın iddialı tabelasına baktı.

"Seni domuz," diye homurdandı, "domuz, domuz."

Mackintosh Magazine, yanında Berthier'in süslemeleri ve Wenn'in iki resmiyle birlikte "Falcı"yı yayımladığında, Hermann von Schmidt o şiiri edepsiz olarak tanımladığını unutuverdi. Şiire karısının ilham verdiğini etrafa duyurdu, bunun bir muhabirin kulağına gitmesini sağladı ve gazetenin kadrolu fotoğrafçısıyla kadrolu çizerinin eşlik ettiği kadrolu gazeteciye bir mülakat verdi. Sonuç, fotoğraflar, Marian'ın idealize edilerek çizilmiş resimleri, Martin Eden ile ailesine dair bir sürü mahrem ayrıntı ve *Mackintosh Magazine*'den özel izin alınmak suretiyle "Falcı"nın tam metniyle birlikte gazetenin pazar ekinde yayımlanan tam sayfa haberdi. Haber mahallede heyecan yarattı; iyi ev kadınları büyük yazarın kardeşiyle komşu olmaktan gurur duydular, ama bundan yararlanmak için acele etmediler. Hermann von Schmidt küçük tamirhanesinde kıkırdayıp durdu ve yeni bir tamir tezgâhı ısmarlamaya karar verdi. "İlan vermekten çok daha iyi," dedi Marian"a, "ve de maliyeti sıfır."

Marian da, "Onu yemeğe davet edelim," önerisinde bulundu.

Martin yemeğe geldi ve şişman toptancı kasap ile daha da şişman karısıyla hoşbeş etmek durumunda buldu kendini; Hermann von Schmidt gibi yükselen bir gencin faydalanabileceği önemli insanlardı bunlar. Onları evine çekmek için büyük yazar kayınbiraderinden daha iyi bir

yem olabilir miydi... Masadaki diğer adamsa Asa Bisiklet Şirketi'nin Pasifik sahili müfettişiydi. Von Schmidt'in memnun etmeyi ve gönlünü almayı en çok istediği kişiydi, çünkü ona Oakland bayiliğini verebilecek adamdı. Hermann von Schmidt, kayınbiraderinin popülaritesinin ve zenginliğinin nereden ileri geldiğini bir türlü anlamamakla birlikte onun gibi kıymetli bir varlığı elinde bulundurmanın iyi olduğuna karar vermişti. Gecenin sessiz saatlerinde, karısı uyurken Martin'in şiir ve hikâye kitaplarının içinde biraz debelenmiş ve dünyanın bunlara para verecek salaklarla dolu olduğuna kanaat getirmişti.

Martin durumu çok iyi anlamıştı ve arkasına yaslanıp şeytani bir zevkle Von Schmidt'in kafasını seyredip onu bir güzel yumrukladığını, o kalın kafalı Hollandalı'ya peş peşe patlattığını hayal ederek bu durumun keyfini sürdü. Gerçi herifin bir şeyi hoşuna gidiyordu. Ne kadar yoksul olsa ve zengin olmayı kafasına koysa da, ev işlerini Marian'ın üzerinden almak için hizmetçi tutmuştu. Martin, müfettişle sohbet etti ve yemekten sonra Oakland'da bisiklet aksesuarları ve donanımı satan en iyi dükkânı alması için maddi destek verdiği Hermann'la birlikte onu bir kenara çekip konuştu. Hatta daha da ileri giderek Hermann'la özel bir sohbet yaptı ve bir gözünün de otomobil garajı ve bayiliği işinde olması gerektiğini, bisiklet ve otomobil bayiliğini aynı anda başarıyla işletmemesi için bir sebep görmediğini belirtti.

Martin evden ayrılırken Marian, kollarını ağabeyine dolamış halde yaşlı gözlerle onu her zaman çok sevdiğini, bu sevgisinin şimdi de devam ettiğini anlattı. Gerçi bu tezini aktarırken fark edilebilir bir duraksama yaşadı, ama gözyaşları ve öpücüklerle, tutarsız kekelemelerle üstünü örttüğü bu duraksamayı, Martin, ona olan inancını yitirip işe girmesi için ısrar ettiği dönem için dilediği özür olarak yorumladı.

Hermann von Schmidt karısına, "Seninki kesin parasını har vurup harman savuracak," diye gizli düşüncelerini

açıkladı. "Faizden bahsettiğimde deliye döndü, bir daha böyle bir laf edersem o Hollandalı kafamı patlatacağını söyledi. Tam olarak bunu dedi: Hollandalı kafam. İşadamı olmamasına karşın hiç de fena biri değilmiş. Bana bir şans verdi; iyi adammış."

Martin'e yemek davetleri yağıyor, davetler yağdıkça onun kafası daha da karışıyordu. Bütün hayatı boyunca isimlerini duyup, yaptıklarını okuduğu itibarlı adamlardan oluşan Arden Kulübü'nün ziyafet sofrasında onur konuğu olarak oturduğunda *Transcontinental*'da "Çan Sesleri"ni, *The Hornet*'te "Peri ve İnci"yi okur okumaz onun hayatta başarılı olacağını nasıl gördüklerini anlattılar. Tanrım! Halbuki o sırada ben açlıktan geberiyor ve giysi diye üzerime paçavralar geçiriyordum diye düşündü. Neden o zaman davet etmediniz yemeğe? Tam zamanıydı oysa. O hikâyeler o zaman yazılmıştı. O işlerim sayesinde bana şimdi yemek yediriyorsunuz; neden ihtiyacım olduğunda yedirmediniz? "Çan Sesleri"ndeki veya "Peri ve İnci"deki tek bir kelime değişti mi o günden bu güne? Hayır. Siz o zaman yazılmış eserlerim yüzünden karnımı şimdi doyuruyorsunuz. Sadece siz değil herkes doyuruyor, çünkü artık karnımı doyurmak bir şeref payesi haline gelmiş. Karnımı şimdi doyuruyorsunuz, çünkü siz sürü hayvanısınız; çünkü güruha siz de dahilsiniz ve çünkü şu anda güruh zihniyetinin kör ve otomatik düşüncesi, benim karnımı doyurmak. Peki Martin Eden ve Martin Eden'ın yazılmış eserlerinin yeri nerede burada, diye dertli dertli kendine soruyor, sonra da zekâ ürünü esprilerle şerefine kadeh kaldırılmasına zekice ve nükteli bir hitapla cevap vermek üzere yerinden doğruluyordu.

Her şey aynen devam etti. Nerede olursa olsun –Basın Kulübü'nde, Redwood Kulübü'nde, çay partilerinde veya edebiyat toplantılarında– hep "Çan Sesleri" ve "Peri ile İnci"nin ilk yayımlanışı hatırlanıyordu. Martin'in zihninde ise asla ifade etmediği o çıldırtıcı soru vardı: Neden karnımı

o zaman doyurmadınız? Onlar o zaman yazılmıştı. "Çan Sesleri" ile "Peri ve İnci" bir nebze değişmedi. Edebi açıdan bugün ne kadar değerliyseler o zaman da öyleydiler. Demek ki karnımı ne onlar için ne de yazdığım herhangi bir şey için doyuruyorsunuz. Bana yemek yediriyorsunuz, çünkü beni doyurmak moda olmuş, çünkü bütün güruh Martin Eden'a yemek ısmarlamak için çıldırıyor.

Böylesi durumlarda sık sık kare kesimli kruvaze paltolu ve dar kenarlı Stetson şapkalı genç kabadayıyı ağır ağır yürürken görüyordu. Bir öğleden sonra Oakland Gallina Derneği'nde de aynı şey oldu. Tam sandalyesinden kalkmış, kürsüye yürüyordu ki yine kare kesimli kruvaze paltosu ve dar kenarlı şapkasıyla o genç kabadayının, büyük salonun en arkasındaki geniş kapıdan dayı dayı yürüyerek içeri girdiğini gördü. O kadar ısrarlı, o kadar dik baktı ki son modaya uygun tuvaletlerini giyinip kuşanıp gelmiş beş yüz kadın, gözlerini kime diktiğini görmek için hep birlikte başlarını o tarafa döndürdü. Tek görebildikleri boş koridordu. Oysa Martin genç bıçkının koridordan kendisine doğru yaylana yaylana yürüdüğünü izliyor ve şimdiye kadar onsuz görmediği dar kenarlı şapkasını çıkarıp çıkarmayacağını merak ediyordu. Koridordan kürsüye kadar yürüdü, platforma çıktı. Martin gençliğinin gölgesinin bundan sonra yaşayacaklarını aklına getirdikçe gözyaşlarına boğulabilirdi. Platformdan kürsüye, ona doğru kasıla kasıla geldi ve Martin'in zihninin içinde yok oldu. Bu arada beş yüz kadın da bu büyük ama mahcup yazara cesaret vermek için eldivenli elleriyle yumuşak bir alkışa başlamışlardı. Martin kafasını sallayarak görüntüyü uzaklaştırdı, gülümsedi ve konuşmasına başladı.

Hayli yaşlanmış olan İlçe Eğitim Müdürü, bir gün Martin'i tanıdı ve yolda durdurup kavga yüzünden okuldan atıldığında ofisinde yaptıkları toplantıyı anlattı.

"Hayli zaman önce bir dergide 'Çan Sesleri'ni okudum," dedi. "Poe[141] kadar iyiydi. Harika, o zaman da böyle demiştim, harika!"

Evet, öyleydi ama sen derginin o sayısı çıktıktan sonra aylar boyunca sokakta karşılaştığın beni tanımıyordun, diye yüzüne karşı konuşacaktı az daha. Hepsinde de açtım ve rehinciye gidiyordum. O zaman o eserler yazılmıştı. Ama sen beni o zaman tanımıyordun. Şimdi neden tanıyorsun peki?

"Daha geçen gün karıma dedim ki," diye devam ediyordu öteki, "seni bir gün yemeğe çağırsak ne iyi olur dedim. O da aynı fikirde. Evet, tamamen aynı fikirde."

"Yemek mi?" Martin o kadar keskin sormuştu ki adeta hırlıyor gibi çıkmıştı sesi.

"Evet, tabii, yemek, bilirsin işte, masada ne varsa hep beraber yeriz... yaşlı eski müdürünle yemek yiyeceksin seni kerata seni," diye bir yandan gerilmiş halde konuşurken, bir yandan da birbirlerine arkadaşça şakalar yaparlarmış gibi Martin'e hafif bir dirsek attı.

Martin afallamış halde bir süre yürüdü. Köşede durdu ve boş boş etrafına baktı.

"Yuh artık, olur şey değil!" diye homurdandı sonunda. "Moruk korktu benden."

45. Bölüm

Bir gün Kreis –"asıl pislik"ten Kreis– çıkageldi. Sıkıntısını gidermek için ondan medet uman Martin, yatırımcıdan ziyade edebiyatçı olarak ilgisini çekecek ölçüde çılgınca bir girişimin coşkuyla aktarılan ayrıntılarını dinledi. Kreis sunumunun ortasında bir ara verip, "Güneşin Utancı"nın çoğu bölümünün salakça yazılmış olduğunu söylemeyi de ihmal etmemişti.

"Ama," diye devam etti, "ben buraya felsefe attırmaya gelmedim. Bu girişime bin dolar koyup koymayacağını öğrenmek istiyorum."

"Olmaz, her halükârda bunu yapacak kadar salak değilim," diye cevap verdi Martin. "Ama sana ne yapacağımı söyleyeyim. Bana hayatımın en büyük akşamını yaşattın. Paranın satın alamayacağı bir şey verdin bana. Şimdi bende para bol ve üstelik hiçbir şey ifade etmiyor. O gece bana yaşattığın ve parayla ölçülemeyecek şey için sana bin dolar vermek istiyorum. Senin paraya ihtiyacın var. Benimse ihtiyacımdan fazla param var. Sen para istiyorsun, bunun için kalkıp gelmişsin. Benden para almak için bir iş çevirmene gerek yok. Al."

Kreis, hiç de şaşırmış gibi görünmüyordu. Çeki hemen katlayıp cebine atıverdi.

"Onun gibi bir sürü akşam tedarik edeceğim bir sözleşme imzalamak isterim," dedi.

Martin başıyla reddetti. "Çok geç. O akşam benim için çok önemliydi. Cennetteydim sanki. Senin için sıradan bir şey, farkındayım. Ama benim için hiç de öyle değildi. Bir daha asla öyle bir gece yaşamayacağım. Felsefeyle işim bitti benim. Tek bir kelime daha duymak istemiyorum."

"Hayatta felsefeden kazandığım ilk paraydı bu," dedi Kreis, eşikte duraklayarak: "Ve sonra piyasa çöktü."

Bir gün sokakta Martin'in önünden arabayla geçen Bayan Morse ona gülümseyip başıyla selam verdi. Martin de gülümsedi ve şapkasını kaldırdı. Bu olay Martin'i hiç etkilemedi. Bir ay önce olsaydı midesini bulandırır veya meraklandırıp kadının o anki haletiruhiyesi üzerine çeşitli yorumlarda bulunmasına neden olurdu. Ama artık durup üzerinde düşünmüyordu bile. Olayı unuttu gitti. Yürürken önünden geçtiği Merkez Bankası Binası veya Belediye Binası'nı unuturmuş gibi unutup geçti. Yine de zihni olağanüstü aktifti. Düşünceleri bir daire etrafında dönüyor, dönüyor; o dairenin merkezinde yer alan "kitaplar yazılmıştı" cümlesi, asla ölmeyen bir kurtçuk gibi beynini yiyordu. Sabahları gözünü bu cümleyle açıyordu. Geceleri rüyalarını işkenceye çeviren, yine aynı cümleydi. Duyuları aracılığıyla içine nüfuz eden etrafındaki hayata dair her şey hemen "kitaplar yazılmıştı" cümlesiyle ilişkilenivériyordu. Amansız bir mantık silsilesi içinde, kendisinin önemli biri olmadığı, hatta bir hiç olduğu sonucuna doğru yol alıyordu. Kabadayı Mart Eden ve denizci Mart Eden hakikiydi, kendisiydi. Ama ünlü yazar Martin Eden diye biri yoktu! Ünlü yazar Martin Eden, sürü zihniyetinin içinden yükselmiş ve yine aynı sürü zihniyeti tarafından kabadayı ve denizci Mart Eden'ın cismani varlığına dahil edilmiş bir hayalden öte bir şey değildi. Onu kandıramayacaktı bu hayal. Güruhun tapındığı ve kurban olarak yemekler sunduğu güneş tanrısı değildi o. İyi biliyordu.

Dergilerde hakkında yazılanları okuyor, o yazılardaki kendi tasviri üzerine düşünüyor, düşünüyor; sonunda kendi kimliğiyle o yazılanları bağdaştıramaz hale geliyordu. Hayatını yaşayan, heyecanlar duyan, aşkı tadandı o; kalenderdi, hayatın hafifliklerini tebessümle karşılayandı; gemilerin üst güvertesinde görev yapan, ayak basılmamış topraklarda dolaşan, kavgayla geçen eski günlerde çetesini yönetendi. Halk kütüphanesindeki binlerce kitabı ilk gördüğünde ağzı açık kalan ama sonrasında kitapların içinde yolunu bulmayı öğrenip onların efendisi olandı; geceleri yağ yakarak çalışan, mahmuzunu ayarlayıp yatan ve kitaplarını kendi başına yazandı. Kesin olan bir şey vardı: Bütün sürünün doyurmaya kararlı olduğu devasa iştah ona ait değildi.

Dergilerde kendisini eğlendiren şeyler de yok sayılmazdı aslında. Bütün dergiler ona sahip çıkıyordu. *Warren's Monthly*'nin abonelerine duyurduğuna göre dergi her zaman yeni yazar arayışı içinde olan bir yayındı ve başka yazarlar dışında Martin Eden'ı da okur camiasıyla tanıştıran onlardı. *The White Mouse*, Martin üzerinde hak iddia ediyordu; "Deniz Güzellemeleri"nin bizzat kendi hızarlarında kesilip biçilmiş halde dosyaları arasında gömülü yattığına isabetle işaret eden *The Globe* tarafından susturulana kadar *Mackintosh's Magazine* ile *The Northern Review* de öyle. Faturalarını ödemekten kaçtıktan sonra tekrar hayata dönen *Youth and Age*'in öncelik iddiasını, çiftçi çocukları dışında kimse okuyamadı yazık ki. *Transcontinental*, oturaklı ve ikna edici bir biçimde Martin Eden'ı ilk kez nasıl keşfettiğini açıkladı, ancak bu beyanı "Peri ve İnci"yi öne süren *The Hornet* tarafından hararetli bir itirazla karşılandı. Singletree, Darnley&Co'nun mütevazı iddiası, bütün bu kargaşa içinde kaybolup gitmişti. Netice itibariyle bu yayınevi, iddialarını daha az tevazuyla ortaya koyabileceği bir dergiye sahip değildi.

Gazeteler Martin'in telif kazancını hesapladılar. Belli ki dergilerin ona yaptığı muhteşem teklifler bir şekilde sızmıştı;

Oakland'lı din adamları dostane biçimde para talebinde bulunurken, yalvarırcasına para isteyen mektuplar, posta kutusunu dolduruyordu. En kötüsü ise kadınlardı. Her yerde fotoğrafları çıkıyor, köşe yazarları onun güçlü ve bronzlaşmış yüzünü, yüzündeki yara izlerini, geniş omuzlarını, sakin ve berrak bakışını, dünyadan elini eteğini çekmiş bir çilecininkine benzer hafif çukurlu yanaklarını yazılarında işliyorlardı. Bu son yorum üzerine çılgın gençliğini hatırlayıp gülümsedi. Karşılaştığı kadınlar arasından bazılarının kendisine baktıklarına, onu gözleriyle seçtiklerine, beğeniyle süzdüklerine tanık oluyordu sık sık. Kendi kendine gülüyordu. Brissenden'in uyarısını hatırlayıp bir daha gülüyordu. Kadınlar onu asla yok edemeyecekti, bu kesindi. O aşamayı çoktan geçmişti.

Bir keresinde akşam okuluna doğru birlikte yürürlerken Lizzie, gayet iyi giyimli, endamlı bir burjuva kadının bakışlarını Martin'e yönelttiğini görmüştü. Kadının gözleri, olması gerekenden bir nebze daha uzun ve bir ton daha gölgeli bir manayla gezindi üzerinde. Bunun neye işaret ettiğini bilen Lizzie'nin bedeni öfkeyle kasıldı. Gerginliği fark eden Martin, nedenini de anlayınca bu tür şeylere alıştığını ve artık önemsemediğini anlattı.

"Halbuki önemsemen lazım," diye cevapladı onu kız, ateş gibi gözleriyle. "Hastasın sen. Asıl mesele bu."

"Hayatımda hiç olmadığım kadar sağlıklıyım. Her zamankinden iki kilo fazlayım."

"Vücudun değil, kafan hasta. Düşünce makinende arıza var. Ben bile görebiliyorum bunu ki ben hiçbir şey değilim."

Martin derin derin düşünerek bir süre kızın yanında yürüdü.

"Bunu atlattığını görmek için her şeyimi verirdim," diye atıldı Lizzie birdenbire. "Kadınlar senin gibi bir adama o şekilde baktığında önemsemen lazım. Hiç doğal değil seninki. Muhallebi çocukları için normaldir. Ama sen öyle değil-

sin. Yardımcı ol bana, doğru kadın olsun, sana iyi baksın, ben ancak memnun olurum."

Lizzie'yi okula bıraktıktan sonra Metropol'e döndü.

Odasına çıkınca Morris koltuğuna oturup bakışlarını önüne dikti. Uyuklamıyordu. Düşünmüyordu da. Hafızasından davetsiz gelip gözkapaklarının içinde biçim ve renk alarak ışıldayan görüntülerin yerleştiği anlar dışında zihni bomboştu. Bu görüntüleri görüyor, ama bilincine varmıyordu; rüya görüyor gibiydi. Halbuki uyumuyordu. Bir sefer şöyle bir doğrulup saatine baktı. Daha saat sekizdi. Yapacak hiçbir şeyi yoktu ve yatmak için henüz çok erkendi. Sonra zihni yeniden boşaldı ve o görüntüler yeniden gözkapaklarının içinde biçimlenmeye başladı. Görüntülerin ayırt edici bir yanı yoktu. Hep aralarından sıcak güneş ışığı sızan yapraklar ve ince ağaç dalları görüyordu.

Kapının çalınmasıyla kendine geldi. Uykulu değildi; zihninde kapının vurulmasıyla bir telgraf, bir mektup veya çamaşırhaneden temiz çamaşır getiren görevli arasında bağlantı kuruldu. "Girin," derken Joe'yu ve nerelerde olduğunu düşünüyordu.

Hâlâ Joe'yu düşünüyordu ve arkasını dönüp kapıya bakmadı. Kapının yumuşakça kapandığını duydu. Uzun bir sessizlik oldu. Kapının çalındığını unuttu; bomboş gözlerle önüne bakıyordu ki bir kadının hıçkırığını duydu. İstemsiz, spazmı andıran, kontrol edilmeye ve bastırılmaya çalışılan bir hıçkırık diye düşünürken o tarafa döndü. Bir an sonra ayaktaydı.

"Ruth!" Büyük bir hayret ve şaşkınlık içindeydi.

Ruth'un yüzü beyaz ve gergindi. Kapının hemen önünde duruyor, bir eliyle kapıdan destek alırken, öteki elini vücudunun yan tarafına bastırıyordu. Sonra yürek parçalayan bir hareketle iki elini de Martin'e uzatarak ilerlemeye başladı. Martin o elleri yakalayıp kızı Morris koltuğa oturturken buz gibi olduklarını fark etti. Kendisi de bir koltuk

yanaştırıp geniş kolçağın üzerine oturdu. Konuşamayacak kadar allak bullak olmuştu. Ruth'la olan ilişkisini kafasında bitirip mühürlemiş ve tamamen kapatmıştı. Shelly Hot Springs çamaşırhanesi, bir haftalık çamaşırla birlikte Metropol Otel'i işgal edip Martin'i de işe koşsa ancak bu kadar şaşırırdı. Birkaç kere konuşmaya teşebbüs etti ama her seferinde duraladı.

"Burada olduğumu kimse bilmiyor," dedi Ruth mahcup bir ses ve davetkâr bir gülümsemeyle.

"Ne dedin?"

Kendi sesini duyduğunda şaşırdı.

Ruth söylediklerini tekrarladı.

"Öyle mi?" dedi, sonra da başka ne söyleyebileceğini düşündü.

"Otele girdiğini gördüm, biraz da dışarıda bekledim."

"Öyle mi?" dedi yine.

Hayatında dili hiç bu kadar bağlanmamıştı. Aklında olumlu tek bir fikir yoktu. Kendini ne yapacağını bilmez bir salak gibi hissediyor, ne kadar uğraşsa söyleyecek bir şey getiremiyordu aklına. Shelly Hot Springs çamaşırhanesinin işgali çok daha kolay olurdu. Hiç olmazsa kolları sıvayıp işe dalardı.

"Sonra içeri girdin," diyebildi sonunda.

Kız belli belirsiz nazende bir edayla oynattığı başıyla onayıp boynundaki eşarbı gevşetti.

"Önce o kızla beraber sokağın karşısında gördüm seni."

"Ha, evet," dedi Martin sadece. "Akşam okuluna kadar eşlik ettim."

"Beni gördüğüne memnun olmadın mı?" diye sordu Ruth, yine bir sessizliğin ardından.

"Oldum, oldum." Aceleyle demişti bunu. "Buraya gelerek biraz ihtiyatsız davranmış olmuyor musun?"

"İçeri sızıverdim. Burada olduğumu kimse bilmiyor. Seni görmek istedim. Ne kadar aptal olduğumu söylemeye gel-

dim. Geldim çünkü daha fazla dayanamayacaktım; çünkü kalbim zorladı, çünkü... çünkü gelmek istedim."

Koltuktan kalkıp yanına geldi. Elini Martin'in omzuna koyup bir an orada tuttu, hızlı hızlı nefes alıyordu; sonra kollarının arasına kendini bırakıverdi. Martin ise her zamanki hoşgörülü ve rahat haliyle, kırıcı olmama arzusuyla, kendini bu şekilde sunan bir kadının reddedilmesinin, onun karşılaşabileceği en rencide edici ıstırap olduğunun bilinciyle Ruth'u kucakladı. Ama kollarında en ufak sıcaklık, temasında en küçük okşama yoktu. Kız kendini Martin'in kollarına atmış, o da onu tutmuştu, hepsi bu. Kız ona iyice sokuldu, sonra pozisyonunu değiştirerek ellerini yavaşça yukarıya kaydırdı ve ensesine götürdü. Fakat o ellerin altında Martin'in eti alevlenmedi; tersine kendini tuhaf ve rahatsız hissediyordu.

"Neden bu kadar titriyorsun?" diye sordu. "Oda mı soğuk? Şömineyi yakayım mı?"

Kendini ayırmak için hareketlendi, ama kız daha sıkı yapıştı; tir tir titriyordu.

"Biraz asabım bozuk da," dedi takırdayan dişlerinin arasından. "Hemen toparlarım. Bak işte, daha iyiyim şimdi."

Titremesi yavaş yavaş azalıp durdu. Martin kızı tutmaya devam ediyordu, ama artık kafası karışık değildi. Onun neden geldiğini biliyordu şimdi.

Ruth haberi verdi. "Annem Charley Hapgood'la evlenmemi istedi."

"Charley Hapgood, şu yavan yavan konuşan çocuk muydu?" diye homurdandı Martin. "Şimdi de belli ki annen benimle evlenmeni istiyor."

Bu sözü, soru olarak sormamıştı. Kesin bir gerçeklik olarak ifade ederken, bu sırada gözlerinin önünde telif kazancına dair rakamlar dans ediyordu.

"Bildiğim kadarıyla karşı çıkmayacak," dedi Ruth.

"Beni münasip mi görüyor?"

Ruth başıyla onayladı.

"Ama nişanımızın atıldığı andakinden bir dirhem bile daha münasip değilim," diye dalgın dalgın konuştu. "En ufak bir değişiklik yok bende. Aynı Martin Eden'ım, hatta aslına bakarsan biraz daha fenayım; artık sigara içiyorum. Nefesim kokmuyor mu?"

Cevap olarak Ruth parmaklarını Martin'in dudaklarına götürdü, eskiden her zaman olduğu gibi bu sefer de sonucun öpücük olacağı beklentisiyle ve cilveli bir zarafetle hafifçe bastırdı. Martin'in dudaklarında ise hiçbir hareket yoktu. Parmaklar oradan gidene kadar bekledi, sonra sözüne devam etti.

"Ben değişmedim. Düzenli bir işim yok. Aramıyorum da. Hiçbir zaman da aramayacağım. Hâlâ Herbert Spencer'ın büyük ve asil bir adam, Yargıç Blount'ınsa eşeğin daniskası olduğuna inanıyorum. Geçen akşam onunla yemekteydim, iyi bilirim."

"Ama babamın yemek davetini reddetmişsin," diye çıkıştı Ruth.

"Senin de haberin var yani, öyle mi? Onu kim gönderdi? Annen mi?"

Ruth sessizdi.

"Tabii ki annen gönderdi. Ben de öyle düşünmüştüm. Belli ki şimdi de seni göndermiş."

"Burada olduğumu kimse bilmiyor," diye itiraz geldi. "Annem buna izin verir mi sanıyorsun?"

"Benimle evlenmene izin verir ama, bunu biliyoruz."

Ruth keskin bir çığlık attı. "Aman Martin, zalimlik etme. Bir kere bile öpmedin beni. Taş gibi tepkisizsin. Halbuki baksana neleri göze aldım ben." Titreyerek kendini baştan aşağı süzerken, bakışları merakla doluydu. "Nerede olduğumu düşünsene bir."

"Senin için ölürüm! Senin için ölürüm!" Lizzie'nin sözleri çınlıyordu Martin'in kulaklarında.

"Neden daha önce göze almadın?" diye sordu sertçe. "İşim gücüm yokken... Açlıktan ölürken... Şimdi kimsem o zaman da aynı adamdım, insan olarak, sanatçı olarak aynı Martin Eden'dım; o zaman neden yapmadın? Kafamı duvarlara vura vura kendime sorduğum soru buydu. Sadece senin için değil, herkes için sordum. Görüyorsun değil mi, değişmedim ben. Gerçi bana biçilen kıymetteki gözle görülür ve ani artış nedeniyle bu konuda sürekli şüphelerimi gidermem gerekiyor ama değişmedim. Aynı kemiklerin üzerinde aynı ten, ellerimde aynı, ayaklarımda aynı on parmak. Aynı adamım. Ne yeni bir erdem sahibi oldum ne de yeni bir gücüm var. Beynim, eski beyin. Edebiyatta veya felsefede yeni bir fikir ortaya atmadım. Kimse beni istemezken hangi kıymete sahipsem şimdi de öyleyim. Şu anda kafamı en çok kurcalayan şey, beni neden istedikleri. Beni kendim olduğum için istiyor olamazlar çünkü hâlâ eskiden istemedikleri kişiyim. Demek ki beni başka bir şey için, benim dışımda bir şey için, ben olmayan bir şey için istiyorlar! Sana bu şeyin ne olduğunu söyleyeyim mi? Gördüğüm kabuldür bu. Halbuki o kabul ben değilim. İnsanların kafalarındaki bir şey o. Bir de kazandığım ve kazanacağım paralar için istiyorlar. Halbuki o para da ben değilim. Para bankada duran, herkesin cebinde olan bir şey. Sen de mi bunun için, kabul ve para için mi istiyorsun beni?"

"Kalbimi kırıyorsun," diye hıçkırıklara boğuldu kız. "Seni sevdiğimi ve seni sevdiğim için burada olduğumu biliyorsun."

"Korkarım ne demek istediğimi anlamadın," dedi usulca Martin. "Söylemek istediğim şey şu: Beni seviyorsan, beni reddedecek kadar az sevdiğin güne göre, nasıl oluyor da şu anda beni daha çok seviyorsun?"

"Unut bunları ve beni affet," diye ağladı kız tutkuyla. "Sadece seni her zaman sevdiğimi hatırla, bir de şu anda burada, kollarının arasında olduğumu."

"Korkarım uyanık tüccar oldum ben, aşkını ince ölçülere vurup tartıyor ve ne menem bir şey olduğunu anlamaya çalışıyorum."

Ruth kendini Martin'in kollarının arasından çekti, dimdik oturdu, uzun uzun, araştırırcasına ona baktı. Tam konuşacaktı ki duralayıp fikir değiştirdi.

"Görüyorsun, olanları artık böyle görüyorum," diye devam etti Martin. "Şu an neysem bir zamanlar yine oydum, ama kendi sınıfım dışında kimse umursamadı beni. Bütün eserlerimi yazmıştım, ama dosyalarımı okuyan kimse onları umursamadı. Aslına bakarsan yazdıklarım yüzünden beni daha da az umursadılar galiba. Onları yazmamı, en hafif deyişiyle uygunsuz buldular. Herkes bana, 'Kendine düzgün bir iş bul' dedi."

Ruth ona katılmadığını gösteren bir hareket yaptı.

"Evet, evet," dedi Martin, "sen hariç. Sen bana bir mevki edinmemi söyledin. O yalın iş kelimesi, en az yazdıklarım kadar ağrına gitti. Ne kadar kaba, öyle değil mi? Ama inan bana tanıdığım herkesin sanki ahlaksız bir yaratığa doğru davranış öğretiyormuş gibi nasihatte bulunmasının kabalığı, bunun yanında hiç kalır. Neyse konuyu dağıtmayayım. Yazdıklarımın yayımlanması ve halktan gördüğüm kabul, senin bile aşkını değiştirmiş. Bütün eserlerini yazmış olan Martin Eden'la evlenmezdin. Ona duyduğun aşk, onunla evlenmene yetecek kadar güçlü değildi. Ama aşkın şimdi çok güçlü ve bu durumda bu gücün eserlerimin yayımlanmasından ve gördüğüm ilgiden kaynaklandığı sonucuna varmaktan başka bir şey gelmiyor elimden. Sana telif gelirlerimden bahsetmedim, ama eminim annendeki ve babandaki değişime damgasını onlar vurmuştur. Elbette bu pek hoşuma gitmiyor. Ama daha da kötüsü aşkı, o kutsal aşkı sorgulamama neden oluyor. Aşk, yayınlarla ve halkın ilgisiyle besiye çekilmesi gereken kötü ve çirkin bir şey midir? Öyle görünüyor. Oturup kafayı yiyene kadar bunları düşündüm."

"Ah o zavallı kafa." Ruth bir elini uzatıp parmaklarını teselli edercesine Martin'in saçlarında gezdirdi. "Yeter artık, yorma kafanı. Hadi yeniden başlayalım. Şu anda. Seni hep sevdim. Annemin isteklerine karşı çıkamayacak kadar zayıf olduğumu kabul ediyorum. Yapmamalıydım. Ama senin de insanlığın hataları ve zaafları konusunda engin bir bağışlayıcılıkla konuştuğunu çok dinledim. O bağışlayıcılığı bana da göster. Hatalı davrandım. Affet beni."

"Tabii, tabii, affediyorum," dedi sabırsızlıkla Martin. "Ortada affedilecek bir şey yokken affetmek kolay. Affedilmeyi gerektirecek hiçbir şey yapmadın sen. İnsan içindeki ışığa göre hareket eder, bundan ötesini kimse beceremez. Ben de iş bulmadığım için senden af dileyebilirim."

"Ben iyi niyetle söylüyordum," diye itiraz etti Ruth. "Biliyorsun ki seni sevmeseydim niyetim de iyi olmazdı."

"Doğru ama o iyi niyetinle mahvedebilirdin beni."

"Tamam, tamam," diye kızın itirazını susturdu sonra. "Benim yazı hayatımı mahvedebilirdin. Benim doğamın emredici gücü gerçekçiliktir, ama burjuva ruhu bundan nefret eder. Burjuvazi korkaktır. Hayattan korkar. Senin de tüm çaban benim hayattan korkmamı sağlamak içindi. Beni şekillendirebilirdin. Hayatına ait gerçekdışı, sahte ve bayağı değerlerle dolu küçücük bir kuş yuvasına tıkıştırabilirdin." Kızın içindeki hararetli itirazı hissedebiliyordu. "Bayağılık; esaslı bir bayağılık. İtiraf ederim ki burjuva inceliğinin ve kültürünün temeli budur. Dediğim gibi beni şekillendirmek, senin sınıfından biri haline dönüştürmek, senin sınıfının ideallerini, değerlerini ve önyargılarını bana yüklemek istedin." Sonra hüzünle başını salladı. "Anlamıyorsun, şimdi bile ne dediğimi anlamıyorsun. Kelimelerim, içlerine yüklemek için onca çaba gösterdiğim anlamlarını sana aktarmıyor. Söylediklerim sana kuruntu geliyor. Ama bana göre en hayati gerçek bu. En iyi ihtimalle cehennem uçurumunun balçığından kurtulmak için debelenen bu yontulmamış

adamın senin sınıfın hakkında yargılarda bulunması, onu bayağı olarak nitelemesi birazcık kafanı karıştırıyor, biraz da eğlendiriyordur seni."

Kafasını bitkinlikle Martin'in omzuna dayayan Ruth'un bedeni nükseden bir asabiyetle titredi. Martin biraz onun konuşmasını bekledikten sonra devam etti.

"Şimdi de aşkımıza yeniden başlayalım diyorsun. Evlenmemizi istiyorsun. Beni istiyorsun. Ama bak... kitaplarım ilgi görmeseydi de ben şu anda neysem aynen oydum. Ama sen burada olmayacaktın. Neden o anasını sattığımın kitapları ve..."

"Küfretme," diye sözünü kesti Ruth.

Bu azar Martin'i irkiltti. Sonra da kulak tırmalayıcı bir kahkaha patlattı.

"İşte bu," dedi, "bu kadar önemli bir anda, hayatının mutluluğu tehlikede görünürken, sen yine aynı şekilde hayattan korkuyorsun; hayattan ve tam yerinde edilmiş bir laftan."

Çocukça davranışının bu sözlerle yüzüne çarpılması Ruth'un canını çok yaktı, ama Martin'in durumu gereğinden fazla büyüttüğünü, bunun sonucunda da kendine kızdığını hissetti. Hiç konuşmadan uzun süre oturdular; kız ümitsizce düşünüyor, adamsa yok olmuş aşkına kafa yoruyordu. Onu gerçekten sevmediğini şimdi anlamıştı. Sevdiği şey Ruth değil, idealize ettiği, kendi kafasında yarattığı uhrevi bir şeydi; kendi aşk şiirlerindeki ışık saçan ruhtu. Hakiki Ruth'u, sınıfının tüm o kusur ve zaaflarını taşıyan, o sınıfın psikolojisinin umutsuz sınırlarıyla kısıtlanmış burjuva Ruth'u hiç sevmemişti.

Kız aniden konuşmaya başladı.

"Söylediğin her şeyin doğru olduğunun farkındayım. Hayattan korktum. Seni yeterince sevmedim. Ama daha iyi sevmeyi öğrendim. Şu andaki seni ve eski seni seviyorum, hatta senin sen olmanı sağlayan her şeyi seviyorum. Benim sınıfımda olduğunu söylediğin şeylerden seni ayıran ne varsa

onları, şu anda anlamadığım ama anlayabileceğimi bildiğim inançlarını seviyorum. Anlamaya adayacağım kendimi. İçtiğin sigarayı, ettiğin küfrü bile seviyorum; onlar senin bir parçan ve ben seni onlar için de seveceğim. Öğrenebilirim. Şu son on dakikada çok şey öğrendim. Buraya gelecek cesareti bulmam bile şimdiye kadar öğrendiklerimin göstergesidir. Ah, Martin!.."

Hıçkırarak gence sokuldu.

İlk kez kolları onu nezaketle, anlayışla sardı. Ruth ise mutluluk dolu bir hareket ve ışıldayan bir yüzle bunu gösterdi.

"Ama artık çok geç," dedi Martin. Lizzie'nin sözlerini hatırladı. "Ben hasta bir adamım. Hayır, bedenim değil, ruhum hasta, beynim hasta. Bütün değerlerimi kaybettim sanki. Hiçbir şeyi umursamıyorum. Birkaç ay önce gelseydin her şey çok farklı olurdu. Ama artık çok geç."

"Hiç de geç değil," diye bağırdı Ruth. "Göstereceğim sana. Aşkımın ne kadar büyüdüğünü, benim için sınıfımdan da değerli olduğunu, en önem verdiğim şey olduğunu kanıtlayacağım. Burjuvaların değer verdiği ne varsa reddedeceğim. Artık hayattan korkmuyorum. Annemle babamı terk edeceğim, arkadaşlarımın arasında adımın dillere düşmesine aldırmayacağım. Hemen buraya geleceğim, istersen seninle serbest aşk yaşayacağım ve bundan gurur duyup mutlu olacağım. Eğer eskiden aşkıma ihanet ettiysem, o ihanete neden olan ne varsa, bu kez aşkım adına onlara ihanet edeceğim."

Parlayan gözleriyle Martin'in karşısına dikildi.

"Bekliyorum Martin," diye fısıldadı ona, "beni almanı bekliyorum. Bak bana."

Martin ona baktı ve muhteşem diye düşündü. Sonunda bütün kusurlarından kendini kurtarmış gerçek bir kadındı; isyan etmiş, burjuva düzeninin bükülmez yasasını kırmıştı. Muhteşemdi, harikaydı ve her şeyi göze almıştı. Peki ama kendi sorunu neydi? Kızın yaptığından şu kadarcık bile içi

kabarmamış, heyecan duymamıştı. Sadece düşünsel olarak muhteşemdi, fikren harikaydı. Normalde ateş gibi olması gereken bir anda Martin onu ancak buz gibi takdir edebiliyordu. Kalbine tesir etmemişti bütün bunlar. Ona karşı az da olsa ihtiras hissetmemişti. Yine Lizzie'nin sözlerini hatırladı.

"Ben hastayım, çok hasta," dedi umarsız bir hareket eşliğinde. "Şu ana kadar hastalığımın ne kadar ilerlediğini anlamamıştım. Bir şeyler uçup gitmiş benden. Hayattan hiç korkmamışımdır, ama bir gün hayata doyabileceğimi hiç hayal etmemiştim. Hayat beni o kadar doyurmuş ki hiçbir şeye arzu duymuyorum. Duysaydım, şu anda seni istemem lazımdı. Ne kadar hasta olduğumu anlıyor musun?"

Kafasını geri yatırdı ve gözlerini kapadı. Yaprakların arasından geçerek gözkapaklarının duvarında şekil alan sıcak güneş ışığına bakarken, ağlayan ve gözyaşlarının içinden kırılarak gelen ışınları seyredip acısını unutan bir çocuk gibiydi; hastalığı, Ruth'un oradaki varlığı, her şey aklından çıkıp gitti. Dinlendirici değildi ama o yeşillikler. Güneş ışığı dik geliyor ve gözünü kamaştırıyordu. Bakmak gözlerini yakıyordu, ama nedenini bilmeden bakmaya devam etti.

Kapı tokmağının sesiyle kendine geldi. Ruth kapıdaydı.

"Dışarı nasıl çıkacağım?" diye sordu ağlamaklı gözlerle. "Korkuyorum."

"Aman, kusura bakma," diye bağırarak ayağa fırladı. "Kendimde değilim, biliyorsun. Burada olduğunu unutmuşum." Elini kafasına götürdü. "Görüyorsun ya iyi değilim. Seni eve bırakayım. Servis kapısından çıkarız. Kimse görmez. Sen başını ört. Sorun çıkmaz."

Loş koridorlardan ve dar merdivenlerden inerken Ruth, Martin'in koluna yapıştı.

"Tamam, artık güvendeyim," dedi kaldırıma çıktıklarında, bir yandan da elini Martin'in kolundan çekmeye yeltenerek.

"Hayır, hayır, seni eve bırakayım."

"Hayır, lütfen yapma. Gerek yok."

Yine kolunu Martin'den kurtarmaya çalıştı. Bir an şaşırdı genç. Tehlike geçmiş olmasına rağmen Ruth hâlâ korkuyordu. Ondan kurtulmak için neredeyse telaş içindeydi. Buna bir sebep göremediği için kızın asabi haline yordu. Bu yüzden de kolundan kurtarmaya çalıştığı elini bırakmadı ve onunla birlikte yürümeye başladı. Sokağın ilerisinde uzun paltosuna sarınıp bir kapının eşiğine çekilmiş bir adam gördü. Geçerken bir bakış attı; kalın yakalarını kaldırmış olmasına karşın Ruth'un kardeşi Norman olduğuna emindi.

Yürürken çok az konuştular. Kız sersem gibiydi. Martin ise kayıtsız. Bir sefer Martin Güney Denizlerine gideceğini söyledi, bir sefer de Ruth yanına geldiği için özür diledi. Bu kadar konuştular. Evin kapısındaki ayrılmaları her zamanki gibiydi. El sıkıştılar, birbirlerine iyi akşamlar dilediler; Martin şapkasını kaldırdı. Kapı kapandı, Martin bir sigara yaktı ve arkasını dönüp otele doğru yürümeye başladı. Norman'ın sığınmış olduğu eşiğe gelince durdu ve kendi kendine güldü.

"Yalan söyledi," diye yüksek sesle konuştu. "Beni her şeyi göze aldığına inandırdı, ama onu buraya getiren kardeşinin geri götürmek üzere beklediğini biliyordu." Kahkahaya boğuldu. "Ah şu burjuvalar! Meteliğim yokken kız kardeşine uygun görmüyordu. Bankada hesabım olunca, kızı bana kendi ayaklarıyla getirdi."

Yola devam etmek için topukları üzerinde döndüğü anda aynı yönde giden bir serseri arkasından ona seslendi.

"Bayım, yatacak yer için bi çeyrekliğin var mı?"

Martin'i geri döndüren şey, sesti. Bir an sonra Joe'nun elini tutmuştu.

"Hot Springs'den ayrılışımızı hatırlıyo musun?" diyordu Joe. "Görüşürüz demiştim sana. İçimden gelmişti. Al işte görüştük."

"İyi gördüm seni," dedi Martin hayranlıkla. "Kilo bile almışsın."

"Tabii aldım ya." Joe'nun yüzü parlıyordu. "Serseriliğe başlayana kadar yaşamak nedir bilmezmişim meğer. 15 kilo aldım ve kendimi acayip iyi hissediyom. Eskiden bi deri bi kemik kalana kadar çalışırmışız be... Serseri hayat tam bana göreymiş."

"E iyi de yatacak yer arıyorsun ama," diye çıkıştı ona Martin. "Hem de bu soğuk havada."

"Ne? Yatacak yer mi?" Joe elini arka cebine sokup bir avuç dolusu bozuk para çıkardı. "Başım darda değil, merak etme," derken sevinçten uçuyordu. "Façan iyi görünüyodu da seni biraz hırpalayayım dedim."

Martin kahkahalar eşliğinde teslim oldu.

"Avucunda seni üç beş kere küfelik edecek para yatıyor," dedi.

Joe paraları cebine koydu.

"Hiç de değil," dedi. "Beni durduracak hiçbi şey yok, ama yine de deli gibi kafa çekmiyom. Seni son gördüğümden bu yana bi kere sarhoş oldum, onu da olmazdım aslında ama midem boştu. Hayvan gibi çalışırken hayvan gibi de içerdim. İnsan gibi yaşarken insan gibi içiyom. Şöyle arada sırada hafiften bi sallasın, biraz hissettirsin, yeter."

Martin ertesi gün buluşmalarını ayarlayıp otele döndü. Resepsiyona uğrayıp buharlı gemilerin kalkış tarihlerine baktı. *Mariposa* beş gün sonra Tahiti'ye hareket ediyordu.

"Yarın telefon edip bana lüks bir kamara ayırtın," dedi resepsiyondaki görevliye. "Güverte kamarası değil, aşağıda, orsa tarafında, iskele tarafında olsun. Unutmazsınız değil mi, iskele tarafında. Bir kenara yazsanız daha iyi olur."

Odasına çıkınca yattı ve çocuklar kadar huzurlu bir uykuya daldı. Akşam boyunca yaşadıkları, üzerinde hiçbir iz bırakmamıştı. Zihni etkilere kapalıydı. Joe ile karşılaşmasının hararetiyse en çabuk geçeniydi. İlk anın hemen

ertesinde eski çamaşırcının varlığından ve onunla konuşmak zorunda kalmaktan rahatsız olmuştu. Beş gün sonra sevgili Güney Denizlerine gidecek olması da hiçbir şey ifade etmiyordu. Gözlerini kapadı ve sekiz saat boyunca rahat, deliksiz bir uyku çekti. Huzursuz değildi. Uyku sırasında ne sağa sola dönüp durdu ne de rüya gördü. Uyku onun için unutmak demekti; uyandığı her sabahı kederle karşılıyordu. Hayat onu kaygılandırıyor, sıkıyor, zaman ise eziyet gibi geliyordu.

46. Bölüm

Ertesi sabah eski mesai arkadaşını, "Bak Joe," diyerek karşıladı, "28. Sokak'ta bir Fransız var. Dünyalığını yapmış ve Fransa'ya dönüyor. Şık, zarif, mükemmelen donatılmış, küçük bir buharlı çamaşırhanesi var. Eğer bir yere yerleşmek istiyorsan senin için gayet iyi bir başlangıç olur. Al şu parayı, git üstüne başına bir şeyler al ve saat onda şu adamın ofisinde ol. Kendisi, benim isteğim üzerine çamaşırhaneyi bulan kişidir, seni alıp oraya götürecek. Eğer beğenirsen ve fiyatına değdiğini düşünürsen, fiyatı on iki bin dolar bu arada, bana haber verdiğin anda çamaşırhane senindir. Hadi koş bakalım. Şimdi başka işlerim var. Seninle sonra görüşürüz."

"Sen bana bi baksana Mart," dedi öteki, ağır ağır ama kafasının atmasına az kalmışçasına. "Ben bu sabah buraya seni görmeye geldim. Anladın mı? Bugün buraya çamaşırhane sahibi olmaya gelmedim. Ben eski bi dostla hasret gidermeye gelmişim, sen tutmuş bana çamaşırhane sokuşturuyon. Bak sana ne diycem. Senin de, çamaşırhanenin de cehennemin dibine kadar yolunuz var."

Tam fırlayıp kapıdan çıkıyordu ki Martin onu yakalayıp geri döndürdü.

"Şimdi sen bana bak Joe," dedi, "eğer böyle davranmaya devam edersen kafanı kırarım senin. Hem de eski dostluğumuzun hatırına. Anladın mı? Dediğimi yapacaksın. Tamam mı?"

Kendisine sarılmış olan Martin'in kollarından kurtulmak için Joe da ona sarıldı, sola döndü, sağa kıvrıldı, hayli debelendi. Kolları birbirlerine kilitlenmiş halde odanın kapısında bir süre boğuştuktan sonra tam ortasına indikleri hasır sandalyeyi ikiye ayırarak yere düştüler. Joe, kolları iki yana açılmış vaziyette yere serilmişti; Martin, Joe'nun üzerindeydi, dizini onun göğsüne bastırmıştı. Ayağa kalkıp Joe'yu serbest bıraktığında adam nefes nefeseydi.

"Şimdi sana iki laf edeceğim," dedi. "Bana istediğin küfrü edebilirsin. Ama önce şu çamaşırhane işinin bitmesini istiyorum. Sonra buraya gelirsin eski günleri anar, iki lafın belini kırarız. Sana işim var demiştim. Baksana şuna."

Elinde koca bir yığın mektup ve dergiyle gelen bir görevli, sabah postasını getirmişti.

"Bir yandan bunları halledip, bir yandan da seninle nasıl konuşayım? Sen gidip şu çamaşırhane işini hallet, sonra buluşuruz."

Joe gönülsüz de olsa durumu kabullendi. "Ben de başından savıyon zannettim, ama belli ki yanılmışım. Bana bak Mart, ayakta dövüşte beni yenemezsin. Benim kolum senden uzun, ona göre."

"Bir gün eldivenleri giyer görürüz," dedi Martin, gülümseyerek.

"Tamam, hele şu çamaşırhane meselesini bir halledeyim de..." Kolunu ileri uzattı. "Görüyon mu şu kolu? Yıldızları saydırır sana."

Kapı çamaşırcının arkasından kapandığında Martin derin bir oh çekti. İnsanlardan iyice uzaklaşmıştı. Onlara düzgün davranmak her geçen gün daha zor geliyordu. İnsanların varlığı Martin'i huzursuz ediyor, onlarla konuşma çabası asabını bozuyordu. İnsanlardan rahatsız oluyor ve biriyle yan yana geldiği andan itibaren ondan kurtulmanın çaresini aramaya başlıyordu.

Postaya hemen girişmedi; belli belirsiz, yarı oluşmuş düşüncelerin aklının filtresinden arada bir içeri sızabildiği,

daha doğrusu zihninin uzun aralarla küçük belirtiler verdiği yarım saat boyunca koltuğuna yayılarak tembel tembel oturdu.

Sonra zorla yerinden kalktı ve postaya bakmaya başladı. İmzasını isteyen bir düzine mektup vardı, artık onları ilk görüşte anlıyordu; yalvarırcasına para isteyen mektuplar vardı; bir devridaim makinesi modeli yapmaya çalışanından yerkürenin içinin boş olduğunu ortaya koyanına, komünist bir koloni kurmak için Baja California yarımadasını satın almak üzere mali yardım isteyenine kadar garip fikirleri olanlardan gelen mektuplar vardı. Tanışmak isteyen kadınların mektupları vardı; birini okurken gülümsedi, çünkü kadın imanının ve saygınlığının emaresi olarak kiliseye ödediği sıra kirasının makbuzunu da mektubuna eklemişti.

Martin'in günlük mektup yığınına editörler ve yayıncılar da katkıda bulunuyor, bunların ilki henüz yayımlanmamış dosyalarını almak, ikincilerse kitaplarının yeni baskılarını yapmak amacıyla, yani yaşadığı iç karartıcı aylar boyunca üzerlerine pul yapıştırabilmek için sahip olduğu her şeyi rehine vermesine neden olan, kimsenin yüzüne bakmadığı zavallı metinleri için yerlere kapaklanıyorlardı. Yabancı dillere yapılan çevirilerin telif hakkı avansı olarak gelen beklenmedik çekler vardı. İngiltere'deki ajansı üç kitabının Almanca çeviri hakkının satıldığını bildirmiş, bunun yanında aynı eserlerin İsveççe baskısının piyasaya çıktığını, ama oradan maddi bir beklentisinin olmaması gerektiğini, çünkü İsveç'in Bern Konvansiyonu imzacı devletleri arasında yer almadığını haber vermişti. Yine aynı şekilde Bern Konvansiyonu'nu imzalamayan Rusya'da da eserlerinin yayımlanması için Rusça çeviriye izin vermesini isteyen resmi bir talepname vardı.[142]

Basın bürosundan gelen koca kupür yığınını alıp artık bir cinnet haline gelmiş olan Martin Eden modasının

gazetelere nasıl yansıdığını okudu. Yaratmış olduğu bütün eserler dev bir dalgayla halkın önüne atılmıştı. Kendisine olan rağbetin nedeni buydu belli ki. Tam da ölümün sınırına gelen Kipling gibi halkı dizleri üstüne çökertmiş, herkes sürü zihniyetiyle hareket ettiği için bir anda bütün sürü onu okumaya başlamıştı. Martin, Kipling'i okuyan ve övgülere boğan, fakat bir gıdım bile anlamayan sürünün, sadece birkaç ay sonra onu nasıl paramparça ettiğini hatırladı.[143] Bu düşünceyle sırıttı. O kimdi ki bundan farklı bir muamele görsün? O halde sürüyü maskara edecekti. Uzaklara, Güney Denizlerine gidiyordu; orada sazdan evini kuracak, inci ve hindistancevizi ticareti yapacak, narin kanosuyla dalgaların üzerinde kayarak mercan resifini aşacak, köpekbalığı ve torik yakalayacak, Taiohae Vadisi'ne komşu vadinin tepelerinde yabankeçisi avlayacaktı.

Tam da bunu düşündüğü sırada durumunun umarsızlığı çöktü içine. Bütün açıklığıyla Gölgeler Vadisi'nde olduğunu gördü. İçindeki hayat giderek sönüp gidiyor, yavaş yavaş ölüme doğru ilerliyordu.

Ne çok uyuduğunu ve buna rağmen ne çok uyumak istediğini fark etti. Halbuki eskiden uykudan nefret ederdi. O zamanlar uyku, hayatının kıymetli anlarını çalıyordu. Yirmi dört saatte dört saat uyku, dört saatlik hayatın elinden alınması demekti. Nasıl da çok görürdü uykuyu! Oysa şimdi çok gördüğü şey hayattı artık. Hayat güzel değildi; tatsızdı, acıydı. En vahimi de buydu. Yaşamayı arzu etmeyen bir hayat, sona erme yoluna girmiş demektir. Derinlerinde bir yerde hissettiği kendini koruma içgüdüsü onu harekete geçirince oradan uzaklaşması gerektiğinin farkına vardı. Odaya göz gezdirdi; eşyalarını toparlamanın düşüncesi bile yorucuydu. En iyisi bu işi sona bırakmaktı. Bu arada gidip bazı gerekli şeyler alabilirdi.

Şapkasını başına koyup dışarı çıktı ve bir silah dükkânında durdu; sabahın kalan kısmını otomatik tüfek, cepha-

ne ve olta takımı alışverişiyle geçirdi. Moda sürekli değiştiği için ticaretini yapacağı şeylerin siparişini Tahiti'ye varınca vermesi gerektiğini biliyordu. İstediği mallar Avustralya üzerinden kendisine ulaşabilirdi. Bu çözümden çok keyif aldı. Bir şey yapmanın son derece nahoş geldiği bir zamanda, bir şey yapmak zorunda kalmamıştı. Rahat Morris koltuğunun kendisini beklediğini bilmenin verdiği tatminle, mutlu mesut döndüğü odasında gördüğü manzara, Morris'in üzerindeki Joe olunca içten içe inledi.

Joe, çamaşırhaneye vurulmuştu. Her şey hallolmuştu, ertesi gün oranın sahibi olacaktı. O sürekli anlatıp dururken Martin yatağa uzandı. Düşünceleri çok uzaklardaydı; o kadar uzaktaydı ki düşündüğünün bile pek farkında değildi. Her zaman sevdiği biri olmasına rağmen Joe'ya karşılık vermesi için bile çaba göstermesi gerekiyordu. Ama Joe hayata çok bağlıydı. Şamatalı konuşması Martin'in bezgin zihnine ıstırap veriyordu. Bıkkın duyarlılığının derinlerini deşiyor, acıtıyordu. Joe ileride bir gün eldivenleri takıp işe birlikte girişeceklerini hatırlattığında, neredeyse çığlık çığlığa bağıracaktı.

"Sakın unutma Joe, bu çamaşırhaneyi Shelly Hot Springs'de söylediğin kurallara göre işleteceksin," dedi. "Fazla çalışmak yok. Gece çalışmak yok. Sıkma makinesinde çocuk çalıştırmak yok. Hiçbir yerde çocuk çalıştırmak yok. Ücret adil olacak."

Joe başıyla onaylayıp bir defter çıkardı.

"Şuna baksana. Ben de bu sabah o kurallar üzerine çalıştım azcık. Ne diyon?"

O okudu, Martin de Joe'dan bir an önce kurtulma endişesiyle her şeyi onayladı.

Uyandığında vakit ikindiyi bulmuştu. Yavaş yavaş hayatın gerçeğine döndü. Odaya göz gezdirdi. Belli ki kendisi uyuyunca Joe da sessizce sıvışmıştı. Gözlerini kapadı ve tekrar uykuya daldı.

İzleyen günlerde Joe çamaşırhanenin devir ve teslim işlemleriyle uğraştığı için Martin'e fazla bulaşmadı. *Mariposa* ile seyahate çıkacağı haberi, ancak denize açılmasından bir gün önce gazetelerde yer aldı. Arada bir gün kendini koruma duygusu harekete geçince doktora gidip baştan ayağa muayene oldu. Hiçbir sorun bulunmadı. Kalbi ve akciğerlerinin muhteşem durumda olduğu söylendi. Doktorun gördüğü kadarıyla bütün organları normaldi ve çalışmasına mükemmelen devam ediyordu.

"Hiçbir şeyiniz yok Bay Eden," dedi doktor ona, "kesinlikle hiçbir sorununuz yok. Turp gibisiniz. Açık söylemek gerekirse sağlığınıza gıpta ettim. Muhteşem. Şu göğsünüze bir bakın. Sonra, bu olağanüstü bünyenizin sırrının yattığı mideniz... Fiziksel açıdan binde bir, hatta on binde bir kişide rastlanacak kadar iyisiniz. Kaza bela olmazsa yüz yaşına kadar yaşarsınız."

Martin, Lizzie'nin teşhisinin doğru olduğunu anladı. Fiziksel bir sorunu yoktu. Arızalanan şey, "düşünme makinesiydi" ve onu onarmanın da Güney Denizlerine gitmek dışında bir yolu yoktu. Ama mesele şuydu ki tam da yola çıkacağı anda gitme arzusunu yitirmişti. Güney Denizleri onu, burjuva medeniyetinden daha çok cezp etmiyordu. Yola çıkma düşüncesinin hiçbir keyfi kalmadığı gibi yola çıkma eylemi, yorgun bedenini yıldırıyordu. Şu anda gemide olup yola çıkmış olsaydı çok daha iyi hissedecekti kendini.

Son gün çok sıkıntılı geçti. Sabah gazetesinde onun yola çıkacağı haberini okuyan Bernard Higginbotham ile Gertrude, çoluk çocuk hep beraber veda etmeye gelmişti. Hermann von Schmidt ile Marian da öyle. Sonra bitirilmesi gereken muameleler, ödenmesi gereken faturalar ve katlanılması gereken bitip tükenmek bilmez mülakatlar vardı. Lizzie Connolly'ye akşam okulunun kapısında çabucak hoşça kal deyip hızla uzaklaştı. Bütün gün çamaşırhanenin devir teslim işleriyle uğraştığı için daha erken uğrayamamış

olan Joe, otelde onu bekliyordu. Bu bardağı taşıran son damla olacaktı, ama Martin koltuğunun kolçaklarını kavrayıp yarım saat arkadaşını dinledi, onunla konuştu.

"Biliyorsun ki Joe," dedi, "kimse seni bu çamaşırhaneye iple bağlamış değil. İstediğin zaman satar, parayı da keyfine göre harcarsın. Sıkıldığın, tekrar yollara çıkma fikri depreştiği an hemen çık git. Seni en çok mutlu edecek şey neyse onu yap."

Joe kafasıyla hayır dedi.

"Saol ama artık bana yollara düşmek yok. Avarelik iyi hoş da insan o zaman bi şeyi unutmak zorunda kalıyo, kızları. Ne yapayım, elimde değil, ben zamparanın tekiyim, kızlar olmadan yapamam. Halbuki avarelikte kız mız yoktur. Kimi zaman evlerin yanından geçerken içerde partiler, danslar olurdu; kadınların kahkaha seslerini duyardım, pencereden beyaz elbiselerini, gülen yüzlerini görürdüm. Eh lan be! İşte o zamanlar feci olurdum. Ben de dansları, piknikleri, gece ay ışığında yürüyüşleri ve buna benzer her şeyi çok severim. Bana göre çamaşırhanecilik iyi vitrin. Hem de pantolonumun cebinde şıngırdayan koca koca dolarlar olacak. Daha dün bi kızla tanıştım, biliyo musun, bugün he desin bugün evlenirim onunla. Bütün gün bu düşünceyle keyifle ıslık çalıp durdum. Feci fıstık bi kız, çok hoş gözleri var ve duyabileceğin en yumuşak ses onda. Yapıştım kıza, bunu böyle bil. Ya sen, sokağa atacak bu kadar paran varken neden evlenmiyon? Memleketin en güzel kızını kaparsın yahu."

Martin gülümseyerek başını salladı, ama bir erkek neden evlenmek ister ki diye soruyordu içinden. Hayret verici, anlaşılmaz bir şey olarak görüyordu bunu.

Yola çıkma vakti geldiğinde, *Mariposa*'nın güvertesinden bakarken rıhtımdaki kalabalığın kenarında saklanan Lizzie Connolly'yi gördü. Al onu da götür, diye geçti içinden. Nazik olmak ne kadar kolaydı. İnanılmaz mutlu olur-

du kız. Fikir bir an müthiş cezp ediciyken hemen ardından feci korkutucu geldi. Düşüncesi bile telaşa veriyordu şimdi Martin'i. Bezgin ruhu isyan ediyordu. Küpeşteden uzaklaşırken homurdanıyor ve "Ulan Martin, sen hastasın be, hastasın be," diye mırıldanıyordu.

Gemi rıhtımdan iyice uzaklaşana kadar lüks kamarasına sığındı. Öğle yemeğinde şeref konuğu olarak kaptanın sağında oturacağını öğrenince gemideki en itibarlı adam olduğunu fark etmesi uzun sürmedi. Hiçbir gemide seyahat eden hiçbir itibarlı adam, onun kadar umulanı vermemezlik etmemiştir. Bütün öğleden sonrayı güvertedeki bir koltukta, gözleri kapalı, çoğu vakit yarı uyuklar halde geçirdi, akşamleyin de erkenden gidip yattı.

İkinci günden sonra herkesin deniz tutmasını atlatmasıyla yolcu listesi bütün açıklığıyla belli oldu; Martin daha çok yolcu gördükçe onlardan hoşnutsuzluğu daha çok artıyordu. Öte yandan haksızlık ettiğini de biliyordu. Kibar ve hoş insanlardı, onlarla tanışmak için kendini zorladı ve tanıştığı anda notlarını verdi: Kendi sınıflarının psikolojik mengenelerine ve düşünsel beyhudeliğine sahip bütün burjuvalar gibi kibar ve hoş olmalarına rağmen, küçük ve yapmacık beyinleri o kadar boştu ki onlarla konuşurken sıkıntıdan patlıyordu. Hele de şamatacı neşeleri ve taşkın enerjileriyle gençler, onu dehşete düşürüyordu. Asla sessiz sakin durmuyor, güvertede sürekli halka oyunu oynuyor, ha bire turluyor veya denizden sıçrayan yunusları ve uçanbalık sürülerini izlemek için bağırış çağırış küpeşteye koşuyorlardı.

Çok uyudu. Kahvaltıdan sonra güvertedeki koltuğuna gömülüp eline asla bitiremediği dergisini alıyordu. Matbu sayfalar bıkkınlık vermişti ona. İnsanların bu kadar çok yazacak ne bulduğuna hayret ediyor ve bu konuya kafa yorarken koltuğunda sızıp gidiyordu. Öğle yemeği çanı çalıp uyanması gerektiğinde asabı bozuluyordu. Uyanık olmak, onu memnun etmiyordu.

Bir keresinde bu rehavetten kurtulmaya çalışıp baş kasaraya, tayfaların yanına gitti. Ama denizci milleti, kendisinin baş kasarada yaşadığı günlerden bu yana hayli değişmişe benziyordu. Hissiz suratlı, öküz beyinli bu koca hayvanlarla arasında hiçbir yakınlık bulamadı. Umarsız haldeydi. Yukarıda kimse Martin Eden'ı kendisi olarak istemiyor, aşağıdaysa geçmişte onu olduğu gibi kabul eden sınıfına dönemiyordu. O da onları istemedi. Salak birinci mevki yolcularına ve asi gençlere katlanabildiğinden daha fazla dayanamıyordu onlara da.

Hayat, hastalıklı bir insanın yorgun gözlerini yakan güçlü bir ışık gibiydi. Uyanık geçirdiği her an, etrafında ve üzerinde çiğ bir öfkeyle parlıyordu. Acıtıyordu. Dayanılmaz bir acı veriyordu. Martin hayatında ilk kez birinci mevkide yolculuk ediyordu. Denizdeyken hep baş kasarada, kış kamarada ya da ateşçilik yapıyorsa kömür ambarında kalırdı. O günlerde demir merdiveni tırmanıp insanın nefesini kesecek kadar sıcak kazandan çıktığında, güneşi ve rüzgârı uzak tutmak için güverteye gerilmiş tentelerin altında her türlü istek ve kaprislerini yerine getiren itaatkâr kamarotlar eşliğinde kendilerini eğlemekten başka hiçbir şey yapmayan serin bir beyazlık içindeki yolculara bakar ve gezindikleri o âlemi cennet, onları da cennetteki mahluklar olarak görürdü. İşte şimdi o da orada, tam merkezdeydi, geminin en itibarlı adamı olarak kaptanın sağında oturuyor ve nafile bir çabayla kaybettiği cennetini ararken baş kasarayı ve cehennem gibi kazanı yâd ediyordu. Yenisini bulamadığı gibi artık eski cennetinin de yerinde yeller esiyordu.

Kendini heyecana getirmeye ve ilgisini çekecek bir şeyler bulmaya çalıştı. Bir cesaret güverte zabitlerinin yemekhanesine gitti ve oradan hemen uzaklaşmaktan büyük memnuniyet duydu. Nöbeti biten aydın kafalı serdümenle sohbet edeyim dedi; adam acilen sosyalist propagandaya girişip eline bir sürü bildiri tutuşturdu. Onun köle ahlakını

yorumlayışını dinlerken mecalsiz mecalsiz kendi Nietzscheci felsefesini düşündü. Amaan, değer miydi? Nietzsche'nin, o kaçığın hakikatten şüphesini ifade eden kaçık laflarından biri aklına geldi. Kim bilir, belki de haklıydı. Belki de hiçbir şeyde hakikat yoktu, hakikatin kendisinde bile; hakikat diye bir şey yoktu. Ama sonra hemen zihni yoruldu ve koltuğuna gidip kestirmekten memnun oldu.

Gemideki sefil haline yeni bir sefalet daha eklendi sonra. Gemi Tahiti'ye varınca ne olacaktı? Kıyıya inecekti. Ticaretini yapacağı malları sipariş etmesi, Markiz Adaları'na giden bir uskunaya bilet bulması, düşünmesi bile ağır gelen binbir şey yapması gerekecekti. Bütün zorluğuna karşın özellikle bunları düşünmeye uğraştıkça, ne kadar vahim ve umutsuz bir durumda olduğunu görüyordu. Gerçekten Gölgeler Vadisi'ndeydi ve en tehlikelisi, bundan korkmuyordu. Birazcık bile korksa hayata doğru hamle ederdi. Ama korkmadıkça, gölgelerin arasına giderek daha çok karışıyordu. Hayata dair eski ve aşina şeylerde hiçbir hoşluk göremez olmuştu. *Mariposa* kuzeydoğu alizelerinin etkisine girmişti, ama işe bakın ki karşıdan vuran bu şarap gibi rüzgâr, artık onu rahatsız ediyordu. Eski günlerinin ve gecelerinin bu gürbüz, bu kuvvetli yoldaşının kucaklayışından kaçmak için koltuğunun yerini değiştirtti.

Mariposa sakin ekvator kuşağına girdiği gün Martin her zamankinden de fazla sefalet çekti. Artık uyuyamıyordu. Uykudan gözü kapanmasına rağmen uyanık kalmak ve hayatın parlak ışığına katlanmak zorunda kalıyordu. Huzursuz huzursuz dolanıyordu ortalıkta. Sağanak yağmurun bile hafifletemediği nemli, yapışkan bir hava vardı. Azap çekiyordu. Azap canını yakana kadar güvertede yürüyor, sonra da tekrar yürümeye mecbur kalana kadar koltuğunda oturuyordu. Kendini zorlaya zorlaya elindeki dergiyi nihayet bitirdi ve geminin kütüphanesinden birkaç şiir kitabı aldı. Ama onlar da Martin'i yerinde tutamayınca yine yürüyüşlerine başladı.

Akşam yemeğinden sonra geç saatlere kadar güvertede kaldı, ama bunun da bir yararı olmamıştı; çünkü aşağı indiğinde de uyuyamadı. Hayata verdiği bu ara, onu yormuş, çok fazla gelmişti. Işığı açıp bir şeyler okumaya çalıştı. Kitaplardan biri, Swinburne'e aitti. Yatar vaziyette sayfalara göz atarken bir anda ilgiyle okuduğunu fark etti. Bir şiirin bir kıtasını bitirdikten sonra devam etmeye çalıştı, ama tekrar ona döndü. Kitabı açık vaziyette göğsünün üzerine koyup, düşünceye daldı. Buydu işte. Bulmuştu. Daha önce bunu fark etmemiş olması tuhaftı. Her şeyin anlamını bulmuştu; kendini koyvermiş halde sürüklenip dururken Swinburne ona en hayırlı çıkış yolunu gösteriyordu. Onun istediği dinlenmekti ve istirahatın büyüğü, hemen orada kendisini bekliyordu. Açık lumbara göz attı. Evet, yeterince büyüktü. Haftalardır ilk kez mutlu hissetti kendini. Hastalığının ilacını sonunda bulmuştu. Kitabı alıp o kıtayı yüksek sesle ve ağır aheste okudu:

"Bunca şevkle tutunmaktan hayata,
Serbest kalmış korkudan, ümitten,
Kaçar ve şükrederiz tanrılara;
Bu lütuf geldiyse hangisinden.
Bir canlı sonsuza dek ömür sürmez
Ölü adam hiçbir zaman dirilmez
En yorulmuş nehir bile dinlenmez
Denize ulaşmadan salimen."[144]

Tekrar açık lumbara baktı. Swinburne anahtarı vermişti. Hayat hastalıklı bir şeydi, daha doğrusu hastalıklı bir hale gelmişti; dayanılmaz bir şeydi. "Ölü adam hiçbir zaman dirilmez!" Bu dize derin bir minnet duygusuyla birlikte kıpırdattı içini. Evrendeki yegâne hayırlı şey buydu. Hayat acı veren bir bezginliğe dönüşünce, ebedi uykusuyla ölüm teselliye hazırdı. O zaman ne bekliyordu? Artık gitme vaktiydi.

Yerinden kalkıp kafasını lumbardan çıkardı, köpük köpük dümen suyuna baktı. *Mariposa* hayli yüklüydü, lumbardan tutunup aşağı sarktığında ayakları suya değebilirdi. Hiç ses etmeden suya girebilirdi. Kimse duymazdı. Bir su serpintisi yüzünü ıslattı. Dudaklarına tuz tadı geldi, güzeldi. En son ve en güzel eserini vermesi gerekir mi diye düşündü, sonra da kahkahayla bu düşünceyi attı kafasından. Vakit yoktu. Gitmek için sabırsızlanıyordu.

Varlığını belli etmesin diye kamaranın ışığını söndürüp ayaklarını lumbardan çıkardı. Ama omuzları sıkışınca biraz zorla da olsa yeniden içeri girip, bu kez bir kolunu çıkarıp yanlamasına geçmeyi denedi. Geminin o sırada iki yana sallanmasının da yardımıyla dışarıdaydı, elleriyle lumbara tutunmuş vaziyette aşağı sarkmıştı. Ayakları suya dokununca kendini bıraktı. Köpüklerin içindeydi şimdi. *Mariposa*'nın bordası, orada burada lumbarlardan sızan ışıkların aydınlattığı kapkara bir duvar gibi hızla geçiyordu yanından. İyi sürat yapıyordu gemi. Farkına bile varmadan geminin kıçı hizasına geldi. Artık usul usul hışırdayan köpüklü sularda yüzüyordu.

Beyaz bedenine bir torik çarpınca kahkahayı koyverdi. Balık Martin'i ısırınca duyduğu acı neden orada olduğunu hatırlattı. Denize inmek için çabalarken amacını unutmuştu. *Mariposa*'nın ışıkları giderek uzaklaşıp küçülürken Martin, sanki en az bin kilometre ötedeki en yakın kara parçasına ulaşmak istermiş gibi güvenle yüzüyordu.

Kendiliğinden ortaya çıkan yaşama içgüdüsüydü bu. Yüzmeyi bıraktı ama su ağız seviyesinin üzerine çıktığı an kolları vücudunu yukarı kaldırmaya yarayacak keskin bir hareketle çırpındı. İşte yaşama arzusu, diye düşündü ve bu fikre dudak büktü. Evet, yaşama arzusu vardı; vardı ama son bir gayretle kendini yok edip varoluşunu sonlandıracak kadar güçlü bir iradesi de vardı.

Pozisyon değiştirip denizin içinde dikeldi. Sükûnetle parıldayan yıldızlara bakmak için kafasını yukarı kaldırırken ciğerlerindeki havayı boşalttı. El ve ayaklarının güçlü ve seri hareketleriyle omuzlarını ve göğsünün yarısını su seviyesinin üzerine kaldırdı. Aşağı iniş için gereken ivmeyi kazanabilmek içindi bu. Sonra kendini bıraktı ve hiçbir harekette bulunmadan, bembeyaz bir heykel gibi denizin içlerine doğru battı. Bilinçli bir hareketle, sanki narkoz alan birisi gibi suda derin bir nefes çekti. Su boğazına dolunca kolları ve bacakları tamamen gayriiradi bir şekilde suda çırpınarak Martin'i tekrar yukarı, yıldızların berrak görüntüsüne çıkardı.

Yaşama arzusu, diye düşündü küçümseyerek. Bu arada ciğerlerine nefes almamaya çalışıyordu ama boşuna. Demek başka bir yöntem denemeliydi. Bu kez ciğerlerine hava çekip tamamen doldurdu. Bu nefes onu hayli aşağılara kadar götürürdü. Baş aşağı dönüp bütün gücü ve iradesiyle daldı. Derine, daha derine daldı. Gözleri açıktı, kendisine çarptıktan sonra ok gibi kaçan toriğin, hayalete benzer belli belirsiz ışıldayan izini seyretti. Bir yandan dalarken, bir yandan da toriklerin tekrar kendisine çarpmamalarını umuyordu; çünkü böyle bir şey, yaşama arzusunu tekrar harekete geçirebilirdi. Torikler çarpmadı ve Martin hayatın kendisine gösterdiği bu son nezakete minnet duyacak kadar vakte sahip oldu.

Kolları ve bacakları yorulana, artık kıpırdayamayacak hale gelene kadar daldı, daldı. Çok derinlerde olduğunu biliyordu. Su basıncı kulak zarlarını acıtıyor; kafasının içi cızır cızır ötüyordu. Dayanma gücünü kaybediyordu, ama iradesi kırılana ve içindeki hava büyük bir patlamayla birlikte ciğerlerinden suya püskürünceye kadar bacaklarını ve kollarını zorlayarak dalmaya devam etti. Su kabarcıkları küçücük baloncuklar gibi yanaklarına sürtünüp geçerek, gözlerinden sekip sıçrayarak yukarı kaçışlarına başladılar.

Sonra acı çekme ve boğulma aşaması geldi. Bu acı ölüm değildi, sersemlemiş bilincinde bocalayarak dolaşan düşünceydi. Ölüm acı vermezdi. Hayattı, hayatın sancısıydı bu feci, bu insanı boğan his. Hayatın Martin'e vurduğu son darbeydi.

Direngen elleri ve inatçı ayakları savrulmaya, kasılmaya, çırpınmaya başladı. Martin ise hem bu uzuvlarıyla hem de onların savrulup çırpınmalarını sağlayan yaşama arzusuyla dalgasını geçiyordu. Çok derinlere inmişti. Kollarıyla bacakları artık onu yukarı çıkaramazdı. Durgun bir hülyalar denizi içinde dalgalanmaya bırakılmış gibiydi. Renkler ve parlak ışıklar onu kuşatmış, yıkıyor, onun üstünde başında geziniyordu. O da ne? Deniz fenerine benziyordu ama beyninin içindeki bir fenerdi, çakıp sönen beyaz parlak bir ışıktı. Giderek daha seri biçimde çakıyordu. Sanki engin ve nihayetsiz bir merdivenden yuvarlanıyormuşçasına gümbürtüler duydu uzun bir süre. Dipte bir yerlerde karanlığın içine düştü. Bu kadarını fark edebildi. Karanlığın içindeydi artık. Bunu fark ettiği anda da farkındalığı sona erdi.[145]

Martin Eden Üzerine Paylaşımlar ve Açıklamalar

Martin Eden'ı ilk kez taze bir üniversite öğrencisiyken okudum. Aşkı uğruna kendi kendine üç yıllık sıkı bir eğitim programı uygulayıp rafine bir yazara dönüşen bu yabani denizciyi sevdim, ondan çok etkilendim ve çok yararlandım. Jack London'ın etkili kalemi sayesinde Martin Eden'ın ruhunun içine baktım, gücünü ve güçsüzlüğünü gördüm, başına gelenlere üzüldüm, salaklıklarına güldüm, aşkını hissedişine gıpta ettim, yaşadığı aydınlanma sonucunda içyüzünü fark ettiği burjuva toplumuna uyum sağlayamayınca yürüdüğü sona kahrettim.

Ancak romanda geçen ve bazısı aradan geçen bir asrın sınamasında ayakta kalamamış olan yazarların, şairlerin, felsefecilerin, eleştirmenlerin, şiirlerin, metinlerin hangi kültürel, sanatsal, siyasal tutum ve özellikleriyle bu kitaba girdiklerini, Martin Eden'ı hangi açıdan etkilediklerini bilseydim, eminim çok daha fazla zevk alacak, çok daha fazla yararlanacaktım bu harika eserden.

Martin Eden, yarı otobiyografik bir eser. Jack London'ın dünyasından gelip geçmiş bazı kişiler, mekânlar, olgular ve olaylar, kimi zaman değiştirilmiş halleriyle, kimi zamansa aynen Martin Eden'ın dünyasında da yer alıyor. Ayrıca eser, Jack London'ın da yaşadığı zamanda, 1900'lü yılların başlarında ve yine onun yaşadığı yerde, ABD'nin California eyaletindeki Oakland şehrinde geçiyor. Dolayısıyla Jack London ile Martin Eden'ın hayatları arasında birçok benzerlik var. Tarihin o döneminde Oakland'daki topluma ait özellikler konusunda bilgilenmiş, bu iki şahsiyet arasındaki paralel noktaları bilmiş olsaydım, yine Martin Eden'ı daha iyi anlayacaktım, onunla ilk tanıştığım dönemlerde.

İşte bu nedenle bu kitabı çevirmeye girişiğimde, edebiyat çevirisinde pek yapılmayan bir iş yaparak son notlar ekledim. Her yerde değil, gerekli gördüğüm, ilginç olacağını, okuma deneyimine katkı sağlayacağını düşündüğüm yerlerde açıklamalarda ve paylaşımlarda bulundum. Böylece, örneğin, günümüzde bu kitap dışında adı hiçbir yerde geçmeyen Herbert Spencer'ın kim olduğunu ve ne dediğini, çete savaşına sahne olan Shell Mound Parkı'nın gerçekte hangi Yerli kabilesinin vatanı olduğunu veya roman karakteri Martin Eden'ın büyük aşkı Ruth Morse'un yazar Jack London'ın hayatında kime karşılık geldiğini bilmesini sağlayarak okurun daha zengin bir okuma deneyimi edinmesini sağlamaya çalıştım. Evet, bu kitapta kendilerinden pek sitayişle bahsedilmeyen editörler bundan fazla hoşlanmaz, bilirim. Hele de kelime aralarında okuma zevkini bozacağına inanılan bir sürü küçük son not rakamı olacaksa...

Ama düşündüm ki okumak için *Martin Eden*'ı seçenlerin önemli bir kısmı, aradan geçen yüz yılın ardından onun dünyasına, onu etkileyen metinlerin ve fikirlerin sahiplerine biraz daha yakından bakmak için arada sırada "şurada şöyle olmuştu, şu kişi şuydu, bu kitap buydu" diyen dış sesten rahatsızlık duymayacak, hatta ondan yararlanacaktır. Bu sese kulak vermek istemeyenlerse zaten kelimelerin arasındaki son not rakamlarını, o küçük sinek bacaklarını görmezden gelerek Martin Eden'la arkadaşlığının arasına kimseyi sokmayacaktır.

Levent Cinemre

NOTLAR

1 Uskuna: İki direkli yelkenli tekne. Orsa seyri: Belli bir açıyla rüzgâra (rüzgârüstüne) doğru yapılan seyir. Yelkenlerin teknenin ortasına en çok yaklaştığı seyirdir.

2 İngiliz şair, oyun yazarı, roman yazarı ve eleştirmen Algernon Charles Swinburne (1837 – 1909). Victoria dönemi ve ortaçağ kahramanlığı duyarlılığıyla şiirler yazdı. 30 yaşında yayımladığı *Poems and Ballads* ile *Atalanta in Calydon* adlı şiir kitaplarıyla önce ülkesinde, sonra da bütün dünyada büyük ilgi uyandırdı. Döneminin en tutulan şairlerindendir. Ölçü ve kafiye bilgisi çok gelişmiş olan Swinburne, "roundel" adını verdiği bir şiir ölçüsü icat etmiş, bu ölçüyle de şiirler yazmıştır. Cafcaflı tarzı ve şiirin anlamından çok kafiyesini güçlendiren sözcükler kullanması nedeniyle eleştirilmiştir.

3 Martin Eden'ın sehpadan aldığı kitabın, Swinburne'ün *Tristram of Lyonesse and Other Poems* adlı kitabı olduğu anlaşılıyor. İlk baskısı 1882'de yayımlanan kitap, sonu kötü biten ortaçağ aşk hikâyesi olan Tristram ve Isolde'yi (kimi zaman Iseult) işler. Swinburne'ün, şairliğinin tacı olarak tanımladığı bu uzun epik şiir, 4488 dizedir.

4 San Francisco rıhtımıyla 7-8 kilometre içeride bulunan Twin Peaks (eski adı Bakirenin Göğüsleri olan çifte tepeler) arasında yer alan ve 36 metreyle döneminin en geniş caddelerinden olan Market Caddesi, güneyindeki dar sokaklarda yaşayan yoksul nüfusla, kuzeyindeki ferah mahallelerde yaşayan zengin nüfusu ayırıyordu. San Francisco'nun toplumsal hayatında baştan beri önemli bir yere sahip olan cadde, günümüze değin bu yerini korudu. 1910 yılında ünlü soprano Luiza Tetrazzini Market Caddesi'nde yaklaşık 300 bin kişiye sokak konseri verdi. Şehirdeki bütün festivaller, törenler, yürüyüşler burada yapıldı. Şehre gelen ulusal ve uluslararası ünlüler, kaldırımlara sıralanan halkı Market Caddesi'nden selamladı.

5 Günümüzde ABD'nin en zengin eyaleti olan California, eskiden Meksika'ya aitti. ABD-Meksika arasındaki savaşta yenilen Meksika, iki devlet arasında 1848 yılında yapılan antlaşmayla Cali-

fornia ile birlikte bugünkü New Mexico, Arizona, Nevada, Utah ve Wyoming ile Colorado eyaletinin bir kısmından oluşan büyük bir araziyi 15 milyon dolara ABD'ye satmak zorunda kaldı. Buralarda yaşayanlarsa ya Meksika'ya gidecek ya da ABD vatandaşı olacaktı. Burada, ABD'de kalan Meksikalılar kastediliyor.

6 İngiltere'nin başkenti Londra'nın bir zamanki en yoksul bölgesi. Sur dışında kalan ve on altıncı yüzyıldan itibaren "şehrin öteki yakası" olarak görülen bölge, şehrin içinde yer alması uygun görülmeyen tabakhane, dökümhane, bira üretim evi gibi işletmelerin bulunduğu ve giderek buralarda çalışanların yerleştiği bölgeydi. On dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar köylerden şehre göç edenlerin de ilk yerleştiği yer olan bölge gittikçe kalabalıklaştı. Bu asırda civardaki mahallelerle birlikte East End olarak adlandırılan bölge, fakirliği yerinde incelemek isteyen Jack London'ın, 1902 yılında yoksul kılığına girerek bir süre yaşadığı ve sonrasında da *Uçurum İnsanları* (*The People of the Abyss*) adlı kitabını yazdığı yerdir.

7 Hint kültürü altındaki bölgelerde, Hindistan, Güneydoğu Asya ve Japonya'daki Budist tapınaklar.

8 Amerikalı şair ve yabancı diller profesörü Henry Wadsworth Longfellow (1807-1882). *Evangeline*, *The Song of Hiawatha*, *Paul Revere's Ride* gibi şiirleriyle ülkesinde ve tüm dünyada ün kazandı. Çok iyi bir müzikaliteye sahip lirik şiirlerinde mitolojik hikâyelere ve efsanelere yer verdi. Dante'nin *İlahi Komedya*'sını İngilizceye çevirdi. Ölümünden sonra Avrupa'da geçerli olan şiir tarzlarını taklit ettiği eleştirisine maruz kaldı.

9 Gemilerin baş tarafındaki yükseltilmiş güverte.

10 Hawaii Yerlilerinin kendilerine verdiği isim (*kanaka oiwi* veya *kanaka maoli* olarak). Hawaii'ye ilk yerleşenlerin, MS üçüncü yüzyılda Markiz Adaları'ndan gelen Polinezyalılar olduğu, on üçüncü yüzyılda gelen Tahitililerin adayı işgal ettiği kabul edilir. "Kanaka" sözü de ilk yerleşimciler olan Polinezyalılar ile bunların soyundan gelenleri ifade eden bir isimlendirmedir. Nitekim sömürgecilik döneminde Polinezya'dan götürülüp İngiliz sömürge imparatorluğuna bağlı çeşitli ülkelerde çalıştırılan insanlara "Kanaka" veya kısaltılmış haliyle "Kanak" denirdi. Kelime anlamı olarak "insan" veya "özgür insan" demek.

11 Painted Desert. ABD'nin güneybatısındaki Arizona eyaletinde, Grand Canyon civarında son derece kurak bir yer, çöl. İsmini, seyri büyük haz veren, farklı farklı renklere bürünmüş yer şekillerinden almış. Novajo ve Hopi Yerli kabileleri, binyıllar boyunca bu bölgede yaşamış. Günümüzde büyük kısmı koruma bölgesi ilan edilmiş. Yine farklı renklere sahip yer şekilleriyle dolu bir Painted Desert da Avustralya'nın güneyinde bulunuyor.

12 Death Valley. ABD'nin batısındaki California eyaletinin doğu kısmında yer alan çöllük bir vadi. Kimi yerleri deniz seviyesinin 86 metre kadar altında bulunuyor. 1913 Temmuz ayında yapılan ölçümde, 56.7 derecelik sıcaklık saptanmış. Timbişa Yerli kabilesine bin yıldan fazla bir süre ev sahipliği yapan vadiye bu korkutucu ismini, 1850'lerdeki Altına Hücum döneminde altın yataklarına gitmek için çölden geçmek zorunda kalan beyazlar vermiş. (O dönemde kayda geçen ölü sayısının sadece bir olmasına rağmen.) Bölge 1933 yılında ulusal park ilan edilerek korumaya alınmış.

13 Robert Browning (1812-1889): İngiliz şair ve oyun yazarı. Şiirsel dramaları ve kısa şiirleriyle tanındı. Ayrıca karanlık ve patolojik ruh hali içindeki kişileri anlatan uzun monologlarıyla (örneğin *Porphyria's Lover, My Last Duchess*) hayli etki yarattı. Victoria döneminin en ünlü şairlerindendir. Bazı eserleri: *Men and Women*, *The Ring and the Book*, *Asolando*, *Fifine at the Fair*.

14 Martin Eden'ın hayran olduğu Ruth Morse karakteri, Jack London'ın lise yıllarında tanıyıp büyük hayranlık duyduğu Mabel Applegarth'tan esinlenmedir. Jack London, önce onun kardeşi Ted ile tanışmış (burada olduğu gibi kavgada değil, okulun münazara kulübünde) ve onun davetiyle evlerine gidip üniversitede okuyan, güzel ve son derece hassas bünyeli (aslında verem olan) ablası Mabel'ı görmüştü. Kültürlü bir aile olan Applegarth'lardaki resimlere, kitaplara, evin sıcak ve samimi ortamına hayran kalan 20 yaşındaki Jack London, bütün ailenin sevdiği bir kişi oldu. Hatta aile, Yosemite Vadisi'nde geçirdikleri bir yaz tatiline onu da götürdü.

15 Berkeley, College of California adlı özel okullarına kampus yeri arayan ve şehirlerine bir üniversite kurmak isteyen Oakland'lı varlıklı ve ileri gelen kişilerin, Oakland'ın birkaç kilometre kuzeyinde seçtikleri yerde başlattıkları bir yerleşimdir. Okulu finanse

etmek için kampus civarında büyük araziler alıp buraya yerleşmek isteyenlere kârla satmayı düşünüp modern ızgara planına göre tasarladıkları kasabada arazi satışına başlarlar. Ancak maddi güçleri okulu kurmakta yetersiz kalınca işe devlet el atar ve okul 1868 yılında University of California at Berkeley adıyla bilinen ünlü devlet üniversitesi haline gelir. Adı on sekizinci yüzyılda yaşamış idealist düşünür İngiliz Piskopos Berkeley'nin adına ithafen koyulan Berkeley ilçesinin resmi kuruluşu 1878'dir. Bu arada okulun etrafında eğitimli ve kültürlü kişilerin yaşadığı bir kasaba oluşur.

Bu kasaba yirminci yüzyıldaki sivil hareketlerin, ırk eşitliği hareketinin, kadın hareketinin, ifade özgürlüğü hareketinin, Vietnam Savaşı'na karşı protesto gösterilerinin, hippilerin merkezlerinden biri oldu. 1968 öğrenci olaylarında ABD'nin en büyük gösterileri burada yapıldı. 1968 yılında üniversite yakınlarındaki bir parka inşaat yapılmak istenmesi önce öğrencilerin, sonra da halkın katıldığı büyük protesto gösterilerine yol açtı. Gösterilere polisin orantısız müdahalesi, bir kişinin ölmesine, bir kişinin gözünün çıkmasına ve birçok kişinin yaralanmasına neden oldu. Hatta dönemin valisi (sonranın ABD Başkanı) Ronald Reagan, orduyu devreye soktu. Göstericilere karşı yoğun su ve göz yaşartıcı bomba kullanıldı. Biber gazının ABD topraklarında halka karşı ilk kullanıldığı yer, bu gösterilerdir. Helikopterlerden göstericilerin üzerine gaz sıkıldığı dile getirildi. Ama sonuçta öğrencilerle halk kazandı ve park, o haliyle kaldı.

16 Pasifik Okyanusu'nun kıyısındaki San Francisco Körfezi'nin doğu yakasında yer alan Oakland'ın kontrolü, binlerce yıldır bölgenin sakini olan Yerli kabilesinin elinden İspanyollara, onlardan Meksikalılara geçer. ABD'nin Meksika'yı yendikten sonra 15 milyon dolar karşılığında aldığı büyük topraklar arasında, meşeleriyle ünlü olan bu bölge de vardır. 1852 yılında "Meşe Diyarı" anlamına gelen Oakland kasabası kurulur ve kısa sürede körfezin en büyük limanlarından biri haline gelir. Amerika'yı doğudan batıya kateden demiryollarının batıdaki son duraklarından biri olduğundan kasaba daha da büyür. Nüfus artar, işyerleri, fabrikalar kurulur. İşçi mahalleleri oluşur. Körfezin karşısına vapur seferleri başlar. Önce atlı, sonra elektrikli tramvay sistemi kurulur. 1906 yılındaki ünlü San Francisco depreminden sonra oradan gelenlerle şehir daha da büyür.

Elinizdeki roman yazıldığı sırada şehir, Bay Area denilen San Francisco Körfezi bölgesindeki yerleşimlerin en büyüklerinden biri haline gelmiştir.

Oakland, ünlü sakinlerinden Jack London'a değer vermektedir. Ölümünden sonra sahil kesimindeki eğlence ve iş merkezindeki en merkezi meydana Jack London Square adı verilmiştir. Jack London'ın altın peşinde Klondike'da bir kış kaldığı kulübe, bugün bu meydanda sergilenmektedir. Yine Jack London'ın çeşitli kitaplarında geçen Heinhold's First and Last Chance adlı bar, bugün hâlâ Jack London Meydanı'nda ve "Jack London'la Randevu" yazılı tabelasıyla hizmettedir.

17 John William Norrie (1772-1843). İngiliz matematikçi, hidrograf, haritacı ve denizcilik kitapları yayıncısı. En tanınmış eseri, 1805 tarihinde yayımlanan *Epitome of the Practical Navigation*'dır (Pratik Seyrüsefer Rehberi). Gemilerin seyir sırasında ihtiyaç hissedeceği her türlü seyir haritası, enlem-boylam tablosu, yıldızlardan enlem-boylam hesaplama cetvelleri, belli başlı limanlara dair enformasyon gibi pratik bilgilerin yer aldığı kitap, denizciler için vazgeçilmez bir kılavuzdu.

18 Hepsi de denizciliğe ilişkin pratik bilgiler veren kılavuz kitaplar yazmış ve yayımlamış on dokuzuncu yüzyıl yazarları.

19 Swinburne'ün 1866 yılında yayımlanan *Poems and Ballads* adlı kitabında yer alan 440 dizelik şiiri. Şiirdeki "Acılı Hanımımız Dolores", şairin kendi anlatımıyla, "kendisine kurban edilen canlıların kanı ve dumanıyla beslenen bir tanrıça, şehvetin ve ölümün kızı, küçük erdemlerin ebedi düşmanı olan karanlık bir Venüs'tür." Swinburne bu şiirinde, "aşktan yorulmuş ama durmak istemeyen bir ruhun, teselliyi şiddet içeren hazlarda ve şehvette aradığı dönemi" betimlemeye çalıştığını söyler.

20 Rudyard Kipling (1865-1936): Hindistan doğumlu İngiliz yazar ve şair. Özellikle Hindistan temalı çocuk kitaplarıyla ve hikâyeleriyle tanınır. En yaratıcı hikâye yazarlarından sayılır. 1907 Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. *Ormanın Kitabı* (*The Jungle Book*), *İşte Öyle Hikâyeler* (*Just So Stories*), *Korkusuz Kaptanlar* (*Captains Courageous*) gibi kitaplar yazdı. Yarattığı diğer karakterler yanında Kaplan Sirhan ile Kara Panter Bagera, en çok tanınmışlarıdır. Kipling ayrıca şiir de yazmıştır. "Mandalay", "Gunga

Din" gibi şiirleri çok tanındı. "Beyaz Adamın Yükü" (The White Man's Burden) şiiriyse ırkçılık eleştirisi aldı.

21 Alman filozof, siyasi iktisatçı, gazeteci ve arkadaşı Friedrich Engels ile birlikte Marksizmi kuran devrimci teorisyen ve eylem adamı (1818-1883). Kapitalist toplumun iktisadi analizini yaptığı *Kapital*, Marx'ın başeseridir. *Komünist Manifesto*'da sınıflı toplumların tarihini özetler ve kapitalist toplumun da kendisinden önceki toplumlar gibi bir devrimle yıkılıp yerini sınıfların ve özel mülkiyetin bulunmadığı komünist toplumun alacağını söyler. Bu devrimi tarihsel bir zorunluluk olarak görür. *Manifesto*'da dile getirdiği "Bütün ülkelerin işçileri birleşin! Zincirlerinizden başka kaybedeceğiniz bir şeyiniz yok. Oysa kazanacağınız bir dünya var" sözüne uygun olarak hayatını dünya işçi hareketini birleştirmeye ve örgütlemeye adamış, Birinci Enternasyonal'i kurmuştur. On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın en etkili filozofu ve başta Sovyetler Birliği olmak üzere kendini sosyalist olarak tanımlayan birçok devletin esin kaynağıdır. Sosyalist blokun yıkılması üzerine dünyada Marx'ın etkisinin sona erdiği ileri sürülse de, kapitalizm karşıtı her türlü muhalefet hareketine esin vermeye devam etmektedir.

22 Ünlü İngiliz klasik iktisatçı David Ricardo (1772-1823). Finans piyasasındaki spekülasyonlarından büyük servet yapan Ricardo, en tanınan *Siyasi İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri* (*Principles of Political Economy and Taxation*) adlı eseriyle Thomas Robert Malthus, John Stuart Mill ve Adam Smith ile birlikte İngiliz klasik iktisat okulunu oluşturan kişilerdendir. İktisadi teoriye en büyük katkısı karşılaştırmalı üstünlükler teorisi sayılır. Buna göre her ülke kendi üstün olduğu alanda üretim yapmalı ve bunu ihraç ederek başka ülkelerin üstün olduğu ürünleri ithal etmelidir. En verimli hal budur. Tabii bu sistemin işlemesi için uluslararası ticarette korumacılık olmamalıdır. Ricardo'nun bu teorisi, günümüzde de etkisini sürdürmektedir.

23 Ünlü filozof ve modern iktisat biliminin kurucusu kabul edilen İskoç klasik iktisatçı (1723-1790). En ünlü ve etkisini bugün de sürdüren eseri *Milletlerin Zenginliği*'nde (*The Wealth of Nations*) serbest piyasa ekonomisinin temelini attı. Kendi çıkarlarını korumak isteyen bireylerin vereceği rasyonel ekonomik kararlarla ve serbest rekabet vasıtasıyla toplumdaki iktisadi

faaliyetlerin belli bir düzen içinde kendi kendine gerçekleşeceğini söyler ve bu mekanizmaya "görünmez el" ismini verir. Ona göre devlet bu işleyişe müdahale etmemelidir.

24 İngiliz filozof ve siyasi iktisatçı John Stuart Mill (1806-1873). Sosyal teoriye ve iktisat teorisine önemli katkılarda bulunduğu gibi kadın hareketine de destek veren ilk erkeklerden biridir. Liberal siyaset teorisinin kurucusu sayılır. Teoriye en önemli katkısı olan *Özgürlük Üstüne*'de (*On Liberty*) bireyin özgürlüğünü savunur ve devletin sınırsız kontrolüne karşı çıkar. Ona göre bireyler, diğer bireylere zarar vermemek şartıyla istedikleri her şeyi yapabilmelidir. Bireyler kendi refahları için gereken kararları, kendi rasyonalitelerine göre vermeli ve devlet buna karışmamalıdır. Mill'e göre devlet ancak toplumun korunması amacıyla iktisadi hayata müdahale edebilir. Devletin müterakki değil, sabit bir vergi almasını ister. Çünkü çok kazanandan fazla vergi almak, çalışarak çok kazananı cezalandırmaktır. Ayrıca Mill faydacılık fikrinin de savunucusudur. Buna göre herkes kendi mutluluğunu maksimize etmeye çalışır.

25 Tek vergi (single tax): On dokuzuncu yüzyılda yaşayan İngiliz iktisatçı Henry George'un (1839-1897) *Yoksulluk ve İlerleme* (*Progress and Poverty*) adlı kitabında önerdiği vergi sistemi. George, sadece topraktan vergi alınmasını, diğer tüm vergilerinse kaldırılması gerektiğini ileri sürdü. Toprak vergisini verenler sadece toprak sahipleri olacağı için bu öneri, önceleri arazi sahibi olmayan geniş halk yığınları yararına bir öneri olarak kabul edilip ilgi uyandırdı, ama zaman içinde gündemden düşüp unutuldu.

26 1831-91 yılları arasında yaşayan Madam (Helena Petrovna) Blavatsky'nin Hint felsefesinden etkilenerek oluşturduğu fikriyatını Batı'ya yaymak için kurduğu Teozofi Derneği'nin üyeleri kendilerine teozofist derdi. "Hakikatten üstün bir din veya kanun yoktur" düsturuyla kurulan dernek, ırk, din, cinsiyet, kast ve renk ayrımı gözetmeksizin, evrensel insan kardeşliğini yaratmak istiyordu. Derneğin üç ana merkezi vardı: Hindistan (uluslararası merkez), New York ve Londra. Sonraları birçok ülkeye yayılan dernek Madam Blavatsky'nin ölümünden sonra bölünmüş olmakla beraber bu ezoterik akım günümüzde dünya-

nın birçok ülkesinde varlığını sürdürmektedir. Kimilerince şarlatan, kimilerince de dünyanın en büyük okültisti sayılan Madam Blavatsky'nin, en tanınanı *Gizli Öğreti* (1888; *Silent Doctrine*) olmak üzere çeşitli kitapları vardır.

27 Tanrı'nın varlığının ya da yokluğunun bilimsel anlamda bilinemeyeceğini ileri süren agnostisizm (bilinemezcilik) felsefesi taraftarı.

28 Belediye Parkı, Jack London'ın da hayatında önemli bir yer tuttu. Ateşli sosyalistlerle ve halk hatipleriyle tanışmasına ve avarelik günlerinden tanıdığı sosyalistlerle yeniden buluşmasına vesile olmuş bir yerdir. Hem entelektüel çevreden hem de hayatın içinden tanıdığı kişilerin yönlendirmesiyle London'ın fikirleri iyice oturur. Ayrıca dinleyici olan Martin Eden'ın aksine Jack London Belediye Parkı'nda ateşli nutuklar atar, sosyalizm propagandası yapar. Hatta 1896 yılında *San Francisco Chronicle* gazetesinde bu nedenle haber bile olur: "Jack London, namı diğer Oakland'daki sosyalist çocuk, her gece Belediye Parkı'nı dolduran kalabalığa söylev veriyor... London henüz çok genç, 20 yaşında. Fakat feleğin çemberinden geçmiş ve çok şey görmüş... Samimiyeti, belagatinin önünde giden harika bir hatip..."

29 *Sosyalizmin Özü* (*Die Quintessenz des Sozialismus*): Alman gazeteci, sosyolog ve ekonomi politikçi Albert Schaffle (1831-1903) tarafından 1889 yılında yayımlanan kitap. Rasyonel devlet fikrine yakın olan Schaffle, ortak mülkiyetin daha ileri bir mülkiyet biçimi olduğu görüşündeydi.

30 *Klasik Mitler* (*The Classical Myths in English Literature and in Art*): California Üniversitesi'nde (Berkeley) İngiliz Edebiyatı ve Klasik Edebiyat profesörü olan Charles Mills Gayley'nin (1858-1932), Thomas Bulfinch'in kitabından yararlanarak 1893'te yazdığı ders kitabı.

31 *Masal Çağı* (*The Age of Fable*): Amerikalı yazar Thomas Bulfinch'in (1796-1867) 1855 yılında yazdığı kitap. Bulfinch'in daha sonra yazdığı *Şövalyeler Çağı* (*Age of Chivalry*) ve *Charlemagne Efsaneleri* (*Legends of Charlemagne*), ölümünden sonra birleştirilerek *Bulfinch Mitolojisi* (*Bulfinch's Mythology*) adıyla yayımlandı.

32 Martin Eden'ın aksine Jack London, Oakland Halk Kütüphane-

si'ni çocukluk yıllarında keşfeder ve dönemin ünlü şairlerinden olan kütüphaneci Ina Coolbirth'ün seçtiği kitaplarla belli bir okuma programı izler. London, belli bir yaşta denize açılır, sonra dönüp gezgin bir avare olarak ülkeyi doğudan batıya, kuzeyden güneye dolaşır. Daha sonra kütüphaneye döner. Coolbirth emekli olmuş, yerine London'ın hayatında önemli bir rol oynayacak olan yeğeni Fred Bamford atanmıştır. London, onun yönlendirmesiyle seçtiği kitaplar aracılığıyla felsefesini oluşturan önemli yazarlarla tanışır.

33 Burada Ruth, Martin Eden'a bazı İngilizce dilbilgisi kurallarını anlatıyor ve örnekliyor. Martin Eden ise hem kuralı öğreniyor hem de anında mantığını kavrayıp kendine uyarlıyor. Ruth, bir yandan ders verirken bir yandan da onun aklına ve hızlı kavrayışına hayran kalıyor. Türkçeye çevrilmesi zorlama, Türkçe dilbilgisinden örnekler vermek ise fazla yerelleştirme olacağından bu güzel diyaloğu üzülerek çevirmedim.

34 Bu bölümde Ruth'un Martin Eden'a yaptığını, Mable Applegarth da Jack London'a yapar, yani ona dilbilgisi eğitimi vermeye, İngilizcesini düzeltmeye başlar. Sadece Mabel değil, Jack London'ın o zamana kadar tanıdığı başka kişiler de işin bir ucundan tutar. Örneğin kütüphaneci yardımcısı Fred Jacobs fizik ve kimya, onun nişanlısı Bess Maddern ise matematik öğretir. Amaç, Jack London'ı California Üniversitesi giriş sınavına hazırlamaktır. Sonunda Jack London sınavı kazanır ve onun okula gittiğini görmek isteyen bar sahibi Heinhold'un maddi desteğiyle kırk dolarlık kayıt parasını da bulur. Ama maddi imkânsızlıklar nedeniyle birkaç ay sonra okulu bırakır.

35 "Prenses" (The Princess): Kraliçe Victoria döneminde devlet şairi olan ünlü İngiliz şair Alfred Tennyson'ın (1809-1892), bir kısa bir uzun olmak üzere kafiyesiz on heceli ölçüyle (*blank verse*) yazdığı uzun şiir. Şiirde erkekler dünyasında yaşamak istemeyen bir prenses, erkeklerin girmesinin yasak olduğu bir kız okulu kurar. Çocukluğunda kendisini nişanladıkları prens ve iki arkadaşı ise kız kılığında okula girer ancak fark edilirler. Bu üç genç prensese sahip olmak için aralarında savaşır ve yaralanırlar. Okuldaki kızlar onları iyileştirir. Sonunda prenses, prensin aşkına karşılık verir.

36 Amerikalı siyahilere has bir müzik. New Orleans ve St.

Louis'deki siyahi Amerikalılar arasında başlayan kesik tempolu bu caz müziğinin zirve dönemi, 1890'lı yıllar ile I. Dünya Savaşı sonları arasıdır. Siyahi müzisyen Ernest Hogan tarafından adı konan, Scott Joplin'in 1899 bestesi "Maple Leaf Rag" ile zirve noktalarından birini yaşayan akım, 1920'li yıllarda *blues*'un ve birlikte gelişimine büyük etki yaptığı cazın yaygınlaşması sonucu geri planda kaldı.

37 Alman besteci Richard Wagner'in (1813-1883) besteleyip sahnelediği 1845 tarihli üç perdelik opera. Kutsal ve kutsal olmayan aşk ile ruhun aşkla kurtuluşu konularını işler. Venüs'e duyduğu tutkunun etkisiyle onun mağarasında gönüllü hapis hayatı yaşayan Tannhauser, sonunda "Benim kurtuluşum Bakire Meryem'dedir" der ve kendini Wartburg Şatosu'nda bulur. Aslında buralıdır ve bir şarkı yarışmasını kazanınca utancından kaçmıştır. İkinci perdede şatonun beyi yine bir şarkı yarışması düzenler. Tannhauser kaçtıktan sonra kendini odasına kapatan Elisabeth de salondadır. Tannhauser, aşkı tanımak isteyenin Venüs'ün mağarasına gitmesini öneren bir şarkı söyleyince ortalık karışır. Tannhauser yaptığı şey için ruhunun affedilmesi amacıyla Roma'ya giden hacılar kafilesine katılır. Elisabeth sürekli onun dönüşünü gözlemektedir. Tannhauser ise Roma'da affedilmemiştir ve tekrar Venüs'e dönmektedir. Tam Venüs'ün mağarasına giderken Elisabeth'in cenaze alayını görür. Büyük bir üzüntüyle hemen gidip sarılır ve "Azize Elisabeth, bana dua et" der. O sırada hacılar gelir ve Tannhauser'in ruhunun affedildiği haberini verir.

38 Robert Browning'in 1855 yılında yayımladığı *Men and Women* adlı kitabında yer alan şiirler arasındaki "A Light Woman" şiirindeki bir dizeye atfen. Ağını örerek bir erkeği ele geçirmeye çalışan bir kadından bahsedilen şiirde Browning, "Ruhlarla oynamak ters teper / Asıl mesele kendi ruhunu kurtarmaktır" der.

39 *San Francisco Examiner*, *Martin Eden*'ın yazıldığı dönemde gerçekten de var olan bir gazete. 1863 yılında Konfederasyon ve kölelik yanlısı, Başkan Abraham Lincoln karşıtı bir gazete olarak *Democratic Press* adıyla yayın hayatına başladı. Lincoln'ın 1865 yılında bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra göstericiler tarafından basıldı ve yakıldı. Adını *Examiner*

olarak değiştiren gazeteyi 1880 yılında satın alan altın madeni sahibi George Hearst, 1887 yılında 22 yaşındaki oğlu William Randolph Hearst'e bıraktı. Yirminci yüzyılın en büyük basın patronlarından biri olacak Hearst, basın hayatına ilk başladığı yayın olan *San Francisco Examiner*'ı, sansasyonel haber anlayışı sayesinde şehrin önde gelen yayını haline getirdi. Gazetenin okur kazanmasında Ambrose Bierce ve Mark Twain'in yazılarının yayımlanmasının da payı büyük oldu. Jack London, gazete adına 1904 yılında Japon-Rus Savaşı'nı izlemek için muhabir olarak savaş bölgesine gitti ve oradan yazdıkları günler boyunca yayımlandı. Birçok kez sahibi değişen gazete, günümüzde yerel haber ağırlıklı bir tabloid olarak yayın hayatına devam ediyor.

40 Jack London'ın yaşadığı zamanda bu isimde bir dergi gerçekten de vardı ve hatta London, en güzel hikâyelerinden biri olan "Ateş Yakmak"ı (To Build A Fire) 1901 yılı Aralık ayında bu dergiye gönderdi. Hikâye 29 Mayıs 1902'de yayımlandı. 1827-1929 yılları arasında Boston'da çıkan ve hayatına daha çok dini hikâyeler basan bir yayın olarak başlayan dergi, yıllar içinde çocuklara, sonra da yetişkinlere yönelik hikâyeler yayımlamaya başladı. Jack London, Mark Twain, Emily Dickinson gibi yazarların katkısıyla yıllık tirajını 500 binlere çıkarmayı başaran dergi, 1929'da rakibi *American Boy*'la birleşmek zorunda kalarak yayın hayatından çekildi. Yıllar boyunca derginin çıkarıldığı adres olan Boston Massachusetts'deki bina, bugün tarihi miras kabul edilmektedir. *Youth Companion*'ın ABD tarihine geçen bir başka özelliği de, geçtiğimiz dönemde Türkiye'de kaldırılan "Andımız"a benzer bir metnin ilk kez dergi editörlerinden Francis Bellamy tarafından 1892'de yazılıp dergide yayımlanmasıdır. "Pledge of Allegiance" (Bağlılık Andı) başlıklı ve "bayrağıma, o bayrağın simgelediği cumhuriyete ve herkese özgürlük ve adalet sağlayan bölünmez ülkeme" bağlılık içeren bu andın, aynı zamanda eğitim camiası içinde de yer alan Bellamy tarafından sabahları öğrenciler tarafından okullarda okunması sağlandı. Yıllar içinde metinde bazı değişiklikler yapılmakla birlikte bu uygulama halen sürmektedir.

41 Martin Eden'ın yazdığı ilk hikâye, Jack London'ın yazdığı ilk hikâyeye benziyor. London, Japonya açıklarında fok avlayan *Sophia Sunderland* adlı gemiyle sekiz aylık bir sefere çıktı,

döndüğünde de annesinin teşvikiyle *San Francisco Call* adlı gazetenin açtığı hikâye yarışmasına katıldı. Bu seferi anlattığı "Japonya Sahillerinde Tayfun" (Typhoon of the Coast of Japan) adlı hikâyesiyle birincilik ödülünü kazandı. 17 yaşındaydı.

42 ABD'de yayımlanan bir kitap tanıtımı ve eleştiri dergisi. Günümüzde yayın hayatını internette sürdürüyor.

43 "He travels the fastest who travels alone." Rudyard Kipling'in "The Winners" adlı şiirinde geçen ve çok alıntı yapılan bir söz. 1988 yılında Grateful Dead'den Bob Weir tarafından bestelenip şarkı yapıldı.

44 Yunan mitolojisinde, Hades'in krallığını yaptığı ölüler ülkesinin kapısında bekleyen üç başlı köpek. Görevi, dirilerin içeri girmesini, ölülerinse dışarı çıkmasını engellemektir.

45 Hastane Şiirleri (Hospital Sketches): İngiliz şair, editör, eleştirmen William Ernest Henley'nin (1849-1903) kitabı. Gençliğinde eklem iltihabından ötürü bir bacağı kesilen şair uzun bir hastane/tedavi sürecinden geçmek durumunda kalır. En ünlü eseri, bu ruhsal durumunun etkisiyle yazdığı "Invictus" (Boyun Eğmez) şiiridir. "Invictus"un da içinde olduğu "Hastane Şiirleri", ilk kez 1875 yılında *Cornhill* dergisinde yayımlanır. Bütün zorluklara ve umutsuzluklara rağmen kişinin kendi kaderine egemen olması gerektiğine ve ruhun bağımsızlığına vurgu yapan şiir çok etkili olmuş, yazarlara, şairlere, siyaset adamlarına esin vermiştir. Bu şiiri şöyle çevirdim:

Boyun Eğmez (Invictus)
Zifir gibi gece sardı dört yanımı
Cehennemi karanlık çöktü omzuma
Teşekkürler olsun, hanginiz, ey tanrı,
Boyun eğmez ruhumu verdiyse bana.

İstediğince zorlu olsun koşullar,
Ne ağlar sızlar, ne de kaçarım;
En ağır silleleri vursa da kader,
Ezilir belki ama eğilmez başım.

Gazap ve acı dolu dünyadan sonra,
Gidecek tek yer Gölgelerin Dehşeti.
Yıllar geçtikçe yaklaşsam da yanına,
Korkarım sanma Ölümün Efendisi.

Varsın çok dar olsun kapısı cennetin,
Varsın cezalarla dolsun kara kaplı,
Benim efendisi kendi kaderimin,
Kendi ruhumun benim tek komutanı.

46 Herbert Spencer (1820-1903): İngiliz filozof, sosyolog, biyolog, antropolog ve liberal siyaset kuramcısı. Okul eğitimi almamış, ancak güçlü gözlem yeteneği sayesinde geniş alanlara yayılan bilgilerini aktardığı kitap ve makaleleriyle dönemin en etkin kişilerinden biri haline gelmiştir. 1870'lerden 1890'lara kadar özellikle ABD, İngiltere, Rusya'da, sonrasındaysa Japonya ve Çin'de popülarite kazanmıştır. Kendi hayattayken yazdığı kitapların satışı bir milyonu geçen ilk filozof olduğu söylenir. Biyoloji, psikoloji, etik, sosyoloji, siyaset, eğitim üzerine yazmış ve toplumun önünde yeni ufuklar açılmasına yardımcı olmuştur. Evrim teorisinin topluma yayılmasında rolü büyüktür. Doğal seçilim nedeniyle başarısız olanların soyunun tükenmesi sayesinde insan toplumunun da bir evrim sürecinden geçtiğini söyler. Bu çerçevede devlet bireylere karışmamalı, insani amaçlarla da olsa kimsenin soyunun tükenmesini engellememelidir. Güçlü olanın hayatta kalması ilkesinin yanında liberter görüşler ileri sürerek devletin temel bir kurum olmadığını, zaman içinde aşınacağını ileri sürer. Gençliğinde ve olgun yaşlarında liberal, hatta radikal bir demokrat olan Spencer, ileri yaşlarında giderek muhafazakârlaşır. Öyle ki Plehanov kendisinden "muhafazakâr anarşist" diye bahsederken Milton Friedman, Ayn Rand gibi düşünürler ile Ronald Reagan ve Margaret Thatcher gibi neoliberal siyasetçiler, kendilerine Spencer'dan temel alabilmiştir. Edebiyata büyük bir etki yapan Spencer'ın fikirleri, Tolstoy'dan George Bernard Shaw'a, D. H. Lawrence'dan Jorge Louis Borges'e kadar birçok yazarın eserlerinde kendine yer bulmuş, ancak ondan en çok üç yazar etkilenmiştir: Çehov, H. G. Wells ve Spencer hayranı bir karakter olarak Martin Eden'ı yaratan Jack London. Spencer'ın en büyük eseri, on ciltlik *System of Synthetic Philosophy*'dir. Bu büyük eserin üç cildini oluşturan *Principles of Sociology* sosyal evrimci görüşlerini dile getirdiği eseridir. Çok bilinen diğer bir eseri, *Man Versus State*'tir. Türkiye'de Spencer'ın on ciltlik büyük

eserinin *First Principles* adlı ilk kısmı, *İlk Prensipler* (Çeviren: Selmin Evrim, MEB, 1947) adıyla basılmıştır.

47 Herbert Spencer'ın agnostisizmine atıfta bulunuluyor. Spencer, insanın olgusal gerçekleri bilebileceğini, mutlak gerçeği ise bilemeyeceğini düşünüyordu. Bu yüzden de dinle bilimin, insan zihninin sınırlarını tanımak ve "evrenin kendini bize göstermek suretiyle sergilediği gücünü nihai olarak anlayamayacağımızı" kabul etmek konusunda uzlaşması gerektiğini söylüyordu. Bilinmez (Unknowable) olarak isimlendirdiği bu farkındalığın, geleneksel dinler yerine geçebileceğini ileri sürüyordu.

48 Herbert Spencer, 1862 yılında yayımladığı bu kitabının "Bilinmeyen" başlıklı ilk kısmında din ile bilimin uzlaşması önerisini anlatır. "Bilinen" başlıklı ikinci kısımda ise bilimsel gelişmelerin insanın dikkatine bir süredir getirmekte olduğu madde, hareket, kuvvet, evrim gibi konuları yorumlar.

49 Alman felsefesinin kurucularından biri olan, eleştirel felsefenin babası ve gelmiş geçmiş en etkili felsefecilerden biri olan Immanuel Kant (1724-1804). En önemli eserleri *Saf Aklın Eleştirisi* ile *Pratik Aklın Eleştirisi* adlı kitaplarıdır.

50 Kanada doğumlu İngiliz biyolog ve psikolog Georges Romanes (1848-1894). Darwin'in en genç arkadaşı ve meslektaşı olan Romanes, denizanalarının sinir sistemi üzerine yaptığı çalışmasıyla genç yaşta İngiliz Bilimler Akademisi Royal Society'ye kabul edildi. İnsanlarla hayvanların bilişsel süreçlerinin birbirine benzer olduğu düşüncesiyle karşılaştırmalı psikoloji adını verdiği alanın temelini attı. Romanes genç yaşındaki ölümüne kadar insanların ve hayvanların zihinsel gelişimi üzerine teknik bilimsel kitaplar yayımladığı gibi din üzerine de yazmıştır.

51 Alfred Lord Tennyson'ın bir kısa bir uzun olmak üzere sekiz heceden oluşan ölçü (*iambic tetrameter*) ve A-B-B-A kafiye dizgesiyle 1849 tarihinde bitirdiği şiir. Başlığı In Memoriam A. H. H.'dir. 1833'te genç yaşta yitirdiği dostu Alfred Henry Hallam'ın anısına yazmaya başladığı 133 bölümden oluşan bu uzun şiir, on dokuzuncu yüzyılın en etkili şiirlerinden biridir. Şiir, 1861'de eşi Prens Albert'ı kaybeden Kraliçe Victoria'ya da teselli vermiştir. Kraliçe Tennyson ile görüşmek istemiş ve bir araya geldiklerinde bu duygusunu ona iletmiştir.

52 Alfred Lord Tennyson'ın 1835'te yazıp 1842'de *Poems* adlı kitabında yayımladığı 97 kafiyeli beyitten oluşan şiir. Bir uzun bir kısa olmak üzere on altı heceli ölçüyle (*trochaic octameter*) yazılmış şiirde yorgun bir asker, birliğiyle beraber tesadüfen çocukluğunda yaşadığı köyden geçer. O yıllardaki mutluluğunu, güzel günlerini hatırladığı gibi kötü günleri ve özlemleri de aklına doluşur. Kendisini terk eden, sonra da başka biriyle evlenip çocuk sahibi olmuş eski sevgilisini görür.

53 1891 yılında Thomas Edison ile William Dickson tarafından geliştirilen aygıt. Bir kutuda açılmış delikten bakan izleyici, içerideki lambanın önünden hızla geçen kısa aralıklarla çekilmiş fotoğraflar görüyordu. Saniyede 46 kare hızıyla geçen şerit, hareket izlenimi yaratıyordu.

54 "Let the ape and tiger die": Tennyson'ın "In Memoriam" şiirinde, dünyanın oluşumunun ve insanın hayatına başlayışının anlatıldığı bölümün son kıtasında geçer. İnsanın gelişerek ilkel halinden sıyrılıp içindeki maymun ve kaplanı öldürmesini, yani ilkel güdülerinden kurtulup uygarlaşmasını vurgular. Ölçü ve kafiye düzenine uyarak şöyle çevirmeye çalıştım:

Ayağa kalk ve uç. Biçim ver ve kullan.
Ey alaycı Pan, ey nefsani ziyafet.
Hayvandan başlar hep yukarı hareket,
Bırak ölsün içinde maymun ve kaplan.

55 Amerikalı tarihçi ve düşünür John Fiske (1842-1901). Çeşitli üniversitelerde başta Amerika tarihi olmak üzere uzun yıllar çeşitli dersler vermiştir. Kitap ve gazete yazılarında evrim teorisini en iyi aktaranlardan biri olduğu için Darwin tarafından övülür. Düşüncelerinde, Herbert Spencer'ın etkisi görülür.

56 Jack London da Martin Eden gibi bir süre buharlı çamaşırhanede "cazır cazır sıcakta" birkaç hafta geçirir. 20 yaşındayken, üç aylık sıkı çalışması sonucu giriş sınavını kazandığı California Üniversitesi'ne devam edebilmek için işe girmek ister. Bir çamaşırhanede işe girer. Bu çamaşırhane, küçük ama iyi düzenlenmiş bir yerdir ve *Martin Eden*'da anlatılana çok benzer. Martin Eden gibi Jack London da ayda 30 dolarlık ücretle kendisine işi öğreten bir tanıdığın yanında çalışır, ama birkaç hafta sonra işin

ağırlığı ve başka hiçbir şeye vakit ayıramayacak kadar yorgunluk vermesi yüzünden bırakır.

57 Andrew Carnegie (1835-1919), on dokuzuncu yüzyılda Amerikan çelik sanayisinin büyük gelişme kaydetmesinde önder rol oynamış bir sanayicidir. US Steel firmasının kurucusu ve çelik tekelinin sahibiydi. 1848 yılında ailesiyle Amerika'ya göç eden İskoç asıllı Carnegie, bugünkü fiyatlarla yaklaşık 300 milyar dolar olarak hesaplanan servetiyle ABD'nin gelmiş geçmiş en zengin kişileri arasındadır. Carnegie'nin şöyle bir düsturu vardı: "Ömrünün ilk üçte birlik kısmını mümkün olan en iyi eğitimi almakla, ikinci üçte birlik kısmını mümkün olan en çok parayı kazanmakla, üçüncü üçte birlik kısmını da mümkün olan en hayırlı işlere bu parayı harcamakla geçir." Kendisi de bu düstura uygun davranarak küçük bir kısmı dışında servetinin hepsini bağışladı. Bilim, sanat, kültür ve barış çalışmalarına büyük bağışlar yaptı. New York'taki ünlü Carnegie Hall adlı konser salonu Andrew Carneige tarafından yaptırıldı. Carnegie Mellon Üniversitesi'ni kurdu. Yarısından fazlası ABD'de olmak üzere dünyada iki binden fazla kütüphane inşa ettirdi. Ayrıca başta otobiyografisi olmak üzere birçok kitap yazdı. Bu kitaplar arasında en ünlüsü *The Gospel of Wealth*'tir (Servetin İncili).

58 Elizabeth Barrett Browning (1806-1861): Victoria döneminin en etkili şairlerinden. Teşhis edilemeyen bir hastalık nedeniyle vücudu çok zayıf ve hareket kabiliyeti son derece kısıtlı olduğu için ergenlik çağlarından itibaren hayatının büyük kısmı, ailesinin malikânesindeki odasında geçti. Şiirlerinin yayımlanmasıyla birlikte dönemin ünlü edebiyatçılarıyla temas kurmaya başladı. Bunlardan biri de şiirlerinden etkilenerek kendisine mektup yazan Robert Browning'dir. İkilinin mektuplaşmaları zamanla aşka dönüştü. Bu zaman zarfında vücudu da güçlenen Barrett, varlıklı ailesinin onayını ve sonrasında maddi desteğini almadan Browning'le evlendi ve ikili İtalya'ya yerleşti. Browning, eşinin hem hastalığındaki en büyük yardımcısı hem de edebiyat hayatındaki en önemli destekçisi oldu.

59 San Francisco Körfezi'nin doğusunda, Oakland ile Berkeley arasındaki Emeryville'de binlerce yıldır insan yerleşiminin bulunduğunu gösteren arkeolojik kalıntıların, birbirine bağlı beş altı höyük halinde toprağın altına gömülü olarak bulunduğu

yer. Birkaç yüzyıl öncesine kadar Amerika'nın en gelişmiş Yerli kültürlerinden birine sahip Ohlon kabilesinin yerleşimi olan Shell Mound Parkı bölgesi, ABD'nin önemli arkeolojik kazı yerlerinden biri oldu. 1870'lerden itibaren park olarak kullanıldı. Jack London, *Martin Eden*'ı kaleme aldığı sırada Shell Mound Parkı, içinde bir lunapark, atış poligonu, bovling merkezi, iki dans pisti bulunan büyük bir parktı. 1924 yılında ise her türlü itiraza ve protestoya karşın sanayi alanı olarak belirlendi. Altında arkeolojik kalıntıların bulunduğu tepeler düzlenerek sanayi tesisleri inşa edildi. 1999 yılında bu tesisler yıkılarak bölgeye bir alışveriş merkezi inşa edildi. Arkeolojik kalıntıların kaldığı kısımlar korunmaya alındı. Park, Californiya eyaletinin tarihi sit alanları arasındadır.

60 Keskin nişancılık dünya şampiyonu Philo Jacoby'nin on dokuzuncu yüzyıl sonlarında San Francisco Körfezi'nin batı kıyısında bulunan San Raphael'deki kendi arazisi üzerinde kurduğu büyük park ve eğlence alanı. Parkta insanların atış talimi yapabileceği, bovling oynayıp dans edebileceği ve yemek yiyebileceği mekânlar vardı.

61 *Sonnets From the Porteguese.* Elizabeth Barrett Browning'in, Robert Browning'le tanışıp görüşmeye başladıktan sonra, 1844 yılında yazmaya başladığı ve 1850 yılında yayımladığı kırk dört şiir. Browning'e olan aşkını çok güçlü ve etkileyici biçimde ifade ettiği şiirler, Barrett'ın en tanınmış şiirleridir. "Portekiz Şiirleri" olarak adlandırılmasının nedeni, ailesinden gizlice Browning'le görüşen Barrett'ın, ailesi tarafından keşfedilecek olursa, duygularının mahremiyetini gizleme endişesidir. Şiirlere, ilkin "Bosna Şiirleri" adını vermeyi düşünmüştü. Ancak Portekiz'in en büyük şairlerinden Luis de Camoes hayranı olan sevgilisi Browning'in isteğiyle bu ismi "Portekiz Şiirleri" olarak değiştirdi. *Martin Eden*'da kitabın adı, "Love-sonnets from the Portuguese" olarak geçmektedir.

62 San Francisco yarımadası ile kuzeyindeki Marin yarımadasını ayıran boğaza verilen isim. San Francisco Körfezi'ni Pasifik Okyanusu'na bağlayan boğazın üzerine, bu kitabın yazılmasından yaklaşık otuz yıl sonra, 1937'de, ünlü Golden Gate Köprüsü inşa edilecektir.

63 Hindistan'daki İngiliz askerlerinin bulunduğu yerlerde fahişelik

yapan Judy O'Grady'yi anlatan bu şiir, Hindistan'da doğup büyüyen ve eserlerinde bu tecrübelerinden çok faydalanan Kipling'in 1896 yılında yayımladığı *Barrack Room Ballads* içinde yayımlandı. Sıkça alıntı yapılan bu dizeler, Kipling'in ilk gençliğinden itibaren kendisine hayatı ve aşkı öğreten kadınları andığı "Ladies" şiirinin son iki dizesidir.

64 Nadir bulunan ve üretimi hayli maliyetli olan mor renk, Eski Roma'dan önceki devirlerden itibaren soylular, üst düzey devlet görevlileri ve özel izin verilen kişilerin giyebildiği bir renkti. Roma'da bu durum sistematik bir norma dönüştü ve mor renk, giderek imparator ve ailesine özgü bir renk haline geldi. Örneğin İmparator Caligula, mor giysi giydiği için Moritanya kralını öldürttü. Mor giysi geleneğini, Bizans da sürdürdü.

65 *Martin Eden* romanının kaleme alındığı dönemde kontralto Janet Spencer'ın yumuşak sesiyle okuduğu, çok sevilen arya.

66 Martin Eden'ın Ruth'la çıktığı bisiklet gezilerinin benzerini, Jack London, gönüllü matematik öğretmeni ve iyi arkadaşı Bess Maddern ile yaşamıştı. Nişanlısı Fred Jacobs'ı, sıhhiyeci olarak katıldığı 1898 İspanya-Amerika Savaşı'nda kaybeden arkadaşını teselli etmek için onunla daha fazla vakit geçirmeye başlayan London'la Bess, sonunda evlendiler. Aşka değil, karşılıklı saygıya ve anlaşmaya dayanan, elinizdeki kitap yazılmadan önce boşanmayla sonuçlanan bir evlilikti bu.

67 *Philosophy of Style*. Herbert Spencer, 1852 tarihli bu kitabında formalist bir yaklaşımla cümlelerin metni anlaşılmayı kolaylaştıracak bir şekilde kurulmasını savundu. Ona göre en ideal cümle, en az zihinsel çabayla anlaşılan, en etkin ve etkili iletişimi sağlayan cümleydi.

68 On üçüncü yüzyıldan itibaren bilinen, asıl olarak kelime ve kafiye tekrarlarıyla mizahi dil oluşturmaya yönelik kısa mizahi şiir türü. Farklı uygulamalar olmakla birlikte birinci ve yedinci satırlar birbiriyle, ikinci ve son satırlar de birbiriyle aynı yazılırdı. Ancak Jack London'ın bu kitapta örneğini verdiği yedi dizelik triolet, bu kıstaslara pek uymuyor. Zamana ve mekâna göre değişikliklere uğramış olan triolet türünün, Jack London'ın zamanında daha serbest bir biçim aldığı sonucuna varabiliriz. Tabii bir yazar olarak Martin Eden'ın acemiliğini de hesaba kat-

mamız yerinde olur. Ayrıca şiir çevirisinde ortaya yeni bir şiirin çıktığını da.

69 Sparta, MÖ onuncu yüzyıldan MÖ ikinci yüzyıla kadar sürmüş bir Antik Yunan devleti. Gücünün zirvesinde olduğu dördüncü ve altıncı yüzyıllar arasında neredeyse bütün Peloponez yarımadasına hükmetti. Askerliğe önem veren bir devletti ve tüm toplumsal sistemini buna göre oluşturdu. Bu sisteme göre erkek çocuklar 7 yaşında ailelerinden alınıp 30 yaşına kadar devlete ait okullarda çok sıkı bir disiplin içinde ve çok az şeyle yaşamayı öğreten bir eğitimden geçerek asker oluyorlardı. "Spartalı gibi yaşamak", çok çetin fiziksel şartlara katlanmayı, az yemek yemeyi, çok sıkı bir disiplin içinde yaşamayı, çok çalışmayı, hayatın zevklerine fazla zaman ayırmamayı içeren bir terim.

70 Gelett Burgess (1866-1951), küçük ama etkili *Lark* isimli dergisi aracılığıyla 1890'lı yıllarda San Francisco Körfezi etrafındaki yerleşimlerde yaşanan edebi rönesansa önemli katkılarda bulunan ressam, yazar, şair, nüktedan ve eleştirmen. Kitapların arka kapaklarına yazılan tanıtım yazılarını başlatanlardan biridir. Yazdığı anlamsız şiirlerle (*nonsense verse*) tanınan Burgess, zamanında hayli ün kazanan ve çocuklara görgü kurallarının öğretilmesinde kullanılan *Goops* adlı bir dizi çizimli çocuk kitabı da kaleme almıştır.

71 Enrico Caruso (1873-1921). Napoli doğumlu ünlü tenor. 1898 yılında Milano'da sergilenen *Fedora* operasındaki rolüyle şöhret olduktan sonra bütün dünyada sahneye çıktı. 1903 yılında ABD'ye yerleşti. 1903-12 arasında Paris'te çalıştı. Olağanüstü olarak nitelenen sesi ve farklı rolleri başarıyla sergilemesini sağlayan yeteneğiyle ün kazanan Caruso, 1906 San Francisco depreminden hemen önce *Carmen* operasında başrol oynamıştı.

72 On dokuzuncu yüzyılda başta Fransa olmak üzere Avrupa'da yaygınlaşan opera. Büyük kastlar ve orkestralarla dört veya beş sahne halinde sergilenen ve konusu genellikle tarihsel dramatik olaylara dayanan opera tarzı.

73 Portekiz'e bağlı Asor Adaları'ndan Hawaii'ye ilk gidenler, 1700'lü yıllarda balina avı yapan gemilere tayfa yazılıp Hawaii'de gemiyi terk ederek oraya yerleşenlerdi. Sonraki yıllar içinde Hawaii'deki şeker plantasyonlarına işçi olarak kaydolan

Asor Adaları sakini birey ve ailelerin göçleri oldu. 1878'den itibarense yüzlerce kişiden oluşan kitlesel göçler başladı. Bu tarih, aynı zamanda Asor Adaları'ndan Hawaii'ye göçenlerin, bu kez ABD'ye göçünün başladığı tarihtir. Giderek artan bir ivmeyle 1920'lere kadar süren bu göç sonucunda (doğrudan Asor Adaları'ndan giden Portekizlilerle birlikte) ABD'nin çeşitli eyaletlerinde hatırı sayılır bir Portekizli nüfus oluştu. *Martin Eden* yazıldığı tarihlerde, bu nüfusun yarısına yakını California eyaletinde toplanmıştı ve başta mandıracılık olmak üzere çeşitli işlerle iştigal ediyorlardı.

74 Jack London'ın hayat hikâyesiyle güzel bir paralellik: Jack London altın aramak için Kanada-Klondike'a gider ama hastalanır ve geri döner. Babası ölmüştür. Ailenin geçimi konusunda kendini sorumlu hisseder. Ama Klondike'da bir karar vermiştir: Yazar olacaktır. Günde on dokuz saat çalışarak yazdıklarını çeşitli dergi ve gazetelere göndermeye başlar. Reddedilir. Yazıp göndermeye ve reddedilmeye devam eder. Sonra hikâyeleri yavaş yavaş kabul edilmeye başlar. İlk sattığı hikâyelerden son derece az para kazanırken sonunda bir dergi "A Thousand Deaths" adlı hikâyesini kırk dolara satın alır. Hikâyeyi satın alan derginin adı *Martin Eden*'daki *White Mouse* (Beyaz Fare) ile ilginç bir karşıtlık içindedir: *Black Cat* (Siyah Kedi).

75 Shakespeare'in ünlü *Othello* piyesinin kadın kahramanı. Venedik Dükası'nın kızıdır. Sarayın Mağribi kökenli ve kendinden oldukça yaşlı komutanı Othello'ya âşık olur. Othello'nun onu en çok etkileyen yönü, başından geçen heyecanlı olayları canlı bir şekilde anlatmasıdır. Babasının mecburen rıza göstermesiyle onunla evlenir. Ancak çifti çekemeyenlerin kurduğu bir düzen sonucu Othello, karısının kendisini aldattığına ikna olur ve onu öldürür.

76 Jack London'ın da hayatında böyle bir Portekizli bakkalı olmuş. Adam, Jack London'ın veresiye aldığı ürünlerin toplam bedelinin dört doları geçmesine izin vermezmiş.

77 Paul Marie Verlaine (1844-1896); Fransız dekadans şairi. Sembolistlerle bağlantılıdır. Paris komüncülerine katıldı ancak sokak çatışmaları sırasında şehirden kaçtı. Karısını terk ederek genç şair Arthur Rimbaud ile fırtınalı bir ilişki yaşadı. Hatta ona tabancayla ateş edip hafif yaraladı ve iki sene hapis yattı. Çıktık-

tan sonra içki ve uyuşturucunun etkisinde bir hayat sürdü. Yine de şiir yazmayı sürdürdü ve zaman içinde sanat çevresi tarafından keşfedildi. Ölümünden kısa süre önce "Şairlerin Prensi" seçildi. Türkçeye çevrilen seçme şiirleri arasında *Zuhal Şiirleri, Tatlı Şarkılar, Çapkın Törenler, Sözsüz Romanslar* vardır.

78 Gabriele D'Annunzio (1863-1938); İtalyan edebiyatçı, gazeteci, eylem ve siyaset adamı. Şiirleriyle, oyunlarıyla ve Nietzsche'nin üstinsan kavramını uyguladığı roman karakterleriyle ülke edebiyatının en etkili ismi oldu. İtalya'nın I. Dünya Savaşı'na katılmasını savundu, kendisi de savaşa gönüllü katılıp yaralandı. Savaştan sonra üyesi ve önderlerinden biri olduğu milliyetçi harekete mensup Mavi Gömlekliler'le birlikte Dalmaçya kıyısındaki Fiume şehrini işgal etti ve iki sene boyunca yönetti. Mussolini'nin Kara Gömlekliler'ine esin vermiş, ancak İtalyan siyaseti faşist hareketin egemenliğine girince köşesine çekilmiştir.

79 Paris'te, Avrupa'nın en eski üniversiteleri arasında yer alan Sorbonne'un ve sonrasında başka üniversitelerin bulunduğu semt. Ortaçağda üniversitede öğretim dili Latince olduğu için civarda oturan öğrencilerin de konuştuğu lisandan hareketle Latin Mahallesi (Quartier Latin) olarak adlandırılan semt, öğrencileriyle, kafeleriyle, canlı bohem hayatıyla tanınır.

80 1865 yılında John B. Stetson tarafından yüz dolar sermaye, ilgili aletler ve on dolarlık kürk ile kurulan şapka üreticisi. Kovboylar tarafından çok tutulan bir şapka üretince giderek gelişti ve çağa ayak uydurarak modellerini çeşitlendirdi. Günümüzde ABD'nin en önemli şapkacılarından biri olarak varlığını sürdürüyor.

81 Californialı ilk çevrecilerden doktor, jeolog ve Berkeley'deki California Üniversitesi profesörlerinden Joseph Le Conte (1823-1901).

82 İsa'nın havarisi. Katolik inancına göre ilk piskopos ve ilk papa. Matta'ya (16:13-20) göre hikâyesi şöyle: İsa, "Siz benim kim olduğumu düşünüyorsunuz?" diye havarilerine sorar. Simun adlı havarisi, "Sen yaşayan Tanrı'nın oğlu Mesih'sin" diye cevaplar. Bu cevaptan çok memnun olan İsa, bu sırrın ona herhangi bir insan değil, Tanrı tarafından verildiğini bildirerek, "Sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım" der. (Petrus, Aramicede "kaya" anlamına gelen "kifas"ın Latincesidir.)

83 İlk kez 1880'li yıllarda Londra'da başlayan ve ABD ile başka ülkelere sıçrayan, günümüzün deyimiyle, bir sosyal sorumluluk hareketi. Zengin ve eğitimli kişiler fakir mahallelerde evler kurup kimi zaman burada yaşayarak tavır ve davranışlarıyla, görgü ve bilgileriyle oradaki insanlara örnek oluyorlardı. Ayrıca belli bir gönüllü program dahilinde yoksul mahalle sakinlerinin eğitimlerine, çocuklarının bakımına, hatta giderek geçimlerine yardım ediyorlardı. Elinizdeki kitabın yazıldığı dönemde ABD'nin çeşitli şehirlerinde bu tür yerleşimlerden yüzlerce kurulmuştu (1913 rakamı 432 yerleşim) ve başta Avrupa'dan gelen göçmenler olmak üzere çok sayıda kişiye yardım etmeye çalışıyorlardı.

84 Rudyard Kipling'in "Tomlinson" başlıklı şiirinde (1891) Tomlinson ölür ve bir ruh tarafından saçlarından tutulup uzaya götürülür. Tomlinson Samanyolu'ndan geçtiklerini hisseder. Sonra kapısında Aziz Petrus'un beklediği Cennet'e gelirler. Petrus, Cennet'e girmek için Tomlinson'a hangi iyilikleri yaptığını sorar, ancak aldığı cevapları yeterli görmeyince onu içeri almayıp Cehennem'e gönderir. Tomlinson'ı orada Şeytan karşılar ve Cehennem'e girmek için hangi kötülükleri yaptığını sorar. Aldığı cevapları o da beğenmeyince iyilik ya da kötülük yolunda kendini iyice geliştirmesi için Tomlison'ı tekrar dünyaya gönderir.

85 Maurice (sonradan Kont) Maeterlinck (1862-1949). Belçikalı sembolist edebiyatçı ve oyun yazarı. Eserlerinde mistisizm ve insanın ölüm karşısındaki çaresizliği duygusu önemli yer tutar. En önemli eseri, *Pelléas et Mélisande* (1892) kabul edilir. *Martin Eden*'ın yayımlanmasından iki yıl sonra, 1911'de Maeterlinck, Nobel Edebiyat Ödülü'nü alacaktır.

86 İngiliz şair, eleştirmen (1822-1888). Okul müfettişliği yapan yazar, makale ve şiirleriyle kendini edebi çevreye kabul ettirmiş ve Oxford Üniversitesi'nde şiir üzerine ders vermiştir. Çağdaş meselelerde okurlarını eğiten ve yönlendiren, hatta bunun için biraz da azarlayan bir tarzı vardı.

87 Robert Louis Balfour Stevenson (1850-1894). İskoç yazar ve şair. En çok tanınan eserleri *Define Adası* (*Treasure Island*) ve *Dr. Jekyll ve Bay Hyde*'dır (*The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr Hyde*). Gençlik yıllarında kendini sosyalist ve ateist olarak tanımladı ve sloganı "ana babalarınızın öğrettiği her şeyi unutun" olan bir kulübe katıldı. Birkaç yıl sonra önemli eserlerini

vermiş 26 yaşındaki bir yazar olarak muhafazakârlığa kayacak ve bu değişimi normal karşıladığını, ama pek de hoşlanmadığını yazacaktı. Stevenson, hem yazdıklarıyla hem de Pasifik gezileriyle London'ı çok etkiledi, ona esin verdi. Nitekim Güney Denizlerinde hayli dolaşan Stevenson, *Martin Eden*'da adı geçen ve daha sonra Jack London'ın eserlerine konu olan yerlerde bulundu. 1890 yılında Samoa Adaları'ndan Upolu'da 1.6 kilometrekarelik bir arazi alıp üzerine yaptığı eve yerleşti ve yerel dilde "masallar anlatan" anlamına gelen Tusitala ismini kazandı. Ölümü de burada oldu. Kolonyalizme karşı mücadelelerinde kendilerine destek olan yazarı seven ve benimseyen Samoalılar başında bir gece nöbet tuttukları naaşını Vaea Dağı'na gömdüler. Stevenson'ın vasiyetine uyarak şu şiirini de mezar taşına yazdılar:

Şu sonsuz, şu yıldızlı semanın altına,
Kazın mezarımı, gömün beni oraya.
Mutlu yaşadım, öldüm yine mutlulukla,
Vasiyetim var size buraya yatarken.
İsterim taşıma kazınsın şu dizeler:
İçinde yatanın özlemiydi bu makber;
Avcı dağdan buradaki evine iner,
Denizci yine bu eve döner denizden.

88 On altıncı yüzyılda Polonya'da başlayarak İngiltere'ye ve oradan da on dokuzuncu yüzyılda ABD ile Kanada'ya yayılan liberal bir Hıristiyan kilisesi. Teslis'e, ilk günaha ve takdiriilahiye inanmazlar. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğuna inanır, fakat Tanrı olduğuna inanmazlar. Hakikat ve mana arayışıyla ruhani gelişimden herkesin kendisinin sorumlu olduğunu düşündükleri için liberal ve çoğulcu bir anlayışa sahiptirler. Fikir ve vicdan hürriyetine büyük önem verirler. Elinizdeki kitabın yazıldığı dönemde ABD'de akademik çevrelerde önemli bir etkinliğe ulaşmışlardı.

89 Fransız rasyonalist düşünür, matematikçi, yazar ve Kartezyen düşüncenin kurucusu René Descartes (1596-1650). Her şeyden şüphe edilmesini savunur: Tanrı'dan, çevreden, kendinden, her şeyden. Bu tavrı şüphe edemeyeceği son sınıra kadar götürerek şüphe etmenin düşünmek olduğunu fark eder. Böylece en ünlü sözünü eder: "Düşünüyorum, o halde varım." Hakiki bilginin temeli düşünmektir, dolayısıyla düşünen öznedir diyen Descartes, bu sayede modern felsefenin kurucusu olarak görülür.

En önemli eserleri, *Discours de la méthode* (Yöntem Üzerine Konuşma), *Meditationes de prima philosophia* (İlk Felsefe Üzerine Metafizik Düşünceler) ve *Principia philosophiae*'dir (Felsefenin İlkeleri).

90 Amerika Bağımsızlık Bildirgesi'ni kaleme alarak ABD'nin kurucu babaları arasındaki en etkin isimlerden biri haline gelen hukukçu ve Fransız Devrimi'ne yakın duran, özgürlükçü, aydın fikirli siyasetçi Thomas Jefferson (1743-1826). ABD'nin ilk dışişleri bakanı, ABD'nin Fransa büyükelçisi, üçüncü ABD Başkanı (1801-1809). Başkanlığı döneminde bugünkü ABD'nin doğu kıyısındaki eyaletlerden ibaret olan ülkesindeki Yerlileri, Fransızlardan satın aldığı Louisiana'ya (kuzeyden güneye bugünkü ABD'nin orta kısmını oluşturan arazi) zorunlu göçe tabi tuttu. Köle sahibiydi, ama köleliğe karşı bir siyaset izledi. Kölelerinden biri olan Sally Hemings'le olan ilişkisi ünlüdür ve çocukları olmuştur. Kendi çocukları dahil bazı köleleri azat etti. Günümüzde ABD'nin en büyük iki partisinden biri olan Demokrat Parti'nin kurucusudur. (O zamanki adı Demokratik Cumhuriyetçi Parti.) Güçlü bir merkezi hükümeti, sanayicileri ve dış politikada İngilizlerle işbirliğine gidilmesini savunan rakibi Alexander Hamilton'a karşı eyaletlerin ve tarımın ön planda olduğu gevşek yapıdaki bir devleti ve Fransızlarla işbirliğini savundu. ABD'nin dinden bağımsız eğitim veren ilk üniversitesi olan Virginia Üniversitesi'nin kurucusudur.

91 Büyücü tanrıça Kirke, Homeros'un *Odysseia*'sında geçer. Odysseus ve arkadaşları Kirke'nin yaşadığı adaya gelirler. Kirke, Odysseus'un arkadaşlarını domuza çevirir. Odysseus ise tanrı Hermes'in yardımıyla Kirke ile nasıl başa çıkacağını öğrenmiştir, oyuna gelmez. Tersine Kirke ona hayran olur, yatağına alır ve arkadaşlarını da tekrar insana döndürür.

92 23 yaşında intihar eden Avusturyalı felsefeci Otto Weininger'in (1880-1903) ortaya attığı bir terim. İnsanın aklında beliren ama henüz tam anlamıyla berraklaşmamış, bilince tam olarak çıkmamış, diğerlerinden farklılaşmamış düşünce. Ön düşünce. Kulaktan dolma bilgilerden edinilen düşünce. Weininger, *Geschlecht und Charakter* (Cinsiyet ve Karakter) adlı eserin yazarıdır. Kitabında cinsiyet ile kişilik arasındaki ilişkiyi irdelemiştir. Viyanalı bir Yahudi olarak doğmuş, 21 yaşında Protestanlığı seçmiştir.

Yahudilik hakkındaki görüşleri nedeniyle Yahudilerce sevilmez. Kadınlar hakkındaki görüşleri de bugünkü anlayışa uymaz. Vaktiyle aydın çevreler üzerine etkili olmuştur. Etkiledikleri kişiler arasında Wittgenstein ve Strindberg de vardır. Vasat insan ile yetenekli insanlar ve dâhiler arasında bir ayrım yapmak üzerine çok kafa yormuştur. Jack London, 1903 yılında Almanca basıldıktan sonra İngilizceye çevrilerek 1906'da *Sex and Character* adıyla yayımlanan kitabını okumuş olmalı.

93 Thomas Carlyle (1795-1881). Victoria döneminde İngiltere'nin en etkili isimleri arasında yer alan İskoç asıllı İngiliz düşünür, yazar, tarihçi. Tarihteki önemli kişilikler üzerinde çalışmış, Luther, Shakespeare, Hazreti Muhammet, Ovidius, Dante, Napoléon gibi kendi seçtiği kişiler hakkında Londra'da verdiği paralı konferansların notlarından *Heroes and Hero Worship* (Kahramanlar ve Kahraman Tapınımı) adlı kitabını çıkarmıştır.

94 İskoç gazeteci ve kâşif Henry Morgan Stanley (1841-1904). Maceralı bir hayattan sonra gazeteceliğe başlayan Stanley, kendisinden haber alınamayan misyoner Dr. Livingstone'u bulması için Afrika'ya gönderildi. Zorlu bir keşif yolculuğundan sonra Tanzanya'da kendisine ulaştı. Bir başka keşif seferi de Kongo'ya yaptı. Bu seferlerinde yerli halka acımasız davrandığına yönelik eleştiriler almasına rağmen, Afrika'nın bazı kısımlarını keşfeden ilk Batılı olarak İngiltere'ye yaptığı hizmetler nedeniyle kraliyet tarafından sir ilan edildi.

95 İngiliz sosyalist yazar, çizer, tasarımcı William Morris'in kurduğu firmanın tasarımı ve üretimi olan koltuk. Geriye doğru yaslanan sırtı, yüksek kolçaklı ahşap iskelesi ve deri döşemesiyle Viktorya tarzı bu koltuk çok beğenilmiş, uluslararası ün kazanmıştır.

96 Alman evrim biyoloğu Friedrich August Leopold Weismann (1834-1914). Charles Darwin'den sonra on dokuzuncu yüzyılın en önemli ikinci evrim biyoloğu kabul edilir. Kalıtımın somatik hücrelerden değil, üreme hücrelerinden geçtiğini ortaya koymuş; rastlantısal olarak üreme hücrelerinde meydana gelen mutasyonun, doğal seçilimin yegâne kaynağı olduğunu ileri sürmüştür.

97 *Education: Intellectual, Moral and Physical* (1861). *Terbiye-i Akliyye, Ahlakiyye, Cismaniye* (İstanbul, 1897); *Fikri, Ahlaki ve Bedeni Terbiye* (Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekası, İstanbul,

1340 [1924]); *Zihin Ahlak ve Beden Eğitimi* (2013). Kitabında eğitimin, bireyin tüm hayatı için yapılan bir hazırlık olduğunu dile getiren Spencer, eğitim programlarının buna göre hazırlanmasını ister.

98 Jack London, *Martin Eden*'daki Brissenden karakterini yaratırken, en iyi arkadaşı, şair ve oyun yazarı George Sterling'den (1869-1926) esinlenir. Ünlü yazar Ambrose Bierce'in himayesindeki Sterling, California'daki sanatçılar camiasının merkezinde yer alan kişilerdendir. Bölgede çok tanınmasına karşın ulusal çapta ün kazanamamıştır. London, birlikte kaçamak yaptığı, içki âlemlerine katıldığı, çeşitli maceralar yaşadığı Sterling'e, kartal gagasına benzeyen burnu nedeniyle "Yunan" diye hitap eder, Sterling ise London'a "Kurt" derdi.

99 Belçikalı Rahip Damien (Joseph de Vouster, 1840-1889). Hawaii'deki Molokai Adası'nda Hawaii Krallığı tarafından kurulan zorunlu cüzzam karantina yerleşiminde faaliyet gösteren Katolik misyoner. Yerleşime ilk kez 1873 yılında, 816 kişinin yaşadığı bir dönemde gelen Rahip Damien, hem manevi hem de maddi hayatlarına katkıda bulunmak için oradaki insanların arasında kalmaya gönüllü olur, kendini onlara adar. Devlet yiyecek yardımı yapmaktadır. Onun dışında oradaki insanların kalacak yerleri bile yoktur. Düzenli bir tıbbi bakım almazlar. Çeşitli işleri yapmalarını engelleyen hastalıkları ve dışlanmışlıkları nedeniyle sürekli sarhoş gezmekte ve boş boş dolaşmaktadırlar. Kilisesini inşa eden Rahip Damien, cüzzam yaralarını temizler, onlara kulübe ve mobilya yapar, öldüklerinde mezarlarını kazar. Sonunda o da cüzzama yakalanır ve bu nedenle ölür.

Ölümünden sonra kendisi ve yaptıkları büyük bir tartışma konusu olur. Hawaii'de faaliyet gösteren Protestan misyoner Dr. Hyde tarafından kaba ve pis biri olmakla suçlanır, hastalığı da bu özensizliği yüzünden kaptığı dile getirilir. Ama genel kabule göre suçlamaların asıl nedeni, Damien'in Katolik olmasıdır. 1889 yılında Hawaii'ye gelen dönemin en ünlü yazarlarından Robert Louis Stevenson da bu tartışmaya dahil olur ve bir açık mektup yayımlayarak Rahip Damien'i savunur. Son derece edebi bir dille yazılmış bu etkili savunmasında, "İleride bir gün Rahip Damien aziz ilan edilirse bunu size borçlu olacağız" diye yazar. Bu kehanet doğru çıkar ve Rahip Damien 1977'de başlayan

süreç sonucunda 2009 yılında Katolik Kilisesi tarafından cüzzamlıların ve dışlanmışların azizi ilan edilir.

100 İngiliz köle karşıtı isyancı, şair, gazeteci Richard Realf (1832-1878). İlk şiirleri 1852 yılında yayımlanır. Amerika'ya göç ederek 1856 yılında Kansas'taki kölecilik karşıtı yerleşimcilerin arasına katılır. Burada gazetecilik yapar. Köleliği kaldırmak için silahlı bir devrim gerektiğini düşünen John Brown'la tanışır ve onun kurduğu geçici hükümette dışişleri bakanı olur. 1859'da Kansas'ta silahlı ayaklanma başlatan Brown yakalanır ve asılır. O sırada Realf görev icabı başka bir eyalettedir. Bu ayaklanmanın da hızlandırıcı etkisiyle başlayan iç savaşta gönüllü birliğine yazılır. 1866'da terhis olur. 1868'de Güney Carolina'da azatlı köleler için bir okul kurar. Kuzey eyaletlerinden Pennsylvania'ya yerleşir ve gazeteciliğe döner. Kötü bir evlilik yapar ve boşanır. Yeniden evlenir, bu kez mutluluğu bulur; çocukları olur. Ancak boşanma işleminin gerçekleşmediği anlaşılır ve eski eşi ortaya çıkar. Evini terk edip kaçar, ABD'yi baştan başa katederek Oakland'a gelir. Eski eşi de kendisini izlemiştir. Onu bulur. Realf, son parasıyla zehir alıp otelde oda tutar, zehri içer, bir şiir yazar ve ölür. Bu maceralı hayat sırasında yazdığı şiirler, dava arkadaşı Albay Hinton tarafından toplanarak 1898 yılında kitap halinde yayımlanır. Bu diyalogdaki sözün kaynağı, zehri içtikten sonra yazdığı ve Hinton'a göre "Realf'ın en son ve en güzel eseri [*swan song*]" olan "De Mortuis Nil Nisi Bonum" (Ölüler Hakkında Sakın Kötü Konuşma) başlıklı şiirdir. İlk kıtasını şöyle çevirdim:

Şu dünyada sonum geldi, artık öldüm ben.
Şimdi gagalayıp duracaklar merakla
o küçük çenebaz kargalar, insan denen.
Çıkar bir cesur yürek, gerçeği haykırır:
Bil ki burada acımasız kötülüğün
yok ettiği büyük bir ruh yatmaktadır.
Geldi taze ve hoş günlerinden gençliğin,
bu kötü vakte kılıçlarla, ezgilerle.
Dilinde kalbinden gelen özgürlük sözü.
Yaralıydı ama gizledi maharetle.
En sonunda o yara ona diz çöktürdü,
uzatıp yatırdı gördüğünüz mezara,
koca bir "Başarısız" damgası, alnında.

101 İngiliz romantik şair John Keats (1795-1821). Tıp ve eczacılık eğitiminin ardından, hatta eczane açma yetki belgesini almışken, "şiirsiz yaşayamayacağımı anladım" diyerek bu işleri bırakıp tamamen şiire yönelir. Kısa hayatı boyunca sürekli borçlarla boğuşur. Annesini ve babasını küçük yaşta kaybeder. Kendisi de vereme yakalanır ve doktorların sıcak bir iklimde yaşaması tavsiyesine uyarak gittiği Roma'da ölür. Keats, Lord Byron ve Percy Shelley ile birlikte ikinci nesil romantik şairlerin en önemlilerindendir. Edmund Spenser, John Milton ve Shakespeare'den etkilenmiştir. 25.5 yaşındaki erken ölümüne kadar ancak altı yıl boyunca şiir yazar. Yayımladığı üç kitabın o hayattayken toplam iki yüzden fazla satmadığı söylenir. Nitekim Keats de dünya üzerinde hiçbir iz bırakamadığını düşündüğünden, vasiyeti üzerine mezartaşında isminin yerine şu ibare yer alır: "Burada, adı suya yazılmış biri yatmaktadır." Değeri öldükten sonra anlaşılan Keats, en sevilen İngiliz şairlerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde en çok tanınan, şiirleri ve mektupları en çok okunan ve üzerinde en çok çalışılan İngiliz şairlerinden biridir. "Ode"leri, özellikle de "Ağustosa Övgü" olarak çevrilebilecek "Ode to August", İngiliz şiirinin zirvelerinden biri olarak kabul edilir. Son derece duygulu ve yoğun bir şairdir. Keats'in "Ode On a Gracian Urn"un son iki dizesine, "Hakikat güzelliktir, güzellik de hakikat, hepsi bu kadar / Şu dünyada bildiğin tek şey ve de bilmen gereken" dizelerine, bu diyalog bağlamında dikkat çekmek isterim.

102 George Pullman tarafından 1867 yılında kurulan Pullman Company tarafından üretilen vagonlar. ABD'de on dokuzuncu yüzyılın sonlarında kullanımı yaygınlaşan bu vagonlar, bizim bugün kuşetli dediğimiz sistemin ilk biçimiydi. Üst raflar açılarak, koltuklar da çekilerek yatak oluyor, bu koltukların etrafına da perde çekilerek sınırlı da olsa bir mahremiyet sağlanıyordu. Kitabın yazıldığı yılların en lüks ve pahalı uzun mesafe ulaşım aracı olan Pullman'da yolcuların hizmetini görmek için hizmetliler görev yapıyordu.

103 Jack London ile Martin Eden'ın yazarlık serüvenleri arasında bir paralellik daha: Jack London, ilk hikâyesini 5 dolara *Overland Monthly*'ye satar. Bir zamanların prestijli dergisi *Overland*'in mali durumu hayli sarsılmıştır. Martin Eden'ın yaptığı gibi

Jack London da bir gün *Overland*'in bürosunu basıp parasını neredeyse zorla alır. Ancak *Overland*'in editörleri bundan fazla rahatsız olmamışlardır ki Jack London'dan altı hikâye daha alır ve ödemesini aksatmazlar.

104 1837 yılında İsviçre kökenli John ve Peter Delmonico biraderler tarafından New York-Manhattan'da açılan, dönemin en lüks ve stil sahibi restoranı. Ünlü Delmonico tarzı bifteği yaratan restoran, kendi alanında birçok ilke imza attı. Örneğin ABD'de mönüden yemek siparişinin verilebildiği, ayrı bir şarap listesi olan, kadın kasiyerin çalıştığı, özel odalarında yemek servis eden, ünlü bir şef istihdam eden ilk mekândır. Aile 1923 yılına kadar sayıları ona kadar çıkan restoranlar işletmiş, sonra bu alandan çekilmiştir. Halen New York'ta Delmonico's adlı bir restoran vardır.

105 San Francisco sahilinden başlayarak ince uzun bir dikdörtgen halinde şehrin içerilerine kadar uzanan 400 hektarlık bir şehir parkı. 4.8 kilometre boyu ve 0.8 kilometrelik eniyle New York'taki ünlü Central Park'tan biraz daha büyüktür. Parkın 1870'lerde başlayan kurulma çalışmaları, öncelikle kumluk arazide 150 binden fazla ağacın dikilmesiyle sürdü. Bir ara zenginlerin buraya bir yarış pisti yapmak istemesine karşı 250 bin nüfuslu kentten 50 bin kişinin parka toplanması bu planı sona erdirdi. 1880'lerde William Hall ile John McLaren'in önderliğinde park çalışmaları devam etti. Elinizdeki kitabın yazıldığı yıllarda ağaçları büyümüş, Hollanda tarzı iki yel değirmeni yapılmış park, lale bahçeleri, yapay gölleri, açık hava müzikholleriyle halkın en önemli dinlenme, eğlenme ve gezinme alanlarından biriydi.

106 Zengin bir kelime oyununa dikkat çekmek isterim: Jack London bu cümlede *wassail* sözcüğünü kullanıyor. Bu kelimenin üç anlamı var ve bu anlamların ikisini bu cümlede bulmak mümkün: 1. İlkçağın güney Britanyasında, ağaçlar daha iyi elma versin diye yapılan bir halk festivali. Köy halkı en büyük elma ağacına gidip geleneksel şarkılar söyleyip danslar ediyor ve bir tür elma şarabı içiyor. İçkiyle karışık ilkçağ köy festivallerinin yoldan çıktığı malum. London'ın bu cümle içinde kullandığı *orgy* kelimesini, cümbüş iyi karşıladı. 2. Bu elma şarabının kendisi. İçine tarçın, karanfil, ceviz ve kızartılmış ekmek kabukları konulan ve sıcak

içilen tatlı punç. Konulduğu kapta zamanla daha da demleniyor. 3. Eski İngilizcede sağlığına kadeh kaldırmak.

107 MÖ 356'da, dünyanın yedi harikasından biri olan tapınağı, sırf şan kazanmak, adını tarihe yazdırmak için yakan şahıs. Efesliler şahsı cezalandırdıktan sonra hem başkalarını aynı şeyi yapmaktan caydırsın hem de bu şahıs tarihe geçme emeline nail olamasın diye adını anmayı yasaklamışlar ve bu yasağın cezasını da idam olarak belirlemişler. Gerçi yine antikçağ yazarlarından birinin bu olaya ve şahsın ismine yazılarında yer vermesi sayesinde ismi bilinir olmuş. Hatta zamanla bu isim, ne pahasına olursa olsun ün kazanmak için işlenen suçları (örneğin John Lennon'ın öldürülmesi) niteleyen bir kavram haline gelmiş. Jack London, şahsın adını anmayarak Efeslilerin bilgeliğine sahip çıkıyor.

108 Monizm: Var olan her şeyin, tek bir madde, ilke, enerji veya zorunluluktan kaynaklandığını öne süren felsefi düşünce. Dindeki yansıması, var olan her şeyi kapsayan bir tanrı olduğunu söyleyen panteizmdir. Materyalist monizm, her şeyin tek bir maddeden oluştuğunu (örneğin sudan, havadan) söyler.

109 Alman filolog, filozof, eleştirmen ve şair Friedrich Nietzsche (1844-1900). Din, ahlak, kültür, felsefe ve bilim üzerine eleştirel yazılar kaleme aldı. Eski Yunan ve Roma metinleri eleştirmeniydi. 1879 yılında sağlık sorunları yüzünden Basel Üniversitesi'ndeki görevinden istifa etti. 1889 yılında bir çöküş yaşayarak zihinsel yetilerini tamamen yitirdi ve ömrünün sonuna kadar, önce annesinin, onun ölümünden sonra da kız kardeşinin bakımı altında yaşadı. Kardeşi, Nietzsche'nin yayımlanmamış yazılarını kendi ideolojisi doğrultusunda yeniden düzenleyince Alman militarizminin ve Nazi ideolojisinin felsefi temellerinden biri olarak görüldü. Ancak böyle olmadığı, tersine antisemitizme ve milliyetçiliğe şiddetle karşı çıktığı sonradan anlaşıldı. Nietzsche'nin Apollon-Dionysos ikiliği, perspektivizm, güç istenci, Tanrı'nın ölümünü ilan etmesi ve üstinsan gibi kilit fikirleri, kendinden sonraki felsefecileri etkilemiştir. Felsefesinin merkezini oluşturan şey, kişinin coşkun enerjisini sömüren her türlü öğretiye, toplumsal olarak geçerli olsa dahi, karşı çıkması ve hayatı evetlemesidir. *Böyle Söyledi Zerdüşt, Ecce Homo, Tragedyanın Doğuşu, Dionysos Dithyrambosları, Putların Alacakaranlığı* gibi eserleri hâlâ ilgiyle okunmaktadır.

110 Kant'tan etkilenen, Nietzsche'yi de etkileyen Alman idealist felsefeci ve yazar Arthur Schopenhauer (1788-1860). Kötümser bir filozoftur. Felsefesinin temel kavramı, istençtir ve en ünlü eseri *İstenç ve Tasarım Olarak Dünya*'da (*Die Welt als Wille und Vorstellung*) dünyayı yönlendiren gücün, sürekli olarak tatmin arayan istenç olduğunu söyler. Dünyadaki ıstırap ve kötülüğe çözüm önerisi ise Hint felsefesinin çözümünü yansıtır: İstenci köreltmek.

111 Alman biyolog, doğabilimci, felsefeci, ressam Ernst Haeckel (1834-1919). Tüm hayat formlarını içeren bir soyağacı tablosu yapmış, binlerce yeni türe isim vermiş, yüzden fazla kara ve deniz canlısının ayrıntılı resmini çizmiştir. Darwin'in Almanya'da tanınmasını sağlayan kişilerin başında yer alır. Evrim hakkındaki kimi görüşleri daha sonraki dönemde terk edilmiştir. 1905 yılında Monistler Birliği'ni kurmuştur.

112 3 Haziran 1902 tarihinde Oakland'daki aşçılar ve garsonların bağlı bulunduğu sendika grev ilan etti ve şehrin en büyük üç restoranındaki çalışanlar işi bırakarak işyerlerini terk etti. Ertesi gün bütün restoranlarda iş bırakılacağı açıklandı. Bunun üzerine restoran sahipleri sendikası uzlaşmaya razı oldu ve işçilerin taleplerini kabul etti.

113 Romanlarına kocası Humphry Ward imzasını atan İngiliz yazar Mary Augusta Ward (1851-1920). Victoria döneminin muhafazakâr değerlerini işlediği romanları *Lady Rose's Daughter* ile *The Marriage of William Ashe*, 1903 ve 1905 yıllarında ABD'de basılmış ve en çok satan kitaplar olmuşlardır.

114 İrlandalı yazar George Bernard Shaw (1856-1950). Fabian Derneği'nin üyesi, sosyalist. London School of Economics'in kurucusu. Deneme, roman ve hikâye de yazmış olmasına karşın en çok tanındığı alan oyun yazarlığıdır. Hem Nobel Edebiyat Ödülü (1925) hem de Oscar Ödülü (1938) kazanmasını sağlayan *Pygmalion, Jan Dark, Caesar ve Kleopatra* gibi oyunlarıyla uluslararası üne kavuştu. Nüktedanlığıyla ve hazırcevaplığıyla ünlüdür. Burada geçen oyunu, 1894 yılında yazdığı ve 1904 yılında New York'ta büyük bir başarıyla sahnelenen *Candida* adlı oyunu olabilir.

115 ABD doğumlu İngiliz vatandaşı yazar Henry James (1843-

1916). On dokuzuncu yüzyıl gerçekçi edebiyatının önemli isimlerindendir. En çok Amerikalıların Avrupa ve Avrupalılarla ilişkilerini anlatan romanlarıyla tanınır. Yazarların özgürlüğü üzerinde çok durmuştur. Çok sayıda roman yanında oyunlar, öyküler, seyahat yazıları da yazmıştır. En çok tanınan romanları arasında *Bir Hanımefendinin Portresi* (*The Portrait of a Lady*), *Daisy Miller*, *Washington Meydanı* (*Washington Square*), *Güvercinin Kanatları* (*The Wings of the Dove*) ve *Avrupalılar* (*The Europeans*) yer alır.

116 ABD'li yazar ve akademisyen James Brander Matthews (1852-1929). Columbia Üniversitesi'ndeki otuz yıllık edebiyat ve tiyatro edebiyatı kariyeri boyunca kurgu eserler dışında alanıyla ilgili çok sayıda kitap yazmış ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiş bir akademisyen. Theodore Roosevelt, Robert Louis Stevenson, Mark Twain, Rudyard Kipling gibi isimlerle arkadaşlıklar kurmuştur.

117 On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında Batı ülkelerinde etkili olan Çinli ve Asyalı göçmen ve işçi korkusunun bir dönem aldığı isim. İşsizlikle birlikte kimi çevreler tarafından Çinlilerin bütün ülkeye hâkim olacağı, herkesin işini elinden alacağı propagandası sonucunda oluşan toplumsal tepki ABD'de Çinli ve Asyalı göçmenleri teşvik eden yasaların değiştirilip engellemeye ve yasaklamaya yönelik yeni yasaların yapılması sonucunu vermiş.

118 Karl Liebneckt ile birlikte Alman Sosyal Demokrat Parti'nin kurucusu ve uzun yıllar başkanı olan sosyalist politikacı ve milletvekili August Bebel (1840-1913). Birinci Enternasyonal üyesi, Marksist bir siyasetçi olarak Türkçeye *Kadın ve Sosyalizm* adıyla çevrilen kitabın da yazarıdır. Lenin, Bebel'i, "işçilikten sosyalist mücadeleye giden yolunu kendi başına açmış örnek bir işçi lideri" olarak tanımlar.

119 İngiltere'de sürgün hayatı yaşayan İtalyan devrimci şair Gabriele Rossetti'nin (1783-1854), hepsi de yazar ve sanatçı olan dört çocuğunun en küçüğü, yazar ve eleştirmen William Michael Rossetti (1829-1919). Ağabeyi Dante Gabriel Rossetti ile birlikte Rafaello Öncesi Biraderliği (Pre Raphael Brotherhood) kurucusu ve grubun dergisi *Germ*'in editörüdür. Şair Swinburne'ün yakın dostudur. Edebiyat ve resim eleştiri yazıları ve biyografileriyle tanınır.

120 Kant felsefesinde, algılayabildiğimiz somut fenomenlerin ötesinde olan ve algılayamayacağımız gerçeklik.

121 Sir William Hamilton'ın (1788-1856) çalışmalarında Occam'ın Usturası olarak geçtikten sonra bilim camiasının dikkatini çeken yasa. Ockham'lı William'ın (1287-1347) mantıkta ve problem çözmede kullanılan tasarruf ilkesidir. Birbirine rakip hipotezler arasından daha az varsayıma sahip olanın seçilmesi gerektiğini dile getirir. İlke, "Bir olguyu, mümkün olan en basit hipotezle açıklamak, güzel bir ilkedir" diyen Ptolemaios'a (90-168) kadar geri götürülür.

122 İrlandalı piskopos ve idealist düşünür George Berkeley (1685-1753). İmmateryalizm adı verilen felsefe ekolünün kurucusudur. Masa, sandalye gibi tüm maddelerin, sadece algılayan kişinin zihninde oluşan idealar olduğunu, dolayısıyla algılanmadan var olamayacağını söyler. En önemli eserlerinden biri, *A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge*'dır (İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine Bir İnceleme).

123 İngiliz doktor, gazeteci ve yazar Caleb William Saleeby (1878-1940). Asıl mesleği doktorluk olmasına karşın dışarıdan gazetelere yazdığı yazılarla ün kazanmıştır. Mesleğiyle ilgili kitaplar da yazmıştır.

124 İskoç kuşkucu ve ampirist filozof ve ekonomist David Hume (1711-1776). İnsan zihninin tüm içeriğinin duyularımız ve deneylerimiz tarafından sağlanan malzemeye indirgenebileceğini dile getirir. İnsan, zihninin ötesine geçemez. Böylece zihninden bağımsız olarak herhangi bir şeyin var olduğunu söyleyemez. Bu durumda insanın zihni, yani düşüncesi birincil önem kazanır. En önemli eserleri *An Enquiry Concerning Human Understanding* (İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma) ve *A Treatise of Human Nature*'dır (İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme).

125 İngiliz liberal filozof John Locke (1632-1704). İnsan eylemini akla göre düzenleme anlayışını en geniş anlamda kullanan ilk filozof olduğu için Aydınlanma'nın en önemli isimlerindendir. İnsan zihni, doğuşta boş bir levhadır, daha sonra deneyimlerle birlikte dolmaya başlar; doğuştan herhangi bir bilgi getirmez der. En önemli eseri, *An Essay Concerning Human Understanding*'dir (İnsan Anlağı Üzerine Bir Deneme).

126 İngiliz vatandaşı Polonyalı yazar Joseph Conrad (1857-1924). En iyi İngiliz yazarlarından biri olarak görülür. Romanlarında ve hikâyelerinde deniz çok geçer. İnsan ruhunun derinliklerine inen bir duyarlıkla yazar. En bilinen eserleri, *Karanlığın Yüreği* (*Heart of Darkness*), *Lord Jim, Ölüm Seferi* (*The Nigger of the "Narcissus"*), *Nostromo* ve *Gençlik*'tir (*Youth*).

127 1870 yılında John D. Rockefeller tarafından kurulduktan sonra 1880'lerde ülkenin petrol rafinerisi kapasitesinin yüzde 88'ine sahip olan Standard Oil Company, dünyanın ilk büyük tröstüdür. Şirketin ekonomik hayatta rekabet şartlarını yok edecek bir faaliyet gösterdiği yönündeki şikâyetlerin artması sonucu, 1890 tarihli Sherman Antitröst Yasası uyarınca şirkete karşı federal bir dava açıldı ve 1911 yılında sonuçlanan bu davada Standard Oil otuz dört şirkete bölündü. Bunlar arasında yer alan Exxon ve Mobil, daha sonra birleşecek ve halen dünyanın en büyük petrol şirketi olan ExxonMobil'i oluşturacaktır. Yine Chevron da bu bölünmüş şirketlerin bazılarının zamanla birleşmesinden ortaya çıkmıştır. Kitabın yazıldığı tarihlerde demiryollarında, bankacılıkta, perakendede ABD'nin büyük tröstlerine yönelik sert eleştiriler getiriliyor, bütün bu alanların regüle edilmesi isteniyordu.

128 Nietzsche'nin hayli tartışma yaratmış bir kavramı. Naziler tarafından Alman ırkını ifade eden bir kavram olarak algılanmış ve bu şekilde kullanılmıştır. Ancak Nietzsche'ye göre görkemli sarışın hayvan, içindeki yaşam enerjisini dışa vurarak yaşayan barbar kavimlerdir ki Nietzsche *Ahlakın Soykütüğü* adlı eserinde bu kavimlerden bazılarını, "Romalı, Arap, Alman ve Japon soyluları, Homeros kahramanları, İskandinav Vikingleri" olarak saymıştır. Bu kavimler, uygarlık yolunda ilerleyip barbarlık günlerini geride bırakmalarına rağmen bunun bilincini ve gururunu içlerinde taşırlar ve bunun için asildirler.

129 Köle ahlakı, Nietzsche'nin efendi ahlakının karşıtı olarak öne sürdüğü kavramdır, olumsuzladığı bir yaşam anlayışıdır. Merhamet, itaatkârlık, alçakgönüllülük, korku, güçlü karşısında eziklik, sabır, hoşgörü gibi özellikler barındırır.

130 Okuma, yazma, aritmetik.

131 Nüfus bilimi ve siyasi iktisat alanında eserler vermiş İngiliz

ruhban ve akademisyen Thomas Robert Malthus (1766-1834). Tanınmasına ve adının *Martin Eden*'da yer almasına neden olan çalışması, nüfus üzerine olanıdır. Malthus, nüfusun geometrik oranda, besin maddelerinin ise aritmetik oranda arttığını, yani bir süre sonra besin maddelerinin nüfusa yetmeyeceğini ileri sürdü. Bu gidişatı yavaşlatacak iki unsur vardı: 1. Kıtlık, hastalık ve savaş gibi yöntemler uygulayan doğa, 2. Doğum kontrolü, kürtaj, fahişeliğin yaygınlaşması, insanların daha geç yaşlarda evlenip daha az çocuk sahibi olması ve cinsel perhiz gibi önleyici yöntemler uygulayan insanlar. Malthus'a göre devlet, bu nüfus felaketinden korunmak istiyorsa, fakir halk kesimlerine herhangi bir yardımda bulunmamalıydı. Bu konuları, çok büyük tartışmalara neden olan *An Essay on the Principle of Population* adlı kitabında ele aldı. Malthus'un etkisi ve gündeme getirdiği konularla ilgili tartışma, günümüzde de devam ediyor.

132 Nietzsche'nin fikriyatı içindeki en kilit kavramlardan biri olan "üstinsan" ile bir paralelliğe dikkat çekmek isterim. Üstinsan, hayvan ve insan mertebelerinden sonra varılacak en üst aşamadır; insan mertebesi, hayvan ile üstinsan arasındaki bir köprüdür. Üstinsan, insan olarak sahip olduğumuz eksiklikleri tamamlanmış olan insandır. Yanılgılarından ve yücelttiği yanılsamalarından arınmış olan ve sürekli olarak kendini aşmaya çalışan olağanüstü insandır. Doğanın yaratısının nihai amacıdır.

133 1851 yılında New York'ta kurulan bir telgraf şirketi. 1871 yılında para havale etmeye başladı. Günümüzde bütün dünyada 500 bin acentesiyle faaliyetine devam ediyor.

134 İngiliz illüstratör ve yazar Aubrey Vincent Beardsley (1872-1898). Grotesk, dekadant ve erotik etkiler yaratan çalışmalarıyla Art Nouveau hareketinin gelişiminde ve afiş tasarımı üzerinde önemli katkılarda bulunmuş bir sanatçı.

135 Kitabın yazıldığı yıllarda "Amerika'nın en hoş kafesi" sloganıyla ve müdürü Gustave Mann önderliğindeki ekibiyle kalburüstü Oakland'lılara hizmet veren, 250 kişilik yemek salonuna sahip, lüks ve gösterişli bir restoran/kafe.

136 Jack London'ın ilk kitabı olan *The Son of the Wolf,* 1900 yılında Houghton, Mifflin & Co. (günümüzde Houghton, Mifflin Hartcourt) tarafından yayımlanmıştır.

137 Telgraf, radyo ve elektrik alanında araştırmalar yapıp çeşitli buluşlara imza atmış İngiliz akademisyen Sir Oliver Lodge (1851-1940). Fizik çalışmaları sürerken bir yandan da spiritüalizm ve telepati üzerine çalıştı. Bu alanda kırka yakın kitap yazdı.

138 İngiliz yazar, oyun yazarı, eleştirmen, Katolik teolog ve polemikçi köşe yazarı Gilbert Keith Chesterton (1874-1936). İnançlı bir Katolik olan Chesterton'ın en bilinen kurgu kitapları, *Peder Brown'ın Maceraları* (*The Innocence of Father Brown*) adlı dedektif öyküleri ve *Bay Perşembe*'dir (*The Man Who Was Thursday*). Bir Charles Dickens biyografisi yazmıştır. Zekâ ürünü nükteleriyle tanınır. Birbirleriyle tartışmaktan ve genellikle karşıt tarafta bulunmaktan son derece zevk aldıkları George Bernard Shaw ile yakın arkadaştırlar. Kapitalizme ve sosyalizme karşı, mülkiyetin devlette veya belli ellerde toplanmasından ziyade geniş kitlelere yayılmasını içeren bir ara yolu savunur. Jack London yazarın, Bernard Shaw, H. G. Wells, Rudyard Kipling, paganizm, varoşlar gibi konular üzerine yazdığı makalelerin derlemesinden oluşan ve 1905 yılında basılan *Heretics* adlı kitabını okumuş olmalı.

139 *Le Comte de Monte-Cristo* (Monte Kristo Kontu), *Les Trois mousquetaires* (Üç Silahşörler) ve *Dix ans plus tard ou le vicomte de Bragelonne* (Demir Maske) gibi romanlarla birlikte toplamı yüz bin sayfayı bulan roman, oyun, makale, gezi yazısının yazarı ünlü Fransız yazar Alexander Dumas, *pere* (1802-1870). Kitap yazarken başkalarından yardım alan Dumas, *Monte Kristo Kontu* ve *Üç Silahşörler*'i yazarken yardım eden Auguste Market tarafından mahkemeye verildi. Aralarındaki anlaşmaya göre Market hikâyelerin ana hatlarını belirler ve taslakları yazarken Dumas da ayrıntıları oluşturur, diyalogları ekler ve final bölümünü yazardı. Market, kitaplarda yazar olarak kendi adının da yer almasını sağlamak ve daha fazla para almak için Dumas'yı mahkemeye verdi. Daha fazla para aldı ama adını kitaplara koyduramadı.

140 "Şişedeki Cin" (The Bottle Imp), Robert Louis Stevenson'ın öyküsü; "Tılsımlı Deri" (La Peau de chagrin) ise Honoré de Balzac'ın İnsanlık Komedyası (*La Comédie Humain)* adı altında topladığı eserlerin Felsefi İncelemeler (*Etudes Philosophiques*) adını verdiği kesiminin ilk romanıdır.

141 ABD'li şair, hikâye yazarı, eleştirmen Edgar Allan Poe (1809-1849). Modern korku, gerilim ve polisiye edebiyatının öncülerindendir. En önemli eserleri arasında *Kuzgun* (*The Raven*) adlı şiiri, *Morg Sokağı Cinayeti* ("The Murders in the Rue Morgue") ve *Kızıl Ölümün Maskesi* ("The Masque of the Red Death") yer alır.

142 1886 yılında imzalanan ve imzacı devletlerin herhangi birinde yaratılmış bir edebi veya sanatsal eseri otomatik olarak, herhangi bir başvuruya gerek olmaksızın, diğer imzacı devletler sınırları dahilinde de belli bir süreyle telif korumasına alan Edebi ve Sanatsal Eserlerin Korunmasına Dair Bern Konvansiyonu. Anlaşmaya göre telif koruma süresi, yazarın ölümünden itibaren elli yıldır ama imzacı devletler daha uzun süreli bir koruma yapabilir. Örneğin Türkiye'de bu süre yetmiş yıldır. ABD, daha farklı bir koruma içeren kendi telif yasalarıyla çeliştiği için 1988 yılına kadar anlaşmayı imzalamadı. Şu anda dünyada bu anlaşmaya taraf olan ülkelerin sayısı yüz altmışı geçmiştir. İsveç, Bern Konvansiyonu'na 1904 yılında imza atmıştı, yani *Martin Eden* yazıldığı sırada anlaşmaya taraftı ama belli ki Jack London bunu bilmiyordu. Rusya ise çok daha sonraları, 1995 yılında anlaşmayı imzalayacaktır.

143 Rudyard Kipling'in ABD'de gördüğü muameleden bahsediliyor. Kipling ünlü bir yazar olarak ABD'nin Vermont eyaletine yerleşmişti ve hayatından memnundu. En ünlü eserlerinden bazılarını, örneğin *Ormanın Kitabı*'nı burada yazmıştır. Ancak bu arada ABD ile İngiltere arasında Guyana konusunda çıkan ihtilaf, iki devlet arasındaki ilişkilerin hızla kötüleşmesine ve İngiliz vatandaşı olan Kipling'e yönelik önyargılara neden oldu. Gerçi iki ülke arasındaki kriz aşıldı ama bu arada Kipling, iflas eden ABD'li kayınbiraderiyle ilgili bir sorun yaşadı ve tehdit edildi. Olayın mahkemeye yansıması üzerine önceden kalan önyargılar da tekrar ortaya çıktı. Basın üzerine çok geldi, özel hayatı didik didik edildi. Kipling ve eşi de bunun üzerine 1896 yılında ABD'yi terk ederek İngiltere'ye taşındı.

144 Ölçü ve kafiye düzenine uyarak çevirdiğim bu kıta, Swinburne'ün 1866 yılında yazdığı "The Garden of Prosperine" (Proserpina'nın Bahçesi) adlı on iki kıtalık şiirin on birinci kıtası. Proserpina, Yunan mitolojisindeki Persephone'nin Latin mitolojisindeki adı. Gölgeler Vadisi de denilen ölüler ülkesinin tanrısı

Hades (Lat. Pluto) tarafından kaçırılarak oranın kraliçesi olan toprak ve bereket tanrıçası Demeter (Lat. Ceres) ile Zeus'un (Lat. Jupiter) kızı. Annesi, Hades ile bir anlaşma yapar. Buna göre kızı yılın yarısını yeryüzünde annesinin yanında, yarısını da yeraltında Hades'in yanında geçirecektir. Persephone yeryüzüne çıktığında her yer canlanır, bahar gelir. Yeraltına indiğindeyse dünyada hayat solar, sonbahar olur. Persephone'nin gittiği Ölüler Ülkesi, içindeki tüm yaşam enerjileri, canlılıkları ve duyguları alınmış ruhsuz bedenlerin hareketsiz durdukları karanlık bir yerdir. Şiirde anlatılan Proserpina'nin bahçesi de bu ülkededir. Şiirin özellikle bu kıtasında, hayata ve duygulara doymuş olarak bahçenin dinginliği ve huzuru arzu edilir.

145 Martin Eden'ın intiharını bu kadar canlı anlatması, kırk yaşında ve beklenmedik şekilde ölen yazar Jack London'ın da intihar ettiği şüphesine yol açar. Ancak London intihar etmemiş, hastalık nedeniyle ölmüştür.

Aslında Martin Eden'ın intiharının kurgusal bir anlamı vardır. Bir sosyalist olan Jack London, sosyalizme karşı olduğunu açıkça dile getiren bireyci bir karakter yaratmış, son derece canlı bir şekilde yarattığı Martin Eden, onun en sevilen karakteri olmuştur. Bu durum çok kafa karıştırır. Nitekim London bu konuda bir açıklama yapmak zorunda hisseder ve aslında bu romanı bireyciliğe ve Nietzsche'nin üstinsan fikrine cepheden bir saldırı olarak yazdığını söyleyerek, "Becerememiş olmalıyım ki hiçbir eleştirmen bunu keşfedememiş," der. London'a göre sadece kendi kurtuluşu için çalışan Martin Eden'ın, sonunda gözleri açılır, içine dahil olmak istediği burjuva toplumunun içyüzünü anlar ve yaşamak için nedeni kalmaz. İntiharı, bireyciliğin yenilgisidir.